

శ్రీ గోమగు పరిజరామయోగ్యతలుగల
 పుస్తకము బుద్ధిగలవారికి ప్రయోజనము

— అంశములు: తొలిచర్ల పరిజరామయోగ్యతలు

CHANDRA

వృత్తసంగ్రహము

A Miscellany of Verse

శ్రీ గీతానాథ చరిత్ర రాయలూరి శ్రీనివాసాచార్యుల వ్రాసిన

చరిత్రము బహుభాషాభివ్యక్తి ప్రచురణములు

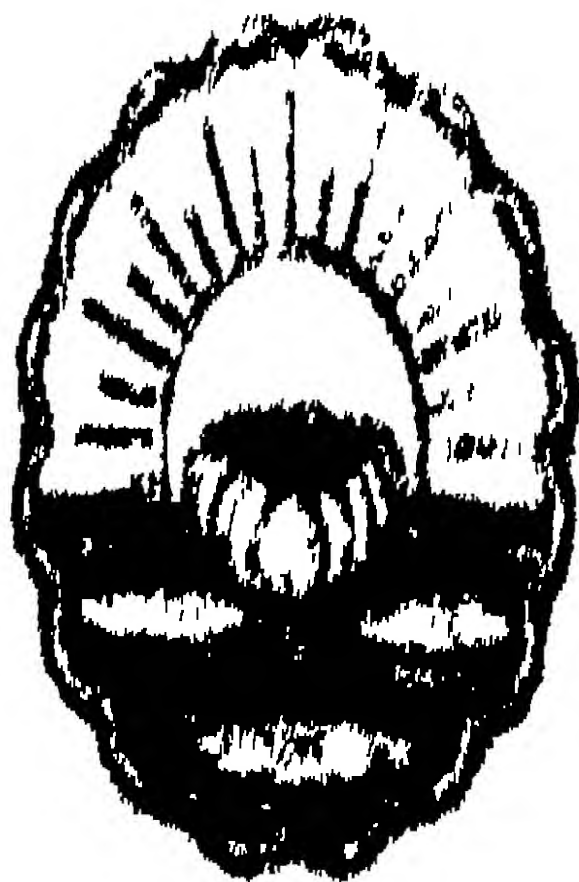
శ్రీ చరిత్రరాయలూరి శ్రీనివాసాచార్యుల వ్రాసిన

చరిత్రము

చరిత్రము

వ్యాస సంగ్రహము

A Miscellany of Papers

ಅವನು ಬಂದನು. ಅವನು ಬಂದನು. ಅವನು ಬಂದನು.

ಅವನು ಬಂದನು. ಅವನು ಬಂದನು. ಅವನು ಬಂದನು.

This Miscellany of Papers
 is
 Presented
 to
 Rao Sahib, Mahopadhyaya
 Gidugu Venkata Ramamurti Pantulu Garu
 on his Seventieth Birthday
 by
 his friends, admirers and students
 In recognition of his efforts
 To rehabilitate the use of Current Telugu

తెలుగు భాషా పరివర్ధన కమిటీ

1) కమిటీ సభ్యులైన వారికి మరియు వారి
 వారి వ్యవహారాలకు భాగ్యవంతులను గురించి
 వారి వ్యవహారాలకు భాగ్యవంతులను
 వారి వ్యవహారాలకు భాగ్యవంతులను
 వారి వ్యవహారాలకు భాగ్యవంతులను
 వారి వ్యవహారాలకు భాగ్యవంతులను
 వారి వ్యవహారాలకు భాగ్యవంతులను

సంపాదకీయ భూమిక

చరిత్రభావములైన చరిత్రకీర్తనలు, విద్వాంసులు, పండితులు, కవులు వివిధ విషయములనుగూర్చి రచించి ఆదరానురాగములతోనూ, భక్తిగీతనములతోనూ ఈ పంతులుగారికి అర్పించిన వ్యాసరాజముల సంపుటము ఇది.

గ్రంథికభాషాభిమానులు గల్గినచోతన చరిత్రకీర్తనలు, అదే సాహితీయవిధమున ఋణమూర్తమనే భాషతో వ్రాసినవలెనైన ఈ భాషాసృజనము చరిత్ర సమృద్ధి, సహజము, సరళము అంటే మూలముగా పెట్టడానికి భక్తిగీతనములు చేరి, గమనము, ఉత్సాహము, గమనమునుటనే విషయము పొందే మహాభాగ్యమును పొందిన చరిత్రకారులగారి కృషిని సాధించినవలెనైన వర్తమానాభిభాషాభిమానులు విజయముగా వారి సహస్రీంద్రుల కాళ్ళు ఈ "వ్యాససృజనము" - "A Miscellany of Papers" ఈ కాళ్ళు వారి భాషాపీఠిక అమూల్యముగాకము. విజయధ్వజముకూడాను.

ఈ సంపుటములో చరిత్రకీర్తనలు, వ్యాసములు, పంతులుగారికి కోరుకున్న విద్వాంసులకు వ్రాసినపాటలలో చరిత్రకారులకు పంతులుగారు విజయములలో చరిత్రకారుల చేసినాలో వారికి సలహాచేయు, ఉపదేశముల మూలముగాకాత్మము, పురావాస్తవకాత్మము, కావ్యకీర్తనము, అంధభాషాచరిత్రము, భాషాగ్రంథకాత్మము, శిక్షాకాత్మము మొదలయిన విషయములనుగూర్చి వ్రాయవలసిన సులభమైనవి. ఇందులో చేర్చిన వ్యాసములు చాలావరకు పై విషయములకు సంబంధించినవి. కథలు, కవ్యములు, శాస్త్రకాత్మముల వ్యాసములుకూడా కొద్దిగా ఇందులో చేర్చినవి.

గ్రంథముద్రాగము ప్రారంభించినవానికి వ్యాసము లన్ని వాకు అందకపోవడము వల్ల ఈ వ్యాసములు విషయములవారీగా వర్గీకరణము చేసి అచ్చువేయడము వల్ల కష్టమి కాదు.

ఈ గ్రంథము అచ్చువేయించడములో వాకు మిక్కిలి సహాయభూతులయినవారు చరిత్రానుమూర్తిపంతులుగారి శిష్యులతోటగా చరిత్రానుమూ, సహృదయులూ, వాకు గురుకుల్యలూ అయిన చరిత్రకారుల సూర్యవారాయణపంతులుగారు. వారికి వాస్తవపురూర్వకపదసములు సమర్పిస్తున్నాను.

నవంబరు ౧౯౩౩

గుంటూరు.

తెలిచెర్ల వెంకటరత్నం

సంపాదకుడు

CONTENTS

(English Section)

Our Master and the Modern Telugu Movement :	1
Dr. B. Seshagiri Rao, M. A., Ph. D.	
Gramyam and Grammar in Italy :	12
A. Galbeth Esq. I. C. S.	
Reminiscences :	22
J. A. Yates Esq. M. A., L. B. S. (<i>Retired</i>)	
Language reform in Norway :	27
Professor Sten Konow.	
A Small Contribution to the Knowledge of the Munda Languages :	30
W. P. De Hevery.	
Dravidic Glides :	33
Professor L. V. Ramaswamy Aiyar, M. A., B. L.	
Kharavela :	71
Professor Sumit Kumar Chatterji, M. A., Ph. D.	
The Development of Dravidian r :	75
A. F. Thyagaraju, M. A.	
Is Telugu Alphabet Quite Phonetic? :	81
P. Venkataramanayya, M. A., L. T.	
Dravidian Pronouns : Avan and Vadu	84
Professor K. Suryanarayana, B. A., L. T.	
Mahendravarman I and Pulakesin II	97
Dr. N. Venkataramanayya, M. A., Ph. D.	
A Buddhist Relief from Nagarjunakonda	105
T. N. Ramachandran, M. A.	
The Chronology of the Later Pallavas :	111
M. Somaiah Srinivas	
Paren - A Sora dialect :	145
G. V. Sitapati, B. A., L. T.	

విషయ సూచిక

(అంధ)భాగము

• ఆమెను :	1
బులును పానయ్యకాన్యముగాను	
• అంధ)భాగమునందు :	8
మొదటి సూర్యనారాయణకాన్యముగాను	
అంధ) భాగమునందున్న సూర్యనారాయణ :	21
మొదటి సూర్యనారాయణగాను, ఏ. ఏ., ఎం. ఆ.	
• అంధ)భాగమునందు, సూర్యనారాయణకాన్యముగాను :	25
భోగరాజు రామకృష్ణయ్యగాను, ఏ. ఏ.	
భాగము - 1 :	40
జనాని జనుని జననముగాను	
• భోగరాజు రామకృష్ణయ్యకాన్యముగాను :	43
భాగమునందు భోగరాజురామకృష్ణయ్యగాను, ఏ. ఏ., ఎం. ఆ., ఏ. ఏ.	
పంచకము :	47
మహారాజు శ్రీ విజయనరాయణయ్యగాను	
గురు పురణ :	48
భోగరాజు నారాయణయ్యగాను	
లిలానుందరి :	49
లిలా దీక్షితులుగాను, ఏ. ఏ., ఎం. ఆ.	
• వాలవ్యాసము :	71
పురికండా అవ్వలవ్యాసయ్యగాను	
మాతాప్రసంగములు :	81
భాగము లిలుకూరి నారాయణరామయ్యగాను, ఏ. ఏ., ఎం. ఆ., ఏ. ఏ.	

కామ్యము	...	...	338
మేముల అభ్యుదయమునకొరకైన			
అభ్యుదయములలో అడుగిడినాము	...	...	339
శ్రీమద కామేశ్వర గాథలు, ఎ. వీ., ఎల్. జి.			
ముగ్ధామలము, గోపాలాచార్యులది...	...	...	342
కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు, వి. వీ.			
అభయము	...	...	344
అక్షి జానకలు			
శ్రీరామమున్నగు పాత్రులలో			346
శాస్త్రమునకు సమర్థులగువామగు, ఎ. వీ., వి. ఎల్.			
అక్షి అనుబంధము	...	...	348
భూమిపాలి కామేశ్వర గాథలు, వి. వీ., ఎల్. జి.			
ప్రశంస :			349
అక్షి అక్షి అనుబంధములు, వి. వీ., ఎల్. జి.			
అక్షి అనుబంధములు :			353
అక్షి అక్షి అనుబంధములు, ఎ. వీ., ఎల్. జి.			

తాలువన హాస కావ్యము :	121
నర్మల చిహ్నకావ్యమునామకావ్యము	
చవర్తము	127
విలకా నామకావ్యము	
అనువులు వాటి చరిత్రములు :	131
నదికల్ల కృష్ణమూర్తిగారు, ఎం. ఎ., డి. 4. 3.	
చవిత్రము చరిత్ర :	137
విష్ణు అప్పారావుగారు, ఎం. ఎ., డి. 4. 3.	
స్వామిగారింభాగ క్షయ - విశాఖాచార్యము :	140
కంచాస్థుల అచార్యులుగారికావ్యము	
అర్థవివేకాచార్యులు :	147
విద్యానాథాచార్యులు గారిచేయించినకావ్యము	
గ్రామ్యాచార్యులచేయించినవిలు	...
వాసా సూర్యవాచార్యులకావ్యము	151
శ్రీలనాచార్యులము :	...
చింతా దీక్షితులుగారు, డి. ఎ., ఎం. 3.	157
స్వామిగారిచేయించినవిలు	...
వేదాల విద్యవేదాచార్యులుగారు, 4. 1. 1.	162
మూర్తిగారి రావల అచార్యులచేయించినవిలు :	...
రాజులుచే సుబ్బారావుగారు, ఎం. ఎ., ఎం. 3.	165
చిట్టమర్తి-మూలపాదాచార్యులము :	...
చిట్టమర్తి నామకాచార్యులుగారు	301
నవక క్షయ :	...
కల్లకల్లల వివేకాచార్యులుగారు	311
తెలుగుకావ్యలోని వివేకములు :	322
అచార్యులు రామారావుగారు	
కావ్యము :	...
వేదాల సూర్యవాచార్యులుగారు	327

Our Master and the Modern Telugu Movement

B. SETHAGIRI RAO.

We commemorate in this volume the 70th Birth-day, Vardhanti, of our revered master and teacher, the greatest *pravartaka* or propagandist of the Modern Telugu Movement, Rao Sahib Gidugu Venkata Ramamurti Pantulu Garu, B.A. (Madras), D.Phil. (Bharati); Kaisari-i-Hind, Mahāpādhyāya, of Parlakimedi, retired professor of History of the Rajah's College, Parlakimedi and one of the oldest and most distinguished old boys of H. H. The Maharajah's College, Vizianagaram.

About 1880, four years before the present writer was born, he and his present writer's uncle, both matriculates from the Maharajah's College, Vizianagaram, emigrated to Parlakimedi, within a year of each other, as teachers in the then Middle School there. In those days going to Parlakimedi meant crossing the Vatarani once for all; it meant going into the company of the tiger, the bear and malaria, but Parlakimedi made Ramamurti Pantulu, the school having in its growth offered a challenge to his capabilities; and as the school grew to a High School and also to a College, he also grew, all by his own unaided efforts, to an F.A., and a B.A., coming out second in History in the Presidency I class list of the Madras University for the year 1895. As a sharer in the great enthusiasm of that eventful day, when Parlakimedi was en fete and the Rajah Sahib and his brother attended the night entertainment got up by his pupils, I can realise vividly how he was felicitated as having made Parlakimedi famous. Nor was this all. He had also made Parlakimedi famous in educational circles by his experiments in teaching, and by having interviewed two Inspectors of Schools, a Director of Public Instruction and two members of the local and imperial legislatures on the educational needs of the Savaras—all which work had brought to a head next year his great and generous enthusiasm for Savara education into practical grips in conference with the executive and judicial officials of the Ganjam district. Thus early in his professional career he developed into a man with a wider humanitarian vision and mission. He had also by then made famous the ruling Ganga family of Parlakimedi Rajahs by editing some copper plate grants found in the District in the *Epigraphia Indica* and inci-

dentally identified the Capital of Kalinga or Kalinganagara with Mukhaligam on the Vamsadhara where for some time the ancestors of the present Rajah of Parlakimedi ruled. He had also by that time discovered the major portion of the Inscriptions on Temples in Mukhaligam, then not even known to the Madras Epigraphists, and from these he definitely identified the Parlakimedi Raj-family with the one of Anantavarman Chula Varma who ruled over Kalinga and conquered Orissa and Bengal. At school and in public life, he was a terror to evil-doers, a great force for purity, an enthusiastic and practical advocate of social reform. He was a great bulwark to us in our prarthanasamajist campaigns and adventures against all forms of social and religious evils and irrational bigotries. Although, as a professor of History he emphasized the brighter aspects of Conservatism and Antiquaries, he yet impressed on us that he did so in order that in our democratic enthusiasms, we may fail to do the justice that is due to other forms of social or political life and organization. He had in the next two years contributed large ethnographic material to Thurston on Orisa races and tribes, authentic information freely given to him by several Orisa families in the Parlakimedi Taluk in those days when the Orisa amalgamation question was never dreamt of. He started his first Savarna school in 1890 with a teacher, a Nayana boy Pattigadu, whom he fed, clothed and taught for years, before which in 1896 he started and managed even a Pariah school, long, long before the Pariahs or Untouchability was ever imagined to be or to develop into a problem. Thus the Linguistic, Epigraphic, Ethnographic and Humanitarian and Reformist bias of his wide and intensive culture had become quite evident by the year 1902 when the present writer was in the F. A. class and his lectures on Ancient History, delivered with the natural eloquence of a dedicated missionary and treated from all the various points of view of such composite erudition and catholic heart, were so all-absorbing that they ring clear to this day in the ears of his intimate pupils. The present writer having grown under his fostering affection, as almost the eldest of his children, being only three months older than his eldest son, and having had his own share in fair-copying his manuscripts on various subjects—these were days before typewriters—naturally enough fell into active association with him in later years when, with the background of his intensive and varied culture in the humanities and historical sciences he came to be the great leader, Acharya par excellence of the Modern Telugu Movement, the greatest literary house of the present generation in the Andhra country. And the permanent contribution made by him to this great urge for democratic self-expression in Andhra literature entitles him to the greatest veneration of the Andhra youth, as the great literary enfranchiser, in some respects even greater, because less compromising than his own great leader Virenaligam Pantulu, the maker of modern Andhra life and literature.

In a volume commemorating our revered teacher's *Vardhanti* no apology is needed for giving in a historic setting his great and permanent contribution to its progress and its philosophy.

The Modern Telugu Movement or the movement for making spoken Telugu the vehicle of literary expression really dates back, in our time, to and hails from the royal court of Sree Maharajah Anandagajapati-raj, Manya Sultan Bahadur, Padshah-i-kalinga of Vizianagaram, under whose scholarly lead, the city, was like Athens of Porebes, the eye of the Andhra people. It was under His Highness' patronage and inspiration that the late Kavisekhara Gurujadu Venkata Apparow Pantulu, the then Epigraphist of the Vizianagaram Raj, composed the ever-famous play of "Kanya-sulkam" in spoken Telugu. In the preface to this work, like Dante in *Divina Comedia*, he vigorously advocated the use of spoken Telugu for humorous and literary self-expression. It was also under the same royal inspiration and patronage that he edited "The Telugu Harp" the first vernacular paper in the Andhra country to admit articles in spoken Telugu. He dramatized a few scenes of the play before being staged with his friend and classmate, our Ramamurti Pantulu Garu who thus was even then in close touch with Apparow from whom he also caught his first enthusiasm for Epigraphy; years passed; Maharajah Anandagajapati-raj Bahadur passed away. Having lost its courtly intellectual centre, literary life in the Andhra became provincialised and Rajamundry under Viresalingam Pantulu continued its intellectual lead and became the leading open forum for Andhra literary effort. We at Parlakimedi, teachers and pupils, became steeped in the literature and ideas of Viresalingam Pantulu and our views on language and the popular enthusiasms and reformations to which it has to be effectively harnessed became coloured by the Viresalingam tradition. Elsewhere in the Andhra country a battle royal was raging between the pedantic, prabandhic diction of Chinmayasuri and Kokkonda Venkataratnam Pantulu, and the simplified popular diction school of Viresalingam and his reformist followers like Chulakamurti Lakshmi Narasimham. Had the Chinmayasuri school triumphed, the whole progress of Andhra letters in our generation and the popular educational advance to which it contributed would not have so well followed. Strictly speaking, it was like the Wordsworthian movement in English letters of the nineteenth century, based on living popular diction but adjusting himself to the then prevailing conventions of grammatical prescription. It was like pouring raw wine into old bottles—this attempt of the Viresalingam school to twist modern ideas and living forms of expression into the forms and ways of the grammar of older poetry and it broke down eventually in the humorous dialogues, farces and social plays of Viresalingam. Apparow and Ramamurti Pantulu Garu deriving their literary enthusiasms from that great leader have only

more boldly come forward for throwing away this disguise or pseudo-classic veil and frankly adopting living, spoken Telugu, in its deliberate learned and cultured forms as the basis of giving literary expression to modern ideas. In poetry, as Appaswami said and proved by his lyrics, the movement was to proceed on lines similar to those of Prabhakṛite literature as an artistic fusion of new and old (కన్యశాశ్వతం). In his Epilogue to Memorandum on Modern Telugu, Ramamurti Pantulu Garu advocated a regulation of forms of living speech for admission into the traditional grammar and Viresalingam Pantulu Garu even wanted to compose a grammar of current Telugu (Vyākhyāṭikabhāṣya) with the aid of our teachers. Then again Hanumanthachariar, Raja K. H. V. Krishnaswami Bahadur of Polavaram and several other scholars advocated such an amplification of Telugu grammar in order that the obsolete forms may be entirely dropped from modern prose and verse. However, before the year 1914, this great principle of Andhra literary effort and expansion was just an idea, an aspiration.

It was about this time that Mr. Yates came to Vizagapatnam as Inspector of Schools and he held conferences to induce teachers with a new enthusiasm for the Direct method of teaching English in preference to the traditional grammar-cum-translation method. It involved the study of practical English Phonetics. Ramamurti Pantulu Garu, after a hard fight with Mr. Yates on behalf of the traditional method in which he trained, was convinced by his arguments for a new departure, mastered the literature on the subject and started teaching English to children of both sexes in his own home. He trained his last son Suryanarayana, M. A., L. T., in this method and this boy by his achievement in a few months quite astonished Dr. Jones of the London University who was then lecturing to Honours students in the Madras University on Phonetics. At a subsequent conference at Vizagapatnam Ramamurti Pantulu not only demonstrated his own experiments in this new line but also gave lectures on "Telugu Phonetics" worked up on the Jones' model. At about this time Mr. P. T. Srinivasa Iyengar, M. A., Principal of the Vizagapatnam College wrote a pamphlet "Life or Death—A plea for Vernaculars" wherein he advocated the larger use of simple spoken vernacular diction and grammar as the basis of modern literary effort. An assistant teacher of his college, Mr. Chetti Lakshminarasimham wrote his Greek Puranic Tales in which he made a hodge-podge of literary, polite, vulgar forms and it happened that this book was published for semi-detailed study for S. S. L. C. examination. This gave the signal for a great raging and tearing propaganda for the suppression of "Grantha" Telugu. All the arts, intrigues and devices of popular agitation, backed up by persons in high places, were pressed into service, and the book was withdrawn. But the idea of the rights of the spoken vernacular as the basis of

school instruction, school-books and examination remained behind to be debated with added zeal. The great experience and erudition of our teacher was canvassed and he, having mastered the Savara language by the direct method, could easily follow and appreciate the enthusiasm of foreigners to learn Telugu also by the direct method which receives a rude check as it meets the bewildering difference between literary and popular grammar. On the philological side this difference offered a challenge, as to how to explain and resolve this difference historically. It offered also another challenge, i.e., to probe into the so-called tradition of treating all spoken Telugu as "Gramya" or "vulgar." Having done his best for the Vizagapatam scholars in offering educational buttresses for their well-meaning, right, but bungling venture, he came to Vizianagaram for a conference on this matter with his old friend Apparao. What was thus an idea, principle or hypothesis acted upon outside the schools, if at all, came now to be operated as a regular educational and literary movement and we, at any rate, in Vizianagaram were not satisfied with merely advocating it for primary or elementary schools. Through our Andhra Sahitya Sangham, we outlined a programme of the modern critical study of spoken Telugu language and literature of which this advocacy of spoken Telugu for literary self-expression and as a vehicle of modern knowledge was to be a chief plank. Principal K. Ramanujachari Garu was its first President and the present writer, its first Secretary. With this definite organisation, divesting it of its foreign elements which only served to cloud and prejudice the living permanent interests for which it yearned, the Movement for Modern Telugu reached its first stage.

THE FIRST STAGE

The first historic stage of the Modern Telugu Movement, as a movement, began when the Telugu Academy of Madras under the academic leadership of M.R.Ry. Jayanti Ramayya Pantulu Garu and the munificent patronage of the Rajah Sahib (Now Maharajah) of Pittapore, launched their great offensive in the press and on the platform and by mahajans to Government and educational bodies to discount and discountenance it. Numerous meetings were held all over the country and itinerant lecturers denounced the new movement and expounded classical tradition, but with few exceptions, all this advocacy of tradition and denunciation of current polite Telugu mis-named "Gramya" was carried on by these protagonists in the very style, grammar and diction to which they took exception. Meanwhile the controversy was carried into the Madras University when the Syndicate of that body constituted a Commission to report upon the style suitable for Telugu University students required to express modern ideas, thoughts, in-

formation and experience in vernacular composition. Literary conferences began to be organised in various places in the Andhra country to discuss the propriety of current Telugu as the vehicle of literary self-expression. With a view to gather together the supporters of this movement and deal comprehensively with the modernisation of Andhra vernacular studies, including composition, a literary association called the "Andhra Sahitya Sangham" was formed at Vizianagaram with the late Bheem Bahadur B. Bhattacharyya Chari Garu as its President, and we also began to hold conferences to hear progressive opinion. Such conferences were those held at Kesham and Yellamanchilli. At about this time, the Telugu Academy organised a deputation under the leadership of Sir B. N. Sarma Garu to the Government of Madras urging (1) against the new current Telugu Movement, (2) regarding the unfettered publication of *Sringara Prabandhas* or erotic poems in classical Telugu.

It was our revered teacher Ramamurti Pantulu Garu who at great personal sacrifice of time, convenience and money prepared the now famous "Memorandum on Modern Telugu" which for the first time in the history of Andhra critical studies brought out clearly the linguistic distinctions between the old Telugu of classical works and the new Telugu of current speech—a work which several distinguished foreign experts in Dravidian Philology or Indian Linguistics gave up as a matter too difficult for their depth. The academicians also circularised educational institutions for support, but the response was all too scanty. The country was really with us the modernists, but the tradition of a half-a-century in which the elder generation grew up was too forceful to brush aside. It would be well here to quote from the presidential address of Mr. Y. Narayanamurti Pantulu, the then Secretary of the Maharajah of Vizianagaram to the first Anniversary Conference of our Andhra Sahitya Sangham to show how by that time the problem of classical vs. modern Telugu became clarified. He was till then a strong Academician but then became convinced modernist after serious argument with Ramamurti Pantulu Garu. He said:—

"The question now is whether grammatical forms which do not altogether conform to popular usage but are only due to vestiges of refinement on the part of authors who revelled in creating artificial differences for the purpose of rising above the familiar and the commonplace should be allowed to remain, at any rate in school books, whether transcription should be allowed to invade the stronghold of Telugu idiom; whether obsolete forms whose meaning can only be elucidated by a reference to the grammar and the dictionary should have any place in literature; whether it will be worth the while of the mimes who ought to draw their inspiration moral and in-

intellectual from the literature of the country to waste their whole resources of mind in mastering obsolete words, pedantic turns of expression and conventional terminations. Put from a different standpoint the question reduces itself to this,—whether the living forms of the language should be given any status, whether they are not after all the most easy and natural medium of popular education ; whether, if there must be a difference between popular and literary subjects, there ought to be also a difference between popular and literary grammar, whether current grammatical forms must not modify and supersede forms which only live in the pages of the dictionary. A study of the history of language will be the only means by which this question can be tackled."

THE SECOND STAGE

Caught in the tentacles of this huge controversial offensive, with scanty monetary resources and little official or aristocratic backing, we yet took the field from our side as best we could, following under the banner of our revered teacher. It must be said to the credit of the Madras Government and the Madras University that they gave us an equal chance on academic bodies with the academy representatives but before the skill with which they manipulated votes, our advocacy based on laws of literary and linguistic science could not prevail. On two great public occasions, the modernists were compelled to accept the challenge of the academicians to debate the issue on academic grounds ; once at Nidadavole conference and subsequently at the anniversary of the Telugu Academy at Cocanada presided over by our revered Principal and President Ramanujachari Garu. Like our teacher's Memorandum on Modern Telugu, the late Ramanujachariyar's address to the Telugu Academy was a classic statement of the case for modernism ; the minimum demand of the modernists. The great audience of Andhra intelligentsia that heard that classic address—the only one of its kind for all this quarter of a century—felt for once how irrational the denunciation of the conventionalists was. Mr. Jayanti Ramayya Pantulu put in at the Composition Committee his own " Defence of Literary Telugu " embodying the arguments against current Telugu urged in the press and on the platform during these controversies. It must be said, that, but for these denunciations, there was little else that was vitalising in the programme and sessions of the Telugu Academy. It was work on this Committee that progressively revealed to us modernists how strong our case really was and how far and through how many generations in pre-British times our idea has been fruitifying. To the academician notion of variation of spoken Telugu grammatical forms from district to district of Andhradesa, we opposed the evidence of uniformity collected from letters of pundits from various districts written to C. P.

Brown Esq., the author of the Telugu dictionary, we supplemented such evidence of early British times by forms from actual letters of non-English, educated but traditionally learned gentlemen from various districts in contemporary times. We went still further and examined ancient manuscripts on subjects other than Kavyas and collected grammatical forms from the spoken Telugu of earlier centuries and pressed them into the service of the proof of uniformity. We examined dated inscriptions of earlier times and showed how along side of the Kavya style, there subsisted all through the centuries, a popular prose style for all cultural purposes, based itself on the spoken idiom of the day but enlivening, energising and illuminating it with infusions of literary diction. It is the material collected in this effort that our revered teacher carried from place to place and college to college, from Berhampore to Madras, for the examination of different local committees of scholars and teachers and public men in order that thereby their minds may be disabused of the illusion sedulously fostered by the academicians, that the advocacy of current polite Telugu as the vehicle of literary self-expression or the means of popular instruction and examination is a new tangled lad of philological enthusiasts ignorant of the tradition of Telugu language and literature. Our revered teacher's work "Nyuntana Nantandayana" or "The True Tradition" sums up all this great evidence.

THE THIRD STAGE

Still the academicians and their uncritical followers stuck pathetically to the view that Telugu grammar like that of Panini for Sanskrit was once for all fixed and unalterable and that in any case any grammatical form not used by the Bharata-trio or Kavitraya should not be used in literary verse or prose. As member of the Telugu Board of Studies of the Madras University, our revered teacher always used to show how almost every book prescribed for study under Telugu for the several University examinations invariably violated this canon of the classicists, the more so, as the author was a contemporary or belonged to the Chinmayasuri-Virechalangam tradition. He often argued how unfair and irrational it is to expect students to write after grammar which the works they study for language could not possibly observe and did, in fact, hopelessly violate. How what these neo-classicists of the century wrote could not be classical and how artificial and often ridiculously unphonous it would be to write strictly after the grammar of Nannaya's or Poetic Trio's Bharata, he marvellously demonstrated in his "Pradarguganama" contributed to the journal of the Andhra Sahitya Parishad. It was a withering lampoon of the swiftian type condemning the academy deputation to the Madras Government, but nevertheless, on the linguistic side it showed his unparalleled grasp of the grammatical structure of the literary Telugu of the

eleventh century. Another of his achievements in this line was to show up how often and how badly Chinnayasuri, the founder of the new tradition blundered in his Nitichandrika in trying to write that antiquated style. But his greatest achievement, that which lifted this controversy far above transitory or passing considerations, is the preparation of his "Balakavi Saranyam" now printed for the first time, the real source of the enlargements in new elements in Brahmasri Mallady Suryanarayana Sastri's "Andhra Bhashanu-Sasanam." Like Professor Saintsbury, it may be said of Ramamurti Pantulu Garu that there is not a printed or manuscript scrap of Telugu Literary verse or prose which has not gone under his red pencil and offered him examples of (1) deviations of literary usage from the Kavitrāyam, (2) pitfalls in the imitation of the grammar and idiom of the literary Telugu of the eleventh century. And these variations of both types are really traceable to the influence of the living spoken language of the authors and their environment. As a result of this great labour, he stands to-day as the greatest living scholar of the Telugu language both in its antique monuments and contemporary efforts, and what is more, he has demonstrated once for all that even the so-called classical Telugu of Kavyas has gone on changing in grammar, concord, idiom and semantics, and that these changes even fixed in *patas* and *prasa*s of verse-systems are all traceable to the ever-abiding and irresistible influence of current speech. But our first great triumph was that a year or two before his death the late Viresalingam Pantulu Garu accepted the Presidency of our modern Telugu Association under the new name *Andhra Bhasha Samithi* with Mr. J. Ganganna as Secretary. The controversy, the greatest literary issue of our generation, was thus laid to rest, though the academicians still affect to be unconvinced. But even they have been forced to the reflection and conclusion that the Telugu grammar—as the Tirupati Venkata Kavulu long ago said—is but a glimmering light, not a great beacon like Paninian grammar, and that it has got to be greatly revised and augmented even from the abiding books of the last hundred years. We, modernists, rejoice that one evidence of such dawning sense—however belated—among them is the publication, well within the classic tradition, of the "Andhra Bhashanusasanam" by one of the leading lights of the academy, now in the employ of the Andhra University, Waltair, the only newness or contemporary appeal of that work being the elements of *Prayogam* it incorporated from the laborious collections of our revered teacher.

CONCLUSION

To-day, the prospects of the Modern Telugu Movement stand more than assured. Along the line of lyric verse of its great Kaviakshara, the late Gurujada Venkata Apparow Pantulu, there have been a host of young, enthusias-

tic, tender-souled, aspiring, lyrical Andhra poets, some of them calling themselves Bhāvakavulu, all distinguished by their song-predilection and copious diction, carrying forward in varying degrees, the combination of the living forms of spoken language with the traditionally sanctified ones of literature. A special group among these have carried their freedom from tradition still further in winging their poetic flights with the anticipations of red revolution in the social, moral and religious spheres of daily life.

Again, following the lead of Apparao Pantulu, the earliest dramatist of Andhra social life and spoken Telugu, the younger dramatists of the Andhra of our day have decidedly adopted living Telugu as the most available vehicle of their prose drama and short story. They have even extended this to their translations and adaptations of modern European Drama. It is often noticed that in several of their new dramatic and short story experiments there is a great deal of phonetic variation in similar forms used by different writers, but where they happen to be well-characterised and mannered, even such variations do not seem to offend against taste or intelligibility.

The great Andhra patriot and scholar Mr. Mutluri Krishna Rao of "Krishna Patrika" was the earliest to give editorial vogue to polite spoken Telugu and his lead was followed by several writers in their newspaper and magazine articles embodying critical reviewing of all grades and topics, and it has become the fashion to adopt this manner in contributions to the public press intended for popular information and appeal. For reasons other than academic, there are many editors of Andhra papers still who affect the older literary or pseudo-classical style of Chinmayasuri and Vireesalingam, varying in the predominant use of archaisms or disguised modernisms, according to their varying notions of dignity of theme or seriousness of occasion. Lampoons and farces which in the eighties and nineties of the last century oscillated between the Pseudo or neo-classical and living diction, have now definitely come to be strictly loyal to current speech. The modern fearless use of current Telugu as the vehicle of new literary ventures intended for public delectation or giving fixity or a name and shape to fleeting emotion may be open in some cases to the charge of iconoclasm, but where an idea or a proposition or a theory or hypothesis or doctrine acquires the momentum of a movement utilised for the express of the personalities, tastes, aspirations, ideals and equipments of young enthusiastic votaries, it overflows older courses, confusing older landmarks and carrying with its torrent and colouring its eddies, all that comes in its way—all life, all thought, all knowledge, all experience. Andhra life to-day has been torrentially running in such eddies, whirlpools and cataracts. But every Andhra that with real insight rejoices in this life which is in any case better than conventional complacency

must recognise that the great momentum that current Telugu has acquired as the substance of this new Andhra literary stream mainly on account of the bold, persistent, undaunted, unparalleled fight for it put up in the press, on the platform, in social discourse and controversial pamphlets, from psychological, educational, literary, philological and traditional points of view by our renaissance-type of revered scholar teacher, the Upadhyaya of Upadhyayas—Rao Sahib G. V. Ramamurti Pantulu Garu, our ever-beckoning light, our never-failing inspiration.

Grámyam and Grammar in Italy

A. GALLATI.

In Italy the controversy between Grámyam and Grammar was settled six hundred years ago in Dante's time. Grámyam triumphed in Dante's immortal works and Italian literature, casting off the shackles of the classical language of Italy, arose in youthful vigour. Every modern European literature—the English, the German, the French, the Spanish—had first to cast off Latin and pedantry and select one of its spoken dialects as the language of literature before great books could be written in it. Telugu is now passing through the same phase hundreds of years later.

In Europe Latin itself was at one time a Vernacular or Vulgar language. Cicero defends his use of the Latin Vulgar against Greek, which was the Grammar of his time.

Grámyam deserves to be defended with the eloquence of Cicero and Dante. It is like the Latin of Cicero and the Tuscan of Dante an excellent and noble language. We may apply to its detractors the terms which Dante applies in the "Convivio" to the villifiers of Tuscan

- "(1) blindness of perception,
- (2) dissimulosity of excuse,
- (3) desire of vainglory,
- (4) prompting of envy,
- (5) abjectness of mind

and taking together those actuated by these last four motives they make up the number of the abominable bad men who hold in contempt this precious Grámyam, which, if it is in anything vile, is so only so far as it sounds upon the prostitute lips of those adulterers by whose guidance the blind men go."

The blind people are the parrot public who just repeat what others say and do not think for themselves. Among the abominable detractors are those who excuse themselves for not being poets by blaming the vernacular and saying you can't write poetry in it; those who "by handling things composed in some tongue not their own and commending the same tongue, look to be

more admired than by handling things in their own tongue ; " those who envy men who can write well in the vernacular, not being able to do it themselves, and those who abjectly depreciate their vernacular just because it is their own.

We recognise among our opponents these classes of persons who opposed Dante in his time.

While such are the bad motives of our opponents, our men, Rao Sahib G. V. Ramamurti, the late G. V. Appa Rao and others are moved, as Dante was, only by the natural love of their own tongue and jealousy for it, recognising that the Vulgar is nobler than Grammar because natural and not artificial, and dearer to us by reason of its Nearness and Excellence. As Dante says : " Nearness and Excellence are the natural causes which generate love. A thing is in proportion as of all the things of its kind it is most closely united to a man ; a son is nearest to his father ; of all arts medicine is nearest to the doctor and music to the musician ; of all lands that is nearest to a man wherein he maintains himself " (Il Convivio, Bk. I, ch. XII.) And whereas I maintain myself in the Telugu country and Grāmyam is near to me and Grammar far, I too love the Telugu Grāmyam and have been moved by love for it to write a dictionary of it which Oxford University is publishing.

" Again," as Dante says, " its Excellence makes me its friend ; in all matters of speech rightly to manifest the conception is what is most loved and commended, and this is its prime excellence." The fresh and racy Telugu vernacular is an admirable instrument of speech and, in the hands of a master like the late Mr. K. Viresalingam Pantulu or the late Mr. G. V. Appa Rao, an admirable instrument of literature. The artificial literary language, with its stock metaphors and ornaments, its emptiness of thought and of feeling, may serve to render good Sanskrit into bad but has never produced one original poem or prose work worth reading and never will.

I append the Introduction to my forthcoming Telugu Colloquial Dictionary.

INTRODUCTION.

Though speech may have been given us to express our thoughts, writing was intended, according to the Telugu practice, to obscure them. There is a most serious estrangement between spoken and written Telugu ; at one time it threatened at least a *decree nisi* till the necessity of earning his daily rice compelled the educated Telugu to write in a manner intelligible to more than one in a hundred of his countrymen. Even now the leading articles of every newspaper and the more pretentious works of the learned are mere gibberish

to half the number of literate Telugus and mean nothing at all to the illiterate. But the news is reported in colloquial language and magazines are published in which stories told with simple force, poetic poems and articles characterized by pedantry.

The pedantry of 'grammatical' Telugu is tragically absurd. Beginning with the false premises that grammatical correctness and elegance of diction must be based on the usage of past centuries and continuing with mistaken formulations of that usage, the pundits had reached a stage when every one of them found the style of every other one contemptuous and abominable before a few sensible scholars were at last found to explicate their whole theory and practice. The new school pointed out that grammar is not a fixed unchanging scheme but a body of rules deduced from usage; as usage changes, so must grammar change, and when you have the perfect, perpetual, immutable grammar, the language is dead. A new approach to writing was demanded. Instead of paralyzing elegance and affected intricacies of style, which made the writing of Telugu an exercise in mystification and the reading of it the solution of innumerable puzzles, to the joy of the pundits and the scorn of their adversaries, there was to be the natural, easy, vigorous expression of the writer's meaning in the words and the constructions which the writer would use in conversation with his friends. Though the pundits denounced the vulgarity, the 'village' origin, of the new vocabulary and the new grammar, these were bound to prevail if anybody had any meaning he really wished to express. They have not yet conquered all along the front, but they have established themselves in modern Telugu prose.

It now remains to see what can be made of the new prose. So far it has lacked a great exponent. The most eminent figure in modern Telugu literature halted midway between the camps. In many of his works he used the grāmyamu, the common dialect, freely and unashamedly; the popular appeal of his village comedies was enormously increased by their adaptation to the popular ear. But in his more exalted flights he entered the kingdom of the pundits and wandered in the cloudy realm of Sanskrit compounds and archaic survivals. In many of his works you may observe the remarkable (but still not uncommon) practice of explaining the 'Telugu' word by an English word. The English word is used in ordinary parlance; but it would be blasphemy in the pundit not to prefer the Sanskrit compound, coined and wholly incomprehensible to all save himself and the very few of the elect. The vicious practice of drawing upon Sanskrit for new compounds even when another word is in common use seems almost ineradicable. It is one of the causes of the needless obscurity of newspaper leaders, scientific articles, and treatises on matters removed from everyday life; even though the writer makes no display of grammatical elegance and writes as it were in conversa-

tional vein he will be thwarted in his attempt to make his meaning clear if he refuses to use the words in which he frames his thoughts.

Now it may be a pity but it is a fact that on nearly all matters except those of domestic and personal concern the educated Telugu learns to think and so express himself not in Telugu but in English. The abstract terms which he can really handle are English. Whether he is talking of politics, of economics, of medicine, of agricultural science, of law, of education, the odds are that he has imbibed his information in English, that his concepts are founded on the English words and that he could express himself with greater accuracy, fluency and force in English than in the vernacular. This state of affairs, be its causes and its defects what they may, has a curious dominance in modern Telugu. It brings it about that a writer, so soon as he leaves the spheres in which he is accustomed to use the vernacular as his daily medium of expression, begins as it were to translate his thoughts into Telugu rather than to compose in Telugu. All who have had occasion to study the official translations of Government publications and of Acts of the legislature will know the consequence that generally follows; the language is thrown out of its stride and becomes a curious hybrid, with no style of any kind. Just as the English schoolboy writes dog-Latin in trying to put English into Latin without reconstructing the meaning in a Latin form, so does the Telugu graduate write dog-Telugu because his thought was born in English and resists transmigration. When he tries to reincarnate it in a language not even his own, that is in the Sanskritized and obsolescent dialect of the pundits, the infant becomes a monster. Nobody who knows English at all will ever make use of the versions prepared by Government translators; better a foreign language than a distortion of language.

It does not follow that English is in any way likely to oust Telugu. Telugu is a living language because millions speak it in the villages and the Telugu of the villages will go its own course in spite of the graduates. It is very hospitable to the foreign word; in time past it adopted Urdu words to supplement its own stock where it was poor; from time immemorial to this day it has been taking Sanskrit words to its bosom with various degrees of change; and it has no difficulty in entertaining the English word. *Reddu* has practically supplanted all other words in talking of highways: *polu*, *steshanu*, *superintendentu*, *mailu*, *motaru*, *refu* and many others are good modern Telugu words for which there are no substitutes. Men of education import words and the villager uses them without question. When his betters use such phrases as *ad watch shiga pundi-i lain mare chest-instrument level ledu*, *octu pasu ainadi*—and would be hard put to it to express the same meaning in words of indigenous growth, it is no wonder that the villager when he has to do with the things of a novel civilisation borrows the terms of an un-

known language. It is obvious that a nation's vocabulary reflects a nation's life: translators constantly find themselves stumped by words denoting things familiar to one people but not found at all amongst the other, and this dictionary in explaining words has incidentally become a mirror of practices and manners. As the life of a Madras village begins to embrace the novelties of the brave inventive new world the village language picks up enough to pass current for them. Since English is now the language of the administration, the courts, the marts and the colleges in short, of every manifestation of the new activity the vernacular naturally enriches itself from English. But should the period of English dominance end to morrow and the Andhras have their own government, they must make an attempt to conduct their own affairs in their own language. There can never be any hope of changing the language of the mass of the people and a national government, however despotic, can not use a foreigner's tongue with a good grace.

It is however hardly conceivable that Telugu as it now is can meet the future demands of the Andhra people. The colloquial Telugu of today is a simple tongue, sufficient for the wants of a simple life. But as a people comes to maturity and its range of thought and feeling widens words must be found to express the whole gamut of meaning. At the same time political organisation proceeds; the village gives place to the district and the district to the province as the microcosm of communal life, and the province calls for a standard speech. Telugu as the tongue of an independent and advancing people must be enriched and modelled to a form which can everywhere prevail over discrepant dialects.

At present there is a great difference between the Telugu of different districts. In the schools a certain uniformity of pronunciation and grammar has been composed, but so far is this from being carried into current speech that an experiment which was made at Madras of allowing the candidates for certain examinations to write in the colloquial vernacular of their own region failed because the examiners could not cope with the immense variety of vocabulary thus let loose. Indeed Telugu is now in the condition attributed to the 'lingua del ai' by Dante in his treatise 'De Vulgar Eloquentia'. If history should only repeat itself, it may develop as that language in its many dialects developed, and achieving a greater uniformity, dignity, and harmony, truly earn the title of 'the Italian of the East'.

As yet it hardly deserves the title. Some pronunciations of Telugu are in the highest degree clear, mellifluous, harmonious. On the stage, when actors give each vowel a precise sound and each consonant its true character, Telugu can be a fascinating language. In the bazaar, where counterfeit too often passes current and clipped coin is the rule, Telugu can be as strident,

raucous and mumble-mouthed as any language in the world, and can in no way compare with the Italian of provincial piazzas. The consonants are generally slovenly. Hard *r* requires too much effort for the mechanic herd; in such words as *adūdra* it becomes very like *r* (*ārura*) and elsewhere is barely distinguishable from English. The distinction between *a*, *ā*, and *ah* is neglected. The Sanskrit aspirates lose their aspiration. The sounds *ts* and *ch*, *dz* and *j*, are confounded sometimes however to advantage, as when the sibilant *taṭṭaṭa* is improved into *taṭṭhuta*. Vowels are very unstable. Short *a* is as often as not indefinite, approximating sometimes to *e* rather than to *a*. Long *a* varies with its place in the word and the stress upon it. Such words as *maṭarā* are pronounced *maṭarā* because the stress is on the first and last syllables. Short *u* varies according to the sounds preceding and following; it sometimes approximates to *o*, sometimes to *a*. Final short *u* is hardly ever pronounced at all, so that though written Telugu is full of *u*, spoken Telugu is dominated by *i* and *a*. Other final vowels are either elided or quietly dropped whenever possible. The same fate befalls many a whole final syllable, especially the inflected endings of verbs: *nu*, *vu*, *du*, *mu*, *ru*, *vi*, *ri* are all apt to vanish away. *Ikkaḍḍi* for *ikkada ḷḍu* is normal; for *nūnu pō*, *nūnu eṣṭānu* you may hear *nuppi*, *nē eṣṭē*. From plays in the colloquial dialect may be culled such mutilations as *ā mofar'ontē* for *ā mofaru eṣṭē*, *garara* for *garaguru*, *nā ēm eṣṭi* for *nāni yēni eṣṭayānu*, *maṭṭa'ni rō* for *maṭṭachindū rō*, *appanirā* for *appānu yēlu rā*, *laccō* for *liṅgō*, *tiṭṭuchchā'nu* for *tiṭṭeṇi rāchchindū*. Yet in these literary productions a limit is set to vulgarisms; the speech of ryots and shopkeepers is even harsher and more curtailed. It is not altogether at fault, since Telugu words are unduly long; but as the mutilations have not yet been reduced to rule and as different contractions are in vogue in different districts the colloquial forms are not all suited to a universal literary language. First a norm must be set up on the foundation of some chosen usage.

As every district with equal vehemence maintains its own title to be the home of the true, the ancient, the perfect Telugu, the choice is invidious. The opinion of the learned is not entirely agreed. Some favour the region of Guntur and Nellore and some the region of Godavari and Kistna. The author of this dictionary is among the latter; the vocabulary he has compiled consists of the words in common use from Coenada to Bezvada. In so defining his limits and purging his language he has taken one step towards the King's Telugu.

Greater steps remain for Telugu writers to take. A foreigner may be permitted to point out a vocabulary suited to the reformed language of the future; but who is he to create a literature in it? The literary languages of

modern Europe owe their foundation to some sort of going up of them. When Luther translated the Bible into pure and simple German, he made it a model for the generations to come. The Elizabethans gave English a model. Italy owns Dante as a foster-father. Yet Dante was in some degree a pundit and had the same exaggerated respect for Latin that Telugu pundits have for Sanskrit and Sanskritized Telugu. The first book of his *Divina Commedia* might well be cited on either side of the controversy between pundits and reformers. Dante would not use Latin for that work from two sets of motives. The first is worthy of the pundits. Latin was too noble, magnificent and beautiful for a commentary on verses in the vulgar tongue. The *Commedia*, because eternal and incorruptible, too excellent as expressing concepts more perfectly than Italian; too beautiful, as following art instead of usage in its harmony and construction. The reply to Dante and the pundits is the same. Neither Latin nor Sanskrit nor Sanskritized Telugu is eternal and incorruptible; Dante's own Latin was very different from Cicero's and especially different from that of Erasmus; the pundit's Telugu fails by its own canons. Neither Latin nor Sanskrit nor Sanskritized Telugu is better adapted to expressing thought than a modern tongue used with genius or even with skill. Neither Latin nor Sanskrit nor Sanskritized Telugu is free from usage or more capable of art than their living derivatives. The notion that the Italian verses might have been too good for the Italian verses was purely fantastical. The verses still live. So will Telugu verses in the colloquial.

Dante's other set of motives was first, liberality, and second, love of his native speech. In order to make largest of his knowledge to the multitude of his countrymen, he must use their language; nor was he averse, because he had a natural affection for it. These are exactly the motives of the reformers. But from among them has arisen as yet no Dante. There is now no figure in the Telugu literary world so outstanding as the late Vemanelugu Pantulu; and even that giant of the last generation was not of an great stature. His works exploded the notion that elegance and beauty in Telugu prose consisted of overwrought descriptions of natural and poetic scenes composed throughout of indigestible Sanskrit epithets and inconspicuous Sanskrit nouns. But he left no work meet to thrill the millions and open their eyes to the imaginative universe.

Among other peoples and in other eras the great ages of literature have begun with song. The Andhra nation sings naturally, constantly, instinctively though the matter of the songs that carmen and porters sing as they move in file down the road is not always worthy of their singing. But Telugu literature has ignored and despised Telugu song; it has imported an alien prosody, in which the language moves uneasily, as though constrained by borrowed garments. The author of this dictionary holds the opinion that

quantitative prosody on the Greek pattern would best suit the genius of the language and has rendered two verses of Homer (Od. XV, 54-5) into very passable Telugu hexameters : —

Gnyopti yathidei yuntunnadi ro'zulu yanni,
Sateśram Śri Rāja samastam chēsina yandu.

The experiment might be worth continuing ; anyhow it is for the modern Telugu to fashion himself a measure in which he can readily wield his own language and be understood by the many. A Telugu poem of to-day is understood only by the learned ; the words, the construction, the inflectional forms are all strange and incomprehensible to the vulgar. Poetical diction has run so wild that the common word is wholly inadmissible ; prosodical necessity is so overbearing that every word is distorted. Other nations have won beauty out of imported forms : Latin took the Greek measures to its heart and grew more glorious : English poets adapted the Italian verse and gained sweetness. But to all seeming Telugu verse is now only a kind of jig-saw puzzle, and the picture that emerges is too often cheap and nasty. Vicious canons of composition have made shoddy panegyrics and erotic rhapsodies the common matter of poetry ; such things are not worthy of a self-respecting people.

It might appear that Telugu is not naturally a poetical language. It is somewhat deficient in metaphorical expressions and shy even of similes. It avoids epithet and is richer in nouns than in adjectives. It is remarkably concrete in expression : the figurative and the abstract are rare in comparison with the bald statement of sensible fact (or nonsensical superstition). But all this might have been said of Latin when Ennius began to wield it and even after Lucretius had carved philosophy into poetry with it. *Vires acquirit eundo*. A language is a great poet's garden, and the flowers spring as he goes about it.

Not otherwise the great orator and the great thinker develop a language in wielding it. The Greek of Solon and the Latin of the Gracchi were hardly richer than modern Telugu. They too loved the concrete expression, fled the abstract : they too were terse rather than florid ; they too preferred the personal turn and the active mood. The work of the dramatists, the historians, the orators, the poets, the philosophers, from Aeschylus to Plato gave Greek every instrument it lacked, till it could discourse on everything in earth and heaven. Lucretius and Virgil and Cicero between them did the same service for Latin. The old words were enriched with new shades, new depths, new discriminations, new subtleties of meaning. New words were minted as they were wanted. There was little need to borrow ; the old speech was capable of both variety and precision in the hands of the masters.

So is Telugu. For oratory in particular it is eminently suited. Its precise structure, giving weight to the essential words and emphasis to words abnormally placed, has the same advantages as Latin's. Its inflectional nature affords every opportunity for ellipse, balance and symmetry. Its very want of conjunctions forces on it the rhetorical devices of the ancients. The peculiar Dravidian form of the relative clause tightens the texture of the sentence. If the Andhra orators only studied the proverbs of their people and imitated their compact energetic expression, their speeches might engender conviction by their very form. The turgid longevity of the sentences they are wont to deliver may fascinate the unfortunate listener but lets the point escape. In the narrative style a similar fault prevails. The old principle, the longer a sentence the better, still has many adherents. The flowing spineless sentences have no relation to the articulations of the sense. It is not so in common speech, whose sentences are in comparison as live kraits to dead pythons. In truth the illiterate villager often has more sense of style than the product of the colleges: the common petition-writer often has a sure touch in ordering his facts and putting them out in few and telling words, though his writing is often more intelligible than legible.

He has indeed to cope with an unmanageable alphabet. It is less absurd than the Tamil, Kanarese and Malayalam, but not by much. It is syllabic and consequently difficult to read even in print. Where the last vowel of a word is elided, that word unreservedly gets saddled with the first vowel of the next, which equally undeservedly loses its head. The letters are pretty but untidy in combination. In cursive writing the untidiness becomes a welter. The claim that the alphabet is strictly phonetic is not well founded. One letter does duty for the two sounds *ts* and *ch*, another for both *z* and *j*, and a third for both aspirate *ph* and *f*. There are entirely unnecessary symbols for a hard *r* and hard *n* which are never used in speech. In some books an obsolete symbol still appears for an imaginary nasal sound of indeterminate character alleged to be present in many words. The same sound *ts* is sometimes written as one letter and sometimes as two. The six long vowels, six short vowels and two diphthongs for which there are characters by no means exhaust the range of vowel sounds used in speaking. For instance the modified long *a* in such contractions as *pitḥāru* or such borrowed words as *bāncu* has to be represented by the same symbol as ordinary long *a*. Modified long *e* is found in the usual pronunciation of such words as *lēca*, *māta*, but is not to be distinguished in writing. A Telugu can apparently discriminate between the various pronunciations of long *a* in *gunḍā* when it represents (1) *gunḍa+ā*, (2) *gunḍi+ā*, (3) *gunḍu+ā*, (4) *gunḍe+ā*, and in *kōṭā* when it represents (1) *kōpa+ā*, (2) *kōpu+ā*, (3) *kōṭi+ā*, or of short *u* in *mācundi* according as it is (1) *māca undi*, and (2) *mācu undi*. But the difference does not appear in writing. The Telugus are proud of their alphabet in spite

of its defects: but the author of this dictionary may be excused for thinking that his work will be both easier to read and more phonetically correct in its dress of Roman letters with appropriate diacritical marks. The International Phonetic Alphabet would in some ways be even better, but its correctness does not compensate its unfamiliarity to any but trained phoneticians. The professors of phonetics have hitherto neglected Telugu; yet there is much to interest them in a language whose system of vowel harmony has a natural origin in the speech habits of the people and a completeness very remarkable in so natural a growth. In inflected forms the vowel modification extends even to a change from u to i or from a to u, while in all words the common pronunciation assimilates neighbouring vowels as far as possible to each other or modifies them to go with neighbouring consonants. Even the use of the euphonic interpellatives *v* and *y* is phonetically regular.

The phoneticians have the advantage that their principles require them to study the prevailing usage; the dictionary spelling has for them no unassailable sanctity. The author of this dictionary has to reckon with the Bagey of India, *māma*, established custom, in the form of recognised spellings, though he can add notes on the usual pronunciation. Telugu spelling is fortunately very sound in the main. It is in accidence and syntax that the opinion of the learned and the practice of the vulgar are at loggerheads. A reconciliation is to be effected by discarding obsolete doctrine and examining the speech of educated men all over the Andhra country to see what usages are admissible and what must be regarded as solecisms. So may be compiled a Dictionary of Modern Telugu Usage which will do for grammar what this work attempts for vocabulary, establishing a norm and encouraging the men of genius to use the tools most fitted for their work. Perhaps inspiration will be lacking while the Telugu nation is in tutelage; but when the noble and puissant nation mews its mighty youth, when the full tide of inspiration begins to flood the land, it is surely the common people, the people of the villages, who should hear and applaud. It is their language that must be used; therefore to its study this work is devoted.

Reminiscences

J. A. YATES.

When I read the invitation to contribute an article to this symposium, I was momentarily elated by the thought that I might offer homage to an old and much honoured friend. On my turning the page of the General Secretary's letter, however, elation was followed by depression, for I found that a scholar's offering was asked, and particularly a disquisition on the use of the current tongue in the literature of my language. Now I am no scholar and in regard to English the problem presented does not exist and, so far as I know, never existed. What was I to discuss? All our great writers have written within the current scheme of grammatical usage. I doubt whether Chaucer or Shakespeare were taught English grammar or worried about rules; they left it to the modern scholar to analyse the grammatical forms they employed, to describe their functions, and to crystallise forms and functions into a Chaucerian grammar or a Shakespearian grammar. Certainly Chaucer did not circumscribe himself within the grammatical bounds of an earlier age; for instance of Alfred's English. Nor did Shakespeare, a popular dramatist, writing for the *habitus* of the theatre of his day, many of whom were illiterate and none literate in older English, set himself to use the forms that Chaucer or Langland or Lydgate or Mallory used. In English there has been a continuous flux of grammar, of sounds, of meanings of words, and no writer of a succeeding has troubled to enquire for the purpose of use what sounds, meanings or grammatical forms were current in a preceding age. Not, of course, uninfluenced by the examples of his predecessors in literary forms and in imaginative thought, but absurdly hampered by the fixity of spelling, for which, however, the printer not he was responsible, each new writer of each new age wrote for the men of his time in the current language that they would understand. So it is that the educated letters of any age correspond in structure of the language employed and in the idioms of expression with the formal writings of books of that age. English has never been hampered by an Academy, which imposed or tried to impose, through the medium of the schools, a classical English upon would-be writers in contradistinction to a modern English; it has never had any problem such as is implied in the conflict between Classical and Modern Telugu. I must be forgiven therefore if I put by all thought of a learned contribution and offer in Ramamurti's honour a few brief reminiscences of my contact with him in days long past, and a poor brief eulogy of the man and his work.

It was, I suppose, in 1906, on my first visit to Parlakimedi as a young and inexperienced Inspector of Schools, that I came to know him. He was then Lecturer in History, but, apart from interested enquiry about the researches he had made into the facts of the Kalingas, I do not think I spoke much about history. I had arrived hot-foot, as it were, with a somewhat visionary scheme for the reform of teaching English to Indian boys, and especially to the beginners. I was all for a start with speaking English, for a phonetic study of the sounds of English by the teachers, for a correct use of the simple necessary grammar and for all those elementary matters which are summed in Reformed English teaching. This was all in opposition to the older methods by which grammar was learnt first, definitions and rules were recited without understanding, and the matter of the Early Readers consisted of lists of rhymed but otherwise unconnected words or such preposterous question and answer as 'Is this milk? No, it is silk.' It was assumed that children of ten, eleven and twelve, who could already read and write their own language and were now learning the foreign language English were best taught as English infants, to whom such mono-syllabic rhymes as 'cat, bat, rat,' and the like—without the necessary article, be it noted—were suitable, chiefly as a means of teaching our wayward orthography. The class-room, the school and simple actions connected with school-life, which might have given good connected teaching material, were passed by. It was of all this that Ramamurti and I talked, and as we talked I discovered in him an abounding and enthusiastic sympathy and understanding; for he, in his own remarkable work among the Soras, to whom, according to the rigid unwisdom of departmental rules, another foreign language, unrelated to the children's own, was prescribed, had had to contend with similar absurdities; he too was a student and advocate of phonetics and had anticipated many of my problems.

Our talks led us on to discuss the Telugu taught to Telugu boys; and on this also our minds, to use a common piece of slang, 'clicked.' I had already, in my efforts to learn Tamil, observed that what I, a foreigner whose desire was to speak Tamil, was taught by munhis was never heard in the streets and was useless in the market-place or in any daily affairs. I was instructed that I must write and what I must read should in no sense correspond with what I might hear, and that though men might speak I ought not to imitate them, for what they spoke, let them be never so cultivated, was vulgar and wrong. Here was a doctrine, most novel to my sense, of a complete cut-off of literature from speech. I confess that I mocked at it, and indeed gave up munhis to learn and frame for myself, with phonetic notation, a simple grammar based on my own observations. When I came to the Circars I found that the same notion of a divorce of Telugu literature from

Telugu speech prevailed ; but in Telugu there was at least a good grammar of current idiom for foreigners. Arden was most useful, and before Arden that great and most modern of scholars, C. P. Brown, whose work had of late years been swamped by a flood of reactionary reviewers, gave me insight into the problems.

One may perhaps laugh in later days at one's youthful enthusiasms, yet I have never condemned myself for the anger that flared up in me when I entered the miserable hovels, as they often were, in which the children of the out-castes were permitted to take their first steps to learning, and observed the pitiable waste of time taken to teach them literary forms of words even for such simple processes as counting since that they did not possess. I could see no reason for teaching them a language they would never hear from men of the higher castes, literate or illiterate. Was it not possible, I asked, to find a cultivated current Telugu for their instruction? A parallel might be found in England if the children of the slums were taught Elizabethan English or Chaucerian English or Older West Saxon, or, to make the parallel more exact, a hotch-patch of all these, but of course no parallel of the sort could be found, for no one in England had thought of inventing such a conglomeration of archaisms as a means of modern instruction. To elaborate the matter here is unnecessary ; the facts have long been familiar to students and advocates of reformed Telugu. The late P. T. Srinivasa Ayyangar, the then Principal of the Mrs. A. V. N. College in Vizagapatam, who wrote that trenchant little pamphlet, 'Death or Life; a plea for the Vernaculars' often talked over the matter with me, to my great enlightenment, but he too was a foreigner and to that extent discredited as an advocate of reform. It was not till Ramamurti, a Telugu of the Telugus, with all his learning, highly modern intelligence and sympathy with the under-dog, developed the ideas with a fulness of knowledge denied to non-Telugus that the prospect of reform brightened. It is to the long discussions that I had with Ramamurti then and to the many letters he wrote me that I owe such clarity of opinions as I have ; he threw light on many dark places and could illuminate my vague notions with a wealth of bright and apposite matter, drawn from his researches. He was my guru.

Before my time in the Circars there had already been experimenters in a new type of Telugu literature. K. Viresalingam Pantulu, a reformer of what he deemed social wrongs, essayed also a reform in writing, but did not carry the effort through. G. V. Appa Rao was another experimenter not only with the language but with the matter of drama. But what was wanted was a leader, one who would make incessant war on the forces of reaction ; who was a fearless, watchful scholar, who could authoritatively counter, with chapter and verse, the contentions of his opponents ; who had the scrupulous

exactitude of the scholar; who was inexorable, yet fair and friendly in debate; who never let his enthusiasm for the cause override his zeal for the truth. Ramamurti was this leader that the scattered reformers looked for. I well remember the vigour with which he entered the fray; and in particular his eloquent and compelling appeal to the teachers, in conference at the end of my career at Vizagapatam in early May 1910. His subsequent letters to me, of which I have a sheaf are packed with samples of the evidence he was producing. He gave himself to the cause by incessant lecturing, by personal argument with the pundits, by pamphleteering and by encouraging the young men to experiment in the new style. He became the soul and focus of the movement.

To prove the value of living Telugu as an instrument of education, he translated the very modern "Shorter English Grammar" by Otto Jespersen, one of the greatest scholars, into modern Telugu and prefaced his translation with the clearest exposition of his choice of Telugu. That little book, for various reasons, but chiefly because the majority of the schools were not ready either for Jespersen's modernness of grammar or for Ramamurti's modernness of Telugu, was not the success it deserved to be and is now out of print. The battle of reform had yet to be won. In 1913, as Vice-President of the Vizianagaram Telugu Literary Association, he read his Memorandum on Modern Telugu, a remarkable and lucid statement of the case. In 1914 he followed this up with his 'True Tradition of Telugu Prose' (in Telugu). That same year G. V. Appa Rao, in his 'Minute of dissent to the Report of the Telugu Composition Sub-Committee' travelled along the same road. The University stronghold was being assailed by the reformers and, as many thought, none too soon, and on the S. S. L. C. Board the new ideas were discussed. But so far the impression made was small, and further work of propaganda was needed. By 1913 Ramamurti had gained a number of representative adherents, including several well-known pundits; but the list he gives in his 'Memorandum' shows that the great majority were residents of the Ganjam and Vizagapatam Districts. Godavari was perhaps the centre of opposition. It is true that the Universities have not given way and completely recognized Modern Telugu; but Universities tend to excess of conservatism. Outside them the effect of the campaign is obvious. The recent Berhampore conference was the most cheering evidence that Ramamurti's labours of thirty years, by persuasion, argument and discussion, at conferences, in Magazines, in the daily press are bearing fruit, and despite advancing years his zeal for the truth has not dimmed.

I may end on a personal note. My own share in the business at the beginning was an administrative advocacy, but on return from leave in 1910 I was transferred to safer occupation. It was a great regret to me that at

should have been so ; nothing in my Indian career, I think, gave me greater regret than my being removed from the sphere of Ramamurti's influence. Thenceforward I could only follow his activities with interest and sympathy from afar, and remember his blazing enthusiasm for the cause, a cause which he took up with the sincerity and disinterestedness that have been the mark of all his work. Let him believe a cause to be just and true, and he would give himself body and soul to it, never sparing himself and careless of personal gain, rather welcoming loss for its sake. So he began his Sora work and so he has brought it to a conclusion. So too the reform of Telugu literature will be identified with him.

Language Reform in Norway

STEN KONOW.

Many years have now passed since I first heard of the endeavours of Rao Sahib G. V. Ramamurti to popularise Telugu, and ever since I have taken an interest in his work.

We Norwegians have a special reason for sympathising with him. Up till 1814, for more than 400 years, Norway was united with Denmark, with Copenhagen as the common capital, and the language of administration and literature was more or less Danish.

The two languages are not so different that a mutual understanding is excluded. The sounds, the accent, the idioms, and the syntax, however, differ in so many particulars that a Norwegian cannot speak or write Danish without a long training, and vice versa.

In old days, when Copenhagen was the only University of the twin kingdoms many Norwegians received such a training and became able to express themselves with ease in the Danish tongue. Holberg, perhaps the most famous 'Danish' playwright of those days, was, e.g., a Norwegian.

When, however, Norway got her own University in 1811, and, still more, after the union with Denmark had been dissolved in 1914, it became more and more difficult to assimilate the foreign element, and the spoken language of educated Norwegians took its colour from the entirely Norwegian country dialects and the essentially Norwegian speech of the broader classes of the towns.

The result was an ever increasing gulf between the written language, which remained essentially Danish, and everyday speech, a state of things which must necessarily have crippled the literary activity of the people, if it had been allowed to continue.

About the middle of the nineteenth century, however, a double movement set in, which has gradually changed the whole outlook.

Some reformers were of opinion that we ought to break off every connection with Danish and build up a Norwegian language on the base of the country dialects, which are directly descended from Old Norse, the language

of the rich Norse literature of the Middle Ages. This movement is very strong, and may some day pervade the whole people. The other movement, however, seems to present more similarity to the line of development advocated by the Rao Saheb.

An intelligent and influential group of language reformers are of opinion that we cannot, without loss, sever all ties connecting us with the centuries of union with Denmark and the rich literature written by Norwegians in which the then common language gave rise. In order, however, that its results shall not remain as dead assets, it will be necessary to assimilate them in a language which is purely Norwegian, and they maintain that such is at the present day, the case with the speech of the educated classes. What we must aim at is, not to adopt the country vernaculars, but to remove from our spoken and written language everything that is un-Norwegian. Danish sounds, Danish words, Danish idioms, and Danish syntax.

Great authors and poets—I shall only mention Hjerpe and Ibsen—have done very much in order to achieve this aim. And they have been ably supported by educationalists and philologists. The late Knud Knudsen (1812-1895) devoted his life to an energetic fight against all Danisms in the language, and, in the present century, a long series of enthusiastic followers have continued his work.

The traditionalists met him with ridicule and offered a year-long resistance. The movement was, however, too strong, and it has everywhere carried the day. The only difference of opinion is now about the rate of progress.

As already indicated, our literary men have taken a great share in this development. It is, however, just as important that the reformers have succeeded in enlisting the service of the schools and of the administrations. Through several spelling reforms, and through an ever increasing understanding of the differences between Norwegian and Danish syntax, it has been achieved that, in the schools, even in the elementary schools where the teachers, in my youth, often tried to speak the language literally according to the Danish spelling, a language is now everywhere taught which is Norwegian in sound and idiom, and the same language is used in literature, in the press, in trade and in administration.

During a short period this nationalizing was apt to lead to a certain stiffness, the stress being laid more on form than on style and individuality. At the present day, however, we are in possession of a free and natural language, in which it is possible to give adequate expression to the finest shades of feeling and fancy.

When a Norwegian to-day comes to Copenhagen, he is no more thought to speak Danish with a Norwegian accent. The Danes think that he speaks Swedish, the latter language being, in many respects, more similar to Norwegian than is Danish. And the Danes experience considerable difficulty in understanding modern Norwegian literature. It is evident that the language community is a thing of the past.

Some people may think that this is a loss: the greater the community, the greater the opportunities. Such critics, however, take no notice of the fact that the larger community simply means that a minority will be able to associate freely with their equals over a larger area. A natural national language, spoken and written, means that the whole people can join in the work of developing national civilization and reap its fruits, as homely and intelligible.

A Small Contribution to the Knowledge of the Munda Languages

W. F. DE HEYEN

Nothing in general is more dangerous than to base the kinship of two languages on lexicological comparisons. The best proof for it was perhaps given by Father Schmidt, who established, as it is known, the parentage between the Munda language and Mon-Khmer, Khasi, Niodar, chiefly on the supposed concordance of words, (See Schmidt's world-wide known "Die Mon-Khmer Völker, ein Bindeglied zwischen den Völkern Zentralasiens und Austronesiens.—Braunschweig 1906.")—I have shown (Bulletin of the School of Oriental Studies, London, 1930, Part I p. 187; as well as in a lecture delivered on March 15th 1933 at the "Société Asiatique" in Paris), that neither such a connexion of the Munda languages is proved, nor an "austrasiatic" family of languages exists at all.

But quite different is the case if only such words are compared, which are formed both of three same consonants following in the same order, and whose meaning excludes besides a loan, i.e., words expressing very simple concepts, viz. to sleep; to eat, the back, a bush, lean, little, and so far. In such cases, mathematics shows us, that the probability, that both words belonged originally to a common stock, is between 99 and 100 per cent.

I have endeavoured to give morphological proofs, that the Munda languages belong to the Ugrian branch (Ostjaque, Vogulian, and Hungarian) of the Finno-Ugrian tongues of the Uralian family. ("Finnisch-Ugrisches aus Indien." Vienna, Manz, 1932)," and I intend to give further such morphological proofs at the III International Congress for Linguistics in Rome, in September next, as naturally the morphological proofs must remain in this domain the decisive ones. Nevertheless may I let some comparisons follow between Munda words (Santali, Mundari) relating to simple concepts, and such ones of the Ugrian idioms, words bearing in both cases in the same order the same three consonants. If nothing else is noted, the word is always a Santali one.—The orthography used for them is, instead of excepted, the same than in Campbell's dictionary :—

badaɽ very dense low jungle

Hungarian *vadar* idem

beret', (Mundari *birid*) to arise
from sleep Ostjaque *veret*—,
(Hungarian *virrad*) idem

bornga the common Indian Tree-pie

Ostjaque *uornga*, (Samojed *var-
nga*) the crow

Mundari <i>bakor</i> a clump of bamboos, Santali <i>pakar, pakor</i> bush and brake	Hungarian <i>bakor, lukor, lukar</i> a bush
<i>capadok'</i> to be thrown	Hungarian <i>capodik</i> idem
<i>ciribiri</i> into small pieces, thin	Hungarian <i>ciribiri</i> idem
<i>coran</i> to overflow	Hungarian <i>corog, coronkol</i> idem
<i>cucungut'</i> to sit on the heels	Hungarian <i>cucungut</i> idem
<i>dombol dombol</i> heaving up and down as a boat on a rough sea	Hungarian <i>dombol, tombol</i> to lisp, to dance
<i>dudurguc'</i> to shiver from cold	Hungarian <i>didereg</i> idem
Mundari <i>hosokod</i> to show or drag something forward	Hungarian <i>huzakod</i> idem
<i>hurum hurum</i> glowing cinders	Vogulian <i>Kulem</i> (Hungarian <i>hamu</i>) idem
<i>jadam jadam</i> night long, all the night	Vogulian <i>satem</i> , (Hungarian <i>sötet</i>) darkness
<i>jilip' jilip'</i> showing off, flashing	Ostjaque <i>šilpi</i> , (Hungarian <i>töl-log</i>) idem
<i>kalayia</i> a kind of small raven (the <i>Graculus macei</i>)	Ostjaque <i>kolak</i> , (Samojed <i>kuleä</i>) a raven
<i>kerot</i> to turn half round, facing the right to the left	Ostjaque <i>kerot</i> , (Hungarian <i>kerit</i>) to turn
<i>kuđam</i> the rear, behind	Ostjaque <i>xatemtəm</i> to push back, (Tcheremissian <i>kudem</i> to leave behind; Hungarian <i>hat</i> the back)
<i>lajun lajun</i> slow paced	Ostjaque <i>lajpam</i> , (Hungarian <i>lassu</i>) idem
<i>lapordan</i> flat and extended, covering a large area	Hungarian <i>lapor</i> idem
<i>merom</i> a goat	Ostjaque <i>merom</i> to bleat, like a goat
<i>musna</i> fine cloth	Vogulian <i>mđana</i> , (Hungarian <i>mez</i>) a dress
<i>pacak'</i> to spread out, as anything falling on the ground	Hungarian <i>pot'og, pot'ok</i> idem

<i>pađer</i> the <i>Stereosperma suaviolens</i> Roxb, a tree with leaves and fruit like those of the common wild cherry	Ostjaque <i>padar</i> , (Hungarian <i>pad'al</i>) wild cherry tree
<i>pangas</i> the <i>Silurus sagittalis</i>	Ostjaque <i>perkas</i> the pike
<i>peđer</i> to twist, to writhe	Ostjaque <i>pter</i> , (Hungarian <i>peder</i>) idem
<i>piših piših</i> in small quantity	Hungarian <i>psim</i> , <i>psim</i> small
<i>raput'</i> to break	Hungarian <i>reped</i> , <i>repet</i> idem
<i>roskot'</i> to rustle	Hungarian <i>resked</i> , <i>resket</i> to trem- ble (as leaves)
<i>sarkao</i> to move rapidly	Hungarian <i>serken</i> , (Samojed <i>ser- kua</i>) idem
<i>semec'</i> small (as a stone)	Hungarian <i>semec</i> a granule
<i>serali</i> "a kind of water-fowl"	Hungarian <i>siral'</i> , <i>seral'</i> the sea-gull
<i>siriñ</i> "a kind of fish"	Hungarian <i>serinta</i> the <i>Acerina cer- nua</i> , (Tcheremissian <i>serenga</i> the <i>Cyprinus rutilus</i>)
<i>sokot</i> , <i>sokto</i> tight	Hungarian <i>sok</i> , (Syrjäman <i>tsokit</i>) idem
<i>siwiñ siwiñ</i> thin, slender	Hungarian <i>šovän</i> , (Mordvinian <i>tsouine</i>) idem
<i>taham tukuc'</i> stumbling	Vogulian <i>taham</i> to stumble
<i>takta</i> a plank, a board	Vogulian <i>takt</i> , (Ostjaque <i>terat</i>) idem
<i>tarup</i> an animal of the tiger kind, a leopard	Vogulian <i>tarauw</i> , <i>terew</i> a bear, (Lapponian <i>taure</i> any beast in general)
<i>tepet'</i> to stop up	Hungarian <i>tapad</i> to adhere, (Fin- nian <i>tupata</i> to stop up)
<i>turta</i> to invent, to concoct (stories)	Hungarian <i>történet</i> a story, (Ost- jaque <i>tort</i> —to tell stories)

Some of these Uralian words may have been loaned by Indo-Arian tongues. See *padar*, the wild cherry in Nepali, etc., *pangash*, the *Silurus sagittalis* in Bengali; *takhtä*, a board in Hindi, and others.

Note. *š* stands for *s*.

Dravidic Glides

L. V. RAMASWAMI AIYAR.

Noel-Armfield describes the nature of glide-sounds in the following terms :
" When we pass from one speech-sound to another the transition is not always instantaneous, though it may be so rapid that the human ear cannot detect anything between them. During the utterance of a word or of a breath-group there is no cessation of the flow of air, and therefore, as the organs of speech pass from one position to another there is a series of intermediate sounds which, whether audible or not, are called glides. Strictly, the term glide should be used to express nothing more than a necessary intermediate sound between two regular speech-sounds. In order to simplify terminology, however, the term may apply not only to a necessary intermediate sound, whether perceptible or not to the ordinary ear, but also to any sound leading up to or following any speech-sound represented by the ordinary spelling "

Link-sounds within a word or a breath-group may be classified either as off-glides if they depend for their production upon the phonemes or phones preceding them or as on-glides if their origin is connected with the regular speech-sounds that follow. Theoretically speaking, glides within words or breath-groups are as numerous as all the permutations and combinations of the regular speech-sounds permissible in the language concerned ; but most of these are so inconspicuous¹ to the human ear that they are of little practical importance. Yet it may often happen that some glides become sufficiently prominent to deserve recognition² at the hands of the phonetician. For instance, sounds of glide origin are clearly recognizable in the south English enunciation of words like *sea*, *mate*, *blow*, *close*, etc. In *sea* and *mate*, after the production of the radical vowels, the tongue is allowed to rise or glide into a higher position with the result that certain link-sounds are conspicuously heard. Similarly in *blow*, *close*, etc., the play of the lips gives rise to certain conspicuous glides after the vowels in the radical positions. Apart from such link-sounds occurring within words, we may also have (theoreti-

1. Diese Ab- und Anglisse haben mit einigen Ausnahmen sehr wenig praktischen Interesse : sie gehen nämlich so schnell vor sich, dass das Ohr keinen besonderen Eindruck von ihnen erhält, und zwar stets so, dass der kürzeste Weg zwischen den beiden Stellungen gewählt wird—(Jespersen, Lehrbuch der Phonetik, p. 166).

2. The study of glides is also important in other ways, e.g., in the understanding of the aspiration involved in the plosion of certain surd plosives, in the explanation of the frontalization of back sounds in certain circumstances, etc.

cally speaking) on-glides before the initial sounds of words uttered separately or after a pause, and off-glides after final sounds before a pause. The nature of these on-glides and off-glides depends upon the character of the sounds with which they are connected. Here again, the acoustic prominence of these glides may vary with different languages and sometimes (in the same language) with the circumstances in which sounds are uttered.

In the Dravidian languages of South India, there are two sounds, (y, v) of glide origin which in the contexts defined and illustrated below have been acoustically so conspicuous in these languages that they merit classification and comparative examination.

The contexts in which they occur are the following :—

1. In inter-vocal positions, between (i) bases and the "inflectional" terminations; (ii) verb-stems and "conjugational" affixes; (iii) words and "syntactic" particles like the *samuccaya*, etc.; (iv) between different words within pauses.

Among these (i), (ii), and (iii) are cases of intimate combinations, in which (as we shall see below) both the literary and the colloquial varieties of all the south Dravidian speeches employ glides wherever inter-vocal positions arise. In sentence-*sandhi*, on the other hand, a difference has (generally speaking) to be recognized between (i) poetry and prose, on the one side and (ii) the "literary" dialects and the colloquials, on the other. This difference lies in the fact that, while in the literary dialects (and particularly in poetry), which are governed by standardized rules, pauses (within a verse-unit or within a sentence, as the case may be) are few and therefore the contexts involving sentence-*sandhi*³ are numerous, in the colloquials which live in the mouths of speakers, pauses are always more numerous and more picturesquely varied, and therefore sentence-*sandhi* contexts arise only within breath-groups which are marked off from one another by slight pauses hindering the operation of *sandhi-kārya*.

2. Before initial vowels of words preceded by pauses, y and v crop up as on-glides with varying degrees of prominence in the Dravidian speeches of south India.

3. These sounds are also sometimes associated in these speeches as off-glides in the circumstances detailed below.

3. I use the term "sentence-*sandhi*" in this essay to denote the junction of the final sounds of one word with the initial sounds of another, within sentences, breath-groups and verse-units.

We shall see below that there are certain inter-dialectal divergences in the character of the glides employed and in the degree of consonantal friction entailed in the evaluation of these sounds. Nevertheless, the similarities among the speeches in connection with the production of these sounds are sufficiently striking to merit a detailed comparative examination⁴.

I

INTER-VOCAL GLIDES

TAMIL.

1. When two vowels meet together without either of them being elided, the link-sounds *y* or *v* crop up between the meeting vowels. The categories in which such inter-vocal glides are used, are the following :

(i) Inflectional or post-positional contexts when the bases meet the inflectional or post-positional endings, e.g., *tī-y-il* (in the fire), *naḍai-y-āi* or *naḍai-y-āi* (by the gait), *puḷu-v-in* (from at the worm), etc.

(ii) Conjugational contexts, when the verb-stems meet verbal terminations, e.g., *viṇi-y-um* (will crack or will be unfolded), *ōḍi-y-a* (that which ran).

(iii) "Syntactic" contexts, when words meet the *saṁuccraya -um* (and) or syntactic particles like the interrogative-*ā*, *ō*, the emphatic-*ō*, e.g., *puḷi-y-um* (and the tiger), *puḷu-v-um* (and the worm), *pōḷu-v-um* (and on going); *nari-y-ā* (is it the fox ?), *puḷu-v-ā* (is it the worm ?), *alla-v-ō* (is it not so ?) *eli-y-ō puḷu-v-ō* (is it a rat or a worm ?).

(iv) Sentence-*saṁdhi* contexts when the final vowel of the word meets the initial vowel of the following word e.g., *ṭeyya-v-illai* (did not do), *puḷi-y-enge?* (where is the tiger?), etc.

It may be stated as a general rule that the character of the glide (i.e. whether it is the front *y* or the back *v*) depends upon the front or the back character of the first of the two vowels involved in the junction; in other

4. The euphonic sounds *y* and *v* occurring between contiguous vowels within words has been noted in IA by Indo-Aryanists. On-glides *y* and *v* also appear to exist in some of the NIA speeches. Sir George Grierson (*Indian Antiquary*, August 1923, p. 143 ff) notes that "Y is often prefixed to *a* and *u* to *o* at the commencement of a word in Ma-rāṭhī, as in (y)enā (to come), (y)ethā (here), Konkani Yergo : Latin ergo, words : Latin ordo"; he has also pointed out similar on-glides in the Pahari languages: Kashmiri pundits pronounce *ṭhe* as *yṭhe*, *ṭerati* as *yṭerati*, *uṭra* as *yuṭra*."

words, it is the off-glide of the first vowel that crops up as the link sound generally in Tamil. This is generally true of all the inter-vocal contexts mentioned above.

In (i), (ii) and (iii) above, all of which involve intimate mingling of the constituent elements, glide sounds are so inevitable and constant that they are in almost all instances represented in writing from the earliest times that we know of. In certain instances (belonging to ii) constituted of ancient verb-forms⁵ like *koḷ-i-i* (having attached) *śeḷ-i-i* (having inserted) *var-u-m* (will come), the inter vocal glides are not represented in the Mss. and the printed texts. The *prakṛti bhāsa* here was probably due to the fact that, since two similar vowels come together, the glide sound was not acoustically conspicuous. (For similar cases of *prakṛti bhāsa* in sentence-sandhi, see below in connection with other Dravidian dialects).

So far as group (iv) relating to sentence-sandhi is concerned, glide-sounds are commonly found represented in the older poetic literature within the limits of every verse-unit, excepting where pauses are recognized by rules of versification. Since pauses (within a verse-unit) were rare in poetry, the representation of the glides (wherever vowels of different words met together within these pauses) was considered more or less obligatory. In prose, and in the colloquial which lives in the mouths of speakers, pauses are more numerous and more picturesquely varied, so much so that the glide-sounds crop up actually only within breath-groups (which in all south Dravidian colloquials coincide more or less with meaning-groups). In old prose inscriptions and in modern prose, glide-sounds are represented in writing uniformly only in cases of intimate word-combinations; in other cases of sentence-sandhi, occurring within pauses, the scribe or the writer may at his option sometimes omit to insert in writing the symbols for the glides even when they may be prominent acoustically.

While one of the reasons for the absence of uniformity in the representation of the glides in prose and in the colloquial was the disturbing influence of the existence (in prose and in the colloquial) of a large number of pauses which prevented glides from cropping up, there is another and a more general reason which contributed to the feeling (implied, for instance already in the Tolkāppiya sūtra about glides—see below) that the representation of glides in writing is not absolutely obligatory. These link-sounds are not, and need

5. Other forms occurring in the old poetry of the Sangam age are *Kurūadu* (not being diminished), *paḷam-baṇam* (jack-fruit), *uṇṇiyar* (for eating), *uṇṇu* (having killed), forms containing *pluta* vowels like *tēṇ* (chariot), *pāḷ* (milk), *pāṇṇē* (surely I myself), *yāṇṇō* (with the particle *o* denoting glory or superiority), interjectional *ōu*, etc., etc.

not be, evaluated always with full consonantal friction. As they are of *glide origin*, the degree of friction varies with different circumstances, such as the character of the meeting vowels, the intimacy of combination or the extent of the pause involved, etc. I think that it may be the recognition of the *glide* character of these sounds that is partially implied in the terms in which the earliest Tamil grammar refers to these sounds.

2. Without expressly describing or mentioning the sounds themselves, the earliest Tamil grammar, *Tolkāppiyam*, observes (*Eluttadigāram*, Sūtra 141) that there is no objection to the insertion of the *uḍambaḍu* consonants in connection with the vowels of all words :

ellā moḷikkum uyirvaru vaḷiyē-y-uḍambaḍu meyyin uruvukoḷai varaiyār.

The *uḍambaḍu* consonants referred to here have been interpreted by commentators as the glides *y* and *v* (occurring in inter-vocal positions). The Sūtra contains only a general statement but it is significant in one respect in that it implies that such glides need not *obligatorily* be inserted. This would point to the fact that these sounds (at the time of the composition of this grammar) did not always crop up with sufficient prominence to deserve compulsory representation in writing.

Sūtra 162 of *Nannūl* (a Tamil grammar of the 10th Century) prescribes that *y* appears after *i*, *ī* and *ai*; *y* or *v* after *e*; and *v* after other vowels, when these vowels (occurring in final positions of words) meet initial vowels of the words following them :

i-ī-ai-vaḷi-y-avum ēnai

uyirvaḷi vavum ē-mun invirumaiyūm

uyirvarin uḍambaḍu meyyend'rāḡum

We see from this Sūtra that the character of the glide mainly depends on the front or back character of the preceding vowel, except in the case of the glide after *ē*. After *i*, *ī*, *ai*, which are front vowels, the front glide *y* appears and after *a*, *ā*, *u*, *ū*, *o*, *ō*, which are dorsal vowels, the back glide *v* appears. The inter-vocal glides in Tamil are, generally speaking, thus in the nature of off-glides of the first of the two vowels involved in the junction. There is, however, a special set of rules in Tamil prescribing the character of the glides appearing after the demonstratives *a*, *i*, *u* and the interrogative *e*. We shall deal with these now.

3. Tol., El., 208. *uyirmun varinum ā-y-iyapiriyaḍu*

The same is the case (i.e., *v* is inserted) when a vowel (of a word) follows (the demonstrative *a*).

Tol., El., 239. *suṭṭin iyarkai murkiland-at't'ri*.

"All demonstratives follow rules stated above (i.e., in regard to *a*)"

These Sūtras prescribe *v* after *a*, *u*, *i*, alike when they meet initial vowels of the words that follow, as in *a-vv-aḷagu* (that comethers) *i-vv-aḷagu*, etc. (The gemination of *v* is due to a special rule which requires that consonantal or semi-consonantal sounds after these vocalic short demonstratives should be geminated in *sandhi*).

The peculiarity deserving of notice here is that the back glide *v* appears not only after back *a* and *u* (where according to the general law regulating the character of inter-vocal glides we may normally expect the back glide *v*) but also after the front sounds *i* and *e*.

Nannūl refers to the same rules in Sūtra 163, and further adds the prescription that when the demonstratives appear lengthened (as they may, particularly in poetry) the glide *v* may crop up after them :

e-gara vinā muccuṭṭin munnar
uyirum ya-garamum eydīn vavvum
piṇavarin avaiyum tākkirṣuṭṭu
nīḷin ya-garamum tōnd'ruda neṇṇi

While we are merely told in the Tol. Sūtra that the demonstratives may appear lengthened in poetry (Sūtra 235), Nannūl goes further and prescribes *v* after these lengthened demonstratives as in *ā-v-iḷai* (that place), etc.

Two exceptions are involved here :

- (i) *v* after the (short) demonstrative *i*, and after the interrogative *e*, and
- (ii) *v* after the lengthened demonstrative *ā* (where we may normally expect a back glide *v*).

These exceptions are, I think, probably due in the main to the operation of analogy.

We shall see below that the principle underlying these exceptions is reflected in some cases of Malayāḷam, Kannaḍa and Kōl.

A few other exceptions to the general rule of Tamil that the character of the inter vocal link-sound is conditioned by that of the first of the two vowels (involved in the junction) are the following :

i. *y* after front vowels :

nī-y-ir (you), beside *nī-y-ir*. (This *nī-y-ir* is probably of late origin, as it is not mentioned in the earliest grammar *Tolkāppiyam*).

aravē-y-aratan (he indeed is the ruler), beside the more ancient and more common *aravē-y-aratan*. *y* after *ē* in instances like these is also of very late origin. It is said that when *ē* is pronounced in instances like these with a falling accent (*paḍutt-uccherikkumbūdu*) *y* may crop up, while if *ē* is uttered with a rising accent (*edutt-uccherikkum-būdu*) *y* is produced. Apparently the front off-glide of *ē* retains its prominence only when the syllable containing *ē* is accented; while, when it fails to receive the accent, the on-glide of the back *a* of *aratan* becomes prominent.

ii. *y* after *ō, ā* :

kō-y-al beside *kō-v-al* (temple)

mā-y-aru (large)

iii. In the colloquial, the general rule is broken in instances like the following :

aravē-y ā ? beside *aravē-y ā ?* (is it indeed he?)

vā-y-ōṅṅē ' (come here ')

MALAYĀLAM

1. The general rule of Tamil regarding the front glide after front vowels and the back glide *y* after back vowels is observed in all the older literary texts and the older inscriptions (written in the West Coast dialect). In inflexional contexts, conjugational positions and combinations with syntactic particles, the inter-vocal glides are (as usual in Tamil) uniformly represented, while in cases of sentence-sandhi in Malayālam prose (and sometimes in poetry also) glides may or may not be represented except in intimate word-combinations where they are usually always shown.

The earliest grammar of Malayālam, *Līlātīlōkam*, a fourteenth-century work composed in Sanskrit Sūtras with Sanskrit *Vyākhyāna*, enunciates the following rules of the literary dialect.

Līl. III, 2 : *Sandhāudācormadhya yāh*

"*y* appears in sandhi combinations." This Sūtra has to be understood to refer to cases of glides appearing after front vowels only, as the illustrations

given in the *vyākhyā* show, and as further another Sūtra (see below) treats about *v* after back vowels. The *vyākhyā* gives illustrations like *kūḥ-y-adu* (that is a bird), *pinne-y-adu* (that comes next); it also describes the *āyama* sound as *ya-kāra chāya* and distinguishes it carefully from the consonant *y* with full consonantal friction. The recognition of the distinction between *ya-kāra-chāya* and the full consonant *y* by this fourteenth-century Malayālam grammarian is most interesting and significant. We shall see below that the earliest Telugu grammar, *Śabdacintāmaṇi* (of the 10th century) also marks off the glides in inter-vocal contexts similarly as *ya-āruti*.

Līl. III, 2: *aditoḥ kevalayorvah (aṣi parataḥ)*

"After the demonstratives *a* and *i*, *v* is inserted before initial vowels of words that follow. The *vyākhyā* gives *a-v-alagu* (that beauty), *a-v-āṇu* (that manner), *i-v-āṇu* (this manner) and further states that *a-y-alagu* (that beauty) is also found beside *a-v-alagu*.

Līl. III, 3. *tasya dwitwam vā*

"This *v* may appear geminated," as in *a-vv-alagu*, etc.

These two Sūtras may be compared to the Sūtras of Tamil grammars treating about the demonstratives *a*, *i*, *u* and the interrogative *e*. In the main, the Tamil features are preserved, but the following differences may be noted:

(i) The intermediate demonstrative *u* is not mentioned, because it has been lost in Malayālam.

(ii) Līl. permits the use of short (ungeminated) *v*, while neither the Tamil grammars nor the Tamil texts and inscriptions fail to geminate *v* in such contexts. Words like *a-v-iḍam* (that place) *a-v-iḍe* (there) with an ungeminated short *-v-* had become common from an early time in Malayālam as we find them in *Rāmacaritam* and in some of the early inscriptions.

(iii) Līl. refers to *a-y-alagu* (with *y* after short *a*) a peculiarity which is not sanctioned by Tamil grammars or Tamil usage. We have seen that Nannūl Sūtra 163 prescribes *y* after *lengthened* demonstratives but not after short *a*.

Līl. III, 4. *Or-nityam*

"In Sandhi contexts after final *-u* (of words), *v* appears (before initial vowels of words that follow them).

The *vyākhyā* makes it clear that *v* uniformly appears after the back vowels *u* and *o*. Illustrations like *maṇu-v-uṇḍu* (there is a wart), *kānnu-v-adu*

(it will be seen) and *pāvuḍā v endruvāye* (while saying "will going be ?") show that not only after *u* but also after *o* it is the back glide that is prescribed. There is a very interesting and significant discussion in the *vyākhyā* to this *Sūtra* in which the author discusses whether in instances like *marnu-v-uṇḍu*, *pu-v-uṇḍu* the words are not *marnu*, *pu* with final *-v(u)*. This problem arises because already in certain Malayālam words with final back rounded vowels the *off* glide had been embedded and the bases had become popular* in Mal. as *marnu*, *pūvu*, etc. The author of the *Lilātilakam* after raising the problem says that in *marnu-v-uṇḍu* etc., *v* should be considered as an *āgama* because *v(u)* is not recognised as a final in Tamil and further because *marnu*, *pu*, etc., independently exist in Malayālam beside *marnu*, *pūvu*.

Though forms like *marnu-v-u*, *pu-v-u*, (already current at the time of the composition of *Lilātilakam*) are not specifically explained in this fourteenth century Mal. grammar as containing the back *off*-glide *-v* and the enunciative-*u* (both being embedded as parts of the base), the recognition accorded by this grammar to the *āgama* character of *-v* in *pu-v-uṇḍu* etc., coupled with the observation that *pu-v-u*, etc., are peculiar Mal. developments of *pu*, etc., is exceedingly interesting.

2. Among illustrations of the glides *v* and *y* occurring in Mal. sentences-*sandhi*, given by *Lilātilakam*, are the following.

- III. 1. *radā-v-adu* (it will not fade)
- III. 3. *a-v-aḷagu*, beside *a-v-aḷagu*, *a-vv-aḷagu* (that beauty)
- III. 4. *pāvuḍā v endruvāye* (en. saying "will going be ?")
- III. 4. *kāmmu-v-adu* (it will be seen)

It has to be noted that in the third and the fourth illustrations given here, the back glide *-v* (appearing after back vowels) normally follows the rule of Tamil *Sandhi*, while in the first two illustrations the front glide *-y-* is at variance with the Tamil rule according to which (as we have already seen) we should expect *-v-* in these illustrations. The fact is that even at the time of *Lilātilakam*, inroads had begun to be made by the front *y* on the province of *v*. We shall see presently that in the course of the history of Malayālam the front glide *y* had from an early time encroached upon the sphere of *v* after back vowels.

The older stages of Malayālam evidence the operation of the general Tamil rule in instances like the following which I have been able to collect from texts and inscriptions; it will be seen that some of these instances have

6. *Lilātilakam* expressly refers to this in the *Vyākhyā* of *Sūtra* 12 in III. *maḍ, pḍ, ityetau cātapuppa vācinu, mānu, pūvu, iticāricet k/raḷabhaṇa vācātadit mantaupam.*

gone out of use in modern Mal., while in others the modern Mal. forms (wherever preserved) corresponding to these instances may show *y* instead of the older-*v* (normal according to Tamil *Sandhi* rules).

Bhagavatgīta, 6, 7- *miga-v-uṇṇum* (eating plentifully). *miga* is an infinitive participle; this participle with final -*a* (preserved in modern Tamil freely) has been replaced in the later stages of Mal. by other forms. The modern representatives of this old infinitive participle are forms like *aḍukke* (near) *pōle* (like < resembling) etc., which are used now as adverbs or as post positions with definitely "crystallized" meanings and in which the old final -*a* has been replaced by -*e*.

Bhagavatgīta, 2, 2 *gurujanamākiya-v-uttamare* (the great ones who are gurus)

Bhagavatgīta, 2, 3. *uṇmadu-v-inṇidiḷaikkenṇo*

Bhagavatgīta, 2, 3. *porugeṇṇō-v-ini*—(mod. Mal. *y*)

Kaṇṇaśśa Rāmāyaṇam, Balakāṇḍam, st. 42, 1-2- *pāya-v-anantaram* (after going)

Same work 42, 8- *aṇṇ-a-v-ayōdhyānagaram pugundān* (that day he reached that Ayōdhya city)

(Here, the -*v*- appears after the short demonstrative *a*; *v* is ungeminated -cf. Līl. III.)

Same work 91, 7- *vāyu-v-iraṇṇadu kōṭṭu ciricu* (laughed on hearing the entreaties of the wind-god)

Rāmacaritam *nuruṇṇina-v-uḍal* (body crushed to pieces) (cited by Chundert, Gr. p.) [mod. Mal. might show *y*-].

Same work, 894—*vaṇṇa-v-occa*.

Trivandrum Museum plates of early sixteenth century (Tr. Arch. series, III p. 215 ff.) -*ṇaḍaṇṇu-kolluga-v-eṇṇu* (saying that one may be allowed to manage) - [mod. Mal. would have -*y*-]. These are all instances (from early texts) where the Tamil rules relating to *v* are followed; in some of these, the usage of modern Mal. would introduce -*y*- instead of -*v*-.

The encroachment of *y* on the province of *v* has commenced early, as Līlātilakam permits (see above) *vāḍa-v-idu* and even Bhagavatgīta (2) has *mugilvarṇā-y-aḷagoḍu*, etc. In early modern Mal. from the

16th century though we find forms like *irikka-vē* (while remaining) *okka-vē* (entirely) (Eluttāṣan, Rām, Aranyak, line 1374) with the older rule regarding *v* still maintained in forms like these, we freely come across instances like *ayūy-v-ennu*, *allā-v-ē*, etc., in Kṛṣṇagāthā, and *kudā-v-allō* *alla-v-u*, etc. in Eluttāṣan's works.

Some illustrations of the use of *-y-* instead of *-v-*, occurring in Mal. texts prior to the 16th century are the following :

Rāmacaritam, 146 *ēdīr tē-y-and'u* (saying "come to war!")

Rāmakathappōṭṭu, Bal, 6 *anda-y-nada* (each)

Kaṇṇaṣārāmāyanam, Kāṇ, 33 *vand-y-ennu* (saying "O! Rama!")

Do, Do, Do, 301 *tē-y-ennu* (saying "give!")

Do, Do, Do, 23 *arunṇaḍaya-y-andīyari* (among his
servants)

3. The nature and occurrence of inter-vocal-glides in modern Malayālam may be described thus :

(i) *-y-* after front vowels is regular, as in Tamil, in inflexions, conjugations, "syntactical" contexts and sentence-sandhi. It has to be noted here that the Tamil noun-affix *-ai* (as in *eḷai* 'plantain tree' *i-ai* 'leaf' etc.) appears in Mal. as *-u* from the earliest stages (cf. the observations in Līlātīlakam, II, 10); though to-day the value given to this Mal. *-u*, is more or less back, there is little doubt that it should have had a definitely palatal tonality in former stages, as we see that in sandhi contexts such words are invariably followed (both in old and in new Mal.) by the front glide *-y-*.

(ii) *-v-* occurs after back vowels in modern Mal. in instances like the following :

(a) After the rounded back vowel *-u* of nouns when this *u* is a full *u* : *puḷu-v-illa* (there is no worm) *nadu-v-illa* (not the middle), *kaḷu-v-uṇḍō* ? (does the vulture exist ?), *puḷu-v-āṇḍō* ? (is it the worm ?).

After the rounded back vowel *-u* (i. full-*u* in actual value) of certain finite verbs : *kaṇḍu-v-orikkal* (saw once), *kaṇḍu-v-ennu* (to the effect that one saw), *eḍuttu-v-adine* (took that), *eṇḍu-v-eṇḍil* (if one did). When the second vowel is a front one, sometimes (in Travancore) *-y-* is heard : *kaṇḍu-y-ennu*, *eḍuttu-y-adine* (took this) etc. Contrast also *eḍukku-v-adine* (take that) with *eḍukku-y-adine* (take this).

After -a of the past relative participles, followed by back vowels, -v- is used : *catta-v-uṛumbu* (dead ant), *viṇa-v-ālam* (wave that fell); but when the second vowel is front, or when the first word contains a front sound, then -y- may appear particularly in the colloquial of some parts : *cinna-y-eli* (rotted rat), even *cinṇa-y-uṛumbu* (rotted ant), *muṇṇa-y-ellu* (broken bone). When -a is followed by a, either *prakṛti bhāva* is maintained or -y- is inserted. In the northern tracts *vaṇṇa āl* (person who came) is more or less in a state of *prakṛti bhāva* (i.e. if the phrase is not contracted, as it very often is, to *vaṇṇāl*), but in the south *vaṇṇa-y-āl*, *kaṇṇa-y-āna* (black elephant), etc., are often heard. On the whole, it might be said that except where both the vowels meeting together are definitely back in character, the front glide -y- may replace -v- after a back vowel.

(b) -v- after back vowels in inflexions (*pū-v-il* in the flower, etc.) and in syntactical contexts like *pū-v-e* (it is the flower) *pū-v-um* (and the flower), etc. In these instances, as I have already noted at the beginning of my observations on Mal., the old heritage has been preserved undisturbed.

(c) In popular compounds of old origin like *kaḷu-v-āṇi* (a term of abuse meaning one who deserves to be impaled), *mikka-v-āṇum* (even in the largest degree), *tiru-v-āḍira* (the name of the festival, adapted from Skt. *īri-ārdrā*), *tiru-v-uḷḷam*, *tiru-v-ōṇam*, *tiru-v-eḷuttu*, etc.

(iii) The glide -v- appearing in *sandhi* between two contiguous a-sounds (long or short) is usually so faint that the glide is not inserted, as in *ā āl* (that man). *adā aṇḍe* (that is there !), etc. (contrast *idā-y-iṇḍe* 'here ! it is here'). The state of *prakṛti bhāva* between contiguous a sounds is recognised for certain Kannaḍa cases by Kannaḍa grammars; the absence of a conspicuous glide here is due to purely phonetic cases (see *infra*).

(iv) In present-day Mal., -y- instead of -v- exists in other instances like the following :

a-y-āl (he) [cf. Kuṇṇan's *ā-y-āḷugaḷil* on p. 372 of *Āṭṭanduḷḷal*, Maṅgaḷodayam edition], an intimate compound in Mal., which may be distinguished from *ā-(v)-āḷu* (that particular man); where only a faint back glide sometimes crops up.

uṇḍō-y-eṇṇu (saying 'does it exist' ?); contrast Tam. *uṇḍō-v-end'ru*.

Already in Kṛṣṇagāthā we have *veṇṇādu rugmaṇi tān allā-y-ē* (is it not Rugmaṇi that won ?)-and in Bhāratam *salsāṅgam koṇḍalla-y-ō* (is it not on account of good company ?).

alla-y-ō, *allā-y-ō* (is it not so?) -contrast Tam. *alla-v-ō*, *alla-v-ō*,
eḍutta-y-ellu (the bone that was taken) -contrast Tam. *eḍutta-v-ellumbu*,
vāṇia-y-āl (the man that came) -contrast Tam. *vāṇda-v-āl*,
ellā-y-iḍam (all places) -contrast Tam. *ellā-v-iḍam*

pala-y-āṇḍu (many years) heard with a distinct -y- in certain parts of the Mal. country, while Keralolpatti has *pala-v-āṇḍu*.

tā-y-enukku (give it to me) where -y- is constant and uniform in the modern colloquial, while Kṛṣṇagāthā has *tā-v-enukku*.

dind-y-eṇṇu *nāḍ-y-eṇṇu* (saying 'sun' and 'darkness') in Keraḷavarṇam Rāmāyaṇam.

4. I think that the reasons for the encroachment of y on the province of v in modern Mal. in instances like these may be the following :

(a) With the gradual disappearance in Mal. of the Infinitive participle with final -a, a good number of contexts where v would appear, ceased to exist. Cases like *anaraccolla* in Rāmāyaṇam, *maga-v-aṇṇu* (taking food plentifully) in the old Bhagavatgītā Mal. text did remain in the older stages ; but the Infinitive participle with -a gradually fell into disuse, replaced as it was by other forms.

Sandhi contexts in which final back vowels came to be juxtaposed (without being elided) with other vowels thus became considerably reduced.

The frequency with which contexts with -y- occurred increased the popularity of -y- and led to the analogical use of -y- even in cases where v should appear.

(b) In a few cases, purely phonetic factors like the assertion of the on-glide y before the initial front vowels of the second constituents of compounds or *sandhi* combinations may also have contributed to the replacement of normal v after back vowels. In *uṇḍō-y-eṇṇu*, for instance, *uṇḍō* implies a question entailing a slight degree of pause and hence the on-glide-y before e of *eṇṇu* asserted itself so conspicuously as to be embodied as the gulf-bridger.

KANNAḌA

1. All the old grammars of Kannaḍa deal with the *āgama* y and v, though they do not mark them off from the fully consonantal fricatives γ and ν. The rules prescribed in these grammars are adapted to the *sandhi* contexts obtaining in this speech ; but the fundamental principle underlying the use of y and v (y after front vowels and v after back vowels) is, generally speaking, the same as that prescribed for Tamil.

(i) *puli* (tiger)-*puli-y-am* (Acc.)
 puli-y-indam (Instr.)
pū (flower) *pū-v-am* (Acc.)
 pū-v-im, pū-v-in-im (Instr.)

2. I shall now proceed to survey the testimony of the three chief old grammars of Kannada, Bhâṣābhūṣaṇa (of the 12th century) Śabdamaṇi-darpaṇa (13th century) and Śabdānuśāsaṇa (16th century).

Sūtra 22 of *Bhāṣābhūṣaṇa* says that after final *ā*, *i*, *ē* and *ai*, the sound *y* is used; the *prapoga* gives illustrations like *ā-y-eḍe* (that place) *naḍe-y-endu*. Sūtra 23 refers to cases like *araṇa-y-ē* (of her indeed) where final *a* meets the emphatic particle *ē*. Sūtra 24 prescribes *y* after *o*, *au*, *u*, *ṛ*, as in *pū-v-ina* (of the flower) etc. Sūtras 25, 26 and 27 explain that in certain contexts the *prakṛti bhāva* should be preserved i.e. that no *āgama* sounds should be inserted where two vowels may come near each other. All these exceptions involve pauses after the first words in as much as the cases so referred to are Interjections (Sūtra 25), words expressing doubt, emphasis or questions (Sūtra 26), and words with final prolonged vowels or *plutas* (Sūtra 27).

Sūtra 53 of *Saṁśamanidarpaṇa* prescribes the use of *y* after *ā*, *i*, *ī*, *ai*, *e*, *ē*, and also after *a* (when it is the affix of the genitive) before the emphatic particle *ē*. Sūtra 55 embodies the rule that the back glide *v* should be employed after *u*, *ū*, *o*, *ō*, *au*; this Sūtra also alludes to the alternative use of *y* or *v* through the phrase *bahulaṭe jātva ratuadāḥ*, which has been interpreted as contemplating cases like *ā-v-ar* (that land), which are not expressly mentioned in this *Saṁśamanidarpaṇa* Sūtra. Sūtra 56 prescribes that no sounds should be inserted after final vowels of particles denoting emphasis, suspicion or questions and after *plutas*. Sūtra 57 also prescribes *prakṛti bhāva* after final vowels of words expressing approval, reproach, consent, lamentation.

Karṇāṭaka *Śaṅkṣānuśāsana* deals with the topic in a number of Sūtras. Sūtra 35 (*Yak sware svaraspa*) states in general terms that *y* is inserted between two vowels, the *prapoga* making it clear that *y* appears after *ā*, *i*, *ī*, *e*, *ē*, *ai*. Sūtra 37 says that *v* crops up after *au*, *u* and *ū*. Sūtra 38 which treats about the cropping up of *v* after *ā* (the demonstrative when followed by the definitely back vowels *u*, *ū*, *o*, *ō* (as in *ā-v-ar* 'that country,' *ā-v-āle* 'that leaf' etc.) is a special rule found only in *Śaṅkṣānuśāsana*, dealing with exceptions to the general Sūtra prescribing the front *y* after *ā* (Sūtra 35). Sūtra 39 observes that *v* appears (generally speaking) after *a* and *ā*. Sūtra 43 also embodies a special rule (not given in the earlier grammars) that *prakṛti bhāva* is maintained in cases where the demonstrative *ā* is followed by words with initial *a*, *ā*, *ai*, or *au*. *Prakṛti bhāva* is also prescribed by Sūtras 44, 45, 46, 49, 50, 51 and 52; these are all contexts where a certain degree of pause which prevents the glide from cropping up with sufficient distinctness to be recognized is involved.

3. The rules contained in the chief grammars may all therefore be summed up thus :

1. After front vowels : -y.
2. (a) After the demonstrative *i* : -v (in repetitive contexts); (b) after the lengthened demonstrative *î* : -v or v.
3. After -a : v.
4. After -â when followed by front vowels : -v.
5. After -â when followed by rounded back vowels : -v.
6. After â when followed by *a, â, ai, au* : *Prakṛti bhāra*.
7. After the rounded back vowels *o, ô, u, û* : -v.

Rule (1) is dealt with in Bhb. 22, Śmd. 53, and Śś. 35. The grammars agree completely on the point that generally after front vowels, the front glides would appear whatever the character (front or back) of the succeeding vowel may be. This rule is thus in agreement with the general Tamil rule on this point.

Rule (2) is an exception to Rule (1) in the case of the glide appearing after the front vowel *i* when it occurs as a demonstrative. Bhb. does not deal with it. Śmd. draws our attention to it in the *vṛtti* to Sūtra 53 : *i, i embak-karaṅgaḷanukarisi tōru-v-alliyum naḍuve vatwam*, as in *i-v-iou, i-v-idu* or even *i-v-idu*. While Śmd. thus prescribes *v* after *i* (*i*) only when it occurs as a repeated demonstrative, the commentator of Śś. gives *i-v-ûru* (this land) and *i-v-okkal* (this occupation) as being alternatives of *i-v-ûru* and *i-v-okkal* where *y* appears according to the general rule guiding the character of the glide after front vowels (see the *pratyudhâharana* in the *prayoga* to Śś. 38). The appearance of *v* (apparently obligatory in repetitive contexts as mentioned by the *vṛtti* to Śmd. 55 and optional in other cases as referred to by the commentator of Śś.) may be compared to the Tamil rule (Tol. E1., 208, 239) prescribing *v* (geminated) after the *suppleṭuttu* or demonstratives *i* and *a*.

Rule (3) regarding the glide *v* after short *a* occurs in three contexts.

(a) After the Kannaḍa genitive affix *a* when followed by the emphatic particle *ê* (as in *atana-v-ê* 'of him indeed'). Bhb. 23 and Śmd. 53 refer to this.

(b) After -a of Kannaḍa (or Sanskrit) themes, when followed by the causative -*isu* (as in *mêḷa-v-isu*, etc.). This is referred to expressly only by Śmd. 54.

(c) After imitative words with final -a (as in *paḷa paḷa v-endu*, etc.).

Śmd. 54 and Śś. 52 define and illustrate this also.

Rule (4) regarding *y* after long *a* has to be understood as generally referring to contexts where *a* is followed by front vowels; for, Rules 5 and 6 contemplate cases where *a* may be followed by back vowels. This general rule (4) is embodied in Bhb. 22, Smṛ. 33, and illustrated in the prayoga to Śā. 35. This rule may be compared to cases like *i-y-ida* sanctioned by Tamil grammatical commentators from a fairly early period.

Rule (5) is expressly prescribed only by Śā. in Sūtra 40. Smṛ. probably contemplates similar cases of variation when in Sūtra 35 it alludes to *bahulaṭe yataṭa vataṭa* "alteration and arbitrariness in the use of *y* and *v*." Phonetically, a back glide *-v-* is irrepressible between definitely back vowels on either side; and Śā. has been compelled to recognise it expressly in a special Sūtra.

Rule (6) is also given only by Śā. Apparently here the glide has been so inconspicuous as to escape recognition. Phonetically, the transition from *a* to *i*, *ā* is so easy that the link sound is extremely faint and weak. In the modern colloquial, however, I have heard both *y* and *v* indifferently brought out by Kannada speakers when they utter collocations like *ā. arasana* and some of the modern grammars prescribe the use of *y* optionally beside the *prakṛti bhāva* (or absence of glide) given by Śā.

Rule (7) is given in Bhb. 24, Smṛ. 35 and Śā. 37 and 39.

The rules regarding *prakṛti bhāva* are given elaborately by the Kannada grammars particularly by Smṛ. and Śā. Bhb. treats about interjectional particles in 25, about words expressing doubt and emphasis in 26 and about words with final *pluta* vowels in 27. Smṛ. covers all this in 36, and further refers to approvals, reproaches, surprise, lamentation in 37, to contexts involving words like *poṛa*, *poṣa*, *pala* in 38, and to optional insertion of the *āyama* sound after vowels at the end of half *śloka*s, after quotations and imitative expressions, after *kare* and before *-al*, etc., in 41. Śā. prescribes *prakṛti bhāva* after *nipāta*s in 44 (a comprehensively illustrated Sūtra) treats in 46 about *poṣa*, *poṛa*, etc., deals with optional *prakṛti bhāva* in *kare-al* in 48, with pauses at the end of *śloka*s in 50, with quotations in 51, with *anukaraṇa* words (having final *-a*) in 52. In addition to these, Śā. has also a special Sūtra 43 in which *prakṛti bhāva* is prescribed in contexts where the demonstrative *ā* is followed by words with initial *a*, *ā*, *ai*, *au*.

For purposes of explanation, one may group the contexts for which *prakṛti bhāva* is prescribed, under the following headings.

(a) Cases in which a certain degree of pause is necessarily involved after the enunciation of the final vowel concerned. To this group would belong

the *nipātas*, quotations, words with final *pluta* vowels, imitative expressions, finals of half *ślokas*, etc. The principle underlying the absence of a conspicuously heard glide after the final vowels of such words (when meeting vowels of succeeding words) is a purely phonetic one: the pause prevents distinct link-sounds from being evolved.

Definite rules of this kind regarding *prakṛti bhāva* are not laid down in Tamil grammars but in actuality the glides cropping up in contexts involving similar pauses in Tamil are (generally speaking) too faint to be heard. In this connection, one has to remember that the earliest Tamil grammar, *Tolkāppiyam*, impliedly permits *prakṛti bhāva* in general terms through the use of the term *varaiyār* in the *Sūtra* concerning *uḍambūḍu-mey*, already discussed above.

(b) In cases where the demonstrative *ā* is followed by words with initial *a*, *ā* *ai*, *au*, the principle underlying the absence of a link-sound is also phonetic. The contiguous vowels in question are so alike that the transition from the one to the other could be effected without the help of a prominently evolved glide. As I have pointed out above, a glide (the character of which may be front or back) does crop up with varying degrees of distinctness in the modern Kannaḍa enunciation of a phrase like *ā arasu* (that king).

(c) All the Kannaḍa grammars point out that when *paṇa*, *poṇa*, *pala*, *eḷa*, *oḷa* meet the initial vowels of succeeding words, *prakṛti bhāva* should be maintained. The illustrations cited in the grammars show only *ā-* or *o-* as the succeeding vowels. It is probable that the same phonetic factor that acted as a bar to the production of a conspicuous *āgama* glide in (b) above, operated here too. The matter, however, requires further investigation.

TELUGU

Owing to the unique features characterizing the evolution of Telugu, noteworthy variations occur in the Telugu use of the inter-vocal glides *y* and *v*.

1. In inflexions, the contexts in which the glides would appear to have become much less numerous in Telugu than in Tamil, Mal. or Kann. on account of reasons of linguistic evolution; cases of such glides are the following:

āme-y-andu (at her, in her)

talli-x-andu (at the mother, in the mother)

guru-v-unu Acc. of *guru* (*vu*)

The grammarians, however, recognize only the front *y* (occurring in *āme-y-andu*, etc.) as a glide ; though really -*y*- in *guru-y-un*, etc. is of glide origin it had already been felt as a part of the word-base ; cf. *Ānt. Ajanta Sutra* 41).

The back glide *v* was not therefore recognized as occurring in Telugu inflexions.

2. In conjugations, the only context in which inter-vocal glides at all appeared in literary Telugu showed *y* after the front *a* of past participles.

cāni-y-andanu

ceppa-baḍi-y-andalēdu

Even this context is really one of sentence-sandhi.

3. In "syntactical" contexts, *y* appears in illustrations like the following in the literary dialect, *sita-y-a budḍu y-un* (Sita and child), *talli-y-ē* (mother indeed), etc.

4. As for sentence-sandhi, there is a remarkable cleavage between the literary dialect and the colloquial speech of Telugu.

In the literary dialect, -*y*- became standardized as the inter-vocal glide, except in one set of cases covered by the *Atharvaveda kārīkāvali* (Sandhi, 10) *tatratō-eurlhāvennityam*

In the colloquial, on the other hand, both *y* and *v* appear as inter-vocal glides in sentence-sandhi in numerous positions. There is also yet another peculiarity which we note in the colloquial : the front or back character of most cases of inter-vocal glides depends upon the nature of the *second* vowel involved in the junction, instead of on the *first* vowel as in Tamil (and, generally speaking, in Kannada). I shall discuss this last mentioned feature of colloquial Telugu later on in the course of this essay.

Why has literary Telugu standardized -*y*- as the glide in intervocal contexts ?

I. In inflexions, conjugations and syntactical contexts, the only glide that was recognized as such was *y* (see supra) the -*y*- appearing in *pū-y-* having been already treated as being part of the noun-base.

II. The use of the consonantal druta *n*, together with the tolerance of a large number of cases of elision of vowels (either absolutely or optionally) reduced the number of contexts in which otherwise -*v*- might have been used.

Hence the front *y* which has always been frequent (in connection with front vowels) probably usurped (in literary Tel.) the place of *v* even in the few cases (like *talā-y-okkaṭi*) where we might have expected *-v-*. The rigidity with which the rule relating to the use of the *druta n* has been prescribed for the literary dialect has acted as a check on the cropping up of many inter-vocal contexts where back vowels could meet together and give rise to the back glide *v*. On the other hand, the colloquial has dropped this *druta n* in many categories and hence the number of contexts where back glides would arise has always been greater in the popular dialect.

LITERARY TELUGU

Āndhra-śabda cintāmaṇi (the earliest grammar of Telugu, written in the form of Sanskrit Sūtras) prescribes⁷ the use of *y* between vowels when these meet each other in sentences.

ya-śrutim āryā laghu yam
pravadanti prāṇataḥ param prāṇam.

“Great men say that the *y-śruti* appearing between vowels is the light variety of the sound *y*.” Two things are clear from this *sūtra*; (1) the *glide* character of the sound is clearly noted; (2) the possible occurrence of a back glide like *v* is not contemplated.

Illustrations like the following show that in the literary dialect it is *y* alone that is prescribed as the link sound whatever the character of the vowels meeting together may be.

talā-y-okkaṭi (one each).
mā-y-ēlika (our king).
rāka-y-uṇḍenu (beside *rāk-uṇḍenu* with elision of *-a*).
mā-y-ūru (our country).
puṭṭina-y-illu (house where one was born).
doḍḍa-y-amma (elder mother).

COLLOQUIAL TELUGU

Both *y* and *v* appear inter-vocally within breath-groups wherever there is no elision. Between breath-groups the glides do not appear, as pauses intervene. In printed texts of colloquial passages, these glides are sometimes not represented though they are prominently heard in actual utterance. It is true that the degree of conspicuousness with which the glides are articulated

7. Atharvāṇa-kārikāvali, Sandhi, 26—*prāṇātprāno-laghuryasyāt*.

may vary with different speakers and with different contexts; but there is little doubt,--I have tested it myself in several instances,--that when dissimilar vowels meet each other without being interrupted by pauses, the so-called *prakṛti bhāva* is generally not possible, but that on the other hand a glide does crop up.

The character of this glide in sentence-sandhi in the colloquial so far as I can see, is mainly⁸ conditioned by that of the second vowel; in other words, it is the on-glide of the second vowel that assumes dominance even in inter-vocal contexts. When both the vowels involved are similar in character (i.e. back or front) then of course the glides are back *ɤ* or front *ɥ* according to the character of the vowels; but when dissimilar vowels meet together, the on-glide of the latter often assumes prominence and becomes the inter-vocal glide in the Telugu colloquial.

mā-v-ā||ō (in our village).

mī-v-ā||ō (in your village).

nēn-i-v-āru varcina tarvāta (after I came to this village).

talli-v-unna (where mother is).

tōjalō-v-eravā unnavu (there is somebody in the garden).

inkā-v-ēmi ceptāru? (what dost thou say further?) *ink-ēmi* is also heard.

The above colloquial instances will have to be changed thus in the literary dialect:

mā-v-ārlō (-*ɥ*-).

mī-v-ārlō (note the use of *ɥ*).

nēn-i-v-āru (note the use of *ɥ*).

talli-v-unna (note the use of *ɥ*).

tōjalō-n-eravu (note the druta *n* after *lō*, hence no inter-vocal context necessitating a glide crops up).

ink-ēmi or *inka-n-ēmi* (optionally there may be the elision of the first vowel or the preservation of *a* followed by the use of druta *n*; hence there is no inter-vocal context).

The differences between the literary dialect and the colloquial in this respect may therefore be stated thus: (a) *ɥ* as an inter-vocal glide has become standardized in the literary dialect.

8. Except when a front vowel is followed by *a* or *ā* as the initial of the following word (in the breath group) in which case *-ɥ-* is heard, as in *ānu-v-ā||ā*, *cā-d-ɥ-āppudu*, etc.

(b) The absence in the colloquial of the *druta n* which in the literary dialect combines with the following vowel in *druta sandhi* has led to the cropping up of new inter-vocal contexts in the popular speech.

(c) The on-glides are so conspicuous in the colloquial as to dominate the character of the glide in inter-vocal positions.

I give below a number of instances illustrating the character of the inter-vocal glides in the colloquial appearing between dissimilar vowels :

(i) Front vowels meeting rounded back ones.

vâṭi guṇḍlu talatsukunṭe-v-oḷḷu maṇḍi pōṭundi (My body is blazing with pain on thinking of his so-called virtues).

ingliṣu tsaduṽu tsūsi-v-uḍḷōgam cāsi (having become acquainted with the study of English and performed the duties of an officer).

alluḍi-v-uttaram vaccindi (the son-in-law's letter came).

We find here *v* as the inter-vocal glide, when the second vowel is definitely back in character, it is the on-glide of back vowel that assumes dominance. It is quite possible that in some of these instances a very slight pause intervening after the first vowel contributes in some measure to the strength and dominance of the on-glide of the second vowel.

(ii) Front vowels+*a, â* :—In such contexts the colloquial shows *ɣ*. This *ɣ* may sometimes be too faint to receive recognition ; in such cases the writing shows only a state of *prakṛti bhāva*.

āme-ɣ-āṇṇa (her order) beside *āme-āṇṇa*.

dukham poṅgi vacci-ɣ-āmeni pilustāḍu (overborne by sorrow, he calls her).

talli-ɣ-akkaḍa pōyē (mother went that side).

It may be noted here that on-glides are not found associated with initial *a, â* of south Dravidian words so conspicuously as with initial *u, ū, o, ô*. This probably accounts for *ɣ* in the above instances of Telugu colloquial.

(iii) Back vowels meeting front ones. Here again, we find the front *ɣ* (on-glide of the second vowel) asserting itself as the inter-vocal link sound.

vār-antā-y- ilā ceptārā ? (Do they all say so?).

ovū[[ā-y-iddaru rākṣatundēvaru (there were two giants in a country).

māvā[[a-y-āṭṭō (in the house of my people).

(iv) Back vowels + a-, ā-. Here, no conspicuous glide crops up inter-vocally.

vaibhavaṅgā āyandi (it ended prosperously).

vār-antā-oppuḍu vāstara (will they all come then?).

The *prakti bhāra* here is due to the absence of conspicuous on-glides before a-, ā- (vide my remarks above).

(v) In the following instances, I note the on-glide of the initial vowels of words so prominently asserting themselves as to be embodied in pronunciation after the final consonant -m of the preceding words.

(y)ēm v-undi ? (what is it?).

adimātram v-unduku ? (why that alone?).

mī gumman v-ekki (having crossed your threshold).

sambandham v-undā ? (is there relationship?).

In the literary dialect, this would not be permitted.

(vi) The following are instances where on-glides of the initial vowels of words appear after the final enunciatives of preceding words. In the literary dialect, where these enunciatives are always elided before vowels in *Sandhi*, the on-glides of the vowels of the words that follow are not allowed to crop up and disturb this rule. In the colloquial, on the other hand, we often hear:

vāḍu v-inkā rā-lēdu (he has not come yet) beside *vāḍ-inkā rā-lēdu*.

Pantulu gāru v-ū[[ā -v-unnappuḍu (when the brahmin gentleman was in the village), beside *pantulu gār-ū[[ā*.

Sambhandāniki v-oppukonjānu (I agree to this relationship).

In these instances, elision of -u, -i and the disappearance of the on-glide may also alternatively happen in very rapid utterances.

TUḶU

Inter-vocal glides *y* and *v* occur in Tuḷu, wherever there is no elision of the vowels concerned.

When both the vowels are of the same character, *y* in the case of the front vowels and *v* in the case of the back ones crop up with regularity.

kuri-y-ê (O sheep!).

guru-v-ê (O priest!).

kêṇi-y-eræ (for hearing).

teri-y-uṇḍu (is known); a folk-speech form corresponding to the Brahmin form *terinu*.

būri-y-e (I fell).

nāti-y-ā ? (is it justice?).

ī-y-ê (thou indeed!).

mara-v-uṇḍu (there are trees).

mara-v-oḷayi (inside the tree).

magæ-y-itnu (there was a son).

taḍæ-y-itri (there was no obstacle).

When the vowels are different in quality, then the character of the glide might depend upon the nature of that vowel which carries greater accent.

êṇê-y-ūru-buḍutu (I indeed having left the country).

magæ-v-ōl-itnu ? (where is the son?).

In cases like the following, I have heard both *y* and *v* :

kai-y-oppu, *kai-v-oppu* (signature).

ī-y-ūru, *ī-v-ūru* (this country).

KŪI

The link sounds *-y-* and *-v-* appear to occur inter-vocally in certain limited contexts in this Dravidian dialect of central India. In connected passages

given by Winfield in his grammar, and in the printed texts published by the Bible Society, no glides are shown between words even within breath-groups. Inter-vocallic hiatus is said to be quite common in Kui. Nevertheless the existence of inter-vocalic glide sounds in contexts other than in sentence-sandhi has been recorded by Winfield and Friend-Pereira.

Both Winfield (*Gr.* p. 2) and Friend-Pereira (*Gr.* p. 2) observe that, while hiatus may be allowed between two contiguous vowels as in *la'a* (maiden), *mliu* (reed), *oôo* (behind), *piu* (insect, worm), a developed glide *v* may appear in words like *la-v-anju* (young man), *la-v-a* (maiden). Winfield says that *-j-* in *pu-j-u* (flower) may also be of glide origin. Friend-Pereira (*Gr.* p. 2) points out that *y* as a glide may optionally appear in words like *i-y-a* (mother), *vâ-y-i* (coming), *gi-y-a* (having done). Schulze, in his grammar of Kûvi which is only a dialect of Kui, gives forms like *tâ-y-u* (head), *kri-y-u* (ear), which one may compare with northern Kui *tâu* and *kriu*. I think that the *y-* in the Kûvi words here is a developed front glide.

I shall therefore classify the Kui sounds of glide origin thus :

Front *y* : *i-y-a* (mother).

vâ-y-i present participle of *vâ* (to come).

gi-y-a, . . . *gi* (to do).

(Kûvi) *tâ-y-u* (head).

(Kûvi) *kri-y-u* (ear).

(b) *-j-* developed *y* : *pu-j-u* (cf. south Dr. *pu* 'flower').

ka-j-u cf. south. Dr. *ka* (hand).

(c) *v* : *la-v-a* (maiden).

la-v-anju (young man).

inu-v-ô (you also, you indeed); *-ô* here is an emphatic particle which appears in Tam., Tel. and Tuju.

(d) Another case of *v* optionally appearing (Winfield *Gr.* p. 43) in words like *i-v-anju* (this man), *i-v-ari* (this woman or thing), *i-v-aru* (beside *ianju* (this man), *iri*, *luru*, etc., respectively) may be compared to the *v* that appears after the *âtteluttu* or demonstratives of Tamil. (Cf. *Tolkappiyam* *Eluttadi-gâram*, *Sûtras* 208 and 239 and *Nannûl Sutra* 163) and to a cognate *v* represented in Kannada forms like *i-v-aru* (this land) and in Mal. *i-v-idam*, etc.

II.

ON-GLIDES

When words which in initial position have the front vowels *i, ĩ, e, ē*, or the rounded back vowels *u, ũ, o, ô*, are uttered by south Dravidian speakers, a front on-glide *ɣ* (before initially occurring front vowels) and a back on-glide *ɸ* (before initial back vowels) are incorporated after pauses, as a result of the anticipatory movements of the organs of sound-production. The degree of consonantal friction involved in the articulation of these on-glides differs with the dialects and sometimes with localities and even with individuals. So constantly accustomed is the South Dravidian to the association of these on-glides with initial vowels of words after pauses, that English words like *oration, only, energy, elbow, Englishman* sometimes are evaluated by the Dravidian speaker respectively as *vorciṇan, eunṇi, penerṇi, pulḷō, piṇṇiṇman* where we find, besides actual mispronunciation of consonants and vowels, the unique incorporation of front on-glides before front initial vowels and back on-glides before back initial vowels.

I may observe here that the on-glide before initial *a* (IPA *ɑ*) or initial *ā* (= IPA *aː*) of Dravidian words is ordinarily too faint to be heard, unless indeed the short sound takes on (as it sometimes does) a front tonality in which case *ɣ* appears before it or the long sound *ā* assumes a more back tonality in which case *ɸ* may appear before it.

An examination of the process of the production of these on-glides shows that in the case of the front glide *ɣ* the tongue makes an anticipatory movement towards the consonantal *ɣ*-position before the positions for the front vowels are assumed and that in the production of *ɸ* the lips move towards each other before the positions for *u, ũ, o, ô*, are assumed.

It will be noted that these movements of the mouth-organs cannot produce audible glides unless they are exaggerated beyond the limit necessary for the production of the vowels themselves. The greater the exaggeration involved, the greater the degree of consonantal friction; we shall see below that in Gōṇḍi (a Dravidian speech of central India) the consonantal friction is apparently so great that Sir R. Trench has embodied the sounds *ɸ* and *ɣ* as full consonants in a number of Gōṇḍi words.

These on-glides usually become active only after pauses and as in the colloquials pauses intervene between breath-groups (which coincide in Dravidian with meaning-groups) the on-glides are heard before initial vowels (of words) whenever they occur at the commencement of breath-groups. Ex-

ceptionally, however, in certain instances occurring in local varieties of the colloquials of the southern speeches the front glide *y* is found constantly associated with words having initial vowels, and in such cases, this *y* occurs sometimes within breath-groups also. I have given illustrations of this below in connection with the different speeches. A similar association of the back consonant *v* (= *v* 1) with back initial vowels of words is found in the colloquial varieties of Telugu and Kannada though not to the same extent in Tamil and Malayalam.

As I have already pointed out above, it is perhaps this semi-permanent incorporation of sounds of on-glide origin that partly accounts for the displacement of older *ye* by *y* in some instances in inter-vocal contexts of sentence-sandhi in the more modern stages of Malayalam (see p. 44 above) and for the uniform use, in inter-vocal contexts of colloquial Tel. (see p. 53 above), of the on-glides of the second vowels in some instances, instead of the off-glides of the first vowels.

In this connection I may also note that the older grammars of the literary speeches except *Andhra-Sabda Cintāmaṇi* do not anywhere grant recognition in these on-glides. It has been said that *Sūtra* 9 (*Saṃyā*), 26 (*Sandhi*) of *Śabdacintāmaṇi* may be interpreted as containing an implied reference to *ye* in words like colloquial *veppadu* (taken ?), *veṇu* (what), etc. The grammar however concedes no separate individuality to the sound as it says in *Sūtra* 26 that for the purposes of *Sandhi* the *y* should be disregarded and the words concerned should be treated as having initial vowels only. Obviously, this grammar (while recognizing the existence of *y* in *grāmya* Telugu) has correctly regarded the sound as a pure glide which need not (and according to literary standards should not) affect *Sandhi*.

TAMIL.

The literary dialect does not recognize on-glides at all. In the colloquial, *y* and *v* are often heard respectively before front vowels and rounded back vowels. Among the illiterate masses, the on-glides are commonly used. Even educated people bring out these on-glides without being conscious of the fact. A friend of mine (a native of Trichinopoly) when asked to utter the word *eli* (rut) evaluated it as *Yeli* and refused to believe that there was an initial *Y* in his articulation till I pointed out to him the position assumed by his mouth organs with the help of a mirror. Prof. Mark Hunter (who was my teacher in Madras about two decades ago) used to complain that even eminent England-returned Tamilians are sometimes unable to distinguish in actual utterance English *occasional* and *vocational*. I have seen words like *enna* (what), *erumai* (buffalo) represented as *ɣenna*, *ɣerumai* (with ini-

tial *y*) in letters written by Tamilians with but a smattering of education. Westerners (Pope, Vinson) who have studied Tamil have noted the presence of these on-glides in Tamil. It has to be observed that not all people bring out these on-glides with the same degree of consonantal friction. Possibly the degree of conspicuousness varies with localities and communities.

The on-glides appearing before the half closed *e*, *é*, *o*, *ô* are perhaps accompanied by greater consonantal friction than those cropping up before the fully closed *i*, *î*, *u*, *û*. This matter, however, requires to be experimentally verified in different localities of the Tamil Country.

I have already stated that these on-glides need not always appear even in the pronunciation of the same speaker. I asked a Trichinopoly Tamilian to utter the following sentence with differing emphasis.

(1) *yeŋge* (ɣ) *irukk-anda-v-âdu* ?—Deliberate and slow utterance, with no particular emphasis,—the on-glide *ɣ* conspicuously crops up before *e-* of *eŋge* (where) and somewhat less prominently before *i-* of *irukku* (exists); the inter-vocal back glide between *anda* and *âdu* is very faint.

(2) *ɣ-eŋg-irukk-and-âdu* ? or *and-âdu ɣ-eŋg-irukku* ? The emphasis is on *eŋge* (where?) and here the on-glide before *e-* of *eŋge* is very prominent in both these versions. Note how in the alternative version the prominent on-glide prevents the enunciative *-u* of the previous word *âdu* from being elided in the colloquial. In literary *sandhi*, the enunciative appearing before a vowel should always be elided.

(3) *and-âd-eŋge-irukku* ? Here the emphasis is on *âd*-(goat) and then no on-glides are heard before *eŋ* (e) or *irukku*.

On-glides are not recognized by the grammars or in literary usage ; but I have been able to find the use of an on-glide *ɣ-* before *ellâm* in an old inscription.

Tiruppurambayam stone Inscription of Râjarâja (Sēndamil, Vol. XXV, No. 10, p. 341) *eḷiḷvaḷarūḷḷiḷ y-ellāyāṇḍum*. Note the on-glide before *ellâ*, appearing after final *-l* of the preceding word. According to literary rules the introduction of this *y* is not permissible.

MALAYĀLAM

In this speech, *y* as an on-glide (before *i*, *î*, *e*, *é*) appears today to be more conspicuous (particularly among the uneducated masses) than *v* (before *u*, *û*, *o*, *ô*). Indeed, the back on-glide is rarely heard in the Cochin State be-

fore the initial back vowels of words, if it crops up at all, it is considerably fainter than in Kannada or in Tulu enunciation. On the other hand, the front on-glide is fairly common among the masses. The English letter *l* evaluated as *el* when separately uttered as a letter of the initials, is represented in Malayalam writing sometimes as *yal*, the words *inspector*, *education*, *elo-cution*, *Ellenborough* are represented as *Yinspekṭar*, *Yedikeśan*, *Yalakkuṣan*, *Yallanbaro*. The symbol *ya* is felt sometimes sufficient to bring out the value of (y) *e* probably because the sound *ya* approximates to a loosely uttered *ya* or *ye*.

I have noted this *y* as a permanently embodied sound of on-glide origin in the following Malayalam inscriptions and old records.

1. 13th century -Arur plate definitely Malayalam (Travancore Archaeological Series, IV, p. 86 ff) : Line 3 *Liṇḍ-ḷhal yirikkum* (residing in the temple) where *irikkum* (a future relative participle of *irikk* 'to remain') is represented with the on-glide *y*.

Line 13. *kudiyam yirakkicu* (lowered the flag also) where *irakkicu* (the past form of *irakk* 'to lower') is inscribed with *y* before its initial vowel.

2. 16th century (T. A. S. III, p. 216 ff) *vattu kirattiyam y-eppōrpeṭṭadum* (all duties and offices); note the on-glide before *e*.

3. Same 16th century document : *cembūṇṇi y eluḍi* (having written in a copper plate). Note *y* before *eluḍi* and after final *i* of the previous word.

4. 17th century -Eraniel Inscription (T. A. S. III, p. 219 ff) line 100 *ceyyum Yeñṇu* for *eñṇu*, with *y* as an on-glide.

5. 17th century letter written in Mal at Cochin (quoted in *Hortus Indicus Malabaricus* by van Riede -*y-vaṇṇam* (in this way) at the beginning of a sentence.

KANNAḌA

Y and *y* of on-glide origin are common in Kannada colloquial, though the old grammars (*Ihāṣābhūṣaṇa*, *Sahāśmṛti*, *Sahāśamanidarpana*) do not give recognition to on-glides. Kittel tells us :

1. an initial *i* is often written and pronounced as *yi*, as in (y) *ḷi* (rat) (y) *ḷḷku* (to fling) (p. 1314 Dictionary);

2. initial *e* is often pronounced as *ye* or *ya* and written accordingly in Mss. (p. 261, Dict.) as in *yakk* for *ekk* (to beat soundly) *yaalu* for *esalu* (petal, leaf), *yaṇṇe* for *eṇṇe* (oil);

3. initial *ê* is often represented in Mss. and pronounced in the "vulgar" dialect as *yâ*, as in *yâta* for *êta* (picottah), and not infrequently *ê* is represented as *yê* also (p. 287 Dict.);

4. initial *u* and *û* are often written respectively as *ou* and *oû* (p. 209 and p. 254, Dict.).

5. initial *o* and *ô* are written and pronounced in Mss. old prints and vulgar language as *vo* and *va* (for *o*) and as *vô*, *vâ* (for *ô*) as in *vaggariṣu* for *oggarisū* (to spice, to season) in a 11th century commentary on Amarakôṣa.

vây-for *oy*- (to carry off), *vêṭa* for *ôṭa* (running).

Kittel also notes (p. 261 Dict.) that in north Kannaḍa the on-glide *y* in *yeraḍu* (two), *yesaḷu* (leaf) is retained in *sandhi* so that forms like *han-yeraḍu* (for "correct" literary *han-n-eraḍu* "twelve"), *mūṛu-yesaḷu* for literary *mūṛ-esal* 'three leaves' occur in the manuscript of a work called *Annu-bhava-śikhāmaṇi*.

TELUGU

Y and *v* crop up as on-glides very frequently in the mass colloquial of Telugu before initial vowels of words after pauses; in some cases these on-glides are incorporated in the words in such a way that even within the breath groups they crop up and affect *sandhi*. The degree of conspicuousness with which these on-glides are enunciated varies with the speakers, and the same speaker may sometimes employ them and at other times drop them. I give below a few instances of on-glides appearing within breath group: all these instances were noted by me as occurring in the pronunciation of certain Rajahmundry people.

nuvuru yinkā (thou yet), beside *nuv-inkā*; *miru vikkadikk-occi* (after you, having come here)

vāniki yenduku (why to him).

vāḍu volkaṭi pani cāṣaḍu, beside *vāḍ-olkaṭi pani cāṣaḍu* (he did a piece of work).

jānapakam vundā (is there recollection?).

yēm vunnāyi (what things are there?), beside *yēm-unndāyi*.

pillavāḍu yēḍustāḍu (the boy is crying).

vāḍu vokka nimegam (he, for a moment--).
vāḍu vuntāḍu (he indeed remained).

It will be noted that in all these instances the conspicuous presence of the on-glides (front *y* before front vowels and *v* before back vowels) within breath groups has stood in the way of certain sandhi changes which might have operated here in certain circumstances according to literary rules.

C. P. Brown has pointed out the existence of such on-glides in Telugu colloquial speech; he observes (pages 10, 11, 14, 15, 16 of his *Gr.*) that *i* and *ī* are represented in Telugu writing often by *yi* and *vi*, *e* and *ē* by *ye*, *ve* and *yē*, *yē*; *u* and *ū* by *vu* and *vū*; and *o* and *ō* by *vo* and *vō* or *vā*. He says in this connection that in the case of *i* and *ī*, of *u* and *ū* and of *o*, the on-glides are not pronounced though introduced in writing, while in the case of *e*, *ē*, and *ō* (this last mentioned sound represented by *vā*) the on-glides are pronounced also. I do not know if any such difference actually exists in the articulation of these on-glides; so far as I could see, the on-glides are often brought out in the mass colloquial in connection with all vowels alike (when occurring after pauses as initials), though it is probable that the on-glides before the fully closed vowels may not be so distinct as those before the half-closed ones (see below).

The presence of these on-glides is described by the more modern grammarians of Telugu as a "vulgarity in pronunciation." These on-glides do not, and should not, affect sandhi according to literary rules. It has, however, been recently pointed out (by Pandit Chinna Sitarāmaswami Sastri in his *Cintāmani vijaya parīkṣaṇamaṇi*, p. 170 ff) that the interpretation of two sūtras in *Andhra-sūtrā cintāmaṇi* (the earliest grammar of Telugu, attributed to Nannayya) would show that even at that early time (11th century) when the grammatical rules underlying the literary dialect were for the first time fixed and permanized, recognition was indirectly accorded to the front on-glide *y* appearing before initial *e* and *ā* of Telugu words like *yeppudu* (when), (*y*)*enduku*, (*y*)*etana*, (*y*)*ēni*. This grammar postulated in the first portion of *Samjñā Sūtra* 9 that except the initial *y* of words like (*y*) *ēni*, etc., and the sound *y* appearing (medially) in third personal past tense forms like *pōyen*, etc., all cases of *y* in Telugu are followed by *a*, and further points out in *Sandhi Sūtra* 26 that in *druta sandhi* initial *y* should be considered like a vowel (i.e. should be neglected).

The following are the Sūtras under reference.

Sūtra 9 of *Samjñā*—*adyah kriyāṇu bhūthārtha dyotinam ādyagam vind sarsaḥ*. "All cases of *y* in Telugu are followed by *a*, except *y* in past tense suffixes and in initial positions of words."

Sūtra 26 of Sandhi:—*sarvathrājvat-kāryam jñeyam yasya drutaprakṛtikabhyaḥ*. "Y appearing in words after the *druta prakṛtikamulu* is to be treated like a vowel i.e. it should be neglected for purposes of *sandhi*."

Pandit Chinna Sītārāmaswami Sastri points out (*op. cit.* p. 172) that the author of Śabdacintāmaṇi has dignified the front on-glide y with a reference in his grammar probably because the learned people of that time thought y (in the colloquial enunciation of *veppuḷu*, etc.) was sufficiently popular and frequent to deserve special mention while v occurring in the colloquial enunciation of (v)ūru (country), (v)okka (one), etc., was regarded as vulgarism.

It is significant that the special rule (Sūtra 26) which forbids the treatment of this y as a consonant in *druta sandhi*, was very probably due to the recognition of the glide character of the sound with imperfect consonantal friction, though this is not definitely given expression to, as in the case of inter-vocal -y- which is marked off in Sūtra 9 as *laghu y* or *ya-śruti*.

TUḶU

On-glides exist in Tuḷu also. As in other Dravidian speeches, these on-glides need not always crop up with conspicuous distinctness before initial vowels of words after pauses. In Tuḷu mass colloquial both y and v often crop up not only after pauses but even sometimes within breath groups, thereby disturbing normal *sandhi*.

ākuḷu (y) enḷuḡ-oṇḷ-ādu koḷteru (they gave us a goat), beside āḷ-enḷuḡ . . .

ākuḷu (v) oṇḷi pātera (they said a word), beside āḷ-oṇḷi pātera.
teritū (y) itnu (was known), beside normal terit-itnu.

In the folk-dialect (as different from the Brahmins' dialect) of Tuḷu, Y appears permanently incorporated in Yānu (I), Yenkuḷu (we), Yēpa (when), voḷupa (the town of Uḍipi), etc. Mānners gives the variants: eḍa, yeḍa, yada (left side), ōle, vōle, vāle (palm leaf).

Both Brigel (the author of a Tuḷu grammar of the folk-dialect) and Mānners (the compiler of Tuḷu Dictionaries) have noted the presence of the front glide in connection with initial e, ē, and of the back glide before o and ō. Mānners also points out that i and ī are written in manuscripts as yi and yī and u and ū as vu and vū, while e and ē appear as ye and yē and o and ō as vo and vō. Apparently, the on-glides before e, ē, o, ō have alone struck these European students of Tuḷu as sufficiently prominent to deserve recognition. Mānners, in his Dictionary, has transliterated all words with initial

e and ê with the glide y, and all words with initial a and â with the on-glide v while he has not introduced any such glides in the transliteration of words with initial i, î, u and û, though he is careful enough to point out that in manuscripts these are respectively represented with yi, yî, vu, vû.

My observation tells me that (i) the cropping up of the glides is not constant even in all cases of e, ê, a, â, and (ii) on the other hand glides (though perhaps less distinct) are audible in some instances with initial i, î, u, û also. The same individual sometimes brings out glides, at other times fails to do so. Educated Tuluvas regard such on-glides as "vulgarisms" and when put on their guard, uniformly avoid using them in initial positions of words as on-glides.

KODAGU

Cole in his Kodagu grammar transliterates all Kodagu words having initial e, ê, with the prefix y (= y) and all words having a, â, with the prefix w (= v) as in y-e-lud (to write), y-emme (the buffalo), y-ella (all), w-abbu (one man), w-andu (one thing), etc. y- and w- (= v) here are glides, since the cognates of these words in other Dravidian languages have vowels as initials. It is remarkable that Cole does not introduce any glide-a-sounds in the transliteration of Kodagu words with a, â, u, û, or as marks above under Tulu). Inter-vocal -y and -v, also occur in K. T. must agree, conjugations and simple compounds, as given by Cole in his

GONDİ

Sir R. Trench draws our attention to the presence of on-glides before Gôndi words with initial e, ê, a, and â. On p. 5 of his Grammar of Gôndi, Vol. I, he says, "It is very doubtful whether initial a, or e exists in Hetul Gôndi. There is always a faint w (= v) sound before the a, and generally a half uttered y precedes the e. Thus the Gôndi betrays his affinity to the Madras butler who pronounces 'right' 'Yeight' ôl (he) in Gôndi would be correctly written Wôl (rôl) and êl (he herr) yêl." He says that it is often impossible to distinguish between initial ê and yê and between â and vâ and therefore he has included in his vocabulary a large number of words under yê and vâ, the cognates of which in the literary dialects of the south show respectively ê and â as initials.

vêni (elephant) cf. Tel. enagu, Tam. ênai.

yêr (water) cf. Tam. ir, iram (moisture)

yêt (to take) cf. Tam. êt't'e (to lift up) coll. Tam. (y)êtu.

vêje (crab) cf. Tel. enđrika, Kann. enđu,

some of the south Dravidian speeches) a sound -v followed by the enunciative -u incorporated as a part of the base of words which originally had only back vowels as finals.

Tamil.—There are a number of native words in Tamil like the following with final -v-u; the -v- here may have been of ed-glide origin.

nara-v-u (thorny toddy), beside *nara*

pala-v-u (jack fruit tree), beside *pala*

ura-v-u (full moon), beside *ura*

šura-v-u (shark), beside *šura*

puṛa-v-u (dove), beside *puṛa*

The earliest grammar of Tamil, *Tolkāppayam*, Sutra 133 refers to these instances:—

kuriyadan irudi-ecmaṭ keda-vuṇṇaram

aṇiṇa varuḍal ceṇṇuḷuḷuritte

"In poetry the final *i* of words, when preceded by a short vowel (in the previous syllable) may become shortened to *u* and (the enunciative) -u inserted after it."

The terms in which this grammar speaks of the change would seem to show that -v- is of glide origin, as according to Sanskrit rules -v- must appear between -a- and -u.

Malayālam. There are a number of native instances in Malayālam which show -v- incorporated (along with the enunciative -u) in the base in their nominative forms.*

pā-v-u (flower) beside *pa*, Tam. *pa*

mā-v-u (mango tree) Tam. *mā*

pāḷ-v-u (jack fruit) Tam. *pāḷ* *pāḷavu*

nā-v-u (tongue)

nāḷ-v-u (moonlight) Tam. *nāḷ*, *nāḷaru*

This glide also appears as a part of the nominative forms of certain adaptations from Sanskrit:

guru-v-u (teacher)

rāḷ-v-u (king)

ātma-v-u (soul)

* cf. the observations in I, 1, Vyākhyāna to III, 4 and to II, 12

pitā-v-u (father)
brahmā-v-u (Brahma)
ūṣṇā-v-u (heat)

The forms *rājā-v-u* etc., with long *ā* in the second syllable, have been adapted from the oblique bases of Sanskrit with long-*ā*.

Kannaḍa. Kittel (Gr. p. 44) points out that "a strange peculiarity of modern Kannaḍa which begins to appear already in medieval works is that to nominal bases with final *i*, *ī*, and *e*, an *u* is annexed at option in the nominative singular by means of the letter *y* and that to bases with *u*, *ū*, *ō*, *au* a similar *u* is annexed by means of the letter *v*, both *y* and *v* being merely helps to enunciation. He instances cases like *gīḷi-y-u* (bird) beside older *gīḷi*, *nuḍi-y-u* (word), *pū-v-u* (flower), *puḷu-v-u* (worm).

pū-v-u, *puḷu-v-u*, beside old *pū*, *puḷu*, show the back glide followed by the enunciative. Adaptations from Sanskrit, like *guru-v-u*, *gū-v-u*, also show the glide.

Telugu. Here also we have instances like *ā-v-u* (cow); cf. Tam. *ā*,
pū-v-u, *pu-vvu* (flower)
guru-v-u (adaptation from Skt.)
gōvu (cow) (")
viṣṇu-v-u (")

Cintāmaṇi refers to these in Ajanta Sūtra 44: *Sarvatrodotor-vurbhavati-muvat*.

2. As for front glides incorporated in the nominative forms, I may instance the following:—

Mal. *tīyu* (fire) beside *tī*
 Mal. *kayyu* (hand) beside *kay*
 Kann. *gīḷiyu* (bird), *gīḷi* (Kittel Gr. p. 44)
 Kann. *baḷḷiyu* (twiner) beside *baḷḷi*
 Tel. adaptations *strīyu* (woman), *haryu* (Hari) etc.

3. The incorporation of glides in the nominative forms of instances like these in Tam., Mal., Kann. and Telugu is (I think) due to the constant association of the bases with inter-vocal *v* or *y* (as the case may be) particularly in inflexions and in combinations with the *samuccaya* and other "syntactic" particles. The glides were then felt as being parts of the bases and incorporated in the nominative forms also.

Khāravela

SUNIL KUMAR CHATTERJEE

After the inscription of Asoka, the oldest epigraphical document found in Eastern India is the inscription of Khāravela inscribed on the upper front of the Hāthigumpha cave at Udayagiri Khandagiri near Bhubaneswar in Orissa. This inscription is one of the best known documents of ancient India, and one of the most important, from diverse points of view. It has been edited and commented upon by various scholars, and although the exact date of the inscription and the actual meaning of some of the chronological and other expressions in it will probably never be settled satisfactorily, there is no dispute about its age (about the first half of the second century B.C.) and about its general purport and contents. Roughly, this inscription is an eulogy on a ruler of Kalinga named Khāravela, whose achievements are described year after year up to the thirteenth year of his reign.

The alphabet of the inscription is old Brahmi, and the language is a kind of old Prakrit which is comparable to the Prakrits of Asoka. This Prakrit of the Khāravela inscription is later than that of Asoka (found in the neighbouring Dhauli inscriptions of the latter king) by about one hundred years, and yet it is not a variant or development of the latter but is a dialect of quite a different type. Asoka's Prakrit at Dhauli is the dialect which was current in his time in north-eastern India, with its forms and a nominative, whereas the Prakrit of the Khāravela inscription resembles very much literary Pali of the Southern Buddhists and is in all likelihood a speech from the Midland of Aryan India. This divergence of dialect in the same tract is easily explained when we take notice of what is extremely likely—of what in fact we might feel quite certain—namely that the Kalinga Kingdom which included present-day Orissa in ancient times was Dravidian—and Kol-speaking in those days—the Aryan language not having penetrated among the masses and having been confined only to the few colonists and others from Aryavarta. The masses in northern Kalinga—the Orissa of the present-day—undoubtedly spoke, among other non-aryan speeches, an ancient form of Telugu. The conquest of Kalinga by Asoka brought the speech of Kosala and Magadha to the country as the language of the Magadhan ruling classes, of the Magadhan garrison and officialdom, Magadhan Bhikkhus and Brahmins, and merchants and others who were doubtless established in the wake of the Maurya conquest; and the Prakrit inscriptions of Asoka were meant in

the first instance for the benefit of these people. Asokan inscriptions have been found in the heart of the Dravidian country ; so that it would be too much to assume from the mere presence of the inscriptions that northern Kalinga of 250 B.C. was Aryan in speech. When the power of the Mauryas waned, and a local dynasty was once more ruling in Kalinga, Magadhan influences ceased, and with it the dialect of Magadha ceased to have any place in Kalinga. King *Khāravēla* was a Jaina : and we have evidence that in the Kushana period, and the earlier, Jainism was quite strong in Mathurā. *Khāravēla*'s Jain preceptors probably had a hand in composing the inscription, and the dialect they employed would naturally enough be one they were familiar with—the dialect of the Midland, which, according to the view recently advocated by several scholars, is the basis of Pali. We may feel perfectly certain that like Asoka's Eastern Prakrit as at Dhauli, *Khāravēla*'s Midland Prakrit was also an exotic speech which died a natural death, as, superimposed from outside, it could not send its roots deep among the people. For when Hiuen Tsang visited Orissa early in the Seventh Century A.D. he noted that the people of the tract spoke a tongue quite different in its sounds and words from the speech of Aryan India. The Aryanisation of Orissa was late—although Prakrit and Sanskrit were used in inscriptions by the local princes : a state of things which is common enough in extra-Aryan India.

In the history of Hindu India, right down to a comparatively late period, the presence of a non-Aryan substratum has now been accepted on all hands. Right down to the early centuries of the Christian era, considerable tracts of India, now Aryan in speech, were non-Aryan, and their princely houses were equally non-Aryan, although they had adopted the Brahmanical organisation of society. The Sanskrit and Prakrit records, the only records we have about them, do not give us the slightest hint about the real state of things. But the recent researches of Sylvain Lévi and Jean Przyluski, by offering a new interpretation of old-Indian geographical and personal onomastics and by investigating the Kol (Austro-asiatic) element in Indo-Aryan, have thrown a flood of light on the hidden social history of ancient India. (Some of the papers by Lévi and Przyluski have been translated into English and published from the University of Calcutta by Dr. Prabodh Chandra Bagchi in his *Pre-Aryan and Pre-Dravidian in India*, 1929). A striking suggestion of Przyluski is with reference to the Sātakarnis, who have been very much plausibly suggested as being of Austro-asiatic origin, in spite of their Brahminical or Aryan matronymics.

An enquiry into the name *Khāravēla* would appear to lead us to some interesting results, and to point out that this king of Kalinga, who initiated a glorious age for his people was, in spite of the long inscription in Aryan Prakrit associated with his name, a Dravidian speaker ; at least, his name was

Dravidian. This assumption would be quite in keeping with the situation hinted at by the occurrence of diversity in the Aryan speech in the same tract of Kalinga within just one hundred years.

The name *Khāravēla* has naturally been looked upon as an Aryan word, occurring as it does in an Aryan Prakrit inscription and it has been explained as a Prakrit form of a Sanskrit *Kṣāravēla*, *Khāravēla-siri*, the form occurring at the end of the inscription, has been rendered as *Kṣāravēla-śrī*. The Sanskrit word *Kṣāra* means 'a pungent, saline, caustic or alkaline substance'; it also means 'biting, saline,' and the expression *Kṣāra-samudra* means the salt ocean, while *Vēla* means 'a garden,' 'a grove,' 'a particular high number,' 'the mango tree,' and the derivative *vēla-ja* means bitter and salt and pungent taste 'astringent and salt and pungent.' This is a late word in Sanskrit. There is, of course, the well-known Sanskrit word *vēlā*, meaning 'boundary, coast-line, sea-shore; limit of time, time of the day; opportunity, leisure; meal time, meal; tide, flow, stream, current.' In the last sense, the word *vēlā* seems to be connected with the Sanskrit root *vēll* = 'shake,' 'surge,' 'roll,' which itself would appear to have Dravidian affinities (cf. Tamil *veḷḷam* = flood). *Khāravēla* from the Sanskrit material in hand, can be explained as meaning (1) 'sharp and bitter,' or (2) sea-shore, shore of the salt sea; and any other reasonable meaning would be difficult. But both the above meanings would be rather uncommon, if not impossible, for a personal name.

It would appear to be more reasonable to look for the derivation of the name and its meaning not in Sanskrit, but elsewhere: and Dravidian offers the most satisfactory material for such an enquiry. The presence of Kol peoples in Orissa and Kalinga notwithstanding, it would seem that the Dravidian speakers were the dominant group in those tracts, at least in historical times. It was the ancestors of the Telugus, as the local toponymy indicates, who were the predominant power in this part of India. The name *Khāravēla* analysed from standpoint of Dravidian gives a reasonable meaning which would be quite appropriate for a puissant king who was a warrior and a conqueror. The name would appear to be a compound consisting of two parts, *khāra* and *vēla*. The first part we can compare with the common Dravidian word for 'black' which is found in Tamil as *Kār* 'blackness,' *karu* 'black,' Malayalam '*kaṭa*,' Kannada *kare* 'black,' *karidu*, a black thing, Telugu *kāru*, *kaṛi*, *kaṛri*, 'black.' It is this Dravidian word which has been adopted into Indo-Aryan, and in the form *Kāla*, *kālaka* > *kālā*, *kālō* has driven out the original Indo-Aryan word *Kṛṣṇa* > *Kānha*, in the sense of 'black' from the New Indo-Aryan languages. The second part *Vēla* can be compared with another Dravidian word which is found in Tamil as *Vēl* = 'lance, spear' and which is probably the source of the Sanskrit word *Bhalla* = New Indo-

Aryan *Bhālā* and the New Indo-Aryan (Hindi, etc.) *ballam* 'pike, spear, lance' (Platts, however, in his Hindustani Dictionary derives *ballam* from a Sanskrit formation *ava* + $\sqrt{\text{lamb}}$, which is doubtful). This word *ballam* is the same as the Telugu *ballemu* = *lance*, the Telugu word being adopted from Indo-Aryan. It would appear that equivalents of *vēl* are not found in the central and northern Dravidian speeches.

Khāravēla would, according to this derivation as proposed, be based on a Dravidian *kār-vēl* = 'he of the black lance' black in the sense of destructive. We can recall one of the names of *Kumāra* in the Tamil country—*Mayilēri-vēlan* or 'the Lancer mounted on the Peacock.' The Dravidian root word *Kār* and *Vēl* in the process of aryanisation unavoidable in writing the name in the *Brāhmī* alphabet took the final *-a*, and the aspiration of *Kār* to *Khāra* is no difficulty at all. 'He of the black or terrible spear' is an appropriate personal name or epithet for a king; and *khāra-vēla-siri* then would be a hybrid formation, with the Aryan *Śrī* added to the Dravidian compound. Similar *Bahuvrīhi* compounds in names are found in Dravidian (Tamil). An Aryan equivalent of the name would be *Kṛṣṇarṣṭi* (*Kṛṣṇ* + *rṣṭi*).

The name *Khāravēla* figures in Sanskrit (as early as the time of *Suśruta*) in another form, as the name of a vegetable. There are the words *Kāravēllaka* and *Kāravallī* meaning a kind of bitter gourd (*Memordica charantia*). In New Indo-Aryan the word features as *Karelā*. This is a well-known plant which has even attracted the attention of Rudyard Kipling. In shape it is tapering, its outline being like the blade of a spear, and the colour is dark green; the skin is rather warty. In this connection, two other Dravidian words both from *Brahui*, can be quoted: *Xaren* = bitter, *Xarrun* = green. The sense of both 'bitter' and 'green' might easily develop from that of 'black.' *Kāravēllaka* can thus be explained as a fruit resembling a black spear; and in the form *Kāravallī* we have to note merely a contamination with *Vallī* = creeper, the plant being of the creeper kind. Another name for this *Karēlā* gourd in Sanskrit is *Kāṇḍira*, which word also means (1) one armed with arrows (*Kāṇḍa*), besides signifying two other plants, (2) *Achyranthes aspera* (masculine *kandiras*) and (3) *Rubia Munjista* (feminine *kāṇḍirā*, *kāṇḍirī*). This name for the *Kāṇḍa* = 'arrow' may be compared with the name *Kāravēllaka*, and may have been given to the fruit either from a resemblance with an arrow-blade, or from the warts on the body of the gourd, or from its sharp, bitter taste.

The above derivation of the name *Khāravēla* is at least possible, and it accords better with the main fact of ancient Indian History and culture as it is being slowly revealed to us, viz., the presence of an over-whelmingly important non-Aryan substratum, which forms the basis of Indian (Hindu) culture.

The Development of Dravidian r

A. F. THIYAGARAJU.

One of the peculiarities of the Dravidian phonetic system is the existence of the consonant r.¹

The nature of this sound has been described variously. Caldwell² calls it a semi-vocal and says that "its sound resembles that of the English r (not the Irish or Scotch) after a long vowel, as in the word *farm*; but it is pronounced farther back in the mouth, and in a still more liquid manner." Elsewhere he refers to it as "a deep liquid r,"³ "the peculiar vocalic r of Tamil,"⁴ Pope⁵ refers to it as a cerebral or lingual consonant and to its pronunciation as "something like the Welsh ll." Again he calls it an r sound and says⁶ φ (cerebral): Apply the tip of the tongue as far back as you can, to the palate, and pronounce a rough rrr, in which a z sound will mingle: φ rain. In the South, unable to articulate this letter, they use a strong l (φ) instead. In the North in the same way they use φ for φ .

It is quite correct to call the sound cerebral or lingual, because the manner and place of articulation is much the same as for other cerebral consonants. To produce the r sound, curl the tongue back in such a way that the sides of the tongue touch the sides of the mouth as far back in as possible, while the tip of the tongue does not touch the roof of the mouth.⁷ As a matter of fact an oval hole is formed between the tip of the tongue and the roof of the mouth, through which the breath passes.

1. This sound is represented in Tam. by the symbol φ and in Mal. by φ . Old Kanares has ω and a letter very much like this is found in an Old Telugu inscription. In transliterating this sound into English I use the form r because Caldwell, who may be called the founder of Comparative Dravidian Philology, and Pope, who is an authority on Tamil, both use it. There is no good reason for departing from Caldwell's representation. Some modern scholars use r (reserving r for the hard r for which Caldwell has r (Clarendon and Pope r). Others have l. The Government transliteration zh is quite misleading.

2. A Comparative Grammar of the Dravidian or South Indian Family of Languages. Third Edition (1913) p. 144.

3. *ibid.* p. 131.

4. *ibid.* p. 161.

5. A Handbook of the Ordinary Dialect of the Tamil Language, Seventh edition (1911) Impression of 1926; p. 7.

6. *ibid.* p. 9.

7. Pope is, therefore, wrong when he says "apply the tip . . . to the palate."

The interchanges of the sound in the Dravidian languages indicate that it is closely akin to *r* and *ḍ*. It is not correct to class it with the *l* sounds.⁸

We may note that *ṛ* cannot be doubled.

In the Tamil country the sound is articulated correctly only in what may be called the North Tamil division, i.e. Madras, Chingleput, North Arcot, South Arcot, Salem and Coimbatore.⁹ In the Southern Tamil division i.e., Trichinopoly, Tanjore, Pudukotta, Madura, Ramnad and Tinnevely, the sound becomes *ḷ* in pronunciation, and no difference is made between *ṛ* and *ḷ*. This is a curious fact and is hard to explain. In Malayalam, which is the neighbour of Southern Tamil, the distinction is quite clear and easily maintained.¹⁰

Having discussed the nature of the sound we should proceed to study its history and development.

ṛ has been preserved only in Tamil and Malayalam. It was present in Old Kanarese but has been lost in the modern language. Whether it existed in Old Telugu is doubtful; possibly it did, if the reading of the Bezvada inscription is correct. The sound is not found in any of the ruder and less cultivated dialects like Kui or Gondi.

8. The question whether the *ṛ* sound is found in other languages must be considered. The remarks of Caldwell and Pope, cited above, may be noted. I believe that the typical American pronunciation of Eng. *r* medially and finally (as in *birth*, *car*) resembles that of Drav. *ṛ*. Further Old English *r* seems to have been pronounced in the same way. Sievers remarks that it was "probably cerebral, that is, was pronounced with the tip of the tongue strongly recurved, as it still is by some speakers of English. Only on this supposition is it phonetically possible to account for the O. E. breaking before *r*." (vide *An Old English Grammar* by Eduard Sievers, translated by A. S. Cook, 3rd edition (1903), section 178. cf. also Sievers' *Phonetik*, 4, p. 108, and Wright's *O. E. Grammar*). If this is correct the American pronunciation is only a survival of the Old English pronunciation.

9. If Caldwell refers to this pronunciation when he says "It is sometimes expressed in English books as *zh* or *rz*; but this is merely a local pronunciation of the letter which is peculiar to the northern districts of the Tamil country;" between Tanjore and Pondicherry it is softened into *rz* or *zh* ("Com. Gr. p. 144) he is certainly wrong. It is not a local pronunciation; it is the only correct way, and I do not know how else it can be pronounced. I may add here, from personal observation, that to say the sound becomes *y* in Madras, is only a gibe. The vast majority of Madras people articulate it correctly; the *y*-pronunciation is confined to the lowest classes.

10. If, as Grierson believes, Malayalam diverged from Tamil in the 9th century A.D., it is very likely that *ṛ* was popular and extensive in the South at that period. The confusion with *ḷ* must be comparatively modern and I am unable to account for it. I may note in passing, that Malayalam makes much use of *ṛ*.

Usually Tam.-Mal. *r* is represented by *ḷ* in Kanarese, *ḍ* in Telugu and *r* in Tulu. The standard formula for this inter-change is Tam.-Mal. *kōṛi*+Kan. *kōḷi*+Tel. *kōḍi*+Tul. *kōri*=a fowl.

IN TELUGU

Drav. *r* usually becomes *ḍ*. Examples are abundant: *pogaḍu*=to praise Tam. *pugar*.

Sometimes, however, we have *r*. e.g. *proddu*+Tam. *poṛudu*, Kan. *hottu*=day, morning.¹¹ But we may compare Tel. *-puḍu* in *appuḍu*=then, *ippuḍu*=now, *eppuḍu*=when, cognate with Tam. *appoṛudu*, *ippoṛudu*, *eppoṛudu*; here the development is normal. Another example is Tel. *purugu*+Tam. *puṛuvu*, Kan. *huḷu*=worm.

In some cases *r* has been assimilated and has disappeared. It is open to doubt whether Kanarese influence has not prevailed in such instances. cf. Tel. *kovvu*, Kan. *kobbu*+Tam. *koṛupu*; Tel. *kinda*+Tam. *kīrnda*, Kan. *gīḷu*. But note that we have Tel. *krovvu* and *krinda* beside the forms cited. So the development here is probably *koṛupu*>*kroppu*>*krovvu*>*kovvu*, and *kīrnda*>*krinda*>*kinda*. It will be noticed in the cases *proddu*, *krovvu*, *krinda* that the vowel preceding *r* is syncopated. I think that it is the loss of this vowel which converts *r* into *r*. Here I would place also Tam. *muṛungu* (*viṛungu*)=to swallow+Tel. *mingu* (also *mringu*).

Sometimes *r* which becomes *ḍ* is nasalised. That is how Tel. *paṇḍu*+Tam. *paṛam*=fruit is explained.¹² Tel. *veṇḍi* is interesting. Perhaps we should postulate Dr. **veṛi* which >Tam. Mal. *veḷḷi*, Tul. *boḷḷi*.

Tel. *nīḍa*=shade is cognate with Tam. *nīṛal* and Kan. *neralu*. The length of the vowel in the Tel. form and the loss of *l* is, I imagine, due to confusion with Skr. *nīḍa*=a nest (from IE **nizdos*, Eng. nest).

Dr. *r* sometimes becomes *ṇ* and then *n* in Tel. This seems to have happened in Tel. *munugu*+Tam. *muṛuvu*, Kan. *muṇugu*, Mal. *muṅgu*=to sink, to drown.

r also becomes *ḷ* especially in modern borrowings from Tamil. e.g., *koḷāyi*<*koṛā*=pipe. I think Tel. *pāḷamu*=time is connected with the root

11. Some scholars derive *proddu*<Skr. *bradhna*s. On the possibility of Skr. *r* becoming *r* in Drav. see below, Section on Tamil.

12. If Tam. *paṛam* is<Skr. *Phalam* it must be a very early borrowing, dating to the Primitive Dravidian period.

*poṛ discussed above. A common colloquialism in the Godavari district is āpāṅga=then, next (cf. Tel. appuḍu, Tam. appoṛudu).

A few common roots do not seem to have been preserved in Tel. Tam. arappei, Kan. āpe=ladle requires Tel. *adapa; Tam. kaṛuttu, Kan. kattu=the throat Tel. *kaḍutu (gaḍutu); vārei, Kan. bāle=the plantain, Tel. *vāḍa (bāḍa).

IN KANARESE

Old Kanarese preserved the ṛ sound. This has regularly become ḷ in New Kanarese.

But ṛ often disappears. Probably ṛ>y and was then assimilated. ṛ is really the one sound most prone to assimilation in Kan. kaṛudei + Tel. gāḍida + Kan. katte. With Kan. būdu + Tel. būḍida=ashes, we may compare Tam. puṛudi, pūri, pūṛdi, Mal. pūri=dust. Kan. puḷil=sand must be an older form (with slight change of meaning through semantic variation) from earlier.* puril. Kan. āpe + Tam. arappei, kattu + Tam. kaṛuttu, kobbu + Tam. koṛuppu are further examples.

In some instances ṛ has >r. With this change we may compare the Tel. examples, and the normal development in Tulu described below. Kan. neralu corresponds to Tam. niṛal; Kan. Kēru (gēru) may be compared with Tel. jēḍi or jīḍi=cashew nut.

In other instances we have ḍ for ṛ. Possibly these are borrowings from Tel. or forms influenced by the Tel. forms. We may note Kan. ḷiga, beside ḷiga=toddy-drawer (Tel. ḷiga, Mal. ḷrava); Kan. nāḍadu, beside nāḷiddu = the day after to-morrow (cf. Tel. nāḍu = day). But Kan. has nāḷe = to-morrow.

We have referred to the Dr. word for "sink" above. The regular consonantal change is found in Kan. muḷugu. Kan. has also muṇugu. From the presence of the n-forms in Mal. Kan. and Tel. it might be concluded that the ursprache had both the r and n forms, one or both of which were specialised in the various languages.

IN TAMIL

ṛ is one of the commonest sounds in Tamil.

There are a few instances where the question may be raised whether Skr. r has >ṛ. There might be some connection between Skr. gārdabha and Tam. kaṛudei; but it is not likely.

Skr. ṛ has >ṛ in ghōram <Skr. ghōṛa=horse. Tam. also has gōḍagam. (For further examples see Caldwell).

In one root the Tam.-Kan.-Tel. interchanges of this sound are preserved in Tam. viz. kēl=hear. This has the following forms: Kēṛkale=did not hear (also kēḍkale, and I have heard Tinnevely people say kēkle where the consonant has disappeared). cf. Mal. kēṛvi=hearing, kēḷka=hearing, kēṭṭila=I did not hear. This is an important root because it summarises, it seems to me, the history of the ṛ sound.

In three words original ṛ has become | nāl=day, māl=to die (besides mārgu), pittaḷ=brass (Mal. pichchaḷa) cf. Kan. hittaḷ, Old Tel. pittaḍi.

Original ṛ seems to have become ṇ in Tam. aṇil=squirrel. cf. Kan. aṇilu, Tel. uḍuta. But Tulu has chanil. Possibly the mothertongue had both the ṛ and the ṇ forms.

Another interesting root is Tel. jīḍi=Semecarpus anacardium. Kan. has kēru (gēru), Tam. has chēr. The original root might be either *kēṛi or *kēri, probably the latter since in Tel. the ḍ might be equal to hard r.¹³ In Tel., therefore, the development must have been: Dr. *kēṛ>geṛ>jēr (palatalisation before ē¹⁴)>jēḍ.

Tam. does not seem to have preserved an old word for "wolf." If this had survived it would be *tōṛal, and would correspond to Kan. tōḷa, Tel. tōḍēlu.¹⁵ Other common roots not found in Tam. are *vaṛakku=to shake, tremble, Kan. baḷuku, Tel. vaḍaku (vaṇaku), Mal. virakka; *pōṛa=bald, Kan. bōḷa, Tel. bōḍi, Tulu bōru. Tel. gumbaḍi=pumpkin beside Kan. Mal. kumbaḷa requires Tam. kummaṛa.

IN TULU

Dr. ṛ is represented by r in this language. e.g. para+Tam. para=old; puri+Tam. puṛu=worm; pordu+Tam. poṛudu=morning.

13. In Telugu there is a great affinity between ḍ and hard r.

14. See my article on Palatalisation in the Dravidian Languages, IA August 1932.

15. The etymology of this word is intriguing. Could it mean "the animal which follows" or "the stalking animal," from the root "tōḍa" = along with? The initial consonant of this root has been lost in Tamil. (Cf. Caldwell p. 188 where this root is discussed fully. Tel. elu for "animal" is possibly preserved in elugu=bear. The Mal. for "wolf" viz chennāyi=red dog; the Tulu is chenna nayi.

Sometimes we have *ḷ*. This is possibly due to Kanarese influence. Examples : *ēḷane*=seventh, *aḷidu*=destroyed. cf. Tam. *aṟi*.

In other cases it is assimilated as in Kanarese. Examples : *katte*=ass, Tam. *kaṟudei* ; *ning*=to swallow+Tam. *miṟungu*.

IN BADAGA

The development in Badaga is analogous to that in Kan. Dr. *r* has become *l*, probably through the *ḷ* stage. e.g. *hlaya*=old,¹⁶ Tam. *paṟaya* ; *iliyane*=seventh, Tam. *ēṟu*=seven ; *hlu*=worms, Tam. *puṟu*=worm.

An example of assimilation is found in *nung*=to swallow+Tam. *muṟungu*.

Is Telugu Alphabet Quite Phonetic?

P. VENKATARAMANAYYA.

The Telugu Alphabet is not quite phonetic. A sound should be represented by only one sign and a letter should stand for only one sound. The letter-symbols of the Telugu language are inadequate to represent its existing repertory of sounds.

The sounds that are not represented in the Telugu alphabet but which exist in colloquial Telugu are *e, ə, æ* and *æ:* in vowels and *ŋ, ʃ* and *f* in consonants.

e:—"The letter 'a' is pronounced in South India like the 'u' of 'but' when accented and like the shortened form of the 'e' in 'hen' when unaccented." (P. T. Srinivasa Iyengar, p. 47, Indian Antiquary, 1913.) This sound is called the neutral or the obscure vowel. It is produced when the tongue assumes neither the back nor the front position but an intermediate position. It accounts for the loss of the medial vowel in such words as పంపు < పనుపు, and చిక్క < చికిమి. పనుపు, పనుపు by the loss of the medial vowel and the alveolar nasal 'n' is turned into the bilabial nasal 'm' by assimilation.

The obscure nature of this vowel also explains the hesitation between అ and ఉ in పండల - పండుల, between అ and ఇ in నెమలి - నెమిలి, and between ఇ and ఉ in నాళి - నాళక.

æ:—This is the front, semi-open sound. In English it is ordinarily short and before voiced consonants half-long. In Telugu both varieties (the long sound and the short sound) exist but the long one seems to be more frequent. The long sound alone is recognised in Telugu Encyclopaedia edited by Mr. K. V. Lakshmana Rao. Mr. Malladi Suryanarayana Sastry in his Telugu Grammar recognises both sounds.

The short sound *æ* occurs in such words as గాడిద, కంటే, చిట్టయ్య and అడెవ్వు. In such words as గాడిద the sound *æ* is the direct descendent of the Dravidian sound *ei* (కపటే). In such words as 'చిట్టయ్య' and 'సోదప్ప' the sound *æ* is newly developed in the Telugu language owing to the fusion of ఇ and అ (చిట్టి + అయ్య; సోది + అప్ప). Mr. Chilukuri Narayana-

rao (Telugu Language of the Eleventh Century, p. 289) hears this sound in the following line :

ఇది సంజీవితంబయ్య నేనియుఁ పరీక్షితుండు సంజీవితుండుగానోపండు
(కానోపి + అండు = బహుళః అగుననియంగు.)

The long sound *æ* : occurs in such words as పాట్రాకు, పురిగాలు, కొండ్లాలు (plural of కొండెము), విడ్డాకులు, మేళి, క్షేక, గుండ్డాచెరువా ? Its occurrence in colloquial Telugu may be analysed as follows :—

(1) 1st person plural వచ్చాము < వచ్చినాము, కోర్తాము < కోరినాము. (In కోరాము, an instrument for taking out the copra from the nut, we have the sound *a* :).

(2) 1st person singular. చదివాను < చదివినాను.

(3) In compound words by the liaison of ఇ and అ. తాట్రాకు, మట్టాకు మట్టి+ఆకు.

(4) In independent words.

చేప, రేత, మేళ

The last word is onomatopoeic and is ruined in imitation of the bleating of the lamb which exactly corresponds to the sound *æ* :

(5) 2nd and 3rd person singulars.

చెప్పావు < చెప్పినావు.

చెప్పాడు < చెప్పినాడు.

(6) 2nd and 3rd person plurals.

చెప్పారు < చెప్పినారు.

(7) dropping of the final మ and the lengthening of the previous vowel and its change into *æ* :

బల్లెము-బల్లెలు : పల్లెము-పల్లెలు.

(8) when the interrogative suffix—అ is added.

ఇది + అ > ఇదా?

o: In English this sound requires lip-rounding and protrusion of lips. But in Telugu we do not have so much of lip-rounding and protrusion as we have in English. This sound is less close than u (o:). It occurs in such words as గొండులు, గొంతు, and గొట్ట. The existence of this sound is recognised by Mr. G. V. Ramamurty Pantulu (p. 36, A Memorandum on Modern Telugu) in the following examples:

గుండ + అ = గుండా ?	gunda : = Is it powder ?
గుండు + అ = గుండా ?	gund u : = Is it a round head ?
గుండె + అ = గుండా ?	gund æ : = Is it the heart ?

Taking consonants we do not have symbols for the following sounds:— η , ϕ and f .

η : This sound is to be seen in the following words :

గొంతుటి, మామ్రు, రామ్రుడు, దేశం, కరివేపాకు, రామ్ర, చెమ్రుడు.

The existence of this sound was recognised by Mr. G. V. Appa Rao Pantulu in his. కన్యాశుల్కం. He gave it the symbol ϕ to denote that it is neither the labio-dental f nor the bilabial nasal m . It is the sound which occurs in the English word 'comfort.' The sound 'm' on account of its proximity to 'f' is turned into the labio-dental nasal by assimilation.

Caldwell (p. 152, Dravidian Philology) says that final 'vu' of many Canarese nouns is a softened form of 'm.'

Tam. మరణ Can. మరవు.

From this we learn that such a change was at work in the Dravidian period. This change is at work even now in our language.

ϕ : Breathed bilabial fricative. One form of it is the sound made in blowing out a candle. This sound occurs in అంతఃపురము. The symbol ϕ represents not only this but also the guttural spirant as in మనః క్లేశము. The same symbol is made to serve for both అపహ్వానము and అహ్వానము.

Dravidian Pronouns : Avan and Vāḍu

K. SURYANARAYANA.

A critical linguistic study of the Dravidian languages has been attempted time and again by scholars of repute and substantial contributions to this subject have been made from time to time. Thanks to the unselfish efforts of noble hearted persons like Bishop Caldwell, Kittel, Gundert and Brown our knowledge of the subject has advanced very far. Since their time, south Indian Universities have undertaken philological research for the furtherance of which special institutions have been opened wherein Oriental scholars are at work endeavouring to throw light on obscure problems of Dravidian philology. The linguistic survey of India conducted by the able Sir George Grierson for the Government of India has done much to widen our knowledge of the various dialects of the several sister languages of the south as also of the kindred languages spoken by the Hill tribes in various parts of the Deccan. It is a matter for congratulation that with the impetus so given, many unconnected with any Public Institutions have taken very kindly to this line of research and among their ranks can be counted some of the finest scholars in this subject.

In this paper I shall endeavour to offer a few remarks on the structure and formation of the third personal pronouns in the Dravidian languages with special reference to Tamil and Telugu. It is an admitted fact that the Tamil forms of these pronouns, for some reason or other, have received an earlier fixity and have a more ancient cast about them than those of the other sister languages. It should not, therefore, be improper if these forms be taken as a starting point for purposes of this discussion.

Avan : This is the Tamil Nominative form of the third person masculine, singular. A thorough discussion of its structure and formation would lead to the enunciation of a number of important principles governing the growth of words in these languages and I therefore propose to deal with them first.

Caldwell, that Prince among Dravidian philologists, mentioned in his classic work that *avan* is compounded of *a* and *an* and that *v* has intruded euphonically but has not explained to us as to why a *v* alone, of all sounds, should intrude there in preference to others. A full appreciation of this euphonic intrusion of *v* can be had only by noting how the Dravidians have solved the question of vowel hiatus,

In a paper which I published some years ago in the Magazine of the Maharaja's College, Vizianagaram, I discussed at length the question of vowel hiatus in the Dravidian languages with special reference to Telugu. For purposes of reference in this paper I shall briefly summarise such of my conclusions here as are necessary.

(a) *Accent*. Like all living languages, the Dravidian languages also have an accent of their own. It is tonic in character and weak—in fact weaker than even in French. It is generally thrown on the first syllable in a word if no other vowel in the word happens to be long. In this case, the accent falls on the long vowel in preference. In the case of a diphthong, it is the second element of the diphthong that is accented rather than the first. Dravidian accent can last only for a single *Mātrā Kālam*¹ and as such the syllable immediately following the one with a primary accent should have a zero accent value, while the rest of the syllables—if the word happens to be polysyllabled—have an accent less than the primary one but possess accent values alternately rising and falling according to the nature of the syllables. The accent is a distinctive feature of the word and marks it off from the other words in an agglutination compound containing it.

(b) *Vowel Hiatus*: Vowel hiatus has been an extensively common phenomenon generally in all the Dravidian languages but assumes inordinate proportions in Telugu whose words all end in vowels with very few exceptions.

It is avoided by adopting one of the following linguistic devices: (i) The final vowel of the first word is dropped and the initial vowel of the second is tacked on to the penultimate consonant of the first word. (ii) A suitable fricative consonant is inserted between the two vowels. It is interesting to note that a fricative is chosen for this purpose in virtue of its similarity to a vowel. The width of the narrowed part of the passage necessary to produce a fricative is near enough to that of a vowel of the same position. The difference is that in the case of a fricative there is audible friction owing to the narrowness of the passage, while in a vowel it is absent. Which fricative consonant should intrude as a glide is entirely determined by the final vowel of the first word. It is invariably that one which would be produced if the oral passage, already narrowed for the production of the concerned vowel, is still further narrowed down so as to cause audible friction. The ques-

1. *Mātrā-Kālam*: Time taken by a normal speaker to utter a short vowel or a consonant in the course of normal conversation. A long vowel or consonant takes double the time.

tion is not whether such a fricative does or does not actually exist in the language. If it does, it is well; if not, it is changed ultimately into a sound akin to it and actually existing in the language at the time. (iii) The final vowel of the first word is dropped and the penultimate consonant is lengthened.

In Tamil, words ending in vowels are not quite common and the avoidance of vowel hiatus—usually called *Sandhi* by south Indian grammarians—is not much of a problem as in Telugu. Bringing about *Sandhi* according to the first of the three devices stated above is the commonest rule and this is applied in all cases where it can be. In cases where it cannot be a consonantal glide is developed mostly in accordance with the second device. The third is definitely of a very ancient origin and is found only in rare compounds in Telugu.

(c) *Vowel Harmony*: It is more or less common among languages for a vowel in a word, in virtue of some specific condition present in the word, to modify other vowels in contiguous syllables somewhat; but the change so brought about in the normal pronunciation of such vowels are so trivial that neither the speaker nor the hearer is conscious of them and if conscious does not attempt to attach much of a significance to them. Though, in committing such a word to writing, these changes are not indicated the reader, while reading it, repeats these phonic changes very closely, thus causing no strange impression on the hearer's ear.

The Telugu speaking people on the contrary have developed for centuries this tendency much more prominently and with greater consistency than the other races of the world and make use of it as an important linguistic device in vowel *Sandhi*. As indicated above, vowel *Sandhi* is effected in most cases by the elision of the final vowel. In the case of many words it is the final vowel that distinguishes one word from another. For example:

Tel. *āḍu* (play), *āḍa* (of a woman) and *āḍi* (having played).

If, in the course of *Sandhi*, the final vowel is dropped, the residue *āḍ* as such leaves no clue to the hearer as to which vowel is meant by the speaker. Sometimes confusion is created in the hearer's mind by his wrongly substituting one vowel for another. In order to avoid such a confusion the Telugu speaking people have learnt to indicate it by anticipating the final vowel of a word in pronouncing it. It is this anticipation of the future final vowel of a word that makes the latter to leave its impress upon every other vowel that precedes it in the word, be it back or front, rounded or unrounded. Final *u*, rounded, rounds off *all* previous vowels of the word and the unrounded

back and front vowels borrow a little of its rounding. Final *i* is characterised by a slight widening of the corners of the lips and this, as a final vowel, decreases the lip rounding of the rounded back vowels that precede it in the word. Final *a* which has neither the lip rounding of *u* nor the widening of the lip corners of *i* influences both types of vowels by lessening the rounding of rounded back vowels as also the widening of the lip corners of the front vowels. The combined effect of these changes in the normal values of the vowels is so delicate that only a Telugu tongue can reproduce it in speech and a Telugu ear alone can catch it.

In many cases these changes have been so pronounced and persistent that the vowels have become permanently altered. Cf. Tel. *Virugu* (to break), *Virigi* (having been broken); Tel. *Kalimi* (sing), *Kalumulu* (plural); Tel. *Piducu* (to squeeze out a liquid), *Pidapa* (a wet cloth from which water is well squeezed out).

Except those indicated as permanent, none of the delicate changes in the vowels of a word due to vowel harmony are indicated in actual writing for obvious reasons. The vowel changes are very varied and a separate symbol for each of such variations of each vowel would mean the elaboration of the Telugu alphabet to unpractical limits. But the difficulty can be easily got over by merely inventing three small symbols, one to indicate lip rounding of all vowels in the word due to a final *u*, a second to indicate the corner-widening of *i*, and the last to indicate the neutral nature of *a* in these respects. Either of these symbols attached to the first vowel in the word would indicate the elided final vowel and all chances of confusion are avoided in reading written Telugu. This innovation in Telugu writing should be welcome to all—especially to such of the Telugus who would specialise in old archaic Telugu and to foreigners who would master Telugu pronunciation.

Returning to the topic under discussion, the Dravidian pronoun *avan* is, we are told, a compound of *a* and *an* with a *v* intruding between the two vowels; *a* is the Dravidian demonstrative (distant) and *an* should have been originally an independent word meaning 'a person' or 'a thing' but now frequently used as a postposition. Both the words are mono-syllabic and the tonic accent rests on the vowels. The uncompounded words merely stand as *á-án*². The two words cannot be pronounced together for in that case the accented syllables come together. As already pointed out Dravidian accent can last only for one Māthrā Kālam and pronouncing two accented syllables together is an impossibility for a Dravidian. If the speaker, however, is forced to do it there are only two alternatives open to him; either

2. A stroke on top of a vowel indicates the position of the accent.

to drop out one of the accents or insert a suitable unaccented *mātrā* between the two accents to avoid their contiguity. The latter device cannot be adopted in this case for both the words are mono-syllabic. The following examples will make the matter clear :

Tel. *nānu* + *ē'le* = *nān* : ³ *e'le*.

Tel. *ku'ru* + *u'suru* = *ku't* : *u'suru*

For Sandhi to occur, the final *u* of the first word in the above examples should be dropped and the initial vowels of the second words should be tacked on to the penultimate consonants. If so, the compounds will respectively be *nānē'le* and *ku'ru' suru*. In each of these examples we see that two accented syllables have come together. To avoid this difficulty the penultimate consonants, *n* in the first example and *r* in the second, have been lengthened to *n* : and *r* : respectively and an unaccented *māthrā* inserted between the two contiguous accents. Long *r* (*r* :) was originally pronounced in Dravidian as a conjunct *tr* and this finally changed *t* : (*t* long), in Telugu. Hence the following compounds have resulted : *nān* : *ē'le* and *ku't* : *u'suru*. The introduction of one unaccented *māthrā* would not solve the difficulty in *a' + a'n* as in the above cases and the alternative device of dropping one of the accents was adopted.

Again there is the question of vowel hiatus, between the two *a*'s. Since the first word is mono-syllabic the dropping of the final vowel in it is absolutely out of the question. This would mean a complete obliteration of the word and the sense intended to be conveyed by the speaker would entirely be lost to the hearer's ear by such a procedure. He therefore avoids vowel hiatus by inserting a fricative consonant suitable to the position of *a*, the final vowel of the first word ; this being an unrounded back vowel, the fricative consonant nearest to its position of production is a fricatised *g*.⁴ The total change may be shown as :

a' + a'n → *a'gan*.

As already remarked one accent represents one word with a definite meaning attached to it. The dropping of the accent on *an* in pursuance of the speech habits of the Dravidians has left the compound *a'gan* with only one accent. In course of time, the linguistic feeling of the community that it was a compound of two words was slowly lost and they have attached only a

3. A colon placed after a consonant indicates that it should be pronounced long.

4. Voiced back guttural fricative is shown in this paper by the use of *g*.

single notion of 'he' to it instead of two as it should be for $a' + a'n$ (that person). The retention of the accent on a has given it life as a separate word and demonstrative while the loss of such an accent on an has pulled it down into the subordinate status of a poor postposition.

The subsequent phonetic changes which this fricative consonantal glide has undergone may now be traced. The root of the tongue being fixed, movements of the back part of the tongue are not so easy to make as those of the front, blade or tip. This makes frication corresponding to back guttural stops particularly difficult. The present consonantal glide in question being one of the last type, it undergoes several changes as in the scheme shown below:—

- (1) $g \rightarrow g$; (2) $g \rightarrow v$;
(3) $g \rightarrow \chi^h \rightarrow k$; (4) $g \rightarrow \psi$.

The change indicated in (1) is that of a fricative turning into the corresponding stop; that indicated in (2) is due to the fact that as back open sounds are lip rounded, this lip-rounding is also added on to g , thereby changing it into a w and finally into a bilabial v . Changes shown in (3) are due to unvoicing the g and thus making it into a fricatised k and finally into a k . Fricatised k also is as uncommon as g and is changed into h . The changes mentioned here are only isolative and are brought about by the close resemblance of these sounds.

But there is another type of changes to which a back guttural is subject, the combinative change. When a short syllable beginning with a k or g and closed by a syllabic consonant, the guttural stop undergoes an unrecognisable change owing to its assimilation to the syllabic. This statement may be explained by the use of a specific example. Assuming that there is a syllable of the form kon or kan , the middle vowel (o or a) is dropped owing to the syllabic nature of the n . Both the syllables then become identically the same kn . The sound n is a dental nasal and k is a voiceless oral back stop; as such, in being assimilated to n it is changed into the oral voiceless dental stop t . The syllable becomes ultimately tn . Other similar changes are shown in the scheme given hereunder:

$kl \rightarrow tl$	$gl \rightarrow dl$
$kr \rightarrow tr$	$gr \rightarrow dr$
$km \rightarrow pm$	$gm \rightarrow bm$

5. Voiceless guttural fricative is shown by χ .

l, *n*, *r*, are dental and syllabic; when *k* and *g* are immediately followed by them the latter are respectively changed to voiceless *t* and voiced *d*. Since dental *t* and *d* do not exist in the Dravidian languages they are automatically pronounced as *ʈ* and *ɖ* or *t* and *d*.⁶

The syllable thus changed in respect of its initial consonants suffers also another change in respect of its medial vowel. Whatever the original vowel, the speaker inserts for purposes of clearness a fresh vowel whenever he wishes to use it in deliberate speech or commit it to writing; the vowel so inserted depends either upon the speech habits of the people or the nature of the predominant vowel of the word of which the syllable forms part.

These phonetic changes are beautifully illustrated in the derivation of the word "Telugu" or "Tenugu" and in the formation of the third personal pronouns—(Tamil) *avan* and *adu* and (Tel.) *Vāḍu*, *adi*, *tānu atanu*, etc.

First about the derivation of "Telugu". It is related to the Telugu word Kālingulu, originally *kan-an-gal* or *kal-an-gal*. The first part is the primary word; *an* is the Dravidian postposition generally added to personal nouns and *gal* is the Dravidian plural termination. According to the phonetic changes indicated above, *kan* and *kal* become *tn* and *tl*. The words then become *tn-ñ-gl* or *tl-ñ-gl*.⁷ Caldwell has noted that the Telugu immigrants in the South India Islands are called "Klings." This form is a proof to mark the first stage of the change, viz., the dropping of the medial vowel. The conversion of *kn* or *kl* to *tn* or *tl* marks the second stage. The third stage consists in elaborating the word by insertion of suitable vowels; in this case the words become *telungulu* or *tenungulu*. The language that these people speak is *telugu* or *tenugu*. The vowels in these words are different from those in the originals. Therefore the so-called Telugus of the present day were originally *Kal-an-gal*, a people that lived originally in that part of the country now called Kalinga-dēsa. In making this statement I am putting the cart before the horse, for the truth about it seems to be that the country itself is named after the people that inhabited it. The present sub-caste names Tel. Kālingulu and Telagālu seem to be related to this word.

Now about the pronouns. I explained the intrusion of the glide *g* in *a+an*. The *g* once introduced isolatively changes into *g*, *v*, *ɣ*, *h*, *y* and combinatively into *ʈ*, *ɖ*, *t*, *d*, and *p*, *b*.

6. *ʈ* and *ɖ* are cacuminal stops; *t* and *d* are stops formed by the blade of the tongue touching the alveolars and its tip touching the back of the upper row of teeth.

$a + an \rightarrow agan \rightarrow avan.$

The *v* in this word was originally a bilabial fricative and in the pronunciation of most Tamil speakers it is also now heard as such. But, however, the grammarians describe it as a labio-dental. *Avan* is the Tamil form of the third personal masculine singular.

$a + an \rightarrow agan \rightarrow adan$ (owing to the syllabic nature of *n*.)

↓
ada (final *a* nasalised)

↓
adu or *adi*

The form *adan* is found in Tamil expressions like *Av: aḷamudan* (*av: aḷam + adan*) and *adanāle* (*i*) *dan* (*adan + āle* (*i*) *+ adan*). In the latter example there are two *adan*'s, the first of which is the pronoun, while the second is related to the old Dravidian verb *ak: u* (to happen). It is, therefore, *adan + āle* (*i*) *+ ak: u + an* (the final *an* in a verbal postposition). According to a speech habit of the Dravidians the medial voiceless back stop becomes voiced. When sandhi occurs between *agu* and *an*, this part becomes *agan*; and this in turn becomes *adan* as already explained. If we cause sandhi to occur between *āle* (*i*) and *adan*, it becomes *āladan*. Finally we get the expression *adanā-ladan*. I shall trace out the corresponding Telugu expression now: (Tamil) *adan* becomes *dāni* in Telugu; Tamil *āle* becomes *lā*. If, to these two, the older form *agan* is added and the usual sandhi effected, the expression becomes *dānilaguna* (*dāni + lā + agan*, literally it-like-happening). The relation between the Tamil and Telugu expressions is obvious. The three Telugu postpositions (1) *lā* as in *alā*, *ilā*, (2) *vale* as in *dānivale* and (3) *laguna* as in *dinilāguna* have had their origin this way; the *lā* in every one of them is cognate with (Tam.) *āle* (*i*). The usual derivation of (Tel.) *lāgu* from *lāvu* is, I am afraid, doubtful. How *adan* becomes *dān*, and *agu* becomes *gā* will be explained under the heading *vādu*. It is noteworthy that Tel. *āmaṭa*, a Godavary District provincialism, has its Tamil equivalent in *āma + adan* *āmada* → *āmaṭa*. Tel. *aṭa* also is related to *adan* (Tam.) Cf. (Tel.) *aunaṭa*. In colloquial Tamil *adan* changes to *ada* as in *av: aḷada*; the final consonant is dropped and the previous vowel is nasalised as a compensation. This is a common phenomenon in the Dravidian languages.

Adu: This is the Tamil third person neuter pronoun, singular; also used colloquially by the lower classes as feminine (in relation to persons). *aḷ* is both a variant of *an* and an old plural termination. *a + aḷ* gives *avaḷ*; this is the Tamil form of the third personal feminine pronoun, singular.

Adi ; This is the Telugu equivalent of *adu* and is also used in the same way as its Tamil cognate.

Agan→*agan*→*gānu*

Agan→*aṣan*→*akan* →*atan*

↓ ↓
Kān (*u*) *tān* (*u*)

(Tel.) *Atanu* is equivalent to *avan* but is used with reference to a person (masculine) who is familiar but should be treated with some respect. The honorific plural, however, is *Vāru*. Tel. *tānu* is the personal pronoun which conveys the idea of self. The Telugu speaking people use it vaguely both as second person and also as the third. In origin it is distinctly third personal. Tel. *āyana* is also honorific.

I shall discuss the forms “*gān* and *kān*” in connection with Tel. *Vādu*.

Vādu : This is the Telugu form of *Avan*. I shall try to explain the change involved by taking a specific example.

(Tel.) *pādi*+*o'kandu*→*pādako'ndu* (modern Telugu). *Padunokandu* (Old Telugu); means eleven.

The first word consists of only two māthras. In order to avoid vowel hiatus between final *i* and initial *o*, if *i* is dropped and sandhi effected, there will be two accented māthras coming together ; in this case the compound becomes *pādo'kandu*. This cannot exist as such owing to the speech habits of the people. The latter, therefore, have shifted the accented vowel *o* on to *k* and lengthened the stop part of *d* so as to introduce an unaccented māthra between the two accented vowels. This changes the compound into Pa'd : *kōndu*. To-day the word is pronounced as such ordinarily. For purposes of elaboration, however, an *a* is introduced between *d* and *k*. Some shorten the *d* and add *a*, other retain its length and make the addition. We have now in Telugu both the elaborated forms *Pad:akondū* and *Padakondū*. The net result of the change is that the accented initial vowel of a word through Sandhi is made to oust the vowel in the second syllable and usurp its place. When the compound as such is used for centuries and its real origin has gone out of the linguistic conscience of the people, they divide it wrongly into two other units the beginning of each of which is determined wholly by the position of the accent. It would not have been surprising if the Telugus, a century or two after the formation of (Tel.) *Padakondū*, had split it up into two

component words *pada* and *kondū* and gave each word the meaning of its original. Luckily this did not happen because the originals had already become fixed owing to the culture of the race at the time of its formation.

A similar change converts *avan* into *vādu*; *acan* into *gān*, *akan* into *kān* and *atan* into *tān*. This is also the origin of the Dravidian adverbial particle: *gā* (Tel.); *cā* (Tam.). Both are derived from the verb *ak : u* which has subsequently changed to *agu*.

Words in the Parent Dravidian appear to have been mostly monosyllabic and of not more than two māthrās. Sandhi changes in the final vowels of such words invariably resulted into two accented māthrās coming together. This was avoided by using any of the devices already mentioned. Let us take the following example:—(Tam.) *Si'ru + āvan*. If Sandhi is made, it becomes *Si'rāvan*. To avoid two successive accented mātrās, accented *a* displaces the unaccented *a* of *van* and *r* is lengthened (Cf. *pada-kondū*). The compound then becomes *Si'r : vān*. But long *r* in Dravidian is pronounced as *tr* and this ultimately changes to *t : .* The compound thus becomes *Si't : vān*. For purposes of elaboration an "i" is inserted by the Telugus between the long *t* and *v*. This changes the compound into *Sit : ivan*. Instead of using the later Tamil form *Siru* the Telugus have used an earlier *ciru* and with the insertion of this we get the Telugu form *ciṭ : ivādu* or *ciṭ : igādu*.

Avan is singular. The addition of *ru* an old Dravidian plural termination to it, makes its plural *avan + ru*, *avan(d)ru*; *n* is a dental nasal; *r* is an oral trill. When these two sounds come together the oral dental corresponding to their position, viz., *d* should intrude as a glide owing to the fact that dental *r* is merely a series of dental stops rapidly succeeding each other. Introducing this change in the above example we find that the plural of *ciṭ : ivan* would be *ciṭ : ivā'ndru*. Resplitting the compound, we have the two new words *ciṭ : i* and *vanḍu* and the plural particle *ru*. The accent on *a* in *va'n* seems to have conferred length also on the accented vowel as in *vāndu*; *ciṭ : i* is modern Telugu; *vāndu* is both old and modern. It has undergone subsequently a change in which the *n* in it has dropped out conferring its nasality on the previous vowel. This has turned it into *Vādu* where the *ā* is also nasalised. Ultimately the nasal also is dropped and we have the circars form of *Vādu*.

Of these forms, *tān*, *kān*, *gān*, the first alone has retained its accent in the sandhi process. It is therefore a distinct word with a meaning of its own: self. The other two have lost their accents and have thus degenerated into postpositions. Cf. Tel. *Vētakā (n) du*, *gud : ugā (n) du*, etc.

Ame : This is the Tel. feminine form corresponding to *āl* (Tam.). This is perhaps compounded of *ā+āma*. This gives *āma* through loss of the accent of the second word. Ultimately *āma* becomes *āme*. The final *e* is open.

The origin of the Dravidian sixth case terminations—Tam. *ku*, Tel. *ku*, *ki*, is also similar. The Dravidians have got into the habit of adding “*agu*” to numerals and using the compounds so formed as adjectives.

Cf. Tel. *nālu+agu+Nāḍu*→*nālagunāḍu* (four happening day i.e., the day that happens to be the fourth).

Tam. *Nālu-agu-adu-nāḍu* *nālāvadunāḍu* (four-happening-it-day : the same meaning as above)

This habit seems to have become very common and *agu* was added to pronouns and nouns also. Cf. Tel. *nādagu* (my), etc.

As stated before, the earlier form of this *agu* is *ak : u*. When this is added to a pronoun (or a mono-syllabic Dravidian noun) such as Tam. *en* or Tel. *nā*, the changes brought about are shown hereunder.

(Tam.) *én+ák:u*→*énak:u* (Due to dropping the accent of *a* in the second word).

(Tel.) *nā+ak:u*→*nāk:u* (the same change as above).

Owing to the loss of accent, *ku* has merely become a postposition ; (Tel.) *ki*, has been formed owing to vowel harmony.

Cf. *Vani+ku*=*Vāniki*. The final vowel of the important word is *i* and this changes the *u* of *ku* to *i*, making it *ki*.

The plural forms of these Dravidian pronouns may now be taken up. The oldest Dravidian plural word seems to be *ar* with a variant *aḷ* ; a still earlier form is *am*. When each of these is added to the demonstrative *a* we have the following :—

(1) *á+ár*→*ágar*

(2) *á+ál*→*ágaḷ*

(3) *á+ám*→*ágam*

I shall first take up the first two cases ; owing to the loss of the accent *gar* and *gaḷ* have become mere plural terminations and got changed to *gar* and

gaḷ. The plural termination *gaḷ* is the commonest used in Tamil. In Telugu, *agar* has become *gāru* (honorific plural postposition) and *agal* has changed to *gaḷ:u*. Cf. *Vētāgaḷ:u*. Again in Tamil, *acar* and *acaḷ* have respectively become *avar* and *avaḷ*. Both these words are plural pronouns, the one is masculine and the other feminine. In Telugu these have become respectively *Vāru* and *Vāḷ:u*. Both these forms of the plural are current in the language. To the Telugus, therefore, the plurals are *ru* and *lu*. They have taken the main word as *Vā* and naturally the particles *ru* and *lu* should stand for the plural sign.

If the *r* in *avar*, in virtue of its final position is pronounced as a weak vowel it becomes *avaa* (final *a* to be pronounced weak). This is the third personal neuter pronoun in Tamil. In Telugu this appears as *avi*. I shall cite evidence for the supposition that final *r* is changed to a weak vowel. Taking the plural termination *gar* we see that if, for the above reason, the final *r* becomes a weak vowel, it is changed into *gaa* (final *a* is a weak vowel). Owing to the weak nature of the final vowel it gets lost and the postposition ultimately becomes merely *ga* with its plural significance still attached to it. In actual fact *ṅa* is the plural termination in Kui, a sister Dravidian language. Relics of it are to be found in Tamil also. Cf. (Tamil) *en:āngo*, *vāngo*, etc. These are honorific forms of (Tam.) *en:ā*, and *vā*. The *n* of these words as also of *ṅa* belongs to *an*, the Dravidian postposition already referred to.

I shall now take up the third compound:—*a+am→acam→aham*. It is most extraordinary that this change has given rise to the famous first personal pronoun in Sanskrit. The Sanskrit pronoun itself must have had a very ancient origin. Its formation must have been the work of a primitive Indo-germanic race. It is not uncommon that a primitive speaker speaks of himself in the third person and in the growth of the primitive mind, a sense of ego comes far later than that of other external things. It is also quite common among Primitive people to speak of themselves in the plural. For this intrusion of *h* in the Dravidian languages Cf. Old Tam. *ahdu*, it, and Malto. *ah*=he.

This is not a solitary instance where I have been able to show commonness between the Indo-germanic languages and the Dravidian in vital points. But the material at my disposal is not voluminous enough to enable me to hazard a statement. If I ever I make one, it shall be to say that both Indo-germanic and Dravidian languages may have had a common parent. The trend of evidence, now with me, meagre though it is, seems to point in that direction.

I have prepared this paper at a short notice and necessarily in a hurry. Otherwise I should have substantiated my statements by giving more exam-

ples from not only Telugu and Tamil but from the other Dravidian languages as well. Since the pronouns of languages like Kanarese, Malayalam, Kui, Khond, etc., fall in line with those of Tamil and Telugu I have not discussed them at length.

All merits in this paper, if there be any, rightfully belong to him from whom I have learnt to seek for truth and to see in it love and beauty harmoniously blended. All defects are entirely mine.

Mahēndravarman I and Pulakēśin II.

N. VENKATA RAMANAYYA.

At the commencement of the seventh century A.D., the whole of India was dominated by three powerful monarchs, Harshavardhana, Pulakēśin II and Simhavishnu. Pulakēśin II, whose kingdom lay between those of the other two was bound to come into conflict with both of them sooner or later. As the struggle between Pulakēśin II and Harsha has no bearing on the present study, no excuse is needed for leaving it out of account.

The cause which led to Pulakēśin's attack upon the Pallava kingdom is not difficult to understand. He was ambitious, and he wanted to acquire military glory and fresh territory.

Pulakēśin II is believed to have invaded the Pallava kingdom twice. The second of these two invasions was quickly followed by a Pallava counter-attack upon the Chālukyan kingdom which resulted in the capture of Vātāpi and the death of Pulakēśin II. The latter event is assigned to 643 A.D.¹ As the Pallava counter-invasion immediately succeeded Pulakēśin's second invasion of the Pallava kingdom, the latter event might have taken place in or about 641-42 A.D. Thus the date of Pulakēśin's second invasion is fairly settled.

The date of the first invasion cannot be fixed so easily, for it depends upon a correct understanding of two different chronological problems :

(1) As Pulakēśin himself ascended the throne in A.D. 610-11, it is not possible to assign the invasion to an earlier date. As it is believed to have taken place during the reign of Mahēndra I who died in 630 A.D., it cannot be assigned to a later date. The event should have happened some time during this period. If, as it is generally held, the invasion really took place during the reign of Mahēndra I, I believe that it is possible to shorten the period still further. Here I have to embark on the discussion of one of the two chronological problems mentioned above. When did Mahēndra I ascend the throne ? It is stated by almost all the scholars that he succeeded his father in 600 A.D., and his accession, therefore, should be placed in the same

1. Fleet. *The Kanarese Dynasties*, p. 359.

year ; but there is one great difficulty in accepting this date. According to Daṇḍin's *Avantisundari*, Dāmōdara, a friend of the poet, Bhāravi who lived at the court of Vishṇuvardhana had to go on a pilgrimage to expiate himself from the sin caused by meat-eating. In his wanderings, he met the Ganga prince, Durvinīta with whom he chose to live for sometime ; but owing to the repeated invitations of Simhavishṇu, the Pallava monarch, he went to Kāñchi where he was induced to settle down permanently.² The fact that Simhavishṇu, Vishṇuvardhana and Durvinīta were contemporaries is recognised by all.

A recent writer denies the accuracy of this synchronism. According to him, Vishṇuvardhana mentioned in the *Avantisundari* was not a Chālukya prince, but "the Mālwa king of that name to whom should be referred the Mandasār inscription of 588-89 of the Mālwa era or 533-34 A.D." "His protégé and contemporary Bhāravi belongs to the same time." "Durvinīta flourished from about 480 A.D. to about 525 A.D. Simhavishṇu was his contemporary, and must have flourished in more or less the same period, and not fifty years later as averred by scholars. Thus Durvinīta, Simhavishṇu, Vishṇuvardhana, and Bhāravi were all contemporaries and belonged to the first quarter of the sixth century."³

The identification suggested by the writer is far less satisfactory than the one which he condemns. In the first place, he does not tell us how the Mālwa king Vishṇuvardhana happened to rule this kingdom with Achalapura, a city situated in Mahārāshṭra, as his capital. Did the Mālwa king, Vishṇuvardhana conquer Mahārāshṭra ? If he had done so, did he also make a city of the conquered territory his capital ? To these questions our writer has no answers to give. Secondly, his identification should be held unsound on more important grounds ; for, it does not at all satisfy the chronological data which should be relevantly considered in this context. "Why should the scholars," asks he, "the moment that Vishṇuvardhana's name is mentioned, jump to the conclusion that he is Vishṇuvardhana of the Eastern Chālukyas ?" "There is not the slightest hint in the *Katha*," adds he, "that he was a Chālukya prince."

The scholars who are responsible for identifying Vishṇuvardhana of the *Avantisundari* with the Eastern Chālukya prince, Vishṇuvardhana have very good reasons for doing so. The identification does not so much rest upon the name Vishṇuvardhana as on that of Simhavishṇu. It may be remembered

2. The *Avantisundarikatha*, p. 6-7 ; The *Dakṣiṇa Bhārati Series*, No. 3.

3. *Journal of the Bombay Historical Society*, Vol. IV, pp. 19-26.

in this connection that Simhavishṇu was not only a contemporary of Viṣṇuvardhana, but also the father of Mahēndra I, and the grandfather of Vātāpikonḍa Narasimhavarman. Now, Narasimha I was an elder contemporary of the Bādāmi Chālukya king Vikramāditya I who ascended the throne in 654 A.D. Moreover, Narasimha I captured Bādāmi, and put to death Pulakēśin II, the father of Vikramāditya I. This event is said to have taken place in 643 A.D. It is said in the Bādāmi inscription of Narasimha I that he captured the Chālukyan capital in the 13th year of his reign.⁴ Therefore, Narasimha I should have ascended the throne in 630 A.D. It is reasonable to believe that Narasimha's grandfather, Simhavishṇu, should have been alive at the beginning of the seventh century A.D. As Simhavishṇu could have flourished only at the beginning of the 7th century, his contemporary Viṣṇuvardhana should have been living at that time also. The only prince who bore that name at that time happened to be a Chālukyan prince, a brother of Pulakēśin II. Moreover, this prince also happened to be the ruler of the three Mahārāṣṭrakas⁵ or in the language of the Avantisundari, the country of Nāsik.⁶

The identification of Viṣṇuvardhana of the Avantisundari with the Chālukyan prince Viṣṇuvardhana is based on these considerations. What has been said so far is enough to show that Simhavishṇu could not have been a contemporary of the Mālwa king Viṣṇuvardhana, who lived in "the first quarter of the sixth century."

Viṣṇuvardhana is identified—I believe correctly—with Kubja-Viṣṇuvardhana, the younger brother of Pulakēśin II. If this synchronism is accepted as true, Mahēndra I could not have ascended the throne in 600 A.D. At the time when Dāmōdara left him, Viṣṇuvardhana was the ruler of Mahārāṣṭra. He could not have ruled this country earlier than 610-11 A.D., for, before that date, Mungaḷiśa, who was hostile to Pulakēśin and probably also to his brothers, was ruling at Bādāmi; and it is highly improbable that he should have conferred the governorship of a province upon an enemy. Moreover, no evidence is available to indicate that Mahārāṣṭra was at this time a Chālukyan province. Therefore Kubja-Viṣṇuvardhana could have become the governor of Mahārāṣṭra only after the accession of Pulakēśin II. It was only after the subjugation of his rebellious vassals, the Kadambas, the Gangas, the Ājupas, the Mauryas, and the submission of the Lāṭas, and the Mālwas that Pulakēśin effected the conquest of the three Mahārāṣṭrakas in

4. Indian Antiquary, Vol. IX, p. 99.

5. Indian Antiquary, Vol. XIX, p. 309.

6. The Avantisundari Kathāsāra, Parichchēḍa 1, verse 21.

which Achalapura was probably included. Two or three years should have elapsed before he could complete the conquest of all these countries. The Chālukya power seems to have been established in or about 614 A.D. It is evident from the Satāra plates that Pulakēśin appointed Kubja-Vishṇuvardhana as the governor of the Mahārāshṭra country which he continued to rule until at least 617 A.D.

Simhavishṇu should have lived at least until 614 or 615 A.D. in order that he should be a contemporary of Kubja-Vishṇuvardhana, the ruler of Achalapura. He should have lived at least for another year in order to enable Dāmōdara, after leaving the court of the Chālukyan prince, to reach Kāñchi. It should be borne in mind that Dāmōdara wandered at first as a pilgrim from place to place for sometime; and at last he migrated to Kāñchi after receiving repeated invitations from Simhavishṇu. A period of one year would have been quite necessary for all these events to happen. Therefore, I place the arrival of Dāmōdara at Kāñchi in 617 A.D. Granting that Simhavishṇu died immediately after his arrival, Mahēndra I could not have ascended the throne until that year. If there is any truth in the assertion that Pulakēśin's first invasion of the Pallava kingdom took place during the reign of Mahēndra I, its date cannot be placed earlier than 617 A.D.⁷

Did Pulakēśin's first invasion take place during the reign of Mahēndra I? A satisfactory answer to this question involves a discussion of the second chronological problem mentioned above. What are the grounds for believing that

7. My friend, Mr. M. S. Sarma is of opinion that Simhavishṇu mentioned in the Avantisundari should not be identified with Simhavishṇu, the father of Mahēndra I, as it will involve us in some chronological difficulties. According to the Avantisundari, one of the contemporaries of this Simhavishṇu was the Ganga king, Durvinīta. Now this Durvinīta had the Jaina teacher, Pūjyapāda as his preceptor. It is stated in an inscription at Lakshmeśvar (I. A., VII, p. 112) that Niravadya Paṇḍita, who obtained the gift of the village of Kardama from the Chālukyan king, Vijayāditya, in A.D. 730, was also a disciple of Pūjyapāda. As it is generally admitted that Simhavishṇu ruled until 600 A.D., Durvinīta, if we take him to be his contemporary, should have lived then. In that case there will be a wide gap between Durvinīta, and Niravadya, who were the pupils of the same master. Therefore, this identification must be rejected as untenable. On the other hand, if we identify Simhavishṇu of the Avantisundari with Narasimhavishṇu (i.e. Narasimhavarman) this difficulty can be overcome. Narasimha I ascended the throne in 630 A.D. and ruled until 660 A.D. If Durvinīta ascended the throne much about the same time as Narasimha I, he could have been a student of Pūjyapāda while the master was still young, and if we suppose that Niravadya became Pūjyapāda's pupil in his old age, it is only natural that there should have been some difference in the ages of Durvinīta and Niravadya. Consequently, Narasimha I, Kubja-Vishṇuvardhana, and Durvinīta become contemporaries.

Pulakēśin's first invasion occurred during the reign of Mahēndra I ? Scholars associate this invasion with Pulakēśin's conquest of Vengi, which they place in 610 or 614 A.D. or thereabout. Consequently it is asserted that he should have invaded the Pallava dominions much about the same time. Therefore, the date of his first invasion can only be fixed by discovering the date of his conquest of Vengi ; and so far as I am aware, there is no other datum that has any bearing upon the subject.

The date of the conquest of Vengi is generally placed, as we have already noticed in 610 or 614 A.D. Several responsible scholars hold that the conquest of Vengi had taken place in A.D. 610.⁸ It is not possible that the conquest of Vengi should have taken place in that year. Pulakēśin II ascended the throne only that year. He had to defend his small kingdom against powerful invaders. The Kadambas, the Gangas, the Ālupas, and the Mauryas who were the hereditary vassals of his family were still unsubdued. Pulakēśin II could not have undertaken an expedition of conquest of a distant country during that year. The other date (A.D. 614 or 615) is arrived at as a result of the misinterpretation of certain statements contained in the Chālukyan inscriptions :

(1) According to the later Eastern Chālukyan inscriptions, Kubja-Vishṇuvardhana ruled for a period of 18 years. His Chipurapalle grant which is dated in his 18th regnal year proves the truth of the above statement.⁹ The 18th regnal year of Kubja-Vishṇu is said to correspond to 632 A.D. Therefore we get (by subtracting 18 from 632) 614 A.D., as the year in which he commenced to rule.

(2) It is said in the Aihole inscription dated A.D. 634-35 that Pulakēśin II not only conquered Vengi but invaded the Pallava kingdom of Kāñchi.¹⁰

(3) In the Kāsakuḍi plates, Mahēndra I is said to have defeated at Puḷḷa-lūr an enemy whose name is not mentioned ; but the enemy is identified with Pulakēśin II.¹¹

It is argued that Kubja-Vishṇuvardhana could have become the king of Vengi only after its conquest by Pulakēśin II. As Kubja-Vishṇu commenced to rule in 614 A.D., the conquest of Vengi should have been effected in the

8. See : Jouveau-Dubreuil, *The Pallavas*, p. 37.

9. *Indian Antiquary*, Vol. XX, p. 16.

10. *Epigraphia Indica*, Vol. VI, pp. 1 ff.

11. *The South Indian Inscriptions*, Vol. II, p. 346.

same year. Since the invasion of the Pallava kingdom followed the conquest of Vengi, it should be assigned to A.D. 614 or the succeeding year.

Here we have to face a difficulty. Granting that all these calculations are sound, the invasion, if it could have taken place in 614 or 615, could not have occurred in the reign of Mahēndra I; for, according to the data supplied by the Avantisundari, Simhavishṇu should have been still ruling at Kāñchī.

Although the later Chālukyan grants and the Chīpurapalle plates assert that Kubja-Vishṇu ruled for 18 years, that period should not be taken to mean the duration of his rule at Vengi. The truth of my contention is proved by the Satāra plates, which are dated in the eighth regnal year of Pulakēśin II, i.e., in 617 A.D. In 617 A.D., Kubja-Vishṇuvardhana was still ruling the three Mahārāshṭrakas as a subordinate of his brother; the accepted Eastern Chālukya chronology would have us believe that he had already become the ruler of Vengi; this is disproved by the Satāra plates. The only reasonable conclusion is that the 18 years, for which Kubja-Vishṇuvardhana is said to have ruled, should be taken as indicating the period of his rule over the three Mahārāshṭrakas as well as Vengi. The following remarks of Dr. Fleet may be cited in this connection: "The historical event which gave this starting point was the installation of Vishṇuvardhana I, not as the Mahārāja or the independent ruler of a separate kingdom, but as Yuvarāja, associated in the government with his elder brother Pulakēśin II."¹² In other words, the period of Vishṇuvardhana's rule was calculated from the time of his appointment as yuvarāja; and he held that office at least for 18 months before issuing the Satāra plates. If this interpretation is admitted, then the belief that the Chālukyan conquest of Vengi took place in 614 or 615 A.D. should be given up as utterly unfounded. As the Aihole inscription does not mention either the name of the Pallava king whom Pulakēśin II defeated, or the year in which he achieved the exploit, the only deduction that can be made on its basis is that he invaded the Pallava kingdom sometime before 634-5 A.D. As the Kāsakuḍi plates do not mention the name of the enemy whom Mahēndra I defeated at Puḷḷalūr or the dynasty to which he belonged, there is no reason why he should be identified with Pulakēśin II.¹³ Therefore, it is not possible to fix the date of Pulakēśin's first invasion, with the aid of the records already mentioned.

12. *Indian Antiquary*, Vol. XX, p. 5.

13. Mr. T. N. Subrahmanya Iyer believes that the enemy whom Mahēndra I defeated at Puḷḷalūr was the Ganga king Durvinīta, who claims victories over some enemies at Andari, Alattur, Porulare and Pernagara. Of these places Porulare is said to be the same

There is reason to believe that the conquest of Vengi did not take place before 630 A.D. It seems to have been due to a desire of Pulakēśin II to provide for his brother Vishṇuvardhana. We learn from the Satāra plates dated in the 8th year of the reign of Pulakēśin II, that Vishṇuvardhana was the yuvarāja of his brother, and that he held the office until Pulakēśin's 21st regnal year, as evidenced by his Koppāram plates.¹⁴

The 21st regnal year of Pulakēśin is said to correspond to 631 A.D. Vishṇuvardhana is styled mahārāja in the Chīpurapalle plates which are assigned to 632 A.D. What was the reason for this change in the title of Vishṇuvardhana? Why did he cease to be the yuvarāja in 631-32 A.D. and assume the title of mahārāja?

The eldest son of the king is usually recognised as the yuvarāja or the heir-apparent to the throne; but when the king has no sons, his younger brother is made the yuvarāja. This practice is followed in our Hindu states even at present. As Vishṇuvardhana continued to be the yuvarāja or the heir-apparent of Pulakēśin II until his 21st regnal year (631 A.D.), it is reasonable to infer that he had no sons born to him until then. If Pulakēśin had a son, it is extremely improbable that he should have recognised his brother as his yuvarāja. Probably his son, Chandrāditya was born either in 630 A.D. or a little earlier. Naturally that son had to be recognised as yuvarāja, and Vishṇuvardhana had to yield place to him. The hopes of Vishṇuvardhana who was expecting to succeed his brother on the throne of Bādāmi were thus suddenly dashed to the ground, and he should have been extremely disappointed. Pulakēśin II who appears to have had a genuine affection for his brother, desired to compensate him adequately by making him ruler of a kingdom which might be considered as an equivalent to the kingdom of Bādāmi. It is for this reason that he had undertaken the conquest of Vengi.

The kingdom of Vengi is said to have been included in the Pallava dominions at this time; ¹⁵ but this statement is not based on evidence. The Pallava kingdom did not extend beyond the Krishṇa. The king who ruled over

as Puḷḷalūr, and Pernagara as Pernagar; both of them are included in the Conjeevaram tālūka of the Chingleput district. According to an old inscription at Siragunda, Nirvinīta's younger son assumed the Kongani throne from the Kāḍuveṭṭi and the Vallava king. (E. C., VI, p. 50). There is considerable difference of opinion among scholars regarding the identity of this Nirvinīta. Some identify him with Avinīta, and others with Durvinīta. As the inscription is badly edited, it is not possible to make any sense out of it. It may, however, be assumed that the inscription refers to some conflict between the Gangas and the Pallavas; but it is not possible to assert, on the authority of this inscription, that Durvinīta fought with the Pallavas.

14. Epigraphia Indica, Vol. XVIII, p. 257.

15. R. Gopalan, The Pallavas of Kanchi, p. 88.

Vengi on the eve of the Chālukyan conquest belonged to the Vishṇugunḍin dynasty ; and the Vishṇugunḍins appear to have been quite friendly to the Pallavas.

At the time when the Koppāram plates were granted Pulakēśin II appears to have just completed the conquest of Vengi. "Be it known to you," says Pulakēśin, "that Vallabha being present in person, the execution (of the present grant) was formally bestowed upon Prithvī-duvarāja, who, having defeated the circle of enemies by his arm which was a churning stick of the wicked people of the Kali age, which was skilled in daring deeds in many battles, and which was wielding the drawn sword, has secured the kingdom to the lineage of his son."¹⁶

It is evident that Vishṇuvardhana had taken a leading part in the conquest which seems to have been just then completed. Dr. Hultzsch takes the clause "has secured the kingdom to the lineage of his son" to be an expression of the recognition of Vishṇuvardhana's independence by Pulakēśin II.¹⁷ If this interpretation of the clause be correct, the Koppāram plates may be said to support our view that the conquest of Vengi was designed to compensate Vishṇuvardhana for his loss of the yauvarāja.

Pulakēśin II is said to have invaded, as noticed already, the Pallava kingdom twice. The second of these invasions, as stated already took place in 641-42 A.D. Now, the Koppāram plates give us the date of the first invasion. The village of Irbuli which Pulakēśin granted to the Brāhmaṇa, Vēdaśrama was included in the Karmarāshṭra. The territory extending from the Krishna to the Guṇḍlakamma valley was known as Karmarāshṭra during the time of the Pallavas. That the Pallava authority was recognised in this region during the time of Mahēndra I is proved by an epigraph at Chējerla in the Gunṭūr district. Therefore, the village which Pulakēśin granted to Vēdaśrama was situated in one of the provinces of the Pallava kingdom over which Mahēndra I ruled. It is stated in the Koppāram grant that in 631 A.D. Pulakēśin II was present in Karmarāshṭra which formed part of the dominions of Mahēndra I. He could have only been present there as a conqueror. Since Karmarāshṭra was the northernmost province of the Pallava kingdom, it may be said that the Chālukyan invasion had commenced in 631 A.D. If we are right in our interpretation of the relevant facts, the first invasion of Pulakēśin II could not have taken place during the reign of Mahēndra I. It has to be placed in the first year of the reign of his son. The death of Mahēndra I, and the accession of his youthful son Narasimha I, should have offered a favourable opportunity for Pulakēśin to attack the Pallava kingdom.

16. *Epigraphia Indica*, Vol. XVIII, p. 257.

17. *Epigraphia Indica*, Vol. XVIII, pp. 257 ff.

A Buddhist Relief from Nāgārjunakoṇḍa

T. N. RAMACHANDRAN.

The reliefs of the stūpas at Nāgārjunakoṇḍa, in the Palnad Taluk of the Guntur District, situated on the banks of the river Kṛishṇā are of immense importance to the student of early Andhra art for we can discern in them a local character that is as much manifest in the early reliefs of Jaggayyapeṭa as also in the later ones at Amarāvati and Goli. The excavations at Nāgārjunakoṇḍa were carried out successfully by Mr. Longhurst, a veteran Archaeologist, under whose vigilant supervision several beautiful reliefs including the one forming the subject of this paper were unearthed in well-preserved conditions.¹

The relief that we have selected here for discussion (plate I) is interesting in more ways than one dating from about the third century A.D. Apart from its grandeur of conception and aesthetic appeal it presents many points of iconographic interest, its identification being indeed a problem. It shall be our attempt here to indicate the probable identity of the figures carved on the relief.

Proceeding from the left, we can find in a small rectangular panel formed by two columns an ornamental pair (*mithuna*) engaged in love making, the man offering his lady-love some drink from a cup held in his right hand. With such *mithuna* pairs we are familiar as we find them in any number at Amarāvati and Goli, their purposes being purely decorative.

The next panel is indeed a problem. In a broader panel formed by two similar columns stand a number of figures. In the centre stands the principal figure in the group representing a king. The king has got his right hand lifted up, the palm facing outwards while his left is clenched and held in a level with the shoulder. The king being of comparatively larger size, it is evident that he is the centre of attention and as such the principal personage in the group. On his right stand six men, five of them of lower status, probably middle class men, while the sixth, who is nearer the king, is a noble or a personage of some higher status as indicated by the ornamental turban on his head. Nobles and

1. To the kindness and courtesy of Mr. Longhurst I owe a photograph of the relief that forms the subject of this paper.

princes are shown both at Amarāvati and Goli with such a turban (*ushnīsha*). To the king's left stand a lady, probably his queen, and a man from whose dress it is evident that he is lower in rank than a noble. All the figures are turned towards the king and are in an attitude of supplication, four of them clearly showing the *añjali*, the mark of supplication or worship. Above the king a *chakra* and a cylindrical article with flames issuing from its two sides can be made out while a horse and an elephant (only their fore-parts) can be seen on the king's left, above the queen and the man next to her.

Can we characterise the whole as "a representation of the Chakravartin, the ruler of the world, and his seven jewels"² or as "a Chakravartin in all his glory, and as embodying the ancient Indian idea of the king as the source and fountain-head of all prosperity"³ or as a "standing king, who must be either the Great king of Glory, Mahāsudassana of the *Sūta*, or one of the early Andhra kings known to history, in the capacity of founder or benefactor" associated with whom are the "seven treasures (*sapta-ratnas*) of a Chakravartin" and whose "right hand is stretched upwards to the sky, where from a line of clouds, there is falling a rain of square punch-marked coins . . ." ?⁴ The possibilities that have to be considered here are if any Chakravartin endowed with the seven *ratnas* was intended, or the Chakravartin Mahāsudassana of the *Sūta* or neither but some other.

No ordinary Chakravartin could have been intended for a study of the scenes occurring at Amarāvati and Jaggayyapeṭa and Goli reveals the fact that sculptural representations of men of fame, scenes from the *Jātakas* and the life of the Buddha were for the most part intended. The Chakravartin in this case ought therefore to be one of fame, of such fame as Buddhist religious texts would think of including so that the life of the particular Chakravartin thus included might serve as a model to the Buddhist brothers and sisters. Indeed, viewed thus, the place of honour has to go to Mahāsudassana of the *Sūta*,⁵ than whom there was no greater Chakravartin and as such the central figure can be put down as representing Mahāsudassana. The only objection for this identification is the particular pose of the Chakravartin's right hand, which is lifted up and the clenched condition of his left.

Now that Mahāsudassana is out of the question we have to make a search for other glorious men whose life-stories would be considered to deserve

2. Bachhofer, *Early Indian Sculpture*, Vol. I, p. 28.

3. A. K. Coomaraswamy, *A Royal Gesture: and some other motifs*, p. 61.

4. *Ibid.*, p. 58.

5. *Dialogues of the Buddha*, part II:—*Mahāsudassana Sūttānta*, pp. 192-232—S. B. B., Vol. III.

sculptural representation, which would be the case only if their life-accounts are such as to bring home to the Buddhist faithful the idea that they should take to the path of virtue and cultivate such habits and conduct as would vouchsafe for them the goals of their models, viz., those glorious men. At the same time we have to see that those life-stories account satisfactorily for the particular poses of the Chakravartin's hands.

According to *Milinda-pañha*⁶ there were four men who by giving gifts and by the practice of virtues prescribed by the Buddhist texts, attained even in their earthly bodies to glory in the city of the gods (*tridaśapura*) and they were Mandhātā, Nimi, Sādhina and Guttila who are the heroes in the Jātakas named respectively after them.⁷

The first three were Chakravartins while Guttila was but a musician and as such does not come within the scope of our discussion. Nimi and Sādhina too do not come within our purview for their life-stories do not take into account the particular poses of the king's right and left hands in our sculpture, though they were great Chakravartins attended by all the paraphernalia that we have described already. The Chakravartin that is left out for our consideration by the process of elimination is Mandhātā, whose life appears to have caught the fancy of the Buddhist faithful in a remarkable manner. Not only is he made the hero in the Pāli Jātaka named after him but also one of the *avadānas* is devoted to him as is clear from the inclusion of his life in the Sanskrit *Divyāvadāna* (a collection of early Buddhist legends).⁸ A brief account of the Mandhātu-Jātaka will be as follows:—

Long ago, there was a Chakravartin by name Mandhātā who was endowed with the seven *ratnas*,⁹ the four supernatural gifts or powers¹⁰ and the royal

6. S. B. E., Vol. XXXVI—"The questions of King Milinda," part II, p. 145.

7. Mandhātu-Jātaka, No. 258—Cowell's edition, Vol. II, pp. 216-218;

Nimi-Jātaka, No. 541—Cowell's edition, Vol. VI, pp. 53-68;

Sādhina-Jātaka, No. 494—Cowell's edition, Vol. IV, pp. 223-227; and

Guttila-Jātaka, No. 243—Cowell's edition, Vol. II, pp. 172-178.

8. Edited by Cowell and Neil, 1886, XVII, 200-228.

9. They are, as listed in the *Mahāsudassana Suttānta* and *Lakkhana Suttānta*, wheel, elephant, horse, light-giving jewel or gem (*maṇi-ratna*, which was of "*vaiḍūrya*, bright, of the finest species, with 8 facets, excellently wrought, clear, transparent, perfect in every way"), woman (queen), steward or treasurer and a minister or general (*pariṇāyaka*). The *pariṇāyaka* is according to the *Lalitā-vistara* a general, and according to Buddhaghosha the eldest son of the king, the *yuvārāja*.

10. Four *iddhis*—handsome and pleasing figure, long life, perfect health, popularity with priests, laymen and all. For details see *Mahāsudassana Suttānta*, pp. 208-9.

insignia¹¹ "and he was a great monarch. When he clenched his left hand, and then touched it with his right, there fell a rain of seven kinds of jewels, knee-deep, as though a celestial rain-cloud had arisen in the sky; so wondrous a man was he."¹² His life lasted for countless ages. Though he had everything that he could possibly desire, he showed signs of discontent and began to desire for more wealth, power and the like. He was told of the heaven of the four great kings, to whom he went and ruled with them their kingdom too for a long time. Still his craving was not quenched.

On being told by the four heavenly monarchs that the heaven of the *Trayastrimśa* gods was more lovely than theirs he went to that heaven where Sakka, the king of the Gods, gave him half of his own kingdom. Mandhātā reigned in the heaven of Sakka for ages and ages as it were, for the text says that six and thirty Sakkas had come and gone, but still Mandhātā went on as the joint ruler of the heaven, without his desire and craving being quenched. His passion grew and he determined in his heart to kill the then Sakka so that he can rule the whole heavenly realm. But kill Sakka he could not. This greed of his was the root of his impending fall. "The power of his life began to wane; old age seized upon him." He fell from heaven into a park belonging to his mortal kingdom and the gardener made known his return to the royal house.

All the people came and gave him a place to rest in the park where he lay in lassitude and weariness awaiting his death. Pressed for a message for his people he gave the following:—"Take from me this message to the people: Mandhātā, king of kings, having ruled supreme over the four quarters of the globe, with all the 2,000 islands round about, for a long time having reigned over the people of the four great kings, having been king of Heaven during the life-time of six and thirty Sakkas, now lies dead." With these words he died, and went to fare according to his deserts.

There are two statements in the text that throw light on the particular poses of the Chakravartin's hands in the sculpture. The first refers to the

11. *Milinda-pañha*, V, 3 (S. B. E., Vol. II., p. 207)—The royal insignia (*paribhogabandhāni*) consist of umbrella, *ushnisha* or turban, *chāmara*, sword, and throne.

12. The *Divyāvadāna* version is slightly different. In it it is said the king desired that there should be a rain of gold for seven days in his private chamber or zenana and that not even a pie should fall out. Even as he desired so it happened; not even a piece fell outside his private chamber. The text itself is:—"ahovata me'ntaḥpure saptaḥam hiraṇyam varṣam pated ekakārshāpaṇo'pi vahir na nipatet | Sahachittotpādād eva rājño Māndhātasyāntaḥpure saptaḥam hiraṇyam varṣam vṛṣṭam ekakārshāpaṇo'pi vahir na nipātito"—Cowell's edition, p. 213.

Māndhātu-Jātaka
From Nāgārjunakoṇḍa
Copyright. Archaeological Survey of India.

falling of "a rain of seven kinds of jewels, knee-deep, as though a celestial rain-cloud had arisen in the sky" when Mandhātā clenched his left hand and then touched it with his right.¹³

The second statement was made by the Buddha (Master) himself after he had finished the narration of the *Mandhātu-Jātaka* by way of drawing out the moral from the legend for the benefit of the *saṅgha*. It is in three stanzas, the latter two being the same as verses 186 and 187 of *Dhammapada*, and they are:—

"Wherever sun and moon their courses run
All are Mandhātā's servants, every one;
Where'er earth's quarters see the light of day,
There king Mandhātā holds imperial sway.

Not though a rain of coins fall from the sky
Could anything be found to satisfy.
Pain is desire, and sorrow is unrest;
He that knows this is wise, and he is blest.

Where longing is, there pleasure takes him wings,
Even though desire be set on heavenly things.
Disciples of the Very Buddha try
To crush out all desire eternally."¹⁴

Let us examine the details in the sculpture in the light of the text. The cloud formula which has been discussed at some length by Dr. Coomaraswamy in his "A royal gesture: and some other motifs" (p. 58) is not in evidence. The left hand of the Chakravartin is clenched as required by the text and this pose may be taken as almost a permanent one for the left hand for the function of rain-producing. The right hand is lifted upwards with the palm outwards, and the whole is in a position suggesting that the hand is in the act of coming down to touch or more probably pat or clap the clenched left. Magicians and jugglers usually resort to such tactics to punctuate the various items in their programme and to catch the eye of the spectator, and they invariably clap or pat their hands before producing the magical effects that they are up to. We may not be wrong in supposing that even as the magician or the juggler in the performance Mandhātā is here in between his rain-producing shows, each tap with the right on the clenched left auguring

13. *The Jātaka* (Cowell), Vol. II, p. 216.

14. *Ibid.* p. 218.

a stream of coins or jewels. The greedy monarch that the Buddha sufficiently represents him to be is going on vehemently with the game for greed knows no bounds. He has lifted his right hand and has spread the palm sufficiently. The clenched left, as I observed already, is a permanent pose, a sign of determination so to say which sufficiently represents the king's standing and unquenchable greed. What has to follow, as follow it must, is for the right to touch the left to produce the rain of coins. By such a rendering the sculptor has brought out sufficiently the import of the Lord's maxim, "Not though a rain of coins fall from the sky could anything be found to satisfy." According to the *Divyāvadāna*¹⁵ version, we have the rain of gold in the king's private apartments and nowhere else for seven days. The whole is therefore symbolical of the king's greed.

The other details can easily be explained. The seven *ratnas* associated with the Chakravartin are arranged in the relief as follows: Starting from the right we get the elephant, the horse, the *chakra* (*dharmachakra*) and the gem (*maṇi*) with flames indicating illumination issuing from its sides. Below the elephant is the steward or the treasurer and below the horse and by the side of the Chakravartin is his queen. On the Chakravartin's right stands the *pariṇāyaka*, who is here represented as the *yuvārāja*, the eldest son of the king, following the definition of Buddhaghosha. According to the *Mahā-sudassana Suttānta* and the *Lakkhana Suttānta* and the *Lalita-vistara* the *pariṇāyaka* is either a minister or a general. The other men standing on the left are common folk, probably the Chakravartin's subjects that had come to witness with amazement the Chakravartin's miraculous powers in the direction of producing rains of coins and jewels.

This Jātaka is also sculptured in a relief from Jaggayyapēṭa¹⁶ in which the rain formula is clearly shown, and in a rail pillar¹⁷ from the Amarāvati stūpa where the rain formula is not in evidence as in our relief.

15. The *Divyāvadāna* is a collection of very early Buddhist legends and unlike the *Mahāvastu* is generally written in fairly correct Sanskrit by various authors. Most of the legends belong to the *Vinaya piṭaka*; they are not translations from any Pāli original. Like the others which relate to Aśoka's history they seem to come down from an independent source. According to Cowell and Neil (p. viii) "they have all suffered from the careless ignorance which characterises Northern as opposed to Southern Buddhism; they are the isolated fragments which alone survive from what was once a large literature." Some light is thrown on their age and relation to the Buddhist schools by the fact that there is no mention in them of Avalokiteśvara, Mañjuśrī or the "Om maṇi padme hūm" except perhaps in *avadāna XXXIII*, p. 613, l. 26.

16. Burgess, *The Buddhist Stūpas of Amarāvati and Jaggayyapēṭa*, pl. LV. 3.

17. *Ibid.*, pl., V, 2.

The Chronology of the Later Pallavas

M. SOMASEKHARA SARMA.

I.

The chronology of the later Pallavas of Kānchi is still a problem awaiting solution. Though their geneology, beginning with Nandivarman Pallavamalla is now quite clear, the period of rule of these kings is beset with difficulties, as their inscriptions mention only their regnal years, omitting altogether the dates in Śaka era. Thus, it is known from their inscriptions that Nandivarman II Pallavamalla ruled for 65 years, his son Dantivarman for 51, and his grandson Nandivarman III for 23 and his great-grandson Nṛpatunga for 26 years. Scholars are divided in their opinion, as to the place, in the Pallava geneology, of Aparājita, who ruled for 18 years. Mr. V. Venkayya supposes that Aparājita was the son of Nṛpatunga.¹ Mr. T. A. Gopinatharao, writing about "The Pallavas and the Gāṅga Pallavas,"² has put forth the theory that the name Aparājita was but a pseudonym of Nṛpatunga. Dr. G. J. Dubreuil, in his work "Pallavas," states that Aparājita ruled for 18 years but gives neither the date of his accession nor his relationship to Nṛpatunga. He also opines that Āditya I reigned after the death of Nṛpatunga, in about 880 A.D. But yet he makes Aparājita the son of Nṛpatunga.³ Mr. R. Gopalan, a still later writer of "The History of the Pallavas of Kānchi," remarks that Aparājita was perhaps the successor of Nṛpatunga, presumably his son.⁴ His reasons for supposing thus, are as follows: According to the Udayēndiram plates,⁵ Western Gāṅga Prithivīpati I is described to have entered heaven "having defeated by force the Pāṇḍya lord Varaguna II in the great battle of Śrīpurambiyam and having thus made his friend's title Aparājita significant." From two inscriptions at Āmbūr⁶ of Nṛpatungavikramavarman, it is known that Gāṅga Prithivīpati was his feudatory. On the presumption that this Gāṅga Prithivīpati, the feudatory of Nṛpatungavikramavarman,

1. Ep. Rep. 1906, p. 64.

2. The Madras Christian College Magazine, 1907.

3. Geneological pedigree of the Pallavas of Kānchi, page 70 of his latter work "The Ancient History of the Deccan."

4. The Pallavas of Kānchi, p. 142.

5. S. I. I., Vol. II, p. 384, v. 18.

6. Ep. Ind., Vol. IV, p. 182.

was identical with Western Gānga Prithivīpati I, who gave his life for Aparājita in the battle of Śrīpurambiyam, Mr. Gopalan arrives at the conclusion noted above. Mr. K. V. Subrahmanya Iyer, while editing "Three Tamil Inscriptions from Lālguḍi" in the "Epigraphia Indica,"⁷ comes to the same conclusion as Mr. Gopalan and says that Aparājita was the last Pallava ruler of Kānchi. We learn from the Tiruvālangāḍu plates⁸ that Āditya I defeated the Pallava king Aparājita and occupied his kingdom. The existence of an inscription, at Tirumālur near Conjivaram,⁹ of the 21st year i.e., A.D. 891¹⁰ of Āditya I leads Mr. Iyer to draw such a conclusion. Thus Mr. Iyer and Mr. Gopalan make Aparājita, a virtual son and successor of Nṛpatunga, though the former's relation to the latter is not revealed by the inscriptions either of Nṛpatunga or Aparājita.

The question of the chronology of the later Pallavas has not been taken as an independent subject for consideration for a long time, perhaps owing to the scarcity of materials to determine it. Dr. Fleet, who has rendered invaluable services for South Indian Epigraphy, while editing a Western Gānga record¹¹ had to discuss the genuineness or otherwise of the Western Gānga records and the chronology of the early Western Gānga kings. In that connection, though he writes that Nandivarman Pallavamalla's fiftieth year should be between A.D. 733 and 747, he remarked that "It is much more likely that his (Nandivarman Pallavamalla's) reign did not even commence till A.D. 715 or later."

Dr. Dubreuil was the next scholar to consider this question in his history of "The Pallavas." He states that the accession of Nandivarman II must have taken place between 717 and 737 A.D. On different considerations, he comes to the conclusion, that the event must have taken place, prior to 719-20, thereby, giving 717 as the most probable date, which he finally fixes.^{11a} The reasons that have actuated him to fix that date are as follows: He presumes at the start that A.D. 674 is "the correct date," on the authority of the Gadwāl¹² and Kēndūr¹³ plates, which show that Paramēśwaravarman I repulsed the Chālukyas under Vikramāditya I. Between this date and the

7. Vol. XX, p. 46.

8. S. I. I., Vol. II, No. 205.

9. Ep. Coll., No. 286 of 1906.

10. Ep. Ind., Vol. XIX, p. 81.

11. Ep. Ind., Vol. V, p. 158.

11-a. The Pallavas, p. 66.

12. Ep. Ind., Vol. X, p. 101.

13. Ep. Ind., Vol. IX, p. 202.

accession of Nandivarman Pallavamalla, these events, viz., (i) the end of the reign of Paramēśwaravarman I ; (ii) the reign of Narasimhavarman II (Rājāsīma) as a whole, which was probably long enough ; and (iii) the reign of Paramēśwaravarman II, which was probably short — must have taken place. These must have taken 40 years. On this basis, he arrives at 716-717 A.D., as the date of accession of Nandivarman Pallavamalla. Moreover, he verifies this result with some other data. As stated already, Dr. Dubreuil thinks the Chōla King Āditya I began to rule (over the Pallava dominions) after the death of Nṛpatunga, who (according to him) ceased to reign about 880 A.D. ($717+62+51+24+26=880$). When he wrote his "Pallavas," Nandivarman Pallavamalla's inscription of his 65th regnal year did not come to light and it is unaccountable how he had given Nandivarman III 24 years of rule when actually only his 23rd regnal year is known by his latest inscriptions. Prof. C. S. Srinivasachari and Mr. C. V. Vaidya, who have also written about the Pallavas, accepted the date of Dr. Dubreuil.

After Dr. Dubreuil, Mr. R. Gopalan has written the history of the Pallavas of Kānchi ; in which he has given A.D. 710 as the date of accession of Pallavamalla. He did not cite any reasons either to reject the date A.D. 717 of Dr. Dubreuil or to accept his (710 A.D.) in preference.

Recently Mr. K. V. Subrahmanya Iyer, while editing, in *Epigraphia Indica*, "Three Tamil Inscriptions from Lālguḍi," had occasion to review this problem once more and arrived at the date 696 A.D., as the first year of the reign of Nandivarman Pallavamalla. His reasons are as follows : From the Tiruvālaṅgāḍu plates, it is known that Āditya I defeated Aparājita and occupied the Pallava kingdom. Mr. Iyer, therefore, takes Aparājita to be the last of the imperial Pallavas and the son and successor of Nṛpatunga, for reasons known already. Āditya I was in possession of the country round Conjivaram by his 21st regnal year, i.e., 891 A.D., for A.D. 870-871 was fixed to be his date of accession, with the aid of the Takkōlam inscription.^{12a} It must have taken Āditya I at least three years to settle in the country after defeating Aparājita. So the last date of Aparājita may be fixed as A.D. 888. Counting back from this date, he arrives at A.D. 870 as the first year of the reign of Aparājita and the last year of Nṛpatunga, his predecessor, and 844 A.D. as the year of accession of Nṛpatunga as well as the last year of Nandivarman III, his father, their regnal years, as supplied by their inscriptions being 18 and 26 respectively. As the highest regnal year for Nandivarman III is known to be 22, the first year of Nandivarman III should fall in A.D. 822. But that is not so ; because the Western Gāṅga records say

12-a. *Ep. Ind.*, Vol. XIX, p. 81.

that Rāshtrakūṭa Gōvinda III and Pallava Nandivarman, both crowned kings, tied the fillet round the head of Śivamāra II Saigoṭṭa, son of Śrīpūruṣa Mutarasa, the Western Gāṅga king. The last year of Rāshtrakūṭa Gōvinda III is known to be A.D. 814. As such, this event must have taken place at least two years before the last date of Gōvinda III, i.e., in A.D. 812. In accordance with this date, the date of accession of Nandivarman III was shifted back 10 years, to make him a contemporary with the Rāshtrakūṭa Gōvinda III. Thus, even in the absence of regnal years after 22, Mr. Iyer makes Nandivarman III rule from A.D. 812 to A.D. 844. He deducts 116 years (51+65) from A.D. 812, the first year of Nandivarman III, as also the last year of his father Dantivarman, this being the period of rule of both Dantivarman and Nandivarman Pallavamalla. Mr. Iyer arrives at the date A.D. 696 as the first year of Nandivarman Pallavamalla's reign. Thus, there are three dates in the field, so far, for the accession of Nandivarman II Pallavamalla, namely A.D. 696, A.D. 710, and A.D. 717. Now, let us consider whether any one of these dates is correct; and if not, whether we can fix the chronology of the later Pallavas on a still different but firmer basis.

The problem of the chronology of the later Pallavas of Kāñchi may be tackled from more than one point of view, namely, the histories of the Gāṅga, the Rāshtrakūṭa, and the Bāṇa dynasties. First let us try to fix the date of the accession of Nandivarman Pallavamalla and thus the chronology of the later Pallavas, from the Gāṅga point of view.

II

FROM THE POINT OF VIEW OF GĀNGA HISTORY

Now, at the outset, we are faced with the difficulty of the suspicious nature of some of the Western Gāṅga records, as remarked by Dr. Fleet, the Penunkonda plates alone of Mādhava II being excepted.¹⁴ Dr. Fleet stamped almost all the copper plate records of the Western Gāṅgas as spurious, even though Mr. Rice and Mr. Narasimhachariar, were long contending against such a sweeping condemnation. No doubt, there are some records like the Tagadūr plates of Harivarman,¹⁵ the Tanjore grant of Arivarman of Śaka 169,¹⁶ the Tāgarti plates of Taḍaṅgāla Mādhava II, of Śaka 279,¹⁷ the Marcara grant of

14. Ep. Ind., Vol. XIV, p. 331.

15. Ep. Carn. Vol. III, Nj. 122.

16. Ind. Ant., Vol. VIII, p. 212.

17. Ep. Carn., Vol. VII, Sk, p. 52.

Avinīta, of Śaka 388¹⁸ and perhaps some more that merit his condemnation. But, in spite of this, many of the Western Gāṅga kings, for whom we have copper plate records, are also known from the lithic records, which are treated as genuine and whose authority is not yet questioned by scholars. Thus, the names of the first four Gāṅga kings, Kongaṇivarṇa Dharmamahādhirāja, his son Mādhavamahādhirāja, and his grandson Harivarṇa Mahādhirāja and his great-grandson Viṣṇugopa Mahādhirāja, usually met with in each and every later copper plate grant of the Western Gāṅga kings, are also found mentioned in an incomplete stone record, in the Kolār district, Mulbāgal Taluq,¹⁹ in the same order of succession and relation of father and son, as recorded in the copper plates. In the words of Mr. Rice, "it is the only stone inscription that has been found containing the phrases almost uniformly employed in their (Western Gāṅga) copper plates. The Udayēndiram plates of Prithivipati II Hastimalla,²⁰ which are beyond suspicion and are frequently quoted in connection with the battle of Śrīpurambūm, mention at random, some more kings — Viṣṇugopa, Harivarṇa, Mādhavavarṇa, Durvinīta, Bhūvikrama and Śivamāra. Therefore, their existence need not reasonably be doubted. As for Durvinīta, there is the "Avantisundarī Kathaśāra" to prove that he was a historical figure. If Nirvinīta of a lithic record from Chikmāgalūr²¹ is identified with Avinīta, considering the 'ardha sāmya' of these names, then Avinīta also can be said to have been represented by a stone record. One of the early Western Gāṅga kings Śrīvikrama, father of Bhūvikrama, alias Śrīvallabha, is represented by a viragūl in the epigraphical collection of the Mysore Archaeological department for 1917.²² It tells us that, while Śrī Vikrama Mahārāja was ruling the earth, Pabhu, Perāṅkōvan fell at Parvara during the capture of Rakkasannūru . . . (?). The existence of Śivamāra I is independently proved by an inscription at Vajjimalai, in the North Arcot District,²³ which enumerates four generations of kings, namely; Śivamāra I, his son Śrīpurusha, his grandson Raṇavikrama and great-grandson Rājamalla. All these names are met with in the Western Gāṅga copper plate records, in the same order of succession and relation, the only difference being that this inscription makes Śrīpurusha, a direct son of Śivamāra I, while the copper plates invariably make him his (Śivamāra's) grandson. In any case, it is almost certain that Śrīpurusha's father never ruled the kingdom, as the copper plate grants do not even mention his name, but pass on from Śivamāra I

18. Ind. Ant. Vol. I, p. 362.

19. Ep. Carn. Vol. X, Mb. 263.

20. S. I. I., Vol. II, p. 375.

21. Ep. Carn., Vol. VI, Cm. 50.

22. Mys. Arch. Rep., 1917, p. 28, para 77.

23. Ep. Ind., Vol. IV, p. 140.

to Śrīpurusha as king. So this minor difference in the geneology, supplied by this stone inscription, may be overlooked. From Śrīpurusha Muttarasa any number of stone inscriptions of his, his son's, as well as his descendants', have come to light. If the lithic records, quoted above, are taken as genuine and authoritative, then they serve us well in proving the genuineness of the mention of those Gāṅga kings about whom doubts have been expressed, as also more or less the correctness of the usual Western Gāṅga geneology, given in most of the later Gāṅga grants.

In spite of the charge that the grants are spurious, there is no impossibility, as Dr. Fleet rightly thinks, as to the truth of the statements contained in the grants, with the exception of the facts of donation. Hence, I take it for granted that the two records, the Ālūru grant of Śaka 721, i.e., A.D. 799²⁴ and the Maṇṇe plates²⁵ of Śaka 719 (A.D. 797) are genuine and reliable. These two grants contain the interesting statement, referred to by Mr. K. V. Subrahmanya Iyer, that Śivamāra II Saigoṭṭa was anointed to the Gāṅga kingdom by the crowned kings, the Pallava Nandivarman and the Rāshṭrakūṭa Gōvinda. Let us see if this synchronism between these three kings of three different dynasties, enables us to assign an exact date for the event alluded to in the inscriptions quoted above and thereby helps us in determining the date of the accession of Nandivarman Pallavamalla. One fact is clear from the above inscriptions, namely, that the anointment of Śivamāra II must have taken place before Śaka 719, i.e., 797 A.D., as this is the earliest date we get for the event. Now, if Śivamāra II was anointed to the Gāṅga kingdom, it must be only after the death of his father Śrīpurusha Muttarasa. Thus, indirectly, it is essential to ascertain the period of rule of Śrīpurusha.

The question of whether the existence of the early Western Gāṅga kings is fictitious or not, need not detain us here. Accepting Dr. Fleet's view, the existence of the Gāṅga kings from Śivamāra I, on the authority of the Vaḷḷimalai inscription²⁶ should at least be taken to be genuine: whatever may be the relationship between Śivamāra I and Śrīpurusha, the latter was certainly a successor but not a predecessor of Śivamāra I, and was accepted as a genuine historic figure by even the extremely cautious Dr. Fleet. When did Śrīpurusha rule?

Many of the stone records as well as those in copper, that have come to light, prove that Śrīpurusha was a great king, wielding authority over a great

24. Mys. Arch. Rep., 1924, p. 72.

25. Ep. Carn. Vol. IX. Nl. 60.

26. Ep. Ind., Vol. IV, p. 140.

portion of the present Mysore State. There is the epigraphical confirmation, that he was a contemporary of Krishna I, Akālavārsha and Śubhatunga, and successor of Dantidurga, who was the founder of the Rāshtrakūṭa kingdom. He led many incursions into the Gāṅga kingdom; and epigraphs confirm the Raṭṭar (Rāshtrakūṭa) rising in the time of Śripurusha Muttarasa.²⁷ We find a number of lithic records of the time of Śripurusha, which refer to the battles fought with Ballaha, i.e., Vallabha, who is no other than Krishna I.²⁸ This Krishna I was mentioned in them as Ballaha, Ballavarasa and Kannarasa, the latter being the Prakrit form of Krishna. The name Kannarasa occurs in a viragal at Hiriguṇḍal, Tumkūr Taluq, which records that, while Śripurusha was ruling the kingdom of the world, and Siyagalla (a subordinate of his) was governing the Maṇugeṇaṇḍu 300, some one fought against Kannarasa and fell in the battle of Pinchanuru.²⁹ There are some more viragals, which refer to the wars with Ballavarasa and record the death of some heroes in the battle of Bāgeyūru.³⁰ These viragals enable us to know at least two of the battles fought — the battle of Pinchanuru and that of Bāgeyūru — in the campaign of the Rāshtrakūṭas against Gāṅgavāḍi, during the rule of Rāshtrakūṭa Krishna I. That at least some of the northern portion of Gāṅgavāḍi was subdued by the Rāshtrakūṭas is known by the Tulagaon plates of Krishna I,³¹ dated Śaka 690, i.e., 768 A.D. They explicitly state that Krishna I was engaged in an expedition against the Gāṅgas and that his camp had been pitched at Maṇṇenagara (the capital of the Gāṅgas), latterly identified by Mr. Rice with Maṇṇe, in the Nēlamangala Taluq.³² But the occupation of that country by Krishna I was a temporary one, as is proved by the Dēvarahaḷli plates of Śripurusha.³³ The grants mentioned in them were issued from the victorious camp of Maṇṇenagara itself.

More or less simultaneously, when Śripurusha was hard pressed by the Rāshtrakūṭas, the Bāṇas, who were the subordinates of the Pallavas of Kānchi, raided the Gāṅga country, at the instigation perhaps of their overlords. Then Śripurusha's son Duggamāra Ereyappa was governing Kuvalālanāḍu 300, the Gāṅga 6,000 and his queen Kānchiabbe was governing Agale.³⁴ There are many lithic records of the time of Śripurusha, which go to prove

27. Ep. Carn., Vol. XII, Mi. 99.

28. Mys. Arch. Rep., 1909-1910.

29. Mys. Arch. Rep. 1909-10.

30. Mys. Arch. Rep., 1909-10.

31. Ep. Ind., Vol. XIII, p. 275.

32. Ep. Carn., Vol. III, Intro., p. 10.

33. Ep. Carn. Vol. IV, Ng. 83.

34. Ep. Carn. Vol. X, Mb. 80.

that Kuvalāla or Kōlāla, the modern Kōlār 300 and Gānga 6,000, were under the sway of the Gānga Śrīpurusha Muttarasa.³⁵ Until the 42nd year of Śrīpurusha Muttarasa³⁶ Duggamāra Ereyappa, his son,³⁷ was holding undisturbed sway over Kovalālanāḍu 300 and Gānga 6,000. Sometime after the 42nd year of Śrīpurusha's reign, the Bāṇas led an incursion into the Gānga territory and attacked some villages.³⁸ The Gānga army marched against that of Mahābali Bāṇarasa,³⁹ when it was entering Kōyatūr, which was then included perhaps in the Gānga kingdom. That this was included in it may be proved by the Vaḷḷam Rock inscription of Śivamāra.⁴⁰ Many engagements have taken place between the Gāngas and the Bāṇas. In one of these, Duṇḍu, otherwise known as Nirguṇḍa Yuvarāja, father of Paramaḡuḷa alias Prithivi Nirguṇḍarāja, may have taken part, and this conclusion is warranted by the use of the term "the confounder of the Bāṇas," in the Dēvarahalli plates of Śrīpurusha.⁴¹

That Nandivarman Pallavamalla, a contemporary of Vikramāditya II, was also a contemporary of Śrīpurusha is proved by the fact that Dantivarman, son of Nandivarman Pallavamalla was reigning in Kānchi in A.D. 804, when Gōvinda III, grandson of Krishṇa I, invaded the Pallava kingdom. So between Vikramāditya II and Gōvinda III, there was no other king ruling at Kānchi, than Nandivarman Pallavamalla, who was the predecessor of Dantivarman and a contemporary of Śrīpurusha.

Perhaps just at this time Nandivarman Kāḍuvaṭṭi of Kānchi, also joined the Bāṇas in their fight with the Gāngas and a viragal of this period records that while Siyagella, a subordinate of Śrīpurusha, was governing the Kesumaṇṇunāḍu, someone fought and fell in the war with Kāḍuvaṭṭi, and I believe that this latter is no other than the Pallava king of Kānchi.⁴² Another viragal⁴³ records that by Konguṇi Muttarasa's order, Siyagellarasa smote the army of Kāḍuvaṭṭi, and in this encounter, ascended to Swarga. These inscriptions prove in unequivocal terms that the Pallavas of Kānchi, while backing up the Bāṇas, invaded the Gāngavāḍi against Śrīpurusha. The statement in the Taṇḍantōṭṭam plates of Kōvijaya Nandivikramavarman (i.e., Nandivarman II

35. Ep. Carn., Vol. X, Sp. 57; Ep. Carn., Vol. X, Mb. 255; Ep. Carn., Vol. X, Sp. 65; Mys. Arch. Rep., 1927, p. 82, etc.

36. Ep. Carn. Vol. X, Mb. 80.

37. Ep. Carn., Vol. X, Mb. 255, Mb. 80.

38. Mys. Arch. Rep., 1925, p. 66.

39. Ep. Carn. Vol. X, Bp. 13.

40. Ep. Ind., Vol. IV.

41. Ep. Carn. Vol. IV, Ng. 85.

42. Mys. Arch. Rep. 1909-10.

43. Ep. Carn., Vol. IX, Ht. 21.

Pallavamalla) relating to his 58th regnal year⁴⁴ that Nandivarman took away from the Gāṅga king, a necklace, which contained in it the gem called Ugrōdaya, might be as a result of his success in the Gāṅga-Pallava wars and this enables us to conclude that Kāḍuvaṭṭi was finally victorious in this campaign and that the Gāṅga king was no other than Śrīpuruṣa Muttarasa.

As a consequence, perhaps, of this defeat, Kuvalālanāḍu and Gaṅgaṟuṣāsira (Gāṅga 6,000) were lost to the Gāṅgas and we find the Bāṇas in occupation of the Gāṅga 6,000.⁴⁵ The Mahāvali Vāparasa, the subordinate of Nandivarman II and contemporary of Śrīpuruṣa, could be no other than Nandivarman of the Guḍimallam plates⁴⁶ and Jaya Nandivarman of the Udayēndiram plates.⁴⁷ The question of the identity of all these historical figures will be proved in another section. Even in the time of his son, Vijayaḍitya, mentioned in some inscriptions as Bijayitta, Gāṅga 6,000 was under the sway of the Bāṇas.⁴⁸

There is reason to believe that the Western Gāṅga king Śrīpuruṣa Muttarasa passed away in the midst of his wars with the Pallavas and Bāṇas on one side and the Rāṣṭrakūṭas on the other. An inscription⁴⁹ from Kuliḍikki, Wandawash Taluq, North Arcot district, of the time of Vijaya Nandiśwara-varma Pallava, relating to his 52nd regnal year, records the death of Gaṅgaḍiyarāyar Kannāḍu Perungangar, chief of Karkattur, who at the instance of the uncle (or father-in-law) of the Bāṇa king, fought but fell on the day of the Pallava invasion against Perumānaḍigal. The term Gaṅgaḍiyarāyar Kannāḍu Perungangar, may be taken to mean the king of the Gāṅgas, the elder Gāṅga king of Kannāḍu or Karnāṭa and the term Perumānaḍigal also is suggestive of the reference to the Gāṅga king, as it is known from an inscription⁴⁹ that Śrīpuruṣa, after slaying a valiant Kāḍuvaṭṭi of Kānchi, captured the Pallava state umbrella and since then assumed the Pallava title Permānaḍi. After this event this title was assumed by the Gāṅga kings, subsequent to Śrīpuruṣa. The term Permānaḍi alone was often used to designate a Western Gāṅga king. These reasons lead us to believe that the Perungangar and Permānaḍi could be no other than Śrīpuruṣa, who, inasmuch as he had many sons, governing various provinces during his life time, was styled.

44. S. I. I. Vol. II, p. 517, Pt. V.

45. Ep. Carn., Vol. X, Kl. 235.

46. Ep. Ind. Vol. XVII, p. 1.

47. Ep. Ind. Vol. III, p. 74.

48. Ep. Carn., Vol. X, Ep. 48 (?); Ep. Carn., Vol. X, Ep. 88 (?); Ep. Coll., 327 of 1912.

48-a. Ep. Coll., No. 154 of 1921.

49. Ep. Carn., Vol. VIII, Nr. 35.

as Perungangar.⁵⁰ We are aware of the invasion of Kāḍuvattī of Kānchi against Śrīpurusha. All these foregoing facts suggest that the Gāṅga king, whose death was recorded, in the epigraph, quoted above, at the time of the Pallava invasion, was no other than Śrīpurusha. If this conclusion is right, it can be said that the invasion against Gāṅgavāḍi was undertaken by Nandivarman Pallavamalla in his 52nd regnal year ; a reference to the latter having carried away a necklace as a result perhaps of his success in this war, was made in the Tāṇḍantōṭṭam plates of the same Pallava king, relating to his 58th regnal year.

From what was stated above, it can be concluded that the 52nd regnal year of Nandivarman Pallavamalla is the last year of Śrīpurusha Muttarasa. The copper plate grants of Śrīpurusha, though declared generally spurious, supply us with his 50th regnal year at the latest. 42nd is the latest regnal year as indicated by his lithic records.⁵¹ Those of his copper plate grants that contain the regnal, as well as the Śaka dates, consistently give A.D. 725 as the initial year of his reign.⁵² If A.D. 775, the 50th regnal year of Śrīpurusha, as supplied from his copper plate records, be taken as the last year of his reign, then Nandivarman Pallavamalla's date of accession will be A.D. 723 (775—52).

But Mr. Narasimhachariar brings to our notice, in one of his Mysore Archaeological reports, a stone inscription,⁵³ dated Śaka 710, i.e., A.D. 788, and alleged to belong to Śrīpurusha Muttarasa. The only reason for warranting such a conclusion is merely due to the statement made therein that Śrīpurusha Muttarasa was reigning at the time. On the evidence of this epigraph Mr. Narasimhachariar concluded that Śrīpurusha reigned for 62 years and that A.D. 788 should be taken as his last year. But the mere mention, that Śrīpurusha was ruling, cannot be taken as a sufficient authority to state that Śrīpurusha's reign extended to A.D. 788. No royal titles are attached to the name of Śrīpurusha there in the record, who was really one of the greatest of the Gāṅga kings. As it was the usual custom for the subordinates to assume the names of their overlords, as a token of respect, honour and humility, there might be Śrīpurushas or Muttarasas or even Śrīpurusha Muttarasas. In fact, we find mention of a Śrīpurusha Muttarasa, as a subordinate governor in some of the lithic records of the period. Moreover, the regnal years of Śrīpurusha are here and there mentioned in his lithic

50. Ep. Rep. 154 of 1921.

51. Ep. Carn., Vol. X, Mb. 80.

52. Ep. Carn., Vol. IV, Ng. 85, Dēvarahalli plates ; Ep. Carn., Vol. VI, Mg. 36.

53. Mys. Arch. Rep., 1918, p. 44.

records though not consecutively ; and they go as far as 42 ; and the regnal years supplied by his copper plate records go to 8 years more, i.e., up to his 50th year. Not even a single record of his, either in copper or stone, is found after his 50th year. If Śrīpurusha really had a reign of 62 years, it is unintelligible that no record of his is discovered yet after his 50th year, while the records prior to his 50th year are quite in abundance. One should not be wrong if one should conclude that the record of Śaka 710 may not really belong to Śrīpurusha Muttarasa at all. If the epigraph in question does not really belong to Śrīpurusha, then the last year of his reign is A.D. 775 and the first year of the reign of Nandivarman Pallavamalla should be A.D. 723. If, on the contrary, it is proved that A.D. 788 is the last year of Śrīpurusha, the date of Nandivarman Pallavamalla's accession will have to be changed accordingly.

The coronation of Śivamāra II Saigotṭa must have been an accomplished fact only in the time of Gōvinda, the Rāshtrakūṭa king, who was said to have tied the fillet round the head of Śivamāra. This event must have taken place only after the death of Śrīpurusha, but not during his reign. So if the last date of Śrīpurusha is definitely known, then it may be said that that date must be equivalent to the 52nd year of Nandivarman Pallavamalla, on the evidence of the Kulidikki inscription. Which date is correct for the last date of Śrīpurusha, A.D. 775 or A.D. 788 ? This is the question. Let us see if this can correctly be solved independently, from altogether a different point of view — the history of the Rāshtrakūṭas.

III

THE RĀSHTRAKŪṬA POINT OF VIEW

Let us go deep into this question and see whether we can successfully identify the two crowned kings, Pallava Nandivarman and Rāshtrakūṭa Gōvinda, mentioned in the two grants, the Alūr and Maṅge, dated A.D. 799 and 797 A.D. respectively.

Even though Dr. Fleet is of opinion that the Maṅge grant of Mārasimha is spurious, he identifies Gōvinda, mentioned in this grant with Gōvinda III,⁵⁴ taking it for granted that there is no impossibility in the truth of the statement made therein. Other writers, even to this day, without even trying to verify the truth of his position, in the light of the recent epigraphical material, simply follow Dr. Fleet and repeat what he had written. Let us see if the

54. Ep. Ind., Vol. V, p. 161.

above identification holds good in the light of the evidence we have on the subject.

First of all, Gōvinda I, and Gōvinda IV must be eliminated from our consideration, because, by the time of the former, the Rāshtrakūṭa kingdom was not yet carved out. Gōvinda IV was far later than either Dhruva or Gōvinda III; his inscriptions assign him to the early part of the tenth century, A.D. Hence, whether Gōvinda of Mārasimha's grant is Gōvinda II or Gōvinda III is the question to be solved now.

Dr. Fleet holds the opinion that Rāshtrakūṭa Gōvinda II, son of Krishṇa I, did not succeed to the throne at all⁵⁵; but Bühler contends that he did reign but not for long, as he was dethroned by his younger brother, Dhruvarāja.⁵⁶ If Gōvinda II, did not succeed to the throne, he could not be a crowned king. If it were agreed that he was one, it is to be proved, whether he ruled the Rāshtrakūṭa kingdom after the death of his father Akālavarsha, Krishṇa I.

Some of the Rāshtrakūṭa records, subsequent to Gōvinda II, pass over him quite unnoticed.⁵⁷ This fact cannot by itself be taken to prove that Gōvinda II did not reign at all. This method of ignoring a crowned ruler is not without its parallel, in the history of the South Indian dynasties, like the Eastern Chālukyās of Vēngi and the Chālukyās of Bādāmi. In some of their records, no mention was made of some kings, by their rivals, even though they did actually rule. The omission, if it means anything at all, means that there existed rivalry between Gōvinda II, and his younger brother Dhruva, a fact, which is borne out by the Kadaba plates of Prabhūtavarsha II, i.e., Gōvinda III, of 812 A.D.⁵⁸ These describe Gōvinda II, Prabhūtavarsha, as the possessor of "the goddess of regal fortune, won by a single victory of his horse." In verse 7 of the same grant, Dhruva was described as follows: "When once in battle his fortune was fickle, his heart troubled on account of the destruction of his elephants and ships by the crushing rough waves — even then his enemies, though united and their power being unshaken, forsook the kingdom and bewildered by delusion, fled themselves to the remotest regions." Though in these passages, the name of his brother Gōvinda II was not brought in, the readers of the Rāshtrakūṭa history could easily understand that these passages indicate in unequivocal terms that there were wars of

55. Bom. Gaz. Vol. I, Pt. II, p. 393.

56. Ind. Ant. Vol. VI, p. 62.

57. Ind. Ant., Vol. XII, p. 156.

58. Ep. Ind., Vol. IV, p. 335.

succession after the demise of Kṛishṇa Raja I and that by the term enemies, it is implied that Gōvinda II was meant, as he was the principal contender to the Rāshtrakūṭa throne. But as this record was stamped as spurious by the editor, H. Lüders and Dr. Fleet, fresh evidence is to be sought elsewhere in other records to substantiate the above statements and conclusions. The Daulatābād plates of Śankaragaṇa of Śaka 715 (A.D. 793)⁵⁹ have some interesting information to give us regarding Gōvinda II. They say that Gōvinda II was self-conceited and so abandoned by feudatory princes, owing to his bad policy, as a result of which the regal authority was held by some one, who had no respect for the Rāshtrakūṭa sovereigns, that preceded him. His younger brother Dhruva, Nirupama feared that the sovereignty might deviate from his family and as such, he took the reins of government into his own hands. This makes it quite clear, that Gōvinda II did rule but only for a short time, when he was deposed and superseded by Dhruva, his younger brother. The later Rāshtrakūṭa records like the Deole⁶⁰ grant of Kṛishṇa III slightly modify the above version so as to justify the supersession of Gōvinda II by Dhruva, Nirupama. The Deole grant says that "Sensual pleasures made him (Gōvinda II) careless of the kingdom and entrusting fully the universal sovereignty to his younger brother (Dhruva), he allowed his position as sovereign to become loose." Whatever may be the truth of the statements of either the earlier or the later records, the fact remains confirmed that Gōvinda II did rule and after a short interval of his reign, Dhruva was in possession of the Rāshtrakūṭa throne and the order of succession passed over from Gōvinda II to Dhruva and his descendants. Because there is in the Pimpari Plates of Dhārāvarsha Dhruvarāja,⁶¹ a verse, stating that Gōvinda II was in possession of the white umbrella, which is symbolical of supreme sovereignty, the editor of the plates above mentioned, Mr. K. B. Pathak also concludes that Gōvinda II did, in all probability reign, immediately after the death of his father Kṛishṇa I.

Even without such indirect evidence, we have clear epigraphical proofs⁶² to show that Gōvinda II did actually rule, though for a short period. The two undated lithic records from Challakere⁶³ may be cited as evidence to prove the above point. In these two records Gōvinda II was styled as Samasta Jagattunga Prabhūtavarsha Śrīvallabha, and Jagattunga Prabhūtavarsha

59. Ep. Ind. Vol. IX, p. 193.

60. Jour. Bom. Br. Roy. As. Soc., Vol. XVIII, p. 239.

61. Ep. Ind., Vol. XI, p. 81.

62. Ind. Ant., Vol. XII, p. 267.

63. Ep. Carn., Vol. XI, Cl. 33 and 34.

Pratāpāvalōka Śrīvallabha. It cannot be contended that Gōvinda, mentioned in these records with the title Prabhūtavarsha, is Gōvinda III, as it was stated in one of these records that he was the son of Akālavarsha Prithivīvallabha (Paramē*)śwara, which was the title of Krishṇa I. The father of Gōvinda III was Dhāravarsha but not Akālavarsha. So it is clear that the epigraph⁶⁴ belongs to Gōvinda II.⁶⁵ The other epigraph⁶⁶ also, which is similar to the one noticed above, even though it does not mention Akālavarsha, may, with certainty, be ascribed to Gōvinda II. The record mentions Singapōtarāja's dear son, Paramēśwara Pallavādhirāja, the ruler of Nōḷambalige 1,000. Besides these two records, another record from Sōrab,⁶⁷ which mentions some event in the reign of Prabhūtavarsha Gōvindarasa, may also be assigned to Gōvinda II; Kōḷlipallava nōḷamba, who figured in this epigraph, may be identified with Kalinōḷambādhirāja alias Singapōta, father of Pallavādhirāja. If the son Pallavādhirāja was a contemporary of Gōvinda II, it is all the more probable that his father should also be the elder contemporary of Gōvinda II. This furnishes one more proof in evidence of the independent rule of Gōvinda II, in succession to his father Krishṇa I. In the light of these records, there cannot now be even the shadow of a doubt as to Gōvinda II's independent rule.

Ever since the death of Krishṇa Rāja I, it would seem that the younger brother of Gōvinda II cast hungry looks over the throne and was keenly awaiting for an opportunity to wrest the kingdom out of the hands of his elder brother on some pretext or other. Whether the allegations made against Gōvinda II in the Deole and Daulatābād plates are merely a pretext for Dhruva, to usurp the kingdom or stand in justification of the action he has taken, whatever may be the truth, the fact is there that Dhruva rebelled against his elder brother, during his rule.

Gōvinda II did not let the kingdom easily slip into the hands of his brother. Perhaps in anticipation of the danger that was threatening him, Gōvinda II leagued himself with the neighbouring powers of Kānchi, Vēngi, Gānga (Western) and Mālawa, as is testified by the Paithān grant of

64. Cl. 34.

65. It was Mr. Lewis Rice, who, at first attributed these two records to Gōvinda II. But curiously enough, while publishing some Nōḷamba Pallava inscriptions — *Ep. Ind.*, Vol. X, p. 54 — the late Rao Sahib Krishna Sastry ascribed these, though hesitatingly, to Gōvinda III without assigning any reasons whatever. His contention cannot be upheld.

66. Cl. 33.

67. *Ep. Carn.*, Vol. VIII, Sb. 10.

Gōvinda III⁶⁸ of Śaka 716. Even though the kings above mentioned were hostile to him by virtue of their enmity with his father Krishṇa I, Gōvinda II ventured to invite them to his aid owing to the gravity of the situation. Dhruva, first attempted to get rid of him by offering him (Gōvinda II) his ruby ornaments and store of gold and thereby peacefully achieve his end. But Gōvinda II was stubborn and did not give way to these conciliatory overtures; hence war was inevitable.

Besides the Paṭhān grant, there are some more records (lithic), that bear evidence to this fratricidal war. Full information about this war is lacking; yet we have at least one stone inscription to inform us that Vasavūr was one of perhaps the many places where battles were fought in this campaign. In this battle Indubaṭṭu, a hero, on the side of Gōvinda II, captured the fort of Vasavūr and put to flight Kalidhōra, who should be indentified with Kalivallabha Dhārāvarsha.⁶⁹ Ultimately Dhruva was victorious and became the king of the Rāshtrakūṭa kingdom; Gōvinda II was vanquished and made to lose the throne.

After gaining victory, Dhruva turned his attention to subdue the allies of Gōvinda II and according to the Paṭhān grant, he drove away the eastern and northern opponents and obtained complete sovereignty. This was the cause of the bitter hostility that existed between the Rāshtrakūṭas and the Gāngas in the time of Dhārāvarsha, Kalivallabha, who with a vengeance conquered the Gānga kingdom, imprisoned the Gānga ruler of the time, Śivamāra Saigoṭṭa, son of Śripurusha and appointed his son Kambhadēva, as Viceroy of the Gānga 96,000 territory.⁷⁰

The foregoing facts clearly prove that Gōvinda II was a crowned king and ruled the kingdom for some time, but lost it, having been defeated in a battle fought with his brother. Now remains the question of determining the period of Gōvinda II's rule.

The Alās plates of Gōvinda II⁷¹ were given in Śaka 692 or A.D. 770, when he was a Yuvarāja under his father Krishṇa I. No copper plate grant of his, with the exception of the above-said plates, has come to light up till now. As the Naganapura grant (Bhūṇḍak plates) of Krishṇa I⁷² is dated in Śaka

68. Ep. Ind., Vol. III, p. 103.

69. Ep. Carn., Vol. VIII, Sb. 52.

70. Ep. Carn., Vol. IV, Hg. 93.

71. Ep. Ind., Vol. VI, p. 208.

72. Ep. Ind., Vol. XIV, p. 121.

694 or 772 A.D., it may be taken that Krishṇa's rule might have lasted till at least 772 A.D. and only after that date, Gōvinda II must have become king.

The first copper plate grant of Dhruva, i.e., the Pimpri plates⁷³ is dated in Śaka 697, i.e., 775 A.D. But this grant is silent about (1) the enmity that existed between Dhruva and his brother Gōvinda II and (2) his conquest of Gōvinda II and his allies. This grant comes from the northern portion of the Rāshtrakūṭa kingdom, and as stated in it, it was issued from his victorious camp pitched near Śankhavivaraka ; so it may be presumed that Dhruva was quietly subduing the Rāshtrakūṭa kingdom from the north and that by the date of the issue of the grant, he did not come into conflict with and defeat his brother, who was still the reigning king. In support of this, it may be pointed out that all the lithic records of Gōvinda II, are found only in the south. So Dhruva must have inflicted a crushing defeat on Gōvinda II and his allies in the course of the year 775 A.D. However, Dhruva must have been in possession of his paternal kingdom before the lapse of 775 A.D.

The first record of Gōvinda III, son of Dhruva and grandson of Krishṇa I is his Paithān grant,⁷⁴ dated in Śaka 716 or 794 A.D. This grant informs us that by the time of the issue of the grant, Gōvinda III made his position secure, by defeating a confederacy of twelve kings. If we think that at least one year must have taken for Gōvinda III to achieve this object, then his date of accession will be A.D. 793. This will be the last year of Dhruva's rule. That this is a fact is proved by the Daulatābād plates of Samarāvalōka Śankaragana, son of Nanna,⁷⁵ who issued this charter with the consent of his overlord Kalivallabha Narēndradēva i.e., Dhruva, Nirupama. As the date of the grant above mentioned is Śaka 715, or A.D. 793, it may be taken that Dhruva was ruling at that time. So by the evidence of the afore-said grants Dhruva's period of rule may be put at 775—793 A.D., after which his son Gōvinda III succeeded to the throne.

The above discussion makes clear these points, namely that Gōvinda II came to the throne in or after 772 A.D., that he ruled the kingdom till 775 A.D., and that after ousting Gōvinda II, his brother Dhruva took possession of the throne. He reigned from A.D. 775 to 793. Thus the short and much agitated reign of Gōvinda II accounts for the absence of his grants. As it is now proved that Gōvinda II also was a crowned king, the problem that is now

73. Ep. Ind., Vol. X, p. 85.

74. Ep. Ind., Vol. III, p. 103.

75. Ep. Ind., Vol. IX, p. 195.

to be solved is whether it was Gōvinda II or Gōvinda III that anointed Śivamāra II Saigoṭṭa to the Gāṅga kingdom. Indirectly, the question will be whether Śivamāra Saigoṭṭa was crowned before he was imprisoned by Dhruva or after his release from prison by Gōvinda III.

Before entering into this problem, some of the facts, that have an important bearing on the question, mentioned in the Gāṅga grants, are to be taken into consideration. Gaṭṭivāḍipura plates of Rājamalla II⁷⁶, dated 904 A.D., state that Śivamāra II conquered Vallabha (i.e., Rāshtrakūṭa) and established his younger brother Vijayāditya as his heir-apparent, but the latter, taking 'the earth to be his elder brother's wife', refrained from 'enjoying her'. Narasapur plates of Rājamalla II,⁷⁷ dated 903 A.D., state that Śivamāra distinguished himself by the victory he gained over the army of Vallabha (Rāshtrakūṭa), commanded by Rāshtrakūṭa, Chālukya, Haihaya and other leaders, who encamped at the village of Mudugunḍūr. Gaḷigikere plates of Raṇavikramayya, son of Rājamalla I⁷⁸ repeat the same thing — the battle of Mudugunḍūr and Śivamāra's victory therein. Not only in these inscriptions, as a matter of fact, in almost all the later Gāṅga grants, there are references to this battle and Śivamāra's victory therein. We have to satisfactorily account for this event in the life of Śivamāra II. The anointment of Śivamāra II by Pallava Nandivarman and Rāshtrakūṭa Gōvinda, his entrusting of the whole of the Gāṅga kingdom to the charge of his younger brother Vijayāditya, and Vijayāditya's refusal of the kingdom are some of the facts that are not to be lost sight of but to be reconciled and accommodated in the solution of the problem.

Śrīpurusha had more than one wife. Only two are known from the inscriptions, viz., Vijayamahādevi of the Chālukya family and Vinayattinimmaḍi.⁷⁹ The latter is described as the senior queen. By these different wives, Śrīpurusha had at least three sons, if not more, namely Śivamāra II Saigoṭṭa, Duggamāra Ereyappa and Vijayāditya, alias Raṇavikrama, who were all governors of various provinces, even during the life time of their father. Even though the Western Gāṅga copper plate grants mention only the first and last sons, the stone inscriptions bear testimony to the existence of not only the middle one but all of them.⁸⁰ The references to battles and raids in some of the lithic records, which mention Duggamāra suggest that

76. Ep. Carn., Vol. XII, Nj. 209.

77. Ep. Carn., Vol. X, Kl. 90.

78. Ep. Carn., Vol. IV, Yd. 60.

79. Ep. Ind., Vol. XII, p. 49; Mys. Arch. Rep., 1916-17, para 78.

80. Ep. Carn., Vol. X, Kl. 6; Vol. X, Mb. 80; Ep. Carn., Vol. VI, Kd. 145.

there was a contest for the throne among the brothers, after the death of Śrīpurusha. Apprehending danger from the common enemy Dhruva, who, gradually gaining power in the north, was intending to invade the southern kingdoms, both Nandivarman Pallavamalla of Kānchi and Gōvinda II, took advantage of the situation in the Gāṅga kingdom, and in order to strengthen their own position, and to make common cause against the intending invader Dhruva, began to take interest in Gāṅga affairs. So they both, espousing the cause of Śivamāra Saigoṭṭa, who was perhaps the eldest son of Śrīpurusha, anointed him heir to the Gāṅga kingdom, and it is this event that was referred to in the Maṇṇe plates and Ālūr plates of Mārasimha.⁸¹ Thus Nandivarman and Gōvinda II, making the Gāṅga kingdom, a protectorate of the two dynasties, made their position secure and formidable by this triple alliance.

Lithic records do not reveal the position taken up by Vijayāditya, younger brother of Śivamāra, in these wars of succession, but, by the statement, in some of the copper plate grants of the Gāṅga dynasty, subsequent to Śivamāra, that Vijayāditya refrained from enjoying the kingdom when he was given charge of it, may be taken to mean that he was friendly to his elder brother and was assisting him in his wars against their brother Duggamāra Eṇeyappa. Moved by affection for the assistance given him by Vijayāditya and having at the time no issue of his own fit enough to be Yuvarāja⁸² Śivamāra II may have established him in the kingdom as crown prince. We already know that Vijayāditya refused this honour. Whatever may be the truth of the statement, it is certain that Vijayāditya was not hostile to Śivamāra Saigoṭṭa.

Duggamāra Eṇeyappa, thwarted in his designs to get the throne, set up an independent rule, in defiance of his brother. Then Śivamāra II ordered Prithivīvallabha Kalinoḷambādhiarasa, a subordinate of his, ruling the Nōḷambalige territory, to march against Duggamāra.⁸³ Some of the stone inscriptions, which contain references to the marching of armies, fights and raids may be assigned to this period.⁸⁴ Finally, Śivamāra Saigoṭṭa, with the active help of Nandivarman II and Gōvinda II, came off successful and Duggamāra was overthrown. In grateful recognition of the help given him by Gōvinda II, Śivamāra II took up arms, on his behalf, in time of need, against his brother Dhruva.

81. Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 60; Mys. Arch. Rep., 1924, p. 72.

82. Ep. Carn., Vol. XII, Nj. 269.

83. Ep. Carn., Vol. XI, Cl. 8.

84. Ep. Carn., Vol. IX, Dv. 67; Ep. Carn., Vol. X, Sd. 11; Ep. Carn., Vol. IX, Dv. 74.

As a consequence of the help given to Gōvinda II, his enemy Dhruva, invaded the Gāṅga kingdom to chastise Śivamāra II. There are many references in Śivamāra's inscriptions to the engagements, that have taken place between him and Dhruva. The battle of Muduguṇḍūr, invariably referred to in many of the later Gāṅga grants and which brought such fame to Śivamāra II, was one that was fought in those troublesome days that followed his anointment. Mandali Biriya was one such battle that was recorded by the lithic records.⁸⁵ Many of the viragals of the time of Śivamāra⁸⁶ mention that his officers and subordinates were fighting with Balavammaraśa, who should be identified with Balavarma of the Chālukya family, father of Yaśōvarma and grandfather of Vimalāditya, who in his turn, was a subordinate of Prabhūtarsha II or Gōvinda III.⁸⁷ Thus it may be said that some of the Chālukya chiefs, after the overthrow and dissolution of the Chālukya kingdom of Bādāmi, have taken service under the Rāshtrakūṭas. It was stated in the Gāṅga copper plate grants, that Śivamāra II conquered Dhōra's most powerful cavalry, commanded as it was by the Rāshtrakūṭa, Chālukya and other leaders, when they encamped at the village of Muduguṇḍūr.⁸⁸ But in course of time, fortune favoured Dhruva and he was finally victorious and in one of the battles that ensued, he took Śivamāra II prisoner. This fact was alluded to, (not in the Gāṅga grants though) in the Badanaguppe plates of Kambadēva, son of Dhruva,⁸⁹ Nandi plates⁹⁰ of Gōvinda III, another son of Dhruva and also some more Rāshtrakūṭa grants.⁹¹ The same fact is perhaps referred to, in some Gāṅga inscriptions,⁹² in the statement that Śivamāra is said have been brought into a world of mingled troubles or placed in a world of endless calamities, like matted hairs (top-knots) of Śiva.

After subduing the Gāṅga kingdom, Dhruva appointed his eldest son Kambarasa, as its governor, and it is the latter that was styled in inscriptions as Mahāsāmantādhipati Raṇāvalōka Kambaya⁹³ and Raṇāvalōka Śrī

85. Mys. Arch. Rep., 1909-10, Hirigundal, Tumkur Tq.; Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 60; Mys. Arch. Rep. 1924, p. 72.

86. Mys. Arch. Rep. 1909-10.

87. Ep. Carn., Vol. XII, G. 61.

88. Ep. Carn., Vol. X, Kl. 90; Ep. Carn., Vol. IV, Yd. 60; Ep. Carn., Vol. XII, Nj. 269.

89. Mys. Arch. Rep., 1927, p. 112.

90. Mys. Arch. Rep., 1914, para 8.

91. Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 61; Ep. Ind., Vol. VI, p. 248.

92. Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 60; Ep. Carn., Vol. X, Kl. 90.

93. Ep. Carn., Vol. II, No. 35.

Kambaya.⁹⁴ He was said to have been governing the Gānga 96,000.⁹⁵ Then Dhruva turned his attention against the eastern kingdoms, particularly the Pallava kingdom. The Rāshtrakūṭa grants state that, hemming the Pallava king in between his own forces on one side and the sea on the other, Dhruva made the Pallava king bow down to him and obtained from him huge elephants as tribute.⁹⁶ The Von Dindōri⁹⁷ and the Rādhanpūr plates⁹⁸ bear testimony to the fact that Dhruva conquered the Gānga and Pallava kings and imprisoned the former.

During the rule of Dhruva, Śivamāra Saigoṭṭa was imprisoned. Dhruva's rule came to an end in 793 A.D.⁹⁹ Even as Dhruva superseded his elder brother, Gōvinda II, he (Dhruva) wanted his younger son Gōvinda III, to supersede his elder brother, Śaucha Kambarasa, and succeed him to the throne, on account of the former's superior abilities.¹⁰⁰ Perhaps to compensate his eldest son, for the loss of the regal throne and perhaps with a desire to acquire for him permanently the Gānga kingdom, Dhruva did not release Śivamāra II, as long as he was a monarch. Having thus settled his eldest son in the newly acquired Gānga territory, he wanted even to abdicate his Rāshtrakūṭa throne in favour of his younger son Gōvinda III, but the latter rejected the offer, as he only wished to be a Yuvarāja.¹⁰¹ Thus, we find Kambarasa ruling the Gānga 96,000 even during the reign of his father Dhruva, after Śivamāra's imprisonment, till his father's demise,¹⁰² in 793 A.D.

The partiality that Dhruva had shown to his younger son, embittered the mutual feelings of the brothers Kambarasa and Gōvinda III and the demise of Dhruva presented the opportunity for the outbreak of hostilities be-

94. Mys. Arch. Rep. 1926, p. 87, Mulbagal, No. 100.

95. Ep. Carn., Vol. IV, Hg. 93.

96. Mys. Arch. Rep., 1927, p. 112; Mys. Arch. Rep., 1914, p. 68.

97. J. R. A. S., Vol. V, p. 350, verse 6.

98. Ind., Ant., Vol. VI, p. 59, verses 6 and 7.

99. Ep. Carn., Vol. IX, p. 195.

100. Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 61.

101. "The Kāvi grant (Ind. Ant., Vol. V, p. 147, v. 27) however states that the father did raise him to the supreme sovereignty which his enemies were endeavouring to deprive his family of i.e., when he found the enemies of his family too powerful for him, he raised his son to the throne and assigned to him the task of suppressing them. The reading however is somewhat corrupt. The enemies spoken of here must be those twelve, whom he is represented to have vanquished in other grants."—Early History of the Deccan, p. 113n.

102. Ep. Carn., Vol. IV, Hg. 93.

tween them, nourished in their minds silently and long, when, after the death of his father, Gōvinda III set aside the rightful claims of his elder brother and ascended the throne. Kambarasa raised the standard of revolt against him and leagued himself with twelve famous kings. A grant of Karka Suvarṇavarsha, son of Indra III, who was a brother of Gōvinda III, represents that his father Indra III entered into an alliance "protective or defensive, if not offensive," with the Mahāsāmantas of the south against Śrīvallabha, i.e., Gōvinda III.¹⁰³ These foregoing facts indicate that there was a big confederacy of kings and a general rising against Gōvinda III as soon as he ascended the throne. The Kāvi plates¹⁰⁴ inform us that Stambha, who may be identified with Raṇāvalōka Kambaya or Kambarasa, was their chief. Evidence is lacking to show that Śivamāra II also took part in these wars; but it is certain that he did not interfere, as he was still a prisoner of the Rāshtrakūṭas.

Gōvinda III easily broke up the confederacy and thoroughly routed all the kings that came against him, which fact is confirmed by many Rāshtrakūṭa grants as in the Paṭṭāṇ plates and so on. His brother Kambarasa, having been defeated thoroughly, yielded to the authority of his brother and acknowledged his supremacy when he learnt he would be merciful enough to spare him (Kambarasa) his life. After the subjugation of all his enemies, Gōvinda III, out of compassion, released the Gāṅga king, whom his father had imprisoned, "from the prolonged pain of his fetters." But the Gāṅga, as soon as he was set at liberty, tried to become independent and began to consolidate his position for another rebellion. By this time, at least one of his sons, Mārasimha, who should have been grown up and in his teens, though a mere child at the time of the death of his grandfather, Śrīpurusha, should have been capable enough to bear the burden of the kingdom on his shoulders; hence, Śivamāra, fully prepared to meet any future troubles, consequent upon his defiant attitude towards Rāshtrakūṭa power, made Mārasimha, his son, Yuvarāja, of the Gāṅga kingdom. As the Rāshtrakūṭa grants state that the release of the Gāṅga king has taken place, soon after the accession to the throne of Gōvinda III, Mārasimha alias Lōkatrinētra, must have been installed by Śivamāra II on the seat of Yuvarāja, after the release of the latter, i.e., in A.D. 795 or 796. This conclusion is confirmed by what is found in the Alūr grant which records a gift by Mārasimha, as Yuvarāja and dated his 3rd regnal year after installation to the yuvarājapada; this is equivalent to A.D. 799. Hence, we find Mārasimha's records, in his capacity as Yuvarāja, are met with at such later dates as A.D. 797 and 799, the former

103. Ind. Ant., Vol. XII, p. 156, §. 734.

104. Ind. Ant., Vol. V, p. 144.

being the year of his first grant. No sooner had Śivamāra II installed his son, Mārasimha, as a crown prince, than he declared his independence; and when Śivamāra II showed signs of hostility to Gōvinda III, the latter invaded his kingdom, reduced him to obedience and bound him over again.¹⁰⁵ Thus, the independence of the Gāṅga kingdom, so easily got, was so short-lived and the kingdom became a dependency once again of the Rāshṭrakūṭas.

As seen already, reconciliation between the two brothers Kambarasa and Gōvinda III had come about and the former had acknowledged the suzerainty of the latter. So Gōvinda III was gracious enough to appoint his brother Kambarasa, as viceroy of the Gāṅga kingdom. The Maṇṇe grant of Gōvinda III¹⁰⁶ of A.D. 802 (Śaka 724) contains the statement that Śauchā Kamba alias Raṇāvalōka had accepted the command of the forces of Rājadhiraṇya Śrī Prabhūtavarsha II; and we have our copper plate grant of Raṇāvalōka Śrī Kambharaja, granting, as a subordinate of Gōvinda III, the village of Badanaguppe in Śaka (7?)³⁰. There are some inscriptions of Raṇāvalōka Kambayya, in one of which he was styled as Mahāsamantādhipati.¹⁰⁷ As it is said in the Alūr grant¹⁰⁸ of A.D. 799 that Mārasimha was ruling the entire Gāṅga kingdom, so it seems certain that the imprisonment of Śivamāra II for the second time by Gōvinda III and the assuming of the reigns of the government of the Western Gāṅga kingdom by Kambadēva must have occurred after A.D. 799. From the Maṇṇe grant of Gōvinda III¹⁰⁹ it is known that Kamba was the viceroy of the Gāṅga 96,000 under Gōvinda III by A.D. 802 and from the Badanaguppe plates it may be said that he was continuing in the same office till A.D. 808. So from the epigraphical evidence available, it can be concluded that Raṇāvalōka Kambadēva was ruling the Gāṅga kingdom from the time of his father Dhruva, till 808 A.D. with the exception of, perhaps, a few years in the middle. We find Chākiraṇya in that office in 813 A.D.¹¹⁰ It was said of Rājamalla or Rāchamalla I, son of Vijayāditya and grandson of Śrīpuruṣa, that he had rescued the kingdom from the Rāshṭrakūṭas.¹¹¹

105. Jour. Roy. As. Soc., Vol. V, p. 350, verse 12; Ind. Ant., Vol. VI, p. 59, verse 14; Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 161; Mys. Arch. Rep., 1927, p. 112, etc.

106. Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 61.

107. Ep. Carn., Vol. II, No. 35; Mys. Arch. Rep., 1926, p. 87, Mb. No. 100; Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 61; Ep. Carn., Vol. IV, Heggadavenkōte 93; Mys. Arch. Rep., 1920, p. 31.

108. Mys. Arch. Rep., 1924, p. 72.

109. Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 61.

110. Mys. Gaz., Vol. I, p. 314.

111. Ep. Carn., Vol. IV, Yd. 60.

It is not explicitly known from either the lithic records or copper plate grants, what had become of Mārasimha or his brother Prithivīpati or Śivamāra II's brother, Vijayāditya. Generally, the Gāṅga genealogies pass on from Śivamāra II to Rājamalla I (son of Vijayāditya) and describe the latter as ruling the Gāṅga kingdom. Perhaps the silence that is maintained as regards the names above mentioned may be due to the fact that for some reason or other they did not rule the Gāṅga kingdom independently, having been thwarted in their designs to free themselves from the Rāshtrakūṭa yoke. That was why, perhaps, Rājamalla I alone was described, in the later Gāṅga copper plate grants, in such definite terms, as having rescued the Gāṅga kingdom from the Rāshtrakūṭas. If this be correct, it is to be presumed that the Gāṅgas though fighting for their independence from the time of Śivamāra II, were successful only in the time of Rājamalla I, son of Vijayāditya, who, perhaps, as an independent ruler, assumed the title of Satyavākya Kongunivarma Dharmamahādhirāja Paramēśvara which became, from this time on, a family title of the Gāṅgas, borne by every alternate ruler of the Gāṅga kingdom. So, though no inscriptions of either Kambadēva or Chākīrāja relating to the period 808 A.D. to 813 A.D., are to be found it seems reasonable to conclude that the Gāṅga kingdom was in the hands of the Rāshtrakūṭas only. The Gāṅgas should have once more become independent after 813 A.D. ; presumably in the early years of Amōghavarsha, son of Gōvinda III.

The foregoing discussion makes it abundantly clear that the coronation of Śivamāra II must have taken place after the death of Śrīpurusha and that there was no scope for it to take place either during the rule of Dhruva or his son, Gōvinda III. On this ground as well, the lithic record of Śaka 710 (A.D. 788) may be rejected as not belonging to Śrīpurusha Muttarasa, the Western Gāṅga king, for this date falls neither during the reign of Gōvinda II nor that of Gōvinda III but of Dhruva.

Hence, it is to be concluded that, if any reliance can be placed on the Gāṅga grants, as in Alūr and Maṇṇe plates already alluded to, the Rāshtrakūṭa king Gōvinda who anointed Śivamāra II Saigoṭṭa should be identified not with Gōvinda III, but with Gōvinda II and this event should have taken place between A.D. 772 and A.D. 775, the period of the rule of the latter. These dates are significant as they supply the clue. Either the one or the other of them should be the last year of Śrīpurusha's reign, as also the date of the coronation (already referred to) of his son, Śivamāra II, to the Gāṅga kingdom. If A.D. 772 is taken as the date at issue, the initial date of the reign of Śrīpurusha should be A.D. 772 in case it is believed that his rule lasted for 50 years on the authority of his copper plate grants. If, on the contrary,

A.D. 775 is taken, then the date of accession of Śrīpurusha would be A.D. 725, exactly the same year, as is arrived at by his copper plate grants that mention his regnal, as well as the Śaka years. As the date A.D. 725, indirectly arrived at independently from the Rāshtrakūṭa point of view for Śrīpurusha tallies with the initial year, as gleaned from his own copper plate grants themselves the period of his rule from A.D. 725 to 775 may be taken to be the correct one. So then, the death of Śrīpurusha and the anointment of Śivamāra were events that occurred in A.D. 775.

It is needless to say that the crowned Pallava king Nandivarman, alluded to in the Ālūr and Maṇṇe grants, issued by Śivamāra II's son Mārasimha, as yuvarāja, must be Nandivarman Pallavamalla himself, but not Nandivarman III, son and successor of Dantivarman, to whose defeat at the hands of Gōvinda III, there is reference in a copper plate grant¹¹² of Śaka 726 or 804 A.D. However, the levying of tribute on the king of Kānchi (i.e. from Dantivarman) was mentioned in the Maṇṇe plates of Gōvinda III, dated in 802 A.D. two years earlier than the grant previously mentioned.

If A.D. 788 is taken to be the last year of Śrīpurusha Muttarasa, his son Śivamāra II Saigoṭṭa's anointment could not have been done by any Rāshtrakūṭa Gōvinda, who was himself a crowned king. So the above date must either be false or the copper plate inscriptions that record the statement about the anointment of Śivamāra must be spurious. For reasons already stated at the beginning, the facts mentioned in the copper plate records above referred to may be taken to be true, though the records themselves be counted as spurious. Hence, Śrīpurusha Muttarasa mentioned in the lithic inscription of Śaka 710, i.e., A.D. 788 must be taken to be some other than the western Gāṅga king Śrīpurusha, father of Śivamāra II.

So, from the above discussion, as the last date of Śrīpurusha is confirmed to be A.D. 775, his 50th regnal year, then the date of accession of Nandivarman II, Pallavamalla, A.D. 723, already arrived at from the Gāṅga point of view, with the help of the Kuliḍikki inscription, seems to be the correct one.

Let us see, however, if we can arrive at the same date for the initial year of Nandivarman II, from a different point of view, quite independent of those already noticed and without even taking the Kuliḍikki inscription into consideration. The Bāṇa point of view affords the necessary facilities.

112. Ind. Ant., Vol. XI, p. 126-7.

IV

THE BĀṆA POINT OF VIEW

The history of the Bāṇas forms an interesting study, though it is not yet thoroughly worked out. A brief sketch of the dynasty was given, very recently, in a paper, contributed to the *Journal of Oriental Research*, by my esteemed friend and scholar, Mr. T. N. Ramachandran; besides this, the history of this dynasty was cursorily noticed by the late Rao Sahib H. Krishna-sastry and Dr. Hultzsch and T. A. Gopinatharao when they edited some Bāṇa inscriptions both copper plate and stone, in the volumes of the *Epigraphia Indica* and the *Indian Antiquary*.

More or less, from the beginning of their history, the Bāṇas are found to be the subordinates of some suzerain power, that controlled the fortunes of the Deccan and have waged wars against several dynasties that set up separate kingdoms for themselves, contiguous to their own.

Parigipura or Parivi, the traditional capital of these Bāṇas, in the Hindu-pūr taluq of the Anantapūr district, may be said to be the nucleus of their kingdom, from which they spread towards east and west and from north to south—the country they thus occupied, being in later times known as the Perumbāṇappāḍi or the territory of the great Bāṇas and Vaḍugavaḷi 12,000 or Vaḍugavaḷimēṟku. In the opinion of Mr. Ramachandran, the term "Perumbāṇappāḍi applied to the large tract of territory, with Śrīśailam in the north, Kolar and Punganur in the west, Kūlahasti in the east and the river Pālār in the south."

For the first time in South Indian history, this dynasty is known to us, through the Talagunḍa inscription of Kadamba Kukutsthavarma, where it is said that Mayūrasarma, the ancestor of the Kadambas of Banavāsi, "was helped by an ally of his, called 'Brihad Bāṇa' in his fight with the Pallavas, in the forests of Śrī Parvata and that he levied tribute on this 'Brihad Bāṇa' as well as other kings."

During the period when the Bāṇas emerged into light, as some local rulers, in the seventh century, the Chāḷukyas of Bādāmi, in the north-west and the Pallavas of Kānchi in the south-east, were the two great powers, that were contending for supremacy in the Deccan. Thus, having occupied, more or less, the tract of country, lying between these two kingdoms, and being too feeble to resist such strong powers the Bāṇas happened, from the beginning, to hold merely a secondary position as the feudatories of either the one or the other of the two powers mentioned above. The lithic records from Anan-

tapur district show that they were, first, subordinates of the Chālukyas of Bādāmi and were ruling over Turamaravishaya, which is said to have comprised either the whole or a part of the modern Gooty taluq of the Anantapur district.¹¹³

Out of many of the Chālukya inscriptions of Bādāmi, found in Anantapur, only three, one of Satyāśraya Prithivīvallabha¹¹⁴ and two of Vijayāditya Satyāśraya Prithivīvallabha¹¹⁵ refer to Bāṇas and their country. The inscription of Satyāśraya Prithivīvallabha, refers to the country of the Bāṇas, in which was situated the village, Nāḍanūru, granted by Ereyiṭiyāḍigal, who conquered Raṇavikrama. This Satyāśraya Prithivīvallabha may be taken to be identical with Pulakēśin II, on the evidence afforded by the name of the writer of the inscription under notice, Mahēndrapallavāchāry, which suggests that the writer, if not a direct protege, a contemporary of Mahēndra-varman Pallava, the ruler of Kānchi and the contemporary of Pulakēśin II. One of the inscriptions of Vijayāditya Satyāśraya Prithivīvallabha, in which his son, Vikramāditya, appears as the donor, mentions a Bāṇa chief, without giving his name, as ruling over Turamaravishaya. The second record of the same Chālukya king, dated his 23rd regnal year, i.e. A.D. 719-20, refers to a fight between the governors of Turamaravishaya, belonging to Vikramāditya Bali Indra Bāṇarāya, son of Balikulatilaka Narasimha Bāṇādhirāya and the lords of Pulagicheṇuvu and thus gives the names of two generations of kings. No other information of the early chiefs of this dynasty is available, except what is gleaned through the three lithic records mentioned above.

Later on, their inscriptions are found in the Punganūr, Pālmanēr, Chittoor and Kālahasti taluqs of the Chittoor district and Guḍiyātam taluq of the North Arcot district, which suggest that the scene of their political activity, changed from the Anantapur district to the Chittoor and the north of the North Arcot districts. Here, changing their yoke of allegiance from the Chālukyas, they become again the vassals of the Pallavas of Kānchi—a position which they held for nearly a century, until the dissolution of the Pallava empire. The inscriptions discovered in the above-mentioned taluqs supply us with names of generations of these Bāṇa chiefs, whose connected pedigree is known through the Guḍimallam plates of Vikramāditya II and the Udayēndiram plates of Vikramāditya III.¹¹⁶ Neither the stone inscriptions found

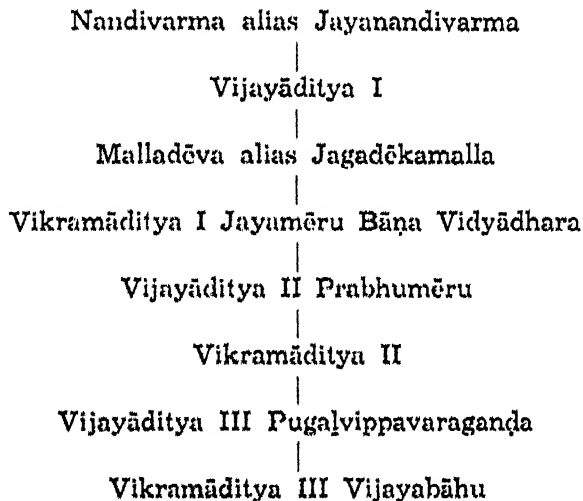
113. Ep. Rep., 1921, page 87, para 2.

114. Ep. Coll., No. 343 of 1921.

115. Ep. Coll., Nos. 333 and 359 of 1921.

116. Ep. Ind., Vol. XVII, pp. 1-7; Ep. Ind., Vol. III, pp. 74-79.

in the above-mentioned taluqs nor the copper plate grants noted above, offer us any clue as to whether there was any connection between these Bāṇa chiefs and those who ruled over Turamaravishaya. But, yet, a more or less connected account of these chiefs may be gleaned with the aid of the inscriptions both lithic and copper plate, according to which, the pedigree of these Bāṇa chiefs is as follows :

Except from Vijayāditya II Prabhumēru, the inscriptions of the earlier Bāṇa chiefs do not mention any Śaka dates and so their chronology is not yet, in terms of Christian era, settled. Another noteworthy feature of these early Bāṇa chiefs is that each one of them is mentioned in inscriptions with their general name Mahāvali Vāṇarasa or Vāṇarāya, though occasionally their actual name also is met with. In the absence of the Śaka dates and their actual names, sometimes, it is found difficult to assign the various epigraphs, to their respective authors.

However, we are concerned with only those chiefs that preceded Vijayāditya II Prabhumēru and were the subordinates of the Pallavas of Kānchi, as proved by their being mentioned in the inscriptions of their Pallava overlords. The first inscription in this reign, to mention these chiefs, independently of their Pallava overlords and yet dated in Śaka years (the date being Śaka 810) is of Mahāvali Vāṇarāya ; and the next one is that of Vijayāditya Mahāvali Vāṇarāya, son of Vāṇa Vidyādhara and Mahādevi-aḍiga, dated Śaka 820.¹¹⁷ The remaining inscriptions of Vijayāditya Prabhumēru that

117. S. I. I., Vol. III, part I, No. 44, page 95 ; Ep. Ind., Vol. XI, p. 227, D.

come to light are all dated in Śaka years and do not at all refer to any Pallava overlords. This fact may be taken to mean that these chiefs had set up an independent rule, after serving one power or the other as vassals for a long time. Thus Śaka 810 or A.D. 888 could be accepted as the date marking the beginning of the independent rule of the Bāṇa chiefs. Though in the epigraph dated Śaka 810, the Bāṇa chief is merely mentioned as Mahāvali Vāṇarāya, he may be taken to be identical with Vijayāditya II Prabhumēru, son of Bāṇa Vidyādhara or Vikramāditya II, whose inscriptions were all dated in Śaka years. This is why it is stated that Kāḍvaṭṭi Muttarayar, the father of Arigaṇḍa Perumāṇār, who appears as a donor in the 24th year of Vijaya Nṛpatungavarma,¹¹⁸ raided on Kōyātūr, perhaps a place included in the kingdom of Mahāvali Vāṇarasa Vijayāditya Veera Chuḍāmani Prabhumēru.¹¹⁹

With these preliminary considerations before us and taking them all to be correct, let us see, if the chronology of these chiefs helps us in any way in fixing the date of accession to the throne of Nandivarman II Pallavamalla and confirms the date, that was arrived at, in the previous sections, for his accession. For this purpose, first of all, the chronology of these Bāṇa chiefs is to be settled. The length of the reign of each of these chiefs may be determined by the help of the regnal years of the Pallava kings given in the inscriptions, recording gifts of land, etc., of either some private individuals, while the Bāṇas were ruling the Vaḍugavaḷi (the Bāṇa territory) or by the Bāṇa chiefs themselves. The chronology of these chiefs also is thus definitely fixed, in terms of the regnal years of their Pallava overlords.

There are altogether five Pallava inscriptions, two at Tiruvallam and three at Guḍimallam, that help us in this connection. The first of these to be mentioned is that which is engraved on the surface of a large boulder, in the bed of the river Nīva, near Tiruvallam. It registers a gift of land, in the sixty second year of Vijayanandivikramavarma, i.e., Nandivarman II Pallavamalla, by a goldsmith called Aridhiran, while Māvalivāṇarāya was ruling the Vaḍugavaḷi 12,000.¹²⁰ The second record to be noted is an inscription of Vijayadantivikramavarma, i.e., Dantivarman, son of Nandivarman II Pallavamalla, at Guḍimallam, of his forty ninth regnal year, which registers a gift of land while Vijayāditya Māvalivāṇarāyar was ruling the earth.¹²¹ The next two

118. Ep. Coll., No. 179 of 1915.

119. Ep. Coll., No. 542 of 1906, Punganūr.

120. S. I. I., Vol. III, part I, page 90, No. 42.

121. Ep. Ind., Vol. XI, p. 224, B.

inscriptions, one from Tiruvallam¹²² and the other from Guḍimallam¹²³ belong to Vijayanandivikramavarma or Nandipōttarasar, i.e., Nandivarma III, son of Dantivarma and grandson of Nandivarman Pallavamalla and are dated his seventeenth and twenty third regnal years respectively. The former inscription registers the grant to Śiva at Tikkālivallam, of three villages, clubbed together and called Viḍēlviḍugu—Vikramāditya Caturvēdimangalam, at the request of the Bāṇa chief, Vikramāditya. The executor of this grant was Kāduvaṭṭi Tamilpērarayan, which title was borne also by the executor of the Bāhūr plates of Vijaya Nṛpatungavarma, son of Nandivarma III. The latter inscription records the gift of land by one of the members of the committee administering Tiruvippirambēḍu after he purchased it from one Agniśarma, while Vāṇa Vidyādhara Mahāvalivāṇarāya, i.e., Vikramāditya, was ruling the Vaḍugavaḷimēṛku. The last of the five inscriptions comes from Guḍimallam and is dated the 24th year of Vijaya Nṛpatungavarma, son of Nandivarma III. It mentions a gift of land while Bāṇa Vidyādhara Mahāvali Vāṇarāya was ruling the Vaḍugavaḷi 12,000.

Those Bāṇa chiefs, who ruled over Vaḍugavaḷi, 12,000, as vassals of the Pallava Kings during the four consecutive reigns of the Pallava rulers of Kānchi, beginning with Nandivarman II Pallavamalla, were mentioned in the afore-said inscriptions; with the help of this information the following conclusions may be drawn :

(i) Vikramāditya alias Bāṇa Vidyādhara Mahāvali Vāṇarāya was ruling the earth from the 17th year of Vijayanandivikramavarma. It cannot be contested that this Vijayanandivikramavarma is Nandivarma II. He should be only Nandivarma III, because, the executor of the said inscription continued to be in his office, even during the reign of Nandivarma III's son, Nṛpatunga, as is attested by the Bāhūr plates of the latter. As it is known from inscriptions that Nandivarma III ruled for 23 years, his vassal Vikramāditya, therefore, should have ruled for 30 years ($23 - 17 = 6 + 24$ years of Nṛpatungavarma), that is to say, he lived, more or less, until the close of the reign of Nṛpatunga.

(ii) Vijayāditya Mahāvali Vāṇarāya was the Bāṇa chief, who was the vassal of Vijayadantivikramavarma, father of Nandivarma III. So, this Vijayāditya should have preceded Vikramāditya alias Vāṇa Vidyādhara Mahāvali Vāṇarāya.

(iii) As it is already known to us, from the Śaka-dated inscriptions, that there was another Vijayāditya, son of Vikramāditya alias Vāṇavidyādhara

122. S. I. I., Vol. III, part I, p. 92, No. 43.

123. Ep. Ind., Vol. XI, p. 224, C.

Mahāvali Vāṇarāya, a contemporary of Nṛpatunga, the contemporary of Dantivarma should be Vijayāditya I.

Thus the foregoing facts bring to light, independently of either the Guḍimallam or the Udayēndiram plates, three Bāṇa kings, in order of their rule namely, Vijayāditya I, Vikramāditya alias Bāṇa Vidyādhara and his son, Vijayāditya II Prabhumēru. The relation between the first and the second, however, is not known. If another addition that of Malladēva alias Jagadēkamalla is made, after Vijayāditya I, then the succession will exactly tally with the consecutive four generations of both the Guḍimallam and the Udayēndiram plates, in the order of father and son. So if the last year of Vijayāditya's rule is taken to be the 49th year of Dantivarma, then, it should be accepted that his son, Malladēva alias Jagadēkamalla, ruled for 19 years ($51-49=2+17$ years of Nandivarman III). Then the Māvalivāṇarāya, who was mentioned in an inscription of Nandivarman II Pallavamalla, and of his 62nd year, might possibly be the predecessor of Vijayāditya I, who, according to the Guḍimallam and the Udayēndiram plates, is known to be Nandivarman or Vijayanandivarman, a name assumed by him, perhaps, after his overlord, Vijayanandivarman II Pallavamalla. The unnamed Bāṇa king, mentioned in the lithic record¹²⁴ of the 52nd year of Vijayanandiśwaravarman, i.e., Nandivarman II, at the instance of whose uncle (or father-in-law), Gangadiyarāyar Kannāḍu Perungangar, fought on the day of the Pallava invasion, should be the same Nandivarman, father of Vijayāditya I and the founder, according to the Guḍimallam and the Udayēndiram plates, of this dynasty of chiefs. So the reign of Bāṇa Nandivarman should have begun in, if not earlier than, the 52nd year of Nandivarman II Pallavamalla and lasted till after his 62nd year, covering perhaps also the early part of the reign of Dantivarman. A record of Māvalivāṇarāyar, from Karshaṇapalli^{124a} refers to the death of a hero at Kuṭilala, on the occasion when Ballaha (Rāshtrakūṭa Gōvinda III) took up arms against Kāḍuvaṭṭi (of Kānchi) for exacting tribute. It was stated there in that the hero was a servant of Bāṇarasa Vijayitta (Bāṇa Vijayāditya), who was ruling Gangarū Sāsira (Gāṅga 6,000). We know from inscriptions that Gōvinda III invaded the Pallava kingdom of Kānchi by A.D. 802. Hence the Bāṇa Vijayāditya, who was ruling at the time of the above invasion could be no other than Bāṇa Vijayāditya I, son of Bāṇa Nandivarman, whose reign might possibly have extended till A.D. 802.

Vikramāditya alias Vāṇa Vidyādhara was ruling as the vassal of the Pallava kings for nearly twenty nine years, before the 24th year of Nṛpatunga;

124. Ep. Coll., No. 154 of 1921.

124-a. Ep. Coll., No. 327 of 1912.

whose highest regnal year, as known from his inscriptions is 26. The first inscription of his son that mentions him by his actual name is dated Śaka 820 or A.D. 898 ;¹²⁵ and the latest date as supplied by his inscriptions is Śaka 831 or A.D. 909¹²⁶. A record of the following year, i.e., Śaka 832 or A.D. 910 from Chendattūr, Guḍiyātam taluq, North Arcot district, mentions the death, in a cattle raid at Chendattūr, of a Māvalivāṇarāya, alias Kuḍiparitanḍikāmaṇār,¹²⁷ and this person may be identical with Vijayāditya II. In this case, he should have met his end, after a rule of 12 years, if Śaka 820 or A.D. 898 was taken to be his first year of rule. This makes his reign very short. Instead, if it is accepted that Śaka 810 or A.D. 888 was the first year of his independent rule even though the record, that supplies the date, does not mention him by name—then his rule may be said to have lasted for twenty two years. This view is perhaps more probable. Since, Vikramāditya Vāṇavidyādhara was the vassal of Nṛpatunga, till his 24th regnal year, it is probable that he continued to be his vassal for the next two years of his reign also. If after this, his son, Vijayāditya II Prabhumēru should have begun to rule, as his successor and as an independent Prince, perhaps only after Nṛpatunga's demise, Śaka 810 really becomes the first year of his rule.

Taking these data to be correct and reliable, then the chronology of these Bāṇa chiefs may be formulated as follows :

Nandivarma	Śaka .. 697 — 724 or A.D. 775 — 802
Vijayāditya I.	„ .. 724 — 759 or „ 802 — 837
Malladēva alias Jagadēkamalla	„ .. 759 — 778 or „ 837 — 856
Vikramāditya Vāṇavidyādhara	„ .. 778 — 810 or „ 856 — 888
Vijayāditya II Prabhumēru	„ .. 810 — 832 or „ 888 — 910

It has been stated above that Nṛpatunga passed away by Śaka 810, and that probably after this event, Vijayāditya II declared his independence. Our position does not alter whether or not the date Śaka 810 is accepted to be the first year of the independent rule of Vijayāditya II. If it is not of Vijayāditya II, it should be assigned to Vikramāditya, his father, and this marks the beginning of the independent rule of these Bāṇa chiefs ; in any case Nṛpatunga should have passed away by that year. If the foregoing conclusions are accepted to be probable and true, then the chronology of the later Pallavas of Kānchi may be formulated as follows :

125. Ep. Ind., Vol. XI, p. 227-8, D.

126. Ep. Carn., Vol. X, Mb. 229.

127. Ep. Coll., No. 168 of 1921.

Nandivarman II Pallavamalla	Śaka .. 645 — 710 or A.D. 723 — 788
Dantivarman	„ .. 710 — 761 or „ 788 — 839
Nandivarman III.	„ .. 761 — 784 or „ 839 — 862
Nṛpatunga	„ .. 784 — 810 or „ 862 — 888

Thus we get the date A.D. 723 or Śaka 645, for the accession date of Nandivarman II Pallavamalla, a result, independently arrived at, without any reference whatever to the previous sections.

Then the 52nd year of Nandivarman II Pallavamalla, a lithic record of which records the death of Gangadiyarāyar Kānnāḍu Perungangar, becomes equal to A.D. 775 or Śaka 697, and this exactly tallies with the date arrived at, in the previous sections, for the last year of Śripurusha Muttarasa and stamps the initial and the final dates, arrived at, with the help of his copper plate records, as quite correct. We, thus, get one more proof to show, that the epigraph of Śaka 710¹²⁸ does not, at all, belong to Śripurusha Muttarasa, the Western Gāṅga king and contemporary of Nandivarman II Pallavamalla, whose date of accession to the throne, may now be definitely fixed at A.D. 723 or Śaka 645.

V

LATER GĀNGA-PALLAVA RELATIONS.

During the time of Nandivarman III and Nṛpatunga, the Western Gāṅgas set up again an independent rule, after gaining once more their liberty, at the point of their sword, by defeating the Rāshtrakūṭas. The liberators of the Western Gāṅga kingdom from the Rāshtrakūṭa yoke were Rāchamalla I and his son Eṛegangadēva. Perhaps as a sign of their independent and glorious rule, Rāchamalla I assumed the title of Satyavākya Konguṇivarman and Eṛeganga, that of Nītimārga Konguṇivarman. These two titles, hence forward, were assumed by all subsequent Western Gāṅga rulers, alternatively, just as Rājākēsarivarman and Parakesarivarman were assumed by the Chōla kings. These titles help us in knowing the order of succession to the throne, in the Western Gāṅga history.

Rāchamalla I, after consolidating his power, wanted to regain the Gāṅga 6,000, which was still under the possession of the Bāṇas, ever since their conquest of it, during the reign of Śripurusha.¹²⁹ This record which was re-

128. Mys. Arch. Rep., 1918, p. 44.

129. Ep. Carn., Vol. X, Bp. 86.

examined by Mr. Narasimhāchariar¹³⁰ refers to the conflict between Bāṇa-rasa, who was ruling Gāṅga 6,000 and Rāchamalla I Permanaḍi. Even though the name of the Bāṇa king was not given in the record, it may be taken that the Bāṇa king was no other than Bāṇa Vidyādhara or Vikramāditya Bāṇa Kandarpa Jayamēru. A record from the same district, Srīnivāsapur taluq¹³¹ confirms this opinion. It says that, when Śrī Vikramāditya Jayamēru Bāṇa Vidyādhara was ruling the earth, the whole of Kāḍuvaṭṭi's force (i.e., the army of the Nōḷamba Pallavas, who were the subordinates of the Western Gāṅgas) rose against him. Then by order of his commander, Prabhumēru, who could be no other than his own son, Vijayāditya, Pokkiṇivaradoga-rāja marched up in front of the enemy. Rachamalla I succeeded in his conflict with the Bāṇa king and captured a portion of his country, known as Mahārājaranāḍu.¹³² (Pulināḍu 60 and other tracts of Perumbānappāḍi were in the hands of the Bāṇas, even after this event). Hence it was proudly stated in a record of Śaka 775 or A.D. 853 of Eṇegangadēva Permanaḍi, son of Rāchamalla I¹³³ that his Nōḷamba subordinate was ruling the country, extending up to Kānchi. This Nōḷamba prince should be no other than Polalchōra alias Pallavamalla and Nōḷambādhirāja. After the conquest of the Gāṅga 6,000 by the Gāṅgas, Polalchōra became its ruler, under Eṇegangadēva, Nītimārga.¹³⁴

Until the close of the reign of Nṛpatungavarma, the enmity between the Pallavas and the Gāṅgas did not cease. The Bāṇas, being neighbours to the Gāṅgas, had to bear the brunt of the conflict as vassals of the Pallavas. During the reign of Bāṇarasa Vidyādhara, there were many raids by Nōḷambas, subordinates of the Gāṅgas and the raids on Pulināḍu, a portion of the Bāṇa territory, find mention in some records of the time of Bāṇa Vidyādhara,¹³⁵ and his son Vijayāditya Prabhumēru.¹³⁶ In this struggle between the Pallavas and the Gāṅgas, the Gāṅga king, Prithivīpati I, son of Śivamāra II, appears, from the beginning, to have sided the Bāṇas. His existence is known only from the Udayēndiram plates of Hastimalla, Prithivīpati II¹³⁷ and the Tiruvallam record.¹³⁸ He was not at all mentioned in any of the Western Gāṅga copper plate grants nor represented by any other records, except the

130. Mys. Arch. Rep., 1917, p. 40.

131. Ep. Carn., Vol. X, Sp. 6.

132. Ep. Carn., Vol. X, Mb. 228.

133. Ep. Coll., No. 588 of 1912.

134. Ep. Carn., Vol. X, Kl. 79; Mys. Arch. Rep., for 1910, p. 26.

135. Ep. Coll., No. 571 of 1906.

136. Ep. Coll., No. 306 of 1912.

137. S. I. I., Vol. II, p. 375.

138. S. I. I., Vol. III, p. 100.

above-mentioned ones. A study of these facts, makes it clear, that Gāṅga Prithivīpati I, son of Śivamāra II, remained a vassal of the Pallavas of Kānchi or as an independent ruler between the Gāṅga and the Pallava frontiers, ever since the interference of the Pallavas in the political affairs of the Gāṅga kingdom. Perhaps this was the reason why the Gāṅgas eliminated his name altogether from their records. Prithivīpati I contracted matrimonial alliance with the Bāṇas, by giving his daughter Kundavvayar alias, Vāṇamahādēvi to Vāṇa Vidyādharaṛāya.¹³⁹ In one of the records of Mahāvali Bāṇarasa Vikramāditya Bāṇa Kandarpa Jayamēru,¹⁴⁰ there is reference to a battle fought at Sōremaṭi, where the Bāṇa opposed the Nōlamba, Rāchamalla and Mayindaḍi, on behalf of the Permanaḍi. Here, the term Permanaḍi refers, as we know already, to the Gāṅga king. Who was the Gāṅga king here, on whose behalf the Bāṇa opposed Rāchamalla I? In my opinion, it was Prithivīpati I, himself. One of the vīragals of Madanapalli, Chittoor district,¹⁴¹ refers to the same battle, which probably took place during the reign of the Vaidumba king, Gaṇḍa-trinētra. There is a stone record at Bangavāḍi in the Kolar district (Mysore state) which refers to a battle between the same parties.¹⁴² Another record from Punganūr¹⁴³ refers to a raid on Kōyatūr, i.e., the the modern Laddigam by Kāḍuvattī Muttarasa.

There are references to the raids of the rulers of Nōlambapāḍi, i.e., Nōlamba Pallavas, over the Pallava kingdom of Kānchi¹⁴⁴ in the records of Nṛpatungavarman of his 26th regnal year. In their turn, the Pallavas, under Ayyakuṭṭiyār, a subordinate of Nṛpatunga, led an expedition against the Gāṅga country, whose forces were opposed by Rāchamalla II, Permanaḍi, son of Eṛegangadēva, Nītimārga.¹⁴⁵ Amidst the confusion, caused by these attacks and counter attacks Nṛpatunga, the Pallava monarch, died.

CONCLUSION

Thus, according to our chronological scheme, Nandivarman II came to his throne in A.D. 723 and the rule of the imperial Pallavas came to an end in A.D. 888, when the Pallava kingdom passed into the hands of the Chōlas. Now, if this scheme is accepted, then the place of Aparājita, in the history of the Pallavas, should satisfactorily be accounted for. This subject will be discussed in a subsequent paper.

139. S. I. I., Vol. III, p. 100, Nos. 47 and 48.

140. Ep. Coll., No. 543 of 1906.

141. Ep. Coll., No. 295 of 1905.

142. Ep. Coll., No. 102 of 1899.

143. Ep. Coll., No. 542 of 1906.

144. Ep. Coll., Nos. 7 and 8 of 1896.

145. Ep. Coll., No. 753 of 1917,

Parēn

G. V. SITAPATI

Parēn is the name of one of the aboriginal tribes that are found in the hill country of the Jeypore Zamindari in the Vizagapatam District. Their language is also known by that name. A few words of this and some other languages spoken by the hill tribes were collected some years ago by Mr. C. Henderson, I.C.S., when he was in charge of the administration of that Agency. He placed them in the hands of his successor, the late Mr. A. C. Duff, I.C.S., and the latter sent them to my father, Rao Sahib G. V. Ramamurti Pantulu Garu. After examining the vocabularies, my father found that Parēn was closely related to Sōrā. When Sir George Grierson conducted the Linguistic Survey of India, he was not aware of the existence of this language, which was not, therefore, mentioned in the list of the languages printed as an Appendix to the Introductory Volume.

Parēn, Rēmō, Gutōb and Sōrā form the southern section of the Munda (or Kolarian) Group of Languages. Prof. Jules Bloch of Paris who heard of these languages from my father has written to him several times and requested him to investigate Parēn and Rēmō of which there is no information in the Linguistic Survey of India. Owing to ill health, my father could not undertake the work. He entrusted it to me and I conducted the investigation according to his instructions during last April. After acquainting myself with the general features of the language, I prepared, with the assistance of the Parēn tribesmen who were sent to me by the Rajah's officials, a literal translation of the Parable of the Prodigal Son in the manner prescribed by Sir George Grierson for the special purpose of the Linguistic Survey. I now publish that translation with a Skeleton Grammar of that language and a few notes.

THE PARABLE OF THE PRODIGAL SON

(1) Boi one	āḍuk-dān man-to	bāgu two	añōn sons	ḍukei. were	(2) Nōn-nu-bāgu- His two
añōn-ḍoi, sons (of)	asū-añōn-ḍoi younger son --	ayān-ḍoi-dān father -- to	jelū -- " Ō said O	ayān ! father	Sunnā gold

ruppā,	dunnōm	sobu	mālu	banṭā-ḍār-in-ḍu	enih
silver	cattle	all	property	dividing done-me-having	to me

mō - tāñ - in - āi," Soru jelū.
(thou) give me — having said spoke

(3)	*Āin-ēkā	ayāñ - ḍi	banṭā - ḍā - ru	tāyi.	(4)	Banṭā-
	Thus only	father	dividing	having made	gave	dividing

ḍāru - lāru,	asū - anōñ - ḍi - dāñ	nōñ - banṭā	nōñ	dāru.
having done	younger-son — to	his share	him	brought

(5)	Asū - anōñ	sobu	yonḡu - lāru	ṭankū	jaliā-bā
	Younger-son	all	having sold	rupees	bag-in

orōṅgu - ḍu,	sañāi	rāji	ḍuṅgu - ui.	(6)	Aḍi - rāji
having put	distant	country	set out - went		That country

ali - gā - ru - ḍu	dāri - kaḍamā - ḍi - hāttu	oā - re - ḍu	ṭankā - ḍabbu
liquor having drunk	prostitute - girls — with	having danced	rupees - money

ḍir - lāru.	(7)	Sobu ṭankā - ḍabbu	ḍir - lāru ;	boi	kāsu	sī - bā
spent		all rupees - money	spent	one	pie	hand in

inḡu.	(8)	Āḍiya- anum - ḍi	boḍe	kantār	ḍāru.	(9)	Āḍi - āḍuk -
not.		That very	year —	great	famine	arose	That boy

ḍi asuñ - asuñ	oḍiñ - oḍiñ - u - ḍu	hik - jā - ru.	(10)	Āḍi - mātrōm
house - house	having wandered	legged		(for) That only

oḍiñ - oi - ji,	muy	ār - tāyē - gi ;	muy	tāy - to ?	(11)
wandering went - though	who so ever	not gave	who	gives	

Boi	asuñ - kaḍaman - ḍi	jelū—" Bileñ - asuñ	nāyṭū	ḍugug - ḍug
One	house woman	said " Our house	what	may be

enōm	nāyṭā	ne - tāy - t - ōm - āi "	āi	suru-ḍu	nōñ	jelū.
to thee	what	(I) give — thee —	thus	having said	she	spoke

(12)	" Yāg - din - nu	buttu - lūr - in ;	nāita	ne - r -
	Three days since	hunger-has been-to me	what so ever	(I) not -

* In all places where italicised Ā or ā appear they should be taken as nasalised.

gā ; ate	konḍek a bit	misur - jā rice water oven	mō - tāy - in̄ ; (thou) give — me	in̄kā - ḍēn not - if

miñ I	ne - ki - ru ; (I) diod	konḍek a bit	misur - jā rice water - oven	tāy - ḍēn, give - if	miñ I	ne - (I)

gā - t - āi ; shall drink	konḍek a bit	mō - tāy - in̄ (thou) give - me	miñ - nu my	jibōn life	ḍuk - tu ; remains

Ō O	ā (w) uñ ! mother	e - niñ* to me	ḍoyā ḍāy - in̄ - āi," kindness be - to me —	āi thus	su - ru - ḍu having said

nōn
he

jelū.
spoke.

(13)	Āuñ - ḍi (that) mother	jeli— said	" kiyad̄ - tu diest	kit - tur - ruāi - mō - ru ; die livost - (thou) live

uri - asuñ another house	jō." go.	(14)	Āḍuk - ḍi (That) Boy	āḍi - asuñ that house	uyi. went	(15)

Paḍān Outside	tin (n) añ - u - ḍu having stood	nōn he	ananān - dān door - on	lallāḍ - ḍāru. knocked

(16)	Asuñ - ut - tur, (That) house from within	" moi who	gottā ? " (there)	su - ru - ḍu having said	paḍān - outside -

ut - tur
(to)

da : ru.
was heard.

(17)	" Miñ I	bikkiā - ja : alms - beg	u - le - wāi " came	su - ru - ḍu having said	jelū spoke	(18)

Āḍi - āuñ - ḍi That mother	ananān door	ru - rū - ḍu having opened	āḍuk - boy	ḍi - dān — at	gi - i. looked

(19)	" Mañ - u Thou (only)	mo - yi - kī ! " (thou) camest (what)	su - ru - ḍu having said	nōn she	jelū spoke

(20)	" E - nōm - dān Thee - about	ne - gul - ōm - ne - ku. (I) know thee (I) am	(21)	Ḍabbu - kāsū money — (pies)

* n̄ stands for back nasal.

sobu dārī - kui - ǧi mo - tǎy - ǧu oǧiñ - mo - ru ; e - nōm
all prostitute - girls (thou) having given wandering (thou) wast to thee

ne - r - tǎy. Ō - may - duñ - yō ” āi su - ru - ǧu nōn ku*lañ - u.
(I) not give. from here exit - go thus having said she rebuked

(22) “ Ink - āuñ ! tǎy āuñ ! ” su - ru - ǧān āǧi - auñ - ǧi, arā
no mother give mother said - while that mother stiek

dor - u - ǧu “ boǧdānnā - ǧugu - nā ! (23) Bār boi sām
having brought silent he indend another one word

mo - jelū - su - n arā - bāttu ne - lāt - ōm - āi ” āi su - ru -
(thou)-spokest say (if) stiek - with (I) strike - thee - thus having

ǧu jelū.
said spoke

(24) Nōn - uttāre, nāik - ǧī - bā āǧluk - ǧi uyi - jā - ru.
Thereupon Nayak - side (Tho) boy went bogged

(25) Nāik - ǧi jelū —“ ujje ! e - nōm - dān ne - r - tǎy - ōm - āi ;
Nayak said Be gone thee - to (I) not give thee —

kanmūn ǧuku ; entu gupā - ǧēn, e - nōm - dān ne - tǎy - t - ōm - āi ”
swine are thom tend if thee - to (I) give - thee

su - ru - du nōn jelū.
having said he spoke

(26) Kanmūn tapur - ǧu kuñdān sanǧ r - u - donǧ r - u ;
swine having driven bill entered

kuñdā - bā kuǧi - aboi ǧugu ; āǧi - asuñ - lōk āǧluk - ǧi - dān
hill - side hut one was that house persons boy - to

tañku misur tǎye. (27) Lup - ken ār - tǎy - e ; āǧi - dān.
rice water gave Much not gave there by

puṭa ār - bunāi. (28) Eñger - ǧi - gi anām - ǧlā kanmūn - ǧi - dān
belly not filled men busk water swine - for

* In all places where italicised u appears it should be taken as nasalised.

ḍoṅgā - bā trough - in	ru - rē - tāy - c. poured - gave	(29)	Āḍuk - ḍi (That) boy	jelū — “Lup - kon said much
mo - tāñ - in (you) give - me	poṭa belly	ār - bu - in ; not-filled - me	anām - ḍi - jā husks even	tāy - dēn give - if
jum ” eat	so - ru having said	jel - ū. spoke		lē - i - (we)
(30)	Nōn - uttāre, There upon	āḍuk - ḍi (the) boy	labō - bā ground - on	dimmā - ru - ḍu having roasted
mon - bā mind - in	pantsei - lu - ru. thought	(31)	“ Ō kittuñ ! O God !	miñ - nu my
				janom life
nāi - dasā what state	millē - yi ! obtained	(32)	Bilēñ - ḍāu our village	ayāñ - niñ father - my
				mājan - ḍār rich - one
ḍu - ku - ru ; was	soyē - ṭa a hundred	gotti ; slaves	ḍukurē (i). were	Sob - nēi all - they
				poṭā - belly
bori full	gā - re - ul - ku. drinking - were	(33)	Min - u I alone	āñōn - ḍoi son though
				ne - ḍār - ū - ḍu (I) having been
buktu - lagi being hunger struck	kinu - le - ru. dying (we) were	(34)	Min I	nāi - kū what-ever
pāpu sin	ne - ḍāru ? (I) committed	(35)	Ayāñ - bāttu, father - with	lup - annā - bāttu elder-brother with
				māḍ - gōl quarrel
le - ḍār - u - ḍu (we) having made	ōñ - le - uāi. out - (we)-cause	(36)	Dōm - u having arisen	ayāñ - ḍi - bā father - to
bār again	ne - ui - t - āi. (I) go	(37)	Ne - ui - ḍu, (I) having gone	“ Ō ayāñ ! O father
				mañ - nu thee - to
pāp sin	in̄ku. no	miñ I	nāi - kā what ever	pāpu, sinner
				mañ - nu thy
				sāmū word
				miñ I
ne - r - dār ; (I) not heard	māprū - nu god - of	sāmā - jī word - even	ne - r - dār. (I) not heard	māprū - lagi god unto

miñ pāp ne - dār - u. (38) E - niñ añōn mō - (a) r - sun —
I sin (I) committed me son (thou) not - say —

mō - (a) r - gulōñ. (39) E - niñ gortī - lōk - uñ tōm - iñ - āi."
(thou) not - call me slaves - like retain - me

āi so - ru - ðu, bigi - bigi ðuñ (g) u - ui.
thus having said quickly set out - went

(40) Nōn dāu ui. (41) Āḍi - somay - ḍi ayāñ - ḍoi
He village went That time father -

mēḍḍā - liñ ḍu - ku - ru. (42) Āḍi - kuroñ eḍiñu gi - i. (43)
second floor-on was that way (thus) saw

Āḍuk - ḍi gii - r - āi.
(The) boy appeared

(44) "Arē! añōn! miñ - nu asū - añōn - lōkuñ gii - t - āi,"
Lo son my younger - son - person-like appears

so - ru - ḍu nōn si?ī āi - dāru - ḍu nimman dāru - ḍu
having said he hand thus having made carefully having made

gi - i. (45) "Nōn - nā - kā añōn - iñ oāi - lu - ru," so - ru -
saw He - himself - indeed son - my come - was having

ḍu, mēḍḍā - bā - uttur mañta - ru - ḍu bigi - bigi añōn -
said second floor - from having got down quickly son

ḍoi - bā ui.
— towards went

(46) Ui - ḍu, añōn - ḍoi - dān oidu - dār - u. (47) Āḍuk -
having gone son - of waist held (that)

ḍi - dān sumbēy - i. (48) Si?ī - bā dār - u - ḍu, añōn - ḍoi - dān
boy - kissed hand - by having held son -

asuñ gulōñ (g) u - dor - u.
home called - brought

- (49) Lup - kabāḍi - dān gulon (gu). " Ō Sōmrā ! gi - i, asū -
Senior servant - to called O Somra ! see younger-
- anōn - in uāi. (50) Eñāi - kui mō - uāyāi ; mo - gi (y) i.
son - my came where-from (thou) camest (thou)-appear-ed-est,
- (51) Eniñ mittānen boḍa sardā dor - in. (52) Anōn - in
To me to-day much delight brings - me Son - mine
- lō - ruñ linn - āb - ḍu rāy - āb — tāy - āb ; bal - bal - dā
inside take (you)/having done so welcome (you) give (you) hot-water
- bo - umāy - āb (53) Temmi gottuñ āḍuk - ḍi - dān tāy - āb ;
(you) batho (you) New garment boy - to give (you)
- gusāi - ne - tu. (54) Nimman - tañli sem - āb ; nimman
let him put (it) on good ox kill (you) well
- ḍiñ - āb - ḍu gā - y - āb. (55) Piṭṭuā gornāi - ḍu tarlān
cooking (you) having done feed (him) (you) flour having ground cake
- ḍiñ - āb. (56) Ruñk - ali akūyāi, donāi - bu. (57) Ḍāu - nu
cook-(you) rice-liquor purchase bring (you) village-of
- gunni - ḍiḡin uād - dān gulloñāi - donāi - bu. (58) Anōn - ḍoi - dān
girls dancing - for call bring (you) Son - for
- āñṭi - bñ sunnā - mundi ab - tollā - bu.
finger-to (s) gold - ring put on
- (59) Āḍi - ayāñ - ḍoi āi su - ru jel - ū ki, āi - te
That father - how having said spoke - thus
- tiyāru - ḍār - e - ḡi. (60) Sobu - lōk uāi - gi. (61) Kaḍu - ḍiḡi
preparation - made all persons came (they) girls
- uā - le (- gi).
danced (they)
- (62) Lup - anōn - ḍoi āḍi - somay - ḍi lion kabaḍ - ḍāru - ḍuku - ru.
Elder son - that time field work doing was

- (63) Uñonāi. It became dark.
- (64) Lup - anñon - ðoi Elder son — bigi - bigi quickly uāi. came
- (65) Asuñ - ār - uāi ; at - koi ðuku - ru. (66) Kin - kin - uā - r -
House not went outside was Singing dancing
- sobaðdu at - koi - ut - tur ðāru.
sound outside - to was heard
- (67) "Mittāl parbui inku, nāyṭā inku. (68) Nāy -
To-day festival no what so ever not what
- dān sardā - sobaḍ ðār - lu - rē (i) asuñ ? " su - ru mon -
for delight - sound making nro (in tho) house having said mind-in
- bā pantsei - luru.
thinking was
- (69) Pindāi kokor - ðu oḍōl - mo - oruul - ku sig - sagyā
Fial having coughed groen cheroot smoking sign
- ðāru - ðu boi kabāḍi - dān gulon - u ; "nāy sobaḍdu ? "
having made one servant to called what noise ' s
- su - ru - ðu jelū.
(having said) spoke
- (70) "Mañ - nu asū - sakā - nōm uāji ; tañli - boi semei - ðu
your younger brother - your came ox - one having killed
- tāyi - lu - re."
gave (they)
- (71) "Nōn - kī ! noṣto - lōko uāi - ðuku su - ru - ðu sardā -
He (is it?) wretched man come - is (having said) delight
- ðāru - lu - ru ! Min asuñ ār - gur - nē - tu " su - ru - ðu
making - are I house not enter having said

- dāṇḍun - ne tinañ. (72) Gotti - ḍi āḍi - lup - ḍi - dān āḍi - sobu
out side only stood (A) Slave that - elderly man-to that - all
- jel - ū. (73) Āḍi - sāmā dāru - ḍu, ayāñ - ḍoi paḍaṇ - tārāi.
said That word having heard father came out
- (74) "Bābō ! nāy - dān mō - rj - ji - gū - ru ?
Darling what - for (thou) not entering wast
- (75) Asū - sākā - nōm uāi. (76) Mittāl boḍo - sardā - din - nu.
Younger-brother-thine came To-day much delightful day-indeed
- (77) Māmiñ bāg - sāk kaln - ābu paṭa - lē (i) - ḍu - dār. (78)
You two - brothers mix (you) having embraced hold
- Kalnābu - ḍu gū - yābu---jumābu " aḍ - su - ru - ḍu ayāñ - ḍi jelū.
having been together drink eat that-(having said) father spoke
- (79) "Abuḍ - din - uttur miñ ne - kuru ; enōm meṭṭiyi
Many days for I (I) - have been thee disobeyed
- inḱu. (80) Nāy - dān e - niñ kinmen - boi - jā mō - r - tāy - i - len ?"
not What - for to me goat - one - even (thou) not-gavest - (to us)
- (81) "Nōn nimman - dā - nē - tu, asar - ḍi - nē - tu, e - nōm
He good let be bad let be to thee
- sākā inḱū - kī ? (82) Boi poṭā - bū bāg - lōk jonam -
brother not - what ? One womb-from two persons horn -
- bō - ḍāru. (83) Sobu - din miñ - nu - bā - ēkā mō - ku. (84)
(you)-were All . days with me only (thou) wast
- Māl - niñ - sobu māmiñ - nu - ēkā. (85) Nōm - nu sākā nē -
Property - mine-all your only Thy brother (I)
- surāi - ḍu, sardā - lē - ḍāru. (86) Rabgaḍ - ḍau - nu nāik - di - nu
having found delight (we) made Neighbouring village of Nayak's
- kaḍam - ḍoi - dān donāi - ḍu bihā - ḍāru - i - āi " so - ru - ḍu jel - ū.
girl having brought marriage perform (I) (having said) spoke.

AN OUTLINE OF PARĒṆ GRAMMAR¹

Pronunciation.— The Speech Sounds² in ParĒṇ are almost the same as in Sōrā (Savara), Gutōb (Gadaba) and Rēmō (Bonḍo Poraja). The following sounds which are not heard in Sōrā, are found in ParĒṇ :—

(1) The consonantal diphthong *ts* as in *pantsei-lur-u* (30)³, 'thought-struck (him)'; but this sound is rarely heard.

(2) The alveolar, plosive, unvoiced *ṭ* as in *ṭaṅka* (5), 'rupee'; *nāi-ṭā* (11), 'whatever'; but this is also rare.

(3) The dental, plosive, voiced *d* as in *dunnōm* (2), 'cattle'; this is frequently heard.

(4) The bilabial, fricative, voiced *w* as in *ōṇ-le-wāi*, (35), 'leaving-we-came'; this is heard only after a vowel and before *āi*.

The back vowel sounds, *u* and *o* are often interchanged in ParĒṇ as in Sōrā. Ex. *Suru-ḍu*, (11); *Soru-ḍu*, (39); 'having said.' *U* is sometimes used to denote the intermediate nature of the sound. cf. Sōrā.— *ḍaku*, 'is'; *suda*, 'big.'

The consonants *r* and *l* are interchanged occasionally as in *uār-sabaḍḍu*, (66), 'dancing-sound'; *uāl-e-gi*, (61), 'danced-they.' cf. Sōrā.— *al-roḍēlenji*, *ar-roḍēlenji*, '(they) fought with one another.' The final consonant in $\sqrt{uāl}$ or $\sqrt{uāṭ}$ is a checked consonant like the final consonants in many other words; it is assimilated with the succeeding consonant as in *uād-dān*, (57), 'for dancing.' cf. Sōrā.— *ēḍ-t-am*, *ēttam*, '(I) shall cut you.' (Vide Sōrā Manual, p. 10).

1. The points noted in this Outline are entirely based on the ParĒṇ text of the Parable of the Prodigal Son, given above and on some other materials collected in the Jeypore Agency.

2. These sounds are, here, represented by the Roman alphabet employed in the Records of the Linguistic Survey of India, as the publishers of this Commemoration Volume could not get the new types required for the alphabet of the International Phonetic Association.

3. The number given within brackets in this Outline indicates the number of the sentence in the Parable of the Prodigal Son, given above.

Similar assimilation of dissimilar consonants is noticed in the following words in the Parable given above :— gorti, (38), gotti, (72), 'slave'; buktu, (33), butti, (12), 'hunger'; laḍ-laḍ, lallaḍ, (15), 'the knocking sound of doors, etc.'; boḍḍam-n-ā, boḍḍan-n-ā, (23), 'silence!'; mō-(a)r-ji-gār-u, mo-ji-gār-u, (74), 'thou-not-even-entered.'

The vowel sound a in the negative particle ar (or ār) is dropped after a vowel as in :— nergā, (12) = ne-ār-gā, 'I not drank'; mōrsun — mōrguloṇ, (38) = mō-ār-sun — mō-ār-guloṇ, 'thou-not-say — thou-not-call.' cf. Sōrā.— bōte gaman = bōte gai-aman, 'who sir (are) you.'

The glottal check, which is considered to be a very remarkable feature in Sōrā is also noticed in Parēṇ as in siʔi, (44), 'hand.'

Nouns.— The suffix -ḍi appears frequently at the end of nouns as in gutōb-ḍi, 'a Gadaba'; ayān-ḍi, 'father'; enḡer-ḍi, 'male person.' It cannot be regarded as a personal suffix because it is also found in words like āḍi(ya)-anum-ḍi, 'that year'; kanmūn-ḍi, 'swine'; āḍi-somay-ḍi, 'that time.' It may be dropped as in āḍuk-ḍi-dān, (26), āḍuk-dān, (1), 'to a man'; asū-anōn-ḍi, (4), asū-anōn, (5), 'younger son.' It is dropped in the vocative case as in Ō ayān!, 'O father!'; Ō āuṇ!, 'O mother!'. It is also dropped when the contracted form of the pronoun is suffixed as in anōn-iṇ, (49), 'my son'; sākā-nōm, (74), 'your brother.'

This suffix corresponds to -an in Sōrā. cf. Sōrā.— ullēn-an, 'grandson'; ē ullēn!, 'O grandson!'; ē ullēn-ji, 'O grandsons!'; ullēn-jā, 'grandson-even'; ullēn-iṇ, 'my grandson'; ullēn-t-am, '(I) am grandson to you.'

Number.—There is no trace of the existence of a dual number in Parēṇ. The suffix of the plural is -gi as in the following :— nōn-gi, 'they'; gunni-gi 'women'; sākā-ḍi-gi, 'brothers', tāy-ē-gi, 'they gave.' The suffix -gi in Parēṇ corresponds to -ji in Sōrā. (Vide Sōrā Manual, p. 17).

Very frequently the singular form is used in the sense of the plural. Ex. dāri-kaḍamā-ḍi, (6), 'prostitute girls'; yāḡ-din-nu, (12), 'for three days'; kanmūn ḍuku, (25), 'there are swine.' cf. Sōrā.— bāḡu mandrā, 'two persons.' (Vide Sōrā Manual, p. 18).

Case.—There is nothing to distinguish the nominative and the accusative forms of nouns. The instrumental or sociative case-phrase is formed by adding — bāttu to the nominative. cf. Sōrā.— bāt(t)c. In a sentence where -bāttu is used to form the sociative case, the verb is plural though the subject

is singular. Ex. asū-añōn dāri-kaḍamāḍi-bāttu oār-ē, (6), 'the younger son danced with the prostitute girls'; oār-ē is 3rd person plural; the singular form is oār-u. See also sentence 35. cf. Sōrā.—anin a-ḍukkarī-n-bātte illā-ji 'he came with his wife'; illā-ji is plural.

The dative case phrase is formed by adding -dān to the nouns and the accusative forms of pronouns. Ex. asū-añōn-ḍi-dān, (4), 'to the younger son'; kanmūn-ḍi-dān, (28), 'for the swine'; anaṇat-dān, (15), 'at the door'; enōm-dān, (20), 'about thee.' cf. Sōrā.—āsan, -apsēle. The ablative case-phrase is formed in Parēñ by adding -uttur to the nominative or locative forms of nouns as in asuñ-uttur, (16), 'from the house'; mēḍḍā-bā-uttur, (46), 'from the second floor.' The suffix -nu is added to the nominative forms to form the ablative and genitive case-phrases. Ex. yāḡ-din-nu, (12), 'for three days'; rabgaḍ-ḍau-nu, (86), 'of the neighbouring village'; nōn-nu, (2), 'his.' cf. Gutōb (Gadaba).—ablative suffix is -bōnu and the genitive suffix is -nu. The locative case-phrase is formed by adding -bā, -liñ to the nominative or accusative forms of nouns and to the genitive forms of pronouns. Ex. si?i-bā, (7), 'in hand'; añōn-ḍoi-bā, (46), 'towards the son'; miñ-nu-bā, (83), 'near me'; mēḍḍā-liñ, (41), 'on the second floor.' cf. Sōrā.—aṇal-bā, 'towards fire wood,' tulab-lēñ (-an), 'in the forest.'

The adverbial objects and cognate objects have — as in Sōrā — the same form as the nominative. Ex. Sañāi rāji duṅgu-ui, (5), 'he went to a distant country.' cf. Sōrā.—sañāi ḍesā ijētēñ, 'he went to a distant country.'

Pronouns.—The nominative forms of the personal pronouns are:—(1) miñ, 'I', bitēñ, 'we'; (2) mañ, 'thou,' māmīñ, 'you'; (3) nōn, 'he, she or it', nōn-gi, 'they'.⁴

The accusative forms of the above are:—(1) enin, enlēñ⁵ (2) enōm⁶, em-bēñ⁷ (3) enōn⁸, enōn-gi.⁹

4. Cf. gutōb.— (1) niñ, 'I'; nēiñ, 'we' (2) nōm, 'thou,' pēñ, 'you' (3) may 'he, she or it,' may-nēñ, 'they.' The dialectal forms in the Vizagapatam texts, miñgu, 'I,' bābiñ 'thou' etc. given in the Linguistic Survey of India under Gadaba (Vol. IV. p. 231) do not really belong to that language. They are the pronouns (incorrectly written) of Parēñ, which was then unknown.

5. Cf. Sōrā.— enlen, 'we.'

6. Cf. Gutōb.— nōm, 'thou.'

7. Cf. Sōrā.— ambēñ, 'you'; Gutōb.— pēñ, 'you.'

8. Cf. Sōrā.— anin, 'he, she or it.'

9. Cf. Sōrā.— anin-ji, 'they.'

The dative forms are formed by adding—dān to the accusative forms. Ex. enōm-dān, 'about thee.' The suffix -nu is added to the nominative forms to form the genitive case-phrase.¹⁰ Sometimes it is dropped. Ex. non-nu (2) his', non-banṭā (4), 'his share'; māmiñ-nu, (84), 'your', bilēñ-ḍau (32) our village.'

The use of the genitive forms of these pronouns as noted above is a development of modern Parēṇ. The pronouns of the first and second persons have contracted forms (1)-iñ-lēn; (2) ōm,-bēn, which are suffixed to nouns to form the genitive case-phrases. Ex. asū-añōn-iñ, (49), *lit.* 'younger son-I' 'my younger son.' In Parēṇ as well as in Santālī, there is a struggle in usage between forms like miñ-nu-asū-añōn *lit.* 'I-of-younger son' and asū-añōn-iñ *lit.* 'younger son-I' and the former are gaining ground. In course of time, the latter forms may disappear. In Sōrā, the latter forms only are still in use. Ex. Sūñ-n-am, 'your house' (*lit.* 'house-you'). Even Sōrā boys laugh at the use of aman-a-sūñ, *lit.* 'you-of-house', made by foreigners, learning their language.

Demonstrative pronouns :—māy, māi, 'this,' ō-māy, 'from this'; āḍi (-ya), tu 'that' entu (25) 'them' (those pigs) etc.

Interrogative pronouns.—muy, mui, 'who?' nāy, nāi, 'which?' etc.

Indefinite pronouns.—nāi-kā, nāi-ḥā, 'whichever ever, whatever', Sob-nei, 'all'.

Numerals.—The cardinal numbers are 1. boi, 2. hāg (u), 3. yāg (i), 4. un-gi, 5. munloi, 6. tur-gi, 7. gul-gi, 8. tam-gi, 9. tūn-gi, 10. gal-gi, 11. gal-boi, 12. gal-bañ, 13. gal-bañ-boi, 20. gal-bañ-tam-gi or boi kuḍi. 100. boi Soye.

These are most closely related to the numerals in Sōrā, Gutōb, Rēmō, Kharia and other languages of the Munda family.

There are no ordinal numbers in Parēṇ or any other language of the Munda family. The first or eldest son is known as lup-añōn, *lit.* 'big son' and the second son, as asū-añōn. Similar devices seem to be employed in the place of the ordinal numbers.

Adjectives.—Adjectives are independent words; they are not distinguished by any ending. Ex. mimik ōlā, 'green leaf' asar-ōlā, 'dried leaf,' asūtā kūl,

10. Cf. Gutōb.—niñ-nu, 'my.'

(*lit.* small tiger), 'panther.' Some adjectives may be used as nouns also. Ex. *jiēn imbur*, 'cold wind,' *jiēn*, 'cold,' n. The suffix *-ḍi* at the end of nouns is dropped when they are used as adjectives. Ex. *āuñ-ḍi*, 'mother, or woman', n.; *āuñ-kusōr*, *lit.* female-dog.

Adverbs.—

A. According to form:—

1. Simple. Ex. *nim (m) an*, 'well,' *āi*, 'thus.'
2. Derivative. Ex. *āin-ēkā*,¹¹ 'accordingly'; *gortī-lōk¹¹-uñ*, 'like a slave.'
3. Compound. Ex. *nōn-uttāre*,¹¹ 'thereupon'; *nāi-dān*, 'what for?'

B. According to meaning:—

1. Adverbs of time—*biyo-gi*¹² 'to morrow'.
2. „ place—*padān*¹¹, 'outside'.
3. „ manner—*ujjē*, 'for nothing'
4. „ degree etc.—*a buḍ-din* 'for many days' *ulāl-ulāl*, 'very hot.'
5. „ affirmation, negation, etc.—*in̄ku*, 'not'.

Prepositions.—*-bā*, 'at, on, in, near, by the side of, etc.'; *-uttur*, 'from'; *-dān* 'for'; *-(a) liñ*, 'on, in,' etc.

Conjunctions.—*bār*, 'and'; *inkā-ḍēu*, *lit.* 'not-if' 'if not'. *jā, jī*, 'even, though' Ex. *Kondēk-jā*, 'a bit even'; *odiñ-oi-jī*, *lit.* 'wandering-went-though', 'even though (he) went about.'

Exclamations and Interjections.—*arē*!, 'lo!'; *ō kittuñ*!, 'o god!'

Verbs.—The inflexion of Verbs presents one feature peculiar to *Parēñ*. The pronouns of the first and second person-both singular and plural, have another set of contracted forms which are prefixed to the verbs in all tenses and moods as shown below.

11. Due to Oriya influence.

12. *Gutōb.*—*biyēr*; *Rēmō.*—*bērā*; *Sōrā.*—*biyō*.

√jel, 'speak.'

*Present and Future tense.*¹³

<i>Singular.</i>		<i>Plural.</i>	
1. miñ	ne-jel-t-āi ¹⁴	bilēñ	le-jel-t-āi
2. mañ	mō-jel-t-u	māmiñ	bō-jel-t-u
3. nōn	jel-t-o	nōn-gi	jel-t-ē (-gi)

Past tense.

1. miñ	ne-jel-u	bilēñ	le-jel-u.
2. mañ	mō-jel-u	māmiñ	bō-jel-u.
3. nōn	jel-u	nōn-gi	jel-ē (-gi).

√ui, 'go'

Present and future tense :—1. ne-ui-t-āi, le-ui-t-āi ; 2. mō-ui-t-u, bō-ui-t-u ; 3. ui-t-o, ui-t-ē (-gi).

Past tense.—1. ne-(u)yi, le-yi ; 2. mō-yi-bō-yi ; 3. uji, uyē-(-gi).

√ḍuk, 'be' is like the anomalous verb ḍaku in Sōrā (Vide Sōrā Manual p. 138). The 3rd person, singular, present tense form of this verb, ḍuku may, loosely, be used (like the corresponding form ḍaku in Sōrā) for all persons and numbers, both in the present and future and the past tense forms.

13. t in these forms is the present and future tense augment as in Sōrā.

14. Vide foot note 4. In the Linguistic Survey of India (Vol. IV, p. 232), ne, le, mō, bō are shown as the last part of the pronouns, miñ, bilēñ, mañ māmiñ and these pronouns are supposed to belong to a dialect of Gadaba. The mistake arose on account of the Vizagapatam texts which mixed up incorrectly the forms of Parēṇ. Till very recently the existence of Parēṇ or Rēmō was not known.

But for the sake of clearness, forms of the conjugation of $\sqrt{\text{duk}}$ are frequently used in Parēñ.

Present and future.—1. ne-ku, 'I am' le-ku, 'we are'; 2. mō-ku 'thou art' bō-ku, 'you are'; 3. duku, 'he or she or it, is,' dukē (i) (-gi).

Past tense.—1. ne-ku-ru, 'I was,' le-ku-ru, 'We were,' 2. mō-ku-ru, 'thou wast,' bō-ku-ru, 'you were' 3. duku-ru, 'he was'; nōn-gi du!urē (i) (-gi), 'they were' duke (i) is loosely used for dukurē (i).

The past tense augment in Parēñ seems to be r while it is l in Sōrā and many other languages. Ex. gii-r-āi (43) 'appeared' cf. gii-t-āi (44), 'appears.' But this augment is not noticed in jel-u, 'said'; tāy-i, 'gave,' gii, 'saw' ui, 'went' and such other forms.

The contracted forms ne, le, mō, bō are infixed between the root of a verb and ku (the present tense form of duku) or ru (of the past tense form of duku) to express the meaning of the present or past progressive in English. Ex. oññ-mō-ru, *lit.* 'wander-thou-wast' = 'you were wandering'; tinañ-le-ku, *lit.* 'stand-we-are' = 'we are standing.'

These contracted forms are also infixed as òñ-le-wāi (35), *lit.* 'leave-we-came' = 'we set out and came.' The conjunctive participle form (see below) is also used; òñu(-du)-le-uāi, 'having left, we came.' Ki-nu-le-ru, (33), 'having been dead, we were.' In 'ne-ki-ru, (12), *lit.* 'I-die-was' = 'I was dead', we find ki, 'die' in the place of ku, 'be' cf. ne-ku-ru given above.

*Incorporation of Pronominal Objects.*¹⁵

The contracted forms of pronouns of the first and second person-singular and plural, (i) iñ, len; (2) òm, ben are incorporated with the verbs by which they are governed. The other set of contracted forms ne, le, mō, bō may also be prefixed to denote the subject of the verb. Ex. mō-tāy-iñ, (12), 'thou-give-me' (imperative), tāy-iñ-āi (2) 'give away to me'; ne-tāy-t-ò-m-āi, (14), 'I—will give away to thee'; ne-gul-ò-m-ne-ku, (20), 'I know thee-I am'; mo-(a)r-tāy-i-len, (80), 'thou-not-gavest us'; buttu-lur-in, (12), 'hunger-strikes me.'

15. Cf. Incorporation of nouns or pronouns with verbs — Sōrā Manual, pp. 44-45.

Imperative mood.

√dār, 'hear'—dār, 'hear, thou'; dār-āb, 'hear, you.'

√jel, 'speak'—jel, 'speak, thou'; jel-āb, 'speak, you.'

√ui, 'go'—uiā, yō, 'go, thou'; ui-āb, 'go, you.'

The following imperative plural forms occur in the specimen given above:—linn-āb (52) 'lead'; tāt-āb (53), 'give'; Sem-āb (54), 'kill'; diñ-āb (54), 'cook'; gāy-āb (54), 'feed.' In these forms, bō- may be prefixed as in bō-umāy-āb (52), 'bathe' or 'give a bath'; the pronominal object may be infixed as in bō-tāy-iñ-āb, 'you-give-me'.

Sometimes, the singular imperative form is used in the plural sense as in dar (77), 'hold (you)'.

The following imperative plural forms contain-ābu instead of-āb:—kal-n-ābu (74) 'mix (you)'; gā-y-ābu (78) 'drink (you)'; jum-ābu (78) 'eat (you)'; ab-toll-ābu (58) 'cause to put on (you)'; don-āi-(ā) bu (56), 'bring (you)'. The u in -ābu is probably an emphatic particle as in mañ-u (19) 'thou thyself'. Cf. Sōrā.—gā-bā, 'drink (you)'; jum-bā, 'eat (you)'.

The following imperative forms relating to the first and third person are noticed in the specimen, the Parable of the Prodigal son, given above:—ār-gur-nē-tu (71) 'let me not enter'; nim(m)an-ḍā-nē-tu — asar-ḍā-nē-tu (81), 'let him be good — let him be bad'; gusāi-nē-tu (53), 'let him put on (-clothe)'. Cf. Sōrā.—dāgāḥte, ganurōte, 'let the sun shine hot,' 'let it rain.' (Vide Sōrā Manual p. 138).

ḍuk-t-u (12) is different in meaning from ḍuku mentioned above. ḍuku means 'is' and denotes the fact of existence, ḍuktu is in the conditional or thought mood. Ex. kondek mo-tāy-iñ; miñ-nu jibōn duktu, lit. 'a bit — thou—give-me; (let) my life be'. It means 'give me a bit and save my life.'

The negative forms in the imperative mood are formed by adding (ā) r before the affirmative forms. Ex. mō-(ā) r-sun — mō-(ā) r-guloñ (38), 'thou-say not — thou-call not.'

The Conjunctive participle

The sense of the conjunctive participle is indicated by the addition of the suffix -ḍu to the past tense forms and the imperative forms of verbs. Ex.

oroṇ(g)u-ḍu (5), 'having put'; cf. oroṇ(g)u, 'he put'; oār-ē-ḍu (6) 'having danced'. Cf. oār-e, 'they danced'; baṇṭā-ḍār-in-ḍu (2), 'division, having made for me'¹⁶; cf. baṇṭā-ḍār-in, 'division, make for me'; linnāb-ḍu (52) 'having taken'; cf. linnāb, 'take you'.

There can be no incorporation of the noun objects in the verbal forms or in compounds in Parēṇ because Parēṇ seems to have given up the use of contracted forms of nouns which we find in Sōrā. There are, however, traces of the existence of the contracted forms in Parēṇ as in the following compounds:—

taṇli, 'Ox or cow' is found in Sōrā, Gutōb, Rēmō as well as in Parēṇ. The contracted form of this word is tāṇ and this is found in the following compounds:—

Parēṇ.—kui-tāṇ, 'cow' (*lit.* female-cattle),
būr¹⁷-tāṇ, 'bison' (*lit.* forest-cattle),
ik-tāṇ, 'dung' (*lit.* dung-cattle).

Sōrā.—a-yān-tāṇ, 'cow' (*lit.* mother-cattle),
kindrēn-tāṇ, 'bison' (*lit.* forest-cattle),
a-sōn-tāṇ (*lit.* dung-cattle).

Gutōb.—baṇḍi-tāṇ, 'cow'; ik-tāṇ, 'dung'.

Rēmō.—goi-tāṇ, 'cow', būr-tāṇ, 'bison', ik-tāṇ, 'dung'.

The causative prefix ab- is added to verbs as in Sōrā. Ex. ab-tollābu (58) *lit.* 'cause to put on'. Cf. Sōrā.—ab-tol-tol-bā which means the same.¹⁸

The insertion of n in the reflexive verbs (cf. Sōrā verbs of Class II—Sōrā Manual, p. 25) is noticed kal-n-ābu (74), 'mix (you)' boḍḍam-n-ā (by assi-

16. In Sōrā, a noun object may be incorporated in the conjunctive participle form but a pronominal object cannot be so incorporated. Vide Sōrā Manual, p. 44.

17. Cf. bur, the irregular contraction of baru-n, hill in Sōrā. Bir-hōr (*lit.* forest man) of the Munda family.

18. The verb tol seems to be a very old verb. It is found not only in almost all the languages of the Munda family but also in the aboriginal languages of the Malay Peninsula.

milation, boḍḍannā) dugu-n-ā (23), 'silent-be' cf. Sōrā.—kaḍḍam-n-ā (kaddab-n-ā) ḍaku-n-ā.

The subjunctive or conditional mood is formed by the addition of the particle—*ḍēn* [cf. Sōrā.—(en) *ḍēn*] to verbs. Ex. *in̄kā-ḍēn*, *lit.* 'not-if', meaning 'if not'; *tāy(i)-ḍēn* (29), *lit.* 'gave-if,' meaning 'if (you) gave.' The *i* in *tāyi* is left out in rapid pronunciation.

āi at the end of some verbs denotes, as in Sōrā, (1) motion towards the person speaking in the case of verbs of motion and (2) completion of action in the case of some other verbs. Ex. *Wāi*, 'come'; *gulloṇ-āi* (57), 'call hither'; *doyā-ḍā-in̄-āi* (12), 'kindness-be-to me'; *uñṇ-āi* (63) 'it became dark'; *tōm-in̄-āi* (3), 'keep me on'; *mō-tāy-in̄-āi* (2) '(thou) give away to me'.

kī in *mo-yi-kī* ? (19) 'you came-what ?'; *kā* in *nāi-kā* (34, 37), 'what so ever'; *ēkā* in *āin-ēkā* (3) 'accordingly' (*lit.* thus only) and words like *gortī-lōk*, 'slave or serf,' *sobu-lōk*, 'all,' *padān*, 'outside,' (*nōn*)-*uttāre*, 'there-upon,' indicate the Oriya influence on this language.

There are many words common to Gutōb, Rēmō, Parēñ and Sōrā, some of which are given below.

<i>Gutōb.</i>	<i>Rēmō.</i>	<i>Parēñ.</i>	<i>Sōrā.</i>	
(aḍu-) ōn	ōñ	añōn	o ? on	(=son).
mbōp	bōp	bāp	b ? ōb	(=head).
mōñ	mōñ	māñ	m ? od	(=eye). (contr-mad)
mi	semi	muñ	m ? ūn	(=nose)
lintir	lintūr	lūt	l ? ūd	(=ear)
tummo	tummo	tōt	t ? ōd	(=mouth)
lāñ	leāñ	lāñ	l ? āñ	(=tongue)
isāl	isā	usāl	usāl	(=skin)
billi	bullu	bulu	bulu	(=thigh)

<i>Gutōb.</i>	<i>Rēmō.</i>	<i>Parēh.</i>	<i>Sōrā.</i>	
gimē	gimē	kinmēn	kimmēd	(=goat)
girēm	grēm	rumaṅ	rumēh	(=cat)
bontēl	bontē	bontēl	bontēl	(=buffalo)
r ? ō	(hatti)	rā	r ? ā (-n)	(=elephant)
iām	miām	miām	miñām	(=blood)
ruku	ruṅku	ruṅku	ruṅku	(=rice)
			(ruku in Jirang dialect)	
illi	sal-pūn	ali	ali-	
			(sāl, contr. form)	
biyēr	bēra	biyō-gi	biyō	(=to-morrow)

ఆంధ్రభాషాపదములు - వాటి నిష్పత్తిక్రమము

కోరాడ రామకృష్ణయ్య

ఆంధ్రభాషలోని పదముల నిష్పత్తిక్రమము తెలుసుకోవలసినట్లే ముందు పదమనగా నేమో తెలుసుకోవలసిఉంటుంది. పదమనగా ఒకమాట అని సామాన్యార్థము. శబ్ద మనేదానిని కూడా ఆ అర్థములోనే ప్రయోగించుటకలదు. కాని “శబ్దము” అనేదానికిని “పదము” అనేదానికిని వైయాకరణులు కొంతభేదము కల్పించివారు. శబ్దమనేది సామాన్యవాచకమంటే పదమనేదాన్ని విశేషవాచక మనవచ్చును. సామాన్యముగా అర్థప్రతిపత్తి కలిగించేధ్వనిని శబ్ద మంటారు. “తస్మాత్ ధ్వని శబ్దః” అని ధ్వనియే శబ్దమని భాష్యకారుడు నిర్ధారణ చేసినప్పటికీ ఎటువంటిధ్వని శబ్దమగును అనేప్రశ్నకు సమాధానముగా, “యేనోచ్చారితేన సాస్థా లాంగూలకకుదవిమణిసాం సంప్రత్యయో భవతి స శబ్దః” అని వివరించి చెప్పినాడు. కాబట్టి అస్య క్తధ్వనికాక, వ్యక్తధ్వని - అనగా అర్థవంతమైన ధ్వని శబ్దము కావచ్చునని తేలినది. ఇక పదమో, “సుప్తిబంధం పదం” అని సంస్కృతవైయాకరణులు ఒక సంకేత మను కల్పించివారు. అనగా ముబంధము, తిబంధము అయిన శబ్దము పదమనుపేర గ్రహింపబడవలె నని వారి అభిప్రాయము ఇక్కడ నువ్, తిత్ అనునవి సంస్కృతవ్యాకరణసాంకేతికములే అయి నప్పటికీ నామవిభక్తిప్రత్యయములు, క్రియావిభక్తిప్రత్యయములు తుదినిగల శబ్దములే పదము లగు చున్నవను సామాన్యభావమును మనము గ్రహింపవచ్చును. శబ్దమునై - అనగా ధాతు ప్రాతిపదికము లనై విభక్తిప్రత్యయముల నేలజేర్చవలెను, చేస్తుటవలన గలిగే ప్రయోజన మేమిటి, ఈవిభక్తులు, విభక్తిప్రత్యయములు అనేది భాషలో ఎట్లేర్పడినవి అనేప్రశ్నలు బయలుదేరక మానవు. కాని వీ టికి లగిన సమాధానము చెప్పుటకు అవకాశ మిచ్చుట చాలదుగాని ప్రశ్నోత్తరమునకు సంబంధించినంత వరకు విచారితము.

వాస్తవముగా మానవుడు తనభావములను సంపూర్ణభావములుగనీ, సంపూర్ణవాక్యములలోనీ వ్యక్తము చేస్తాడు. కావున పూర్ణవాక్యమే భాషకు ప్రమాణము - అనగా కొలతబద్ధ. ఆవాక్యము వ్యక్తముచేసే భావములోని భాగములనుబట్టి ఆవాక్యముకూడా కొన్ని పదములక్రింద విభాగము చేయబడుతున్నా ఈవిభాగము కాల्పనికమేకాని సహజముకాదు. కావుననే ప్రాచీనవైయాకరణులు అఖండవాక్యస్థాపితమేకాని, పదస్థాపిత మర్హస్థాపిత మొదలగువాటి నంగీకరించలేదు. అనగా ఒకసంపూర్ణ భావద్యోతకమగు ఒక అఖండవాక్యములోని భాగములే ఈపదములని చెప్పవలసినదేకాని ఇవి స్వయము గా సంపూర్ణార్థబోధకములు కావని భావము. ఆసంపూర్ణార్థబోధకమగు వాక్యములో నున్న పదములకు గల పరస్పరసంబంధమును వ్యక్తముచేయురీతుల విభాగమునే విభక్తిఅందురు. అట్టి విభక్తు లేడువిధము లని ప్రాచీనవాక్యభాషావ్యాకరణకర్తలు నిర్ణయించిరి. కావుననే సంస్కృతమున విభక్తు లే డగుట తటస్థం

ఏకం ద్వికం త్రికం చాథ చతుష్కం పంచకం తథా । నామార్థ ఇతిసర్వేచ పక్షాః కాస్త్రే నిరూపితాః ॥ వైయాకరణభూషణసారము.

ప్రాతిపదికమే లింగమును, వచనమును నూచించే యెడల పాణిని నూత్రిమున లింగ, వచన శబ్దము లనావశ్యకములగును. కావున అతని అభిప్రాయమున నవి ప్రాతిపదికముచేత నూచింపబడవనీ, పృథమ విభక్తి పృథ్యయమే వాటిని నూచించుననీ తలచవలసి ఉన్నది. అర్థపంచకమును ప్రాతిపదికమే బోధించుననీ, పృథమాపృథ్యయము కేవల ద్యోతకము మాత్రమే అనీ కొందరియతము. ఇట్లు పృథమా విభక్తి లక్షణమునుగూర్చి సంస్కృతవైయాకరణులలోనే అభిప్రాయభేదము, మతభేదమును కలదు. అట్టివానినే తీసుకొనివచ్చి భిన్న సంప్రదాయములతోగూడిన ఈ ఆంధ్రభాషా లక్షణమునకు చేర్చిరి. ఈ భాషలో తల్లి, తండ్రి, పుట్ట మొదలగు ప్రాతిపదికములే, విభక్తిపృథ్యయ మేమీ లేకయే జాతి, వ్యక్తి, లింగ, సంఖ్య కారకములను బోధించుతున్నవి. బహువచనము నూచింప వలెనంటే ఏకవచనరూపమునకు పృథ్యేక శబ్దమో దాని అవశ్యభాగమో అగు “కలు,” లేదా “లు,” అనునవి చేర్చబడుతున్నవి. ఇది కేవల బహుత్వ నూచకమేకాని దీనికి విభక్తి భేదముతో సంబంధములేదు. అన్ని విభక్తులలోనూ బహుత్వమును నూచించుట కిదే చేర్చవలెను. కర్తృకారకమునకూ, కర్మకారకమునకూ మొదట ఎట్టి భేదమును లేదు. అమహచ్ఛబ్దముల విషయమున నిష్పటికిని లేనేలేదు: చెట్టు పడెను, వాడు చెట్టు కొట్టెను- అన్నప్పుడు ‘చెట్టు’ శబ్దమునకు కారకభేదమువల్ల మార్పేమీ కలగలేదు. కరణసంప్రదానాపాదానాధికరణకారకములు ప్రాతిపదికమునకు “చేతక, కొఱకు, వలనక, అందు ” మొదలగు శబ్దములను చేర్చుటచేత ఏర్పడుతున్నవి. “తండ్రి, అన్న” మొదలగు మహచ్ఛబ్దముల విషయమందైనా ఇదేరీతి- అనగా ప్రాతిపదికమే మరొకశబ్దము పరమైనప్పుడు తాను విశేషణత్వమును పొందుచుండును. తండ్రి-తండ్రిచేతక అనగా తండ్రి (యొక్క) చేతయందు అని అర్థము. చెట్టువలననుండి - అనగా చెట్టు (యొక్క) వలనను - ప్రక్కను - ఉండి - చెట్టుమీదనుండి అకు రాలినది. మరికొన్ని శబ్దముల విషయములో, అనగా నేయి, నోరు మొదలగువానికి మరొకశబ్దము పరమైనపుడు దానివిశేషణత్వము ద్యోతకమగుటకు ‘అత్తు,’ ‘ఇక’ మొదలగు శబ్దములు నడుమ చేర్చబడుట కలదు. అప్పుడు ‘నేయి + చెంబు’ అనునది ‘నేయిచెంబు’ అనికాక ‘నేతిచెంబు’ అనిన్ని, ‘నోరు + మాట,’ ‘నోరుమాట’ కాక ‘నోటి మాట’ అనిన్ని అగుట సంభవించును. నేయి, నోరు మొదలగు శబ్దముల విశేషణత్వమును వ్యక్తముచేయుటకు చేర్పబడిన “అత్తు”, “ఇక” శబ్దములు ప్రాతిపదికలతో కలిసిపోవుటచేత నేర్పడిన “నేతి” “నోటి” అను పదములనుండి ‘టి, తి’ లను విడదీసి వైయాకరణులు ఔపవిభక్తికములని వీటికి పేరు పెట్టిరి. స్థలవాచక శబ్దమైన ఈ “ఇక” అనేదానిలోని ఇకారమే కొన్ని తత్సమశబ్దములపై విభక్తులు తరమైనపుడు కూడా చేర్పబడుతున్నది. రాముడు + ఇ-రాముడి పుత్రకము; రామన్ + ఇ, రామని - రాముని, రామునిచేత, రామునివలన మొి రాముడు అనుదానిలోని డువర్ణకముకూడా రామక అను ప్రాచీన రూపములోని పదాంత నకారమున కూలగా బయలుదేరిన డకారమునకు ఉచ్చారణ సాకర్యమునకై ఒక ఉ కారము చేర్చుటచేత ఏర్పడినది. రాముడు, రాముడులోని తుదిడువర్ణము ఇతర

విభక్త్యర్థకరూపములలో కనబడక పోచిన నకారము మాత్రమే విశేషణత్వద్యోతకమగు ఇ కారముతోకూడి “ని” వర్ణమై కనబడుచుండుటచేత “రామున్దు” లోని “న్దు” అను దానికిని, ‘రాముని’ - చేతను ‘అనుదానిలోని నివర్ణమునకును గల సంబంధమును గుర్తింపని వైయాకరణులచేతులలో “దు” వర్ణకము ప్రథమాప్యయమైనది, ప్రథమేతరవిభక్తులలో “ని” వర్ణకము నిగాగమమై నెలసినది.

మొత్తముమీద నీ ‘దు’ వర్ణక మీభాషకు సంస్కృతభాషాసంపర్కము కలిగినపదప ‘అవకా, వాన్దు’ అనుసర్వనామరూపములసామ్యముచేత మహాస్థలగు సంస్కృతాకారాంతపులింగకల్పములతో కూడా బయలుదేరి ఉండునని, ఆ “దు” వర్ణకము తక్కినవిభక్తులలో గనబడకుండుటనుబట్టి ప్రథమాప్యత్వయముగా గ్రహింపబడెనని, ఊహించవచ్చును. ఇట్లే “ము, వు”లూడా, సంస్కృతకల్పములకు సంబంధించినవే. ఇవి అయ్యుంకకల్పములు నుకారాంతకల్పములును తుదినూతగా ఒక ఉకారమును గ్రహించుటచేత ఏర్పడిన వనమ + ఉ + వనము, ధేను + ఉ - ధేను + వ + ఉ - ధేనువు అను రూపములనుండి విడదీయబడుటచేత ఏర్పడినవేఅని అనుకోవచ్చును. ప్రథమలోనేకాక తక్కిన విభక్తులలోకూడా ఈరూపములే పోలిపదికములై నిల్చి ఉండుటచేత వీటిని ప్రథమాప్యత్వయములనుట పొసగనే పొసగదు. వనము, వనముచేత, వనమువలన, ధేనువు, ధేనువుచేత, ధేనువువలన మొ॥

ఇక “లు” వర్ణము బహువచనద్యోతకమేకాని ప్రథమావిభక్తిప్రత్యయ మనుటకు వీలులేదు. అన్నివిభక్తులలోను బహువచనమున నిజే “లు” అను దీనిని విశేషణరూపముతో చేర్చబడి కనబడుతున్నది. దీనిపోచినరూప మెట్టిదో ఈభాషను పరిశీలించినంతమాత్రమున తెలుసుకొనుట కష్ట సాధ్యమేకాని ఇతరసన్నిహితసహాధీయ భాషారూపములనుబట్టి అన్వేషించి తెలుసుకొనుటకు ప్రయత్నముచేసిన నుకర మగును. ఈ ‘లు’ అనునది ఈభాషలోని బహువచనరూపములనుండి విడదీయబడి ఒకప్రత్యయముగా నేర్పడుట తటస్థించుటచేత అంశభూత్యము లేని కొత్తకల్పములు ఈభాషలో కొన్ని బయలుదేరినవి. అట్టి పదములలో వైయాకరణులచేతకూడా ఒకవిధముగా రూపసాధనలై గ్రహింపబడినవి, “కొలకు, మూకు, కలకు, రేకు, గోగు మొనలగుకల్పములు. వైయాకరణులు గ్రహించిననుటలోని ఉద్దేశ మేమనగా ఈరూపములనిష్పత్తిక్రమమును వారు వ్యాకరణమున సాధింపవలసినవారై రనుటయే. ఈబహువచనరూపములనిష్పత్తిని సాధించునందగ్ధమున వారికి కొంత చిక్కు కలిగినది. ఏల యనగా ఈకల్పము లేకవచనమున నుపద్ధాంతములై యున్నవి. ఉదా : కొలను, మూను, కలను, రేను, గోను, ఇత్యాదులు. వీటికి బహువచనమున ‘లు’ వర్ణము చేర్చగా కొలనులు, మూనులు, కలనులు, రేనులు, గోనులు అని కావలసి ఉన్నది. అట్లుకాక భాషలో నిష్పన్నరూపములు కొలకులు, మూకులు, కలకులు, రేకులు, గోగులు అని వ్యవహారమం దున్నవి. కేవలము ‘లు’ అనునదిమాత్రమే బహువచనప్రత్యయమైతే కొలనులు కావలసినదేకాని కొలకులు అగుటకు వీలులేదు. కావున నీరూపమును సాధించుటకు వైయాకరణుడు బహువచనప్రత్యయము పరమైనపుడు ఈకల్పములకు - అనగా కలన్వాదులకు ‘కుష్వీధానమును’ రేన్వాదులకు ‘గుష్వీధానమును’ చేయవలసినవాడైనాడు. ఇట్లు బహువచనరూపములను సాధించినపదప, ‘లు’ వర్ణముమాత్రమే బహువచన

ప్రకృత్యయముగా ఏర్పడిన పిదప భాషలో నతిశ్వాచిత్కముగా వ్యవహరింపబడుచుండిన కొలకు, మౌఖ మొదలగు కువర్ణాంతైకవచనరూపములనుగూడ నాదరించుచు, ఏకవచనమునగూడ ఈ 'కుక్' వికల్ప ముగా వచ్చునని విధించినాడు. అట్లు మౌఖ, మౌఖ, అనురెండురూపము లేక వచనమునను, మౌ కులు అనే దొక్కటే బహువచనమునను ఏర్పడినవి. ✓

వైయాకరణులు విధించిన 'కుక్' అనునది సహజముగా తొలిశబ్దమునకు చెందినదా, లేక బహువచన ప్రకృత్యయము చేర్చబడినపుడు మాత్రమే వచ్చుచుండుటచేత బహువచనమునకు సంబంధించినదా అను సందేహము కలుగకమానదు. కొలకు, మౌఖకుశబ్దము లేకవచనమున, ప్రాచీనకాలము నుండిన్ని రూఢ ములై ఉన్నయెడల వానియందలి "కు" వర్ణము శబ్దగతమే అనవచ్చును; కాని నువర్ణాంతరూపములకే ఎక్కువప్రాచుర్యము కలుగుటచేత ఈ 'కు' వర్ణము బహువచన ప్రకృత్యయమునకే సంబంధించినదేమో అను సంశయమున్ను కలుగక మానదు. ఇతరసన్నిహితభాషలగు తమిళ కన్నడములలోకూడా ఈశబ్ద ములు కువర్ణాంతములుగా కాక "కురమ్, " "కుళమ్" అని మకారాంతములుగా ఉండుటచేతనూ, బహువచనప్రకృత్యయ మాభాషలలో తెలుగులోవలె 'లు' అనునది కాక కవర్ణపూర్వకమై "గళ్", "గళు" అనురూపములు గలవై ఉండుటచేతనూ తెలుగులోని "కుక్" విధానమునకు మూలమయిన ఆబహువచనరూపములలోని 'కు'వర్ణము బహువచనప్రకృత్యయమునకు చెందినదే అని నిశ్చయించుట కవకాశ మేర్పడుతున్నది. అట్లే అయినచో కొలను + కులు = కొలనుకులు, కొలన్కులు, కొలంకులు, కొలంకు + లు, కొలంకు + లు అనునీరితిని కొలంకు అను నేకవచనరూపము బహువచనరూపముయొక్క అనుచితవిభాగముచేత (wrong splitting) ఏర్పడినరూపమని (back form) తెలుసుకొనవలసింది.

కాగుగా పరిశీలించినచో ఇట్లే ప్రాచీనకాలమున "కలు", "గలు" అను బహువచనప్రకృత్యయముతో కూడిన బహువచనరూపములనుండి ఈభాషలో "లు" అనునదిమాత్రము బహువచనప్రకృత్యయమను ఊహతో "లు"వర్ణము విడదీయబడుటచేత ఏర్పడి కవర్ణాంతైకవచనరూపములుగా భాషలో స్థిరపడిన శబ్దములు అనేకముగా మనము గుర్తించవచ్చును. అట్టిపదములలో కొన్నిటిని మాత్రమే ఈదిగువపట్టి కలో చూపుతున్నాను. కవర్ణాంతమే తొలిరూపము కాగూడదా? దానిపై "లు"వర్ణము బహువచన మున చేర్చబడి ఉండకూడదా? అనుసందేహమును నివారించుటకుగాను ఇతరసన్నిహితభాషలలోని కవర్ణవిరహితములగు ఏకవచనరూపములు వ్యవహారములో ఇప్పటికీ ఉండుట ఈపట్టికలో వ్యక్తము చేయబడుతున్నది. వైయాకరణులు గ్రహించినరూపములలోకూడా ఏకవచనమందు ను వర్ణాంతరూప ములకేకాని కు వర్ణాంతరూపముల కితవ్యవహారప్రాచుర్యము లేకుండుటనుబట్టి కు వర్ణాంతరూపములు భాషలో సహజములుగాని ప్రాచీనములుగాని కావని ఉహింపవచ్చును.

తమిళ కన్నడములు			తెలుగు
ఏకవచనము	బహువచనము	బహువచనము	ఏకవచనకువర్ణాంతరూపము
తమి - ఈ	ఈ + గళ్ = ఈగళు	ఈగలు	ఈగ
తమి - ఎలి; క - ఇలి	ఎలి + గళ్ = ఎలిగళ్, ఎలిగళు	ఎలికలు, ఎలికలు	ఎలిక, ఎలిక

తమిళ కన్నడములు		తెలుగు	
ఏకవచనము	బహువచనము	బహువచనము	ఏకవచనపువర్ణాంతరూపము
తమి - కిలి,క- గిలి,గిలి	కిలి + గళి = కిలిగళు	చిలుకలు +	చిలుక
తమి, క, మ- ఉమి	ఉమి + కళి = ఉమికళు	ఉమికలు, ఉముకలు	ఉముక - (ఊరక)
తమి - ఎలుమ్మ, ఎన్ను, క-ఎలు, ఎలువు, ఎలులు	ఎలుమ్మగళి	ఎముకలు, ఎముక్కులు	ఎముక - (ఎమ్మ)
తమి - పీలై	పీలై + గళి	పీనుగలు	పీనుగ
తమి - ఆలై, క-ఆనె	ఆలై + గళి = ఆలైగళు	పీనుగలు, పీనుగులు	పీనుగ, పీనుగు, పీనిక
తమి - ముటి	ముటి + కళి = ముటిక్కుళి	ముక్కులు	ముక్కు
తమి, క - నరి	నరి + కళి = నరిక్కుళి	నక్కులు	నక్కు
తమి - కుడై	కుడైగళి	గొడుగులు	గొడుగు
తమి, క - మరమ్	క - మరంగళి, తుళు - మరొకళు	మంగులు, మ్రొంగులు	మ్రొంగు
తమి - కుళం, క-కొళ	కుళంగళి	కొళంగులు, కొలంగులు	కొలంగు
తమి - గోళ	గోళంగళి	గోంగులు, గోంగులు	గోంగు
తమి - తుణి	తుణిక్కుళి	గునికలు, తునుకలు	తునుక, తునక

ఇట్టిభాషలో క, కు, గు వర్ణాంతకర్తవ్యము లనేకములు పొందినభాషలోని బహువచనరూపముల నుండి 'లు' పర్ణము విడదీయుటచే నేర్పడినవై ఉండెనుటకు సందేహము లేదు. ఈభాషలోని బహువచనపుత్యముయొక్క సహజస్వరూపముకూడా ఇప్పటిరూపములను పొందినభాషారూపములతో పోల్చి చూచినగాని మనకు ఎరుకపడదు. కావున మనభాషలోని పుల్లైకపదములయొక్కగాని విభక్తులయొక్కగాని నిష్పత్తిక్రమమును వాటిమూలస్వరూపమును తెలుసుకొనవలెనంటే వాటిచరిత్రను ఆభాషలోనేకాక దానికి సంబంధించిన సన్నిహితసహాయభాషలలోకూడా వెనువెనుక కన్పిపించి పరిశీలించవలసిన అవశ్యకత ఎంతో కనబడుతున్నది.

ఇంతవరకీ భాషలోని నామవిభక్తులనేవి సంస్కృతవ్యాకరణసంప్రదాయముసారము ఏర్పరచబడినవైనను వాస్తవముగా ఒకనామవాచకపదముపై మరిఒక స్వతంత్రపదమును చేర్చుటచేతనే ఆయా విభక్త్యర్థములు వ్యక్తియగుచు వచ్చినవిగాని కేవల మర్థము తెలియనిపుత్యములు చేర్చుటచేత గాదనిన్ని, ఒకపదముపై మరొకపదము చేర్చినపుడు ఆరెంటికిని గలసంబంధము విశేషణవిశేష్యభావసంబంధమై ఉండెననిన్ని, ఒక్కొక్క డాపదములకు గల ఈసంబంధమును వ్యక్తముచేయుటకుగానూ "అత్తు", "ఇక్క" మొదలగుశబ్దములు చేర్చబడుచూ ఉండెననిన్ని తెలియుచున్నది. దీనినిబట్టి

+ తాలవ్యకారసాహచర్యముచేత కంఠ్యకారము తాలవ్యచారముగా మారినది. (The law of Palatalization)

సామాన్యముగా ఈభాషలోని వాక్యములందలి పదములకు గలసంబంధము విశేషణవిశేష్యభావరూపమై ఉండెనని స్పష్టమగుతున్నది. (ఇక క్రియావిభక్తిస్వరూప మెట్టిదో పరికిలించుముగాక!) అంధ్రవైయాకరణులు, ముఖ్యముగా సంస్కృతభాషాభిమానులు, సంస్కృతవ్యాకరణపద్ధతి నవలంబించి ఈభాషలో నామవిభక్తులను సప్తసంఖ్యాకములుగా ఎట్లు చేసినారో అట్లే క్రియావిభక్తిప్రత్యయవిషయమున కూడా అచ్చటి లకారపద్ధతినే ఇచ్చటకూడా దింపిచేసినారు. (కాని అచ్చటి దళలకారములకున్న ఇచ్చట లావు లేకపోవుటచేత ఇచ్చట లకారపంచకమునుమాత్రమే గ్రహింపవలసినవారైనారు.) (అలకారములకు తివ్, తన్ మొదలగునవి ఆదేశముగా వచ్చినట్లే ఇచ్చటకూడా లకారములకు డుక్, రు, వు, ము మొదలగునవి ఆదేశము లగునట!) అనువాదార్థమునందు డుక్, రు లకు డు, వులు మరల ఆదేశము లగునట! ఉన్నానుబంధముమీద డుక్, రు లకు ది, వి అగునట డుక్, రులకు డు, వులుగాని ది, విలుగాని ఆదేశ మగుననుటలో అర్థ మేమో కనబడదు. కేతనాదులును ఆయాకాలము లందు ఎడ, ఉడు, ఉరు, దును, దుము మొదలగువాటినే విధించినారుగాని లకారముల కాదేశముగా మాత్రము చెప్పలేదు. సంస్కృతక్రియారూపములకుది నున్న సర్వనామచ్ఛిన్నములకును, భాషలోని సర్వనామరూపములకును ఎట్టిసంబంధము? అగపడకపోవుటచేతనూ, ఒక్కొక్కలకారములో నీటి రూపములు విశేషముగా మారిపోవుచుండుటచేతనూ, లకారములకు తిజాదు లాదేశములని తిజాదుల కాయా లకారములలో ఆయాప్రత్యయములు మరల ఆదేశము లగునని తెలుపబడినది. కాని ఈభాషలో డు, రు, ము, వు మొదలగునవి వాడు, వారు, మేము, నీవు అనుసర్వనామముల అవశిష్టభాగము లనుట స్పష్టముగ నుండుటచే లకారముల కివి ఆదేశములనీ, ఉన్నాదులు నీటికి అనుబంధములనీ చెప్పవలసిన అవశ్యకత కనబడదు. (ఉన్న అనేది ఉండు ధాతువునుండి ఏర్పడిన క్రియావిశేషణరూపమే అనుటచేత ఉన్న + వాడు = ఉన్నవాడు, ఉన్నాడు, అని ఇట్టి రూపముల నిష్పత్తికృమను సులభముగా బోధపడుచునే ఉండుటచేత సంస్కృతభాషలోని క్రియారూపముల ప్రక్రియాలావధాన మంతయు ఇచ్చటికి తేలవలసిన అవశ్యకత లేదు.) అప్రక్రియను అనుసరించుటచేతనే ప్రత్యేకశబ్దములై స్పష్టముగా కనబడుతునే ఉన్న ఉన్నాదుల కనుబంధములనిమాత్రమే చెప్పవలసి వచ్చినది. ఈభాషారూపములను ప్రత్యయములుగను అనుబంధములుగను వ్యాకరించు విధానము అవలంబించుటచేతనే పొగిచినవైయాకరణలేకాక అధునికులగు భాషాశాస్త్రపండితులలో ద్రావిడభాషా తత్త్వమును కనిపెట్టుటకై అపారపరిశ్రమచేసిన కార్దైల్ పండితునివంటివాడుకూడా ఈ భాషాస్వరూపమునూ, దానిపరిణామకృతమునూ గుర్తింపలేకపోవుట తటస్థించినది. (అంధ్రవైయాకరణులవలె ఈతడును ధాతువులకు ఆయానిష్పాదకములగు కొన్నిప్రత్యయములు చేర్పబడుతున్నవని చెప్పినాడు. వీటినే ఈతడు Formative additions to the theme అని పేర్కొన్నాడు - అనగా “పోగు,” “అడక్కు” అనువాటిలోని “గు” వర్ణమును, తమి - “అడైను” అనుదానిలోని “ను” వర్ణమును, “తిరుడు” మొదలగువాటిలోని “దు” వర్ణమును, “నిరుమ్మ” మొదలగువానిలోని “బు” వర్ణమును క్రియానిష్పాదకప్రత్యయములని ఆతడు తలచినాడు.) ధాతువులవై వచ్చునీప్రత్యయములు సకర్మకక్రియలలో పరుషర్షము చెంది ద్విర్భావమును చెందుతున్నవనికూడా తెలిపినాడు. పోగు =

శబ్దము, పొక్కు=పంపిచేయుట; అడంగు=అణగి ఉండుట, అడక్కు=అడచుట, అడ్డగించుట; అడ్డెను=క్రిక్కిరిసి ఉండుట (to be stuffed in); అడ్డెచ్చు = అణచిపెట్టుట (to stuff in); తిరుస్తు=తనకుతానే దిద్దుకొనుట (to become correct); తిరుక్తు=ఒకరితప్పు దిద్దుట (to correct); నిరమ్ము=నిండుట (to be full); నిరప్పు=నింపుట (to fill). వైయాకరణులు పోగు, అడంగు, తిరుండు, నిరుంబు మొదలగువాటినే ధాతువులుగా గ్రహించి ఉండుటచేత వారి కీప్రత్యయములగొడవయే లేక పోయినది. కాల్వైస్ సండితు ధాతూపములను ఇతరద్రావిడభాషారూపములతోనూ, ఆయా భాషలలో ఆధాతువులనుండి వీర్పడిన ఇతరనామవాచకరూపములు మొదలయినవాటితోనూ పోల్చి చూచినవాడుగనుక 'కు', 'సు', 'దు', 'బు', అనువాటితో గూడని నామవాచకశబ్దములకూడా కనబడుతున్నప్పుడు ఇవి అంతమందు కలవిమాత్రమే ధాతువులని అత డెట్లు చెప్పగలడు. ధాతువు అనేదానికి సహితీయశబ్దముల కన్నిటికిని పరమమూలమైన వర్ణసముదాయ మన్నిదే అర్థమైనచో ఈ గు, దు, బు మొదలగువర్ణములే లేకుండిన కొన్ని నామవాచకపదములు భాషలో కనబడుతున్నప్పుడు వీటితోకూడినదే మూలధాతుస్వరూపమనిచెప్పుట కష్టము లేదుకదా. 'అడంగు' ధాతు వైనచో 'అడ' అనునామవాచకరూప ముండుటకు కారణ మేమై ఉండును? 'కునుగు' ధాతువైనచో 'తుని', 'తుండు', 'తుంపర', మొదలగునవి గునర్ణవిరహితములైన నామవాచకరూపము లెట్లేర్పడినవి? "తిరుస్తు", "నిరుమ్ము" అను 'దు' వర్ణాంత, 'బు' వర్ణాంతరూపములే మూలధాతువు లైనచో తిర్పు, తిరుల్, తిరి (చెవిలో తిరి పెట్టుట) మొదలగునామవాచకరూపములలో 'దు' వర్ణముగాని, "నిండు" "నిరై" మొదలగురూపములలో 'బు' వర్ణముగాని, కనబడుట లేదే. అట్లే 'వెలుగు' ధాతు వైనచో "వెలవెలబోవు", "వెల్లి" "వెండి", "వెల్ల" మొదలగువానిలో 'గు' వర్ణ ముకూడా లేకపోవునా? ఆయాధాతువు లనబడువాటిలోని తుదివర్ణములు వాటికి సంబంధించిన అనేకశబ్దములలో కనబడుటలేదు. కనుక అవి మూలధాతువులకు చెందినమూలధాతువులు కావనీ, క్రియారూపము లేర్పడుసందర్భమున మూలధాతువు కేదో ఒక అర్థమును నూచించుటకుగాను చేర్చబడి ఉండెననుటే సమంజసముగా ఉండును. అట్లే అయినచో అడ్డ, నిర్, తిర్, వెల్, కున్ మొదలగునవే మూలధాతువు లగునని చెప్పక తప్పదు. వీటిపైని చేరిన 'దు, బు, గు, సు' మొదలగునవి ఆధాతువులనుండి క్రియారూపములను నిష్పత్తిచేయునపుడు క్రియాత్వద్యోతకములుగను, లేదా, సహాయధాతువులుగను చేర్చబడి వాని అవశ్యభాగములై ఉండును. ఇప్పుడు మన కివి అర్థము తెలియనిప్రత్యయమాత్రములే అయిన నగుగాక, కాని మొదట నీధాతువులను క్రియారూపములుగా ప్రయోగించినప్పోచినజను లర్థములేనిప్రత్యయములను చేర్చి ఉండరుగదా. భాషలో అర్థములేని ప్రత్యయములు (త. కారియై) అనుబంధములు మొదలైనవి లాక్షణికునివ్యాకరణమనే కత్తిక్రింద నలిగిపడిపోయినవలెకాదు లే కాని వేరుకావు. ఇవికూడా భాషలో అర్థవంతములై ఒకకాలమున స్వతంత్రప్రయోజనము గలిగినస్వతంత్రశబ్దములే అయి ఉండుననుటకు సందేహములేదు. కాలప్రవాహమున బడి ఉచ్చారణజేగముచేత నలిగి నలిగి మారురూపములనూ సంక్షిప్తరూపములనూ పొందుటచేత కొంత కాలమున కానవాలుపట్టుటకు వీలులేనిస్థితికి వచ్చి ప్రత్యయములు, అనుబంధములు అగుచుండును.

ప్రవాహజగము, లేదా ఉచ్చారణవేగము ఒక్కొక్కచోట - అనగా ఆభాషను వ్యవహరించుచేతమునం దొకప్రాంతమునగాని, ఆసంఘమునం దొకభాగమునగాని - అల్పమై ఆభాషారూపముల కంత నలుగుడు లేకుండుట తటస్థించినచో ఒకప్రదేశమున మార్పుచెందినరూపముల నిజస్వరూపము మరొక ప్రాంతమువారివ్యవహారములో నిలిచి ఉండి మనకు గోచరింపవచ్చును. ఒకకాలములో ఒకభాషను వ్యాకరించినవారిలక్షణమునకును అంతకుపూర్వ మేర్పడి ఉన్నలక్షణమునకున్నకూడా కొంతభేద మేర్పడుచుండుట తటస్థించును. కనుకనే ఒక్కభాషకే కాలభేదమునుబట్టి భిన్న వ్యాకరణము లేర్పడుచుండుట. మరియు నీభేదము వారివారిదృక్పథములనుబట్టికూడా ఏర్పడుచుండవచ్చును. సామాన్యముగా ఏభాషకైనా మొట్టమొదట లక్షణ మేర్పరచినవారిమార్గమునే తరువాతిలాక్షణికులుకూడా అనుసరించిపోవుట తటస్థించుచుండును. కనుక ఏకభాషాలక్షణవిషయమున కాలమును బట్టి భేదము లంతగా కనబడకపోయినా సజాతీయము లయిన భిన్న భాషలలక్షణములను పరికించినయెడల మూల భాషారూపములు, ఆయాకాలములలో ఏయేరూపములతో ఉన్నవో, అవి లాక్షణికులచే ఏయేవిధముల పరిగ్రహింపబడినవో తెలియవచ్చుచేకాక వాటిపుట్టుపూర్వోత్తరములుకూడా విశదము కావచ్చును.

ఇంచుకు నిదర్శనముగా నీభాషలలోని బహువచనరూపములయొక్కయు బహువచనప్రత్యయములయొక్కయు స్వరూపము లెట్లు మార్పుచెందుతూవచ్చినవో ఇదివరకే చూపబడినది. 'ఎలికలు' అనేబహువచనరూప మొకటి ప్రాచీనద్రావిడభాషలో వ్యవహారమం దుండగా దానిలో నొకకాఖ అయినతమిళమును కీర్తిస్తవ్యజ్ఞమునకు పూర్వమున వ్యాకరించి లక్షణము చెప్పిన తొల్లాప్పియవార్ అనే లాక్షణికుడు 'ఎలి + కలు (కల్)' అని ఆకాలపుభాషాప్రయోగమునందలిపరిపాటినిబట్టి విభాగించి 'కల్' అనేదానిని అమహద్భూతబహువచనప్రత్యయముగా విడదీయగా, మరికొంతకాలమునకు మరొకకాఖ అయినకన్నడమును వ్యాకరించినవారుకూడా అట్లే విభాగింపగా, అటుతరువాత ఆమూల భాషయొక్క మరొకకాఖ అయినమన తెలుగుభాషను ఆకాలమునందలి ఆభాషలోని వ్యవహారపద్ధతినిబట్టి వ్యాకరించినవారు 'ఎలిగల్' అనే ప్రాచీనభాషాశబ్దము 'ఎలికలు', 'ఎలుకలు' అను రూపములు వ్యవహారములో ఉండుటచేత ఆశబ్దము 'ఎలిక + లు' అని విభాగించి, 'ఎలిక' అనేది ఏకవచనరూపమనీ 'లు' అనేది బహువచనప్రత్యయమనీ లక్షణ మేర్పరచిరిని మనము తెలుసుకొనే ఉన్నాము. ఒకకాలమున వ్యవహారములో ఉన్నశబ్దము మరికొంతకాలమున కొకదేశభాగమున 'ఎలిక' అనేరూపమును గ్రహించినది. 'గల్' అనుపదము 'లు' అయినది. ఇట్లే తమి; 'పుడర్' - తె; 'పాదరు' అనుపద మిప్పుడు 'పాద' అయినది. తెమ్ + ఎలర్ = తెమ్మెలర్, తెమ్మెలర్, తెమ్మెరలు, తెమ్మెర + లు - ఏకవచనరూపము 'తెమ్మెర' అనునదీ భాషలో ఏర్పడినది. గాలి అను అర్థముగల ఎలర్ అనుప్రాచీనశబ్దము వ్యతిపాతవిధిచే ఎరల్ అయినది. తెమ్ శబ్దముతో కలిసి తెమ్మెరలు అనురూపమును పొంది బహువచనరూపభ్రాంతిని కల్పించి 'తెమ్మెర' అనే ఏకవచనరూప కల్పనమునకు సాధకమయినది. ఇట్లు ప్రత్యేకశబ్దములలోవలెనే ధాతుస్వరూపవిషయములోకూడా క్రియావిభక్తులవిషయములోనుకూడా ఆయాకాలములం దాయాభాషాకాఖలలోని వ్యవహారపద్ధతి

పాటినిబట్టి లక్షణములో అభిప్రాయభేదము లేర్పడుతూ వచ్చినవి. లాక్షణికులు 'ధాతువులుగా పరిగణించినకొన్ని రూపములను గ్రహించి పరిశీలించెను. 'గు' వర్ణాంతధాతువులనుగూర్చి పెనుక కొంచెము పరిశీలించేకావచ్చును. వెలుగు, తునుగు, తిరుగు, అడగు మొదలైనవి మూలధాతువులని భావించుటకు అవకాశము లేకుండుటకు గలకారణమును గమనించే ఉన్నాము. విశేష మేమనగా, ఆంధ్రమున కొంతవరకు అర్వాచీనములని చెప్పదగిన - అనగా తద్ధర్మార్థములని చెప్పబడేరూపములకంటె అర్వాచీనము లన్నమాట - తిరుగుచున్నాడు, తిరిగిసాడు, తిరుగగలడు మొదలగు త్రైకాలిక్రియారూపములలో 'గు' వర్ణాంతమే నియతముగా కనబడుచుండుటచేతనూ, దానివైసే కాలనూచక దిన్నములు చేర్పబడుచుండుటచేతనూ ఆ 'గు' వర్ణాంతమే ధాతువని ఆంధ్రవైయాకరణులు తలచిసారు. ఈభాషలో తద్ధర్మార్థము లనబడురూపములుకూడా 'గు' వర్ణసహితములుగానే ఉన్నవి. ఇవి కొంతవరకు కాలభేదము, లింగవచనభేదముకూడా లేకుండా ప్రయోగింపబడుతున్నవి. 'వెలుగును,' 'వెలిగెడును' అనునవి భావివర్తమానములలో లింగవచనభేదము లేక ప్రయోగింపబడుచుండుట సుత్యక్తమే. ఈరూపము లిట్టిభేదమును నూచింపకుండుటనుబట్టి అట్టి భేదమును నూచించుటకు గాను భాషలో ఏర్పడిన 'వెలుగుతున్నది, వెలుగుతున్నవి, వెలుగగలదు, వెలుగగలడు' మొదలగు రూపములకంటె ప్రాచీన మనుటకు సందేహములేదు. దీని నిష్పత్తిక్రమము తెలుపుతూ ఆంధ్రవైయాకరణులు వెలుగు అనేది ధాతువనీ, దానివై తద్ధర్మార్థమున ఎడు, ఎడి, ను అను ప్రత్యయములు చేరువనీ చెప్పిసారు. ఈకారణముచేత 'గు' వర్ణము ధాత్వవయవమే అయినది. కాని ఇంతకుపూర్వము చిరకాలము క్రిందటనే ప్రాచీనభాషలోని ఈ 'గు' మంతరూపములను వ్యాకరించిన తమిళవైయాకరణుడగు తోల్కాప్పియసార్ అనునతడు "తైగుమ్" "వెళ్ళమ్" అనువాటిని ధాతువులుగా గ్రహింపక 'తై, వెళ్, పా' మొదలగునవే ధాతువులనీ, 'గుమ్' అనేది క్రియారూపమునకు బహువచనమున చేర్పబడే ప్రత్యయమనీ చెప్పిసాడు. టు, డు, తు, ణు అనేవి ధాతువుల కేకవచనమునూ టమ్, డమ్, తుమ్, ణమ్ అనేవి బహువచనమునూ చేర్పబడునని చెప్పిసాడేకాని ఇవి కాలభేదమునుగాని లింగభేదమునుగాని నూచించునట్లేమీ తెలిపి ఉండలేదు. తరువాతికాలమునందలి వైయాకరణులు 'టు', 'టుమ్' ప్రత్యయములు భావివర్తమానములనూ, తక్కినవి భూతకాలమునూ నూచించునని ఒకవిభాగము చేసిసారు. ఇక కన్నడభాషవైయాకరణులుకూడా తమిళవైయాకరణుని పద్ధతి కనుగుణముగానే 'టుమ్', 'గుమ్' అనేవి ధాతువులకంటె భిన్నమైన ప్రత్యయములని తెలుపుటకాక ఇవి ధాతువునకు చేర్పబడినప్పుడు లింగ, వచన, కాలభేద మేమీ నూచింపని క్రియారూపము లేర్పడుచున్నవని చెప్పిసారు.

“సవనాగి భూతదో లిం

గవచనదౌ త్తర్వవర్తమాన భవిష్య

ద్యవ్యవహృతిగత్ గుం టం స

బుభుతాన స్త్యేకవచనదోత్పలసిదుకం॥”

కబ్బుమణిదర్పణం-అభ్యాసప్రకరణం-228 నూత్రం,

కూడా ఈ భాషలలోని భూతకాలిక చిన్న నిరూపణము విషయమున చాలాచిక్కపడినాడు. ఎందుచేతననగా ఆతడు నిశ్చయపరిశ్రమచేసిన తమిళభాషలోనూ, దానికి తగినట్లుగా కన్నడభాషలోనూకూడా భూతకాలికక్రియారూపములలో 'ఇ' కార మతిక్వాచిత్కముగా కనబడుచుండేనేకాని ఇకార పూర్వకముకాని 'ద' కారముమాత్రమే ప్రాచుర్యమునహించిఉన్నది. ఆకారణముచేత ఈ భాషలలో భూతకాలికచిన్నము 'ద' కారమే అని ఆతడు మొదట నిశ్చయించుటలో ఆశ్చర్య మేమీ లేదు. కాని ఆభాషలలోనే 'పాడినాక' 'మాడిదేను' మొదలగు రూపములలో 'ద' కార 'మి' కార పూర్వకమై కనబడుచుండుటచేత అ 'ఇ' కార మేమై ఉండునో విచారించి తుద తుచ్చారణసౌకర్యముకొరకు చేర్చబడినదని తేల్చినాడు. అయితే తెలుగు మళయాళములలో 'ద' కారము క్యాచిత్కముగా కనబడుటయు, 'ఇ' కారమే ప్రాధాన్యము వహించుటయు సంభవించుచున్నదే అను విషయమును గుర్తింపలసివచ్చినప్పుడు 'ఇ' కారము కూడా భూతకాలికచిన్నమే అయి ఉండుననీ, ఈరూపములలో బహుళ: దకార ముచ్చారణార్థము చేరి ఉండుననీ చెప్పి మొత్తముమీద ఈభాషలలో 'ఇ' కారము, 'ద' కారముకూడా భూతకాలికచిన్నములయ్యెనని తన అభిప్రాయమైనట్లు తేల్చినాడు. ఈభాషలలోని రూపములన్నిటినీ సమగ్రముగా గ్రహించి, ఒండొంటితోపొల్పిచూచి, వాటికన్నిటికీ సామాన్యమునమూలరూప మేమై ఉండునని అమూలరూపము నన్వేషించుటకు ప్రియత్నింపక విడివిడిగా ఆభూతకాలరూపములను బట్టి వాటినుండి కాలచిన్నమును గుర్తించుటకు ప్రియత్నించుటచేత కాల్యైత్ పండితున కిట్టి చిక్క కలిగినది. ఆంధ్రమునందలి క్రియారూపములగు 'చేసితిని', 'చేసితిని' అనువాటిని 'పాడినాక' 'మాడిదేను' అను వాటితోపొల్పి 'పాడిన', 'పాడిద', 'మాడిద', 'చేసిత', 'చేసిన' అను క్రియావిశేషములనుకూడా పరిశీలించినప్పుడు "శెయ్ దేన్" అనునది శెయ్ + ఇత్ + ఏన్ అనిన్ని, మాడిదేన్ మాడు + ఇత్ + ఏన్ అనిన్ని, అట్లే చేసితిని చెయ్ (న) + ఇత్ + ఏను, (చేసిత్ + ఏను > చేసిలేను > చేసితిను > చేసితిని) అనిన్ని విభాగింపబడుటకు అనువై ఉండి మొదట ధాతువు, తరువాత భూతకాలచిన్నము, దానితెనుక సర్వనామ ప్రత్యయమున్న స్పష్టముగా కనబడుచుండుటచేత ధాతువుతరువాత చేర్చబడిన 'ఇత్' అనేదే భూతకాలచిన్నమని నిశ్చయింపదగి ఉన్నది. కాల్యైత్ పండితుడు తలచినరీతిగా ప్రత్యేకము 'ఇ' కారముగాని 'ద' కారముగాని కాక 'ఇతు' అన్నప్రత్యేకపదమే, లేదా ధాతునే భూతకాలచిన్నమయ్యెనని మనము భావించవలెను. మరొకవిశేష మేమనగా ఈక్రియాపదము ఈభాషలలో తక్కిన రూపములన్నిటినలెనే కొన్నిప్రత్యేకస్వతంత్రములగు ధాతువులయొక్కగాని పదములయొక్కగాని కూడికచేత ఏర్పడినట్లు వ్యక్తమగుచుండుటచేత ఇది ఈభాషలయొక్క సంయుక్తపదరూపత్వమును (Agglutinative nature) స్థాపించుచున్నదివలె ఉన్నది.

ఇక నీ 'ఇతు' అనున దేమికి భూతకాలికచిన్న మెట్లైనది అని విచారించినప్పుడు ఇది సంయుక్త పదరూపభాషలనుటనుబట్టి ఈ 'ఇతు' అనేది ఒకస్వతంత్రపదమనీ, లేదా ధాతువనీ అది దాశాఢ్యమైన ఇచ్చుట అనే అర్థముగల ఈ (ప్రదానే) ధాతురూపమనీ ఇను, ఇచు, ఇతు మొదలయినవన్నీ దీనిరూపములే అగుటచేత ఈ 'ఇతు' అనేరూపము ధాతువులపైని ఆధాత్వర్థక్రియాఫరినమౌచిన

నూచించుటకుగాను చేర్చబడినదనీ మన మూహించుట కష్టసాధ్యము కాదు. చేసితిని-అనగా చెయ్ (న) + ఇతు + ఏన్ = చేయుట (ను) ఇచ్చి (చేసి) ననేను అని అర్థము కలుగుతున్నది. ఈభావమే అంధభాషలోకూడా ఈధాత్యర్థప్రయోగముచేత I gave up doing అని చెప్పటకూడా కలదు. చేయుచున్న కార్య మెప్పుడు కొనసాగక ఇచ్చివేయబడినదో, అనగా నిలిపివేయబడినదో అప్పుడే అది భూతకాలక్రియ అగుచున్నది. ఇట్టిభావముతోనే ప్రాచీనద్రావిడభాషను వ్యవహరించుజనులు ఒక ధాతువుచేత నూచింపబడినకార్యము అంతటితో ఆగిపోయి ప్రసర్తింపకుండుటను తెలుపదలచినప్పుడు ఆధాతువువైసి 'ఈ' ధాతువును సహాయధాతువుగా చేర్చి చెప్పబూని ఉండురు. ఇట్లే భూతకాలక్రియాపదములు ఈభాషలో ఏర్పడినవి. తక్కినపదములన్నీకూడా ఈభాషలో భిన్న ధాతువులసంయోగముచేత ఏర్పడినవని బాగుగ పరిశీలించినచో మనము తెలుసుకొనలేకపోము. దీనినిబట్టి మనము తెలుసుకొనవలసిన దేమనగా ఈభాషలలోని కుబ్జిభక్తులు, తిశ్చిభక్తులు చెప్పబడినవన్నీ ప్రత్యేకము స్వతంత్రముగా భాషలో ప్రయోగింపబడదగి ఉన్న అర్థసంతములగు శబ్దములును సర్వసామకబ్దముల అనశ్చిత్తభాగములే అగుటచేత అందలిపదములన్నీ ఆయాశబ్దములకూడికచేత ఏర్పడుచున్నవే అనిన్ని సంప్రదానాపాదానాద్యవిభక్త్యర్థములను నూచించుటకే చేర్చబడుకబ్దములకునూ నామములకునూ గలసంబంధము విశేషణవిశేష్యభావసంబంధమే అనిన్ని ఇదియే క్రియావిభక్తులలోకూడా కానవచ్చుచున్నదనీ నిశ్చయింపతిగి ఉన్నదనుటయే. ఈభాషలలో వాస్తవముగా క్రియావిభక్తి అనునదే కనబడదు. 'చేయుచున్నాను' 'చేయుచున్నది' అనునవి క్రియలు కావా అని ప్రశ్నించినట్లయితే సంస్కృతవైయాకరణపద్ధతినిబట్టి వాటి కావేరు పెట్టెదమంటే ఏమో కాని ఆపదముల నిష్పత్తిక్రమమునుబట్టి చూడగా 'చేయుచున్న + సేను', 'చేయుచున్న + అది' చేయుచున్నట్టివాడైనసేను, చేయుచున్నట్టిదైన అది అని తుదినిలిచిన సర్వసామకబ్దములకు విశేషణములుగా చేర్చబడిన ధాతురూపములకంటే వేరుగా కనబడవు. అనగా వాక్యమంతా మన మిప్పుడు క్రియాపద ముకొనిచున్నదని తుది నున్న సర్వసామకబ్దమునకు విశేషణమై నిలుచుచున్న దన్న మాట. గ్రంథము వ్రాయుచున్నాను' అనగా గ్రంథమును వ్రాయుచున్నసేను అనిగదా అర్థము. కనుక ప్రభుమాంతకబ్జబోధయే కాని క్రియారూపములనేవి ఈభాషలో ఉన్నట్లుగపడదు. వాక్యము లోని శబ్దములన్నీ తుది నున్న సర్వసామకమునకు సామాన్యముగా విశేషణములయి ఉండుటే కాక ఆయాశబ్దములలో పూర్వమందు నిలిచినది పరమం దున్నదానికి విశేషణమైకూడా ఉండును. ఇట్టి భాషలలోని పదములయొక్కయు నాదుక్రియావిభక్తులయొక్కయు నిష్పత్తిక్రమమునుసూర్పించిచానించినచో అవి అన్నియు స్వతంత్రశబ్దములయొక్కగాని ధాతువులయొక్కగాని సంయోగము చేత ఏర్పడినవై ఇవి సంయుక్తపదరూపభాషలు (Agglutinative languages) అనువాదమును సార్థకపరచుచున్నట్లు అగపడుచుండుటచేత ఆయాభాషలలో ప్రత్యయము లనుకొనబడువానిమూల స్వరూప మితరసన్నిహితభాషారూపములతో పోల్చిచూచినచో కనిపెట్టుట కవకాశ మేర్పడుటయే కాక వీటి కన్నిటికిని మూలముగు ప్రాచీనద్రావిడభాషాస్వరూపమునుకూడా గుర్తింప నవకాశము కలుగవచ్చునని తోచక మానదు. కనుక ఈమార్గము సాధకమని తలచినభాషాతత్వజ్ఞానువు లట్టి మూలభాషాస్వరూపమును గుర్తించుటకు ప్రయత్నింతురుగాక !!!

భాష - క వి

ఉమర్ అలీషా

భాష మానవలోకమున సహజముగా నుదయించునీశ్వరదత్తమహాశక్తియను దివ్యార్ణవమునం దొకపరమపవిత్ర మైన గొప్పతరంగము, ఇది మిక్కిలి తేజోవిరాజితమై దశదిశలను మార్మోయు ప్రణవస్వరూపముతోఁ గలిసి పొంగి పొరలి భావాంతర్గతమై యూసరజ్జేత్రములతోఁ బోలిన మానసికపుబయళ్ళను సస్యశ్యామలము గావించుచుండును.

ఈ భాష దేశవిస్తీర్ణము, సాంఘికప్రవృత్తి, పరిసరసంస్కారవిశేషములనుబట్టి కలు తెలుగుల మాటినది. కాని దీనిగమ్యస్థాన మొక్కటేయని 'బూ అలి' అభిప్రాయపడుచున్నాడు. మఱికొందరు భాషాకుటుంబ మొక్కటేయని వాదించెదరు. కాని యది వితండవాదము. కేవలము అర్థశూన్య మైనది. ఏమందురా, - సంస్కృతము జనించినచోటు ద్రవిడభాషలకుఁ దెలిసియుండదు. ద్రవిడభాషలు అరబ్బీ భాషాభిజ్ఞుల కపరిచయము. అరబ్బీ సురియానీలు ఆంగ్లో సారసేనీయు లెఱుంగరు. చీనాప్రాకృత మగాధమైనది. ఇట్లే తక్కినవియు తెలియవలయును.

మఱియు "లిపి" కాలమునఁ గొందఱు కొందఱకుఁ బోరాటము వచ్చినదని చెప్పుదురు. అది ఒకరు అనఁగా అరబ్బులు కుడినుండి యెడమునకు, భారతీయులు ఎడమునుండి కుడికి వ్రాయుమార్గములు తీసి తమయహంభావమును జూప నారంభించినారు. అది చూచి చీనావారు పైనుండి క్రిందకు వ్రాయు నుపాయమును కనిపెట్టి తమ వ్యక్తిత్వము ప్రకటించిన ట్లగపడుచున్నది. ఈవిధానములు తరువాత నొకరి కొక రనుసరింపక తప్పనిసరి వచ్చినట్లుగఁ దోచుచున్నది. ఏమనిన సామాన్యముగా అంకెలు వేసి కూడెడునప్పుడు హారాలుగా పైనుండి క్రిందకు వేసి కూడుచుందురు. ఇది చీనావారి లిపిమార్గము. లేక, అంకెలు చీనావారే కనిపెట్టియుందురు.

ఇంక "భాష" మహాజనులు మాటలాడుటవలన వచ్చినది. ఇది లిపిబద్ధ మైనప్పుడు "ప్రయోగ" మనుటద ముఖయోగపర్చినారు. ఆప్రయోగాలే వ్యాకరణాలు.

ఉ. ఆదిని శబ్దశాసనమహాకవి వ్రాసినభారతంబులో

నేది వచింపఁగాఁ బడియె నెందును దానినెగాని సూత్రసం

పాదన లేమిచే తెలుఁగుపల్కునుగూర్చి మఱిండు చెప్పఁగా

రా దని దక్షవాటికవిరాక్షసుఁ డీనియమంబు సేసినకా.

అని అప్పకవి.

మఱియు “ పృథ్వీగ శరణ్యం వ్యాకరణ ” మ్మని యంద రెఱింగినడే. ఇంక వ్యాకరణము భాష నెట్లు శాశింపఁగలదు? భాషాభిజ్ఞులనుబోయీలు వ్యాకరణమును శవమును పుస్తకాలనే అనంతశయనాలపైఁ బెట్టి మోయుచుంటే అది నేను జీవముతో నున్నానని తల ఆడిస్తుంది. కాని దానిని క్రిందపడవేసితే యొక్క అడుగైన సాగలేదు. కావున మనకవులు కవులమనేమాట మఱచి కవిత్వములో వ్యాకరణ శాసనత్వము తెచ్చిపెట్టి కొనఁజూపిరికి వచ్చినారు. కవి నిరంకుశుఁడు. విశ్వగానము చేయుకోకిలమువంటివాఁడు. ఆదికవి యగువాల్మీకి “ ఆరుహ్య కవితాశాఖాం ” అని కవిత్వమనేకొమ్మపై పాడు కోకిలమని వర్ణించుకొన్నాడు. కాళిదాసు వానియడుగులలోనే నడచినాఁడు.

“ కవియే విశ్వంబు విశ్వంబు కవి నిజంబు ” అని నే నొకప్పుడు వ్రాసినాను. కవికి వ్యాకరణము లడ్డవు. సంస్కృతవ్యాకరణములు వ్రాసినవారిలో పాణిన్యాదులు యజ్ఞాదికములలో వ్యాకరణయుక్త భాష వాడుకొఱకు వ్రాసినామని చెప్పిరే గాని కావ్యములను కవితను శిక్షించుటకుఁ గాదని తోచెడిని.

కవి గణయతిప్రాసావ్యాకరణలక్షణలక్షితములు వెదకుచు కూర్చుండువాఁడు కాఁడు. కవి కవిత వ్రాయునప్పుడు యోగికివలె చిత్తై కాగ్రీత రావలెను. భావము రసముతోఁ గలిసి మూర్ఛాముద్గీత మగుచుండవలయును. ఆయాగిక్లిష్ఠిలోఁ బ్రవంచ మతనిమోల నొకనల్లపూసగనో లేక తేజోవిరాజితమైన జ్యోతిర్మండలముగనో మూఱుచుండును. అప్పుడు వానితో భూసభింతరాశములమధ్య దృష్టోచర మగుచుండు చరాచరమహాపదార్థము లన్నియు నోరువచ్చి మాట్లాడుచుండును. ఆమాటలే “ కవిత. ” అట్టి కవితలోనే “ కవి ” తననిజరూపమును చూచి చూచి మైమఱచిపోవుచుండును.

మ. రమణీయాక్షసరాకృతిః బాలుచువర్ణ శ్రేణి వీణానులా
 పముచేతః గరగించి యందు నిజబింబం బొప్ప నచ్చామృత
 త్వము నాత్మప్రతిపాదకత్వమును తద్వర్ణాలయం దెల్ల పూ
 ర్ణము గావించినవాణి

అని భట్టు.

ఇట్టిరససమన్వితములే కావ్యములు. ఆ కావ్యములఁగూర్చియే లాక్షణికులు
 “విశ్వశ్రేయః కావ్య”మృని నిర్వచించినారు. విశ్వశ్రేయమనఁగా నిం దగాధమైన
 నిజమున్నది. ఇప్పటి కెవరికిని దీనియంతే దొఱకలేదు. కావున “నాఋషిః కురుతే
 కావ్య” మృని యూరకొన్నారు. ఇంకెందుకు కేవలకావ్యములు పెక్కులక్షణలక్షిత
 ములే కావచ్చును. వ్యాకరణబద్ధములే కావచ్చును. శబ్దసంస్కార మెచ్చటను
 జారనియినుపగోడలచేఁ గట్టఁబడినవే కావచ్చును. కాని వాని నధోలోకమున నుం
 డుడని సరస్వతి త్రొక్కివేసి తాను బ్రహ్మయొద్దకుఁ బోయినదని కావ్యమిమాం
 సలో రాజశేఖరుఁడు వ్రాసివేసినాఁడు.

“కవి” అన్నివిధాలైన మానవహృదయాల్లోను దూఱిపోవురసస్వరూపుఁడు.
 అన్నికంఠాల్లో ఆతనికింత మున్నది. అన్నికన్నుల్లో నాతనికి న్నున్నది. ఆతఁడు
 గ్రామిభోనువంటివాఁడు. గ్రామిభోను ఏప్లేటుపెట్టితే ఆపాట పాడును. అట్లే కవి
 యేరసముపడితే ఆరసము పాడఁగలఁడు. అతఁ డొకప్పుడు గ్రామ్యము మఱియొ
 కప్పుడు గ్రాంథికమువ్రాసి చరాచరభూతజాలముల నూపివేసి పారము ముట్టించు
 చుండును. కవికి వంక లెంచువా రెవ రున్నారు ? “కోవేత్తి కవితాతత్త్వం
 ఈశ్వరో వేత్తివా నవా” అనుమాట మఱవవలదు.

కోదుభాష తెలుగుకు పూర్వరూపమా ?

బుర్రా శేషగిరిరావు

కళింగమండలము (గంజాం - విశాఖపట్నం జిల్లాలు) లో చాలాతరముల నుండి వలసలేర్పరచుకొని ఉన్న కొండజాతులలో సవరలు వలెనే గడబలు, కోదులు అనువారు కలరు. వీరిమధ్యకే అయితరేయ బ్రాహ్మణము నాటియాంధ్రులు వలసవచ్చియుండిరి. మా గురువర్యులగు శ్రీరామమూర్తివంతులుగారు సవరకు వ్యాకరణము చేసినట్లే తెలు లింగం లక్ష్యాజీవంతులుగారు కోదుకు వ్యాకరణము చేసిరి. ఇట్టి నాగరికతాసంస్కారము ఈ ప్రాంతపు కేవలవ్యావహారిక భాషలకు ఆంధ్రేతరులెవరును ఇంతవరకు కళింగములో చేసియుండలేదు. లక్ష్యాజీ వండితుల గ్రంథమును గ్రీయరుసనుపండితుల లింగిస్టికునర్వేలో చూడనగును. ఇటీవల సాలూరులో జర్మనుమిషనరీ రెవరెండు షుల్టుపండితులుకూడా కోదుకు వ్యాకరణము వ్రాసిరిగాని భాషాతత్వమును వారు సరిగా గుర్తించలేకపోయిరి. లక్ష్యాజీవండితులీకోదుభాష ఆంధ్రమునకు (తెలుగుకు) పూర్వరూపమై యుండుననిరి. షుల్టుపండితులీభాషకు ఆంధ్రములో పోలికయే లేదనిరి. కాగా ఈ భాషావిషయక వ్యవస్థనుగూర్చిన నాపరిశీలన కొద్దిగా ఈ “ గురుపూజాపత్రిక ” గా వ్రాస్తున్నాను.

(1) తెలుగు ‘ అ, ఉ, ఎ ’ అచ్చులు కోదులో “ ఎ ” గా వినబడును.

ఉ॥ తె॥ అది = కో॥ ఎది

తె॥ కొంచము = కో॥ కొంచ

తె॥ ఇలా = కో॥ ఇలె

తె॥ ఎచ్చు = కో॥ ఎజ్జె

తె॥ ఇలాగు = కో॥ ఇలెకిసి

తె॥ నీవును = కో॥ నీను - ఎ

తె॥ ఆట = కో॥ ఎం - ది

ఇది అనాగరికుల ఉచ్చారణలోని అస్పృశత్వము వంటిది.

- (2) అనాగరికులగు తెలుగుల ఉచ్చారణలో వదాదిని “హ” వర్ణము ఊతగా వినబడును. ఇట్టిది కోదులో వదభాగముగానే వినబడును.

కో || హి = తె || ఈ (ఇచ్చు)

కో || హక్కి = తె || ఆకలి

కో || హిల్ల = తె || ఇల్లె (లేదు)

- (3) తెలుగుపదములలో ఆది హల్లుకు బదులుగా కోదులో “హ” కారము వినబడును —

కో || హేర్ = తె || చేరు

కో || హెడు = తె || చెడు

కో || హెర్సు = తె || చెర్సు

- (4) కొన్ని కోదు ఏ కాక్షరపదములు తెలుగులో రెండక్షరములపదములు గా కనబడును. వీటికి ప్రాచీనాంధ్రములో ఏకాక్షరరూపము లుండి నట్లు సూచన కలదు.

కో || వా = తె || వచ్చు (రా)

కో || హా = తె || చచ్చు (సా)

కో || కీ = తె || చేయు

కో || హో = తె || పో, పోవు

కో || ఓ = తె || ఓ - డు

కో || వే = తె || వే - యు

కో || తా = తె || తెచ్చు (తే)

- (5) కోదుపదముల తుదనున్న ముప్పు, పు వర్ణములు తెలుగులో ము, అను స్వారములుగా వినబడును.

కో || తామ్ము = తె || తాము

కో || మామ్ము = తె || మాము (మేము)

- (6) స్వతంత్ర)పదముల నొకదానికొకటి చేర్చడముచేతనే ద్రావిడభాషలలో విభక్తిరూపము లేర్పడును. తెలుగులో నిది ఇతరరూపముల నేర్పరచుటకుకూడా ఉపయోగించును. ఉ॥ పృశ్నార్థకసర్వనామములు.

ఏ + వారు = ఏవారు, ఎవ్వారు, ఎవరు. ఇట్లే—

ఏ + వారిని = ఎవ్వరిని, ఎవరిని, వేరిని

ఏ + దాని = ఎదైనా, దేని

వీటిలో ఏ అనేది పృశ్నార్థకము.

కోడులో “ఎవరి” అన్నరూపమేగాని “వేరి” అన్నది కనబడదు. ఇట్లే “ఇవరి” అన్నరూపమేగాని “వీరి” అన్నది కనబడదు. తెలుగులో “వీరి” అనురూపముకన్న కోడులో “ఇవరి” అన్నది ప్రాచీన తరమైన విభక్తినిష్పత్తిక్రియమును సూచించును.

- (7) తెలుగు “ఈగ” అనునది “ఈగలు” అను బహువచనమునుండి లు వర్ణకమును కత్తిరించి ఏర్పరచబడిన ఏకవచనరూపముగా కనబడును. కాని తెలుగులోగల సిద్ధానుస్వారము ద్రావిడములో లేదు. కోడులో “ఈ - న్ల” అన్నదే బహువచనరూపము. “న్ల” అన్నది బహువచనార్థకము. “ఈ” అన్నదే ఏకవచనరూపము. కాగా ఆంధ్రము “ఈంగలు” అన్నది కోడు “ఈగ” అన్న బహువచనరూపమును ఏకవచనరూపమునొని “లు” వర్ణముచేర్చి యేర్పరచిన బహువచనమా అని ఊహ.

- (8) మ్రాను అనుపదము ఆంధ్రములో గ్రాంధికము. వ్యవహారములో “మాను” అనియే వినబడును. సిద్ధ ‘ర’ కారము వినబడదు. ఇది కోడులో “మ్రాను” అనియే గలదు. “మ్రాను” అనికూడా ఆంధ్రములో ఒకప్పుడు వ్యవహారముగా వినబడియుండునని దీనివల్ల స్ఫురించుచున్నది. ఆంధ్రగ్రాంధికమును కోడుజాతివా రెరుగరుగదా !

- (9) “నూరు” అనుపదమునకు కళింగములో “పంద” అను పర్యాయ పదము వాడుకలో గలదు. దీనికి కోడులో “పంజె” అనురూపము

కనబడును. కోడులో “నూరు ” అనుపదము వాడరు. దీనినిబట్టి యీ “వంద ” అనునది కళింగాంధ్రములోనికి కోడునుండి గ్రహింపబడి యుండునని నా ఊహ.

- (10) కోడులో “పాన్పు ” అంటే “రసీదు, ” లేక “పుచ్చుకొనుట ” అని అర్థము. ఆంధ్రములో ఇది “పర్యంకము ” నకు రూఢియైనది. వ్యుత్పత్యర్థములో కోడులో కనబడుచున్నది. ఇట్టి విశేషములు కోడు కును తెలుగుకును గలప్రాచీనసంబంధము సూచించును.
- (11) కోడులో “ఓపు ” అనుమాటకు “ఓరిమి ” అని అర్థము. ఈ అర్థములో ‘ఓపు’ అన్నది ఆంధ్రములో శుద్ధగ్రాంథికము.
- (12) అనాగరికులగు తెలుగులు లెక్కపెట్టినప్పుడు “లాభం, రొండు, మూడు.....” అని అందురు. కోడులో రొ = ఒకటి, రి = రెండు. కాగా ఆంధ్రములో కూడా ఒకప్పుడు ‘రొ’ అంటే ఒకటి అయి యుండును. ఒరు = ఒకటి ; ఒకడు ; ఇరు = రెండు అనునవి ఆంధ్రములో గ్రాంథికరూపములు. గ్రాంథికమెరుగని కోడులు ‘ఒరు’ అను రూపమును “రొ ” చేసిరనుటకన్న “రొ ” అన్నది “ఒరు ” అను దానికి ఆంధ్రములో ప్రాచీనరూపాంతరమనుట సమంజసము.

ఇట్టి కొద్ది సారూప్యములనుబట్టియే కోడుభాష ఆంధ్రమునకు అనాగరికరూప మేమో అని తోచును. పరిశీలన బాగాచేసినయెడల ఇదే సిద్ధాంతమని తేలగలదని నా నమ్మకము.

సందేశము

*

త్రియుత గిడుగు వేంకటరామమూర్తిసంతులుగారు నాకంటె రమారమి యాజేండ్లు పెద్ద. నా బాల్యమున మే మిరువురమును నా జన్మస్థానమైన పర్వతాల పేటలోఁ గలిసి యాడుకొన్న వారము. పట్టపరీక్షయం దుత్తీర్ణులై, యుపాధ్యాయ వృత్తిని విశేషభ్యాసిత గడించి, యనమానమైన భాషాసేవ చేసి, యాంగ్లేయవ్యభు వులవల్ల రావుసాహేబు విరుదును గేసరీహిందీపదకమును మొదలగు గౌరవములను బొంది, మహోపాధ్యాయులై, వృద్ధులై యున్న యిప్పుడును జిన్నస్పటివలెనే వీరు నిగర్వచూడామణులు, నిష్కపటులు, నిర్భయమానసులు, నిష్కల్మషచరిత్రులు. ఉత్తమోత్తములుగాఁ బరిగణించుచు నేను నా మనస్సున నిక్కముగా గౌరవించు చున్నకొలఁదిమందిలో వీరిొక్కరు. వీరి కున్న కార్యదీక్ష నా యెఱిగిన వారిలో బహుస్వల్పసంఖ్యాకులకే కలదు. దానికి బధిరత్వ మొక కారణమనియు, అది యన ర్థముగాక లోకోపకారముగా భగవంతుఁడు వీరికిఁ గటాక్షించినవరములలో నొక టనియు, నేను వీరితో పాస్యమున కనుచుందును. ఒక్కయాంధ్రభాషాసంస్కరణ విషయమునఁ దక్కఁ దక్కినవీరియూహ లన్నిటితోడను నా కేకీభావము కలదు. భాషావిషయమునఁ గలభేదాభిప్రాయము వీరియందు నాకుఁ గలన్నే హభావమును గాని గౌరవబుద్ధిని గాని రవంతయుఁ దగ్గింప లేదు.

వీరికి భగవంతుఁడు చిరాయువును, ఆరోగ్యాదినమ స్తభాగ్యములను బ్రసాదిం చును గాక !

శ్రీవిక్రమదేవవర్మ,

జయపురమహారాజు.

గురు స్తరణ

భోగరాజు నారాయణమూర్తి.

ఉ. చిన్నయసూరినూత్రములఁ బిక్కి కృశించి, విషాదమొందుతూ
పున్నతెనుంగు, శృంఖలము లూడి, సుఖంబుగ మేడమీదఁ గూ
ర్చున్నది; నూత్నకాంతి గనుచున్నది, హాయిగ నేడు సంచరి
స్తున్నది. రామమూర్తివిబుధోత్తమ ! నీశ్రమకుఁ ఫలంబుగాన్.

శా. ఇన్నీ అన్నన నేల వాడుకపదా లీనాటి గ్రంథాల ? నా
యన్నింటిం గన నీదువాదమె జయం బందిం దనన్ వచ్చు ; లో
న న్నియుపదిష్టమార్గమున కానందించి వ్రాశారు వ్రా
స్తున్నా రింకను వ్రాతు రెందరొ కవీంద్రుల్ రామమూర్త్యగ్రణీ !

శా. కొమ్ముల్ దీరినపండితుల్ నిను నెదుర్కొన్నారు ; మున్నాంధ్రుడే
శ మ్మైక్కండయి ని న్నెదిర్చినది ; భాషాయుద్ధరంగంబులన్
హమ్మంచున్ గుమిగొన్న పండితుల కీ వోనాడు వెన్నీయకే
నెమ్మిం గెల్చి జయంబు లొందితివెకా నిత్యంబు విద్వస్తణీ !

శా. ఔసన్నా అనకున్న నీదగు నుపన్యాసాల భాషాపరి
జ్ఞానం బొంది రనేకపండితులు ; మాకర్ణంబులన్ నేటికిన్
రాణించున్ సురదైత్యనిర్మథనంరంభాభిమథోద్భవ
ధ్వానానూనగభీరతావకవిజృంభ ద్వాదవాగార్భటుల్.

గీ. ఆంధ్రగీర్వాణహూణభాషార్థవములఁ
గుంభసంభవువలె నీవు గోలినావు ;
శబరభాషకు వాగనుశాసనుడవు
గొమ్ము మన్న మోవాకమ్ము గురువరేణ్య !

లీలాసుందరి

(బాలానందం ౧.)

చింతా దీక్షితులు

౧

అనగా అనగా ఒకరాజు. ఆరాజుకు చక్కని మక్కలాంటి కూతురు ఉన్నది. ఆపిల్ల పేరు లీలాసుందరి ఒక్కగాని ఒక్కపిల్ల కావడముచేత తల్లిదండ్రులు ఆమెను చాలా గౌరవంగా పెంచుతున్నారు.

లీలాసుందరికి కావలసినబామ్మలూ నగలూ పట్టుపరికిణీలూ పట్టుచొక్కాలూ అన్నీ వాళ్లనాన్నా అమ్మా ఇచ్చారు. ఆపరికిణీలు కట్టుకొని, ఆచొక్కాలు తొడుక్కొని, ఆనగలు పెట్టుకొని ఆబామ్మలతో ఆడుకొంటూ ఉండేది లీలాసుందరి.

ఆరాజుపట్నంలో ఉన్నపిల్ల లందరూ లీలాసుందరితో ఆడుకోవడానికి ప్రతీరోజూ సాయంకాలం వచ్చేవారు. పిల్ల లందరూ కలిసి ఒకపెద్దపూలతోటలోకి వెళ్లి అక్కడ ఆడుకొనేవారు. కొందరు ఉయ్యాలలు ఊగేవారు. కొందరు పచ్చాకు ఆడుకొనేవారు. కొందరు కోలాటం పులిజూడం ఆడుకొనేవారు. కొందరు బుజబుజరేకులూ, చెమ్మచెక్కూ, కొర్రూ, అల్లో నేరేల్లూ, వెన్నెలకుప్పలూ ఆడుకొనేవారు.

ఆతోటలో ఒక మంచిచెరువు ఉంది. ఆచెరువులో తామరపువ్వులూ కలవపువ్వులూ, బాతులూ, తాబేల్లూ చాలా ఉన్నవి. అందరూ ఆటలాడుకొని ఆచెరువులో స్నానం చేసేవారు.

వచ్చినపిల్ల లందరికీ కొత్తపరికిణీలూ కొత్తచొక్కాలూ, కొత్తబామ్మలూ, మిఠాయి లీలాసుందరి పెట్టి వాళ్లవాళ్ల ఇంటికి పంపించివేసేది. మల్లీ మర్నాడు ఆటకు రమ్మని వాళ్లందరినీ పేరుపేరువరసను పిలిచేది.

వాళ్లందరూ వెళ్లిపోయినతరువాత లీలాసుందరి తోటలో తిరుగుతూ నక్షత్రాలు లెక్కపెట్టేది. వాళ్లమ్మా నాన్నా రాత్రివేళ తిరుగవద్దంటే, “ఆ, అమ్మా, నే తిరు

గుతాను, తిరిగితే ఏం నే తిరుగుతాను. మీ కేం ? ” అనేది. లీలాసుందరి ముద్దుమాటలు విని తల్లి దండ్రీ “కాస్తయినా భయం లే దేమిటమ్మా, మా అమ్మాయికి ? ” అనుకొనేవారు.

రాత్రిళ్లు పడుక్కోబోవడానికి ముందుగా పాటలు నేర్చుకొనేది లీలాసుందరి. ఎంతోచక్కగా చాలాపాటలు పాడేది.

తెల్లవారకముందే అందరికన్నా ముందుగా లేచి హాయిగా పాడేది. వాళ్లమ్మా నాన్నా ఆపాట విని లీలాసుందరిద్దరికి వచ్చి ముద్దుపెట్టుకొనేవారు.

లీలాసుందరి అంటే అందరికీ ముద్దే. లీలాసుందరిని చూస్తూ ఉండవచ్చును గదా అనుకొని వాళ్లతోటలో ఎన్నో చిలకలు చెట్లమీద కాపురమున్నవి. నమళ్లు లీలాసుందరిని చూచి పురులు విప్పి అందముగా ఆటలు ఆడేవి. పావురాలు లీలాసుందరికి ఎదురుగా కల్లీలు కొట్టేవి. ఇవన్నీ చూచి లీలాసుందరి సంతోషిస్తూ ఉండేది.

ఈవిధముగా కొన్నాళ్లు గడచినవి.

ఒకనాటిసాయంకాలము ఊళ్లో ఉన్నపిల్లలందరూ లీలాసుందరితో ఆడుకోవడానికి మామూలుగా వచ్చినట్లే వచ్చారు. వాళ్లందరితోనూ కలిసి చాలా అందమైన ఒకఆడపిల్లకూడా వచ్చింది. ఆఆడపిల్ల అక్కడికి రావడం అదే మొదలు. ఈకొత్త పిల్లను అందరూ చూచి “ ఎవరు చెప్పా- ఈపిల్ల ” అని అనుకొన్నారు. లీలాసుందరి ఈపిల్లను చూచి “ నీవు బాగా ఆటలాడగలవా ? ” అంది.

“ నీకు ఎన్నో కొత్త ఆటలు నేర్పడానికి నేను వచ్చాను ” అంది ఆకొత్తపిల్ల.

“ నీపే రెవరు ? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది. “ నాపేరు చెప్పకో లేవూ ? ” అంది కొత్తపిల్ల.

“ నే చెప్పకో లేను. నీవు చెప్పమ్మా ” అంది లీలాసుందరి.

“ నాపేరే, నాపేరే - వనబాల ” అంది కొత్తపిల్ల.

లీలాసుందరికీ వనబాలకూ చాలాస్నేహం కుదిరింది ఆరోజునే. వాళ్లిద్దరూకలిసి అందరిపిల్లలతోనూ ఎన్నో కొత్త ఆటలు ఆడుకొన్నారు. వనబాల అందరికళ్లు ఒక్కమారు మూసి మాయమయిపోయేది. దాగుడుమూత లాడుకొనేటప్పుడు పిల్లలందరూ ఎక్కడ దాక్కున్నదీ ఇట్టే చెప్పకొనేది. చెరువులోకి భయం లేకుండా

దిగి తామరపువ్వులు తీసుకువచ్చి పిల్ల లందరికీ వంచిపెట్టేది. తామరరేకు లన్నీ లీలాసుందరితల్లలో పెట్టి ముస్తాబుచేసేది.

వనబాలను చూచి అందరుపిల్లలూ “ ఎంతమంచిపిల్లో ! ఎవరు చెప్పా ఈపిల్ల ” అనుకొన్నారు.

వనబాలను చూచి “ నీవు ఎక్కడికీ వెళ్లవద్దు. మా ఇంట్లోనే ఉండు. మన మిద్దరమూ ఒకకంచములోనే తిని ఒకమంచమూడే వడుక్కొందాము. మన మిద్దరమూ ఎప్పుడూ ఆడుకొంటూ ఉందాము. రాత్రిళ్లు కథలు చెప్పుకొందాము. ఏం? ” అన్నది లీలాసుందరి.

వనబాల మాట్లాడ లేదు. వనబాల నిజంగా చిన్నపిల్ల కాదు. అది అసలు మనిషి పిల్ల కానేకాదు. అది ఒకరాక్షసి. రాక్షసులు తమ కేవేషము ఇష్టమయితే ఆవేషము వేసుకొని తిరగగలరు. లీలాసుందరితో ఆడుకొని ఆడుకొని ఎవరితోటీ చెప్పుకుండా ఆమెను తీసుకు పారిపోదామని వచ్చింది ఆరాక్షసి.

ఆరాక్షసి ఆడపిల్లవేషము వేసుకొని వనబాల అని పేరుపెట్టుకొని లీలాసుందరి తోటీ మిగిలినపిల్ల లందరితోటీ ఆడుకోవడానికి వచ్చింది. అసలు ఆరాక్షసిపేరు చీకటిజీబూతం.

చీకటిజీబూతం అన్నిరాజ్యాల్నూ తిరిగి తిరిగి చివరకు ఈరాజ్యానికి వచ్చింది.

చీకటిజీబూతం రాక్షసజన్మం ఎత్తడానికి ముందు ఒకరాజ్యములో ఒకపేదరాలై ఉండేది. ఆపేదరాలికి ఒకచక్కనికూతు రుండేది. ఆకూతురిని అల్లారుముద్దుగా పెంచుకొన్నది ఆపేదరాలు.

ఒకనాడు తనకూతురిని తీసుకొని ఆపేదరాలు పొలములోకి వెళ్లి కళ్లములో రాలినగింజలు ఏరుకొంటూ ఉన్నది. కూతురు దూరముగా ఆడుకొంటూ ఉన్నది. వడికట్టుకొని వడినిండేదాకా గింజలు ఏరుకొని కూతురుకోసం ఇటూ అటూ తిరిగి చూచిందికదా కూతురు కనిపించింది కాదు. “ అమ్మాయీ ” అని గొంతు కెత్తి గట్టిగా పిలిచింది. ఎవరూ పలకలేదు. కూతురుకోసమని అంతటా వెదికింది. ఎక్కడా కనిపించలేదు. చెట్టూ, పుట్టూ, తోటా, దొడ్డి, ఊరూ, నాడా, కొండలూ, అడవులూ అనకుండా అంతటా వెదికింది. సాపం ! దానికూతు రెక్కడా కనిపించ

లేదు సరిగదా ఎవరూ కూడా “మేము చూచా” మని కాని “ఇలాగు వెళ్లిం” దని కాని చెప్పలేకపోయారు. మరి దానిజాడ తెలియలేదు. ఆపేదరాలు మతిచెడి నిద్రాహారాలు లేకుండా కూతురుకోసం తిరిగి తిరిగి బెంగపెట్టుకొని చివరకు చచ్చిపోయింది.

చచ్చిపోయి రాక్షసిఅయి పుట్టింది. పుట్టింది మొదలకొని నేటివరకూ తనకూతురు కోసమని అన్ని రాజ్యాలూ తిరిగి చూచింది. చివరకు మనలీలాసుందరి కనిపించింది. తనకూతురులాగే చక్కగా ఉందనీ, తనకూతురు ఆడే ఆటల్లాంటి ఆటలే ఆడుతోందనీ, తనకూతురులాగే మాట్లాడుతూ ఉందనీ, తనకూతురులాగే నవ్వుతూ ఉందనీ రాక్షసి చూచి లీలాసుందరిని తీసుకుపోవాలని ఊహించింది.

ఆవేశ ఆటలైనతరువాత ఊరిపిల్ల లందరూ పువ్వులూ చొక్కాలూ బొమ్మలూ మిఠాయిలూ వట్టుకొని ఎవరింటికి వారు వెళ్లిపోయారు.

వనబాలా లీలాసుందరి కలిసి మరికొంతసేపు ఆడుకొని చెరువుగట్టున కూర్చున్నారు.

“నక్షత్రాలు లెక్కపెట్టుకుందామా ?” అన్నది లీలాసుందరి.

“ఇంతదూరంగా ఉండి నక్షత్రాలు లెక్కపెట్టడం ఎలాగమ్మా?” అంది వనబాల.

“నేను రోజూ లెక్కపెట్టుతున్నానుకాదూ” అంది లీలాసుందరి.

“ఆలాగు కాదు లెక్కపెట్టడం. నేను నిన్ను ఆనక్షత్రాలదగ్గరికే తీసుకువెళ్ళుతాను. వస్తావా? దగ్గరినా వెళ్ళాక వాటిని ఒకచోటికి చేర్చి పువ్వులు లెక్కపెట్టి నట్లు లెక్కపెడుదాము. ఏం?” అంది వనబాల.

“నిజంగా నీవు నన్ను అక్కడికి తీసుకు వెళ్ళగలవా? నాకు భయమెయ్యదూ?” అంది లీలాసుందరి.

“భయ మేమిటి? నేను రోజూ అక్కడికి వెళ్ళుతూనే ఉంటాను. మన మిద్దరమూ అక్కడికి వెళ్ళాక తలదువ్వి ఎన్నోనక్షత్రాలు నీకు తల్లో పెడతాను. తరువాత చొక్కాజేబులనిండా నక్షత్రాలు పోసుకొని ఇంటికి వద్దాము, ఏం ?” అంది వనబాల.

“ అయితే ఎప్పుడు వెడదాము ? ” అని అడిగింది లీలాసుందరి. “ ఇప్పుడే ” అంది వనబాల. ఇంతట్లోనే లీలాసుందరి నాన్నా అమ్మా మేడమీదనుంచి కేకపే శారు.

“ లీలాసుందరి, లీలాసుందరి, ఇంకా ఆటలు కాశేదే అమ్మా ? బువ్వ తిందువు గాని రా అమ్మా, రా బువ్వ తిందువుగాని. బువ్వ తిన్నాక పాటలు పాడి బజ్జం దువుగాని, రా, మాచిట్టితల్లివి కాదూ, మాల్లీలవు కాదూ. ఎవరోస్తారో, ఎవ రోస్తారో. ”

“ నేను ఇంకా ఆడుకోవాలి; నేనింకా రానమ్మా, నేను రాను. వనబాలా నేనూ ఇంకా ఆడుకొంటాము. మీకేం ? ” అంది లీలాసుందరి.

“ చీకటిపడింది కాదమ్మా ? రేపు మళ్ళీ ఆడుకొందువుగానిలే. రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టితల్లివి కాదూ, మాల్లీలవు కాదూ. బువ్వ తిందువుగాని, రా. ఎవ రోస్తారో, ఎవ రోస్తారో, ” అని వాళ్ళమ్మా నాన్నా పిలిచారు.

“ నేను నక్షత్రాలదగ్గరికి వెళ్ళి, తల్లో నక్షత్రాలు పెట్టుకొని, జేబులనిండా నక్ష త్రాలు పోసుకొని అప్పుడు వస్తాను. నా కింకా ఆకలవడం లేదమ్మా ” అంది లీలా సుందరి.

వాళ్ళమ్మా నాన్నా లీలాసుందరిని ఎత్తుకొని ముద్దెట్టుకొంటూ తీసుకువెళ్ళ వలెనని మేడ దిగి వస్తున్నారు.

ఇంతట్లోనే వనబాల లీలాసుందరిని తనభుజాలమీద కూర్చోపెట్టుకొని పై కిగిరి రంయిమని తీసుకుపోయింది.

వాళ్ళమ్మా నాన్నా మేడ దిగి, “ రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టితల్లివి కాదూ, మాల్లీలవు కాదూ. ఎవ రోస్తారో, ఎవ రోస్తారో, మా లీలాస్తుందో, ఎవ రోస్తారో ” అనుకొంటూ వచ్చారు.

వచ్చి చెరువుదగ్గర చూచారు గదా లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. తోటం తా వెదికారు. లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. “ రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టితల్లివి కాదూ, మాల్లీలవు కాదూ, ఎవ రోస్తారో, ఎవ రోస్తారో, మా లీలాస్తుందో, ఎవ రోస్తారో ” అంటూ ఊరూ వాడూ వెదికారు. లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. పల్లి పట్టణమూ వెదికారు. లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. కోనా కొండా వెదికారు.

లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. తిరిగి తిరిగి విసిగి విసిగి వాళ్ళతోటలో చెరువుగట్టున కూర్చోని “ఎక్కడ దాగొన్నా వమ్మా? మాలమ్మా! రా, అమ్మా, రా, మా చిట్టితల్లివి కాదూ, మాల్లీలవు కాదూ, ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో, మాల్లీ లొస్తుందో, ఎవ రొస్తారో ” అని రాత్రింబగళ్ళు నిద్రాపోవారాలు మాని లీలాసుందరిని పిలుస్తున్నారు.

రాత్రివేళ ఆచారిని పోయేవాళ్ళకు ఈమాటలే వినిపిస్తూ ఉండేవి. ఆతోటలో చెట్లూ, చిలకలూ, నమళ్ళూ, చెరువులో తామరపువ్వులూ, కలవపువ్వులూ అన్నీ కూడా వాళ్ళమ్మా నాన్నతోకూడా “రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టితల్లివి కాదూ, మాల్లీలవు కాదూ, ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో, మాల్లీ లొస్తుందో, ఎవ రొస్తారో,” అని రాత్రి పగలూ దుఃఖించేవి.

౨

వనబాల లీలాసుందరిని ఎత్తుకొని నక్షత్రాలదగ్గరకు తీసుకువెళ్ళడానికి బదులు ఎక్కడో కొండల్లోకి తీసుకు వెళ్ళతూ ఉంది. కొంతసేపటిదాకా నక్షత్రాలదగ్గరికే తీసుకువెళ్ళతూ ఉందని లీలాసుందరి అనుకొంది. నక్షత్రాలదగ్గరికి వెళ్ళేటప్పుడు భయమువేస్తుండేమోఅని కళ్ళు మూసుకొంది. కొంతసే పైనతరువాత కళ్ళు తెరిచి పైకిచూచింది. ఎక్కడి నక్షత్రాలు అక్కడే ఉన్నవి. అడవులమీదనుంచీ, చెరువుల మీదనుంచీ, వళ్ళమీదనుంచీ వనబాల గబగబా గబగబా తీసుకు వెళ్ళుతున్నట్లు కనబడింది. లీలాసుందరికి భయమువేసి, “ వనబాలా, వనబాలా, నన్ను నక్షత్రాల దగ్గరికి తీసుకు వెళ్ళకుండా ఎక్కడికి తీసుకువెళ్ళుతున్నావు? నాకు భయమాతూ ఉంది. నేను రాను. నన్ను మళ్ళీ ఇంటికి తీసుకువెళ్ళు ” అని వేడుకొంది.

“ కళ్ళు మూసుకో, నేను తెరవమన్నదాకా కళ్ళు తెరవకు. నక్షత్రాలు నీకు నేను ఇస్తానుగాదూ ” అంది వనబాల.

లీలాసుందరి మళ్ళీ కళ్ళు మూసుకొన్నది. మరికొంతసేపటికి కళ్ళు తెరిచి చూచిందిగదా వనబాల ఆపిల్లను ఒకకోనలో దింపింది. ఆకోన కొండలమధ్య ఉన్నది.

అకోనలో ఒక పెద్దమేడ ఉన్నది. ఆమేడచుట్టూ పువ్వులమొక్కలు ఉన్నవి. చెరువులున్నవి. ఆమేడలో బంగారు మంచాలూ, వట్టుపరుపులూ, బంగారు ఉయ్యాలూ, బంగారు పంజరాలలో చిలకలూ, గోరింకలూ, అన్నీ ఉన్నవి.

వనబాల లీలాసుందరిని ఆమేడలోకి తీసుకువెళ్ళింది.

“నన్ను నక్షత్రాలదగ్గరికి తీసుకువెళ్ళుతానని ఇక్కడ కెందుకు తీసుకువచ్చావు? నన్ను ఇంటికి తీసుకువెళ్ళు. మాలమ్మవద్దకు తీసుకువెళ్ళు” అని లీలాసుందరి వనబాలతో అంది. “ ఇక్కడ నీకు నక్షత్రాలు ఇయ్యనా?” అంది వనబాల.

“ ఆకాశంమీద నక్షత్రాలుంటే ఇక్కడ ఏలా గిస్తావు? మా ఇంటికి తీసుకువెళ్ళవే?” అని ఏడ్చింది లీలాసుందరి.

“ ఏడవకమ్మా, ఏడవకు. ఇవిగో నీకు నక్షత్రాలు. ఇవిగో ” అని వనబాల బంగారుపెట్టె తీసి దానిలో వజ్రాలు కుప్పలు కుప్పలుగా లీలాసుందరి ముందర పోసింది.

“నాకు ఈ నక్షత్రాలువద్దు. నాకు ఆకాశంమీద నక్షత్రాలే కావాలి. నాకివి వద్దు. నన్నింటికి తీసుకుపో.” అని మరీ ఏడ్చింది లీలాసుందరి.

“ ఇదిగో చూడమ్మా, ఈ చిలకలు నిన్ను పిలుస్తున్నవి. వాటికి జామిపళ్ళూ దానిమ్మపళ్ళూపెట్టు. ఇదిగో ఈ గోరుపంకలతో మాట్లాడు. నిన్ను పిలుస్తున్నాయి చూడు. ఇవన్నీ నీవే. తెల్లరిన తరువాత నీకు ఎన్నో పువ్వులిస్తాను. మాలమ్మవు కాదూ! మాతల్లివికాదూ! ఊరుకోస్తూ!” అంది వనబాల.

“నాకి వేపి అక్కలేదు. నన్నింటికి తీసుకువెళ్ళు. మాలమ్మా నాన్నా దగ్గరికి తీసుకువెళ్ళు. నేనిక్కడ ఉండేదిలేదు ” అని లీలాసుందరి మరీ వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది.

అప్పుడు వనబాలకు కోపము వచ్చింది. “ ఊరుకొంటావా, ఊరుకోవా? మీ అమ్మా నాన్నా ఇక్కడలేరు. నేనే మీఅమ్మా నాన్నాను. ఏడవకింక. ఏడిస్తే నిన్ను భయపెడతాను చూడు.” అంది వనబాల.

ఎంతచెప్పినా ఏడుపు మానిందికాదు లీలాసుందరి. “ మా ఇంటికి తీసుకెళ్ళు. మా ఇంటికి తీసుకెళ్ళు ” అని అంటూనే ఉంది.

అప్పుడు వనబాల రాక్షసి లాగున అయిపోయి లీలాసుందరి ఎదురుగా నిలుచుంది. నల్లగా మొద్దులా గుంది రాక్షసి. ఎర్రటికళ్ళు. బిరుసుజుట్టు. కోరలు తెల్లగా నోటిలోనుంచి బయటికి వచ్చినవి.

“ ఏడవకు ఇంక. ఏడిస్తే నిన్ను మింగేస్తాను ” అంది ఆరాక్షసి.

“ వనబాలా, వనబాలా, నాకు భయమువేస్తూ ఉంది. నన్ను ఇంటికి తీసుకు వెళ్ళు ” అంది లీలాసుందరి.

“ నేనే వనబాలను. నాపేరు అసలు చీకటిజీబూతం. ఏడవకుండా ఇక్కడ ఉంటే నీకు పువ్వులూ, పళ్ళూ, బొమ్మలూ అన్నీ ఇస్తాను. లేకపోతే జాగ్రత్త ” అంది రాక్షసి. “ నాకు నిన్ను చూస్తే భయమేస్తూ ఉంది. నే నిక్కడుండలేను అమ్మో! ” అని లీలాసుందరి బారుమని గట్టిగా ఏడ్చింది.

అప్పుడు రాక్షసి మళ్ళీ వనబాలలాగ ఆడపిల్ల వేషం వేసుకు వచ్చి లీలాసుందరిని తన ఒళ్ళో కూర్చోబెట్టుకుంది. ఏడ్చి ఏడ్చి లీలాసుందరి వనబాల ఒళ్ళో నిద్ర పోయింది.

కొన్నాళ్ళదాకా లీలాసుందరి అన్నము ముట్టుకోలేదు. రాత్రి పగలూ ఒకే మోస్తరుగా ఏడుస్తూనేఉంది. ఏమిఇచ్చినా ఊరుకోదు. ఏమిచెప్పినా ఊరుకోదు.

కొన్నాళ్లయిన తరువాత క్రమక్రమంగా వనబాల దగ్గర అలవాటు వడింది. పగలంతా వనబాల లీలాసుందరితో ఆడుకొనేది. రాత్రివేళ లీలాసుందరిని ఒక బంగారు తొట్టెలో వదుక్కిబెట్టి ఆగదితలుపు తాళంవేసి ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయేది. లీలాసుందరి తెల్లవారిలేచి చూచేసరికి వనబాల ఎదురుగా కనిపించేది. ఇద్దరూ కలిసి లేళ్ళతోటీ, పక్షులతోటీ, పువ్వులతోటీ రోజల్లా ఆడుకొనేవారు. ఈరీతిగా కొంత కాలం గడిచింది.

ఒకనాడు సాయంకాలము వనబాలా లీలాసుందరి కలిసి చెరువుగట్టున ఆడుకొంటున్నారు. చెరువులో బాతులు ఉదుతున్నవి. చెరువునిండా ఎర్రటికమలా లున్నవి. లీలాసుందరిని ఒళ్ళో కూర్చోబెట్టుకొని తల్లో పువ్వులు పెట్టుతూఉంది వనబాల.

“ వనబాలా, వనబాలా, మరి నన్ను ఆవేళ రాక్షసినని చెప్పి ఎందుకు ఇడిమింఛావు ? నిజంగా నీవు రాక్షసివేనా? అంది ” లీలాసుందరి.

“ అబ్బే ; ఉత్తది. ఊరికే నిన్ను భయపెట్టాలని అలా వేషం వేసుకొన్నాను.” అంది వనబాల.

“ మరిసీపేరు చీకటిజబూతం అని చెప్పావుకాదూ ? ” అన్నది లీలాసుందరి.

“ నిన్ను భయపెట్టడానికే అట్లా చెప్పాను. నాపేరు వనబాలే ” అంది వనబాల.

“ మరి మా అమ్మా నాన్నాదగ్గరి కెప్పుడు తీసుకు వెడతావు ? చెప్పవు వనబాలా ? ” అంది లీలాసుందరి.

“ నేనున్నాను కాదూ నీకు ? మీ అమ్మా నాన్నా ఎందుకు ఇంకాను ” అంది వనబాల.

“ ఆ, అమ్మా, నాకక్కర్లేదు, నాకక్కర్లేదు, నాకు మాఅమ్మా నాన్నా కావాలి. నీవుకూడా నాతో ఉండువుకాని మాఅమ్మా నాన్నా దగ్గర. నన్ను తీసుకు వెళ్ళు. వనబాలా ? ” అని అడిగింది లీలాసుందరి.

“ అదుగోచూడు ఆబాతు లెల్లా ఆడుకొంటున్నాయో ” అని వనబాల ఈడు తున్న బాతులను చూపించింది.

“ ఆబాతుల్ని ఇలాపిలు. వనబాలా. వాటిని ఈగట్టుమీద ఆడిద్దాము. ” అని లీలాసుందరి అంది.

వనబాల బాతుల్ని పిలిచింది. కాని బాతులు భయపడి దూర దూరంగా పోయి నవి. ఎంత పిలిచినా అవి వనబాల దగ్గరికి రాలేదు. వనబాల కోప్పడి వాటిని గట్టి గాకేక వేసి పిలిచింది. ఆకేకకు లీలాసుందరి సైతం హాడిలిపోయింది. బాతులన్నీ గడగడ లాడుతూ వచ్చినవి. లీలాసుందరికి ఆబాతులను అప్పగించి వనబాల దూరం గాకూర్చుంది. లీలాసుందరి చాలాసేపు బాతుల్ని ఆడించి ఆడించి వాటిని మల్లీ నీటి లో వదిలివెట్టింది.

“ చీకటైంది నిద్రపోదువుగాని రా ” అని వనబాల లీలాసుందరిని పిలిచింది.

“ నన్ను నిద్రపోగొట్టి నీవు ఎక్కడకో వెళ్లిపోతావు. నేను ఈవేళ నిద్రపోను. నీతోకూడా వస్తాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ నే నక్కడికి వెళ్ళనులే. నీదగ్గి రేకూర్చొని నీవు నిద్రపోతుంటే ఎన్నో పాటలు పాడతాను. రా, అమ్మా, రా ” అని లీలాసుందరిని తీసుకువెళ్ళి కడుపునిండా అన్నంపెట్టి బంగారు తూగుటుయ్యాలాలో పడుకోబెట్టి పాడడం మొదలుపెట్టింది వనబాల.

చాలాసేపు పాడింది వనబాల :

లీలాసుందరి బంగరుబామ్మా
 లీలాసుందరి ముద్దులగుమ్మా
 కొండలఆవల కోటాక టుంది
 కోటలోపల గుడి ఒక టుంది
 గుడిలో ఉండే తోటపువ్వులు
 లీలాసుందరి ముత్యా ల్నవ్వులు
 లీలాసుందరి పడుకోవమ్మా
 లీలాసుందరి బంగరుబామ్మా,

అంటూ చాలాసేపు పాడింది. ఈ పాట వింటూ ప్రితిరోజూ లీలాసుందరి నిద్ర పోయేది. ఈరాత్రిమాత్రం కళ్లు మూసుకొని నిద్రపోయినట్లు నటించింది. వనబాల ఆమెముఖం చూచి కళ్లు చూచి నిజంగా నిద్రపోయిందనుకొని,

లీలాసుందరి బంగరుబామ్మా
 లీలాసుందరి ముద్దులగుమ్మా,

అనిపాడుకొంటూ ఆలస్య మయింది ఆలస్య మయింది అనుకొంటూ, గది తలుపు తాళం వెయ్యడం మరిచిపోయి ఎక్కడికో వెళ్లిపోయింది.

వనబాల వెళ్లిపోయిన కొంతసేపటికి లీలాసుందరి నిమ్మళంగా పక్కమీదనుంచి లేచింది. తూగుటుయ్యాలా దిగింది. చేత్తో దీపం పట్టుకొని ఆఇంట్లో ఏ మున్నదో చూతామని బయలుదేరింది. మొట్టమొదట చిలకదగ్గర కొచ్చి నిలబడింది.

“ నిద్ర పోలేదటమ్మా లీలాసుందరి ? ” అంది చిలక.

“ ఈవేళ నేను నిద్రపోలేదు. ఈఇంట్లో ఏముందో చూద్దామని వచ్చాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ ఆరాక్షసికి తెలిస్తే మింగేస్తుంది సుమా ! ” అంది చిలక.

“ రాక్షసి ఎవరు ? ” అని అడిగింది లీలాసుందరి.

“ నీవు వనబాలని పిలుస్తావూ, అదీ. అది వనబాలాగాదు, గినబాలాగాదు. అది రాక్షసి. దానిపేరు చీకటిజీబూతం ” అంది చిలక. “ ఇప్పుడు డెక్కడికి వెళ్లింది మరి ? ” అని అడిగింది లీలాసుందరి.

“ రాత్రిళ్ళు మనుష్యులూ వశువులూ ఉండేచోట్లకు వెళ్లి కడుపునిండా వశువులనో మనుష్యులనో తిని శెల్లవారేవేళకు వస్తుంది ” అని చిలక చెప్పింది.

“ అమ్మయ్యో ! ” అని లీలాసుందరి కేకవేసింది.

“ నీ కేమీ భయము లేదమ్మాని నేమీ చెయ్యదులే ” అని ఓదార్చింది చిలక.

“ మరి నీ వెవరవు ? ” అని లీలాసుందరి చిలక నడిగింది.

“ నేనూ నీలాగే ఒక చక్కని ఆడపిల్లను. మా నాన్నా అమ్మా దగ్గర వడుక్కొంటే వాళ్ళు చూడకుండా ఈ రాక్షసి నన్నొక్కడకు తీసుకు వచ్చింది. నీవు రాకముందు నాతో ఎంతో ముచ్చటగా ఆడేది. నాకు బామ్మలూ అన్నీ తెచ్చియిచ్చేది. నీవు వచ్చాక నన్ను చిలకగా మార్చి ఈవంజరములో పెట్టి నన్ను చూపించి నిన్ను ఆడిస్తూఉంది ” అని ఏడుస్తూ చిలక చెప్పింది. లీలాసుందరికూడా ఏడ్చింది పాపము.

“ మరి ఈగోరువంకలూ, బాతులూ, జింకలూ, ఇవన్నీ ఎక్కడనుంచి వచ్చాయి ? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ అవిన్నీ మనలాంటి ఆడపిల్లలే ! ఏరాజ్యంలో ఎక్కడ ఆడపిల్ల లగుపించినా వాళ్ల నందరినీ తీసుకువచ్చి కొన్నాళ్లు వాళ్లతో ఆడుకొని తరువాత వాళ్లను గోరింకలుగానో బాతులుగానో జింకలుగానో మార్చివేస్తుంది ఈ రాక్షసి ” అని చిలక చెప్పింది.

“ అయ్యో అయ్యో మరి నన్ను మార్చివేస్తుంది గాబోలు. ఏమిచేసేది. నాకు భయము వేస్తోంది ఏమిచేసేది ? ” అని లీలాసుందరి దిగులుపడింది.

“ నిన్ను మార్చదులే అమ్మా. నీవు దాని కూతురులాగ - అచ్చంగా దాని కూతురులాగ - ఉన్నావట. అంచేత నిన్ను మార్చదు ” అని చిలక చెప్పింది.

“ ఈ ఇంట్లో ఇంకా ఏముందో చూచిరావద్దూ ? ” అని చిలకను అడిగింది లీలాసుందరి,

“ మెల్లగా వెళ్ళి చూచిరా. నేను ఈమాటలన్నీ నీతో చెప్పానని రాక్షసితో చెప్పేవు సుమా! తల్లి మమ్మల్ని చంపేసింది అది.” అని చిలక అన్నది.

“ చెప్పను, చిలకా, చెప్పను” అని లీలాసుందరి ఆ ఇంట్లో ఉన్న గదులన్నీ చూడడానికి వెళ్ళింది. ఒక గదినిండా బంగారమూ, వజ్రాలూ, మాణిక్యాలూ, కేంపులూ, ఉన్నవి. ఇంకోగదినిండా పట్టుబట్టలూ, జరీబట్టలూ, ఉన్నవి. ఇంకో గదిలో అనేకరకాల పువ్వులూ వళ్ళూ ఉన్నవి. ఇంకోగదిలో ఎముకలూ, తోళ్ళూ కంపు కొట్టుతూ ఉన్నవి. లీలాసుందరికి భయమువేసి చక్కావస్తూ ఉంటే “ లీలాసుందరి, లీలాసుందరి ” అని కేక ఇంకో గదిలోనుంచి వినిపించింది. ఆగదిలో ఏమున్నదో చూద్దామని లీలాసుందరి వెళ్ళి చూచింది. అందులో ఒక చిరతపులి ఉంది. దానిని చూచి చూడడంతోనే లీలాసుందరి భయపడి పారిపోబోయింది. కాని, చిరతపులి “ పారిపోబోకమ్మా నేను నిజంగా చిరతపులినిగాను. నేనుకూడా నీలాంటి చక్కని ఆడపిల్లనే. నన్ను ఈ రాక్షసి ఇలాగ మార్చివేసింది ” అని చెప్పింది అది.

“ నిన్ను ఇలాగ చిరతపులిలాగ ఎందుకు మార్చింది ? మిగిలిన పిల్లల్ని బాతులు గాను చిలకలుగాను జంకలుగాను మార్చింది గదా ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ నన్ను ఊరివెలపల ఆడుకొంటూ ఉంటే ఈరాక్షసి పట్టుకొని ఇక్కడికి తేబోయింది. నేను ఏడ్చి కేకలువేసి దానితో దెబ్బలాడాను. కాని నానోరు మూసి బలవంతాన్న ఇక్కడికి తీసుకు వచ్చింది. ఇక్కడికి వచ్చాక నాకు నగలూ, బట్టలూ, పువ్వులూ, వళ్ళూ, బొమ్మలూ ఇచ్చి, నాతో ఆడుకోవాలని ఎంతో ప్రయత్నించింది. నేను దానిని కొట్టి, తిట్టి, మొగమూ వళ్ళూ రక్తి ఎంతో గోలచేశాను. అందుకని నామీద కోపంవచ్చినన్ను చిరతపులిగా మార్చివేసి ఈగదిలో పెట్టింది. ఈమాట చెప్పానని దానితో అనకు మాతల్లీ ” అని చిరతపులి కంట నీరుపెట్టుతూ చెప్పింది.

“ నన్నుకూడా నీలాగ మారుస్తుండేమో ” అని లీలాసుందరి ఏడ్చింది.

“ నిన్ను మార్చదులే అమ్మా. నీవు మంచిపిల్లవు. నిన్ను చూస్తే దానికి చాలా అపేక్ష ” అని చిరతపులి చెప్పింది.

“ మరి మనమందరమూ ఇక్కడనుంచి వెళ్ళిపోవడం ఎలాగ ? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ రాత్రివేళ సీగడిదగ్గర నన్ను కాకలాపెట్టమని దానితో చెప్పి. తరువాత నేను ఉపాయం ఆలోచిస్తానులే ” అంది చిరతపులి. లీలాసుందరి ‘ సరే ’ అన్నది.

లీలాసుందరి దీపంపట్టుకొని మెల్లిగా తనగదిలోకి వెళ్ళి ఏమీ ఎరగనట్లు పడుకొంది.

లీలాసుందరి చాలాసేపు నిద్రపోసేలేదు. ఇంతట్లోకే వనబాల వచ్చి,

లీలాసుందరి మేలుకో వమ్మా

లీలాసుందరి బంగరు బొమ్మా

పళ్ళు పువ్వులు తెచ్చా నమ్మా

బాగా ఆటలు ఆడాలమ్మా

లీలాసుందరి మేలుకో వమ్మా

లీలాసుందరి బంగరు బొమ్మా,

అని పాట పాడివేసింది.

“ రాత్రి బాగానిద్రపట్టిందా ? ” అని వనబాల లీలాసుందరిని అడిగింది.

“ నాకు రాత్రీల్లా భయం వేసింది. నాతోకూడా పడుకుంటానని చెప్పి నీవు ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయావు. ఇంక నే నొక్కరైనా ఈ గదిలో పడుకోలేనమ్మా, నేనూ నీతో వస్తాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ నీకు భయంలేదులే. నేను నీదగ్గరే ఉంటానులే ” అంది వనబాల.

“ అన్నీ పుత్రమాటలే. నన్నుకూడా రాత్రిళ్ళు నీతో తీసుకువెళ్ళు. లేకపోతే నాగడికి ఎవరైనా కాకలాపెట్టు. లేకపోతే నే నొక్కరైనా పడుకోలేను ” అంది లీలాసుందరి.

“ ఎవరిని కాకలాపెట్టమన్నావు? ఆ చిలకలనూ, గోరింకలనూ పెట్టనా ? ” అని అడిగింది వనబాల.

“ అవి ఏమి చేస్తాయి ఏమిటి ? అవి ఉంటే నాకు భయం పోతుందా ఏమిటి ? అవి నా కక్కరలేదు ” అంది లీలాసుందరి,

“ పోనీ లేడిని కావలాపెట్టనా ? ” అని అడిగింది వనబాల.

“ అదీ నా కక్కలేదు. ” అంది లీలాసుందరి.

“ మరెవరిని పెట్టమన్నావు ? ” అంది వనబాల.

“ ఎవరుంటే నాకు భయముండదో వారిని ” అని లీలాసుందరి చెప్పింది.

“ మరి - నా దగ్గర ఒకచిరతపులి ఉంది. దానిని కావలా పెట్టదా ? ” అని అడిగింది వనబాల.

“ చిరతపులి నన్ను కరవదూ ? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ అది కరిచే చిరతపులి కాదు. ” అని వనబాల చెప్పింది.

“ అయితే నాగది దగ్గర దాన్ని కావలా పెట్టు. అప్పుడు నాకు భయము పెయ్యదు. నేను బాగా నిద్రపోతాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ సరేలే ” అంది వనబాల.

సాయంకాలం వనబాలా లీలాసుందరి కలిసి బయలులో ఆడుకోడానికి వచ్చారు. అప్పుడు లీలాసుందరి అందిగదా : “ నీవు నాకు ఎన్నో ఆటలు చెప్పావు. కాని ఒక ఆట చెప్పావుకావు. మనిషిని పక్షిలాగ మార్చడం, మళ్ళీ పక్షిని మనిషిలాగ మార్చడం, ఆలాగే జంతువులను మార్చడం ఎలాగోచెప్పవు ? వనబాలా ”

“ ఆలాంటి ఆట నాకు చేతకాదు లీలాసుందరి ” అంది వనబాల.

“ ఆ, అమ్మా, ఉత్తది, ఉత్తది - నీకు అన్ని ఆటలూ వచ్చును. నాకు చెప్పవు ? నాకు చెప్పవు ? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ నాకు రాదమ్మా ఆ ఆట. ఇంకా చాలా ఆటలు ఉన్నాయికాదూ, అవి చెప్పతానులే ” అంది వనబాల.

“ నాకు ఆ ఆట లేమీవద్దు. నాకు ఈకొత్తాటే కావాలి. చెప్పకపోతే నేను అన్నం తినను. నిద్రపోను. నీతో ఆటలాడను. నే నేడుస్తూ ఒకచోట కూర్చుంటాను. ” అని మంకుపట్టు పట్టింది లీలాసుందరి.

“ పోనీ నీకు ఊరికే ఆ ఆట చెప్పతాను, కాని ఎవరితోనీ నీవు మరిచెప్పకూడదు. ఆ ఆట నీవు ఇక్కడ ఆడకూడదు. ఆడితే ఏపక్షైనా ఏజంతువైనా పెద్దపులి అయి నిన్ను మింగి వేస్తుంది. ఎప్పుడూ ఆ ఆట ఆడనంటే చెప్పతాను. ” అంది వనబాల.

“ ఎప్పుడూ ఆడనులే చెప్ప, అన్నది ” లీలాసుందరి.

అప్పుడు వనబాల ఒక బంగారుకడ్డీ లీలాసుందరికి చూపించి “ దీనితో ఎవరి నైనా ముట్టుకుంటే ఏమికావాలంటే అది అవుతారు. ఈ జంకపిల్లను ఇప్పుడు తాకుతున్నాను చూడు. ఇది బాతు అయి చెరువుకేసే పరుగెత్తుతూ ఉంది. మళ్ళీ దాన్ని జంకగా మార్చివేస్తూ చూడు దీనితో ముట్టుకొని, అది మళ్ళీ జంకపిల్ల అయి పోయి గరికమేస్తూ ఉంది ” అని వనబాల బంగారుకడ్డీ లీలాసుందరికి చూపించింది. ఆ బంగారుకడ్డీ లీలాసుందరి కిమ్మంటే ఇచ్చిందికాదు.

కాని లీలాసుందరి ఆ రోజు ఇంటికి వెళ్ళాక బంగారుకడ్డీ వనబాల ఎక్కడ దాచిందో కనిపెట్టి చూచింది.

ఆ రోజు రాత్రి చిరతపులిని కావలాపెట్టి లీలాసుందరిని నిద్రపోయే ట్లు జోకొట్టి వనబాల ఎక్కడికో వెళ్లిపోయింది.

రాక్షసివెళ్లిపోయి తరువాత లీలాసుందరి లేచి బంగారుకడ్డీ తీసుకువచ్చి చిరతపులిని, చిలకలనూ, గోరింకలనూ, జంకలనూ, బాతులనూ అన్నింటినీ ముట్టేసుకుంది. అన్నీ ఆడపిల్లలయిపోయినవి. వాళ్ళందరితోటీ ఆరాత్రి చాలాసేపు ఆడుకొని మళ్ళీ తెల్లారకముందు బంగారుకడ్డీతో వాళ్ళందరినీ ముట్టుకొంది. అందరూ మళ్ళీ బాతులూ, చిలకలూ, గోరింకలూ జంకలూ అయిపోయి ఎవరిచోటికి వాళ్లు వెళ్ళిపోయి నిద్రపోయారు. లీలాసుందరి బంగారుకడ్డీ ఎప్పటిస్థలంలో పెట్టి తూగుటుయ్యాలలో నిద్రపోయింది.

తెల్లారిన తరువాత వనబాల ఇంటికి వచ్చేసరికి అన్నీ ఎప్పటిలాగే ఉన్నవి. వనబాల లీలాసుందరి గదిలోకి వెళ్లి,

లీలాసుందరి మేలుకోవమ్మా

లీలాసుందరి బంగారుబామ్మా,

అంటూ పాటపాడి లీలాసుందరిని లేపి ఆటలు ఆడుకోవడం మొదలుపెట్టింది.

ప్రతీరోజూ రాత్రి లీలాసుందరి పక్షులనూ జంతువులనూ ఆడపిల్లలలాగున మార్చి వేసి వారితోహాగా ఆడుకుంటూ ఉండి విచారం మరిచిపోయింది.

౩

కొన్ని సంవత్సరాలు ఈరితిగా గడచినవి.

శ్రీలానుందరి ఇప్పుడు పెద్దపిల్ల అయినది. దానికి యశావనము వచ్చింది. బంగారు తీగలాగ మిసమిస లాడుతూ ఉంది. శ్రీలానుందరితోపాటు అక్కడ ఉన్న ఆడపిల్లలందరికీకూడా యశావనము వచ్చింది.

అందరూ కలిసి రాక్షసి దగ్గరనుంచి తప్పించుకు పోవాలని ఆలోచిస్తున్నారు.

శ్రీలానుందరిని ఒక రాక్షసుడి కిచ్చి పెళ్ళిచేద్దామని వనశాల అనుకొంటూఉంది. మిగిలిన ఆడపిల్లలందరినీ శ్రీలానుందరికి దాసీలుగా చేద్దామనికూడా అనుకొంటూ ఉంది.

చిరతపులి పృథ్వీరాష్ట్ర శ్రీలానుందరి గదిముందర ఉండేది. అందరు ఆడపిల్లలతో బాటూ తాను ఆడపిల్లలయి ఆడుకొన్నంతసేపూ ఆడుకొని మళ్ళీ చిరతపులి అయి ఆ గదిముందరే నిద్రపోయేది.

వగటివేళ్లలో చిరతపులి చుట్టుపట్ల ఉన్న అడవులలోనూ కొండలలోనూ తిరుగుతూ ఉండేది.

ఒకనాడు ఉదయం చిరతపులి ఒక అడవిలో తిరుగుతూ ఉంటే పెద్దచప్పుడు వినిపించింది దానికి. డప్పులచప్పుడూ, కుక్కలభాయి భాయి మనే అరుపులూ, గుర్రాల సకిలింపులూ, మనుష్యులగోలా—అన్నీ కలిసి చిరతపులికి వినిపించినవి. చిరతపులి “ఏమిటి చెప్పా ఈగోల” అని అక్కడ నిలబడి చూచింది. కొంతసేపటికి ఒకరాజకుమారుడు నౌకర్లతోనూ, వేటకుక్కలతోనూ వేటకు వచ్చి ఒక జంకను తరుముతూ ఉండడము చూచింది.

జంకపిల్ల ముందుకు చెంగు చెంగున పరుగెత్తుతూఉంది. దానివెనక రాజపుత్రుడు గుర్రము ఎక్కి దాదాయించుకొంటూ వస్తున్నాడు. అతడు జంకమీద వేసినబాణాలు దానికి తగలనేలేదు. చిరతపులి వాళ్ళ కగుపించకుండా జంక వెనకే పరుగెత్తి వెళ్లింది.

రాజపుత్రుడు జంక కోసమని నౌకర్లను వెనక వదిలివేసి ఒక్కడూ వస్తున్నాడు. చిరతపులి కుక్కల నన్నింటినీ పొదలలోకి ఈడ్చికెళ్ళి చంపేసింది. తరువాత రాజపుత్రుడు చూస్తూ ఉండగానే జంకను పట్టుకొని చంపివేసింది.

రాజపుత్రుడికి కోపం వచ్చింది. చిరతపులిని తరమడం మొదలు పెట్టేడు. చీకటి వడదాకా రాజపుత్రుణ్ణి ఇటూఅటూ తిప్పుతూ తిరిగి, చివరికి చీకటిపడ్డ తరువాత రాజపుత్రుణ్ణి రాక్షసి ఇంటిదగ్గరికి తీసుకువచ్చి తాను ఇంట్లో దూరిపోయింది.

రాజపుత్రుడు గుర్రాన్ని దిగి ఒక చెట్టుకు కట్టివేసి ఆ ఇంట్లో పోవేశాడు.

లీలాసుందరి అప్పుడే లేచి బంగారుకట్టి చేత్తోపుచ్చుకొని బయటకు వస్తున్నది. లీలాసుందరిని చూచి రాజపుత్రుడు నిలబడ్డచోటే నిలిచి పోయాడు.

లీలాసుందరి రాజపుత్రుణ్ణి చూచి “ఎవరు చెప్పా, ఈ అబ్బాయి, ఇంత అందంగా ఉన్నాడు. ఎవరు చెప్పా ” అనుకొంది.

“ఇంత అందమైనపిల్ల ఈ కొండల్లో ఎందుకుంది చెప్పా ” అని రాజపుత్రుడనుకొన్నాడు.

కాని లీలాసుందరికి ఒక అనుమానం వేసింది. వనబాల తనకిచ్చి పెళ్లిచేస్తానన్న రాక్షసుడే ఈరూపంతో వచ్చాడేమో అనుకొంది.

“ నీ వెవరవు ? ఇక్కడ కెందుకు వచ్చావు ? ” అని అడిగింది.

“ నాపేరు రాజమాళి. నేను వేటాడుతూఉంటే ఒకచిరతపులి వచ్చి నాకుక్కలను చంపివేసి నేను వేటాడే జంతువు చంపివేసి ఇక్కడికి వచ్చింది. దానిని వెంబడించి నేను వచ్చాను ” అని చెప్పాడు.

ఇంతట్లోకే చిరతపులి వచ్చి “నీకోసమే ఈరాజపుత్రుణ్ణి ఇక్కడకు తీసుకువచ్చాను ” అని లీలాసుందరితో చెప్పింది.

అప్పుడు లీలాసుందరి, రాజమాళి చిరతపులిని దువ్వి ముద్దెట్టుకొన్నారు.

“ ఇంత అందమైన పిల్లవు నీ వీకొండల్లో ఎందుకున్నావు? నీపేరు ఏమిటి ? ” అని రాజమాళి అడిగాడు.

“నాపేరు లీలాసుందరి. నన్ను చిన్నప్పుడే ఒకరాక్షసి ఇక్కడికి తీసుకువచ్చి పెంచుతూ ఉంది. నాలాగే ఇంకా చాలామంది ఆడపిల్లల్ని తీసుకువచ్చి చిలకలుగానూ, గోరింకలుగానూ, బాతులుగానూ, జంకలుగానూ మార్చివేసింది. ఈచిరతపులికూడా ఒక ఆడపిల్లే ” అని లీలాసుందరి కంట నీరుపెట్టుకొని చెప్పింది.

“మరి, ఆరాక్షసి ఏదీ?” అని రాజమాళి అడిగాడు.

“రాత్రిళ్లు ఎక్కడికో వెళ్లిపోయి తెల్లారేటప్పటికల్లా వచ్చేస్తుంది” అని లీలా సుందరి చెప్పింది.

“నిన్ను మాఊరు తీసుకుపోతాను వస్తావా, లీలాసుందరి?” అని రాజమాళి అడిగాడు.

“నన్ను మిగిలిన ఆడపిల్లలనూ కూడా తీసుకు వెళ్ళనా?” అంది లీలాసుందరి.

“ఈచిరతపులినీ, చిలకలనూ వీటినీ ఎలాగ తీసుకు వెళ్ళడం?” అన్నాడు రాజమాళి.

అప్పుడు లీలాసుందరి బంగారుకడ్డీతో చిలకలనూ, గోరింకలనూ, బాతులనూ, జింకలనూ, చిరతపులినీ ముట్టుకుంది. అందరూ తామ్రాతిగల్లా మెరిసిపోయే ఆడపిల్లలయి పోయారు. వాళ్ళందరినీ చూచి రాజమాళి ఆశ్చర్యపోయాడు.

“నన్ను, ఈపిల్లలనూ ఇక్కడనుంచి తీసుకు వెళ్ళనా?” అని లీలాసుందరి మళ్ళీ అడిగింది. “నన్ను వెళ్లాడుతానంటే తీసుకు వెడతాను” అన్నాడు రాజమాళి. లీలా సుందరి మాట్లాడకుండా సిగ్గుచేత తలవంచుకొంది.

తరువాత రాజమాళి, లీలాసుందరి, మిగిలిన ఆడపిల్లలూ అందరూ కలిసి చెరువు చెంత తోటలో వెన్నెత్తే చేయిచేయి పట్టుకొని చాలా ఆటలు ఆడుకొన్నారు.

లీలాసుందరికి ఆరోజున కలిగిన సంతోషం ఇంతా అంతా గాడు.

చాలా సేపు వాళ్లందరూ ఆడుకొని తెల్లారితే రాక్షసి వస్తుందనుకొని అక్కడ నుంచి వెళ్లిపోవడానికి సిద్ధపడ్డారు.

లీలాసుందరి బంగారుకడ్డీతో ముట్టుకొని ఆడపిల్లల సందరినీ చిలకలకింద మార్చి వేసి తమతో రమ్మని చెప్పింది.

తరువాత రాజమాళి లీలాసుందరి కలిసి గుర్రాన్నెక్కి పర్యాటమయ్యారు.

అడవుల్లో గబగబా గుర్రము పరుగెత్తుతూ ఉంది. వారితోకూడా ఆకాశం మీద చిలకలు పరుగెత్తుకొంటూ వస్తున్నాయి.

కొంతదూరం వెళ్ళిన తరువాత తూర్పు తెలతెల్లవారడం మొదలుపెట్టింది.

రాక్షసి రాత్రి తిరిగి తిరిగి తెల్లారుతూ ఉండగా ఇంటికివచ్చి చూచుకొందిగదా ఇంట్లో లీలాసుందరి లేదు, చిలకలూ లేవు, బాతులూ లేవు, గోరింకలూ లేవు, జింకలూ లేవు, చిరతపులీ లేదు.

“అయ్యో, అయ్యో, వీళ్ళందరూ ఎక్కడికో పారిపోయారు కాబోలు.” అని రాక్షసిగట్టిగా ఏడ్చింది. ఇల్లంతా నలుదిక్కులా బాగా వెదికింది. ఎక్కడా వాళ్లు కనిపించకపోతే బయటికివచ్చి ఏవైపు వెళ్ళారో ముక్కుతో నాలుగు దిక్కులూ వాసనచూచి కనుక్కొని అటువైపు పెద్దకేకలు వేసుకొంటూ గబగబా పరుగెత్తుకొంటూపోయింది.

రాజమాళికి లీలాసుందరికీ రాక్షసికేకలు వినబడ్డవి. వెనకకు తిరిగి చూశారు. అది దగ్గరగా వస్తూ ఉంది. వారు గుర్తాన్ని గబగబా పరిగెత్తించారు. చిలకలు కూడా ఆకాశంమీదనుంచి భయంతో కిలకిలమంటూ పరుగెత్తుతున్నవి. గబాగబా, రాక్షసి అంతకంతకు దగ్గరగా వస్తోంది. ఇంక గుర్రంమీదంటే వచ్చిపట్టుకొంటుందని వాళ్ళు గుర్తాన్ని దిగి అక్కడో పెద్దమర్రిచెట్టుంటే ఆమర్రిచెట్టెక్కిరు. చిలకలుకూడా మర్రిచెట్టుమీదికి వచ్చాయి.

ఇంతట్లో కీరాక్షసి మర్రిచెట్టుదగ్గరికి వచ్చి మర్రిచెట్టు ఇటూఅటూ ఊపేసింది.

వాళ్ళకు మర్రిచెట్టులో ఒకపెద్దతొర్రో కనిపించింది. లీలాసుందరి, రాజమాళీ చిలకలూ అందరూకలిసి చెట్టుతొర్రోలో దూరిపోయారు. ఆచెట్టుతొర్రోలోనుంచి నిమ్మళంగా అడుక్కి దిగిపోయారు.

రాక్షసి వాళ్ళందరూ చెట్టుమీదికి ఎక్కి చెట్టుతొర్రోలో దూరిపోవడంచూచింది.

తానుకూడా చెట్టుతొర్రోలో దూరుదామని చెట్టుఎక్కి ఒక ఎలకపిల్లలయి తొర్రోలో దూరింది. అప్పుడు లీలాసుందరి చిలకలన్నింటినీ బంగారుకడ్డితో ముట్టుకొంది. అవన్నీ పిల్లులైపోయినవి. పిల్లులు ఆఎలకమీదపడి చంపెయ్యబోతే అప్పుడు రాక్షసి తాను కుక్క అయి పిల్లులమీద భొంయి భొంయి మంటూ వడింది. లీలాసుందరి మళ్ళీ పిల్లులన్నింటినీ బంగారుకడ్డితో ముట్టుకొంది. అవన్నీ చిరతపులులైపోయినాయి. చిరతపులులు ఆకుక్కమీద పడబోతూఉంటే రాక్షసి భయపడి పెద్దపులి అవబోయింది. కాని చెట్టుతొర్రోలో దానివళ్లు పట్టలేదు. అందుచేత చెట్టుతొర్రోలోనుంచి బయటికివచ్చింది, అది బయటకుపోగానే లీలాసుందరి పులులను చిలకలకింద మార్చి వేసింది. అందరూ చెట్టుతొర్రోలో ఉంటారుగా అనుకొని రాక్షసి

ఆ చెట్టు వేళ్లతో కూడా పైకి ఊడబెరికి బుజం మీద పెట్టుకొని ఇంటికి తీసుకు వెళ్ళి పోయింది.

రాజమాళీ లీలాసుందరి చిలకలూ రాక్షసి చెట్టు ఊడబెరకడానికిముందే తొర్ర లోనుంచి భూమిలోకిమార్గం ఉండడం చూచి భూమిలోకి దిగి పారిపోయారు. అక్కడ నుంచి ఎక్కడికి వెళ్ళడానికి దారి లేదు. పైకివస్తే రాక్షసి చంపిపోతుందేమో అని భయం. అప్పుడు ఆలోచించి లీలాసుందరి చిలకలన్నింటినీ బంగారుకడ్డీతో ముట్టు కొంది. అవి అన్నీ పందికొక్కులైపోయి అక్కడనుంచి ఒక పెద్ద సొరంగం గబగబా తవ్వకొంటూ పోయినవి. ఆసొరంగంలోనుంచి రాజమాళీ లీలాసుందరి గబగబా నడిచివెళ్ళుతున్నారు. సొరంగం అంతా చీకటిగా ఉంది. ఆచీకటిలో వాళ్ళకుదారి తెలియడంకష్టంగా ఉంది. అప్పుడు బాగా ఆలోచించి గుడ్లగూబకు చీకట్లో కళ్లు కనబడతవిగదా అని లీలాసుందరి తన బంగారుకడ్డీతో రాజమాళిని ముట్టుకొంది. అతడు గుడ్లగూబ అయిపోయినాడు. ఆగుడ్లగూబ ఆచీకటి సొరంగములో ఆమెకు దారి చూపించినది. ఆదారి వెంబడే ఆమె నడిచివెళ్ళగా వెళ్లగా ఒకచోట కొంచెం సూర్యకాంతి కనిపించింది. ఆసూర్యకాంతి వచ్చిన దిక్కుకేసి ఆమె నడిచి వెళ్లింది.

వెళ్ళగా వెళ్ళగా ఒకచోట బయలు కనిపించింది. అందరూ ఆ బయలులోనికి వెళ్ళారు. లీలాసుందరి బంగారు కడ్డీ పుచ్చుకొని గుడ్లగూబను, రాజమాళిగాను, పందికొక్కులను మళ్ళీ ఆడపిల్లలగాను మార్చివేసింది.

రాజమాళీ, లీలాసుందరి, మిగిలిన ఆడపిల్లలూ కలిసి ఆ బయలులో కొంతదూరం నడిచి వెళ్ళగా అక్కడ ఒక చెరువు కనిపించింది. ఆ చెరువుచుట్టూ ఓళ్ళచెట్లూ పువ్వులచెట్లూ ఉన్నవి. వాళ్ళందరూ అక్కడ పళ్ళుకోసుకొని కడుపునిండా తిని, పువ్వులు కోసుకొని తలనిండా పెట్టుకొని ఒకనినొకని పడుక్కొని నిద్రపోయారు. కొంచెం చల్లబడిన తరువాత అందరూ లేచి ఒకకాలితోవను నడిచివెళ్ళారు.

వెళ్ళగావెళ్ళగా వాళ్ళకు ఒకచోటునుంచి ఏడుపు వినపించింది. ఏమిచెప్పాలని వాళ్ళు ఆవైపుకు వెళ్ళారు. అక్కడ ఒక రాజా, ఆరాజభార్యా కలిసి అంటున్నారటా: "రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టితల్లివి కాదూ, మాల్లీలపు కాదూ, ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో, మాలీ లొస్తుండో, ఎవ రొస్తారో " అని.

లీలాసుందరికి ఆమాట లెప్పుడో విన్నట్లయింది. రాజమాళిని మిగిలిన ఆడపిల్లలనూ తీసుకొని పరుగెత్తుకొంటూ ఆదిక్కుకు వెళ్ళింది.

చెరువుగట్టన కూర్చుని వాళ్ళమ్మా నాన్నా చేతులు చాపి కళ్ళంట నీళ్ళుకారుస్తూ, “రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టితల్లివి కాదూ, మాలీలపు కాదూ, ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో, మాలీ లొస్తుందో, ఎవ రొస్తారో” అంటున్నారు.

లీలాసుందరి గబగబ పరుగెత్తుకు వెళ్ళి వాళ్ళమ్మనూ నాన్ననూ కాగిలించుకొంది. వాళ్ళమ్మా నాన్నా లీలాసుందరిని చూచి గట్టిగా కాగిలించుకొని ముద్దెట్టుకొన్నారు.

“మా అమ్మే, మా అమ్మే, వచ్చావా, లీలా, వచ్చావా? మాచిట్టితల్లివి కాదూ, మాలీలపు కాదూ, మాకోసం మళ్ళీవచ్చావా? మా అమ్మే, మా అమ్మే. ” అని ముద్దుపెట్టుకొంటూ ఎంతోసంతోషించారు.

లీలాసుందరి వాళ్ళమ్మతోనూ నాన్నతోనూ రాజమాళి సంగతీ, మిగిలిన ఆడపిల్లలసంగతీ, వనబాలసంగతీ, తాను రాక్షసి ఇంట్లో ఎలాగ ఉన్నదీ అంతా చెప్పింది.

రాజమాళికి లీలాసుందరికీ తరువాత పెళ్ళయింది. ఆరాజ్యంలో ఉన్న రాజపుత్రులను పిలిపించి స్వయంవరం పెట్టించి మిగిలిన ఆడపిల్లలందరికీకూడా పెళ్ళిళ్ళు చేశారు.

* * * * *

బుజంమీద మరిచెట్టుపెట్టుకొని రాక్షసి ఇంటికి వెళ్ళి మరిచెట్టు కిందబెట్టి దానిని నిలుపుగా చీల్చింది. చెట్టుతొర్రలో లీలాసుందరి ఎవరూ కనిపించలేదు. కొమ్మలన్నీ వెదికి చూచింది. ఎవరూ కనిపించలేదు. “అయ్యో, అయ్యో” అనుకొంటూ ఆ చెట్టు అక్కడ పారవేసి మళ్ళీ చెట్టున్న దగ్గరికి పరుగెత్తుకు వెళ్ళింది. అక్కడ సొరంగం చూచింది. దానిలోకి లీలాసుందరి వాళ్ళూ వెళ్ళారుగదా అనుకొని సొరంగంలో పువేళించి నడిచి వెళ్ళుతోంది. కేకలూ బాబ్బలూ పెట్టుకుంటూ వెళ్ళుతోంది. పెద్ద ఏడుపు ఏడుస్తూ వెళ్ళుతోంది.

ఈ బొబ్బలూ ఈ కేకలూ విని రాజమాళీ వాళ్ళూ కలిసి రాక్షసి వస్తుంది కాబోలు అనుకొని సొరంగం ఒకవైపు ద్వారం మన్నుతో బాగా కప్పివేయించారు. రాక్షసి సొరంగంలో చీకటిలో తిరిగి తిరిగి దారి తెలియక పోసే ఇంటికి వెళ్ళిపోదామని వెనక్కు తిరిగి వస్తోఉంది. అది రెండవవైపు ద్వారానికి వచ్చేలోగా రాజమాళి ఆ ద్వారంకూడా మన్నుతో మూయించివేశాడు. ఎటువెళ్ళడానికీ దారిలేక ఆ సొరంగంలోనే రాక్షసి ఉండిపోయింది.

అప్పుడప్పుడు మాత్రం గట్టిగా బొబ్బలుపెట్టి భూమినిచీల్చివేసి బయటికి రావాలని ప్రయత్నిస్తూ ఉంటుంది. కాని రాలేదు. వానలుకురిసే రోజుల్లో అది గట్టిగా బొబ్బలు పెట్టుతుంది. అప్పుడు భూమి కదిలిపోతుంది. ఆబొబ్బలు మనకు వినబడుతూ ఉంటాయి కూడాను.

కథ కంచెకు వెళ్లింది. మన మింటికి వచ్చాము. కథ విన్నవాళ్లది పాడిఆవు. కథ విననివాళ్లది బోడి ఆవు.

బాల వ్యాకరణము

పురిపండా అప్పలస్వామి (కవిశాసని)

బాలవ్యాకరణాన్ని మనపండితులు వేదతుల్యముగా భావిస్తారు. ప్రయోగములే వ్యాకరణమునకు ఆధారమని తెలిసికొంటేకూడా కొందరు బాలవ్యాకరణాన్ని బట్టి భారతము మొదలయిన ఆదిగ్రంథాలు దిద్దడానికి సాహసించారు. వ్యాకరణములు కూడా కొందరు ద్విద్వివేశారు. వ్యాకరణ మక్కర లేకుండానే భాష నేర్పవచ్చునన్న భావము ప్రబలముగా ఉన్న ఈ దినముల్లో సైతము బళ్ళలో విద్యార్థులచేత బాల వ్యాకరణసూత్రాలే కంఠస్థము చేయిస్తున్నారు.

అయితే ఈ బాలవ్యాకరణము అనేక దోషాలతోను, అసందర్భములతోను కూడి ఉన్నదనీ, అసమగ్రమైనదనీ, దీని ప్రాబల్యమువల్లనే తెలుగు భాషాసంపు చాలావరకు చెడిందనీ, విద్యార్థులకు చాలావరకు సరియైన తెలుగు భాషాజ్ఞానము అలవడడము లేదనీ, “బాలావబోధ మగుభంగి” ప్రాశాసని చిన్నయసురిగారు చెప్పకొన్నా వృద్ధులకుకూడా అవబోధము కా లేదనీ మావాదన. మావాదన రుజువుపరచడమే ఈ వ్యాసముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. ఫలీపులాకన్యాయముగా ఇందులోని అసం దర్భములు కొన్ని చూపిస్తున్నాము.

మొట్టమొదటిసూత్రమే చూడండి.

“అకారాదు లచ్చులు. కకారాదులు హల్లులు. అజ్ఞుల్విభాగ మీలాగుననే మీఁద నెఱుంగునది.”

అనిఉంది. సంస్కృతసంజ్ఞనిబట్టి సూత్రముచేశారేగాని తెలుగులో అచ్చులు, హల్లులు అనడమే అసందర్భము. ఏమంటే సంస్కృతములో అఱిణ్, ఋణ్, ఎ ఓణ్, ఐబౌచ్, అని అకారాదులకూ, హయవరలట్, లణ్, ఇమజణనమ్, ఝణ్, షణ్, జబగడదణ్ ... హల్, అని తక్కినవాటికీ సంజ్ఞలేర్పరచి అకారాదుల్లోని మొదటిదైన అ, చివరిదైన ఛ్ చేర్చి అచ్ అనీ తక్కినవాటిలోని మొదటి దైన హ, చివరిదైన ల్ చేర్చి హల్ అనీ ప్రత్యాహారముచేశారు. కాబట్టి అచ్చు,

హల్లు అనడము ఆభాషలో సమంజసముగానే ఉంటుందిగాని తెనుగువర్ణాలకు ఆ పేర్లు పెట్టడము వెంకయ్యతండ్రిపేరు రామయ్యగనక పుల్లయ్యతండ్రిపేరు కూడా రామయ్య అన్నట్టుంటుంది. ♦

ఇంక గ్రంథమునిండా పారిభాషికపదాలు ప్రియోగించారు. వాటివివరణము సంస్కృతం బాగాచదువుకొని పాణిని చదువుకొంటేనేగాని తెలియదు. * చూడండి. శత్రుర్థకము, బహుళగ్రహణము, ఆకృతిగణము, క్షార్వర్థకము, విభాష, వ్యవస్థిత విభాష, వృత్తి, తపరకరణము, ఉపోత్తమేత్వము, ఉపసర్జనత్వము, వర్జ్యదానము, అంగాదులు, గృహ్యదియోగజము, మతుబర్ధము, శబ్దవల్లవము, వ్యధికరణము, ఉత్సర్గ, మొదలైనవి.

మరికొన్నిటికి వివరణము లిచ్చారు. అవి చీమ అంటే పిపీలిక అన్నట్టుగా ఉన్నాయి. కొన్ని చూడండి :

“వక్షంబున సత్వం బగు; సత్వం బనఁగా ద్మృతంబునకుఁ బ్రకృతిభావము.”

“నియతోపస్థితకము ప్రితిపదికాగ్రము” (కారక - సూ ౧)

“క్రియాసిద్ధిం బ్రకృష్టోపకారకంబు కరణంబు” (కారక - సూ ౪)

“ప్రకృతిజన్యబోధంబునందుఁ బ్రకారంబు భావంబు” (తద్ధిత - సూ ౧)

“భావలక్షణంబునా నన్యక్రియకు లక్షణభూతం బగుక్రియ” (క్రియా-సూ ౪౦)

♦ స్వరములు, వ్యంజనాలు అనికాని, ప్రిలులు, ప్రిణములు అనికాని అన్నా బాగుండేది. హిందీ, బాంగ్లా, ఉర్కలవ్యాకరణములలో స్వరములు, వ్యంజనములు, అనే వాడారు: చూ. పం, కామతాప్రసాదుగారి హిందీవ్యాకరణము - శబ్దమభాగము, ౩ వ సూక్తిము.

తెలుగులో అకారాదులు అచ్చులు, కకారాదులు హల్లులు అనడం అసందర్భమని తోచడంచేతనే మండలక్మీసరసింహకవిగారు తమఆంధ్రకాముదిలో “అఇఉః, ఎఓః, ఐఒః, అని, హయవరల సలమణనకటితవచజయుగగడదబవ” అని తెనుగువర్ణాలను అనుగుణ్యముగా విభజించుకొని “ఇతి చత్వారి పృత్యాహరణాత్పాణి” అని వ్యాసుకున్నాడు. చూ॥ ఆంధ్రకాముది, పరవస్తుప్రతి 4-5 పుటలు. తెనుగువర్ణాదలతో సమగ్రమైన తెనుగువ్యాకరణము వ్రాస్తున్న బ్ర॥ కీ॥ మాకేపల్లి రామచంద్రకాశ్రీగారు “నిండులు, అరలు” అని వ్రాశారు.

* అందుకేకాబోలు ‘ఆంధ్రభాషాప్రవీణ’కుకూడా సంస్కృతమే ప్రధానం, తెలుగు అప్రధానం అంటారు జయంతి రామయ్యపంతులుగారు.

ఇవి బాలావబోధముగానే ఉన్నాయో, మ రెలా ఉన్నాయో పాఠకులే నిర్ణయిస్తారు.

అసంపూర్తిగా ఉన్నసూత్రములు కొన్ని ఉదహరిస్తాము :—

“చిన్నాదులకు టికవర్ణకం బగు” తద్ధిత - సూ. 3.

అని చిన్నాదుల్లో చిన్న, క న్నె, చుట్టము మొదలయినవి ఇచ్చారు. చిన్న + టికము=చిన్నటికము, క న్నె + టికము=క న్నెటికము అవడము బాగానే ఉంది. కాని చుట్టము + టికము=చుట్టముటికము అనే పైసూత్రముచేత అవుతుంది కాని చుట్టటికము ఎలా అవుతుంది ?

“ఇక వర్ణకం బగ్గలాదుల కగు” తద్ధిత - సూ. 2.

అగ్గలము, ఒమ్ము అగ్గలిక, ఒమ్మిక అవుతాయన్నారు. ఒమ్ము + ఇక=ఒమ్మిక అయినట్లే అగ్గలము + ఇక=అగ్గలమిక అవుతుందేకాని పైసూత్రముచేత అగ్గలిక ఎలా అవుతుంది. ?

“ అరి వర్ణకంబు మతుబర్ణంబున జాలాదుల కగు” తద్ధిత - సూ. ౧2.

అని జాలాదుల్లో మతకము, సుంకము అన్నపదాలుకూడా ఇచ్చారు. జాల + అరి=జాలరి. చదువు + అరి=చదువరి, నేరువు + అరి=నేరువరి అయినవి. ఆలాగే మతకము + అరి=మతకమరి, సుంకము + అరి=సుంకమరి అని అవుతుందేకాని పై సూత్రంచేత మతకరి, సుంకరి అని ఎలా అవుతుంది?

ఇలాగే తద్ధితప్రకరణములోని ఓయారము మొదలైనవి కూడాను. వీటిలో మువర్ణకము పోవడానికి సూత్రముచేయడము సూరిగారు మరచిపోయారు. †

తజ్, దుజ్, కలజీ, వడుజీ, కజీ, మిజీ, నజీ, ముఖ్, ఇలాంటివాటిలో, జ్, జీ, ఖ్, ఇవి పోవడానికి సూత్రా లెక్కడా కనబడవు. పాణినివ్యాకరణమర్యాదనే యిలాంటివాటిలో గ్రహించాలంటారు కొందరు. అది తెలుగువారి కెలా తెలుస్తుంది?

† త్రిలింగమణిశ్రమములోను, మూర్త్యవారాయణియములోను దీనికి సూత్రా లిచ్చారు చూ : తద్ధిత ప్రకరణము.

“యకారంబును వువూవోవోలును తెలుగుమాటలకు మొదట లేవు” సంజ్ఞా. నూ. ౧౭ అని అన్నారు. కాని ఇ,ళలు కూడా లేవని సూరిగారు మరచిపోయారు. ‡

“కొనుధాతువు పరంబగునపు డిగాగమంబు బహుళంబుగా నగు” క్రియా. 713. నూ అని కొను ధాతువుకు ఇ రావడమే చెప్పాడుగాని కూడుక, వండుక, వట్టుక, చేసుక వంటిరూపాలకు సూత్రము చెప్పలేదు.

ఇలాగే ‘కూతుండు’ అన్నరూపానికికూడా సూత్రము లేదు. భూతభవిష్య ద్వర్తమానకాలాలకు, తద్ధర్మకాలానికి ఆశీర్వాదసంపార్థనవిధులకు వ్యతిరేకానికి వరుసగా లిట్టు, లృట్టు, లట్టు, లాట్టు, లూట్టు, లజిలు ధాతువులమీద వస్తాయ న్నారు. సంస్కృతవ్యాకరణాల్లో ఈ లాట్లూట్లు ఎందుకు ఏర్పరచారో మన కక్కరలేదు. కాని మన తెలుగులో వీటిఅవసర మెందుకు వచ్చిందో చిన్నయ్యసూరి గారే చెప్పాలి. “దీనిభావ మేమి తిరుమలేశా” అనే అనవలసివస్తుంది.

ఇంక ప్రియోగాలైనా సమగ్రముగా చూడకుండా వ్రాసినసూత్రా లున్నాయి. చూడండి,

(౧) “క్వార్థంబైన యిత్తునకు సంధి లేదు” అని సూత్రము. సంధి. ౫. కాని ప్రియోగాలు చూడండి.

“ఇతనికి దగ నెల్లవనులు నెఱిగించిపుడే” ఉద్యో. తిక్కన.

“చాపము నా కంది మృదుడు” విరాటపర్వము.

“అల్కజూపి నకులు డించుకంత” రాఘవపాండ. ఆ ౨. ప ౭౫.

“ఒనరించిదు రేగుదెంచినక” జైమి.

ఇంలాటిప్రియోగా లింకా ఉన్నాయి †

‡ చూ. వీరేశలింగంగారి సంగ్రహవ్యాకరణము, వర్ణపరిచ్ఛేదము 16 నూ. బిళ్లలుకూడా లేవని నూర్యనారాయణీయము. సంజ్ఞా 44 నూ.

† “ఇడగవచ్చును ల్యప్సవై నిత్యసంధి
మాత్ర మొక్కొక్కచోటను మట్టుమీఱఁ
గొలుతు నఘమడంప గోరిందులేఖరు
నన్నయట్లు కవిజనానుమతిని.”

చూ. కవిసంకలనవిచ్ఛేదము. ప్రథమతరంగము ౨ లక్షణము. నేను సంపాదించగా నావిశ్వవాద ప్రచురించిన ప్రతి, పుట 8, 9.

(౨) “తెనుగులమీఁది సాంస్కృతికపరుషములకు గనడదవలు రావు సంధి ౧౪. నూ.

ఈ సూత్రము కేవలము చింతామణి, వైకృతచండికల ననుసరించి వ్రాసినదే కాని చిన్నయసూరిగారు వ్రాయోగా లున్నవో లేవో చూడలేదు. 1 ఈ క్రింది వ్రాయోగాలు చూడండి,

“నాకు మగడగునని యిట్లు దపంబుసేయుచుండెద ” ని. ఉ. రా. ఆ. ౫.

“ఎవ్వండు వరించెడు వాడు ధన్యుడు ” కాశీఖండము.

“పెంపు వరిక్షింపజెయి నింపమో ” వసుచరిత్ర.

“పీఠస్థాపించిన సంతకుండుఁ జెడు” ఉత్తరహరివంశము *

ప్రాసస్థానములోవిగనక దిద్దడానికి వీలు లేకపోయింది మన పరిష్కర్తలకు, కాని ఇంకా ప్రాచీనవ్రతుల్లో యిలాంటివ్రాయోగాలు చాలా ఉన్నాయనే మా అభిప్రాయం.

(౩) “సర్వకర్మాయం బయినయెల్లకల్బము ద్రుతాంతం బయిన యవ్యయము.” సంధి. నూ ౨౪ వివరణము †

అని వ్రాశారు. ఎల్ల కళేకాని ద్రుతాంతము కాదనడానికి ఈక్రిందిభారత వ్రాయోగము చూడండి.

“ఎల్లయందును దా వసియించు టెల్ల యదియు” భార. ఉద్యోగ.

(౪) “వష్టిసమాసమునం దుకారఋకారంబుల కచ్చు పరమగునపుడు నుగాగ మంబగు.” సంధి. ౩౪ నూ.

1 “న వికృతకల్పా త్వరత స్సాంస్కృతికానాం భవంతి గనడదవాః ”

చింతామణి. సంధి ౨౪ నూ.

“నాసంస్కృతా త్సంస్కృతస్య ”

వైకృతచండిక 4౪. నూ. (మంచెల్ల వాసుదేవకవికృతం)

* చూ. సర్వలక్షణసారసంగ్రహము - సంధి ౪౪ లక్షణము.

† ఎల్ల - ఇది కళకాని ద్రుతవ్రకృతము కాదు. ఎల్ల-ఎల్లరు, ప్రథమావిభక్తింతరూపములు. ఎల్లకా ద్వితీయ. చిన్నయసూరి యిది ద్రుతాంత మనుట భారపాటు. చూ. మూర్ధన్యనారాయణజీయము.

అని సూత్రీకరించారు. కాని, ను, రాకుండా ఉన్న ప్రయోగాలు లున్నాయి చూడండి. ♦

“ గోకుల మిల్లిలు దప్పకుండ ” హరి. పూ ౫. ఆ.

“ నిర్జరోత్తమబింబం బాష్ప వేసఁ దాల్చె ” ఉ. హరి. ౬ ఆ.

“ కొడుకక బచ్చింటఁ గుడువ వైచు ” పాండు. 3 ఆ.

“ శిరసందం బరయన్ ” కళా. 2 ఆ.

“ అలరఁజేసితి నివధరాజంతవాని ” నైష.

ఇలాంటి వెన్నో ఉన్నాయి.

(౫) “ కూతురు, కూతుళ్లు, కూతురి నిత్యాదిరూపంబులు గ్రామ్యంబులు. ” అని శాసించారు. మహాకవుల ప్రయోగాలు గ్రామ్యము లనడానికి గల అధికార మేమిటో తెలియడము లేదు.

“ అనుఁగుఁగూతుళ్ళు ” అని ప్రయోగము. ని. వి. రా.

(౬) “ కువర్ణకంబు పరంబగునపు డుకారము కారంబులకు నగాగమం బగు.

అని తత్సమ ౨౦ సూత్రము. న, రాకుండా ఉన్న ప్రయోగాలు చూడండి.

“ సీతూపు కోర్వక ” కవికర్ణ. 3 ఆ. ౧౧౮ ప.

“ నిషధేంద్రబచ్చుకున్ ” నైషధము.

“ హెచ్చుకుం దాళనేరక ” కాశీఖండము.

“ వాడుకుం గవిత ” పృథ్వా.

“ వంతుకు వచ్చునత్యగరువ మ్మిక ” పారి. ౧ ఆ *

(2) “ శకటరేఫము తత్సమతద్భవంబులందు లేదు. ” సంజ్ఞా ౧౮ సూ. అని సూరిగారు వ్రాశారు. కాని ప్రయోగాలు చూడండి.

♦ ఆగమశాస్త్ర మనిశ్శ్రమని కొందరు వాదించవచ్చు. కాని ఇది తెనుగువారి కలాగు తెలుస్తుంది? తెలుగుకునాడా యిది వర్తిస్తుందని సూరిగా రేనూత్రంలానూ చెప్పలేదు.

* “ లలి తృతీయాదు లగువిభక్తులకు నెల్ల గలుగు మధ్యనకారము దొలగుచుండు. ” సర్వలక్షణ సారసంగ్రహము విభ. ౪ శ్లో ౬.

పిటికి-భీరుకశబ్దభవము.

“వెటపెట్టిదియో యెన్నడు

నెఱుంగని నీయట్టివాని కెవ్వరోకో యీ

పిటికితన మింత యలవడ ” భార. ఉద్యో ౩ ఆ.

మొఱకు-మూర్ఖశబ్దభవము.

“మొఱకుండై వచ్చిన” భో. ౬. ఆ.

గోఱజము-గోరోచనశబ్దభవము.

“గోఱజంబు జున్ను చాటపప్పు ” మను. ౪ ఆ.

వెఱ - పరశబ్దభవము.

“వెఱచేత గజంబుఁబట్టి పెనఁచి” భార. ఆది ౨. ఆ.

(౮)“ ఇయశబ్దంబునం దికారలోపంబు కొందఱు వక్కాణించిరి.-అయ్యది వ్రాయో గంబులందు మృగ్యంబు. ముత్తియశబ్దంబునందుమాత్ర మిత్వలోపంబు గానంబడి యెడి - ముత్తియము - ముత్తైము - ముత్త్యము. “ ఆచ్చిక. ౨౩ సూత్రములో వ్రాశారు. వ్రాయోగాలు మృగ్యమట! ఎంతసాహసమో చూచారా! వ్రాయోగాలు పరికించండి.

“ గువ్వ గ్రద్ద దివ్యాఱువు(బు)వ్వు గూబ ” భార. అను. ౪ ఆ.

“ కళ్యాణః బదిలంబు గాని గుఱ్ఱంబుల ” భార. విరా. ౧ ఆ.

“భోజనశాలః బశ్యం బడినారు” కాశీ. ౫ ఆ.

“ హత్తుకొల్పిరి లేతవీడ్యములడాలు ” పాండు. ౩౭. ౨౪౪. *

కవివ్రాయోగాలే కాదు నిఘంటువుల్లోకూడా వ్రాయోగా లున్నాయి. చూడండి.

“వీడియము వక్కలాకులు విడెము తమ్మలంబు వీడెంబు వీడ్య మనం బురారి”
ఆంధ్రీనామసంగ్రహము, మానవవర్గ.

“వీడెమన వీడియమ్మన వీడ్య మనఁగ విడియమన వీడ్యమనఁగను విడెమనఁగ”

ఆంధ్రీభాషార్థవము

* ఈపద్యము రాఘవపాండవీయములోనిదిని గుప్తార్థప్రకాశకారులు వ్రాశారు. ధారపాటు

నిఘంటువులైనా సరిగా “చూడకుండా పృథ్విగము మృగ్యము” అని సూరిగారు వ్రాయసాహించారు. †

(౯) నామవచనాలకు ద్వితీయా ద్వేకవచనాలు పరమైతే ఇ టి తి అనేవర్ణాలు వస్తాయనినీ, ఇవి రాకుండా ఉంటాయని కొంద రన్నారుకాని ఆమాట లక్ష్యలక్ష్యణ విరుద్ధమనినీ సూరిగారు వ్రాశారు.

“ద్వితీయైకవచనంబు పరంబగునపు డౌపవిభక్తికంబులు రావని కొందఱు వక్కాణించిరి. - అయ్యది లక్ష్య లక్షణవిరుద్ధం బగుటంచేసి యనాదరణీయంబు” ఆచ్చిక, సూ. ౨౯ అని. కాని లక్ష్యలు చూడండి.

“కనకమయ మైనయాపొలునఁ దమసుతులూహవంబులో నమరులచే ”

భార. ఆర. ౪ ఆ.

“విన్నున నేగుతామరల ” యయా. ఆ ౨.

“వీడున గలమానికములు వివిధాంబరముల్ ” వసు. ఆ ౬.

లక్ష్యాలే కాదు లక్షణముకూడా ఉంది. చూడండి.

“విన్ను మన్ను కేలు వీడు పోలను నెడ

వింట మంట కేల వీట పోల

ననగనొప్పు మఱియు నటులే యుత్పముపై న

కార మొదవుఁ గొన్నికడల నీశ ”

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము. విభక్తి. ౧౧ లక్షణము.

(౧౦) “పూను - పొదపుల కాదిలోపం బొకండు వచియించె నది యవిచార మూలకంబు ” అని శాసించారు. పృక్తిర్ణ. ౧౦ సూ. వి ఈక్రిందిప్రయోగాలు చూస్తే సూరిగారి వాక్యమే ‘అవిచారమూలకంబు’ అనవలసివస్తుంది. చూడండి. పూనులో ఆదిలోపం.

“పూని వృకోదరాక్షసులు భుగ్గులుగాఁ బెడచేతఁ గన్నునీ
యానఁగ నెత్తి కొంచుఁ జని”. భార. ఉద్యో. ౩౪.

† “మత్తయశ్చేతరంబులయందును దరచుగ నిత్యలోపంబు గావంబడియెడి.” శబ్ద. ౪౦ ఖా. ప్రాథమ్యాకరణము.

“సానుమదారూఢుడు వగ

నూనఁడు దురితమునువటితి కోడకయునికి” భార. శాంతి. ఆ 3,
పాదువులో ఆదిలోపము.

“ఉరవడించిన దేవిపై నుగ్రిదివిజు

లొదువఁ బేరల్కఁ బెదవు లొండొండ యదర”

పాదవులో ఆదిలోపము.

“పార్థు నవమూర్ధుక శేబర మెదురఁగని

రొదవు శోకమునన్” జైమి. ఆ 2 ♦

(౧౧) చేతురు, కోతు రిత్యాదు లసాధువులని యెఱుఁగునది.”

క్రియా. ౧౦౮ నూ. వి

అని శాసనము. వందలకొలదికవులు చేతురు అని ప్రయోగించి ఉన్నారు. అవి చూడకుండా ఇవి అసాధువులని సూరిగారు నిర్ణయించారు. ఇది ఆధారముగా చేసు కొని అంధప్రాయంగా వారిని అనుసరించే మనపెద్దలు అంతకుముందుండే వ్యాకరణాలుకూడా దిద్దివేశారు. * చేతురు, కోతురు అన్నరూపాలు సాధువులనిచెప్పుతూ శ్రీ గిడుగు రామమూర్తిగారు వారితెలుగుపత్రికలో 160 ప్రయోగాలు చూపించారు. †

కొన్నిప్రయోగాలు చూడండి.

“కొండలు పిండిసేతుము” అచ్చ. రా. 29 పు.

“నీరై పారగ నేమిసేతు మనుచున్” ఉ. రా. ౮9 పు.

“కుడిచినచోటికి గొఱతసేతు ” భార. సభా. ౧౧౮.

“చేరి చుంచించి మోహింపఁ జేతురనియె” నైష ౨. ౮౮

“పునీతులఁ జేతురు సర్వలోకులన్” పద్మపు.

♦ “ఇట్లు లసామాన్యకవిప్రయోగంబు బుండగాఁ బరిశీలింపక కవిబ్రహ్మవాక్కున కెదురాడిన చిన్నయనూరివచనంబు చిన్న యనూరివచనంబుగాఁ జెల్లందగు” అని గుప్తాధిపతిశాశికకర్త.

* వివరములకు చూ. తెలుగుపత్రికలోని కాలకవికరణ్యము అనే వ్యాసము 92 పుట (సం. ౧ సంది 7, 8)

† చూ. కాలకవికరణ్యము : తెలుగుపత్రిక.

“సంక్షోభింకుఁగాఁ జేతు” భార. మీ. ౨ ఆ. ౨౮౧.

“ఖలులజన్మాలు గోతురు కాలభటులు” శేష. ఆ3. ౪౨.

“కొసరియందంబుల గోతు రొకని” సానం. ౨౪.

ఇలాంటివి ఇంకా చూపించవచ్చు. ఇట్టిదీనిని విద్యార్థులచేతా, ఉపాధ్యాయుల చేతా చదివిస్తే భాష వీధికి వస్తుందో వేరే వ్రాయ నక్కరలేదు. ఇప్పటికే దీని ప్రాబల్యమువల్ల మనగ్రంథాలకు సత్యరూపము చాలావరకు పోయింది. వ్యాకరణ మెలాగుండినప్పటికీ ఇతరులగ్రంథాలు దిద్దడమునకు ఎవ్వరికీ అధికారము లేదు. వ్యాకరణమంటే అది వ్రాయబడిననాటికి ఉన్నప్రయోగాలూ, భాషాస్వరూపమూ చూపి తరువాతవచ్చేవారికి సుభువుగా ఉండడానికే కాని, శాసించడానికి కాదు. ప్రయోగములో ఉండే ఏపదాన్నికూడా ‘అసాధు’వని ‘అగ్రాహ్య’మని ‘గ్రామ్య’మని నిషేధించడము దోషమనే భావించాలి.

ఇంతలో అయినా ఈబాలవ్యాకరణాన్ని వదలి సజీవమైనభాషాస్వరూపాన్ని ఆశ్రయించాలి.

మందాకిని

రెండూమాత్రము పొసగవు!! కాల మతిక్రమించుతున్నది. మరల అడుగు తున్నాను. దివ్యాంగనా? పుత్రుడా తమకు కావలసినది?

రాజు

దివ్యాంగనవా? నీవు! రాక్షసీ! పిశాచీ! ... ఏమైనను నే నీకుమారుని విడుచువాడను కాను.

మందాకిని

రాజా! ఎందు కీనిష్ఠురవాక్యములు? తమరేకదా సంపూర్ణముగ నానియను ముల కంగీకరించి నన్ను వలలో వేసికొన్నది. తిరిగి నన్నే నిందింపనేల? మీవలె నే నిక నిందింపదలచుకోలేదు. ఈబాలకుడు సర్వధర్మవేత్తయు మహాధనుర్ధరుడును అగును. వీనిని స్వీకరింపుడు, నేటితో మీకును నాకును సరి.

[నిష్క్రమింపబోవును]

రాజు

[చీరచరణ గ్రహించి]

దేవీ! ఏమి ఈశాతిస్యము. ఒకమాట వినగూడదా? ఆనాడు ఈగంగాతీరము ననే, ఈప్రాతఃకాలముననే నాకొర కీతీరమునకు దిగివచ్చితివి. అరుణకిరణరంజితము లగు ఈతరంగము లన్నీ నాడు సీచరణములకు కుంకుమపూజ చేసి స్తుతించినవి. ఆదివ్యసాందర్యముతో భూమి కవతరించిన ఉషఃకాంతవలె న న్ననుగ్రహించితివి. అట్టిప్రేమ అంతా ఒక్క అవరాధముతోనే నశించిపోయెనా?

మందాకిని

మహారాజా! పూర్వజన్మవృత్తాంతములవలె గడచిపోయినగాథలు తృప్తి న న్నందుకు భేదింపజేసెదరు? ఈబాలకుని తీసికొని నాకు సెలవుదయచేయుడు.

రాజు

దేవీ! నీవు నాజీవితపునాక కొకతెరచావవు. ఈవసిపావ ఒకచుక్కాని. మీ ఇద్దరిలో నెవరిని విడిచిలయినా జీవింపగలనా? ఒక్కసారి మరల ఆలోచింపకూడదా?

మందాకిని

మహారాజా! సత్యపాశములు న న్నురివేసి లాగుతున్నవి. అడుగో సూర్యుని స్వీకరణములపై నిలబడి దేవతలు పిలుస్తున్నారు!!

రాజు

చిరసహచరుడగు ఈమర్త్యుని ఈమాత్రపు ప్రణయము చెల్లింపజాలవా ! దేవతలగు మీహృదయములు పాపాణనిర్మితములా ?

మందాకిని

[కన్నీళ్ళతో] అసలే దుఃఖముతో కుమిలిపోతూ ఉన్న నన్నెందుకు వేధించెదరు ? దేవతలకువలె మీకుగూడ నాపై నిర్ణయయేనా ? ప్రభూ ! నా కీసమావేశము సరకయాతనవలె నున్నది. ప్రసన్నవదనముతో సెలవిండు.

రాజు

ఏమి చూచుకొని యింక జీవింపగలను ? నాపై కరుణ లేకపోయిన ఈబాలకుని మీదైనై న కరుణలేదా ! ఒక్కసారి ఈపసిబాలకునిగతి ఆలోచింపుము.

మందాకిని

రాజా ! నిత్యవిలాసాన్వితయగు ఈగంగాప్రవాహమునందును ఈపసిపాదముఖమందును నన్ను స్మరించుకొనుచు ఈతనికొరకైన జీవింపుడు. దేవతలసత్వము హిమాలయమువలె స్థిరమైనది. వాదేవత్వము మానవుల కగోచరము. మీయందు దేవత్వ మున్నంతవరకును మనకు పొత్తు కుదిరినది. ఇదిగో బాలకుడు [దింపును] సెలవు ! పోవుచున్నాను.

రాజు

ఈపసిపాద నొకమారు ముద్దుపెట్టుకొని పోగూడదా ? అయ్యో ! ఒక్కనిమిషమాగుము !

మందాకిని

ఈజన్మమున నాకు భార్యత్వమునకును మాతృత్వమునకును యోగ్యత లేదు ! [చీరచెరగుతోగూడ జలరూపిణియై ప్రవాహములో కలిసిపోవును]

రాజు

ఇదియూ మీదేవత్వము!! మీకంటే మానవులయందే ఎక్కువదేవత్వ మున్నదే!

[క్రిందడింపినపాద ఏడ్చును. దూరమున సరుగుడుతోటలోనుండి వచ్చినభస్మ పత్రులకలకలధ్వనితోను, తరంగధ్వనితోను వినిపడును. అలలు ఏడ్చుచున్న బాలుని సమీపించి ముద్దిడి వెడలిపోవును. రాజు నిట్టూర్చును. తెరపడును]

అణువులు, వాటిపరిమాణము

తెలికిచెర్ల కృష్ణమూర్తి

అనంతరూపములతోనూ అనంతవర్ణములతోనూ విలసిల్లుతున్న మన ప్రపంచ తత్వం గూర్చి ఆలోచించిన ప్రతి మనిషికిన్నీ ఒకప్రశ్న తప్పకుండా స్ఫురిస్తుంది; ఈవస్తు సముదాయాలన్నీ వేరువేరుగా కల్పింపబడినవా, లేక అన్నీ ఒకే వస్తువు యొక్క భిన్నరూపములా అని. దానికి సమాధానం తెలుసుకోవాలని అనాదినుండీ ప్రయత్నాలు జరుగుతూనే ఉండెను. ఒకొక్కరు ఒకొక్కరీతిగా ఊహిస్తూ వచ్చారు. కాని పూర్వం గ్రీసుదేశంలో థెమాక్లిట్స్ అనునాతనిచే మొదట విశదంగా నిర్వచింపబడిన సిద్ధాంతం ఒకటి మిగిలింది. అదే నానాటికీ బలపడి ఇప్పుడు చాలా మార్పులతో వృద్ధిపొంది అమలులో ఉన్నది. నేటివరకు తెలిసినవిషయములనుబట్టి ప్రపంచంలో ఎనభైరెండు రకాల ఎలిమెంటు ఉన్నాయనీ, అందులో ఒకొక్క ఎలిమెంటు ఒకొక్క రకం అణువులతో నిర్మింపబడినదనీ, ఒకే ఎలిమెంటులోని అణువులు అన్ని విధాలా ఒక్కమాదిరిగానే ఉంటాయనీ, అణువుల సంయోగమువల్లనే అన్నిరకాల వస్తువులూ తయారవుతాయనీ, ప్రతివస్తువున్నూ మాలిక్యూల్సు అనే అణుసముదాయాలతో కల్పింపబడినదనీ, ఆమాలిక్యూల్సుపైని ఆవస్తువుయొక్క గుణములు ఆధారపడి ఉంటాయనీ, మాలిక్యూల్సు ఎల్లప్పుడూ కదులుతూ ఉంటాయనీ, ఆకదలికవల్లనే వేడిమి కలుగుతూఉంటుందనీ ఊహించవలసి ఉంటుంది. ఈపైని చెప్పిన వాటిలో మాలిక్యూల్సుయొక్క సంచలనమునకు సంబంధించినదానికి చలనసిద్ధాంతం అని పేరు. ఈవ్యాసంలో చలనసిద్ధాంతం గురించి చర్చించి, అణువులగురించిన్నీ మాలిక్యూల్సు గురించిన్నీ తెలిసిన కొన్ని విషయాలబట్టి అణువుల పరిమాణం ఎంత ఉంటుందో పరిశీలించుదాము.

చలన సిద్ధాంతం ప్రకారం ఘనపదార్థములలోని మాలిక్యూల్సు దగ్గరదగ్గరగా ఉండి, స్థలభ్రమణము లేకుండా ఇటూఅటూ ఊగుతూఉంటాయి. ఆ ఊపులోని శక్తి యే వేడిమిగా మనకు గోచరిస్తుంది. ఈ మాలిక్యూల్సుగాని, వాటిలోనుండే అణు

నప్పుడు అది ఎక్కువ విస్తరించిపోతుందని మనకు తెలుసును. సామాన్యస్థితిలో ఉండే ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరు వాయువును పదివేలరెట్లు విస్తరించేటట్లుచేస్తే అప్పుడు అందులోని మాలిక్యులు సగటున ఒకమిల్లిమీటరు స్వేచ్ఛగా ప్రయాణం చెయ్యకలుగుతుంది. కాని మనకంటికి మాలిక్యులు కనబడదు. కాబట్టి ఆసంచారం ఉహించుకోవలసినదేకాని చూడడానికి శక్యంకాదు.

ఇంక మాలిక్యులయొక్క పరిమాణంగురించి లెక్కవేయవచ్చును. ఒకొక్కమాలిక్యులు స్వేచ్ఛగా ప్రయాణంచేసే దూరమునుబట్టిస్తే, ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరులోఉన్న మాలిక్యులు సంఖ్యనుబట్టిస్తే మాలిక్యులు అడ్డుకొలత తెలుసుకోవచ్చును. ఇది ఒకముఖ్యమైనపద్ధతి. ఈప్రకారం లెక్కవేస్తే ఒకమాలిక్యులు యొక్క అడ్డుకొలత సుమారు 10^{-8} సెంటిమీటరు, అనగా సెంటిమీటరులో పదికోట్లవంతు ఉంటుందని తెలుస్తుంది. ఈలెక్కలో ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరులోని మాలిక్యులసంఖ్య అవసరం. అది తెలుసుకోడానికి చాలాపద్ధతులు ఉన్నాయి. కాని వాటిలో శ్రేష్టమైనది ఎలక్ట్రికపద్ధతి.

నీళ్ళలో కలిపిన గంధకద్రావకంలోనుంచి విద్యుత్ ప్రవాహం వంపినప్పుడు నీటిలోని ఉదజని, ప్రాణవాయువున్న వేరయిపోతాయి. ప్రాణవాయువు పాజిటివు దగ్గరను, ఉదజని నెగటివుదగ్గరను చేరుతాయి. ఒక “గ్రామువటము” ఉదజని తయారు కావడానికి 9649 కొలోంబులు ఎలక్ట్రిసిటీ అవసరం. ఈఎలక్ట్రిసిటీని ఉదజనిలోని అణువులు ఒకొక్కటి ఒకొక్క చిన్నసమానభాగముచొప్పున వహిస్తాయి. ఆచిన్న భాగమునకు “అయానిక్ ఛార్జి” అనిపేరు. అది ఎలక్ట్రానునకు సమానమని నిర్ణయింపబడినది. ఆఎలక్ట్రానుపైనుండే ఛార్జిని చాలా జాగ్రత్తగా ‘మిల్లికను’ అనే అమెరికాశాస్త్రజ్ఞుడు కనిపెట్టినాడు. దానినిబట్టిచూడగా ఒక గ్రామువటములో నుండే అణువులసంఖ్య సుమారు 6×10^{23} , అనగా 600 కోటి, కోటి, కోట్లు అని తెలుస్తుంది. ఒకగ్రామువటము బరువు అనగా సుమారు ఒకగ్రాము బరువుగల ఉదజని సామాన్యస్థితిలో 11200 క్యూబిక్ సెంటిమీటరుల ఘనపరిమాణం కలిగి ఉంటుంది. ఒకొక్క మాలిక్యులులో రెండేసి అణువులు ఉంటాయి. అందుచేత ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరులో నుండే మాలిక్యులు యొక్కసంఖ్య 2.7×10^{19} , అనగా సుమారు 2.7 లక్షకోటికోట్లు.

ఇంతవరకు ఒకపద్ధతిప్రకారం మాలిక్యులుయొక్క పరిమాణం తెలుసుకున్నాం. ఈప్రకారంగానే వాయుపదార్థంలోని మాలిక్యులకు ఉండే అన్యోన్యసంబంధము లనుబట్టి మాలిక్యులుయొక్క అడ్డుకొలత కనిపెట్టవచ్చును. ఆపద్ధతులన్నిటివల్లనూ సుమారుగా ఒకే ఫలం వస్తుంది.

ఇంక ఘనపదార్థములగురించిన్నీ ద్రవపదార్థములగురించిన్నీ పరిశీలించుదాం. ఈ రెండింటిలోనూ మాలిక్యులు దగ్గరదగ్గరగా ఉంటూ యను కున్నాం. ఒకగ్రాము మాలిక్యులు బరువుగల పదార్థములోని మాలిక్యులసంఖ్య 6×10^{23} అని తెలుసుకున్నాం. కాబట్టి గ్రాము మాలిక్యులుయొక్క ఘనపరిమాణంబట్టి అందులోని మాలిక్యులుయొక్క అడ్డుకొలత తెలుసుకోవచ్చును. ఉదాహరణకొరకు పాదరసం తీసుకుందాం. దానిగ్రాము మాలిక్యులు బరువు 200 గ్రాములు. దానిసాంద్రత 13.6 గ్రాములు; అనగా ఒక క్యూబిక్ సెంటిమీటరు పాదరసము బరువు 13.6 గ్రాములు. కాబట్టి ఒక క్యూబిక్ సెంటిమీటరు పాదరసంలో ఉండే మాలిక్యులసంఖ్య 4×10^{22} అని తెలుస్తుంది. ఈమాలిక్యులు అన్నీ ఒకదాన్ని ఒకటి ఆనుకొన్నట్లేతే ఒక్కొక్క దాని అడ్డుకొలత 3×10^{-8} సెంటిమీటర్లు అని చెప్పవచ్చును. ఈప్రకారంగా ఇతర వస్తువుల గురించికూడా లెక్కవేస్తే మాలిక్యులుయొక్క పరిమాణం సుమారు 10^{-8} సెంటిమీటర్లు అని తేలుతుంది. ఘనపదార్థంవిషయంలోకూడా ఇలాగే లెక్కవేయ వచ్చును. ఉదాహరణ వాయువును చల్లార్చి గడ్డకట్టించి, దాని సాంద్రతను కనుక్కొని, ఆసాంద్రతనుబట్టి ఉదాహరణలోనుండే మాలిక్యులు పరిమాణం కనిపెట్టినారు. అదికూడ 10^{-8} సెంటిమీటరే అయింది. ఈపద్ధతికాక ఇంకా చాలారకాలు ఉన్నాయి. ఒక మాలిక్యులుయొక్క “ఎలక్ట్రిక్ కెపాసిటీ” ని బట్టికూడ దానిఅడ్డుకొలత నిర్ణయించ వచ్చును. ఆవిధంగాకూడ అంతే వచ్చింది. కాబట్టి ఈసాక్ష్యములవల్ల మాలిక్యులు యొక్క పరిమాణం 10^{-8} సెంటిమీటరుకన్న ఎక్కువఉండదని రూఢిగా నమ్మ వచ్చును.

చలనసిద్ధాంతమునుబట్టి వేసిన లెక్కలవల్ల తెలిసినవిషయం ఇది. మాలిక్యులు కుండ్రంగానూ, గట్టిగానూ ఉంటుందని మొదట అనుకున్నాం. ఆహాప్రకారం

ఒకకూ్యాబిక్ సెంటిమీటరు వాయుపదార్థం తీసుకుంటే అందులో సుమారు ఐదవేల వంతుమాత్రం మాలిక్యూలుస్ ఆక్రమించిన స్థలం. మిగిలిన 9999 వంతులు శూన్య ప్రదేశమే. ఇంక ఎలక్ట్రిసిటీవిషయమై చేసినపరిశోధనలవల్లనూ, వెలుతురు గురించి తెలిసినసంగతులవల్లనూ మాలిక్యూలు కుండ్రముగా గట్టిగా ఉండదనీ, ప్రతి అణువున్నూ ఒకగ్రహకూటంవలె ఉంటుందనిన్నీ చెప్పవలసివస్తుంది. ప్రతిఅణువులోనూ ఒకపాజిటివుచ్చార్జి ఉంటుందనీ, దానిచుట్టున్నూ, సూర్యునిచుట్టూ గ్రహములవలె, ఎలక్ట్రానులు తిరుగుతూ ఉంటాయనీ అనుకున్నట్లయితే, ఇంక ఘనపదార్థంలోకూడ చాలవరకు శూన్యప్రదేశమేఅని, అక్కడక్కడమాత్రం ప్రోటానులున్నూ ఎలక్ట్రానులున్నూ ఉంటాయనీ ఊహించుకోవాలి. నేటివరకు తెలిసినవిషయాలనుబట్టి ఇంకాకొన్ని చిత్రీవిచిత్రీమైన సంగతులూ, ఉహలూ బయలుదేరుతున్నాయి. ప్రపంచమంతా రెండురకాల ఎలక్ట్రిసిటీ మయమనీ, దానిభిన్నరూపములున్నూ సమూహములున్నూ వస్తువుల కన్నిటికీ కారణములనీ, అసలువస్తువుకిన్నీ, శక్తికిన్నీ భిన్న ప్రకృతులు లేవనీ చెప్పుతూఉన్నారు. అదంతా ఊహాప్రపంచం. ఆవిషయం ఈవ్యాసంలో అనవసరం.

చెవి చేయు పని

విస్సా అప్పారావు

బాహ్యప్రపంచములో జరుగుచుండువిషయములను గ్రహించుటకై ప్రాణికోటికి ఇంద్రియములు నిర్మింపబడినవి. మనము పంచేంద్రియములద్వారా విషయములను గ్రహించుచున్నాము. అందు శ్రవణేంద్రియము ఒకటి. దానితో శబ్దమును గ్రహించుచున్నాము.

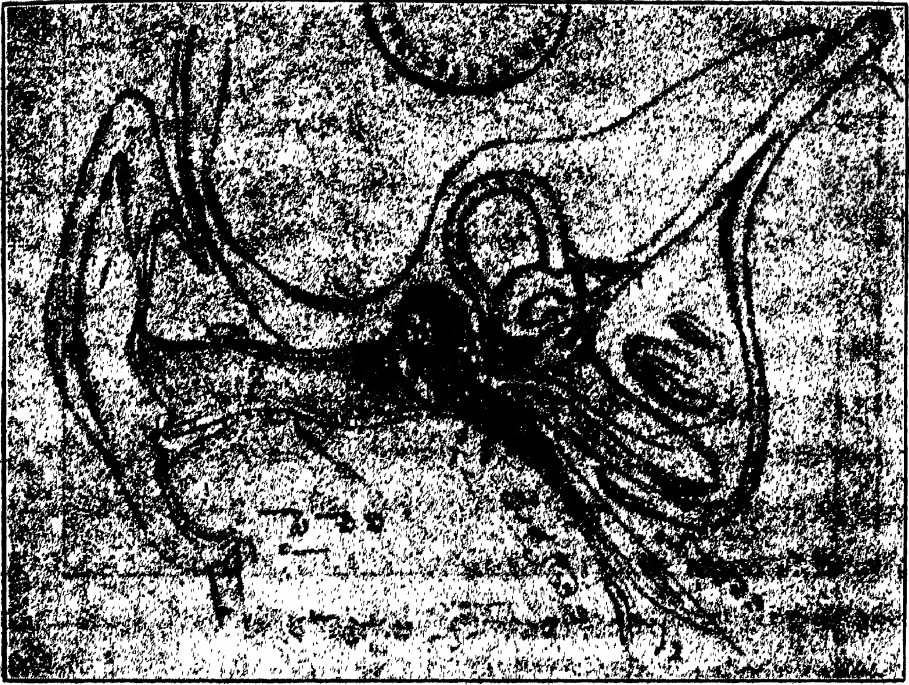
శబ్దస్వరూపము. ఇది తెలిసికొనదగినవిషయముగదా. ఏవస్తువయందైనను స్పందనము (Vibration) కలిగినచో దానివలన శబ్దము పుట్టును; అట్లు పుట్టినధ్వని మనచుట్టూ ఉన్న గాలిద్వారా మన చెవికి వచ్చి చేరును. ఆధ్వనికి ముఖ్యమగుగుణములు మూడు: (1) బిగ్గరతనము, లేక స్ఫుటత (Intensity or Loudness)-చాలాదూరమువరకు వినిపించినయెడల ధ్వని చాలాబిగ్గరగా ఉన్నదందుము. (2) తరచుతనము (Frequency)-శబ్దమును చేసేవస్తువ ఒకసెకనుకాలములో ఎన్ని పర్యాయములు కంపించునో వాటికి తరచుతనము అనిపేరు. సాధారణముగా మనము మాట్లాడునప్పుడు మగవాని గొంతుకలోనిపొరలు (Vocal chords) సెకనుకు 80 సార్లు ఆడును; ఆడవాండ్రుగొంతుకలోనిపొరలు 120 సార్లు ఆడును. ఆశబ్దములకు తరచుతనములు 80, 120 అనివాడుదుము. స్వరముయొక్కస్థాయి హెచ్చినకొలది తరచుతనము హెచ్చుచుండును. అందుచేతనే స్త్రీకంఠము పురుషకంఠముకంటె హెచ్చుస్థాయికలది. (3) మేలితనము (Quality or Character or Timbre) ఏకస్థాయిలో ఇద్దరు పాడుచున్నప్పుడు ఎవరిపాట ఏదో గుర్తించుటకు ఈగుణభేదమే కారణము.

ధ్వనియొక్క తరచుతనము గాలిద్వారా వచ్చునప్పుడు మారదు. గాలి శబ్దముయొక్కతరచుతనము ననువర్తించుచు వెనుకకు ముందుకును ఆడుచు ధ్వనిని ముందుకు పంపును. ఇంక చెవివద్దకు వచ్చినతరువాత చెవి చేయుపని యేమియని విచారితము. దీనికై చెవి యనగా నేమి, దానిభాగములు ఎన్ని, అను విషయమును పునఃపునః ముందుగా తెలిసికొనవలసియున్నది.

చెవియొక్క నిర్మాణము. (చూ॥ పటము 1.) వెలుపలిచెవి, మధ్యచెవి, లోపలిచెవి యనుమూడు భాగములు చెవికి గలవు. సాధారణముగా మనము చెవియనివాడు నది వెలుపలిచెవియే. పైకి కనబడేదొప్పవంటిభాగము, లోపలికి పోవుగొట్టమువంటి బారి, దానిచివర నున్నగూబ ఈమూడున్ను వెలుపలిచెవిలోని అంతర్భాగములు. ఈగూబ వల్పుటి చర్మముతో నిర్మింపబడి మధ్యచెవికి పై చెవికిని మధ్యగా ఉండును. దీనిని టింపేనమ్ అనిఅందురు. దొప్పవంటి పైభాగము జంతువులలో పొడుగుగాను, ఆడించుటకు వీలుగాను ఉండును. మనలో సకృతుగా కొందరు చెవుల నాడించు వారుకూడా గలరు. శబ్దము వచ్చుచోటును సులభముగా గ్రహించుటకును, ఎంత తక్కువ శబ్దములనైనా గ్రహింపగలుగుటకొరకును జంతువులకు అట్టినిర్మాణము ఏర్పరుపబడినది. బహుశః ఇంతగా నాగరకతలేని బహుప్రాచీనమైన కాలమందు మనుష్యునికికూడ చెవు లట్టివేలయి ఉండి, క్రమముగా నేటిస్థితికి మార్పుజెందియుండ వచ్చును.

మధ్యచెవి. గూబయొక్క అవతలిభాగమునకు అంటి మూడు చిన్నఎముకలు ఉండును. ఆకారసామ్యమునుబట్టి వీటిని సుత్తి, రాయి, (గుట్టపుజీనునుండి వే)లాడు) లగాము అని అందురు (the hammer, the anvil and the stirrup). సుత్తి వంటిఎముక గూబ ఆడుటవలన కదలి, దానితర్వాతనున్న రాతినిఘాటును. ఈఘాటు లగాముద్వారా లోపలిచెవిలోని ద్రవపదార్థమును కదలించును. లోపలిచెవికి ఒకచోట చిక్కుడుగింజ ఆకారము గలద్వారము గుండ్రీటిచర్మముతో మూయబడి ఈలగాము నంటిఉండును. అందుచేత లగాము ఆడినచో ఈగుండ్రీటిచర్మము ఆడి లోపలిచెవిలోనిద్రవమును ఆడించును. ఈ మూడుచిన్నఎముకలు మధ్యచెవిలో ఉండును. వాటిచుట్టును కొంతఖాలీఉండి గాలిచేత నిండియుండును. ఈమధ్యచెవి నుండి గొంతుకలోనికి ఒకసన్ననిగొట్టము గలదు. మనము గుటక వేసినప్పుడల్లా గొంతుకలోని గాలికిని, మధ్యచెవిలోనిగాలికిని ఈగొట్టముద్వారా సంబంధమేర్పడును. ఈగొట్టముద్వారానే ఏదైనా కారపువస్తువులు తిన్నప్పుడు ఆకారము చెవికి చేరి గూబ గుయ్యిమనును. ఈగొట్టమునకు (eustachian tube) అని పేరు. లావుపాటిదూలమును ఒకమనుష్యుడు కదల్చలేకున్నను, ఒకగునవమును తెచ్చి చివరభాగమును దూలముకిందికి పోనిచ్చి ఒకరాయో కరో మోపుచేసికొని

1-వ. పటము

చెవి నిడువున కోననచో ఇట్లుండును

1. తొప్ప
2. మాధము
3. గూబ - టిప్ పానమ్.
4. సుత్తి
5. రాయి
6. లగాము

7. ం ద్వారము
8. ం ద్వారము
9. మూడుముట్లుగల కాక్లియా
10. స్కాలా బెన్టిబ్యూరీ
11. స్కాలాటింకేనీ
12. యూవ్ కేషియన్ గొట్టము.

2-వ పటము

లోపలిచెవియొక్క అడ్డపుకోత

3-వ పటము

శ్వాత్మకవయవము

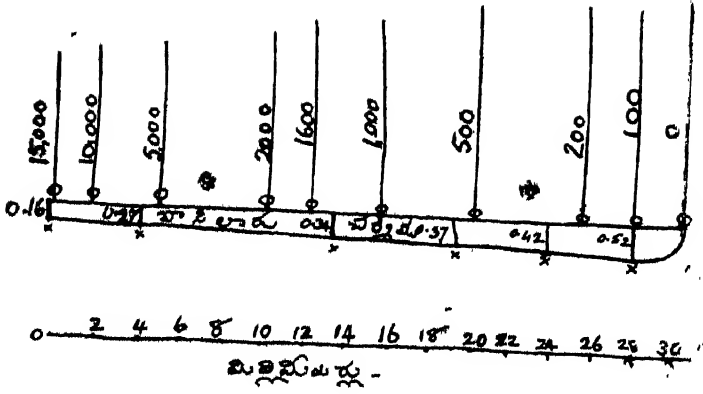
గునవముయొక్క రెండవచివరను నొక్కికదల్చగలుగుచున్నాడు. ఈసాధనముచేత, మనుష్యునిబలము చాలారెట్లు పెంపుపొందుచున్నది. ఈసాధనమునే లీవరు అందురు. అట్టిసాధనసమూహమే ఈమూడు చిన్నయముకలగుంపున్ను. వీటివలన గూబనుండి వచ్చుశబ్దముయొక్కబలము యాభైరెట్లు వృద్ధిఅయి లోపలిచెవిలోని ద్రవమును కదల్చును.

లోపలిచెవి. ఇది చాలాచిత్రము, అద్భుతము నగునిర్మాణము. అందు ముఖ్యమైన భాగమును కాక్లియా (cochlea) అందురు. అది మొదట లావుగాను, పోను పోను సన్నముగాను ఉండి నత్తగుల్లవలె మూడుచుట్లు తిరిగి ఉండును. దీనినిండా ద్రవపదార్థ మొకటి యుండును. వెలుపలిశబ్దము పైచెవిలో ప్రవేశించి గూబను ఆడించును. గూబ ఆడుటచేత మధ్యచెవిలోని మూడు చిన్నఎముకలు ఆడును. పైన చెప్పినట్లుగా ఈఎముకలసహాయమున శబ్దశక్తి 50 రెట్లు పెరిగి లోపలిచెవిని తాకును. లగామువంటి ఆకరఎముక లోపలిచెవిని ఆనినచోట కోడిగ్రుడ్డాకారమగుచిన్న ద్వారము గలదు. అదివల్చుచిర్రముచేత మూయబడియుండును. (చూ॥ పటము 2.) ఈ ద్వారమునకు అవతలనున్నదానిని స్కాలావెస్టిబ్యులీ అందురు. దానిలోఉన్న ద్రవ పదార్థము ఈ పెంపొందినశబ్దశక్తిచేత ఆడును. ఈ స్కాలావెస్టిబ్యులీకిన్ని కాక్లియా కున్న మధ్య ఒకపల్చటి చర్మపు పొర గలదు. దీనిని రైజ్జరుపొర అందురు. శబ్దశక్తి ఈపొర ద్వారా కాక్లియాలో ప్రవేశించి అందలి ద్రవమును కదల్చును. కాక్లియాకు అవతల స్కాలాటింపాని అను ఒకభాగము గలదు. ఈరెంటిమధ్యను బాసిలారు చర్మము (basilar membrane) కలదు. స్కాలాటింపేసీయొక్క చివర భాగమున గుండ్రటి చిన్నద్వారము గలదు. అది చర్మముచేత మూయబడి ఉండి మధ్యచెవికి లోపలిచెవికి సరిహద్దున ఉండును. శబ్దశక్తి చిక్కుడుగింజఆకారమువంటి ఆకారము గలద్వారమున ప్రవేశించి ద్రవవిశేషములను ఆడించును. స్కాలావెస్టిబ్యులీనుండి, కాక్లియాకు, అందుండి స్కాలాటింపేసీలోనికి ప్రవేశించి గుండ్రటి ఆకారముగల ద్వారముద్వారా తిరిగి మధ్యచెవికి జేరును. ఈరెండు ద్వారముల మధ్యను ఉన్నద్రవవిశేషములు శబ్దశక్తివలన ఊగులాడుచుండును. బాసిలారుచర్మముమీద కార్టీ అవయవముగలదు. (చూ॥ పటము 3.) దీనినుండి సరములగుంపు తలలోనికి పోవును. ఆసరములయొక్క చివరలు నూగువెంట్రుకలవలె సన్నముగా ఈఅవయవముయొక్కపై భాగమున తలలెత్తికొనియుండు. ఈసన్ననిసరములచివరలు

కాక్లియాలోనికి ఉండును. అందుచేత శబ్దశక్తి కాక్లియాలోని ద్రవము నాడించునప్పుడు ఈనరములయొక్కతలలు ఆడును. వాటితోటి పాటు వాటిపైనున్న వెక్టోరియల్ పొరకూడ ఆడును. ఆచలనమువలన నరములద్వారా శబ్దముయొక్క స్వరూపము గ్రహింపగలుగుచున్నాము.

కాక్లియాకు, స్కాలాటింపేసికిమధ్య, బాసిలారుచర్మమున్నదని చెప్పియుంటిని. కాక్లియా నత్తగుల్లవలె మూడుచుట్లు తిరిగి ఉండునంటిని. సాగదీసినచో బాసిలారుచర్మము 31 మిల్లిమీటరులపొడుగు గలిగియుండును. 25 మిల్లిమీటరులు ఒక అంగుళము. లగామువంటివిముక తగిలియుండు ద్వారమునుండి బాసిలారుమెంబ్రేను ఆరంభమగును. (చూ॥ పటము 4.) అచ్చట ఈమెంబ్రేను సన్నముగా ఉండి క్రమముగా చివరకు వెళ్ళేసరికి వెడల్పుగా ఉండును. ఇంతేకాక ఇది దామాషాయైన మిల్లిమీటరులో నాల్గవవంతు అడ్డుపుకొలత కలిగియుండును. ఆరంభమున బింకము గలిగి క్రమముగా చివరకు పోవునప్పుడు లావుగా మారుటయేకాక బింకముకూడ తగ్గి ఈబాసిలారు పొర ఉండును. బింకము గలచిన్నవస్తువును ఆడించినచో స్పందనపుతరచు చాలాపెచ్చుగాను బింకము తగ్గినచో తగ్గుగాను, బింకము తగ్గి లావెక్కినచో మరియు తక్కువగాను ఉండుననువిషయము సాధారణముగా ఎరిగినదే. దీనిబట్టి ఆలోచించినచో బాసిలారుచర్మములోని మొదటిభాగముయొక్క స్పందనపురేటు మిక్కిలిపెచ్చుగాను చివరచివరకు వెళ్ళినకొలది రేటు తగ్గుగాను ఉండునని తెలియగలదు. ఒకసెకనుకు 15000 సార్లు ఆడుటవలన పుట్టినశబ్దమునకు తరచుతనము 15000, 30సార్లు ఆడుటవలన పుట్టినశబ్దముయొక్క తరచుతనము 30. మనము చెవిచేత గ్రహింపగలుగుశబ్దము లన్నియును ఈరెండింటిమధ్యను ఉండును. 30 కు తగ్గినరేటు గల శబ్దమునుగాని, 15000 కు పెచ్చినదానినిగాని చెవి గ్రహింపజాలకున్నది. దీనికి సందర్భముగా బాసిలారు చర్మముయొక్క మొదటిభాగము చివరభాగము స్పందనము చెందినప్పుడు గలిగెడితరచుతనముకూడా 15000కున్ను 30కిన్ని మధ్యనే ఉన్నది. దీనిని బట్టి హెల్మహోల్ట్సు అను జర్మనుశాస్త్రజ్ఞుడు చాలకాలముక్రిందటనే శుక్తివాదము నొకదానిని పన్నియున్నాడు. దానిని (రెజొనెన్సు) అనురణనవాద మందురు. అనురణనము (resonance) అనగా ఏమో తెలిసికొందము. తాంబ్రాతీగలు రెంటిని ఏకస్వరము పలుకునటుల బిగించవచ్చును. అనగా ఒకటి, ఆధారవృద్ధము (స) ను పలికినచో రెండవదియును ఆస్వరమునే పలుకును. అప్పుడు ఒకతగను

4-వ కటము

† కాసిలారు చర్మముయొక్క అడ్డకొలతలు మిల్లిమీటర్లలో ఇవ్వబడినవి.

• ఈచోట్ల కాసిలారుపొరయొక్క స్పందనతీతరచుతనము ఒక సెకనుకాలములో ఇన్ని సార్లు అని చూపబడినది.

మీటినిచో రెండవతీగకూడ పలుకును. కాని రెండవతీగయొక్క బిరికి కొంచెము ఇటునటు తిప్పినచో స్వరము భేదించును. అప్పుడు మొదటితీగను వాయించినచో రెండవతీగపలకక ఊరకుండును. అనగా రెండుతీగలును ఒకేస్వరమును పలికెడిస్థితి గలిగియున్నప్పుడు ఒకదానిని మీటిన రెండవది పలుకును. రెంటిస్పందనపుతరచు తనముఒక్కటే ఐనప్పుడు అట్లుజరుగును. ఒకతీగను రెండవది అనుసరించుటను రజానెన్ను అందురు. అందుచేత ఎప్పుడైనను ఒకస్పందనపుతరచు ఇంకొకస్పందనపు తరచుతో సమానమైనప్పుడు ఆరెండింటికి సంబంధముగ వర్పడినచో రెండవది తనంతట తాను ఆడును. 400 సార్లు తరచుతనము గలశబ్దము పైచెవినుండి, మధ్య చెవిద్వారా, లోపలిచెవికి ప్రవేశించినప్పుడు ఈమధ్యనున్న గూబ, ఎముకలు, ద్రవ వదార్థములు ఆశబ్దము శక్తిచేత 400 సార్లు ఆడుచునే యుండును. పైన చెప్పినట్లుగా స్కాలాపెస్టిబ్యులీలోని ద్రవముద్వారా, కాక్లియాద్వారా, బాసిలారు చర్మమునకు శబ్దశక్తి చేరును. అప్పుడు ఆచర్మములోని ఒకభాగము-400 సార్లు ఆడే స్థితి గలది - తనంతట తాను ఈశబ్దమును అనుకరించును. ఆస్థలమునంటియున్న సూక్ష్మనరములద్వారా 400 తరచుతనముగలశబ్దమును మెదడువలన మనము గ్రహించుచున్నాము. ఈగ్రహణమును చేయుమెదడులోని భాగములు ఒక్కొక్క తరచుతనమునకు ఒక్కొక్కటిచొప్పునగలవని నిశ్చయింపబడినది. అనగా బాసిలారు చర్మముయొక్క ప్రతిభాగమునకు సంబంధించి మెదడులో ఒక్కొక్కప్రత్యేకస్థలము ఉన్నది అని అభిప్రాయము. బాసిలారుచర్మముయొక్క భాగములు ఆడును. నరముల యొక్కతలలు ఆడునుకాని ఈస్పందనము ఇంతటితో ఆగిపోవును గాని నరముల ద్వారా మెదడు చేరదు. మెదడునకు బోవునది ఈశబ్దముయొక్క స్వరూపమును గురించినసర్వసమాచారముగాని కంపముగాదు. ఈశబ్దగుణవిమర్శనకు చెందినవార్త నరములద్వారా గ్రహింపబడి మెదడును చేరును అని మనము ఈవాదమువలన గ్రహించవలసియున్నది. ఏమనగా 15000-30 ల మధ్య స్పందనపుతరచు ఉండవలె నన్న యీనరములయొక్క బింకమున హెచ్చుతగ్గులు ఉండవలెను. వాటిస్వరూప మునుబట్టి అట్టిస్పందనము వాటికి ఉండుటకు వీలులేదని నిశ్చయింపబడినది. పైన చెప్పినదానినిబట్టి బాసిలారుచర్మ మెంతసన్నమో దానియందుండు సూక్ష్మనరము లెంతసన్నములో వాటివరీక్ష యెంతకష్టమో, ఎట్టికఠినమగు నిశ్చితమగు ప్రయో

గము లనుసరించిన ఇట్టి విషయములు నిర్ధారణ కాగలవో అట్టి కార్యములను చేయ గల శాస్త్రము ఎంతవృద్ధి జెందియుండవలసినదో వేరే చెప్పనవసరములేదు.

ఈ (resonance) అనురణన (శబ్దసామ్య) వాదమునకు ప్రతివాదము లనేక ములు గలవు. అందు ముఖ్యమైనది (Telephone) టెలిఫోను వాదము. దానిస్వరూప మును తెలిసికొందము. టెలిఫోను అందరికిని తెలిసినదే. మనము ఒకచోట మాట్లాడినచో ఆశబ్దమువలన ఒకపల్పుటిరేకు ఆడి, దానివలన విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టును. అది తీగలద్వారా వ్యాప్తమయి తీగల ఆవలికొనను ఉన్న మరియొకపల్పుటిరేకును ఆడించును. అది మొదటిరేకు ఆడినట్లే భేదములేక ఆడును. అందుచేత ఆశబ్దపరంపరలే మనము అవతలికొనను వినగలుగుచున్నాము. ఇట్లే చెవియొక్క పనికూడ ఉండునని ఈ వాదము. అనగా నేమి? శబ్దముయొక్క తరచుతనము చెలియొక్క మూడుభాగములద్వారా వ్యాప్తమయి, బాసిలారుమెంబ్రేనును ఆడించి, దాని నంటియున్న నరములను సమూలముగా ఆడించును. ఆ ఆడింపు మొదడునకు అంటి శబ్దము గ్రహింపబడుచున్నది అని ఈ వాదము. ఆనరములనిర్మాణవద్ధతిని గుర్తించినచో అట్లు ఆడుటకు వాటికి సందర్భము లేదని పైన చెప్పబడియున్నది. అందుచేత ఈ వాదమును పరిత్యజించినారు. ఈ వాదము పుట్టుటకు కారణము ఏమనగా, బాసిలారుచర్మమునుండి తలలోనికి పోవు ఈనరములప్రోగును గుర్తించునపుడు జటలవలె ఒకదానినొకటి అల్లుకొని, ఉండును. ప్రతినరములోను పైన సన్నటిపీచుపంటిభాగము ఉండి, లోపల గట్టిపదార్థ ముండును. ఇట్టి నిర్మాణవిశేషమే టెలిఫోను వార్తలకు సాధనమైన కేబిలు తీగలగుంపులోకూడ ఉండుటచేత నిర్మాణసామ్యమునుబట్టి కార్య సామ్యముకూడ ఉండవచ్చు ననుస్మరణచేత ఈ వాదము పుట్టినది. కాని దానియందు నిజములేదు.

ఈ అనురణన వాదము రానురాను బలీయమగుచు వచ్చినది. అనేక విధములగు ప్రయోగములను సలిపి వాటివర్యపానములవలన ఈ వాదమే నిజమని శాస్త్రజ్ఞులు నిశ్చయించిరి. అట్టి ప్రయోగసామ్యములను కొన్నిటిని విచారించి చూతము.

1. స్త్రీముఠంజనులోని బాయిలరులు చేయుచోట పనివాండు) ఎల్లప్పుడును ఒకతరచుతనముగల శబ్దమును వినుచునే యుండవలసియుండును. కాల్పిన మేకులను రేకులలోని కన్నములలో వేసి బిగించినప్పుడు వివరీతమగుధ్వని

పుట్టును. దాని తరచుతనము హెచ్చుగా ఉండును. ఈపనివాండు చనిపోయిన తరువాత వారిలోపలి చెవిలోని బాసిలారుచర్మమును వరీక్షించి చూడగా ఆ చర్మమందొక భాగము తక్కినవాటికంటె చెడిపోయి ఉన్నట్లు ప్రతిపనివానిని వరీక్షించినప్పుడును గుర్తింపబడినది. ఈ చెడిన స్థానమునకు సంబంధించిన స్పందనపుతరచుతనము బాయిలరుశబ్దపుతరచుతనము రెండును సమానముగానే ఉన్నవి. ఇది గొప్పసాక్ష్యము కాదా.

2. చెవులపిల్లులను ఒకచోట నుంచి, ఒకతరచుతనము గలశబ్దమును ప్రతి రోజూ కొన్నిగంటలు, ఎడతెగకుండా అవి వినునట్లు చేసి, ఇట్లుకొన్ని మాసములు జరపి, తరువాత ఆపిల్లులను చంపి, వాటి బాసిలారుచర్మము వరీక్షించగా, అందు ఒక భాగము చెడిపోయియున్నట్లు గుర్తింపబడినది. ఆ భాగము యొక్క స్పందనపుతరచుతనము ఆపిల్లులకు వినిపించినశబ్దముయొక్క తరచుతనమున్న ఒకటే. ఇదియు ఒకవెద్దసాక్ష్యముకాదా.

ఈపైనచెప్పిన రెండువిషయములనుబట్టి బాసిలారు చర్మములోని కొన్ని భాగములు చెడినవి అని తెలిసికొంటిమిగదా. చెడుట అనగా ఉండవలసినస్థితికంటె తగ్గుస్థితిలో ఉండుట యని గ్రహింప వలెను గాని పూర్తిగా చెడి చచ్చిపోవుటగాదు. ఏలననగా ఆభాగములకు ఏర్పడిన తరచుతనముగలశబ్దములు ఆవ్యక్తులకు సాధారణముగా వినబడవు గాని, చాలా బిగ్గరగా ఆ శబ్దములు చేయ బడినచో కొంచెముగా వినబడును. అట్టివానికి కొన్ని ధ్వనులు బాగుగా వినుట, కొన్ని చూత్సమే కష్టముపైని వినుట తలస్థించును. చెవిటివారికి గుస గుసలాడినచో వినబడుట మామూలుగా మాట్లాడినచో వినబడకుండుట సాధారణముగా మనము గుర్తించి యుండుము. గుస గుస శబ్దముయొక్క స్పందనపుతరచుతనము మామూలుమాటలతరచుతనముకంటె చాలా హెచ్చు. అందుచేత గుసగుసశబ్దమును అనుకరించు బాసిలారుచర్మము సరియైనస్థితిలో ఉండుటచేత వారికి గుసగుసలు అందరివలెనే వినబడును. కాని మామూలుమాటలకు సంబంధించిన బాసిలారుచర్మముయొక్క భాగములు చెడుటచేత అవి అంతగా వినిపింపవు. ఇది కారణము అని సాధారణముగా మనము గుర్తించక చెవిటివాని చెవిటితనమును గూర్చి అనుమానపడుచుండుము, కాని అది నిజముకాదు. వెలుపలినుండి వచ్చుశబ్ద

మునకును మనముగ్రహించెడుశబ్దమునకును ఏమైనావ్యత్యాసము ఉండునా అనువిషయము ఆలోచింపఁగలము. ఏమైనా భేదమున్నచో అది దేనివలన కలుగవచ్చును. అని వ్రాసినచుకొనగా ఏసాధనములద్వారా శబ్దముశక్తి పైనుండి మెదడులోనికి వ్యాపించుచుండునో వాటివలన కలుగవచ్చును అని తోచుట స్వభావికమేగదా. ఈశబ్దమును వ్యాపింపజేయునప్పుడు గూబ,మూడుచిన్న ఎముకలును ఆడునని చెప్పియుంటిని. ఆఆటవలనకొత్తశబ్దములు పుట్టవచ్చును. అవికూడ లోపలిచెవికి వ్యాపించితిరును. అందు శబ్దముయొక్క మేలితనము వికారమును చెందును. కాని ఇట్టివికారము, సాధారణముగా బిగ్గరగా చేయుశబ్దములు వ్యాపించునప్పుడు కలుగదుగాని మిక్కిలిబిగ్గరగా చేయబడినశబ్దమును గ్రహించునప్పుడు తప్పక కలుగును.

ఒకశబ్దముత్పాత ఇంకొకశబ్దము అతి శీఘ్రకాలమున చేయబడుచుండును. ఈశబ్దవరంధరలు ఎంతమాత్రమును భేదములేకుండ మనము గ్రహింపగలుగుచున్నాము. ఆశబ్దముయొక్క బిగ్గరతనము, తరచుతనము, మేలితనము అను మూడు విశేషము లున్నంతమాత్రమున మార్పు జెందకయే సాధారణముగా మనము గ్రహింపగలుగుచున్నాము. ఇది అంతయు బాసిలారుచర్మముయొక్క నిర్భాగవిశేషము. ఏదో ఒకశబ్దమును అనుకరించునపుడు ఆశబ్దమును అతిశీఘ్రకాలమున మాత్రము పుట్టించి విరమించునేకాని తీగమోతవలె కొంతకాలమువరకు ఆ స్పందనమును సాగింపదు. అందుచేతనే దానివెంటనే వచ్చు మరియొకస్పందనపుతరచుతనమును గ్రహించి తిరిగి ఆడుచున్నది. ఇట్టివిశేషము బాసిలారుచర్మమునకు ఏర్పాటు చేయబడియున్నది. ఇది శాస్త్రరీత్యా చర్చచేసి విశేషమంతయు శాస్త్రజ్ఞులు గుర్తించియున్నారు.

పైనచెప్పిన విషయమంతయును స్పందనపుతరచుతనమును గురించియే. ఇకబిగ్గరతనమునుగురించి చెప్పెదను. బిగ్గరతనము హెచ్చుగుకొలది వార్తనువంపు నరముల సమూహము హెచ్చుగా ఉండును. ఆగుంపుయొక్క హెచ్చుతగ్గుదలలనుబట్టి బిగ్గరతనముయొక్క తారతమ్యము మెదడు గ్రహించుచున్నదని శాస్త్రజ్ఞులు నమ్ముచున్నారు.

శబ్దమున్నచోటు అది అని మనము చెవిసహాయమున గుర్తించగలుగుచున్నాము. అది ఎట్లు అని విచారితము. మనకు సరిగా ఎదుటగాని, వెనుకగాని శబ్దము చేయబడినచో రెండుచెవులకును, ఆచోటునకును గలదూరము ఒకటిగానే ఉండు

ను. రెండుచెవులకును శబ్దము సమ్మానమైన బిగ్గరతనముతోనే వినబడును. ఈదూరము, బిగ్గరతనము, సమ్మానముగ నుండుటబట్టి, శబ్దముచేసేచోటు గ్రహించుచున్నాము. బిగ్గరతనము తగ్గినకొలది అనుభవమునుబట్టి చోటుయొక్కదూరమును గుర్తించుచున్నాము. ఇంక ఎదుట, వెనుక గాకుండ ఒకప్రక్కను శబ్దముచేయబడినచో ఆచోటునుండి శబ్దము చెవికి చేరే దారియొక్కపొడవులో హెచ్చుతగ్గులు కలుగును. శబ్దము ఒకచెవికి త్వరగాను రెండవదానికి కొంచెము ఆలస్యముగాను చేరును. ఇదిగాక తలకాయ ఒకచెవికి అడ్డమువచ్చుటచేత ఆచెవికి చేరుశబ్దము ఆలస్యముగా వచ్చుటయేకాక, బిగ్గరతనములో కొరతకూడ చెంది చెవినిచేరును. ఈ రెండుకారణములలోని హెచ్చుతగ్గులనుబట్టి, శబ్దమున్నచోటు గుర్తించుచున్నాము. చోటును గుర్తించుటలో రెండుచెవులును కలిసి పనిచేయుచున్నవి. రెండుచెవులును భిన్నములగు రెండువార్తలను మెదడునకు పంపుచున్నవి. ఆవార్తలలోనిభేదములనుబట్టి మనము ఆచోటును గ్రహించుచున్నాము.

సరములద్వారా మెదడువలన శబ్దము ఎట్లు గ్రహింపబడుచున్నది అనువిషయము శాస్త్రజ్ఞులు చాలా శోధించియున్నారు. శబ్దమువలన కలుగు కంపము సన్నసరముల తలలను ఆడించి సరములయందు విద్యుచ్ఛక్తిని కల్పించుచున్నది అని నిశ్చయముగా గ్రహింపగలిగిరి. ఆవిద్యుచ్ఛక్తియొక్క స్వరూపము మొదలగు విశేషములగురించి కొంతవరకు నిశ్చయములు ఏర్పరుపబడినవి కాని విషయ మింకను తేటతెల్లముగాలేదు. ఈవిద్యుచ్ఛక్తి మెదడునకు సరములద్వారా వ్యాపించి శబ్దవిశేషము లన్నింటిని ఎట్లు గ్రహింపజేయుచున్నది యను విషయము మెదడువలన గలుగు అన్ని విషయగ్రహణములవలెనే దురవగాహమై యున్నది. అది మనలోనిస్పృణముయొక్క గుణవిశేషము. దానిని గ్రహించుటకు సాధ్యమగుననితోచదు. అది ఎత్తైనను, శ్రవణేంద్రియముయొక్క నిర్మాణము అతి అద్భుతము, అతి చిత్రిము, అతినూత్నము. ఎల్లప్పుడును సృష్టియొక్క వైచిత్ర్యమును ఈశ్వరునియొక్క శక్తియు స్మరణకు దెచ్చుచుండునట్టి విషయము.

ప్రాకృత గ్రంథకర్తలూ - ప్రజాసేవానూ

పంచాంగుల ఆదినారాయణశాస్త్రి

శ్రుతి:— సప్తమివ తిరఉనా పునంతో యత్రోధీరా మనసా వాచ మకృత
అత్రాసఖాయ స్సఖ్యాని జానతే భద్రైస్సం లక్ష్మీ ర్నిహితాధి వాచి. (పతంజలి.)

స్మృతి:— విద్యద్భి స్సేవిత స్సద్భి, ర్నిత్య మక్షేకకారిభిః
న్మాదయేనాభ్యనుజ్ఞాతో, యో ధర్మ స్తం నిబోధత - (మనువు)

* వ్యాసపు ఉద్దేశం. *

నేటిఆంధ్రుల్లో సారస్వతారాధనే పరమార్థంగా ఉంచుకొని గ్రాంథికవ్యావహారికపు తగాదాలు బయలుదేరినమాస్తరే, పూర్వకాలంలో గూడా సంస్కృతప్రాకృతభాషలను గురించినవివాదాలు ఉండడం అనేది స్పష్టం. నేటివరలే నాడున్న మతభేదాలు ఖండనాలు మండనాలు వాదప్రతి వాదాలు చర్చలు ఉండేవే. కానివాదములూ - వాదులూ వీరిపద్ధతుల్లో, ప్రస్తుతానుభూతికి తేడా వుంది. శూరజాతులకు పరపక్షసహనం అనేది సహజం కాకున్నా, సత్వప్రధానమైన సారస్వత జ్ఞేయం రజస్తమఃపుత్రం కావడమనేది చాలా దయనీయమూ శోచ్యమూ అవుతుంది. నేటిగ్రాంథిక వ్యావహారికపుత్రపులకు నాటిసంస్కృతప్రాకృతాల వివాదలకు చాలాపోలికలు వుండడంచేత, ఆత్మపరీక్షకై సత్యాన్వేషణం చేయడం అవసరంగా వుండడంచాలా, దేశమంతటా సంచరించి, వ్యావహారికాంధ్రం గ్రంథపుయోగార్హమే అని నిరూపించినపూజ్యులు రామమూర్తి పంతులు వారి జన్మదినోత్సవసంపుటానికి చేతనైనకాన్క సమర్పించమని అంతరాత్మ బోధించడంచేత, 'ఉత్పత్యతేఽస్తి మమ కోపి సమానధర్మా' అన్నట్లు నాలాంటివారికి కొందరికీనా పూర్వవృత్తం తెలియవలసివుండడంచేత దీన్ని వ్రాస్తున్నాను. ఇందులో సామగ్రిఅంతా నాకంటే ముందు అన్వేషించి అర్జించినవారిదే; కాని పాకంమాత్రం నాస్వంతం. కాబట్టి చదువరులు సామగ్రికోసరం ఆపూర్వాలకే నాతోబాటు కృతజ్ఞత చూపవలసి వుంది. ఇది శిష్టచారప్రాప్తమైనధర్మం.

* సంస్కృతప్రాకృతాలలో మాతృక ఏది ? పుత్రిక ఏది ? *

ప్రాచీనకాలంలో భారతవర్షంలో సంస్కృతం అని ప్రాకృతం అని రెండేరెండుభాషలు ఉం డేవి. ఇందులో ఏది మాతృక ? ఏది పుత్రిక ?- అనే విషయం, లేక చర్చ, మొదట జ్ఞాపకంచేస్తున్నాను. ఏమంటే అవి నాటిగ్రాంథికవ్యావహారికభాష లన్నానుగనక. అయితే ఆచర్చ అంతా తూచా తప్పకుండా చెప్పడం అంతప్రధానం కాదు. కాని సారం చూపెట్టాలి.

కొందరంటారు!— అసలు సంస్కృతం అంటేనే ఆభాష సహజంగా నాటివారిభాషకు మాతృకగా వుండలేదనీ, ప్రజలలోని నానాప్రకృతుల అనియతవ్యవహారంతో పున్నభాషను సంస్క-

శించి కృత్రిమంగా నిర్మాణం చేయబడినట్లు తెలుపుతూ వుందనీ. మఱికొందరంటారూ!- కానేకాదు. సంస్కృతం అనేది ఆస్పష్టీ-అద్యయవత్ మూలభూతంగా వస్తూ వుందనీ, కనుకే అది గీర్వాణభాష అనిపించుకొన్నదనీ, విద్యాసంస్కారశూన్యలయిన ప్రాకృతకులఉచ్చారణలో నరిగి రూపాంతరం పొంది ప్రాకృతం అయిందనీ, కనుకే దాన్ని అపభ్రంశమన్నారనీ అంటారు. ఈవాదాలను సౌకర్యంకోసం సంక్షేపిస్తే ఇవి సారాంశాలు:- (౧) ఆదినుండీ ప్రాకృతమే అసలుమాతృక. దాన్ని సంస్కరించడంచాత, సంస్కృతం అన్న పేరేర్పడింది. కాబట్టి ప్రాకృతం మాతృకానూ, సంస్కృతం పుత్రికానూ. (౨) ఆద్యబ్రహ్మణః గీర్వాణం కాబట్టి సంస్కృతమే మాతృకానూ, అది ప్రాకృత వ్యవహారంలో భిన్నంఅయింది కాబట్టి ప్రాకృతమే పుత్రికానూ. ఈరెండువాదాలూ ఆస్పష్టీ వస్తూన్న వే కాని, అధునాతనాలు కావు. కనుక రెండుపక్షాలవారివాదాలూ కొంచెం మచ్చుచూపి వాదారి నేను తొక్కుతాను.

* ప్రాకృతమే మాతృక అనేవారి వాదానికి నిదర్శనాలు. *

ఉత్తరదక్షిణధ్రువాలలాగా వున్న యీవాదాలకు ఆధారాలు లభిస్తవేమో చూడాలి. ఏమంటే ఇవే ఆధారాలు అవుతవి ఆనాటిగాంధికవ్యావహారికభాషావాదాలకున్న సంస్కృతప్రాకృతాల పుత్రికా మాతృకాసిద్ధాంతాలకున్న. కాబట్టిన్నీ, నిదర్శనాలు పరిశీలించడంచేత పాఠకులు స్వయంగా ఒకనిశ్చితానికి రావడానికి వీలు ఇస్తుందికాబట్టిన్నీ - ఇదిముఖ్యం. ప్రాకృతభాషే భారతవర్షంలో ఆనాడినుండీ మాతృకగా వుండేది అనేవారివాదానికి ఈచెప్పబోయ్యేవి దిగ్గర్శకంగా ప్రదర్శించిన ఒకటిరెండు పుదావారణాలుగా వున్నవి. చిత్తగించండి.

వకటి:- వాక్యతిరాజు అనేఆయన పూర్వం గొప్పకవిఅనిన్ని ప్రామాణికపండితుడనిన్నీ పరిగిసిద్ధి కక్కాడు. ఆయన గొడవధ అనేకావ్యం రాశాడు. అది అచ్చపద్యది. ఆయనఏమన్నాడో చూడండి.

శ్లో. ఉమ్మిల్లయి లావణ్యం పొందిచ్చాయాయో సక్కిదవయయాణం, సక్కియసక్కారద క్కరిసజ్జేణ పకిదస్సవి పహావో. (౧) ఇవ మర్థదంసణం సంనివేససిసిరాఓ బంధరుద్ధి యో, అవిరళ మిణమో ఆహువణబంధ మిహ ఇవర పయిదన్హి. (౨) సకలాయో ఇమి వాయా విసంతి ఏత్తో య జేంతి వాయాయో, ఏంతి సముద్ధం చియ జేంతి సాయ రాయో చ్చియ జలాయం (౩) *

ఈశ్లోకాలతర్థం ఇది:- ప్రాకృతభాషనీడ (వుండడం) చేతే సంస్కృతపుమాటలకు లావణ్యం ఉన్నీరితమాతుంది. ఇల్లాగే ప్రాకృతానికిమాడా సంస్కృతసంస్కారపు వరిసిడి (వుండడం) చేతే

* సంస్కృతచ్చాయ ఇదీ:- ఉన్నీల్లతే లావణ్యం. ప్రాకృతచ్చాయయా సంస్కృతవచనానాం, సంస్కృతసంస్కారోత్కర్షనేన ప్రాకృతస్యాఽపి పృథావః, (౧) నవ మర్థదర్శనం సంనివే కళికిరా త్వ బంధ(సం)ముద్ధయః, అవిరళ మేన దాభవనబంధ మిహ నవరం ప్రాకృతే. (౨) సకలా ఇమా త్వ వాచః వికం త్యేకస్మిన్ని ర్యాంతి వాచః, ఆయాంతి సముద్భమేన నయంతి సాగరాదేన జలాని (౩).

ప్రభావం వస్తుంది. కొత్త కొత్త అర్థములు తీసి కూర్చుంటున్నప్పుడు ఇచ్చే కావ్యబంధసంపదా - ప్రాకృతంలో అభివనబంధంగా కావలసినంత వుండే కాని కొంత ఏమాత్రము లేదు. (ఈమాడు) సంస్కృతాదిరూపుల్లో కనపడే ఈమాటలన్నీ వీనిలోనే (ప్రాకృతంలోనే) చేరుతాయి. వీనినుండే వెల్లడి అవుతాయి. సమస్తజాలమును జలరాశి అయిన సముద్రంలో ప్రవేశిస్తవి. నముద్రం నుండే నిర్గమిస్తవి; కాదు? - అని.

రెండు: - మహర్షి ప్రవరదనిన్ని + యోగశాస్త్రవ్యాకరణశాస్త్రవైద్యశాస్త్రాలు రాయడం వల్ల లోమలమనోమల వాఙ్మల శారీరమలాలు మూడింటిని పోగొట్టిన మహానుభావుడని కీర్తితుడయ్యాడు పతంజలి. వ్యాకరణభాష్యంలో పన్నుకాన్నీకంలో ముఖ్యపశ్యబ్ధవిచారణసందర్భాన - భూయాంసోపశబ్దాః అన్నీయాంసశబ్దాః ఏకైకస్య హి శబ్దస్య బహవోఽపభ్రంశాః, శబ్దభా-గౌరవ్యస్య గావీ గోణీ గోతా గోపాతలికే త్యేవమాదయో బహవోఽపభ్రంశాః.

చాలా అపశబ్దాలన్నీ కొద్దిగా (సు)శబ్దాలన్నీ (వున్నవి.) ఒక్కొక్క శబ్దానికి అనేకం అపభ్రంశ రూపాలు ఏర్పడ్డవి. ఎలాగంటే - గోవు అనే శబ్దానికి గావీ, గోణీ, గోతా, గోపాతలికా - అని యీ మొదలయిన చాలా అపభ్రంశరూపాలు వున్నాయి - అని పతంజలి మహర్షి అన్నాడు.

ఈ ఇచ్చిన ఉదాహరణలలో వాక్యవిరాజు చెప్పిందాన్ని బట్టి - సర్వభాషలూ ప్రాకృతంలో చేరిన వే అనీ అందులో నుండే నేటి వివిధ భాషలూ ఏర్పడ్డాయనీ, జలములు సముద్రాల్లోంచి మూర్ఛకర జాలద్వారా వైకి ఆకర్షింపబడి మేఘరూపంతో వేరై పోయినట్లే సంస్కరించుకొన్న కారణాన ప్రత్యేకంగా నాగరక భాషలుగా అయినవనీ, వాటిని ప్రజలు చాడుకచేసే కొద్దీ - మేఘరూపాన వుండే నీరు భూమిమీద వర్షింపకలెప్పుట్లూ, వర్షిస్తే మరల సముద్రంలో ప్రవేశింపక విధిలేనట్లునూ అసంస్కరింపబడిన నాగరక భాషలు కూడా ప్రజల నిరంతర వ్యవహారం చేత మరలమారి ఎప్పటికీ ప్రాకృతంగా ఏర్పడక తప్పవనిన్ని, వీరద్యవ్యవహారంలో వుండే భాషల రీతులన్నీ ఇంటే అనిన్ని - మనకు స్పష్టంగా విశదమౌతూనే వున్నది. కాబట్టి ప్రాకృతమే మాతృక. సంస్కృతమే పుత్రిక. ††

పతంజలి మహర్షి గ్రంథంలోని వుదాహరణాన్ని బట్టి ప్రజలు నిత్యమూ వ్యవహరించడంవల్ల ఒక్కొక్క మాటలన్నీ అనేక అపశబ్దాలు ఏర్పడినవనిన్ని సంస్కరించిన ముఖ్యభాషలలో మూర్ఖు లేకుండా వున్నవి వున్నట్లు వుండే శబ్దాలు కొద్ది అనిన్ని, ఏలాగంటే గోశబ్దం - గావీ గోణీ గోతా గోపాతలికా అనే మొదలయిన చాలా అపభ్రంశాలుగా మారినట్లే అనిన్ని కాబట్టి అపశబ్దతాదోషపరిహారం వ్యాకరణం ఆవశ్యకమే అని ఏర్పడుతూవుంది.

† యోగేన చిత్తిస్య పచేన వాచాం మలం శరీరస్య చ వైద్యకేన, యోగిపాకతో తం ప్రవరం మనీషాం పతంజలిం ప్రాంజలి రానతోఽస్మి - అని నమస్కరిస్తారు ఈ మహానుభావుణ్ణి పండితులూ.

†† మాతృక అనే మాటను Original Language అనే అర్థంలో నున్నా, పుత్రిక అనే మాటను Derived Language అనే అర్థంలోనూ నేను వాడుక చేస్తున్నాను.

ఏటివల్ల తేలివది ఏమిటంటే-అన్ని భాషలకూ అసలు మాతృక ప్రాకృతమే అనీ, సంస్కృతాది భాషలు ఈ మాతృకకు పుత్రికలు అనీ. ఇది మైసందర్బాలచర్చచేత తేలివతాత్పర్యాంశం. కాని పూర్వంలో కొందరు ఈ ద్రావిడప్రాజాతాయమంటేకుండానే కంతోక్తిగా చెప్పినవారు వున్నారు.

శ్లో. యద్యోనిః కిల సంస్కృతస్య గుదృశాం జిహ్వయో య నోద్ధతే
యత్ర శ్రోత్రపథానతారిణి కటు ర్భామేతు రాశాం రసః
గద్యం చూర్ణపదం పదం రతిపతే స్త త్ప్రాకృతం య ద్వయః
తా లాటా లలితాంగి పత్య నుదతీ దృష్టే ర్ని మేవవృతమ్.

(రాజశేఖరబాలరామాయణం)

అర్థం ఏమిటంటే- ఏది సంస్కృతభాషకు కూడా మాతృకగా (మూలంగా) వుండేదో, ఏది లలితలగు శ్రీల జిహ్వగ్రంథముల (తాండవిస్తూ) సమ్మేదిస్తూన్నదో, ఏది చెవిని సోకినతరవాత, సంస్కృతభాషయొక్క అక్షర (మాధుర్య) రసంకూడా వెంటుఅవుతుందో మనస్సుని పాదస్యాసం- అనతగ్గచూర్ణపదమనే ఆప్రాకృతవచనరచనను ఉచ్చరిస్తూ దృష్టికి నిమేషవృతం కలిగిస్తూన్న ఆలాట జేయుటను లలితాంగీ! కన్నార చూడుము-అని.

ఇల్లాగు చాలామంది పూర్వకాలపుకవిపండితుల్లో ప్రాకృతాన్నే మాతృకగానూ సంస్కృతాన్నే పుత్రికగానూ చెప్పి వున్నారు. ఇంకోవిశేషం ఏమిటంటే- అసలు ఇన్ని భాషలు లేవనిన్నీ సంస్కృతం ప్రాకృతం-అని రెండేరెండు భాషలనిన్నీకూడ వా రన్నారు. చూడండి:-

సక్తియా పాయియా చేవ్వ భజిదీయో హోంతి దోణ్ణి వా. (స్థానాంగనూత్రం)

సంస్కృతా ప్రాకృతాచేతి భాషే ప్రాధాన్య మన్వతః (సిద్ధర్షి)

అంటే సంస్కృతమనీ ప్రాకృతమనీ రెండేరెండు (సారస్వత) ఫలెతు లున్నవని మొదటిదాని కిన్నీ, సంస్కృతమూ ప్రాకృతమూ అని రెండేరెండు భాషలు ప్రాధాన్యమును పొందుతున్నవని- రెండోదానికిన్నీ అర్థము. కాబట్టి ఆనాడు ఉన్న భాషలు ముఖ్యమైనవి రెండే అనీ, అవి నేటిగానిం ధికవ్యావహారికాంధ్రాలలాగు (సంస్కృతప్రాకృతాలు) ఉండేవనీ లేలుతున్నది.

* సంస్కృతమే అన్నింటికీ మూలం అనేవారి వాదానికి నిదర్శనాలు. *

సంస్కృతమే అన్నింటికీ మాతృకగాఉండేదీ అనేవాదానికి ఒకటిరెండుప్రమాణాలు ఇస్తాను ఇంకను :

(౧) ప్రకృతే సంస్కృతాయా స్తు వికృతిః ప్రాకృతీ మతా (రూపకపరిభాష.)

(౨) తదభివా సంస్కృతభవా సిద్ధా సాధ్యేతి సా ద్విధా (మద్యామచందిక.)

(౩) సంస్కృతం నామ దైవీ వా గన్యాఖ్యాతా మహర్షిభిః

తదభివ స్తతమో దేవీ త్యనేకః ప్రాకృతకృమః (దండికావ్యాదర్య.)

ఇందులో మొదటిది ప్రాకృతం సంస్కృతపు పుత్రిక-అని స్పష్టంగా చెప్పుతున్నది. రెండోది మొదటిదానిలాగా స్పష్టంగా చెప్పకున్నా, తదభివమన్న పేరుతో సంస్కృతంలోనుండే ప్రాకృతం

యినవారికందరికీ తెలిసేటందుకై ఆపాకృతంలోనే గ్రంథరచన చెయ్యవలె నని తాత్పర్యం. వరదచిరచించిన పాకృతప్రకాశకు స్లోకరూపమైన వ్యాఖ్య వాస్తూ ఆగ్రంథకర్త అంటున్నాడు కదా!

స్లో. ప్రసీదంతు చ వాచ ప్రాః యాసాం మాధుర్య ముచ్చితం, పాకృతచ్ఛవ్యనా చక్రే కాత్యాయనమహాకవిః. అహో తత్ప్రాకృతం హరి ప్రియవక్త్రేందుసుందరం, నూత్నయా యశ్రరాజంతే సుధానివ్యందనిర్భరా.

* ప్రాకృతమే నాటిప్రజలభావ. అందులోనే ప్రజలగ్రంథాలుండేవి. *

స్లో. మత్తూణ దిత్తివాయం కాలియఉక్కాలియంగసిద్ధంతం ధీబాలవాయణత్థం పాయియ మయియం జిణవరేయిం [ఛాయ-ముక్త్యా దృష్టివాదం కాలికోత్కలికాంగసిద్ధంతం, శ్రీబాలవాచనార్థం ప్రాకృత ముదితం జనవరైః.] (వర్ధమాననూరియుద్ధరించింది.)

దృష్టివాదాన్ని వదలేసి కాలిక - ఉత్కలికాంగసిద్ధంత మంతా శ్రీలున్నూ పిల్లలున్నూ చదివే నిమిత్తం జైనాచార్యులు (తమతమ మతిగ్రంథాలను ప్రాకృతంగానే - అంటే ప్రాకృతభాషయందే చెప్పారు - అని ఈవాక్యపు తాత్పర్యం. ప్రాకృతం అనాటి ప్రజలలో వ్యావహారికభాషగా ఉన్న దనడానికీన్ని, అప్రజలకొకటే - అందఱానూ ఉన్నతవిద్యకు దూరమైన శ్రీలూ బాలయూ చదివేందుకే ఆప్రాకృతభాషలో మతగ్రంథాలుకూడా వ్రాసేవారని ఇది చాటుడం లేదా? ఈ విధంగానే హరిభద్రీనూరి అన్నాడు.

బాలశ్రీవృద్ధమూర్ఖాణాం నృణాం చారిత్రకాంక్షిణాం,

అనుగ్రహార్థం తత్సజ్జైః సిద్ధాంతః ప్రాకృతః స్మృతః—(హరిభద్రీనూరి.)

బాలరున్నూ శ్రీలున్నూ వృద్ధులున్నూ మూర్ఖులున్నూ - అయినవనుష్యులకూ, చారిత్రిక గుణాలు అలవరచుకొనే నిమిత్తం ప్రచిత్తించేవారికీ - అనుగ్రహంచూపేనిమిత్తమై తత్సజ్జైశ్చ తత్సజ్జైశ్చ గా వుండే పెద్దలచేత పాకృతమే (వ్రాయవలసినట్లు) ఏర్పరచబడ్డది - అని దీని అర్థం. ఈహరిభద్రీనూరి ఎన్నో ప్రాకృతగ్రంథాలు వ్రాశాడు. జైనబౌద్ధపండితుల్లో హరిభద్రీ-వర్ధమాన-శిలాంక-జనపతి-నూరిప్రభృతులైన జైనాచార్యులున్నూ, మల్లవాది-కాంతిరక్షిత-కమలశీల-శిలరక్షితాదులగు బౌద్ధాచార్యులున్నూ వారివారి శాస్త్రగ్రంథాలను చెప్పుపాట్లు ప్రాకృతంలోను, తక్కువపాట్లు సంస్కృతంలోనూ వ్రాశారు.

సంస్కృతప్రాకృతభాషల్లోనిపండితులిద్దరిచేతానూ దండిపండితుడని కీర్తిపబడ్డ ఆచార్యదండిపండితుడుకూడా ముక్తకంఠంతో ప్రాకృతగ్రంథమైన సేతుబంధాన్ని ప్రశంసిస్తూ—

మహారాష్ట్రాశ్రయాం భాషాం ప్రాకృతం పాకృతం విదుః,

సాగర న్సుక్తిరత్నానాం సేతుబంధాది యన్మయం - (దండికావ్యాదర్య)

అని మహారాష్ట్రప్రాకృతం ఉత్తమమైన ప్రాకృతం అనిన్నీ అనేకమాక్తిరత్నాలకు సాగరమని (అంటే రత్నాకరమని చెప్పదగ్గ సేతుబంధాదికావ్యాలు అమహారాష్ట్రభాషలోనే వ్రాశారనిన్నీ) క్లాఘింపక తప్పిందికాదు. ప్రాకృతమంజరిని (అంటే ప్రాకృతభాషకు వ్యాకరణాన్ని) నిర్మించి వారుకూడా - తమ గ్రంథంబరంభంలో ప్రాకృతపాదను గురించి ఇట్లాగని ప్రశంసించారు.

శ్లో॥ అహో తత్ప్రాకృతం హరి ప్రియవత్త్రేందుసుందరం

నూక్తయో యత్ర రాజంతే సుధానివ్యందనిర్భరాః. అని.

“ఓహోహో! ఏమాప్రాకృతభావ ! ప్రియురాలిముఖచంద్రుడికిమల్లే ఎంతమనోహరంగానూ అందంగానూ వున్నది. ప్రాకృతభావలోని మాటలన్నీ అమృతాలు స్రవించడంలో నిర్భరాలుగదా” అన్నాడు. సరస్వతీకంఠాభరణం అనే అలంకారకాస్త్రాన్ని వాగిసీ, సంస్కృతవాఙ్మయానికి స్వర్ణ యుగం ప్రసాదించిన విద్యత్సృభువని ప్రసిద్ధికడసీ, ప్రాతస్సృజీయుడైన భోజరాజు తనగ్రంథంలో-

కేఽభూవ న్నాథ్యరాజ్యస్య రాజ్యే ప్రాకృతభాషిణః

కృసాహసాంకస్య కే న సంస్కృతభాషిణః. (విక్రవాథకవిరాజు.)

అని ఆధ్యరాజుగారి రాజ్యంలో ప్రాకృతం మూట్లాడలేని అరసికులంటూ ఉన్నారా? అని ప్రాకృతాన్ని పోషించిన ఆచార్యులు వైదికాన్ని మ్రుతీస్తాడు. కొందరు ఈ ఆధ్యరాజు అన్న పదానికి బదులుగా శాన్యదేవస్య అని పాఠాంతరం వాగికి ఆపాతమే ఉదాహరిస్తారు. వారిపాఠాంతరం ప్రకారం ఆ శాన్యదేవుడు కృయంగా నన్నుచోడదేవుడుగా మారితే ఆంధ్రుజ్ఞాననాకూ, ఆపదమే మునుండీ!

ఇంతవఱకూ చెప్పినదాన్ని బట్టి ప్రాకృతమే శాటిప్రజలభాష అనీ, అందులోనే ఆనాటివారు ప్రజలకు విజ్ఞానభానూదయంకోసం సహృదయులై గ్రంథాలు వ్రాశేవారనీ, సంస్కృతాభిమానులు శేటికి మల్లేనే ఆనాటి ప్రజలవ్యవహారభాషను అపభ్రంశమని (నేడు గాగ్గయ్యం - అన్నమాటలాగ) తిరస్కరించేవారనీ నూచిత మైంది. ఇంకను సంస్కృతాభిమానులు శాటిప్రాకృతాన్ని ఎల్లా నీరస భావంతో తృణీకరించేవారో, జనసామాన్యం ఉత్తమవిజ్ఞానం తమకు అందుబాటులో లేదనీ, వున్నా వ్యాకరణం అనే ఇనపగొలుసుల్లో బంధించి పెట్టుతున్నారన్నీ ఎల్లా వగచేదో ప్రదర్శిస్తాను.

ప్రాకృతవాఙ్మయంలో లీలావతీకథకు అగ్రస్థానం ఇస్తారు. ఆంధ్రులమైననునం తప్పకుండా ఇయ్యాలి. ఏమంటే - అది ఆంధ్రదేశమునకు సంబంధించిన వకచారిత్రిక కథఅనీ, అందులో ఆంధ్ర దేశంలోని అనేకప్రాంతాలు వర్ణింపబడ్డాయనీ శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు చాలారోజులక్రింద భారతిలో ౨, ౩ వ్యాసాలు ప్రకటించారు. గ్రంథంకూడా త్వరలో ప్రకటిస్తా మన్నాడు. ఆంధ్రులు ఆయనచేత త్వరలో అగ్రంధం ప్రకటిత మయ్యేట్లు యత్నించాలి. ఈ లీలావతీకథలో.

శ్లో॥ అయి రమణీయా రమణీ, సరః వి నుణోహరో తుమం చ సాహీణో

అనుకూలపరిణామో మన్నే తం నత్తి జం జత్తి

తా కింపి పదోసవిణోదమే త్రమహం మణిహరుల్లావం

సాహీయి అప్రవృతహం మరసం మహిళాయణమణోజ్ఞం. (౧)

(౧) ఛాయ-అయి రమణీయా రజనీ శరదపి మనోహరః త్వ మపి స్వాధీనః, అనుకూలపరిణామాయా, మన్నే యన్నా నీ తన్నా నీ. తత్కిమపి ప్రదోషవిణోదమాత్మసుఖదాం మనోహరోల్లా సాం సాధయి తాత్పర్యకథాం మరసాం మహిళాజనమణోజ్ఞాం—అని.

నాయక అడుగుతుందిగా - రాత్రి రమణీయంగా వుంది. దానికి తగినట్టే శరత్కాలము కూడా మనోహరంగా వున్నది. ప్రేమాస్పదుడవైనసీతమ్మ (నాకు) స్వాధీనుడవై వున్నావు. పరిజనులు కూడా అనుకూలురుగా వున్ననాకు - లేనిదంటూలేదని అనుకుంటాను. కనుక, ఏదేనా, మనస్సుకు ఇంపుపుట్టించే సంభాషణగలదిగానూ, ఈప్రదోషకాలపువినోదానికి తగినట్టిదిగాను ఉన్న కొత్తకథ - చక్కనిరసం వుట్టిపడేదాన్ని మహిళాజనానికి ఇంపుసంపాదించేదాన్ని సాధించండి (అంటే - చెప్పండి)-అని.

ఇల్లాగు ఎంతో ఆమాయకత్వాన్ని వెల్లడిస్తూ అడిగినప్రియురాలిని చూచి ఆకథానాయకుడు అంటాడూ. నవలయడభాష! కవులు మూడురకాలైనకథలే లోకంలో ఉన్నవన్నారు. ఎల్లాగంటే - దివ్యకథఅనీ, దివ్యమానుషీకథ అనీ, మానుషీకథ అనీ. అందులో మొదటితరగతికథకు తొల్లాటి కవులు ఏదో కొంచెం లక్షణం అంటూ ఏర్పర్చారు. తక్కినసంస్కృతప్రాకృతాలూ కలిసిన (దివ్యమానుషీ కథ) సంక్లిష్టకథలు చక్కనివర్ణరచనల్లో మహాకవివుంగవులు చెపుతారు. ఈమూడురకాలకథలున్ను చక్కనికథలే. వాటిలో మాలాంటి అపొజ్ఞాలు చెప్పేకథలు (లక్షణకాస్త్రాలు) అనుసరించి చెప్పేవి కావుకాబట్టి లోకంలో పరిహాసాన్ని పొందవుమరీ? కనుక - ”

శ్లో. తా కిం మం ఉపహసేసి నయణు అస్సుదేణ సద్దసఃకేణ. ఉల్లపిదుం న తీరది కిం పుణ వియదోకహబంధో? [ఛాయ-త త్కిం మా ముపహససి నుతమ! అశ్రుతేన శబ్దకాస్త్రేణ, ఉల్లపితుం న తరతి (శక్యతే) కింపునః వికటః కథాబంధః]

“నుతమ! నన్నెందుకు పరిహాసిస్తావు? శబ్దకాస్త్రాన్ని వినేనా ఎరగనివాడికి బాగా మాట్లాడా నికేనా వీలుకాదంటూ కదా! అల్లాంటిస్థితిలో వికటమైనకథాబంధం-మరి చెప్పేదేమిటి?” అంటాడు. ఈమాటల్లో లక్షణకాస్త్రాలిచ్చినపగొలుసులు చూచి - ఎంతటిసహజచాతుర్యం వున్నా - ఎల్లా నోరు తెరవడానికి భయపడేవారో, అకాలంవారు!- అనేవిషయమున్ను, వారిమనస్సులు విజ్ఞాన తృప్తితో ఎల్లా కపాతహాపడుతుండేవో అనే విషయమున్ను వికటపడతాయిగాదా!

తర్వాత ఆనాయకఅన్నమాట వినండిమరి :- ఏమంటున్నదో! వ్యాదయం చుమ్మచుడుతూవుంది.

శ్లో. భణియం చ ప్రియతమాయే - ప్రియయమ! కిం తేణ సద్దసఃకేణ? జేణ నుహసీయదగ్ధో భగ్గో అమ్మరిసజణస్సు, ఉపలబ్ధయి జేణ పుథం అథో అకయిథి ఏణ నాయయేణ, సో చేయ పరో సద్దో ఇత్తో కిం లబ్ధజేణమ్మా? ఏమేయ నుద్దజాయఇం మనోహరం పాయి యాయి ఖాసాయే, పవరళదేసినులబ్ధం కహను కహం దివ్యమాణుసియం - [ఛాయః- భణితం చ ప్రియతమయా - ప్రియతమ! కిం తేన శబ్దకాస్త్రేణ? యేన నుభాషిత మార్థః భగ్నోస్మాద్దృశజనస్య, ఉపలభ్యతే యేన న్నుటం ఆర్థోఽకదర్శితేన వ్యాదయేన సఏవ పర శృద్ధిఇప్తః కిం లక్షణేనాఽస్మాకం? ఏవమేవ శుద్ధమృదయాం మనోహరాం ప్రాకృతయా భావయా, పరివిరళదేశినులబ్ధ్యాం కథయ కథాం దివ్యమానుషీయాం-అని.]

“ఇల్లా అన్నప్రియుడిమాటలకు అతడిప్రియురాలు అన్నదీ - ప్రియతమా! ఏశబ్దకాస్త్రం చక్కని ముద్దులుగురినే నుభాషితందారిని పొడుచేసి నేనెందో ఆశబ్దకాస్త్రంవల్ల లాభం ఏముందీ? తేనచేత

ప్రాకృతగ్రంథకర్తలూ - ప్రజాసేవానూ : కంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గగిగి

అర్థం చాలావిశదంగానూ, దాపరికంలేని వ్యాదయంతోనూ వెల్లడిఅవుతుందో, అదే మాపాలిటికి శబ్దం - అని నామతం, అంతేకాని అర్థంకానిలక్షణంతో ఏమిలాభం? కనుక అల్లాగే - (అంటే రాని వ్యాకరణాది లక్షణకాస్త్రాలవైపుపోయి, చెడగొట్టుకోకుండా వుండేసంభావణ భావంతోనే) పరిశుద్ధంగా విహ్వరినవ్యాదయంగల ఇంపైనకథను విస్తారంగా దేశీమాగ్గంతో ఒప్పిస్తుండేట్టు, దివ్య మానుషులకు చెందివుండేట్టు చెప్పండి - అని ఆనాయక అడిగింది.

అలాచించిచూడండి! ఈమాటలు ఆనాటిజనసామాన్యపువ్యాదయాలు విజ్ఞానతృప్తితో ఎల్లా కుత కుత ఉడుకుతూ వుండేవో చూచించడం లేదూ? లక్షణకాస్త్రాలు అనేడుక్కచట్టాలు వారిని నొక్కివేయడం లేదూ? నిరాశలవ్యాదయాలతో నేటివాడుక భాషావాదులలాగు తెగించి సామా సానికి ప్రజేస్తూన్నట్టు చాటడం లేదూ? ఏరుని సెలవిస్తారు నేటిసవ్యాదయాలు? చెప్పండి?

లీలావతీకథలోని ఈసందర్భమున్నూ పా్కృతమే ఆనాటిప్రజలవ్యవహారభాష అనిన్నీ, నాటి సంస్కృతజ్ఞులయిన గా్రింధికవాదులు జటిలమైన లక్షణకాస్త్రంతో వారిని దిగదొక్కడానికి యత్నించే వారు అనిన్నీ, కానిప్రజలుమాత్రం వీలున్నంతవఱకు వారిలక్షణకాస్త్రాలను గౌరవిస్తూ - సహించడం దుర్భరం కాగానే తెగించి అందులోనే తమవాఙ్మయాన్ని ప్రత్యేకింపబూనుకొనేవార నన్నీ కంతోక్తిగా చెప్పకుండానే చెప్పుతుండిగదా! మఱి సందేహం ఎందుకూ?

మఱిన్నీ తమ కుండేటికి మూడుకొమ్ము లున్న వనడం నాడున్నూ వున్నదే. జనసామాన్యానికి వ్యావహారికభాషగా వుండే పా్కృతాన్ని ఆనాటి గా్రింధికులయిన సంస్కృతజ్ఞులు ఈసడించి కొనేవారు. ఇప్పటివాడుకభాషను ఆదరించేవారికి పెట్టినట్లే నాటివారున్నూ వికృతపుషేర్లు పెట్టడం అనేది సర్వసాధారణంగా వుండేది. ప్రభువుల్లోనూ ప్రజల్లోనూ కొందరు ఎట్లా ఈసడించేవారో ఇక్కడ కొంచెం చూపుతాను.

* ఆనాటిగా్రింధికులు పా్కృతాన్ని ద్వేషించినవిధం. *

అంధ్రజాతికి మూలపురుషుడైన శాతవాహనుడు లేక శాలివాహనుడూ ఆబాలగోపాలం తెలిసిన వాడే కాని మఱోటికాదు. ఈయన చరిత్రలో ప్రసిద్ధిగావాడబడే దీపకర్ణికోడుకని అంటారు. దక్షిణాపథంలోని ప్రతిష్ఠానంపురం ఇతని రాజధాని అంటారు. దీన్నే నేటి వైతర్ అని కొందరూ, కాదు పటక (గుజరాతులో) అని కొందరూ అంటారు. కాని ఇది కుంకలదేశంలోది అని మఱికొంద రంటారు. సారస్వతవిభాగంలో ఈమహారాజుపేరు శాక్వలంగా నిలిపినగ్రింధం గాధాసప్తకతి కొన్ని గాధాసప్తకతిపుస్తకాలలో -

శ్లో. రాయేణ విరయియాయే కుంకలజగవయఇణేణ హలేణ

సత్తసయీ య సమత్తం సత్తమమక్యాసయం ఏయం.

అని వున్నదనీ కాబట్టి కుంకలదేశంవాడనీ, వాత్స్యానుడు పేర్కొన్న కుంకలకాతకర్ణి యితడే అనీ అంటారు. కావచ్చు. నాకిక్కడ చరిత్రచర్చతో పనిలేదు. కుమారగిరిమొదలు ద్వారకదాకా కుంకలదేశమే అని శక్తిసంగమకంఠం చెబుతున్నది. ఈమహారాజు సంస్థానంలోనే గుజాధ్యుడనీ శర్మవర్మఅనీ ఇద్దరు మహాపండితు లుండేవారట. అందులో గుజాధ్యుడనే పండితుడు బృహత్కథ

అనే వైశాచభాషాగ్రంథం రచించాడు. కథాసరిత్సాగరం ఈబృహత్కథలలోని ఒకకథకు అతిసంగ్రహమైన సంస్కృతానువాదం. ఈకథాసరిత్సాగరాన్ని వేదంతుండితులు సరసంగా అంధీకరించి వెలయించారు.

అసలు బృహత్సంధి ప్రకారముగా ఏడులక్షల వ్లొకాలు గలగ్రంథం అనీ, దాన్ని గుడాధ్య పండితుడు శ్రీమద్రామో తెచ్చుకొన్న జట్టిమూలకంగా సంస్కృతప్రాకృతాలూ శేఖభాష అనే మూడుభాషల్లోనూ తనఅవమానానికి మించనగా ఉండేందుకుగాను గ్రంథరచనచేయకుండా మాను కొంటా ననీ ప్రతిజ్ఞబట్టి, ఆపగ్రామం, ఆమూడుభాషలూ వదలి విశాచభాషలో వ్రాయవలసి వచ్చింది అనీ, కథాసరిత్సాగరం అనేపేరుతో దానిలోని ఒకభాగాన్నిమాత్రమే (అంతేమిగిలింది కూడా) సంస్కృతీకరించిన సోమదేవనూరి చెప్పినాడు.

గుజరాధ్యుడి శర్మకర్మజట్టినిగుఱించి తర్వాత తెలుపుతాను. ముందు సోమదేవనూరిమాటలతోఁజే
కాకవాహనమహారాజు పాత్రిత్యతాంతర్భాగమైన ఆవైకాచికబృహత్కథకు దయచేసే గౌరవాన్ని
వివరిస్తాను. మహాసభావుడు గుజరాధ్యపండితుడు ఇల్లాగు వైకాచికభాషతో ఏనులక్షల దివ్యంగా
వుండే కథాగ్రంథాన్ని వ్రాసి దాన్ని లోకంలో పెల్లడిచేయడానికని తనశిష్యులప్రాత్సాసంతో
మహారసికుడని పేరు పొందినకాకవాహనుడి దగ్గరకు పంపుతాడు. తర్వాతకథ స్వయంగానే
చదవండి.

ఏమిం గుణాఢ్యనచసాసాఽధనప్రకథామయా,స్వభావయాకథాదివాక్యకథితాకాణభూతిసా,
తదైవచ గుణాఢ్యేన ప్రకాచ్యా భావయా తయా, నిబద్ధానప్రభిన్నతై ర్ద్రౌంధలతాః సప్త
సా, మైతాం విద్యాధరా హర్ష రతి తా మాత్యజోజితైః,అటవాన్యం మమ్యభావా చ్చ తిత్థ
స మహాకవిః.

ప్రతిష్ఠా పొందణి యైష పృథివ్యాం మే బృహత్కథా, అయ మక్తోఽపి మే కవ్యా
కాపాంతోత్తామవీరితః, త త్కథం పౌపయా మ్యేశాం కన్తై తావత్సమర్పయే, ఇతి
చాచింతయత్తత్ర స గుణాఢ్యో మహాకవిః. అధైకో గుణదేవాభ్యో నందిదేవాభిః పుః
త మూచతు రుపాధ్యాయం శిష్యై వసుగతా వుభౌ, తత్కావ్య స్యాత్సంజ్ఞాన మేకస్మిన్
సాతవాహనః. రసికోపి వహే త్కావ్యం పుష్పమోద మివానిలః, ఏవమస్త్యితి తా
శిష్యై అంతికం తస్యధూ పతేః, పౌపిణో త్సుప్తకం దత్వా గుణాఢ్యో గుణకాలినా,
స్వయం చ గత్వా తత్రైవ ప్రతిష్ఠాపతరా ద్భూమిః, కృతసంకేత ఉద్యానే రథౌ దేవీ
వినిర్మితే.

వికాసభావం తాం శ్రుత్వా తా చ దృష్ట్వై కదాశ్చతీ, విద్యాబుడేన సామాన్యం స రా
జైర మభావత, ప్రమాణం స ప్రత్యక్షాణి ప్రకాశం నిరసం భవతి, తాదేతే కాశీరత్నాభా
భిక్ష్వికాచకతా విహరతి.

తతః పుస్తక మదాయ గత్వా తాభ్యాం యథాగతం, శిష్యభ్యాం తద్గుణాభ్యాం యథా వృత్త మకథ్యత.

తత్రాగ్ను పత్ర) మేక్షకం శిష్యభ్యాం సాశ్రు వీక్షితః, వాచయత్వా స చిక్షేప శ్రావయన్మృగపక్షిణః, నరవాహనదత్తస్య చరితం శిష్యయో స్తయోః, గ్రంథలక్షం కథామేకాం వర్ణయత్వా తదీప్సితం. (కథాసరిత్, లంబ ౧, తరంగ ౮, స్లో. ౧-౨౦.)

ఈస్లోకాలర్థంయిదీ:— ఈరీతిగా (గుణాభ్యుడు పూర్ణించుటచేత) ఆతడిమాటచొప్పున కాణ భూతి తన(పికాచ) భాషతో ఏడుకథలతో వున్న ఆదివ్యకథ చెప్పాడు. గుణాభ్యుడున్న ఆయన చెప్పినట్లే అవైకాచీభాషతోనే ఆదివ్యకథను విని ఏడేండ్లు (కష్టించి) ఏడులక్షలగ్రంథంగా దాన్ని కూర్చాడు. ఈదివ్యకథలు విద్యాధరు లపహరింపకుండురన్న ఆశతోనూ, అడవిలో సిరా లేకపోవడం చేతనూ, తనశరీరపుర క్తంతోనే ఆమహాకవి దాన్ని వ్రాశాడు. నేను రచించిన యీబృహత్కథ భూమిలో ప్రతిష్ఠపొందించాలెగదా. ఈవిషయమే దేవకూడా కాపాంతాన్ని అనుగ్రహించేమాటలో చెప్పింది. ఎల్లా ప్రసిద్ధిపొందిస్తాను దీన్ని? ప్రసిద్ధిపొందించేందుకు ఎవరికి అప్పించేది ఈకథనూ? అని మహాకవి ఆగుణాభ్యుడు ఇల్లా చింతించాడు. గుణదేవుడు ఒకడూ నంది శేవుడనే పేరువాడు రెండోవాడూ [ఆతని] శిష్యులు ఇద్దరూ అన్నార ఆవుపాధ్యాయుడితో, ఆకావ్యానికి సమర్పణస్థానం ఒక్కడే సాతవాహనమహారాజు. పూలపరిమళాన్ని గాలివలె రసికుడే గదా కావ్యాన్ని పసిస్తాడూ! - అని. సరే. ఇల్లాగే కానీడని ఆశిష్యులను గుణాలులైనవారిని ఆపుస్తకం ఇచ్చి ఆరాజువద్దకు పంపించాడు గుణాభ్యుడు. తానున్న ప్రతిష్ఠానపట్నం వెలుపల డేవీనిర్మితమైన వుద్యానంలో సంతకం వీర్వరచుకొని వున్నాడు. [రాజు ఆశిష్యుల] అపికాచభాషను వినినీ, వారి ఆకారాలు చూచినీ విద్యామదంతో అనూయాగర్భంగా ఇల్లా అన్నాడు - ఏడు లక్షలు గ్రంథప్రమాణమూ? నీరసమైనవైకాచవాక్యా? నెత్తురుతో అక్షరాలు వ్రాయడమూ? ఛిఫ్ఫీ! పికాచపుకథా!! - అని. తర్వాత ఆశిష్యులు పుస్తకం తీసికొనివచ్చినదారితే మళ్ళిపోయి గుణాభ్యుడికి జరగినదంతా చెప్పారు అక్కడ ఆశిష్యులు కన్నీళ్లతో చూస్తూవుండగా - ఆగ్రంథంలో ఒక్కొక్క (తాటి) అకూ చదివి, (ఆఅడవిలోవుండే) మృగాలకూ పక్షులకూ వినిపించి, అగ్నిలో[హోమంచేసి]వేశాడు. నరవాహనదత్తుడి చరిత్రఅనేది ఒక్కటిమాత్రం, వాడ పూర్ణేయపడికొరుకొన్నదాన్ని - లక్షశ్లోకాలగ్రంథపరిమితకలదాన్ని - వదలి తక్కినదంతా అగ్నిలో వేశాడు. (ఏడు—ఇల్లాకిందగీతదగ్గర ఒత్తిపలకవలె.)

వైది ఇచ్చినకథాసరిత్యాగరపుసందర్భంచేత నాడు ప్రాకృతానికి కాతవాహనమహారాజంతటివాడు అనూయచేత ఎల్లాంటిగౌరవం ఇచ్చాడో, తన్ములంగా ఎంతక్షోభకు పాలైందో అగుణాభ్యుడంటికుడి వృద్ధయమున్న దానితోబాటు నాటిప్రజలభాగధేయమున్నూ, వేరే వివరించనక్కఱలేకుండానే చదువరులు పూహించే వుంటారు. అయితే కాతవాహనుడు మూర్ఖుడుకాడు. అది ఆనాటిప్రజలూ వారిసంతతివారమైనవనం చేసికొన్న పాపపుఫలం! లేకుంటే కథామాత్రం కేషించినప్రాకృతకవుల

రచనల నెన్నింటినో కాలగర్భంలో పడిపోనీకుండ మచ్చుకై నా రుచి చూచేందుకు గా గాధాసప్త శతీరూపంతో భద్రపఱచిన ఆచారాజు- అనూయూపీకాచం అవేళింపకపోలే అల్లా చేశేవాడేనా? ఓహో! నశించకుండా వుండివుంటేనా! ఏడులక్షలపాక్షికవాద్యయం!! ఎన్ని చమత్కారపు కథలుండేనో! ఎంత సారస్వతసంపద మెల్లవిరిశిస్తుండేనో! ఏడులక్షలగ్రంథంఅంటే ఏడుభారతాలంత!!

* కాలవాచానమహారాజుగారి మోదకైస్తాదయకథ *

అసలు కాలవాచానమహారాజుభావ తొలుదొల్ల పాక్షికభాషే. అంటే ఆయన పాక్షికం వ్యవహారభాషగా గలవాడే మననాటి భోజమహారాజుగారివలెనే! మోదకైస్తాదయకథ పుట్టినతర్వాత ఆయన మహాసంస్కృతుడై పోతాడు. బహుశః అంతకులోపలనే ఆయనకుండి గాధాసప్తశతీని సంధానంచేయడమున్నూ, లీలానతీకధానాయకుడుగా వుండడమున్నూ. సోమదేవనూరి ఈమోదకైస్తాదయకథను ఇల్లా ఆరంభించాడు.

శ్లో. అదైకా తస్యమహీషీ రాజ్ఞః స్తనభరాలసా, శరీమశుకుమారాంగీ, కీర్తంతీ క్లమ మభ్య గాత్, సా జలై రభిషించంతం రాజాన మసహసతీ, అబ్రవీ న్యోదకైర్దేవ పరితాదయ మా మితి, త చ్చురీత్వా మోదకా నాగ్ని ద్యుత మానాయయ ద్భూమూకా, తతో వి హస్య సా రాజ్ఞీ పునరేవ మభాషత, రాజ స్తవనఃకోఽత్రి మోదకానాం జలాంతరే, ఉదకై స్పించ మా త్వం మా మిత్యుక్తం హి మయా తవ, సంధిమాత్రం నజానానీ మాక బ్ధోదకశబ్దయోః, న చ ప్రకరణం వేత్సి మూర్ఖ స్త్వం కథ మిద్యుకః ఇత్యుక్త స్స తయా రాజ్ఞా శబ్దకాశ్రువిదా నృపః, పరివారే నాన త్యంతిగ్లజ్ఞాకాంతో యుగీ త్య భూత్ కథాసరిత్

ఈశ్లోకాలఅర్థం ఇది:— “ ఆరాజు (కాలవాచానమహారాజు) గారిభాగ్యంలో వక్కాతై స్తనభరాలసగాను శరీమశుకుమారాంగీగాను ఉన్నదై (రాజుతో జల) కీర్తన లాడుతూ, తనపైని అతిగా జల్లులాడుతూ వుండే రాజును సహించబాలక అన్నది - దేవా! మోదకైస్తాదయ - అని, (మా + ఉదకైః + తాదయ = నీళ్ళతో నన్ను కొట్టకు - అని.) ఆమాట విని రాజు త్వరగా మోదకాలు చాలా(మోదకాలు = బడ్డాలు) తెప్పించాడు. ఆరాజి నవ్వి మళ్ళీ చెప్పింది - రాజా! నీళ్ళల్లో బడ్డాలకు ఏం అవసరం? నీళ్ళతో కొట్టడం అన్నాను. సంస్కృతంలో సంధిమాత్రమేనా ఎరగవు. పోనీ ప్రకరణమేనా ఎరగవు. ఇల్లాంటి మూర్ఖుడవు ఎల్లా అయినావు? శబ్దకాశ్రువిదురాలయిన ఆరాజి ఇల్లా అనగా, దావునవున్న పరివారజనం నవ్విగా, మితిమీరి లబ్ధి లేకగా, ఒళ్లంతా మెరుపులు చుట్టుకొన్నట్టై నాడు ఆరాజు.

దీన్నిబట్టి కాలవాచానమహారాజు అంతవఱకు పాక్షికభాషే మాట్లాడేవాడనీ, అప్పటికింకా మడి గట్టుకొని సంస్కృతం పదితరంగా చేపట్టలేదనినీ, విద్వాంసురాలైన ఆభార్యములకంగానే సంస్కృతవిద్యాభ్యాసానికినీ తమ్ములంగా గుణాధ్యకర్యవర్మలకు జట్టి ఏర్పడదానికినీ, ఆతర్వాత అచ్చిన సంస్కృతత్యం చేతనే గుణాధ్యగ్రంథాన్ని అన్నివిధపులతో అన్నిధికారములకు పాల్పరచ దానికినీ ఆనవు ఏర్పడ్డదని స్పష్టంగా తెలుస్తూ వున్నది. ఇది కాలవాచానమహారాజుగారి మోదకై

స్తాదయకథ. ఈకథతో సంబంధంకలదే కాబట్టి గుణాధ్యపండితుడికి ఏర్పడ్డ శ్రమవర్మజట్టిని కొంచెం చూపి తర్వాత మఱల ఎప్పటికథలాగి వస్తాను.

* శ్రమవర్మతో గుణాధ్యుడికి ఏర్పడ్డజట్టి బృహత్కథ వైకాచీలో

వ్రాయడానికి కారణంగా ఏర్పడ్డది. *

రాజ్చేత అవమానింపబడ్డాననుకొన్న ఆరాజు వెంటనే సభలోకి వచ్చి తనకు సంస్కృతభాషా పాండిత్యం అజ్ఞేందుకు సాధనం ఏమిటని అడుగుతాడు. అప్పుడు గుణాధ్యపండితుడు రాజుగారికి జవాబు ఇస్తాడు. శ్రమవర్మ కాదంటాడు. దానిలో గుణాధ్యుడికి కోపంవచ్చి పరితిష్టపడతాడు. శ్రమవర్మ గెలుస్తాడు. గుణాధ్యుడు వోడిపోయి, తనపంతులప్రకారం సంస్కృతప్రాకృతాలూ దేశ భాషా అజన్మం వదిలేసి లేచిపోయి, వైకాచీభాష నేర్చుకొని బృహత్కథ రాస్తాడు. ఇది సందర్భం. ఇక చదవండి -

శ్లో. తతోఽహ మవద శ్రాజ్ఞ వర్తేన్ద్రాదళభి స్సదా, జ్ఞాయతే సర్వవిద్యానాం ముఖం
వ్యాకరణం నత్రైః, అహంతు శిక్షయామి త్వాం వర్షవప్తేన తద్విభో, శ్రుత్యైత త్వనా
సా నేర్వ్యం శ్రమవర్మాకిలావదత్, సుభోచితో జనహ క్షేత్రం కథం కుర్యా దియ చ్చిరం, త
దహం మానవప్తేన దేవ త్వాం శిక్షయామి తత్, శ్రుత్యైవైత దసంభావ్యం త మనో
చం అహం రుషా, మడ్భి ర్తానై స్త్వయా దేవ శ్చిత్తిత శ్చే త్తతో మయా, సంస్కృతం
ప్రాకృతం తద్వదేశభాషాచ సర్వధా, భాషాకృయమిదం త్యక్తం యన్మమషేషు
సంభవేత్. (కథాసరితాగరం)

ఈశ్లోకాలఅర్థం - (గుణాధ్యుడు చెబుతున్నాడు) తర్వాత నే నన్నాను - రాజా! సర్వవిద్యలకు ద్వారంగా వుండే వ్యాకరణం మనుష్యులు పట్టండేండ్లు నేర్చుకొంటారు. నేను తమకు ఆరేండ్లలో నేర్పుతాను. ప్రభో-అని. ఈమాట విని శ్రమవర్మ అతితొందరగా అనూయతో జవా బిచ్చాడు - నుఖానికి అర్హుడైనవాడు ఇంతకాలం ఇంతకష్టాన్ని ఎల్లా సహిస్తాడూ? కాబట్టి ప్రభూ! నేను ఆరునెలల్లోనే నేర్పుతాను-అని. శ్రమవర్మమాట (నెగ్గేదే కానిదన్నమతితో) విని కోపంతో శ్రమవర్మతో అన్నాను - నీవు ఆరునెలల్లోనే రాజునకు నేర్పగలిగితే, నేను సంస్కృతప్రాకృత భాషలున్నూ దేశభాషా అమూడుభాషలూ (గృహహరింపకుండా)వదులుకొంటాను. మనుష్యులొకంలా వ్యవహారంలో సంభవించేవి ఏవివున్నవో - అని (తర్వాతే వైకాచికబృహత్కథానిర్మాణం)

* ప్రాకృతంలో కవితచెప్పేకారణాన ఆచార్యహేమచంద్రునివై ఏర్పడ్డపిఠూరీలు, అతనిజవాబు *

ప్రాకృతాన్ని ఎల్లా ద్వేషించాలో అనేది నిరూపించేకారకు సాతవాహనుడికథ తెచ్చాను. దాని చేత చాలామట్టు తిరగవలసి వచ్చింది. ఈసందర్భంలోనే హేమచంద్రాచార్యుడివై ఆకాలంవారు చేసిన పిఠూరీనిగురించిన కథ వకటి వున్నది. దాన్నికూడా చెబితేకాని సాంస్కృతికులు చూపిన ప్రాకృతద్వేషగాధ వ్రుత్తికాదు. హేమచంద్రాచార్యుడు కలికాలసర్వజ్ఞుడనీ, బహుశగ్రంథకర్త అనీ విఖ్యాతి పొందాడు. ఈయనగ్రంథాలు ప్రాకృతులూ సంస్కృతులూ కూడా చదివేవారు. ప్రామాణికజ్ఞిగా కూడా అంగీకరింపక తప్పిందికాదు. హేమచంద్రుడు కుమారపాలపరిబంధం -అని

వాక్రికాదు. అది కుమారపాలుడనే రాజుగారిచరిత్ర-వేమధూపాలీయంలాగా. ఆయనఆగ్రంథంవాసి కుమారపాలుడికి వినిపించేకాలంలో చాటుగా ఏజంఘాలుడో ఆరాజుగారికి పాక్కుతం అప భ్రంశభావ అనీ, దాన్నినిద్దరలేచి వినరాదనీ, నేటిగ్రాంథికంలాగా మంగళంగావుండే సంస్కృతాన్నే అదరించవలసిందనీ వినిపించాడు. అయితే కుమారపాలుడు, మనభోజుడులాగా మఱి మొఖం చూడననీ ఒట్టు పెట్టుకోలేదు. కాని, కొంచెం అనుమానించి, ఆసంగతిని హేమచంద్రుణ్ణి అడిగినాడు. ఆయనజవాబు చెప్పాడు. ఆసంగతి ఈక్రిందిపంక్తుల్లో వస్తుంది. చిత్తగించండిమరీ—

అన్యదా కోఽపి మత్సరీ శ్రీ హేమనూరితేజోసహస్రైశ్చ కేశాంతే రాజాన మిద మవాచిత్ -
 “దేవ! ప్రాయః పాక్కుతమేతే పతంతి. సిద్ధాంతోఽప్యేతేషాం పాక్కుతమయః, తత్ప్రభా తేఽశ్లోకవ్యవహరం. శ్లో. సంస్కృతం స్వర్ణజాం భాషా వైకాచం పాక్కుతం విదుః, —
 సైవ మహతాం ప్రత్యూషే శ్లోతవ్యాః సైర్వాణి. శ్రీయస్కురీ చ. ఏవంశితే క్షిమంతం ప్రథమం ప్రభాతే తచ్ఛ్రవణం విధియతే దేవేన ? ”- ఇతి. ఏత దాకర్ణ్య రాజా విజ్ఞాత భాషాభేదతత్త్వోపి న్యయం ప్రాకృతే కించిత్కృతాదరః తత్స్వరూపం గురూణాం అకథయత్. శ్రీగురవః ప్రావలః - అనుపాసితసద్గురుకులస్య అజ్ఞాతవాఙ్మయతత్వస్య కస్యాపీదం పవో భవత్. రాజా, అనేకథా భాషాభేదవైచిత్ర్యోపి పరం యుగాదా ప్రథమ పూర్వమేణ జ్ఞాతత్రైలోక్యస్వరూపేణ ప్రప్రథమం చతుర్థకస్వరూప్యైర్వింశద్వ్యంజనరూపా ద్విపంచాశదక్షరప్రమాణా మాత్మనైవ ఉపదిష్టా. సాచ పాక్కుతరూపా సర్వపాక్కుత లోకా ముపకారిణీ సంజాతా. తతో బాహ్య యేఽప్రతింశద్వర్ణా వై స్పంసాకరే కృతే సంస్కృతం జాతం. తత శ్చ అనేకే భాషాభేదా అభూవత్.

తత శ్చ తేన సకలకాశ్రమములం మాత్మకారూపం పాక్కుత మేన ప్రథమం, యుగాదా సర్వజ్ఞైరితి లోకోపకారాయ ప్రథమం పాక్కుత ముపదిష్టం. సర్వాక్షరసంనిపాతలబ్ధిసాం శ్రీద్వాదకాంగీనిర్వాణసూత్రధారాణాం గణధరాణాం సిద్ధాంతపాక్కుతకరణే కారణ మిదం “బాలశ్రీవృద్ధమూర్ఖాణాం నృణాం చారిత్రికాంక్షిణాం, అనుగ్రహార్థం తత్త్వజ్ఞై స్సిద్ధాంతః పాక్కుత స్స్మృతః - రాజా! భాషా భవతు యాపి సాఽపి, పరంతు పరమార్థవిన విలోక్యతే, యత్పతంతి లోకాః,

(౧) శ్లో. అత్థనివేసో తచ్చియ సద్దా త చ్చేవ్యపరిణమంతావి,
 ఉత్తివివేసో కవ్యం భాషా జాతాయై సా హోవు.

పరం కస్యాఽపిజ్ఞానలబదుర్విదగ్ధస్వయం పాక్కుతనిందా యదుక్తం. (౨) శ్లో. సోహోయి అనుభావేయి య ఉపభంజంతో లవోవి లచ్చియే, ఏసా సరస్వయీ పుణ అసమగ్నా కం న వినతేయి.” ఇతి కృత్వా రాజాదయః సర్వేఽపి ప్రాకృతప్రకంసాం కుర్వంతో విశిష్య తదర్థకృతణపరా బధూవుః, (కుమారపాలప్రబంధము.)

(౧) ఉత్తివివేషప్రసవ, శబ్దాస్త ఏవ పరిణమంతోఽపి, ఉత్తివివేషఃకావ్యం భాషా య భవతి సా భవతు. (౨) సోహోయి త్యనుభావయతి చ ఉపభంజంతో లవోఽపి లచ్చియే, ఏసా సరస్వతి పునః అసమగ్నా కం నాటయతి.

కుమారపాలప్రబంధంలోని యామైబంతులతాత్పర్యం ఇట్లా వున్నది: — “ ఒకమాటు వకఅనూయ పరుడు హేమచంద్రునిలేజమును సహింపలేక, ఏకాంతంలో రాజుతో అన్నాడు - దేవా ! తరుచు మీరు (జైనులూ జౌద్ధులూనూ) ప్రాకృతం చదువుతూవుంటారు. వీరిమతసిద్ధాంతంకూడా (ఇందువల్లే కాబోలు) ప్రాకృతమయం ! (ఇందులో అంతాప్రాకృతం అని వకఅర్థం, అంతా హిమరజనోచితం అని రెండో అర్థం) కాబట్టి పొద్దుటే వినరాదిది - “ సంస్కృతం దేవతలభాష ! పికాచాలభాష ప్రాకృతం!! - అని చెద్ద లంటారు. ఆ (సంస్కృత) భాషే గొప్పవారికి పొద్దుటే వినదగివుంటుంది. శ్రేయస్కరికూడాను. ఈస్థితిలో దేవరవారు పొద్దుటే ఆభాష ఎందుకు వింటారూ ? - అనీ. ఈ మాట విని రాజు తాను ఏభాషఎల్లాంటిదో తెలిసినవాడే అయినా, స్వయంగా ప్రాకృతం అంటే కొంచెం ఆదరం కలవాడు కాబట్టి దాన్ని గురువుల నడిగాడు.

“ గురువులన్నరుకదా ! - సద్గురుకులాన్ని పుపాసింపనివాడున్నూ వాబ్బయితత్వం తెలియని వాడున్నూ అలాగ వకడిమాట అయివుంటుంది ఇది. రాజు లోకంలో అనేకవిధాలభాషాభేద వైచిత్ర్యం అంటావున్నప్పటికిన్నీ యుగారంభ కాలంలో మొట్టమొదటి పురుషుడు ముల్లోకాలస్వ రూపం ఎరిగివుండటంచాత, ప్రతిప్రభువం ౧౦ అచ్చులున్నూ 3౦ హల్లులున్నూ గల - మొత్తం ౫౨ అక్షరాలున్న - మాతృకే వుపదేశించాడు. అదికూడా ప్రాకృతరూపంకలదే. సర్వప్రాకృతాలకూ వుపకారకం ఏర్పడ్డదే. ఆతర్వాత వైనుండివచ్చిన ముప్పదిఅక్షరాలు వున్నవే, వాటితో సంస్కారంచెయ్యగాచెయ్యగా సంస్కృతం ఏర్పడ్డది. ఆతరవాత చాలా భాషాభేదాలు ఏర్పడ్డాయి. కాబట్టి ఈ కారణంచాత - సర్వ శాస్త్రాలకూ మూలాధారమైన మాతృకారూపం మొదట ప్రాకృతమే. యుగాదికాలంలో ఈకారణంచేతే సర్వజ్ఞులచేత లోకోపకారానికై మొదట ప్రాకృతమే వుపదిష్ట మైంది. సర్వాక్షరసంనిపాతలబ్ధి గలద్యాదకాంగీనిర్మాణనూత్రధారలగు గణధరులకు మొదట తమమతసిద్ధాంతాలు ప్రాకృతంగా రాయడానికి ఇదీ కారణం. ఏమంటే పిల్లలు అదాట్లూ వృద్ధులూ మూర్ఖులూ చారిత్పార్థులగు మనుష్యులూ వీరిని అనుగ్రహించేందుకు మత సిద్ధాంతం ప్రాకృతంగా వుండాలన్నార - అని ”

“ రాజా ! భాష రేదో వకటి వుండనీయండి. కాని పరమార్థమే ఆలోచించాలి. ఏమంటే లోకులు చెబుతూవుంటారు - అర్థనివేళమూ అదే. శబ్దాలూ అవిగానే వున్నవి మరినానూ. కాబట్టి ఒకవిధమైన మాటపొందికే కావ్యం అవుతుంది. భాష ఏదైతే అజేకానీండి. (వచ్చినలోపం ఏం) అయినా వక్కక్కడు, జ్ఞానలవకుర్విదగ్గుడున్నూ ఖండఖండపాండిత్యంగలిగి తుండకందూరికై నోరువిప్పే వాడున్నూ అయినవాడు ఇట్లా నిందిస్తూకూడా వుంటాడు. ఏమనిఅంటే - (దవడలు) చచ్చుకో పొయ్యేట్లు చేస్తుంది. వినడానికి అనుభాన్ని (వినుగును) పుట్టిస్తూంది. అందంచూతామా ఓపిసరంతేనా (వుంటుందో ఉండదో)? అల్లాంటిదీ ఈభాషసరస్వతీ ! అసంపూర్ణురాలు ! (దీన్నిచూస్తే) ఎవడికి ఎత్తికోరాదు ? (అంటే కోపంరాదు అని అర్థం)

“ ఈమాటలు విని రాజు మొదలయినవా రంతాకూడా ప్రాకృతభాషను ప్రశంసిస్తూ ఎప్పటికన్నా హెచ్చుగా దానిలోని అర్థాన్ని వినడానికి ఆసక్తి కలవాళ్ళు అయ్యారు ” — అని.

* ప్రభువులా, పండితులా చూడబడికి జంకిపోయి కొందరు
ప్రాకృతపరిశ్రమను వదలకొనేవాడుక *

ఈసందర్భంలోనే మతోపంగతి చెప్పాలిని వుంది. నేటివలెనే నాడున్నూ ప్రభువులూ పండితులూ చేసే ఈచూడబడికి బెదిరిపోయి, కొంతనంది అత్మదౌర్బల్యం గలవారూ, తమకు ప్రియమే అయినానూ, స్వయంగా రసికులుగా వున్నానూ, జంకిపోయి, ప్రాకృతంలో గ్రంథాలువ్రాసే గ్రంథకర్తలు ప్రాకృతాన్ని వదలివేసికొన్నవాడున్నూ వుండేవారని మనకు ఈకింది ప్రాకృతకథావలిలోని ఒకకథ వెల్లడిస్తూ వుంది. ఈగ్రంథం అచ్చెచ్చిందికూడా.

(౧) ఉజ్జేణీయే నయరీయే మహావాయీ మహాకయీ య సిద్ధనేనోనామ సాహూసో య కయాయ జంతో వాహిం దిత్తో విక్కిమాయచ్చరాయేణం చింతియం చ - ఇ బాణామి ఇమేసిం కేరిసో అసీవాఉ త్తి. కిదో సే దిత్తిప్పజామో. లక్ష్మీయం చ తద్భావ ముబ్బవి యనాభోణ సిద్ధనేనోణ, దిజ్ఞో మహాసద్దేణ - ధర్మలాహో హూదుత్తి. రాయేణ ధయిల్లకృణావజ్జయేణ దవ్వాయయా నే దవ్వకోడీ. భణియం చ కరావి రాయపరిగ్రహేణ విక్కిమాయచ్చస్స వాయపత్తియాయే -

ధర్మలాహోత్తి వుత్తమ్మి దూగా దుస్సియపాణికో, సాహూసో సిద్ధనేనోసవ్వ దవ్వ కోడీ నివాహివో నివేయయా చ సా రాయదిజ్ఞా దవ్వకోడీ సిద్ధనేనోణ గురుస్స. తేనావి సంఘస్స సంఘేనావి కిదోతీయే సాహాణసముగ్గమో. అహ లజ్జంతో “య పాయ యం జిసాసణంతి” లోఉ త్తియే సిద్ధనేనో విజ్ఞవయి సంఘం - ‘జయి ధానా తో కరేమి సక్కియం పి సిద్ధంతం’ సంఘో భణయి చింతియేనావి ఇమేణ పాయచ్చిత్తికిం పుణ జంపియేణో తా చరసు తుయం పాయచ్చిత్తం. లజ్జయో సిద్ధనేనో. ఇదో తదోపి. తాయయోపాయదం, సక్కిదేయ మేళావిదో (ప్రా. కథావలి.)

(౧) సంస్కృతచ్ఛాయ:— ఉజ్జయిన్యాం నగర్యాం మహావాదీ మహాకవిశ్చ సిద్ధనేనోనామ సాధుః. స కదాపి చరతా బాహ్యే దృష్టో విక్రమాదిత్యరాజ్ఞా. చింతితం చ - నవాసే ఏతస్య కీద్వకోఽకిర్యాదఇతి. కృతోస్యద్వప్తప్రజామః. లక్ష్మీతం చ తద్భావ ముద్భావితవాస్తేన సిద్ధ నేనేన. దత్తో మహాకర్దేన - ధర్మలాభో భవత్వితి. రాజ్ఞా చతురలక్షణా వజ్జితేన దాపితానై ద్వివ్య కోటిః, భణితం చ కదాపి రాజపరిగ్రహేణ విక్రమాదిత్యస్య వాక్యపద్ధత్యా.

ధర్మలాభోన్వీతి పృత్త్యా దూరా దుత్థితపాణినః, సాధో సిద్ధనేనస్య ద్వివ్యకోటి ర్నిర్వాహితః. నివేదితా చ రాజదత్తా ద్వివ్యకోటి సిద్ధనేనేన గురవే. తేనాఽపి సంఘస్య. సంఘేనాపి కృత స్తయో స్వాధారణసముద్దమః, అథ లజ్జంశ్చ ప్రాకృతం జనకాసన మితి లోకోక్త్యా సిద్ధనేనో విజ్ఞా పయతి సంఘం - యది కథయత తత్కర్మోమి సంస్కృతేఽపిసిద్ధాంతం. సంఘో భణతి - చింతితే నాప్యనేన ప్రాయశ్చిత్తి. కింపున ర్దల్పితేన. త చ్చరతు (భవాత్) ప్రాయశ్చిత్తం. లజ్జిత సిద్ధనేన ఇతస్తతోఽపి. త్యాజితం (ప్రాకృతం. సంస్కృతే చ మిలాపితః (ప్రాకృతకథావలి)

“ఉజ్జయినీనగరంలో మహావాదీ మహాకవీకూడా, సిద్ధసేనుడని వకసాధువు. ఒకమాటు వాహ్య శిక్షి సంచరిస్తూ విక్రమాదిత్యరాజు ఆతంజి చూచాడు. అనుకున్నాడుకూడా - తెలిసికోలేం, ఈయన ఆశీర్వచనం ఎల్లాంటిదై వుంటుందో ! తర్వాత చూచి ప్రజామం చేశాడు. ఉద్భావితమాస్తుడై సిద్ధ సేనుడు ఆతనియింగితాన్ని గుర్తించాడు. ధర్మలాభం కలుగుతుంది అని పెద్దకంఠంతో - ఆశీర్వాదం కూడా ఇచ్చాడు. రాజుతన చతురలక్షణానికి ఆవస్థ తుడై ఇప్పించాడతనికి ఒకకోటిద్రవ్యం. తర్వాత వకమాటు విక్రమాదిత్యుని రాజోద్యోగి వాక్యపథతితో అన్నాడుగదా - ధర్మలాభం కలుగుతుందని దూరాన్నుంచే చేతులెత్తికొని పరుగెత్తినప్పటినుండనే సాధువుకు కోటిద్రవ్యం ఇప్పించాడు - అని.

“రాజు ఇచ్చిన ఆకోటిద్రవ్యమూ సిద్ధసేనుడు గురువుకు సమర్పించాడు. ఆతడున్న దాన్ని సంఘానికిచ్చాడు. సంఘంకూడా దాన్ని పుచ్చుకొని, వారిద్దరికీసాధారణసముద్గమము ఇచ్చింది. సిద్ధసేనుడు రోజూ రాజుదర్బారుకు పోయేవాడు. ఒకమాటు జైనమతసిద్ధాంతం వట్టిప్రాకృతం-అనే లోకోక్తి వినివిని అనమానంగా భావించి లజ్జపడి సిద్ధసేనుడు సంఘంతో అన్నాడూ - మీర ఆజ్ఞ యిస్తే సంస్కృతంలోకూడా జైనసిద్ధాంతం చేస్తాను - అని. సంఘం జవాబు ఇచ్చింది “దీన్ని ఆలోచిస్తేనే మహాపాపంకల్గి ప్రాయశ్చిత్తం చేయించుకోవలసినవాడుగా ఏర్పడుతాడుకదా ! ఈ స్థితిలో నోటబెట్టి చెప్పినవాడినిషయం చెప్పవలసింది ఏముంది ! కాబట్టి నీవు ప్రాయశ్చిత్తంచేయించుకో” - అని. సిద్ధసేనుడి [తర్వాత] రెండువేపులా లజ్జాస్పదుడయ్యాడు. ప్రాకృతం వదిలివేశాడు. సంస్కృతంలో చేర్చబడ్డాడు” - అని వైదానికి అర్థంగా ఎరిగేది.

దీన్నిబట్టి ప్రాకృతంతంటే నేటిభోజులవలెనే ఆనాటిప్రభువులున్నా ఎల్లా ద్వేషించేవారో, అపభ్రంశాదులయిన జడ్డిపేర్లు - [నేటిగ్రామ్యం, చచ్చటిభాష, భావకవిత్వం, భావకపితం-ఇత్యాదుల లాంటిపేర్లు] ఎల్లా పెట్టి సాటించేవారో, ఈమహానుభావులకు జడిసి కొందరుకొందరు ఎల్లాగా ఉభయభిప్రాయాలు అయ్యేవారో వ్యాఖ్యానం ఏమీ అక్కలేకుండానే స్పష్టపడుతూ వుందనుకుంటాను. ఇక నాటి ప్రాకృతకవులూ గ్రంథకర్తలూ తమభాషనూ కవిత్వాన్నీ ఏమని వాడుకొనేవారో, వారికి తమఉద్యమంవైసి ఎల్లాంటిఆభిమానం వుండేదో చూపుతాను.

* గ్రామ్యాదులగుపేర్లు వ్యవహారభాషవాదులు వాడనట్లే నాటివారు తమప్రాకృతభాషను అపభ్రంశ మనుకోలేదు. వైగా మధురమనీ అమృతమనీ చెప్పకొని గర్వించారు కూడానూ. *

ఈనాడు వ్యావహారికభాషవాదులకూ వారిగ్రంథాలకూ పేర్లు పెట్టినట్టే ఇతరులు ఆనాడు ప్రాకృతభాషవాదులకూ వారిగ్రంథాలకూ అపభ్రంశవైకాచికాదినామధేయాల అనుగ్రహించినవేగాని వేరుకాదు. వైగా వారుఅందరూ-అంటే ప్రాకృతగ్రంథాలు వ్రాసినగ్రంథకర్తలందరూనూ-తమరువాడే బాబ్బయ్యానికి ప్రాకృత మనీ, అది అమృతమే అనీకూడా స్వాత్మాభిమాననూచకంగా చెప్పుకున్నారు. ఒకటిరెండుదాహరణలు:- హొడనే మారుపేరు గల కాలవానానుడు (ఈయనే బృహత్కథాప్రస్తావనలోవచ్చినవాడుకూడాను.) సంస్కృతాభిమానం ముదరకముందో, ముదిరి

దుష్కలితం అనుభవానికి వచ్చినతర్వాతో, పశ్చాత్తప్తుడై కాబోలు గాథాసప్తకతిని కూర్చాడు. ఈ సప్తకతిచేడి ఆనాటిప్రాకృతగ్రంథకర్తలకవితలు ఏర్పి కూర్చిన ఒకరీతి సంధానగ్రంథం. ఆగ్రంథంలో తనగ్రంథపుప్రయోజనాన్ని ఆయనే వర్ణిస్తాడు. వివరణ:—

శ్లో॥ అమితం పాయితకవ్యం పథితం సోఁతం చ జేణ ఆణంతి

కామస్య తత్తత్తంతిం కుణంతి తే కహంణ లజ్జంతి.

[ఛాయ- అమృతం ప్రాకృతకావ్యం పఠితుం శ్రోతుం చ యే నజానంతి

కామస్య తత్త్వచింతాం కుర్వంతి తే కథం నలజ్జంతి.

ప్రాకృతకావ్యం అమృతమే. దాన్ని చదవడానికిన్నీ వినడానికిన్నీ ఎవ్వరు ఎఱుగరో, వారు కామని కృంగారచేష్టయొక్క తంత్రీవార్తను ఎల్లా చేయగలుగుతారు? (ఒకవేళ ఘృణాత్మకస్వాయంగా చేసినా) ఎల్లాగా వారు లజ్జింపక వుండగలుగుతారు? తిప్పక లజ్జింపవలసిందే అని తాత్పర్యం. ఇందులో హేలుడు ప్రాకృతాన్ని అపభ్రంశమనడం లేదు చూడండి! ఈవిధంగానే శేతుబంధమనే ప్రాకృతకావ్యం వాసినే సాగరినూనైరత్నానాం అని ఆచార్యుడండి అంతటివాడిచేత గౌరవం పొందినప్రవరనేనుడు లోకం అంతా ప్రాకృతాన్ని జ్యేష్ఠస్తూందనిన్నీ, అందులో అంటే వారివాదంలో, న్యాయం లేదనిన్నీ నూచిస్తూ ఉన్నాడు.

శ్లో. ఉత్తివినేసో కవో భాసా జా హోయి సా హోదు.

కావ్యమంటే చమత్కారం ఉట్టిపడేట్టు కూర్చే ఒకరీతి మాటసాంకం - అనేగాని భాష యేదైతే ఏమీకీ - అంటున్నాడు. [తెలుగులాకీ ప్రవరనేనుడి శేతుబంధం ఇంకా రాలేదు. గాథాసప్తకతి వచ్చింది. క్రిశనంతకృష్ణశర్మగారున్నూ (మైనూరు) క్రిశవళంకరకాశ్మీగారున్నూ (గుంటూరు) అంధీకరించారు. క్రిశాధుడిగ్రంథం అంతరించింది.] జయవల్లభుడనేపండితుడు వజ్రాలగ్నమనే కావ్యాలంకారగ్రంథాన్ని రచించాడు ప్రాకృతంలోనే. ఆయన ప్రాకృతపు తియ్యదనాన్ని మృదుత్వాన్ని చాలా ప్రశంసించాడు.

శ్లో॥ పాయితకవ్యస్స నమో పాయితకవ్యం చ నిమ్మియం జేణ, తాహం చియ పణమాహే. పథిక్షణ యజే విజాణంతి. పాయితకవ్యులావే పడివయణం సక్కయేణ జో దేయి, సో కుసుమసత్తరం పథరేణ అబుహో పిణాసేయి, ఉజ్జతి సక్కయకవ్యం సక్కయకవ్యం చ నిమ్మియం జేణ, వంసహరం వ పలిత్తం తటయడత్తత్తణం కుణయి, పాయితకవ్యం పథివుం గుంఢేవుం తహ య కుజ్జప్పనూణం, కునియం చ పుసారేతుం అజ్జ వి మహవో న యాణంతి. [ఛాయ - ప్రాకృతకార్యస్య నమః ప్రాకృతకావ్యం చ నిర్మితం యేన, తాం శ్చైవ ప్రణమామః పఠిత్వా చ యే విజానంతి, ప్రాకృతకావ్యోల్లాసే ప్రతివచనం సంస్కృతేన యో దదాతిస కుసుమస్రస్థరం ప్రస్తరే బాబుధో విసాకయతి. ఉజ్జతు సంస్కృతకావ్యం సంస్కృతకావ్యం చ నిర్మితం యేన, వంశగృహ మిన ప్రదీప్తం తథ తడతిత్తుత్వం కరోతి, ప్రాకృతకావ్యం పఠితుం గుంథితుం తథా చ కటజప్రసూనం, కుపితం చ ప్రసాదయితుం అద్యాపి బహవో నజానంతి.]

“ప్రాకృతకావ్యానికి అనేకవందనాలు. ప్రాకృతకావ్యాన్ని నిర్మించినవారికీ, చదివి తెలిసి కొన్నవారికీనీ వందనాలు. ప్రాకృతకావ్యోల్లాసమునందు ప్రతివచనం సంస్కృతంతో చెప్పే అబుధులు తమనుసరిస్తరాన్ని ప్రస్తరంతో నశింపజేసేటివారు. సంస్కృతకావ్యం వదలండి. సంస్కృత కావ్యనిర్మాణం పెదురుపాదకు అగ్ని అంటించడంవంటిది. ప్రాకృతకావ్యాన్ని చదవడానికి కూర్చుడానికి కుటుంబప్రణామాలిక గుచ్చడానికీ, కుపితరాలైనవాయికను ప్రసన్నురాలని చేయడానికీనీ ఇంకా ఈనాటికీకూడా చాలామంది బొత్తుగా ఎదుగనే యెరుగరు” - అని తాత్పర్యం.

కనకా ప్రాకృతగ్రంథకర్తలు ఎవ్వరూ తమవాఙ్మయం అపభ్రంశ మని చెప్పుకోలేదనీ, న్యాయమార్గానుసారలగు రాజశేఖరారులుకూడా ఆవాఙ్మయాన్ని చాలా గౌరవంగా చూచేవారనీ ఏర్పడింది. మరి అపభ్రంశం అనే పేరు పెట్టడానికి కారణం ఆతిలోకస్మర్తృత్వం అనూయాపరవశత్వం-తప్ప వేరేకాదు.

* పతంజలి అపభ్రంశాలుగా చెప్పిన గావీ గోణ్యాదులూ మహాకవులు ప్రయోగించినవే! *

మహర్షి పతంజలి వ్యాకరణమహాభాష్యంలో - భూయాంసోపశబ్దాః అల్పీయాంస కృద్భాః ఏతై కస్య హి కల్బస్య బహవోఽపభ్రంశాః, తద్యథా గౌ రిత్యస్య కల్బస్య గావీ గోణీ గోతా గోపాతలికే త్యేవమాదయోఽపభ్రంశాః - అని అపభ్రంశాలు ప్రాకృతశబ్దాలున్నూ, అందులో మహాకవులు పరం పరగా వాడుక జేస్తూ వస్తూన్నవిన్నీ అయి వున్నాయి. మహాకవి దండిపండితుడు అపభ్రంశాలుగా జేర్చొన్నవి ఆభీరులు మొదలయినవారు మాట్లాడేభాష అని తెలుస్తూనే వుంది. గావీగోణీ మొదలయినశబ్దాలు పతంజలి అపభ్రంశాలని అన్నా - ప్రాకృతగ్రంథకర్తలు నిరాఘాటంగా వందలు వేలుగా వాడుక జేశారు. అనుశాసనకులు వాటి అన్నిటికీ శుద్ధత సంగీకరించారు కూడా. మచ్చుకు ఒకటిరెండు ఉదాహరణలు చూడండి. ఇవిగో!

(౧) గావీ:- గావీరే పుణ దిణ్ణం తిణం భీరత్తణ మువేయ [ఛాయ - గవే పున ర్దత్తం తృణం శీర సనం ఉతైతి.] ఆవుకుగనుక గడ్డివేస్తే అది [అంటే అగడ్డే - సత్వాత్యదానం అవడంచేత శీరపూర్ణమైన - పాలతోనిండిన] స్తనంగా మార్పు పొందుతుంది - అని అర్థం. (అవశ్యకమార్గి) -

భీరణియో గావీయో [ఛాయ - శీరనిచయాః గావః,] ఆవులు పాలకు పుట్టిండ్లు - అని దీనిఅర్థం. [అచారాంగనూత్రం అనేగ్రంథంలో] గోరోగావీ - [చండజేవునిప్రాకృతలక్షణం],

(౨) గోణీ:- గోణం వి ఆలావియ (గో రప్యాలాప్య - ఛాయ - గోవునుకూడా పలకరించీ - అని అర్థం;) ఏత్థం గోణీయే దిత్థంతః [ఇత్థం గావః దృష్టాంతః] గోణీసరివోచ్చపు గురూ (గోసదృతోగురుః ఛాయ. అంటే గురువులు గోవులాంటి (అమాయికహృదయంగల) వారని అర్థం.) గోణీ చందణకంథా (గోః చందనం కంథా - ఛాయ. ఆవు చందనం, కప్పుకోనేబొంతా - ఇవి లోకోపకారనిమిత్తమే పుట్టాయి అని అర్థం.) దశవైతాళికనూ త్రాగిగ్రంథాలల్లోనుంది.

- (3) గోతా:- వచ్చుగోతావుత్తా విస్సమైహిం - (వత్సక గోతా వృత్తా విశామ్యేహ - అని ఛాయ. బాబూ! ఆవును తోలితెచ్చి విశాంతిపొందెదవా? - అని అర్థం) - దత్తాఖ్యాయిక.

తంత్రవా ర్థికమనే మీమాంసాగ్రంథం గవించినకుమారబిల్లుకూడా ఈ పతంజలిచెప్పిన గావీగోతాది శబ్దాలు అనాచారత్యగ్రామ్యత్వాదిదోషాలు తెచ్చిపెట్టెటటువంటి అపభ్రంశాలు కావని అన్నాడు. చూడండి.

ప్రాచీణ హి శిష్టానాం ధర్మాచారప్రచిహితచేతసాం కశ్చిదేవ ప్రమాదా దల్పౌనా చారో భవతి. గావ్యాదిశబ్దప్రయోగేషుపునః న కేషా మపి అనాచారబుద్ధిః. న చ కలం జాదిభక్షణం చ్చిక్త్యా గర్హవా దృశ్యతే. న చాహితాగ్ని సమాగ్రీపి ఏక స్త్యదభివత సాధుశబ్దై రేవ వ్యవహరమాణో దృశ్యతే. శ్లో. కల్పనూత్రోస్మృతిగ్రంథ మీమాంసాగృహ్య కారిణః శిష్టా దుప్తాః ప్రయంజానా అపశబ్దా న సేకతః — (తంత్ర) వార్తికం ౧ అధ్యాయ ౩ పాదం. శ్లో ౧౦౮ కాశీముద్రణము.)

“తరుచుగా ధర్మాచారప్రచిహితచేతులూ శిష్టానూ అనుభావేనాలో, ఎవడో ఒకడుమాత్రమే ప్రమాదంవల్ల (అంటే సకృత్తుగా) కొలదిగా అనాచారముగా వుండడంజంటూ సంభవిస్తుంది. గావీ (గోవీలాంటి) శబ్దాలని ప్రయోగించినప్పుడు ఎవ్వరికికూడా వారు అనాచారంగా వర్తించువాళ్ళనన్న బుద్ధి కలగడం లేదు. కలంజం (ఉల్లిలాంటినిపేదగస్తువులు) భక్షించడంలోవలె దోషాపనయనమునకై చికిత్సచేసికోవడంగానీ, లేక లోతులు వారిని దుయ్యబట్టుకోవడంగానీ కనపడడం లేదు. వైగా అహితాగ్నులలో వేయింటికి ఒక్కడిలోగూడా మీరు (వైయాకరణులు) చెప్పినసాధుశబ్దాలతోనే వ్యవహరించేవాడంటూ కనపడడంలేదు. కల్పనూత్రాలువాగ్రహీతవారూ స్మృతిగ్రంథాలు వాగ్రహీత వారూ మీమాంసాగ్రంథకర్తలుగృహ్యసూక్తికర్తలూ - ఈ మొదలయిన శిష్టులందరూను అనేకంగా (ఒకటిగాదు రెండుకాదు - అనేకం!) దుష్టములయిన అపశబ్దాలు ప్రయోగించేవున్నారు” అని పై కుమారిలగ్రంథానికి తాత్పర్యం. కుమారిలభట్టుగారు ఇట్లా చెప్పడంకాకావడం, గావీగోవీలాంటి శబ్దాలు ప్రయోగించినందుచేత ధర్మమని లేదనిన్నీ, అది ప్రత్యవాయజనకంకాదనిన్నీ చెప్పి - కల్ప నూత్రాలు మొదలయినవాట్లలోనుండి అపశబ్దాలను ఒకడొకటిగా ఉదాహరించాడు. అనివయం ముందు వస్తుంది.

ఇట్లాగా పతంజలివారు అపభ్రంశాలన్నవి చాలావఱకూ అనాడు ప్రాకృతజనులూ వాటిశిష్టలూ కూడా వ్యవహరించే వ్యవహారభాషలోనిదనీ, వాటిని గ్రంథాల్లో ప్రయోగించడం వుందనీ, అంత మాత్రంచేత మేల్వొచ్చావా ఏమీ యడవకట్టె - అన్న ప్రత్యవాయం రాదనీ, ఆర్యావర్తనివానీ ప్రయోక్తములయినగావ్యాదులందు మేల్చిత్తధాత్యర్థానుగమమంటూ లేదనీ, గావ్యాదులనంటిశబ్దాలు వైదికమతాలవారూ అవైదికమతాలవారూ సమంగానే వ్యవహరించేవారనీ, ప్రాకృతప్రకాశకర్త అయినవరదనీ, ప్రాకృతలక్షణకాతంత్రాదిగ్రంథాలువాగ్రహీత ఇతరవైదికలూ వాటికి అనుకాసనం

చేసి గ్రంథప్రయోగార్హత కలిగించారనీ తెలుస్తుంది. ప్రాకృతవ్యాకరణాలలో ఈ గాపీగోజామతే కాక, భోజరాజు చెప్పినట్లుగా.

శ్లో. భీష్మప్రాశ్నాని వాక్యాని విద్యద్వత్ప్రేషు శేరతే, గోసేతిరింధరింధోశీతల్లతూపే వివల్లిదా:-

అనుఇత్యాదిశబ్దాలున్న దాధాదయోబహుళం - అని ఇత్యాదిగా అక్కడికిలాంగనిదేశకబ్దాలకు గణపాఠాలుగా కూర్చినకూర్పులున్న అనేకంగా మనకు గోచరిస్తూ వుంటుంది. గాధాసప్రకటిత్యాఖ్యలో అవ్యాఖ్యాత దాదాపు గిం శబ్దాలకు వైగా దేశకబ్దాలని నిరూపించాడు. హేమచంద్రుడు తనదేశీనామాలలో ౪౦౦౦ దేశపదాలకు అర్థాలూ పరిమాణాలూ ఉదాహరించాడు. గాధాసప్రకటిలో శాలవాహనుడు ౩౦౦ ప్రాకృతకవులగ్రంథాలలోనుండి కవితలను నామనిర్దేశసహితంగా ఏర్పికూర్చాడు. అభిమానచిహ్నుడు అవంతినుండరి భక్తగోపాలుడు దేవరాజు దోగ్రిజాచార్యుడు పాదలిప్రాచార్యులు కర్ణచుడిశ్వరుడు రామాలకుడు సాంబుడు శీలాంకుడు మున్నగువారు దేశకోశాలను వ్రాసినట్లు ఆయాగ్రంథకర్తలు వుదాహరించినవుదాహరణాలవల్ల తెలుస్తుంది. ధనపాలుని ప్రాకృతలక్ష్యనామమాల ఇంకా లభిస్తూనే వుంది. భామమారు ప్రాకృతప్రకాశవ్యాఖ్యలో - దాధాదయోబహుళం - అనే సూత్రం వ్యాఖ్యానిస్తూ అన్నాడుగదా.

(౧) తథాపి - నస్థేచ్ఛభావం శిక్షేతే త్యేవమాదిస్మృత్యనుసరణేన హిమవద్వింధ్యాంతరాళకృష్ణమృగసంచాణాద్యుపలక్షితధర్మాధిష్టతార్యావర్తనవాసివ్యతిరక్తబర్హరాదిభాషాగతస్య మ్లేచ్ఛితత్వసమానాధికరణాపశబ్దత్వజ్ఞానా త్రేన భావం ప్రతిషిద్ధ్యతే. యుక్తం చ తస్యాశ్చేవతదియాచరణాత్ పరిహరణీయత్వం, న త్వార్యావర్తనవాసిపరియుక్తేషు గావ్యాదిషు మ్లేచ్ఛితధర్మాధానుగమః కల్పిత్. (తంత్రపాత్రికం - పేజీ ౧౮౮.)

శ్లో. ఏషా మపరిమేయత్వా ద్దాధాదీనాం పదం ప్రతి,

న శక్యా గణనా తేషాం శో వీచీ ర్ణయే తున్దీః.

యా స్సర్వలోకసామాన్యా సంస్కృతానన్వితా గిరః

అట్టచుట్టాప్రభృతయః తా త్వైవైవౌ పరిదర్శయేత్.

సంస్కృతప్రకృతిత్యేన యే న నిర్ద్యంతి శేవలం,

తేషాం లక్ష్యేషు శబ్దానాం దాధాదిత్వం ప్రకల్ప్యతాం.

“ఈప్రాకృతశబ్దాలకుఅంటు అంటూ లేదుకాబట్టి, దాధాదులలో ఇవే చేయతనీ - అని ఒక్కొక్కపదంచొప్పున లెక్కపెట్టడం శక్యంకాదు. ఏయంటే - తరంగాలన్నింటినీ లెక్కపెట్టగలబుద్ధి మంతుడున్నాడా? కనుక ఏదేశకబ్దాలు లోకులందరికిన్ని ప్రయోగంలో సర్వసామాన్యంగా ఉన్నవో, ఏవి సంస్కృతంతో పొందికలేకుండా అట్టచుట్టా - లాంటిమాటలుగా వున్నవో, వాటినిన్నిటిని ఈగణపాఠంలో చేప్పుకోవాలి. మితిన్నీ ఏమాటలు సంస్కృతమూలాలున్నట్లుగా నిర్ధించవో, వాటికిన్నీ, లక్ష్యాలలో కనిపించే ఇల్లాంటిఇతరశబ్దాలనున్న దాధాదిత్వమే గతిగా కల్పించవలసివుంటుంది ” - అని మైమాటలకు తాత్పర్యం.

కాబట్టి దేశాలలో పాక్కులు, సంస్కృతులు వ్యవహరించేభాష జీవద్దకాస్థిత మనదంతక, అనాటిదేశీకల్పాలు వందలూ వేలూగాక, కోట్లసంఖ్యగా వుండేవనీ, అనుకాసనికులు వాటికి కాశ్రీయ సంస్కారం చేయడానికైనా [అంటే వ్యాకరణం ఏర్పడని గ్రంథప్రయోగాగర్భదళ వచ్చిందని నీరూపించడానికైనా] సాధ్యపడనంతటి వైపుల్యం వాటికి ఏర్పడ్డదనీ తెలుస్తుంది. ఇంతటివిపుల్యావృత్తితో ప్రజలు వ్యవహారంలోనూ గ్రంథాలలోనూ వాడుతున్న నాటిపాక్కుభాషనే సంస్కృతాభిమానులు అపభ్రంశమనీ గ్రామ్యమనీ నానావిధాలక్షేత్రంలో వాడి గ్రంథసంఘటనలన్నీ, నేటిమన వ్యావహారికభాషకు వాఙ్మయజంఘాలురు మొదలయినవారల్లా గ్రామ్యాదులగు పేర్లు పెట్టివారంటేనూ నానావిధాల తిరస్కరించి దూషిస్తూవున్నారంటేనూ, అది వక ఆశ్చర్యమా? ఏమీ ఆశ్చర్యంలాది కాదు. అనూచానమయిన ఆచారముచేత పాప్రమే !

* అపభ్రంశం - గ్రామ్యం - అంటే ఏమిటి? *

అపభ్రంశం అనేమాటకున్నా గ్రామ్యం అనేమాటకున్నా ఆయాకల్పాల వ్యుత్పత్తినిబట్టి క్రిమంగా - భ్రంశమైనది (అంటే సంస్కారం లేనిది) అనే అర్థమున్ను, గ్రామవాసులగువారు వాడేది అనే అర్థమున్ను వున్నది. అయినా ఈ రెండుకల్పాలన్నూ అల్లిలాధ్యరాలనే తరుచుఉపయోగిస్తూ వుంటారు. శబ్దకల్పద్యుయంలాంటి పేర్లు పెద్దనిఘంటువులలోనూ ఈ అర్థాలే వ్రాయబడినవి. కాని అప - అనే పువసర్గలప్రతీకల్పం ముప్పాటికపాఠ్య అల్లిలాధ్యరాలనే పెల్లడిస్తూ వుంటుంది. చూడండి:- అపవాదం, అపహాస్యం, అపార్థం, అపరాధం, అపచారం, అపకారం, ఇత్యాదులు.

అపభ్రంశః - (అప + భ్రంశ + ఘో) గ్రామ్యభాష, అపభాష, తత్పర్యాయః - అపశబ్దః.

అపభ్రంశోఽపశబ్దస్సాన్య దితి కోశః, యథా - అత్యాయాధి ర్భవతి మనతా మ ప్యుత్తరం శనిష్ఠా (కాకు)

అపశబ్దః - (అసంస్కృతశబ్దః, కర్మధారయః) అసంస్కృతశబ్దః, అకాశ్రీయశబ్దః, లోకశబ్దః గ్రామ్యభాష. యథా - తేవీవ శక్తివైకల్యా త్వీమాదాలసతాదిభిః, అన్యథోచ్చారితా శ్చబ్దా అపశబ్దాః పక్తితాః అభిరాదిగిరః కావ్యే వ్యవభ్రంశతయోదితాః కాస్త్రీకు సంస్కృతా దన్య దపభ్రంశ ఇతిరితః (దండి).

గ్రామ్యమః - భండారవచనం. “ హరిక కాకటికప్రధానత్వాత్ గ్రామే భవం గ్రామ్యం - ఇతి భరతః, తత్పర్యాయః అల్లిలం - ఇత్యమరః, కావ్యస్యదోషవిశేషః, స చ శబ్దగతః అర్థగతశ్చ. తత్ప్రకల్పితో యథా - (సాహి. దర్ప) దుశ్శ్రవితత్త్వినిధాన్తిలానుచితార్థప్రయోక్తతాః, (గ్రామ్యప్రతీతసందిగ్ధనేయార్థనిహితార్థతాః. అసాన్యదాచారణం యథా - తత్ప్రేవ - కటిశ్చే హరతే మనః, అత్త్ర కటికశ్చో గ్రామ్యః. అర్థగతో యథా - అత్యుద్దమక్రూరుగ్రామ్యవ్యావృత్తిలక్షణతాః, ఉదాహరణం యథా - తత్ప్రేవ. స్వపీహి త్వం సమీపం మే స్వపీషేవాధునాపీయ - అత్యాధో గ్రామ్యః (శబ్దకల్పద్యుయః)

ఈశబ్దకల్పద్యుయంలోని అర్థాలను విచారించి చూస్తే - అపభ్రంశం అన్న అపశబ్దం అన్న వ్యాకరణసంస్కారవిహీనమైన వాడుకభాష అనినీ దాన్నే లోకభాష అనీ గ్రామ్యభాష అనీ అంటూ

పున్నా రనిన్నీ నిజంవిచారించే వ్యాకరణసంస్కారం లేకపోయినంతమాత్రం చేత లౌకికభాషను, లేదా అపభ్రంశావళిభాషలను పేర్లతో వ్యవహరించే వాడుకభాషను గ్రామ్యమనడం అనుచితమనిన్నీ తోస్తున్నది.

ఏమంటే—ఆశబ్దకల్పదురు మే గ్రామ్యుని నిర్వచిస్తూ - గ్రామ్యుడోమం, శబ్దకర్తగతభేదాలతో ద్వివిధమనీ, కటిగల్లాదులలాంటివి శబ్దగతగ్రామ్యునికిన్నీ, “వాడు దగ్గరనా పడుకోవే”- అన్నప్పుడు “పడుకోంటున్నాను”-అన్నలాంటివాళ్ళాల్లా మురించే అట్లలత్వాదులు గలవాళ్ళా అర్థగ్రామ్యునికిన్నీ ఉదాహరణాలని చెప్పడంచాత, నాటి ప్రాకృతంలోగానీ నేటి వ్యావహారికభాషలోగానీ ఉన్నదనుకొనే అసంస్కార్యత నిజానికి గ్రామ్యమన్న శీర్షికకిందకి రాదనిన్నీ అది అవిచారణచేతా అనుయచేతా ఏర్పడినదే అనిన్నీ చాలాస్పష్టంగానే అవగతమవుతున్నది. ఆచార్యుడండి గ్రామ్యుడోమని ఏమని నిర్వచిస్తూ ఉన్నాడో చిత్తగించండి.

శ్లో॥ కన్యే కామయమానం మాం న త్వం కామయేసే కథం, ఇతి గ్రామ్యాఽయమర్థాత్మా వైరస్యా యైవ కల్పతే, కామం కందర్పచందాలో మయి వామాక్షి నిర్దయః, త్వయి నిర్మత్సరో దిప్త్యై ఇత్యగ్రామ్యుణ్ణో రసావహః, శబ్దేఽపి గ్రామ్యతాస్త్యేన సా సభ్యేతర త్తనాత్, యథాయకారాదిపదం రత్యుత్సవనిరూపణే, పదబంధానువృత్త్యా వా వాక్యార్థ త్వేన వా పునః, దుష్ప్రీతికరం గ్రామ్యం యథా యా భవతఃప్రియా, ఖరం ప్రవృత్త్య విక్రాంతః పురుషో వీర్యవా నితి, ఏవ మాదీని శంసంతి మార్గయో దుభయో రపి. (దండి-కావ్యాదర్శము.)

* పతంజలిభాష్యమూ - అపభ్రంశవోచించారణా. *

పతంజలి వ్యాకరణమహాభాష్యంలో మొట్టమొదటిదే పస్పకాహ్నికం అనేభాగం. వ్యాకరణ పరియోజనాలు సామూదాయికంగా విచారణద్వారా స్పృశించినందుచేత దానికి అల్లాంటిపేరు వచ్చింది. అందులో వ్యాకరణపరియోజనాలను ఆయనవర్ణిస్తూ ప్రసక్తానుభవసక్తంగా అపభ్రంశస్వరూపాన్ని కూడా పేర్కొనవలసి వచ్చింది. దీన్ని ఆధారంచేసుకొని తలచు గ్రాంధికశిరోమణులు తాండ్రి వుంటారు. కనుక పస్పకాహ్నికంలోనుండి సంతకపించి కొన్నిభాగాలు ఉదాహరిస్తున్నాను.

I. అథ శబ్దానుశాసనం. అథేత్యయం శబ్దోఽధికారార్థః ప్రయుజ్యతే. శబ్దానుశాసనం నామ కాత్ర మధికృతం వేదితవ్యం. కేమం శబ్దానాం లౌకికానాం వైదికానాం చ. తత్ర లౌకికాస్తావత్ గౌరవ్యః పురుషో హస్తీ కఠని ర్భుగో త్రాగ్మ్యాణఇతి. వైదికాః ఖల్యపి—కన్నోదేక్షీ రభీష్టయే, ఇషేత్వోర్జ్జేత్వా, అగ్నిమీశేపురోహితం. + + + కాని పున శ్శబ్దానుశాసనస్య పరియోజనానికే రక్షోహగమలఘుసంజేహః పరియోజనం (1) రక్షా-రక్షార్థం వేదానా మధ్యేయం వ్యాకరణం. లోపాగమవర్ణవికారజ్ఞోహి సమ్యక్సేదా స్పరిహలయవ్యతీతి (2) ఊహః-ఊహః ఖల్యపి న సర్వై ర్లింగై ర్న చ సర్వాభి ర్విభక్తిభిః వేదే మంత్రా నిగదితాః-తే చాఽవశ్యం యజ్ఞగతేన పురుషేణ యథాయథం నివరిణమయితవ్యాః, తా న్నాఽపై యాకరణ శ్శబ్దోఽతి విపరిణమయితుం. తస్మా దధ్యేయం వ్యాకరణం. (3) ఆగమః - ఆగమఃఖల్యపి త్రాగ్మ్యాజేన నిష్కారణో భర్మ వైదంగో వేదోఽధ్యయో జ్ఞేయ శ్శేతి. ప్రధానం చ వైదంగేషు వ్యాకరణం. పరిధానే కృతో యత్నః ఫలవాన్ భవతి (౪) లఘు - లఘుర్ధం చ అధ్యే

యం వ్యాకరణం: బ్రాహ్మణేనావత్సం శబ్దా జ్ఞేయా ఇతి. న చాంతరేణ వ్యాకరణం లఘుశోపా
యేన శబ్దా శృత్యా విజ్ఞాతుం (౧) అసందేహ: - అసందేహార్థంచాధ్యయం వ్యాకరణం. యజ్ఞ
కా: పఠంతి - స్థాలపుష్పతీ మగ్నివారణీ మనడావాసీ మాలభేతేతి తస్యాం సందేహ: , స్థాలా
చాసా పుష్పతీతి స్థాలపుష్పతీ ? నూల్లావి వా పుష్పంతీతి స్థాలపుష్పతీతి. తాం నా నైయ
కరణ స్వరతోఽధ్యవస్యతి. యది పూర్వపదప్రకృతిస్వరత్వం తతో బహువ్రీహీ. అథాం
తోదా త్తత్వం, తత స్తత్తురువ ఇతి. (పఠంజలి వ్యాకరణభాష్యం-పన్నకాహ్నికం)

దీని తాత్పర్యం ఇదీ:—అథ శబ్దానుశాసనం చేస్తాం. అథ అనేకజ్ఞం అధికారార్థం ప్రయోగింపబడు
చున్నది. శబ్దానుశాసనం అని కాత్ర మధికృత మవుచున్నదని తెలిసికోవాలి. ఏకబ్దాలకా? (అను
శాసనం!) తాకికాలకున్నా వైదికాలకున్నా. అందులో తాకికాలనగా - గోపూ గుప్తయూ మను
మృదూ ఏనుగూ శకునీ మృగమూ బ్రాహ్మణుడూ (అనేలాంటివి) వైదికాలుకూడా - శన్నీదేవీ.
ఇషేతోవృజ్ఞే-అగ్నిమీశే - లాంటివి. * * మఱి ఏమిటిని శబ్దానుశాసనానికి ప్రయోజనాలూ ?
రక్షోహోగమలఘుసంజేహాలు ప్రయోజనం. (౧) రక్ష:— వేదాలరక్షణకోసం వ్యాకరణం చదవవలసి.
(శబ్దాలలోవుండే) లోపాలను ఆగమాలను వికృతులను ఎఱిగినవాడేకాదా చక్కగా వేదాలను
పరిపాలింపకలుగుతాడు! (౨) ఊహ:— ఊహకూడా కారణమే. వేదంలో మంత్రాలు అన్నివిధ
త్వంతోటి అన్నిలింగాలతోటిని గదితములు కాలేదు. అవి యజ్ఞగతుడైనపురుషుడు ఆయాసందర్భాను
సారంగా విపరిణామం (మార్పు) చేసికోవాలి. వాటిని అప్రయోకరణుడు విపరిణామం చేయలేడు.
కాబట్టి వ్యాకరణం చదవవలసి వుంటుంది. (౩) ఆగమము:— ఆగమంకూడా ప్రయోజనమే. బ్రాహ్మ
ణుడు నిష్కారణంగానే ధర్మమూ వడంగ (సహితమైన) వేదమూ చదవవాలి. తెలిసికోవాలి
కూడా (అని ఆగమంవున్నది.) వడంగాలలో, వ్యాకరణం ప్రధానమైందికూడాను. ప్రధానంలో
చేసినయత్నమే ఫలిస్తుంది. (౪) లఘువు:— సులభంకోసంకూడా వ్యాకరణం చదవాలి. బ్రాహ్మ
ణుడు తప్పుక శబ్దాలు తెలిసికోవాలెగనక. వ్యాకరణం మినహాగా సులభోపాయంగా శబ్దాలు తెలిసి
కోవడానికి వీలుకాదుగదా (౫) అసందేహం:—సందేహము లేకుండా వుండేటందుకుగూడా వ్యాకర
ణం చదవవాలి. యజ్ఞకులు పఠించుతూ వుంటాడగదా! స్థాలపుష్పతీ అగ్నివారణీ అయిన అన
డావాసీ ఆలంభం చెయ్యాలి - అని. ఆవాక్యంలో సందేహం కలగవచ్చు. స్థాలమైన పుష్పతికాబట్టి
స్థాలపుష్పతిఅనా? లేక స్థాలములయిన పుష్పత్తులు (చుక్కలు) గలది స్థాలపుష్పతిఅనా? అని. దాన్ని
అప్రయోకరణుడు స్వరంచార నిశ్చయింపలేడు. పూర్వపదప్రకృతిస్వరం వుంటే-అప్పుడు బహువ్రీహీ
అవుతుంది. లేక అంతోదా త్తస్వరం వుంటే అప్పుడు అది తత్తురువగా అవుతుంది. కాబట్టి అసందే
హార్థమై వ్యాకరణం చదవవలసి వుంటుంది.

పఠంజలులవారు వ్యాకరణానికి ఇట్లాగా అయిదుప్రయోజనాలను చెప్పినారు. అయిన అంతతో
త్వప్రసాదలేదు. ఇంకా వ్యాకరణానికి వేదాంగత్వం దృఢపజేందుకోసరమయిన్ని వ్యాకరణప్రయో
జనాలు విస్తరించి స్థాపించేకొటమన్నా ఈక్రింద సుదాహరించే మఱి పదమూడు ప్రయోజనాలను
కూడా చెప్పినాడు. అవి ఏమిటంటే:-

- II. ఇమాని చ భూయ శృబ్దానుశాసనస్య ప్రయోజనాని:— (౧) తేనుశా. (౨) దుష్టశబ్దా.
(౩) యదధీతం (౪) యన్తు ప్రయంతే. (౫) అవిద్యాంస. (౬) విభక్తిం కుర్వంతి. (౭)

యోవా ఇమాం. (౮) చత్వారి. (౯) ఉత్తమ్య. (౧౦) సత్తమివ. (౧౧) సారస్వతీం. (౧౨) దశమ్యం పుత్రస్య, (౧౩) నుదేవో అసి వరుణ.

ఈ చెప్పినవాట్లలో (౧) తేనురా: అనేదానివల్ల రాక్షసులు పూర్వం హేలరయ: హేలరయ:— అనడానికి బదులు హేలయ: హేలయ: అని పరాభవింపబడ్డారు కాబట్టిన్నీ అపశబ్దభాషితంకంటే మించిన మేచ్చత్వం మఱోటిలేదు కాబట్టిన్నీ — స్నేచ్ఛులం అవకుండా వుండేటందుకు వ్యాకరణం చదవాలని చెబుతాడు. (౨) వ్యాకరణంచాత సాధువుఅని అంగీకరింపబడనిశబ్దాలను స్వరతఃగానీ, వర్ణతఃగానీ దుష్టంగా పయోగిస్తే ఆశబ్దాలు మిథ్యాప్రయుక్తములు అవడంయూలాన పయోగించే వాడు అభిలషించినఆధాన్ని వ్యక్తం చేయకపోవడమే కాకుండా - ఇంద్రోశకుర్వర్తస్య- అన్నచోట అపస్వరప్రయోగంయూలాన వాగ్యునిమై యజమానుణ్ణి హింసించినట్లే హింసిస్తుందని - దుష్టశబ్ద: - అనేదానిచాత నూచిస్తాడు. (౩) యదధీతం - అన్నదానిమూలంగా, చదివించి అర్థతః తెలియజడకుండా వుంటే అది తేవలం కంఠకోవగా పరిణమించి, ఎండుకట్టెను అగ్ని కానివస్తువులలో వుండి నప్పటిమల్లే జ్వలింపకుండా వుంటుంది. అధ్యయనం అనర్థకంగా వుండకుండగలందులకై వ్యాకరణం అవశ్యకమని చెబుతాడు. (౪) నమస్కారానికి ప్రతినమస్కారం చేసేప్పుడు శాస్త్రీయంగా ప్రయోగించవలసిన పుత్రస్వరం తెలియనివారికి శ్రీలకుమల్లే నమస్కారం చెయ్యవలసిందని ధర్మశాస్త్రం చెబుతూ వుందికాబట్టి పురుషత్వం నిలుపుకోదానికిన్నీ ఆడంగిరేకులు అనిపించుకోకుండా వుండడానికిన్నీ వ్యాకరణం అవశ్యకం అంటాడు. (౫) ప్రయాజలు సవిభక్తికంగా చేయాలె అంటారు కాబట్టి వ్యాకరణంవివాగా విభక్తిజ్ఞానం కలగదు గనకా, వ్యాకరణం ముఖ్యమని అంటాడు. (౬) ఋగాదివాక్య యాన్ని పదతః స్వరతః అక్షరతః వివేచించి పయోగిస్తే ఆర్థిజీనుడవుతాడు (ఖ్యాతిగల ఋత్విక్కు అవుతాడు) కాబట్టి ఆర్థిజీనులం అయ్యేందుకై వ్యాకరణం కావాలె అంటాడు. (౮) నామాదివాల్ల రకాలశబ్దభేదాలను భూతభవివ్యవర్తమానకాలాలను నిత్యకార్యరూపానవుండేశబ్దాలను - ఇత్యాదుల నెఱిగినవాడు శబ్దబ్రహ్మమనే మహాదేవుడుకాబట్టి మహాదేవసామ్యం పొందేటందుకై వ్యాకరణం అవశ్యకమట. (౯) నువాసయగుభార్య తన్నుతాను పీఠిచే భర్తకు వివరించుకొన్నట్లుగా వాక్కు వివరించుకొనేటందుకై వ్యాకరణం అవశ్యకం అంటాడు. (౧౦) జల్లెడతో ధాన్యం కుభ్రించేసేనట్లుగా ధీరులు (వైయాకరణులు) అసాధుశబ్దాలనుండి సాధుశబ్దాలను విడదీస్తూ తన్ములాన సమానఖ్యాతిని సాయుజ్యము పొందుతారు. ఇల్లాంటివారివాక్కుల్లో నెలకొనివున్నది గమక సాధ్యసాధుశబ్ద వివేచనకై వ్యాకరణం చదవాలి. (౧౧) యజ్ఞికులంటారు;—అహితాన్ని అపశబ్దాన్ని పయోగిస్తే పోయిచ్చిత్రీయేష్టిని చెయ్యాలె-అని. కనక పోయిచ్చిత్రీయలం కాకుండా ఉండగలందులకు వ్యాకరణం చదవాలి అనినూచిస్తాడు. (౧౨) యాజ్ఞికు లంటారూ - శిల్లడు పుట్టిన పడుకొండోకోజా అదిని ఘోషవర్ణనరూపంగా మధ్యన అంతస్థసహితంగా అసరిప్రతిష్ఠితంగా త్రిపురుషానూకముగా పేరు పెట్టాలి-అనీ, అది కృదంతంగానే ఉండాలనీ, తద్ధితాంతంగా వుండరాదనీ. వ్యాకరణం విశా ఈకృత్తద్ధితాదులు తెలియవుకదా! (౧౩) సత్యదేవులమయ్యేటందుకు వ్యాకరణం చదవాలె ననీ అంటాడు.

ఇందులో ౧-౨-౩-౪-౫-౬-౭-౮-౯-౧౦-౧౧-౧౨-౧౩ పయోజనాలు చాలవఱకు [మొదటి ౫ పయోజనాలతో సహా] తేవలం వైదికవాఙ్మయంతో సంబంధించినవి. ౧౦-౧౧ పయోజనాలు లౌకిక వైదికాలకు రెంటికీ జోడించడానికి శిలుకలిగించేవి. కాని ౧౦ వది స్పష్టంగానే అపశబ్దావ్హారణ

ప్రాయశ్చిత్తం కేవలం యజ్ఞకాలానికి మాత్రమే సంబంధించినదని ఋషులు అవుతూనే వున్నది - గండ
సుశబ్దాపకబ్దజ్ఞానాన్ని అర్థవాదమాలకంగా స్తుతించిదాపరంగా నూచించేది కాబట్టి ఒక్క రాక్షసభా
షకు చెందినదే కాదని తెలుస్తూనే వుంది. పాణినిమహర్షి వ్యాకరణం రాక్షససంస్కృతానికి గదా!
మఱి భాష్యంలో ఇన్ని వైదికప్రయోజనాలు ఏకరువు పెట్టడం ఎందుకూ అంటే పాణినియవ్యాకర
ణానికి వేదాంగత్వం యాపించేందుకున్నా, తత్పాపి తక్కినవేదాంగాలయిన శిక్షానిరుక్తచ్ఛందోజ్యో
తిషకల్పాలకంటే వ్యాకరణానికే ప్రాధాన్యం కూర్చేందుకున్నా అని స్పష్టం అవుతుంది.

పతంజలిచెప్పిన వ్యాకరణప్రయోజనాలు మొత్తం సద్ధినిమిదింటిలోనూ ఒక్కటితప్ప [అంటే ౪
గోది, యస్తు ప్రియుంక్షే- అనేదితప్ప] తక్కినవన్నీ మనకిచ్చట అప్రస్తుతాలయినా సంగ్రహంగా
చూపాలిసి వచ్చింది. కనుక వదిలిపోయినదాన్ని ఇప్పుడు చూడాలి. అదే మన యీ అపభ్రంశవా
దానికి మూలంగా ఉన్నది. పతంజలి అన్నాడు -

III. యస్తు ప్రియుంక్షే కుళలో విశేషే శబ్దా న్యథావ వ్యవహారకాలే, సోఽనంత మాప్నోతి
జయం పరత్ర వాగ్యోగవి ద్భవ్యతి చాఽపశ్యతైః. కః ? వాగ్యోగవిదేవ. కుళ ఏతత్ ?
యోహి శబ్దాన్ జానాతి అపశబ్దా నప్యసా జానాతి. యథైవ హి శబ్దజ్ఞానే ధర్మః ఏవ
మపశబ్దజ్ఞానేఽధర్మః. అథవా భూయా నధర్మః ప్రాప్నోతి. భూయాంసోఽపశబ్దాః అస్మి
యాంస శబ్దాః. ఏకైకస్య హి శబ్దస్య బహువోఽపభ్రంశాః. తవ్యథా - గౌరీత్యశ్చశబ్దస్య
గావీగోజీగోతాగోపాతలి కేత్యేనమాదయో బహువోఽపభ్రంశాః. అథ యోఽవాగ్యోగ
విత్ ? అజ్ఞానం తస్య కరణం. విషమ ఉపన్యాసః. నాత్యంతాయాజ్ఞానం తస్య కరణం
భవతు మర్శంతి- యోహ్యజ్ఞాన ద్వై బ్రాహ్మణం మాన్యా త్సురాం వా పీతే త్సోఽపి
మనేయే పతిత స్సాన్యత్. ఏవంతర్హి - సోఽనంత మాప్నోతి జయం పరత్ర (అ) వాగ్యోగవి
ద్భవ్యతి చాఽపశ్యతైః. కః ? అవాగ్యోగవిదేవ. అథ యో వాగ్యోగవిత్ ? విజ్ఞానం తస్య
కరణం. కృపునరిదం పరితం ? భ్రాజానామ శ్లోకాః. కిం చ భి శ్లోకాఽపి ప్రమాణం
భవతు మర్శంతి ? కించాతః ? యది ప్రమాణం, అయమపి ప్రమాణం భవతు మర్శంతి -
హే. య దుదుంబరవర్ణానాం ఘటినాం మండలం మవాత్, పీతం న గమయే త్వస్యం కిం
త త్కృతుగతం నయేత్ ? - ఇతి (పతంజలివ్యాకరణభాష్యం - పన్నెకం) .

దీనిఅర్థం ఇది - నేర్పరిఅయినవా డెవడు లోకంలో వ్యవహరించేసమయంలో ఆయాశబ్దాలను
వైశిష్ట్యం గుర్తెరిగి యథావత్తుగా ప్రయోగిస్తాడో, వాడు [ఈలోకంలోనే కాకుండా] పరత్ర - అంటే
పరలోకంలోనూ అనంతంగా జయాన్ని పొందుతాడు. వాగ్యోగవేత్త అపశబ్దప్రయోగంచాత దోష
ాన్ని పొందుతాడు. [కనక పరసాధనంగా వ్యవహారకాలంలో యథావత్తుగా ఆయావిశేషాలనెరిగి
శబ్దాలు ప్రయోగించేందుకై వ్యాకరణం చదవాలి - అని తాత్పర్యం] ఎవడు (జయం) పొందుతాడు?
వాగ్యోగవేత్త! ఎందువల్లఇది? ఎవడైతే సుశబ్దాలు తెలిసికొంటాడో వాడే అపశబ్దాలనుకూడా తెలు

* ముచ్చటైనసంస్కృతం మాట్లాడేరితిలబ్ధులతోఉండేది నేర్చుకోదలిస్తే అల్లాంటివారికి పతంజలి
భాష్యం తరగవినకాజాలి. ఇందులో ఉదాహరించిన భాష్యపంక్తులు ప్రశ్నిస్తే తరచూపంగా ఉం
టాయి. కాబట్టి చదువరులు ఆభావం మఱివిపోకుండా విషయం గమనించాలని ప్రార్థన చేస్తాను.
భాష్యపంక్తులను కావలసినచోట్లనే వుదాహరిస్తున్నాను. కనక కృమభంగానికి మన్నించండి.

నుకుంటాడు. నుశబ్దజ్ఞానమందు ధర్మబాధం కల్గినట్లే అపశబ్దజ్ఞానంలో అధర్మప్రాప్తికూడా వుంది. (తప్పదు). అధవా చాలా అధర్మమే వస్తుందనవాలి. (ఏమంటే) అపశబ్దాలు చాలానూ నుశబ్దాలు కొద్దిన్నీ. ఒక్కొక్కశబ్దానికి గూడా అనేకంగా అపశబ్దాలు. ఎల్లాగంటే - గాః అనేశబ్దానికి, గావీ, గోఢీ, గోతా గోపాతలికా-అని ఇలాగంటివి అనేకం అపభ్రంశాలు. మఱి అల్లాగైతే వాగ్గోళవేత్త కానివా డేమిటి? అజ్ఞానమే వాడికి దిక్కు. వికటంగా వుంది వాగ్ధోరణి! పూర్తిగా అజ్ఞానమే వాడికి శరణంకావడానికి పీలు లేదు. (ఏమంటే) అజ్ఞానమే బాగావున్నాన్ని చంపుతాడు. లేదానురాపానం చేస్తాడు (అనిఅనుకోండి) వాడుకూడా పతితుడవుతాడు అనుకుంటాను. ఇల్లాగయితే - వాడే పరత్రా అనంతంగా జయం పొందుతాడు. ఎవడు? వాగ్గోళవిదుడు కానివాడే. మఱి వాగ్గోళవిదుడో? విజ్ఞానం వాడికి దిక్కు అవుతుంది. ఇది ఎక్కడ చెప్పబడివుంది? భ్రాజలనే శ్లోకాలు. మఱి - అయ్యో! శ్లోకాలు కూడా ప్రమాణమేనా? కాకమటేం? [శ్లోకంకూడా] ప్రమాణం అయ్యేట్టుంటే మఱి ఇది కూడా ప్రమాణం కావలసివుంటుంది. ఏదీ-అంటే - “(యదుదుంబర) మేడిపండు రంగుగల చాలాకుండలు (మద్యం) తాగినా, స్వర్గాన్ని పొందించలేదుగదా. మఱి యజ్ఞగతమైన యీస్వల్పం పొందిస్తుందా? ” అని. — ఇందులో పఠంజలివారిభావం అపభ్రంశం అన్నదానిలో-స్పష్టమైంది. పఠంజలిమహర్షి మహాభాష్యంలోని మఱికొన్ని భాగాలనుకూడా చదువరులు చిత్తగించాలి.

IV. శబ్దానుశాసన మిదానీం కర్తవ్యం, కింశబ్దోపదేశః కర్తవ్యః, అహోస్విదపశబ్దోపదేశః, అహోస్వి దుభయోపదేశః? అన్యతరోపదేశేనకృతం స్యాత్. తద్యథా భక్త్యునియమే నా భక్త్యుప్రతిపేక్షోగమ్యతే + అభక్త్యుప్రతిపేక్షేనవా భక్త్యునియమః + ఏవమిహ పియిదితావచ్ఛబ్దోపదేశః క్రియతే గౌరీత్యేతస్మిన్నుపదిష్టే గమ్యతే ఏతద్దావ్యాదయోప శబ్దాఇతి. అథావ్యపశబ్దోపదేశః - గావ్యాదిమాపదిష్టేషు ఏతద్దౌరీత్యేనశబ్దఇతి. కింపున రత్రోజ్యాయః లఘుత్వాచ్ఛబ్దోపదేశః. లఘీయాః శబ్దోపదేశః, గరియా నవశబ్దోపదేశః. ఏకైకస్య బహవోఽపభ్రంశాః, తద్యథా గావీగోఢీగోతాగోపాతలికేత్యేనమాదయః + అధైతస్మిక్ శబ్దోపదేశే కిం శబ్దానాం ప్రతిపదపాతః కర్తవ్యః? + + + అస్య ప్రయుక్తః, సంతిశబ్దా అప్రియుక్తాః, తద్యథా - ఊష తేర చకృచేచఇతి. కిమతః? యత్సంత్యప్రియుక్తాః ప్రయోగాద్ధి భవా శబ్దానాం సాధుత్వ మధ్యవస్యతి. య ఇదానీ మప్రియుక్తానామో సాధవ స్సుయః, ఇదం విప్రతిషిద్ధం - యదుచ్ఛతే సంతి నై శబ్దా అప్రియుక్తాఇతి యదిసంతి నాప్రియుక్తాః అథాప్రియుక్తానసంతి సంతిచాప్రియుక్తా శ్చేతి విప్రతిషిద్ధం. ప్రయుంజానఏవ ఖలు భవా నానా సంతి శబ్దా అప్రియుక్తాఇతి. + + + నబ్రాహ్మసాస్మాభిరప్రియుక్తాఇతి. కథంతర్హి? లోకే అప్రియుక్తాఇతి. ననుభ వానవ్యభ్యంతరో లోకే? అభ్యంతరోఽహం లోకే న త్వహం లోకః + + + అప్రియోగఃఖల్వపి ఏషాం న్యాయః. కుతః? ప్రయోగానన్యత్వాత్ - తేరేత్యస్యాధేక్య యూయం తీర్థవంతః, చక్రేత్యస్యాధేక్యయూయం కృతవంతః, చేచేత్యస్యాధేక్యయూ యం పక్వవంతః + + + సత్వేఖల్వపి ఏతేశబ్దా డేకాంతరేషు ప్రయుజ్యంతే నచై

తస్మానుమర్వక బ్రాహ్మణం హన్యాత్ ++ సోపి మన్యే పతితస్యాత్. విమచితపన్యాసః
యత్యైవం హంతి యచ్ఛానుహంతి ఉభౌ తా వతః ++ యస్తుఖత్వేవమసా బ్రాహ్మణం
హంతి ++ తస్య అనుమర్వక ++ కదనీస్తంభం ఛింద్యాత్ ++ స స మన్యే పతిత స్స్యాత్.
ఏవ మిహపి య ఏవ మసావపకబ్దం ప్రియుంక్ష ఇతి తస్మానుమర్వ స్తుపకబ్దం ప్రియుంక్షిత
సోపకబ్దబ్రాహ్మణో స్యాత్? అయంత్యశ్శోపకబ్దపదార్థకశ్శబ్దో యదర్థ ఉపదేశః కర్తవ్యః
నచ అపకబ్దపదార్థక శ్శబ్దోఽపకబ్దో భవతి. అపకబ్దంచ ఏతదేవం విజ్ఞేయం - యోహి మన్యతే
అపకబ్దపదార్థక శ్శబ్దోఽపకబ్దో భవతి ఇతి. అపకబ్దఇత్యేవ తస్మాపకబ్దస్స్యాత్. నవైవోఽ
పకబ్దః. (పన్నశం)

దీనిఅర్థం ఇదీ - ఆచారంలో నీచం అన్నమాటవుంటే అది యజ్ఞకర్మలోనే అనియమం. ఇల్లాగని
వింటాము. యర్వాణుడనీ తర్వాణుడనీ ఋషు లు.....అపూజ్యులు యద్వాసః - తద్వాసః అని
ప్రియోగించవలసి వుంటే యర్వాణః - తర్వాణః అని ప్రియోగిస్తారు. కాని యజ్ఞకర్మలోమాత్రం
అపభాషించరు. మఱి ఆరాక్షనులంటేనో యజ్ఞకర్మలో అపభాషించారు. అంతేలే వారు పరాభ
వింపబడ్డారు. ++ ++ శిష్టానుకరణం సాధువే అవుతుంది. శిష్టానుకరణం కాకుండా ప్రతిషిద్ధంకాకుం
డా వుండేది దోషాన్నిగానీ అభ్యుదయాన్నిగానీ చెయ్యలేదు లౌకికవైదికాలలోలాగే. ఇల్లా ఇత
నిస్తాడు ++ అని అనుకరిస్తూ ఇచ్చినా యజించినా వాడుకూడా అభ్యుదయం పొందుతాడనుకొం
టాను. అశిష్టప్రతిషిద్ధం ఎలాగంటే - ఇల్లా ఇతడు తెక్కుతాడు ++ అని ఆతన్ని అనుకరిస్తూ తెక్కి
నా ++ అది దోషంతోసం కాదు. అభ్యుదయంతోసమూ కాదు. ఎవడైతే ఇల్లా బ్రాహ్మణ్ణి చంపాడు
++ అని ఆతన్ని అనుకరిస్తూ బ్రాహ్మణ్ణి చంపుతాడో, వాడుకూడా పతితుడే అవుతాడనుకొం
టాను. ఉపన్యాసం (వాగ్ధోరణి) వికటంగా వుంది. ఎవడు చంపుతాడో, ఎవడు వాణ్ణి అనుకరించి
చంపుతాడో వారిద్దరూ నాకులే అవుతారు ++ ఎవడైతే వీడు ఇల్లా బ్రాహ్మణ్ణి చంపుతాడు ++ అని
ఆతన్ని అనుకరిస్తూ ++ అరటిబోడ నరుకుతాడో ++ వాడు పడితుడుకాడని తెలుస్తాను. ఇల్లాగే ఇక్కడ
కూడా ఎవడేనా - ఇల్లా అపకబ్దం ప్రియోగిస్తాడంటూ వాణ్ణి అనుకరిస్తూ అపకబ్దాన్ని ప్రియోగిస్తే
వాడుకూడా అపకబ్దభాజనుడు అవుతాడా? ఎందునిమిత్తం ఈఉపదేశం చెయ్యాలిని వచ్చిందో, ఆ
అపకబ్దపదార్థకమైనకబ్దం వేరేకాదా! అపకబ్దపదార్థకకబ్దం అపకబ్దం అంటూ కాకాలదు. తప్పకుండా
ఇల్లా జ్ఞాపకం వుంచుకోవాలి - (ఏమంటే) అపకబ్దపదార్థకమైనకబ్దం అపకబ్దం అవుతుందీ అనుకొనే
వాడుంటే - అపకబ్దం అనే అమాటే వాడికి అపకబ్దంకావాలి గాని అపకబ్దము అది ఎంతమాత్రం
కాదు - అని (పన్నశం)

ఇప్పటికే చాలాగ్రంథం వ్రచానానించాను. ఇప్పుడు ఒకమారు సింహావలోకనం మనం చెయ్యాలి.
మహాభాష్యంలోనుండి ఆరుఖండాలుగా గ్రంథం వృద్ధరించానుకదా! అందులో మొదటిదీ రెండోదీ
మూడోదీకూడా పతంజలీలవారు వ్యాకరణప్రియోజనాలని వివరించినవాటిని తెలుపుతూ వున్నవి.
వాటిని పరిశీలిస్తే ౧౩ ఖాళ్ళు సంస్కృతవ్యాకరణం అనేది [తాను లౌకికవైదికాలకు ఉభయాలకీ
చెంతేదిగా నిర్దేశించినా,] వేదాంగంగానూ, వేదరక్షణార్థముగానూ, వైదికప్రచారవ్యవస్థచేకేదిగానూ
వున్నట్లు నిరూపించడమే పతంజలీవారికి ముఖ్యోద్దేశమైనట్లు స్పష్టమవుతున్నది. ఆయన వాడు
లోకవ్యవహారంలో ఒక్కొక్కచోటానికీ అనేకఅవధింగా లున్నవని చెప్పడంవల్ల ఋషులు చేయడం

వల్లనూ ఆయనదృష్టిలో-అపభ్రంశత్యం అనేది - నేడు గ్రామ్యం అనిచెప్పే అపభ్రంశత్యం [అక్షి
లార్థకం] లాంటిది కాదనీ, అపశబ్దరూపంగా మూత్రం వుండేదనీ వ్యక్తపడుతున్నది. ఫలానాది సుశబ్దమా?
లేక అపశబ్దమా? - అంటే, లోకంలోని శిష్టజనులు మున్నగువారి గ్రంథప్రియోగాలనూ, వ్యావ
హారికప్రియోగాలనూ బట్టి అది నిర్ణయించవలసి వుంటుందనే విషయం నాలుగోఉదాహరణం తెలప
డమే కాకుండా, సర్వకాలవారీ, సర్వవిధాలవారీభావ శిష్టంగా వుంటే దానికి అనుకాసనం
చెయ్యడమనేది వైయాకరణుల ధర్మమనికూడా ఋజువుపరుస్తూ - గ్రాంధికులయినవారు ఏకదే
శంతో అపశబ్దంగా కొట్టివేయరాదనీ, లోకంవాడుకలో ఆధారంవుండేమో వెదకి వెదకి కూర్చు
వలసి వుంటుందనీ స్పష్టంగా చెబుతూనే వున్నది. అయిదోది ఏకశబ్దజ్ఞః సమ్యక్ప్రియాక్త స్స్వగ్ధే
లోకే కామధు గృహతి - అనుడాన్ని చర్చిస్తూ సుశబ్దజ్ఞానంలో ధర్మమా? ప్రియోగంలో ధర్మమా?
అనే అంశాన్ని చక్కగా విచారణ చేసిచేసి శాస్త్రపూర్వకమైన శబ్దప్రియోగంలోనే ధర్మమని
నిశ్చయిస్తూ, తనవ్యాకరణం అందుకొరకే ఆరంభమైనట్లు చెప్పకుండానే చెప్పమన్నది. ఆరోది
శాస్త్రపూర్వమైనశబ్దప్రియోగం - అనే ఆవిష్కరణను గురించిన ఆచారనియమాన్ని చర్చిస్తూ యర్వాణ
తర్వాణులకథ నుదాహరించి యజ్ఞకాలంలో మాత్రమే అపశబ్దప్రియోగజనితమైన ప్రత్యవాయమనీ,
తక్కినకాలాల్లో వారుకూడా వ్యావహారికంగా అపశబ్దాలు వాడేవారనీ చెబుతున్నది. ఇంకా-నాట
కాలూ, లోకవృత్తాన్ని చెప్పే కథలూ కావ్యాలూ నవలలూ - మొదలయిన అనుకరణప్రధానమైన
వాఙ్మయంలో అపశబ్ద మనేది దోషంకాకుండా వుండడమే కాక గుణమనికూడా వ్యక్తం చేస్తూనే
వున్నది. కాబట్టి శిష్టవ్యవహారంలోవుండే శబ్దజాతం ప్రమాణమైనదే అనీ, వారివ్యవహారం లోకవ్యవహార
కాశల్యంవైని ఆధారపడుతూ వుంటున్నదనీ, దానికి గ్రంథప్రియోగార్హత వుందనీ, ప్రత్యవాయం
అనేది సర్వకాలసర్వావస్థలయందూ ప్రజలవెన్నంటేది కాక, క్వాచిత్కంగా యజ్ఞగతమైందనీ, కాబట్టే
ఆనాటివ్యావహారికభాష అయినప్రాకృతం గ్రామ్యంకాదనీ, దానితోనే మహామహానుజులు అనేకులు
గ్రంథాలు వ్రాసే వ్యాకరణాలు ఏర్పరచి అభ్యుదయం చేకూర్చారనీ, అట్టిలక్షణాలు కలదేకాబట్టి
నేటిమనవ్యావహారికభాషకూడా నిస్సందిగ్ధంగా గ్రంథప్రియోగార్హదశను కలిగిఉన్నదనీ, శాస్త్రాను
గమరీతి ఇల్లా వున్నా, కాదనేవారికి, పఠంజలిఅన్నట్లు (అపశబ్దఇత్యేవ తస్మాదపశబ్ద స్సాన్యత్) వారి
గ్రామ్యభాష అన్నమాటే గ్రామ్యం అవుతున్నదనీ నిరూపిత మవుతూ ఉన్నది. ఈచర్చవల్ల వ్యావ
హారికభాషను గ్రామ్యంగా నిర్దేశించి పఠంజలే గ్రామ్యం అన్నాడూ! - అనే తాండవరాయల
వాదం తలకిందువాదం - అని తేలుతూ వుంది.

* పఠంజలిశబ్దానుకాసనమూ - భట్టకుమారిలుని మతమూ. *

ఈచర్చకు ఇంతతోస్వప్రీతిపెప్పడానికి ముందు మరోసందర్భం స్పష్టపరచవలసి వున్నది. పఠంజలి
పాణినియవ్యాకరణానికి ఇంతసంరంభంతో వేదాంగవ్యాకరణత్యం నిరూపించడానికి పూనుకొన్నా,
మిహంసకులు ఈవాదాన్ని ఏమీ అంగీకరించలేదు. మిహంసకులగు పండితులలో కుమారిలభట్టు
అగ్రీసరుడు. ఆయన తంకరివార్తకం అనేగ్రంథంలో ఈపఠంజలి వ్యాకరణప్రియోజనాలుగా
చెప్పిన పద్దెనిమిదికారణాలూ ఖండించినాడు మొగమాటం లేకుండానే. ఆయనగ్రంథంలో
నుండి, స్థాలీత్రులొకశ్వామంగా ఒకటిరెండుదాహరణాలిస్తాను.

I. శ్లో. ఏవం చాఽపేదమూలత్వా న్ను ధర్మనియమాగతా, యంత్రా కష్టస్మృతే ర్యక్షం న చాస్యాశ్చాస్త్రతా స్వయం । నహి వ్యాకరణాదీనాం పేదత్వేన స్వతంత్రతా, పురుషాధీనవృత్తే శ్చ సాపేక్షస్యాప్రమాణతా. ♦ ♦ పూర్వోఽపి మనుగౌతమవసిష్ఠాదిప్రజీతాః సమానేష్వర్థేషు ధర్మసంహతా వర్తంతే, తేనాఽవిగాహ త్తాభ్యవీచ కృతయః స్వనుమానాః నచ వ్యాకరణస్య తాభి స్సమాసాగత్యం.

శ్లో. పరస్పరేణ చాచార్యా విగీతవచనాస్థితిః, నూత్రీవా ర్తికభాష్యేషు కింతత్రాధ్యవసీయతాం । న తావ త్నూత్రీకారేణ కించి దుక్తం ప్రియోజనం, కథంచైతావత్కింధేన్యా త్ప్రియోజనవిస్మృతిః.

యేవ్యపి తద్గ్రంథేషు విస్పష్టాన్యాదితవీచాగత్య ప్రియోజనాని జ్ఞాయంతే. నచైషం కృతం గ్రహణధారణేషు మహాకా ఖేదః, తేవ్యపి జిజ్ఞాసూత్సాహసం పూర్వం ప్రియోజనా న్యేవ నిబద్ధంతే - ధర్మం వ్యాఖ్యాన్యామో యజ్ఞం వ్యాఖ్యాన్యామ ఇత్యేవమాదిభిః, ఇహపునరత్యంతకష్టం వ్యాకరణం ప్రణయితా నూత్రీకారేణ ధర్మాగ్రహణమోక్షాజ్ఞాం న కస్యదిత్ప్రియోజనత్యమాశ్రితం. నచ సర్వప్రధానే వస్తు న్యనాదగో యుక్తః, శుజ్ఞాతత్వం పునరీదృశం, యేనాద్యాపి వివదంతే —

శ్లో. ధర్మ శ్చ ఫలసంబద్ధం కర్మ యాగాది వర్ణ్యతే, న చ వ్యాకరణే కించి త్కర్మ యాగాది వర్ణ్యతే । ధర్మత్వం యచ్చ విజ్ఞానకాస్త్రపూర్వప్రియోగయోః, యథేష్టం వర్ణితం తచ్చ న కాస్త్రసద్వశం మతం.

కాస్త్రీర్థోహి నిరూపితరూపో భవతి. ఇహ చ జ్ఞానధర్మత్వ ముపన్యస్య అధర్మప్రసంగభీతేన కాస్త్రపూర్వప్రియోగేఽభ్యుదయఇతి వార్తికకారణోక్తం. భావ్యకారణహ - అథవా పునరస్తు జ్ఞానేధర్మఇతి. నచైవ మనియమేనధర్మత్వావధారణ ముక్తం. [తంత్రీవార్తికం, ౧ అధ్యాయం ౩ పాదం 196 శ్లో]

దీని తాత్పర్యం ఇదీ:-ఇది (వ్యాకరణం) పేదమూలంకాదు కాబట్టి ధర్మనియమాగత్యమంటావుం దని చెప్పడానికిగానీ స్వతః కాస్త్రత్వంపుండనదానికిగానీ వీలులేదు వ్యాకరణాదులకు పేదత్వాన్నిబట్టి స్వతంత్రత లేనే లేదు. పురుషాధీనవృత్తికాబట్టి సాపేక్షమైనదానికి ప్రమాణత్వంలేదు. ♦ ♦ తఱుమ మనువు గౌతముడూ వసిష్ఠా మొదలయినవారు రచించినస్మృతులు (ఎచ్చటనైనా అభిప్రాయ భేదాలు వున్నా) సమానాలయన అర్థాలలో ధర్మసంహతాలు ఉంటున్నవి. అందుమూలన విగాన మంటూ లేకుండా, వాటినుండి కృతులు స్వనుమానాలు కావడానికి వీలుంది. వ్యాకరణానికి వాటిలో సమాసాగత్యం లేనే లేదు. మఱిన్ని ఇందులో [వ్యాకరణంలో] ఆచార్యులు వకరిలోవకరు విరుద్ధ వచనాలవారగా వుంటే - మఱి చెయ్యవలసిందేమి ? పైగా నూత్రీకారలు (పాఠిని) తనవ్యాకరణానికి ఫలమేమో చెప్పాడుకాదు. అంతగ్రంథంలో ఫలవిస్మృతి ఎల్లాగు కలుగుతుందీ ? అగ్రంథాలు ఎట్టివిగా వున్నానూ తొలుతనే వాటిప్రియోజనాలు స్పష్టంగానే గోచరిస్తూ వుంటవి. కృతంలలోనూ గ్రహణంలలోనూ ధారణలలోనూ అంతమొచ్చు భేదంలేనివాటిల్లోనూడ జిజ్ఞాసువులకు వుత్సాహం కలిగేటందుకై మొదటే - ధర్మం వ్యాఖ్యానిస్తాము, యజ్ఞం వ్యాఖ్యానిస్తాము అని ఇల్లాగా - ఫలాలు నిరేఖింపబడతవి. ప్రకృతం ఇక్కడ అత్యంతకష్టమైన వ్యాకరణాన్ని రచిస్తూవున్న

నూత్రకర్త ధర్మాధికారముమోక్షాలలో ఏప్రయోజనాన్ని ఆధారంగా చేపట్టలేదు. సర్వప్రధానం - అనిచెప్పకొనేదానివిషయంలో అనాదరం మంచిదికాదుగా! నేటికీ వివదించుకొనే విరిమిజ్ఞాతత్వం ఇల్లా వుంది. తక్కినట్టి - ధర్మకాస్త్రాదులలో ఫలసంబంధమైనధర్మమో యాగాదికొక్క వర్ణింపబడు తుంది. వ్యాకరణంలో అల్లాంటిది వర్ణింపబడలేదు. ఇక వర్ణిత మైనదనుకొనే విజ్ఞానకాస్త్రపూర్వప్రయోగములకు సంబంధించినధర్మంకూడా యథేచ్ఛంగా వర్ణిత మైనదే కాని అదేనా కాస్త్రయోగ్యంగా చెప్పబడలేదు. కాస్త్రాధిమనేది నిరూపితరూపంగా వుండాలెకదా! ఈ వ్యాకరణంలో జ్ఞానధర్మత్వాన్ని పునఃసించి అధర్మప్రసంగంవస్తూండేమోయని భయపడినవాడై వార్తికకారుడు “ కాస్త్ర పూర్వప్రయోగంలో అభ్యుదయం ” అని అంటే (విరుద్ధంగా) భావ్యకారుడంటాడు - అథవా జ్ఞానంలో అధర్మమే ఉండని - అంటాడు. ఈ రీతిగా ఓనియమంలేకుండా ధర్మత్వనిశ్చయం చేశాడు.

[తంత్రీవార్తికం ౧ అధ్యాయ ౩ శాబ్దం 196 వ శ్లో.]

II. శ్లో. యదైవ లోకసిద్ధత్వా త్కృష్యేత్ దక్షిణం వృథా, తదైవ వేదసిద్ధానాం శబ్దానాం లక్షణం వృథా । రక్షాద్యపి యదత్పాత్ర మన్యాభ్యాకప్రయోజనం నతదప్యన్యతస్సిద్ధే రల్పసిద్ధే స్తతోపి వానిరాకాంక్షీభవేల్లక్ష్యం యేన తన్నామలక్షణం, శతాంశమాత్రసిద్ధాతు తేన మందం ప్రయోజనం । సమామ్యాయప్రసిద్ధిఽపి సామవేదేఽస్తి లక్షణం, తద్యుక్తంకృతస్సి సిద్ధిత్వా త్కర్తవ్యాధేన చాథవత్ । అక్షయేద్యస్సమామ్యాయ త్వదవాక్యకర్మాత్ బహుశా, స లక్ష యే త్రరా మల్పం ప్రకృతిప్రత్యయకర్మమం.

కించ-యది వ్యాకరణా ద్రిజ్ఞం మన్వీర స్వేదవాదినః, వైయాకరణగోపీషు ఛింద్యస్తే వేద సంశయాత్ । లోకే యస్య యదగ్రత్య మాప్తా వా యత్ర యే మతాః, తేన తేభ్యశ్చ తద్యుక్త యథాన దవగమ్యతే । ఆయుర్వేదం చికిత్సా తు ప్రాయేణ వినియుజ్యతే, వ్యాధితత్వావధ జ్ఞానం వైద్యేభ్య శ్శోపలభ్యతే । సహాధ్యాయభిరేవాతో వేదః కార్యైస్యేన రక్ష్యతే, స్వరాక్ష రవిసంహితే ద్వేషా దన్తై ర్న మృచ్యతే । తస్మా త్ప్రీతై రుపాధ్యాయై ద్విష్టై ర్వాక్యకరణాదిభిః, న విసాశయతుం వేదో లభ్యతే తేన రక్ష్యతే.

తస్మా ద్వేదరక్ష్యం తావ న్నాభ్యయం వ్యాకరణం.

లోకే తు సర్వభాషాభి ర్థా వ్యాకరణాదృతే, సిద్ధ్యంతి వ్యవహారః । కావ్యాదిన్య ప్యసంశ యం । కావ్యభాషాస్వపిత్యేతన్నైవాతీనోపయుజ్యతే, వైయాకరణదోషాద్ధి కష్టా శబ్దా ప్రయుంజతే । నచ లక్షణ మస్తీతి ప్రయోక్తవ్య మతాకికం, లోకసిద్ధిప్రయోగేతు లక్షణం స్యాదనర్థకం । ఉపార్థ మపి శబ్దానాం నవ్యాకరణ మర్థవత్, ఉపాస్యాప్యన్యతస్సిద్ధే తూహ్య నూహ్యవిభాగవత్ । వేదవివేచన సర్వేషా మాదర్శస్సర్వదాశ్రితః, శబ్దానాం తత ఉద్భవ్య ప్రయోగస్సంభవిష్యతి । అథవా యోషి గావ్యాది ల్లోకేనాథే ప్రయుజ్యతే, సోపర్థద్వారతః, ప్రాప్తప్రయోగః కేన వార్యతే ? నచ వేదాంగభావోఽపి కచ్చి ద్వాక్యకరణం పృతి, తా దధ్యాయవాభావా ద్బుద్ధాదివచనే ప్లివ । కృతికింగాదిభి స్తావ త్రాదర్శ్యం నాఽస్య గమ్యతే, అకృతిమస్యవా కచ్చి త్కృతిమోఽనయనః కథం ? । తత్వావబోధకృత్జ్ఞానం నాస్తివ్యాకరణాదృతవిషయత్ - తదాప్రపరసంధస్సర్వేషామపి వక్తవ్యమానీత్ । కోపీ ప్రత్యక్షగమ్యేకే కాస్త్రే తత్వావధారణమ్, కాస్త్రలోకస్వభావజ్ఞ ఈదృశం వక్త వ్యర్థం । అతఏవ శ్లోక స్యాత్కర్తార్థం ఏవం వక్తవ్యం —

తత్వావబోధ శృద్ధానాం శాస్త్రీ శ్రోత్రేంద్రియాదృతే - ఇతి. నవ్యత్రికశ్చ ద్విప్రతిపద్యతే, బధిరేష్యేవ మద్భుష్టత్వాత్ (ఇత్యాది)

ఈవాక్యాల తాత్పర్యం ఇదీ:- “లోకసిద్ధంగా వుండడంచాత కృష్ణాదులకు (వ్యవసాయం మొదలయినవాటికి) లక్షణం ఏర్పరచడం ఎంత వ్యర్థమో వేదసిద్ధాలయినశబ్దాలకు లక్షణం ఏర్పరచడం కూడా అంతే వ్యర్థమైనకార్యం. వ్యాకరణం చెప్పడానికి వేదరక్షణం మొదలయినవి కాలజాలని చెప్పినమాటకూడా, మఱోదానివల్ల సిద్ధిస్తుండడం వల్లా, (వ్యాకరణంవల్లకూడాసిద్ధించినా) అశబ్ద సిద్ధికలగడంవల్లకూడా ఈవ్యాకరణప్రయోజనం వృధా అవుతున్నది. లక్ష్యం మఱోదానిఅపేక్ష లేకుండా వేదవల్ల ప్రాప్తిగా సిద్ధిస్తుందో, అదే లక్షణం అనిపించుకొంటుంది. అంతేకాని నూరోపకు మాత్రమే సిద్ధించేలక్షణంవల్ల అట్లే ప్రయోజనం లేదు. సమామ్నాయప్రసిద్ధంగా తీసికొన్నా సామ వేదంలో వైదికశబ్దాలకు లక్షణం వుండనే వుంది. కావలసినలక్షణం అంతా దానివల్ల సిద్ధిస్తుండడం చాల అదే అర్థవత్తు అవుతుంది. సమామ్నాయాన్నిబట్టి అనేకంగా పదవాక్యాలరీతులు లక్షింపబడు తూనే వుంటే, ఇక ఈవ్యాకరణంవల్ల వచ్చే కొద్దిపాటిప్రకృతిప్రకృత్యమవిధానం ఏంలాభం? మఱిన్నీ వైయాకరణాలనుకొన్నట్లుగా వ్యాకరణంమూలాన్నే వేదరక్షణం జరుగుతూందీ - అనే వేదవేత్తలు తలచివుంటే, ఈపాటికి తమకుతమకు గలిగినవేదంలోనిసందేహాలు అన్నింటినీ వైయాకరణాలయిండ్లకు పోయి తీర్చుకొని వుండేవారే. లోకంలో ఏర్పడుపుకోసరం ఎవరు ఎవరికి ఆప్తులుగా వుంటారో, వారు జన్మపుటను వారిమూలంగా పొందుతూ వుంటారు(ఉదాహరణం చెప్తాను.) ఆయుర్వేదం తరుచువ్యాధులకు చికిత్సచేయడంలో ఉపయోగపెట్టబడుతుంది. దాన్ని ఉపయోగపెట్టే వైద్యులనుండే ప్రజలు వ్యాధితత్వాన్ని దానికి తగినమందునూ పొందుతూ వుంటారు. కూడా చదివేవారివల్లనే వేదం సర్వం రక్షింపబడుతుంది. స్వరశాసనంగానీ అక్షరలోపాన్నిగానీ ద్వేషంవల్ల అన్యలు సహింపరు కాబట్టి సంప్రీతులయిన ఉపాధ్యాయులద్వారానే వేదం నశింపనీయకుండా కాపాడబడుతుండే కాని వారికి ద్వేషవ్యకోటిలానివైయాకరణాలచేత ఎంతమాత్రం వేదం రక్షింపబడదు. ఒకవేళ ఆద్వేషులు వేదాన్ని విశాళనం పొందించదానికేకాగానీ సాధ్యంకానిది ఆవేదం. కనకా వేదరక్షణం కోసరమని వ్యాకరణం చదవ నక్కర లేదు. ”

“లోకంలో అన్నిభాషల్లోనూ వ్యాకరణం లేకుండానే లోకవ్యవహారంచేతనే శబ్దార్థాలు పొందబడుతున్నవి. కావ్యాలు మొదలయినలౌకికభాషలూ కూడా నిస్సంకయంగానే ఇల్లాగే అర్థం ఏర్పడుతున్నది. మైగా కావ్యకోభలనివయంలోనేనా ఉపయోగిస్తుండేమో అంటే - అది (వ్యాకరణం) అంతగా ఉపయోగించడం లేదుసరిగదా వైయాకరణంబదోపచాల అతికష్టము లయినశబ్దాలను కూడా లోకులు ప్రయోగించవలసి వస్తున్నది. లక్షణం (వ్యాకరణం) వుందిగదా అని లోకంలో వాడుకలో లేనిశబ్దాలు ప్రయోగించరాదు. లోకసిద్ధాలయినశబ్దాలే వ్యాకరణంలోనూ వున్నవంటారా? - అట్లాగేతే ఈలక్షణకాన్త్రం వ్యర్థమే అవుతుంది. ఇల్లాగే ఉపాధ్యంకూడా వ్యాకరణం పనికిరాక నిరర్థకం అవుతున్నది. ఈఉహ మఱోదానివల్లనేసిద్ధిస్తూ వుంది. వేదమే అందరికీ అన్నికాలాల్లోనూ ఆదర్యంగా వుండడంచేత (వ్యాకరణపుజోక్యం లేకుండానే) ఆవేదంనుండే ఉద్ధరించిప్రయోగించుకోవడం కలుగుతుంది. అధవా (పోసి - పక్షాంతరంగాచూచినా) లోకులు ఆయా అర్థాలల్లోగావ్యాదిశబ్దాలను ప్రయోగిస్తూనే ఉన్నారు. అర్థాన్నిబట్టి దానికి ప్రయోగప్రాప్తికలుగుతూంటే

అడ్డుకోగలిగినవైయాకరణుడెవడు? ఇట్లాగే తాదర్థ్యావయవత్వం అంటూలేకపోవడంచాత, దీనికి (వ్యాకరణానికి) బుద్ధాదులవాక్యాలకువలెనే వేదాంగత్వంకూడా ఉండనే ఉండదు. కృత్రిమంగాదు లతో దీనికి తాదర్థ్యం పొందించడానికి వీలులేదు. ఏమంటే అకృత్రిమమైనదానికి (వేదానికి) కృత్రి మమైన (వ్యాకరణం - అనే) ది అంగంగా ఎట్లా ఉండగలదు? “వ్యాకరణం లేనిదే శబ్దాలకు తత్వా వభోధం సిద్ధింపదనేది చూతాము. అది వస్తువుల రూపరసగంధస్పర్శలవిషయంలో గూడా అనవలసిన మాటేకాదా? కనుక ప్రత్యక్షంగా కంటికి కనిపిస్తూ అర్థంతెలిసేవానివిషయంలో కాత్రుంపల్లే తత్వా ర్థం ఎవరు నిర్ణయించి తెలిసికోగల్గుతారు? కాస్త్రాల్లా లోకులస్వభావం ఎఱిగినవాడెవ్వడూ ఇట్లా అనడానికి సిద్ధపడడుగదా!” - అని.

ఈవిధంగా కుమారిలభట్టు పతంజలిగ్రంథయంత్రులు ముక్కముక్కలుచేసి నురిమి గాలికి చల్లివేడు. ఆయుర్వలన్నీ గేం లేక ఓం పేజీలగ్రంథంగావుంది. ఫలసంకోచంచేత కొంచెం మచ్చుమాత్రమే చూపించాను. కాని ఒక్కవిషయంమాత్రం పూర్తిగా అనువదించక తప్పనిసరి. అది ఏదంటే - పతం జలంబాదు నిరూపించిన అపశబ్దచర్య. అందులో ఆయన విచారణ చాలా దీర్ఘంగా చేసిచేసి చివరకు పృతిజ్ఞాపూర్వకంగా కల్పనూత్రిస్పృతిగ్రంథమీమాంసాగ్రంథకారులగ్రంథాలలోనుండి అపశబ్దాలను ఏర్పి పదర్పిస్తాడు. ఆహితాగ్నులనుకొనేవారి అపశబ్దవాదం వట్టి దాంబిక మని ఋజువుచేస్తాడు. నేడు రామమూర్తిపంతులుగారు గ్రాంధికాగ్రేసరులగ్రాంధికవాదం వట్టి దాంబిక మని ఋజువుచే కారు. కనుక ఇందులో కూడా ప్రాకృతభాషవాదానికి నేటివ్యావహారికభాషవాదంతో పోలిక ఏర్పడుతున్నది. ఆకారణంచేత దాన్నిపూర్తిగా అనువదించక తప్పినది కాదని మనవిచేస్తున్నాను. అది అపశబ్దవ్యర్థమూడా అవుతుంది కాబట్టి చదువరులు కొంచెం శ్రమను సహించక తప్పదు. కనుక దయతో చిత్రగించండి:-

* ఆహితాగ్నిగ్రంథకర్తల అపశబ్దాలని కుమారిలభట్టు వ్యాసినభాగములు *

కుమారిలభట్టు - ధర్మాచారప్రతిహితచిత్తులగు శిష్టులలో తరుచు ఎవడో ఒకడే - నూటికోటికి ప్రమాదవశాన అల్పమైన అనాచారదుగా వుంటాడనీ, గావ్యాదిశబ్దాలను ప్రయోగిస్తే ఎవడికీకూడా అనాచారబుద్ధి కలగడం లేదనీ ఆపైన ధర్మకాత్రుంద్వారా ప్రత్యవాయజనకాలన్నబుద్ధితో నిషేధిం పబడిన కలంజభక్షణాదులు చేసినప్పుడు తత్ప్రాయశ్చిత్తార్థంగా చేసే గర్హమైనచికిత్స (ఈగావ్యాది శబ్దాలను ప్రయోగిస్తే) చేస్తున్నట్లు గోచరించడం లేదనీ వేలకొలదిఆహితాగ్నులను పరిక్షించిచూచి కా-అందులో ఒకడేనా భావ్యకారులభావానికి సరిపోయేట్లుగా సాధుశబ్దాలతో వ్యవహరింపగలవా డంటూ తనకు కనపడడం లేదనీ చెబుతూ ప్రస్తావనకాన ఆహితాగ్నులయినగ్రంథకర్తలు వాడిన అపశబ్దాలను ఇట్లా ఉచాహరిస్తున్నాడు. చూడండి.

III. శ్లో॥ కల్పనూత్రిస్పృతిగ్రంథమీమాంసాగ్రంథకారిణః శిష్టాదుష్టాఃప్రయుంజానా అపశబ్దా ననే కళాః, (౧) ‘సమాన మితర చ్ఛ్యేసేన’-ఇత్యాదితకారాంతనపుంసకప్రయోగేషు మళకేన తత్రి తత్రి చప్రయుక్తం -సమాన మితరం జ్యోతిష్టేమే నేతి. సమాన మితరం గవా విహితేనేతి మాతృకారణానీ అభిహితం. (౨) ‘ఆహితే బర్హిష్వనమానై స్సదసి న్తుతీర నితి’ - కర్తృ భిషాయక్రియాఫలవద్ధిలేపి క్యుత్విర్తకే న్నవనే యజంతి యాజకాఇతి త్వరన్మేపజే 235 డి.

శబ్దాన్ని నిర్వచించేటప్పుడు వచనశీలత్వకారణాన్ని నూచిస్తూ నిరుక్తకారుడు, బూర్ఖోధాతువునకు బుర్ఖోవచిః - అనేనూత్రింపల్ల రావలసినవచ్యాదేశం చేయకుండానే బ్రహ్మజ్ఞాన్ (అనితపశబ్దంగా) ప్రయోగించారు - (౧౧) కాబట్టి లక్షణగ్రంథాలే ఇల్లావుంటే మతి తక్కిన ఇతి వాసపురాణాలలో అపశబ్దాలండవా? (అనేకంగా ఉంటున్న తాత్పర్యం) ఆవిధంగానే ద్వివచనరూపములు గలశబ్దాలకు వాస్తవికాదిగ్రంథకర్తలగ్రంథాలలో ఉభాభ్యః అని వాడడం కనిపిస్తూ వుంది. ఒక్కమాటుగా రెండుదంతాలతోను అయినప్రహరము ఉభాభ్యః - అనబడుతుందని వాస్తవికాదిగ్రంథాలువాగ్రహించాలకావ్యరాజపుత్రాదులందరున్నూ ప్రయోగిస్తూనే వున్నారు. మఱిన్నీ (౧౨-౧౪) వేదాలలోకూడా అనేకప్రయోగాలు వాటిని అధ్యయనంచేసేవారు ఒప్పుకొని ప్రయోగించినవి వున్నవి. అవి సామాన్యంగా వున్నాచాందసంగా వున్ననూ వాటికి లక్షణమే లేదు. సుప్యలను తిజ్జులను ఉపగ్రహములనూ ఈ మొదలయినవాటిని వ్యత్యయంచేయదవల్ల కానీ, లేదా (గణపాచారులలాగా) ఏదో ఒక అధికారంలో కనిపిస్తుంటుంది - అనే కారణంవల్లగానీ, లేదా బహుళం ఛందస్ - అనే నూత్రింపల్లగాని - అని ఏమాత్రము రూపసిద్ధిని పొందేది కావు. ఏల్లాంటి - మధ్యం ఆపస్య తివ్యతి - అనీ, నీచీనవారం వరుణః కబంధం అనీ ఉన్నవైదికవాక్యాలలో అపాం-అని నిత్యశ్రీలింగ బహువచనంగాను, చాలంత (అప్) ప్రాతిపదికగానూ ఉండవలసిన అపశబ్దానికి ఆపస్య - అని ప్రయోగించడమనేది లక్షణానికి అనుగతంగా వున్నట్లు కనిపించడం లేదు. అల్లాగే ద్వారం - అనే మాటకు బదులుగా గాతుడేశపువారిభాషలోతప్ప మఱియొక్కదానూ వారం - అని ప్రయోగించడం లేనేలేదు. కాబట్టి [ఈస్వర్గమైన] వ్యాకరణాన్ని ఆరంభించకుంటేనే మంచిదని తోస్తున్నది, ఏమయవాప్తిఅంటూ లేదుకాబట్టి. అర్థం అనేది శబ్దానుగమంగా వుండాలెకదా. అందుకే కదా వ్యాకరణం ఏర్పడ్డది. వ్యాకరణ (రుసేసముద్ర) మును ఈది ఆపరిగట్టుకు చేరామని అనుకొనేవారుకూడా ప్రయోగించవలసినస్త్రీ, మతరామూ గావాదీశబ్దాలతో సమానమైన (అంటే-ఆపాటివియవగల) శబ్దాలనే ప్రయోగిస్తూ వున్నారు. [పోనీ తక్కినఅపితాగ్నులగ్రంథాలలోని అపశబ్దాలు ఎల్లా వున్నాను] వ్యాకరణకాస్త్రానికి నూత్రాలువాగ్రహించవలసినవానికాస్త్రాల్లోనూ, దానిపైని వాక్యాల రచించినవారివాక్యాలలోనూ, ఆయుధయాన్నీ చర్చించి నిరూపించే భాష్యకారుడి భాష్యంలోనూ కూడా అపశబ్దదోషం స్పష్టంగా కనిపిస్తూ వున్నదికదా ! అభ్యాయాధులయినసచేతనలూ - (అంటే మేము గుఱ్ఱాలనెక్కామూ అని అనుకొనే ప్రజ్ఞాధికులూ) ఆవాక్యాలను ఎల్లా మరచిపోతారోకదా ? (౧౫-౧౬) నూత్రిగ్రంథంలో చూతాం. జనికర్త్రః ప్రకృతిః-అనే వ్యాకరణనూత్రింలో రెండుఅపశబ్దాలు ఒక్కమొత్తంగా ప్రయోగించారు. జనికర్త్రంచాత, “ధాతువులను నిర్దేశించేటప్పుడు ఇట్లు తోచేర్చిగాని తివ్యతోచేర్చికాని ప్రయోగించాలనేకాని కేవలధాతువును ప్రయోగింపరాదు” - అనే నియమాన్ని బట్టితూస్తే లక్షణదిగ్దంధంగానే ఇక్కడ జనిధాతువే నిర్దేశంపబడ్డది. జనికర్త్రః ప్రకృతిః - అనే అర్థంలో ప్రకృతిశబ్దానికి అపాదానత్వం (పంచమివిభక్తి) లక్షణకాస్త్రంవల్ల (వ్యాకరణంవ్వారానే) రావలసి వుంటుంది. జాయమానయనున అర్థానికి జనికర్త్రం వాచకంగా వుండడంచాత ఈనూత్రింలోని ప్రయోగం లక్షణంతో అనుగతమే కావడంలేదు. అంటే లక్షణదిగ్దంధంగా వున్నదని అర్థం. కాబట్టి ఈ దరిదుర్దిలాలటితక్వోపదం జనిమాత్రాస్త్రీ చెప్పుకుందిగనక అసాధువే అని భువ్వుమే. (౧౭) అల్లాగే త్వజకాభ్యాంకర్త్రం-అని అనుగ్రహనం నిశ్చయించినవచ్చీ సమాసాస్త్రీ వ్యాకరణనూత్రికర్త్రం ప్రయోగించారు. దీనివల్ల - ఏకకర్త్రః - అని చెప్పే వ్యాకరణఫలం పొగొట్టుకొన్నారు వారు. (౧౮) ఇల్లాగే, దంభే

కన్యాతగ్గంధకర్తలూ - ప్రజాసేవానూ : వంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి ౧౮౫

స్త్రీహాస్య బాధివాచకత్వాన్నిద్దం అంటాడు వార్తికకర్త. (౧౯) అన్యభావ్యంతు కాలశబ్దవ్యా-
యాత్ - ఇందులో అతికష్టంగా సమాసకల్పన చేసి దానిచేత గుణవచనసంజ్ఞ బాధితంకాగానే,
గుణవచనబ్రాహ్మణాదిభ్యః - అనేలక్షణాన్ని తలచకుండానే వ్యర్థం చేస్తాడు. (౨౦) భావ్యంలో-
నూ - అవిరవికన్యాయేన అనేద్యంద్వగర్భమైతత్పురుషలో మహాధాతుఅనేలోపం చెయ్యనే లేదు.
(౨౧) అన్యధాకృత్యావోదిత మన్యధాకృత్యాపరిహారః - కూడా ఇల్లాంటిదే. (౨౨) అన్యధైవంకథం-
అనేవోట ఇమల్ ప్రియుక్తం కాలేదు. పోనీ నిపాతలనుకొనిసాధుత్వం చెప్పడానికేనా పీటలేదు.
ఏమంటే వ్యాకరణలక్షణం లేనివిమాత్రమే నిపాతలవుతవి. ప్రకారాంతరంగా అనుగతాలయ్యేవి నిపా-
తలు కావు. అయినా లక్షణం ప్రయోగాన్నిబాధిస్తుందికూడా. లక్షణం - శిష్టప్రయోగం అనేరం-
టికి విరోధంనే లక్షణం బలియమనడంచాలానూ, ప్రకృతంగా ప్రతిషేధిస్తూవుండడంచాలానూ
జనికర్తూప్రకృతిః - ఇత్యాదులు అసాధుత్వాన్ని పొందుతూ వున్నవి. ప్రకృతంగా లక్షణవిరోధ
మైలేనో అంటే - లక్షణంహితాలకుకూడా శిష్టాచారంగా ఏర్పడ్డప్రయోగంచాలే అవశువానుగమ
లక్షణంవుండేదని అనుమానించి, తద్వారా నివారించడంచాలేనే సాధుత్వం ఏర్పడుతుంది. అంతేకాని
లక్షణవాక్యంలోనిశబ్దాలకు కాదు. అల్లాంటి లక్షణవాక్యంలోనిశబ్దాలకు లక్షణానుగమనం వుండే
కుట్టుచూడవలెనే కాని అనాదరం చెయ్యరాదు. ప్రదేశాంతరసిద్ధమైనశబ్దంతో అనుగమనం - అని
చెబుతారా? అల్లాగైతే ప్రదేశాంతరస్థితమైన శబ్దరాశికూడా, తక్కినవాటిలాగనే లక్ష్యధూతంగా
ఏర్పడవలసి వుంటుంది ” - అని భావం.

ఈవుదాహరించిన గ్రంథభాగాలూ అందులోనిచర్చలూ గమనిస్తే - పతంజలి వుద్దేశించిన అప-
భ్రంశం అనేది అట్టి లార్థకం అయిన అపభ్రంశం కాదనీ, అపశబ్దరూపమైనదనీ, అంతటిలక్షణజేత్రలూ
అహితాగ్నులూ కూడా మహాఘోరము లని దండూరావేస్తూవున్న గావ్యాదిశబ్దాలలాంటి అపభ్రం-
శాలే వాడుతూ వుండేవారనీ, లక్షణం - శిష్టప్రయోగం - అనేవాటిలో, అనుశాసనంలో తావులే
కున్నవేళ్లలో (తప్పకుండా శిష్టలప్రయోగాలను వెదకి అనుశాసనంలో చేర్చుకోవలసినబాధ్యత - నై-
యాకరణులదని మఱచిపోరాడు.) శిష్టప్రయోగాలను అనుసరించి, అనుగమనలక్షణం కల్పనచేయక
తప్పదనిన్నీ, కనుక “పతంజలులవారే అపభ్రంశాలన్నారూ” - అని తాండవించే అహితాగ్నుల
అచారఘోష - గుడ్డాలనెక్కి ఆసంతోషంలో తమ్ముతాము మఱచిపోయి దొర్లడంతో సమానమే
అనీ, అపభ్రంశం - లేక గ్రాహ్యం అనేది కేవలం తమదృష్టిదోషమే గాని శబ్దదోషంకాదనీ స్పష్ట
పడుతున్నది. ఇప్పటికే చాలాదూరం చర్చతో జరిపినందుకు తమింపగోరుతూ అసలు కథను ఎత్తుకూ
వున్నాను.

*** పా్రికృతపతనంకూడా ఒకప్రత్యేకమైనకథ ***

పా్రికృతంలో గ్రంథాలు వాగ్విసగ్రంథకర్తలన్నూ వాటికి లక్షణంవాగ్వి యోగ్యస్థితిని కల్పిం-
చిన నైయాకరణులూ, అందులో అలంకారగ్రంథాలూ నీతిగ్రంథాలూ కథలూ కావ్యాలూ వెలయిం-
చిన ఇతరులన్నూ పా్రికృతంలో రచనచెయ్యడాన్నిమాత్రమే కాకుండా, దానిని చదవడమూ విన-
డమూ కూడా ఒకకళ అనీ అంటూ వచ్చారు. ఉదా:- అమితం పోయియకవ్యం పథకం సోవుం
చ-అంటాడు గాథాసప్తశతకర్త సాలాహుడు. ఇల్లాగా చాలామంది అన్నారు. అయితే పా్రికృతం

రచనచేయడం అయితే ఒకకళ కావచ్చుగానీ, చదవడమూ వినడమూకూడా కళ ఎల్లాగా అవుతుందీ అంటే దానిలో ఒకరహస్యంవుంది. ప్రాకృతంలో - శ్లో. కగచానాం జకారస్య తదపానాం యనో రపి, కగచానాం తకారస్య దపపానాం చ సస్య చ - అని సదమధ్యంలో వచ్చే కగచజతదప-అనే అక్షరాలను లోపింపజేసి, అవి లోపించినందువల్ల కలిగేలోటు తెలియకుండా, తేల్చి అనతిస్పష్టంగా అతిమృదువుగా చదవవలసి వుంటుంది. ఇల్లాగే సంయుక్తపదాలు పలికేటప్పుడు (నేటిఇంగ్లీషున ఫ్లక్ష్టు పలికినట్టుగా) వైఅక్షరాలు లోపించి లోపించవట్లు వినిపించేయ్యాలి. కణ్ఠః - ఇత్యాది సంస్కృతాలు వచ్చినప్పుడు మధ్యనున్న అనునాసికాక్షరపు స్వరూపం నశించకుండా, బిందుత్వం ద్యోతకం అయ్యేట్టుకూడా పలకవలెను. తత్సవతగ్నరుదేశ్యాలను ఉచ్చరించేసమయాలందున్న మహారాష్ట్ర, కారనేస్వాదిభాషావిభాగాలను విశదపరిచేటప్పుడున్నూ ఆయాదేశసంప్రగాయాలను జాతీయాలను చెదరకుండా ఉచ్చరించవలసి వుంటుంది. (స్వర్గీయులు సముద్రాల అప్పశాచార్యులూ దుర్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, భూజ్యులూ వర్ధమానులూ అయిన రాల్ఫ్ పల్లి అనంతకృష్ణశర్మ చక్కగా ప్రాకృత పఠనం చేస్తారని ప్రతీతి. తొలివారిది నేను విన్నాను. చాలా అందగా వుంటుంది.) ఇంలేకాకుండా మఱి వక విశేషంకూడా వుంది. ప్రాకృతం చదివేకాలంలో ఛందస్సునడకకు భంగం కలగకుండా కొన్ని చోట్లను గురువులుగా వుండేఅక్షరాలను లఘువులుగా చేయాలి, మఱికొన్నిచోట్ల లఘువులను గురువులుగా చేయాలి. రెండోపాదంచినఱునా నాల్గోపాదంచినఱునా లఘువులుంటే తెనుగులోలాగానే గురువులుగా చదవాలి. నకారాదులగుకొన్నికొన్ని అక్షరాలను ఇకారాదులుగానే పలకవలె. ఋకారం-ఉచ్చరించేప్పుడు పాణినిచెప్పినట్లు అక్షరక్రినీ హల్ఫక్రినీ విశదంగా వినిపించేట్లు చూడాలి. ప్రాకృతఛందస్సు రచించినపింగళిమహాముని కాబట్టి ఇల్లాగా -

శ్లో. ఋయి దీవనోవియ వల్లో లహు దీవ పథయి హనోయి సోయి లహు

వల్లోవి తురియపథియో దోతిష్ఠి వి ఏక్క జాణేహా.

అంటాడు. ఇక వినడం ఎల్లా కళ అవుతుందీ అంటే - ఛందఃపాఠ్యాన్ని అనుసరించి త్వరత్వరగా చదువుతూ వుంటే రెండేసిమూడేసి అక్షరాలయ్యేట్లు చదువుతుంటారు. శ్రోత వాటిని పారవడవు వినివులని జ్ఞాపకం వుంచుకోవాలి. సామనేదపాఠంలోని - ఊహావ్ ఊహావ్ లాగా. ఒక్కొక్క చోటు రెండేసి మూడేసి వర్ణాలుగా విరివిజా వాటిని ఏకపదంగా అర్థంచేసికోవాలి. మఱికొన్నిచోట్ల అలాపమాధుర్యంగా మిక్కిలిపల్లటీకాకలవలె అతిఅంతర్యాసిగా చదువుతారు. వాటిని బోధపరచుకొనేసారస్యం తెలిసివుండాలి. ఇల్లాంటివి శ్రోతలవిషయంలో కళలు.

* ప్రాకృతం - అస్తదశదేశేధేదాలు *

ఈరీతిగా దాదాపు రెండు, లేక మూడు వేలయేండ్లక్రింద భారతవర్ష ప్రజలకు వ్యవహారభాషగా ఉన్నప్రాకృతం క్రమంగా ప్రజలు అభివృద్ధిచెంది భిన్నభిన్నదేశాలలో భిన్నభిన్నభాషలుగా నెలకొని, ఆయాదేశాలవారు ఆయాదేశకాలపరిస్థితులకనుగుణము లయిన మార్పులు పొందుతూ వచ్చిన కారణంచాత, వారిభాషలన్నూ విభిన్నంగా వృద్ధిపొంది ఆయాదేశాలపేరుతోనే వ్యవహరింపబడుతూ వచ్చినవి. అల్లా వచ్చినవివిధములయిన దేశభాషలలోనూ విజ్ఞానపు అధిక్యాన్నిబట్టిని శాగరకలాది ప్రాకృత్యాన్నిబట్టిని కొన్నికొన్నిభాషలు విశేషభ్యాతిని గడించడమే కాకుండా, అసలుప్రాకృతపు మూలం అభాషే యేమో అనేంత ప్రాముఖ్యాన్నికూడా పొందినవి. కాబట్టి ప్రాకృతస్వాతంత్ర్యం

కర్తలలో కొందరు - ప్రకృతిశ్శారసేనీ, (వరయచి పా). ప్రకాశ.) అని అనేవారు. దానికి వ్యాఖ్యాతగా వున్న భావమేచార్యుడు - అస్యా మాగధ్యాః ప్రకృతి శ్శారసేనీతి వేదితవ్యం - అని వ్యాఖ్యానం వ్రాశాడు. హేమచంద్రాచార్యుడు -

శ్లో. అకృత్రిమస్వాదుపదాం పరమార్థాభిధాయినీం, సర్వభాషాపరిణతాం జైనీం వాచ ముపాస్మహే । (గ.) ఏకరూపా హి భగవతోద్ధమాగధీభాషా వారిదవిముక్తవారిధారావదాశ్రియానురూపా పరిణమతి. (కావ్యానుశాసన)

తత్త్వా అజాయిపాయిపయట్టభాసావిసేసః దేసీ - (దేశీవామర.)

అని అర్థమాగధీభాషను (దీనినే నేడు పోలీ అంటున్నారు) సర్వభాషా (ప్రాకృత) మూలమని అంటాడు. ఆచార్యభరతుడు శాట్వతాశ్రుంలో - శ్లో. మాగ ధ్యనంతిజా ప్రాచ్యా శూరసేన్యగ్ధమాగధీ శాష్టికా దాక్షిణాత్యా చ సప్త భాషాః ప్రకీర్తితాః - అని ఎనిమిదిభాషలను ప్రాకృతభాషలో ముఖ్యంగా వేర్కొంటాడు. జనదాససునాత్తరుడు అనే పండితుడు - మగవద్ధవిషయభాషానిబద్ధం అర్థమాగహం, అనావా అత్తారసదేసీభాషాణీయయం అర్థమాగహం - అని, మగధార్ధవిషయభాషానిబద్ధమైనది అర్థమాగధమపుతుందనీ, లేదా అష్టదశదేశీభాషానియత మైందికాన అర్థమాగధం - అవుతుందనీ అంటాడు. విష్ణు ధర్మోత్తరంలో కావ్యాలంకారంలోనూ

శ్లో. దేశేషు దేశేషు పృథగ్యభిన్నం న కళ్యతే లక్షణత స్తు వత్సం, లోకేషు యత్సాన్య దపభిప్రసంజ్ఞం । జ్ఞేయం త దేశవిధోఽధికారం-(ఖం ౩. అ ౭) అపభ్రంశస్తు యచ్ఛృంభం త తద్దేశేషు భాషితం. (కావ్యాలంకారం)

అని అంటారు. సంస్కృతం ప్రాకృతం అపభ్రంశం - అని మూడేభాషలుగా నూచిస్తవి కొన్ని కాసాలు (ఇండియన్ అంటిక్వరీ. ౧౦-౨౦౪, వలభీరాజువచేసినవిశేషణం.) సంస్కృతం ప్రాకృతం చాన్యదపభ్రంశ ఇతి త్రిథా - అంటాడు కావ్యాలంకారకర్త. దండిపండితుడు కావ్యాదర్శంలో-

తదేత ద్వాజ్ఞయం భూయః సంస్కృతం ప్రాకృతంతథా

అపభ్రంశశ్చ మిశ్రిం చేత్యాచారార్యా శ్చతుర్విధం.

నాలిగింటికి పెంచాడు. వాగ్భటుడు దండిమూలంలోని మిశ్రికట్టానికి బహులు భూతభాషితాన్ని (వైకాచిని) చేర్చి నాలుగుభాషలంటాడు. భోజరాజు రెంటినీ ఉంచుకొని అయిదుభాషలంటున్నాడు. చండనీసుడు త్రివిక్రముడు సింహరాజు లక్ష్మీధరుడు (అంధ్రుడు వడ్డాణుడేచంద్రికకర్త.) క్రిమతీశ్వరుడు మార్కండేయుడు హృషీకేశుడు - మొదలయిన వారి వ్యాకరణాలు చూస్తే ఆరుభాషలుగా స్పష్టపడుతుంది. ఈరిగిగానే కావ్యాలంకారకర్త రుద్రాటుడు అమరచంద్రుడు జనదత్తుడు భోజాడు ఆచార్యహేమచంద్రుడు ఈ మొదలయిన అలంకారికులు కూడా ఆరుభాషలనూ పరిగణించినవారే. కాని ఇందులో చాలామంది సంస్కృతప్రాకృతమాగధీకారసేన్యపభ్రంశవైకాచీభాషలనే ఆరుభాషలనీ కొందరుమాత్రం భూతభాష జేరనీ అంటారు. వీరిఅన్నింటిలోకి అర్థమాగధీభాషను వైకాచికి అపభ్రంశభాషను మహారాష్ట్రీభాషను విభులంగా వాఙ్మయం కనిపిస్తూ వున్నది. దండికవి మెచ్చుకొన్న సేతుబంధం మహారాష్ట్రీప్రాకృతభాషలో వ్రాయబడినది. ఔపవతికనూత్రం భగవతీనూత్రం పృజ్ఞాపనానూత్రం జ్ఞాతనూత్రం. విపాకశ్రుతం ఔపవతికనూత్రం మొదలయినజైనవాఙ్మయగ్రంథాలున్న బౌద్ధగ్రంథాలయినత్రిపిటకాదులున్న ఈభాషలోనే వ్రాశారు అంటారు. రాజప్రశ్ననూత్రం మొదలయినవికూడా

ఇందులోనే. ఆలంకారికగ్రంథకర్తదాహరణచేత తెలియబడే అధిమధనం భీమకావ్యం మొదలయిన విన్నీ బృహత్కథా సంగ్రహం మొదలయినవిన్నీ వైశాచీభాషకు ఉదాహరిస్తూంటారు. ఆచార్యులన్న దంతునితిన్నస్త్రిగుణాలంకారం నాగకుమారయశోధనచరిత్రలు క్రించందునికథాకోశం ఆచార్యులకు భువిహరికంశపురాణం మొదలయినవి ఆపభ్రంశవాఙ్మయంలో వ్రాయబడినవే. ఇవిగాక వైభావ లన్నింటిలోనూ నాటకాలంకారప్రబంధకథాచరితోపదేశస్తోత్రచ్చందోగ్రంథాలు అనేకంగా కనిపిస్తూ ఉన్నవి. ఉత్తరాధ్యయనసూత్రం దశవైకారికసూత్రం పరమాత్మప్రకాశం ఆవశ్యకనిర్వ్యక్తి - మొదలయినగ్రంథాలు అనంతంగా కూడా ఉన్నవి. ఇల్లాగా ఈప్రాకృతం అదప్రధానభావలుగా మారేమే గాకుండా అష్టాదశ (౧౮ రకాలగు) దేశీభావలుగా కూడా పరిణమించింది. ఒక్క పరిణ మించడమే కాదు. వైద్యవ్యప్రకర్షన చాటునప్పుడు కవులు అష్టాదశదేశీభాషావిజ్ఞానం అనేది ఒక యోగ్యతగా కూడా పేర్కొన్నారు. వాత్సయీయవాదులు చతుష్షష్టికలలో దీనినే దేశీభాషావిజ్ఞాన మని ఒకకళగా పేర్కొన్నారు. కాటిల్యుడుకూడా రాజ్యాంగంలోనయితం రాజులకూ మంత్రి లకూ మారేమే గాకుండా గూఢపురుషులకునైతం (అష్టాదశ) దేశీభాషావిజ్ఞానము ఆవశ్యక మనుచు న్నాడు. గ్రంథములను పరివర్తనలలో పరించేకాలంలో - దేశీపాత్ర మని ఒకరీతి కలదు. ఇది గాం ధర్వకళతో పాత్రకలిపిపోన్నది ఇటీవల. కాబట్టిప్రాకృతమనేది క్రియంగా సమిష్టిమటుంబములు చీలి వ్యష్టిగా పెట్టి అనంతత్వాన్ని పొందినవిధంగానే ఆయా దేశభేదాలతో నెలకొని అనంతరత్న ప్రభవ మైంది. అనంతత్వాన్ని పొందింది. చివరికి నాటికి పూర్తిదేశభావలుగా పరిణమించింది.

* కువలయమాలకథ - పద్ధెనిమిదిదేశభాషలు. *

విక్రమకళం ౯ వ శతాబ్దివాటిగ్రంథం కువలయమాలకథ - అని ఒకప్రాకృతకావ్యం వున్నది. అది ఒకచిత్రమైన గ్రంథం. దీన్ని రచించినవాడు జాబాలిపురపువాడు. తుల్యియరాజులలోత్పన్నుడైత ఉద్యోతనుడు, కాని ఇతనికి దాక్షిణ్యచిన్నూనూరి అని మఱోపేరుకూడా వుంది. ఇది సకలకథ ఖండ కథ ఉల్లాసకథ పరిహాసకథ వరకథ - అనే అయిదురకాల కథాలక్షణాలూ గుడిగుచ్చి క్రివాధమహా కవిపిడిలాగానో, లేదా వల్లభరాయలకీర్తిదాభిరామకథలాగానో దీనిని రచించాడంటారు భగవాద్వా మా మొదలయినవారు. అందులో అతనికాలంలో ప్రచారంలోవున్న పద్ధెనిమిదిదేశాలవాయా వారిదేశ భాషలూ అతను పేర్కొన్నాడు. చదువరులు పరికింపవలసి యున్నది. ఈ గ్రంథకర్త ఈకథలో:

* కువలయమాలలో వ్రదాహరించిన ప్రాచీనులగు ప్రాకృతగ్రంథకర్తలు *

I. (౧) పాదలిప్తాచార్యుని తరంగవతీకథ (ప్రా)	(౨) విమలాంకుని-ప్రాకృతనిబంధం (ప్రా)
(౨) ఛప్పణ్ణమని-చేకపణితి (ప్రా)	(౩) దేవగుప్తుని (లేక దోబిణుని) తిరువుయ చరిత్రం (ప్రా)
(౩) గుణాధ్యుని-బృహత్కథ (ప్రా)	(౧౦) హరివంశకాయని-హరివంశపురాణం(ప్రా)
(౪) వ్యాసుని-భారతం (సం)	(౧౧) ములోచనాకర్త-ములోచనాకథ (ప్రా)
(౫) వాల్మీకి-రామాయణం- (ప్రాకృతసూత్రం)	(౧౨) ప్రభంజనకవి-యశోధరచరిత్ర (ప్రా)
(౬) బాణకవి-కావందరి (సం)	(౧౩) ఆచార్యురవిశేషుడే-వదునుచరియ(ప్రా)
(౭) సాతవాహనుని-గాధాకోశం, లేక గాధా సప్తకతి (ప్రా)	(౧౪) భవదరహంతుని-సమరమృగాంశకథ(ప్రా)

అనేగ్రంథాలనూ గ్రంథకర్తలనూ పేర్కొన్నాడు. ఆయన ఉదాహరించినవేళలు-దేశభాషలు ఈక్రిందివి పడేనిమిది.

II. (౧) గొల్ల దేశం-గొల్ల భాష

(౨) మజ్జ దేశం (మధ్యదేశం) మజ్జ భాష
(మధ్యదేశభాష)

(౩) మాగవాం (మాగధం) మాగధభాష

(౪) అంతవేలే (అంతర్వేది) దేశం, అంత
వేలేభాష.

(౫) కీరదేశం-కీరదేశభాష.

(౬) ఉక్కదేశం-ఉక్కదేశభాష

(౭) సింధుదేశం - సింధుదేశభాష

(౮) మాయా (మార్వాడీ) దేశం - మాయా
భాష

(౯) గుజ్జర (ఘూజ్జర) దేశం - భాష

(౧౦) లాదదేశం (లాట) భాష

(౧౧) మాళవదేశం-మాళవభాష

(౧౨) కణ్ణాడయ (కర్ణాటక) దేశం-భాష

(౧౩) తాయిదేశం-తాయిభాష (తమిళమాళి)

(౧౪) కోసలియదేశం (కోసలియ) భాష

(౧౫) మరవాఠ్(మహారాష్ట్ర) దేశం-భాష

(౧౬) ఆంధ్రదేశం - ఆంధ్రభాష

(౧౭) ఖసదేశం - ఖసభాష

(౧౮) ఫారన్దేశం - ఫారసిభాష

ఇంకాబర్పరాదిదేశాలని అన్నాడు.

♦ III. (౧) బావ భోయంతరే దిత్తం ఇమిణా అణేయవణియప్పసారయాబద్ధకయవిక్రయపక్షత్త
వడ్డమాణికలయలరవం వాట్టమగ్గతి. తత్తయ పవినమాణేణ దిత్తే అణేయదేసభాసాలక్కియే దేసవ
ణియే జవా (౨) కసిణే జిస్సరవయణే బహుకసమరభుంజయే అలజ్జేయ, అరరేత్తి ఉల్లవంతే
అవా పేచ్చయ్యాగొల్లయే తత్త. (౩) ఐయణిదినంధివిగ్గవాపడుయే బహుజంపియే య పముతియే
తేరే మేరే అఉత్తి జంపిరే మజ్జదేసేయ. (౪) జీవారియప్పాట్టదువ్వణ్ణుమడవయే సురయకేలి
తల్లిచ్చే, ఏగేరే జంపుల్లే అవా పేచ్చయ మాగహే వమహో. (౫) కవిరే పింగళణియణే
భోయణకవామే త్తదిణ్ణవావారే, కిత్తోకిమ్మాజియ జంపిరే య అవా అంతవేలే య. (౬)ఉత్తుం

♦ III తత్త యావ త్త్రికాంతరే దృష్టోనేన అనేకవణిక్రిసారితాబద్ధకయవిక్రయ పృ
వృత్తిరర్థమానకలకలరవోవాట్టమాగ్గతి. తత్తవ పృవికతా దృష్టా అనేకదేశభాషాలక్కితా దేశవణిజః
తద్వత్తా - (౨) కృష్ణాక నిష్కరవచనాక బహుకసమరభుంజానా నలజ్జాంళ్ళ, అరరే ఇత్తుల్లవ
తోడధ పేక్షతే గొల్లకాం స్తత్త, (౩) నయనీరిసంధివిగ్గవాపటుకా బహుజల్పకాంళ్ళ పృక్కు
త్యా, తేరే మేరే అఉత్తి జల్పతో మధ్యదేశ్యాంళ్ళ, (౪) నిస్సతోదరదుర్వర్ణవామనాక సురత
కేలిప్పాన్, ఏగేరే - జల్పకా నధ పేక్షతే మాగధాక వమహో, (౫) కపిలాక పింగళవయనాక
భోజనకథామాత్రదత్తవాపారాక, కిత్తోకిమ్మాజియ - జల్పకా నథాంతర్వేద్యాంళ్ళ. (౬)
ఉత్తుంగధూలఘోజాక కనకవర్ణాంళ్ళ భారవాహంళ్ళ, సరిపారి - జల్పకాక కీరాక వమహో
పృలాకయతి, (౭) దాక్షిణ్యదానపారుషవిజ్ఞానదయావివర్జితకరీరాక, ఏహం తేహం బురివాణాక
ఉక్కుక తునః పేక్షతే వమహో. (౮) సలితమ్మదుమందపదాక గాంధర్వప్రియాక స్వదేశ
గతవత్తా, చఉడయమే - భణితః సుభగా నధ నైంధవాన్ దృష్టవాన్. (౯) వక్ర్యాన్ జదాంళ్ళ
కాడ్యే బహుభోజనః కఠినపీనథూలాంగాన్, అప్పాతుప్పా - భణితోడధ పేక్షతే మారవాంస్తత్తః
(౧౦) ఘృతలోలితపుష్టంగాక ధర్మపరాన్ సంధివిగ్గహే నిపుణాక, ఇపురేభల్లపుభణితోడధ
పేక్షతే గార్హరా నపరాక, (౧౧)ప్పాతోత్తిప్రవిష్టాక కృతనీరుంతాక మహోళితసుకాత్యాక.

గర్భాలభ్యుజ్జే కణయవజ్జే య భారవాహే య సరివారి - జంపిరే కీరే కుమారో పలామేయి.
 (2) దక్షిణదాణపాయ సవిజ్ఞానభదయావివజ్జయసరిరే, ఏహంతేహంచవతే టక్క-ఉణ పేచ్చయి.
 కుమారో (౮) సలలియమిదుమందపయే గంధవ్వపియే సదేసగయచిత్రే, చపుడయమే -భజిరే
 మనవు అహ నేంధవే దిశ్తో. (౯) వంకే జడేయ జడే బహుభోయా కణిసీణధూణంగే,
 అప్పాతుప్పా - భజిరే అహ పేచ్చయి మారుయే తత్తో. (౧౦) ఘియలతి యపుత్తంగే ధమ్మ
 పరే సందవిగ్గహం జివుణే, ఐవురే భల్లవు - భజిరే అహ పేచ్చయి గుజ్జరే అవరే, (౧౧) క్షా
 హులిత్తువివితే కయసీమంతే మసోహియసుగత్తే, అహస్తు కాయి తుస్తు మిత్తు - భజిరే
 పేచ్చయి లాడే. (౧౨) ఉక్కడదప్పే ప్పియమెహణే పయరోద్దే పయంగవత్తియే, అదిరి
 పొందిరిమగెరే-భజిరే పేచ్చయి కట్టాడయే అట్టే. (౧౩) కుప్పాసపాఉఅంగే మాసరయి
 పాణయయణతాలిచ్చే, ఇసి కిసిమిసిం భణమాణే అహ పేచ్చయి తాయియే అవరే. (౧౪) సత్త
 కళాపత్తే మాణీ పియకోవణే కథిణదేహే, జలతలరే - భణమాణే కోసలయే పులహియే అవరే
 (౧౫) దడమడహసామలంగే సహిరే అహిమాణకలహసీరీయ, దిల్లులే గహిల్లే - ఉల్లవిరే తత్త
 మరహత్తో, (౧౬) పియమహిళాసంగామే మందరగత్తే య భోయణే రోద్దే, అమి పుటు
 రటుం-భణంతే అంధో కుమారో పలామేయి. (౧౭) ఇయ అత్తారసదేసీభాసాఉ పులయి
 యూణసిరియత్తో, అట్టాయిం య పులయేది ఖసపారసబబ్బరాదీయే.

(కువలయమాలాకథా. ౧౩౧ పేజీ).

దీనితాత్పర్యం ఇదీ(౧) కొంచెందూరంలో ఈ మన (ఉత్పన్నాన్ని సందర్శించే వత్సరాజు అనే రక్షా
 హస్తీరాజు) అనేకులగువ రక్షులతోనిండి కొనుగోలు అయ్యుండేయడంలో బయలుదేరిన కలకలధ్వని.
 గల అంగడివీధిని చూస్తున్నదా-అక్కడ అనేక దేశభాషలక్షితులయినవ రక్షులు పృవేశిస్తూ వున్నారు.
 ఏల్లాగంటే - (౨) కృశించినకేరిలున్ను నిఘరమెనమాటధోరణీ అనేకంగా బట్టులూ తిట్టులున్ను
 లజ్జలేవిరూపులున్నుగలవారై - అరరే - అని మట్లాడుకొనే గొల్లదేశంవారిని కుమారుడు అక్కడ
 చూచాడు. (3) నయంలో నీతిలో సంద్ధివిగ్రహచాతుర్యంలో నేర్చుగలిగి, సహజంగానే వాచాల
 కులంగా వుండే మధ్యదేశాలవారిని - తేరే, మేరే, జవు - అని మాటలాడుతూవుండగా చూచాడు.

అహస్తు కాసిం తుస్తుం మిత్తు - భణతః ప్రియతే లాటియా (౧౨) తనుకామలఘుదేశా
 కోపహ స్మానజీవినో రాద్రాక, భాయవు బహిణీ తుస్తు భణతోధ మాలియాక దృష్టవాకా.
 (౧౩) ఉక్కటదర్పాన్నియమోహనాక పదరాద్రాక పతంగవృత్తిం క్వు, అదిరిపొండి మనిరే భణతః
 ప్రియతే కట్టాటకీయా ననాక, (౧౪) మాగ్నాసహివృతాంగాక మంసరుచిక పాసమదనతల్లి
 ప్పాక, ఇసికిసి మిసింభణంతోఽథ ప్రియతే తాయికా నపరాక, (౧౫) కాత్త్రకళామకలా
 న్మానిసః ప్రియకోపహక కతదేశాక, జలతలరే - భణతః కాసలికాన్పిలోకతేఽపరాక. (౧౬)
 దృఢలఘుకామాంగాక సహమానా నభిమానకలహశీలాం క్వు, దిల్లులే గహిల్లే ఉల్లపత స్రుతి మహా
 రాష్ట్రీయాక. (౧౭) ప్రియమహిళాసంగామాక మందరగాత్రాంకృ భోగినో రాద్రాక, అమి
 పుటురటుం భణంతః అంధో మ్కుమారః ప్రేక్షితే. (౧౮) ఇత్తిమదక దేశిభాషః ప్రిలోక్య
 క్రిదత్తః, అన్యాం క్వు ప్రిలోకయతి ఖస - పారస - బర్పరాదీక. (అని సంస్కృతీచ్ఛాయా)
 (కువలయమాలాకథ పేజీ ౧౩౧.)

(౪) పొట్టలు వైకుంఠికి, పొట్టిగా వరూపులుగాను సురతకేలిలాలనులుగాను వున్న మగధదేశంవారిని ఆరాచబిడ్డడు - ఏగేలే అని మాట్లాడుతూ వుండగా చూచాడు. (౫) కపిలవర్ణంగలిగి పచ్చనికన్నులతో భోజనకథామాతృవ్యాపారంగల అంకర్యేదిదేశపుజనులను-కిల్లే కిమ్మె జియ-అని అనుకొంటూ వున్నవారిని పీడించాడు. (౬) పొడుగ్గా లావెక్కినముమ్మలూ అపరంజివంటిమేనిచాయలూ గల్లి బతువులను అనాయాసంగా మోయగలకీరదేశపుజులను - సరి - పారి అనుకొంటూవస్తూవున్నవారిని కుమారుడు నిరీక్షించాడు. (౭) దాక్షిణ్యంగానీ దానంగానీ పాదమంగానీ విజ్ఞానంగానీ దయగానీ - లేనేలేనికరీరాలతో - ఏనాం లేనాం-అనుకుంటూవున్నఉక్క దేశస్థులను విలోకించాడు. (౮) సుకుమారంగానూ మృదువుగానూ మెల్లగానూ నడకలు సాగిస్తూ సంగీతమంటే ప్రియపడుతూ స్వదేశం వైసే మనసు పెట్టుకోని - చఉదయమే అనుకొంటూ వచ్చే అందమైనసింధుదేశపువారిని దర్శించాడు. (౯) వంకరలు వంగి, దుక్కులుగా కదలలేకుండావుండి, విస్తారంతిండిపోతులవడంచాత, గట్టిగాకొవ్వెక్కినస్థూలకరీరాలతో అప్పాతుప్పా అనుకొంటూ వస్తూన్న మారువదేశంవారిని కన్నెత్తి పరికించాడు. (౧౦) నెయ్యిగారుతూ పుష్టిఅయినఅవయవాలతో ఒప్పినవారై, ధర్మవిషయంలో ఆసక్తి సంధి విగ్రహాలు పొసగించడంలో నేర్పు కలిగి - ఇవు - రే భల్లఉ కి - అటూవస్తూన్నగూర్జరదేశీయులను చూచాడు. (౧౧) చక్కగా స్నానంచేసి గంధాలు పూసికొని తలలు దువ్వుకొని, అందంగా అలంకరించుకొన్నకరీరాలతో - ఆహుష్ట కాయి తుహం మిత్తు - అనిచెప్పకొంటూవస్తూన్న లాట దేశీయులను ఆరాచబిడ్డ పీడించాడు. (౧౨) సన్ననివీ శ్యామలవర్ణంగలవీ లేలికదనంగలవీ అయినజేహలతో ముక్కుపులుగానూ అభిమానకాలులుగానూ కోపంవస్తే రాద్రాకృతులుగానూ ఒప్పుతూభావు అబహిణీ తుమ్మే అనుకుంటూవస్తూన్న మాళవదేశంవారిని కన్నారా కాంచివాడు. (౧౩) హద్దుమీరిన దర్పంతో ప్రియమై మోహనంగావుండేకరీరాలుగలిగి, మాటల్లో రాద్రం తెల్లడిస్తూ పఠంగవృత్తులుగా (గాలివడగల్గా) వుండి - ఆదిరి పోండి మనిరే - అని మాటాడుకొనే కర్ణాటకదేశీయులను చిత్తగించాడు. (౧౪) కుప్పసంతో ఒళ్లంతా కప్పేసికొని, మాంసం - అంటే లాట్టులువేస్తూ పానం మన్నథ విహారం అంటేజాలనపడుతూ - ఇసి కిసి మిసి - అని చెప్పకొంటూ వచ్చే తాయికదేశీయులను విలోకించాడు. (౧౫) కాస్త్రాలూ కళలూ - వీటిల్లో ప్రిసిద్ధికెక్కి, మానవంతులూ కోపప్రియులూ గట్టికరీరాలుగలవారూ అయి - జల తల వే - అనుకుంటూ వస్తూన్న కాసలికులను (కోసలదేశంవారిని) కూడా విలోకించాడు. (౧౬) గట్టిదనమూ లఘుత్వం (లాఘవం-లేలికా) గల శ్యామలకరీరాలతో మానవంతులూ అభిమానవంతులూ కలహాకిలురూ గా వుండే మహారాష్ట్రదేశీయులను దిట్టలే గపిల్లే - అనుకొనేవారిని కన్నారా చూచివాడు. (౧౭) అందగత్తెలన్నా అధవా యుద్ధరంగమన్నానూ సమానంగా ప్రేమించేవాళ్ళున్నూ అందమైన కరీరాలు గలవాళ్ళున్నూ తిండిలోదిట్టులన్నూ అయినఅంధ్రులు-అటూ పుటూ (పెట్టూ - కోబోలు కి) రటూ (రట్టూ - ఏమో) అనుకొంటూ వస్తూండగా చూచాడు. (౧౮) ఇల్లాగా అప్రాదకవిధాలయిన (పద్ధెనిమిదిరకాలయిన) జేశీభావలను మాటలాడే [అప్రాదకదేశాల] వారిని ఆ శ్రీదత్తుడు చూచి, ఇంకానూ తక్కిన ఖసపారసీబర్పరాది దేశభావలను మాట్లాడే వారిని చూస్తూ వున్నాడు - అని భావం.

ఈమైచూపినసందర్భంవల్ల ౧౮ రకాలదేశభావలవారు ప్రిసిద్ధంగా వుండేవారని మనకు బోధపడుతుంది. కువలయమాలోకధను వ్రాసినదాక్షిణ్యచిన్తనూరి తనదీవికకాలాన్ని స్పష్టంగానే -

శ్లో. సగతాల్ వోపిణే పరిసాణ సయేహిం సత్తయిం గయేహిం (వి. శ. ౮౩౫) ఏగదిణేణాణేహిం
ఏన సమత్తా వరణ్ణమ్మి - అని చెప్పకొన్నాడు. కాననాటికాలంలో ఈపద్ధినిమిదిభాషలూ పాఠ్యముఖ్యం
తొంది ఉన్నవి - అనడంలో ఏమాత్రము సామానవచనం లేదనవచ్చును.

* ఆలంకారికులు - భాషాభేదప్రయోగనిబంధన *

సంస్కృతంలో మహర్షి భరతుడు (నాట్యశాస్త్రకర్త) మొదలుకొని విశ్వనాథకవిరాజుదనుకను
గల ఆలంకారికగ్రంథకర్తలలో - చాలామంది దృశ్యకావ్యలక్షణములను నిర్వచించేటప్పుడు ఆయా
పాత్రల గుణశీలగౌరవాలు ననుసరించి ప్రయోగింపదగ్గ భాషాభేదంకూడా నిబంధించారు. అందులో
నాట్యశాస్త్రం వ్రాసిన భరతుమహర్షి -

శ్లో. ధీరోద్ధతే ధీరలితే ధీరోదాత్తే తథాన చ, ధీరప్రళాంతే చ తథా పాత్యం యోజ్యం తు
సంస్కృతం, విశ్వర్యణ ప్రమత్తస్య విశ్వర్యణాఽప్లుతస్య చ, దారిద్ర్యణ ప్రమత్తస్య దారి
ద్ర్యణాప్లుతస్య చ, ఉత్తమస్యానీ బుగ్ధతః ప్రాకృతం సంప్రయోజయేత్, వ్యాజలింగప్ర
తిష్ఠానాం శ్రీమణానాం తపస్విణాం భిక్షుచక్రీవరజానాం చ ప్రాకృతం సంప్రయోజయేత్,
బాలే గదోపస్పృషే చ శ్రీబాం చ ప్రకృతా తథా, నీచే మత్తే సలింగే చ ప్రాకృతం పాత్య
మిన్ద్యతే, పరివ్రాజ్ఞునిలింగేషు వాక్యేషు శ్రోత్రియేషు చ, ద్విజా యేనైవ లింగస్థా స్సం
స్కృతం తేషు యోజయేత్.

అని ధీరోద్ధతాది నాయకులకు నల్వరకున్న వర్ణాశ్రమచిహ్నాలు గల బ్రాహ్మణులు పరివ్రాజ
కులు తపస్యులు శ్రోత్రియులు మున్నగువారికిన్నీ సంస్కృతం ప్రయోగించవలయుననీ, విశ్వర్య
మత్తులు విశ్వర్యప్లుతులు దారిద్ర్యంచేత ప్లుతులు మత్తులూ అయినవారు - వీరు ఉత్తమపాత్రలుగా
వున్నా ప్రాకృతమే ప్రయోగించాలనీ ఇత్యాది నియమం ఆయన చేస్తున్నాడు. ఇంతమాత్రమే కాకుం
డా ఆయనే - ఆనాట్యశాస్త్రంలోనే -

శ్లో. మాగధ్యవంతిజా ప్రాచ్య కురసేన్యర్థమాగధీ, బాష్టీకీ దాక్షిణాత్య చ సప్త భాషాః ప్ర
క్తిరీతాః, మాగధీ తు నరేంద్రాణాం అంతఃపురనివాసినాం, చేటానాం రాజపుత్రాణాం శ్రీష్టి
నాం చాఽర్థమాగధీ, ప్రాచ్య విదూషకాదీనాం ధూర్జతా చ ప్యవంతిజా, నాయకానాం
సఖీనాం చ కురసేనావిరోధినీ, యోధనాగరకాదీనాం దాక్షిణాత్యధ దీప్యతాం, బాష్టీక
భాషాదీచ్యనాం ఖసానాం చ స్వదేశజా, కబరాణాం కకాదీనాం తత్స్వభావ కృ యోగణ,
కకారభాషా యోక్తవ్యా చందాలీపులకసాదిషు, అంగారకారవ్యాభానాం కాన్తయంత్రో
పజీవినాం, యోజ్యా కబరభాషా తు కించి ద్వానకానీ తథా గవాన్యాబావిశ్టోద్ధిమోష
స్థాననివాసినాం, ఆభీరోక్తి క్వాబరీ వా ద్రావిడీ ద్రావిడాదిషు, సురంగభునకాదీనాం సాం
డీ కారాగ్రిరక్షిణాం, వ్యసనే నాయకానాం స్వా దాత్మరక్షాను మాగధీ, న బర్హరకీరాతాం
ధృద్ధివిదాద్యాను నాతిషు, నాట్యప్రయోగే కర్తవ్యం కావ్యం భాషాసమాశ్రియం.

మాగధి అవంతి ప్రాచ్య కురసేని అర్థమాగధి బాష్టీకీ దాక్షిణాత్య - అని ఏడుభాషలున్నవనిన్నీ
రాజులు అంతఃపురనివాసులూ వీరికి మాగధిభాష, చేటులు రాచవిడ్డలు శ్రీష్టులు - వీరికి అర్థమాగధి
భాష ప్రయోగించవలెననిన్నీ, విదూషకులకు ప్రాచ్యభాషానూ ధూర్జతులకు అవంతిన్నీ, నాయకులకు
పరిచెలికలైలకూ కురసేనిన్నీ, యోధనాగరకాదులకున్నూ బాదరులకున్నూ దాక్షిణాత్యభాష

యన్న బాష్టిమలు ఉదీచ్యులు ఖసదేశస్థులకు వారిదేశభాష, కబరులు కేశపల్లవులూ ఆలాంటి యితరులూ వీరికి చండాలురు బోయలూ వీరికి కబరభాష (చెంచులు బోయలుమున్నగువారిభాష)నూ బొగ్గులుచేయువారు వేటరులు గుట్టపువారు, కట్టెలు యంత్రాలు జీవికగా కలవాయ గొల్లలు ఒంటెలవారు మేకలమందలవారు వీరికి అభీరభాషయున్నా [కబరభాషయైననుకానీ] ఒడ్డెలు ఉప్పర్ల కసాయివారు తలారులు ద్రావిడపు - వీరికి ద్రావిడభాషనూ, ఉత్తమనాయకులకు వ్యసనకాలంలో అత్యంతలో మాగధిన్నీ వాడవలయు ననిన్నీ - బర్బరులు కిరాతులు అంధులు (ఇంకా అప్పటికి శాగరకత రాలేదేమో) ఇల్లాంటి జాతులభాష వాడరాదనిన్నీ అన్నాడు. సాహిత్యదర్పణకర్త విశ్వ శాధకవిరాజు సైతమూ,

శ్లో. పురుషణా మనీచానాం ప్రాకృతం సంస్కృతాత్మనాం, కౌరసేనీ ప్రయోక్తవ్యా తాద్వ శీనాం చ యోషితాం, ఆసా మేవతు గాధాను మహారాష్ట్రీం ప్రయోజయేత్, అత్యోక్తా మాగధీభాషా రాజాంతఃపురచారిణాం, చేటానాం రాజపుత్రాణాం శ్రేష్ఠానాం చార్థమాగధి ప్రాచ్య విదూషకాదీనాం ధూర్జానాం స్యాదవంతిజా, యోధనాగరకాదీనాం దాక్షిణాత్యా హిదీవ్యతాం, కబరాణాం కళాదీనాం కాబరీం సంప్రయోజయేత్ బాష్టికభాషాదీచ్యూనాం ద్రావిడీ ద్రావిడాదిషు, అభీరేషు తథాభీరీ చాండాలీ పుక్కసాదిషు అభీరీ కాబరీచాఽపి కాన్త పాత్యోపజీవిషు, తథైవాంగరకారాదా వైకానీ స్యా త్పిశాచవాక్, చేటిసా మప్యనీ చానామపి స్యా త్సౌరసేనికా, బాలానాం మండకానాం చ నీచగ్రహవిచారిణాం ఉన్మత్తానాం ఆకురాణాం సైవ స్యా త్సంస్కృతంమహత్, విశ్వర్యేణ పునత్రస్య దారిద్ర్యోపదుర్భుతస్యచ భిక్షువల్లభరాదీనాం ప్రాకృతం సంప్రయోజయేత్, సంస్కృతం సంప్రయోక్తవ్యం లింగినీ మత్తమాను చ, దేవీమంత్రీనుతావేళ్యా స్వపి కైత్తిత్రకోదితం యజ్జేళ్ళం నీచపాత్యం స్యా త్రజ్జేళ్ళం తత్ర భాషితం, కాల్యకశోత్తమాదీనాం కార్యా భాషావిపర్యయః, యోషిత్ప భీబాలవేళ్యాకితవాప్సరసాం తథా, వైదగ్ధ్యార్థం ప్రదాతవ్యం సంస్కృతం చాంతరాంతరా-

[సాహిత్యదర్పణం, ౬ పరిచ్ఛేదం, కారిక ౧౨౮-౧౬౯]

అని భరతాచార్యునిమాటలనే కొద్దిభేదాలతో అనుకరిస్తాడు. అచ్చం ప్రాకృతపాఠ్యాలతో వుండే సట్టకాదులుకూడా అకాలంలో వుండేవి. గ్రంథకర్తలు ఇన్ని భాషలలో పరికోయం చేయడం సాధ్యం కాదనికాబోలు భరతమహర్షి అచ్చం ఒక్క సాధారణప్రాకృతాన్నే మార్చుకొని ప్రయోగించడానికి నూత్రంకూడా చెబుతున్నాడు చూడండి.

* ప్రాకృతం దేశభేదానుసారంగా మార్పుకొనేవిధంకూడా వుండేది. *

శ్లో. జాతిష్వీతాను సర్వాను కుద్ధాను చ ద్విజోత్తమాః, కౌరసేనీం సమాశ్రిత్య భాషా కార్యా కు నాటకే, అథవా ఛందతః కార్యా దేశభాషాప్రయోక్తృభిః, గంగాసాగరమధ్యే కు యే దేశా స్సంప్రకీర్తితాః, ఏకారబహుళాంతేషు భాషాం తజ్ఞః ప్రయోజయేత్, వింధ్యసాగర మధ్యే కు యే దేశా స్మృతి మాగతాః, సకారబహుళాంతేషు భాషాం తజ్ఞః ప్రయోజయేత్ హిమవత్సంధుసాహిరా న్యే చ దేశా స్సమాశ్రితాః, ఉకారబహుళాం తజ్ఞః తేషు భాషాం ప్రయోజయేత్, - శురాష్ట్రీవంతిదేశేషు వేత్త్రకత్యుత్తరేషు చ, యే దేశా న్తేషు కుష్టిత

చకారబహుళా మిహ చర్మ్యాతినదీపారే యేచార్యదనమాశ్రితాః, తకారబహుళాం నిత్యం, తేషు భాషాం ప్రయోజయేత్, ఏవం భాషావిధానం తు కర్తవ్యం నాటకాశ్రియం, అత్య నోక్తం మయా యచ్చ లోకా ద్ధ్రాన్యం బుద్ధైస్తు తత్.

“ ఈ చెప్పినవివిధకాతులందు కారసేనిని ఆశ్రియించి కానీ, లేదా ఆయాదేశభాషాప్రయోక్తల యభిరుచిని పట్టిగానీ భాషాభేదమును కూర్చువలెను. గంగాసాగరమధ్యనున్న దేశాలపాత్రలకు ఏక రబహుళ మైనప్రాకృతాన్నీ, వింధ్యసాగర మధ్యదేశాలవారికి నకారబహుళమైనభాషనూ, హిమవత్సం ధుసావీరదేశాలవారికి వారికి చుట్టుప్రక్కలనున్న వారికి ఉకారబహుళమైనభాషనూ, సురాష్ట్రావంతి దేశాలవారికి వేత్తప్రతీనదికి ఉత్తరపువైపునగల దేశాలవారికి చకారబహుళమైనభాషనూ, చర్మణ్యతీ నదికి ఆవలనుండేవారికి అర్బుదదేశవాసులకూ తకారబహుళమైన ప్రాకృతభాషనూ వాడవలెను. ఈరీతిగా భాషావిబంధనం నాటకాలలో చేసేకోవాలి. నేను చెప్పకుండా వదలింది ఏదైనావుంటే, లోకంలోనివాడుకా మర్యాదా అనుసరించి పండితులు తెలిసికోవలెను ” అని మైబంతులకు తాత్పర్య మేర్పడుతున్నది. సంస్కృతాలంకారకావ్యంలో రీతులు ఈ దేశభేదాలవల్లే ఏర్పడి వుంటాయి.

* పూర్వం పండితులు ప్రాచీణ్యం కొఱవేసా దేశభాషలు చదివేవారు - అనడానికి నిదర్శనం. *

ప్రాచీనపండితులు కొందరు ప్రాకృతాదిదేశభాషలను ఈనడించుకొన్నా కొందరుకొందరు చక్కగా చదివేవారు. రాజులఆస్థానాలలో చారులూ గణితులూ వాగ్జీవులూ మణిలవులూ తప్ప కుండా పఠించేవారు. పాతకాలలూ కళాకాలలూ మొదలయిన విద్యాసంస్థలలో కూడా దేశభాషలలో జోషించే ఆచార్యులుండేవారు. సమస్తదేశభాషలూ సమస్తదేశభిత్తులూ నేర్పించడం వాటిలో కావ్యగోష్ఠీప్రసంగాదులు సభలు జరిపి సత్కరించడాలున్నూ ఉండేవి. భారతావనిభాగభేయం వివ రీతంగా వుండడంవల్ల అన్నీ మారిపోయినవి. ఈవిషయాలు నిరూపించే ఉదాహరణాలను కొన్నింటిని మనవిస్తాను.

- (౧) వ్యాసమహర్షి - మహాభారతంలో కాంతిపర్వం ౪౬ అధ్యాయంలో - శ్లోకం ౧౦౬ - నానాచర్మభి రాచ్చహ్నా నానాభాషా కృ భారత, కుళలా దేశభాషాను జల్యంతోన్యోన్య మిశ్ర్వరా.
- (౨) భరతమహర్షి - నాట్యకావ్యం, అధ్యాయ ౧౭. శ్లో. ౪౬-౪౭ - అథవా చ్ఛందతః కార్యా దేశ భాషాప్రయోక్తభిః, నానాదేశసముత్తం ఏ కావ్యం భవతి నాటకే.
- (౩) వాత్సయినమహర్షి - కామనూత్రంలో [౧-౪-౫౦] - నాత్యంతం సంస్కృతే నైవ నాత్యం తం దేశభాషయా, కథాం గోష్ఠీషు కథయత్ లోకే బహుమతో భవత్.
- (౪) బృహత్కల్పము: - నానాదేశీయకవ్యస్స మత్తస్స, అలావేయత్కవ్యలో చోయీ తయోజేణ గంతవ్యం.
- (౫) విష్ణుధర్మోత్తరము: - సంస్కృతైః ప్రాకృతై ర్వాత్మైః య శ్చివ్యమనుయాపతః, దేశభాషా ద్యుపాయై శ్చ బోధయే త్స గురుస్సృతః.
- (౬) విపాకకుశుతనూత్రము: - అ ., నూ. ౨. తర్థణం వాణీయాగమే కామజ్ఞయా నాప గణి , యా వావత్తరికకాపండియా చపునస్థిగణియా గుణోవేయా ఏనూణతీసవిశీసేరమమాణి * * అత్యారసదేశీభాషావిసారయా.

(౭) కూద్రాకళవి - వృచ్ఛకటిక:- అంకం ౬.. చందనక:- ఆరే ! కో అప్పచ్చయో తుమా? నయం దఖ్ఖణత్తా అవ్వత్తభాసిణో ఖస - ఖత్తిఖడ - ఖడత్తే - కిలయ - కణ్ణట - కణ్ణప్పావరణయ - దవిడ - చోల - చీణ - బగ్గగ-భేర - ఖానముఖ - మధుధూతప్రభృతీసాం మేచ్చజాతీసాం అనేక దేశభాషాభిజ్ఞా: యథేంద్రం మంత్ర యామో - దిత్తో దిత్తా దిత్తంవా అజ్జో అజ్జావ కిం శబ్దవిచారః.

(౮) బాణకవి - కాదంబరి (పుట ౧౦౨) శిశీతాశేషదేశభాషావిశేషేణ సర్వలిపిజ్ఞేన - ఇత్యాది.

(౯) విశాఖదత్తుడు - ముద్రా రాక్షసంలో - పృయుక్తా శ్చ స్వపక్షపరపక్షయో రమరక్తాపర క్షజనజ్ఞాసయా బహువిధదేశభాషాసేషాచారసంచారవేదితో నానావ్యంజనాః పరిణిధయః. (౧౦)

(౧౦) దశరూపకమునందు - శ్లో. , దేశభాషాక్రియావేషలక్షణైః న్యుః ప్రవృత్తయః, లోకాదేవా వగమైతా యథాచిత్త్యం ప్రయోజయేత్, యదేశం నీచపాత్రం స్యాత్తదేశం తస్యభాషితం - ఇత్యాది.

* మిశ్రభాషలతో కవిత్వం చెప్పడం ఒక గొప్పగా భావించడం కూడా ఆకాలంలో వుండేది *

కొందరుకొందరు కవులు రెండేసి మూడేసి భాషలు కలిపి కవిత్వం చెప్పడం కూడా ఒకకళ అనిన్నీ తెలుస్తుంది గ్రంథాలవల్లనూ. రాజశేఖరమహాకవి తాను రచించిన కావ్యమీమాంసలో పూ చీనులశ్లోకం ఒకటి ఉదాహరించి ఈవిషయాన్ని ఋజువుచేసివాడు. చూడండి:-

శ్లో. ఏకోర్థ స్సంస్కృతోక్త్యా స మకవిరచనః ప్రాకృతేనాపరస్మిత్, అవ్యోపభృంశోశ్చిభిః కిమ పర మవిరో భూతభాషాక్రిమేణ, ద్విత్వాభిః కోఽపివాగ్విర్భవతి చతస్పతిః కించ కచ్చిద్విశే థ్యం య స్వేత్థం ధీః పృసన్నా స్తు పయతి మకచే స్రస్య కీర్తి ర్జగంతి.

ఈరీతిగానే విశ్వనాథకవిరాజుకూడా దర్పణంలో అంటున్నాడు చిత్తగించండి - శ్లో. సంస్కృతే నైవ కేఽప్యాహుః ప్రాకృతే నైవ కేచన, సాధారణ్యాదిభిః కేచి త్కేచన మ్లేచ్ఛభాషయా-అని. మఱిన్నీ రాజశేఖరకవీ, భోజరాజు మన్నగు ఆలంకారికులు మఱికొందరూకూడా - సంస్కృతే నైవ కోఽప్యర్థః ప్రాకృతే నైవ చావరః, శ్లో రచయితుం కచ్చి దవభృంశో న జాయతే. అన్నా రు. ఉదాహరించారుకూడా మఱికొందరు అల్లాగంటి శ్లోకాలను అనేకంగా; మచ్చుకువక్కటి మాత్రమే -

శ్లో. అకట గుమటిచంద్రజ్యోత్స్నాకళంకియశోయిలో, లవయయ ముహూర్తావ్యావాయూ ర్నివారయవాయయా అవి సఖి ఆలారక్తాశోక స్రవాఽపి మనోముడే నకజనకజం మానేనా ద్య ప్రియంపత్రి జామదా.

* వివిధదేశాలవారూ వివిధంగా భాషల్లో పరిశ్రమించేవారు వారివారి అభిమానానుసారం *

సంస్కృతప్రాకృతాలలో సాధారణంగా అందరూ పూర్వకాలన పరిశ్రమం చేస్తూవచ్చివా ఆయాదేశాలవారికి కొందరికొందరికి కొన్నికొన్ని దేశభాషలందే అభిమానం వుండేదని, [అంటే ఒక్కొక్కదేశంవారు ఒక్కొక్కభాషాపాండిత్యాన్ని హెచ్చుగా గౌరవించేవారని] కూడా గ్రంథాలను పట్టి తెలుస్తుంది. రాజశేఖరమహాకవి - గొడాద్యాః సంస్కృతస్థాః - అనేశ్లోకంలో, గొడ దేశీయులు సంస్కృతంతోనే హెచ్చుగా కృషిచేస్తారనిన్నీ లాటదేశంవారు ప్రాకృతంలోనే మిక్కుటంగా పరిశ్రమించేస్తారనిన్నీ, మరుదేశంవారున్నూ టక్కదేశంవారున్నూ భాదానకలున్నూ ఆవ భృంశంతో మిశ్రమమైనభాషాపరిశ్రమను చేసేవారనిన్నీ, అంతిదేశస్థులూ పారియాశ్రితేశీయులూ

దరపురజులతో సహా - వీరందరున్నూ వైశాచీభావలోనే పరిశ్రమించేనేవారనిన్నీ మధ్యదేశానికి చెందినకవి, అన్నిభావలకు మధ్యగా అన్నిభావలలోనూ సమానంగానే కవిత్వావ్యవసాయం చేసేనేర్పు కలవాడనిన్నీ - నూచిస్తాడు. మఱిన్నీ ఆయన అంటే (అంటే కావ్యమిమాంసలో-) సంస్కృతంతో కలిపి అపభ్రంశవాఙ్మయాన్ని అతిలలితంగా ఉచ్చరించునేర్పు అలవరచుకోవలె ననీ, ప్రాకృతభాష నున్నూ వైశాచీభాషనున్నూ అంతకంటేనూ ఇనుమడించిన సౌప్తవంతో (మార్దవంతో) చదువవలసి వుంటుందనీ ఇత్యాదివిషయాలు చక్కనిధోరణితో తెలుపుతున్నాడు. ఎంతచక్కని అనుభవమూ!!

* జైనశాస్త్రమతాలవారూ - ప్రాకృతాభివృద్ధి *

విదేశేష్ఠులూ స్వదేశేష్ఠులూ అయినచరిత్రకారులు అంటూవుంటారు - భారతవర్షం ఒక చమత్కారమైనం దేశం అనీ, అందులో ఏఉద్యమం వృద్ధిపొందినా మతసంబంధం తప్పకుండా వుంటుందనీ. సంస్కృతప్రాకృతభాషల ఉత్పత్తివికాసాల దశాపరిణామాలను వర్ణించేవారుకూడా ఈమాటలే నెల విస్తూ ఉంటారు తరుచుగా. ఆర్యసంప్రదాయంవారి మతపునీడను సంస్కృతం వివిధకాఖలతో రూఢమై బ్రహ్మాండమైనఆకారంతో ఎల్లానెలకొన్నదో, ప్రాకృతంకూడా జైనశాస్త్రమతాలవారి అండను అంతటిసుస్థితిని పొందింది. ఆమతాలవారిని నేటికిగూడా ఆర్యమతంవారు విగానానికి పాలు వరుస్తూ వున్నా, ఒకప్పుడు వారు అచ్చం భారతవర్షంలోనేగాక ఖండఖండంతరాలలో గూడా తమతమ మతసంప్రదాయాలను వ్యాపింపజేశారు. ఆర్యమతాలవారు సంస్కృతాన్ని చేపట్టి సంస్కృతపరిజ్ఞులను కూడగట్టికొని రాగలిగితే, వారు ప్రాకృతభాషలను చేపట్టి ప్రాకృతపరిజ్ఞులను అనుగ్రహించి ఉద్ధరించారు. ఒకరిది కలవారికే కలిగించడం ధర్మమైతే, రెండోవాడికి లేనివారి లేమిని తొలగించడమే పరమార్థంగా ఏర్పడ్డది. నామట్టుకు నాకు-ఒకమహానుభావుడు చెప్పినట్లుగా-

స్థో. పక్షపాతో న మే వీరే న ద్వేషః కవీలాదిభు,

యైక్తిమ ద్వచనం యస్య తస్యకార్యః పరిగ్రహః - (రాజేంద్రగోళకర్త.)

జైనశాస్త్రమతాలూ వారభివృద్ధిచేసినప్రాకృతభాషా అంటే పక్షపాతంగానీ, ఆర్యసంప్రదాయం వారూ వారు అభివృద్ధిచేసిన సంస్కృతభాషా - అంటే ద్వేషంగానీ లేదు. ఉభయమూ భారతవర్షానికి భారతీయులకూ అమోఘంగా నేరచేసినట్టివే. ఒకప్పుడు అపరిమితంగా అభివృద్ధి కాధారభూతములుగా ఉన్నవే కాని మఱోటికాదు. విషయం యొక్కఉత్పత్తివికాసాదిదశలను వివరించేకాథ్యంతో వున్నందుననే ఉన్నస్థితిని తెలుపవలసి వస్తున్నది. కాబట్టి జైనశాస్త్రమతాలవారు ప్రాకృతానుగ్రహం కోసం - చేసినప్రయత్నాలను దిక్పాత్రంగా చూపుతాను.

(i) జైనమతమువారిలో :- గ్రంథవాఙ్మూలము గ్రంథకర్తలూ - కవులూ మున్నగువారు-

(ii) మలయగిరివాద్యుడు:- ఈయన ఆచార్యహేమచంద్రునికి సమకాలికుడు. అనేకంగా జైనగ్రంథాలకువాఙ్మూలాలు సంస్కృతంలోనూ ప్రాకృతంలోనూ కూడా వ్రాసి ఆకాలంలో చాలా ప్రజానీక చేసినవాడు. అవశ్యకబృహద్వృత్తి. తేత్రసమూహటిక, చంద్రప్రజ్ఞప్రవాఖ్య, కీవాళి గమవృత్తి, జ్యోతిమకరందటిక, నందిటిక - మొదలయిన మహావాఙ్మూలాలను గ్రంథకర్త అర్థశక్తి విశ్రులమైనవాటిని ౧౫ గ్రంథాలను వ్రాసాడు. విక్రమశకం ౧౭ వ శతాబ్ది ఆరంభంవాడు. చాలా ప్రామాణికుడు.

(౨) వారిభద్రనూరి:- ఈయన్ను విరహాంకహరభద్రనూరి అనికూడా అంటారు. వికృమశకం ౯వ శతాబ్దివాడు. అనుయోగద్వారతీక ఆవశ్యకబృహద్వృత్తి ఉపదేశపదం మొదలయిన గొప్పగ్రంథాలకు ౧౫ టికి మహాప్రజ్ఞతో వ్యాఖ్యానాలు వ్రాసి ప్రజలకు సౌకర్యం కలిగించి విజ్ఞానాన్ని ఇచ్చినాడు. ఈయనగ్రంథాలలో సమరాయచ్చకహ (సమరాదిత్యకథ) బాణునికాదంబరిని కూడా గ్రంథవిస్తృతిలో గుణగౌరవంలో మించుతుంది అనడం అతిశయోక్తికాదు. గొప్ప నైయామికుడూ కాబట్టడూనూ.

(౩) ఆభయదేవనూరి:- ఈయన మహాత్మార్కితుడు. అనేకాంతజయపతాకకు వ్యాఖ్య వ్రాశాడు. దాదాపు ౧౦ వేలగ్రంథం. వాదమహర్ణవం అని ఒక మహాగ్రంథంకూడా ఈయనది ఉండేదంటారు. ముంజరాజుసభలో ఈయనశిష్యుడు ధనేశ్వరనూరి వాదివిజయంచేశాడు. కాబట్టి ౧౦ శతంలో (వికృమశకంలో) వుండినవాడంటారు. జ్ఞాతవృత్తి మొదలయిన పదిగ్రంథాలు ఈయన వ్రాశాడు.

(౪) తిలకాచార్యుడు:- ఈయనా అనేకగ్రంథాలకు వ్యాఖ్యలు వ్రాసి మతప్రచారం సాగించాడు. ప్రసిద్ధుడు.

(౫) యశోదేవనూరి, శ్రీచంద్రుడు సంగ్రామసింహుడు సాధారణసిద్ధనేననూరి పూర్ణభద్రగిరి ఠేవభద్రనూరి హేమప్రభనూరి మొదలయినవారు అనంతంగా వున్నార మహావ్యాఖ్యాతలుగానూ పరమప్రామాణికులుగానూ పేరు పొందినవారు అనేకులు.

(౬) హేమచంద్రనూరి - మలధారి - ఈయనవ్యాఖ్యాతా మహాకవి కూడానూ. ఆవశ్యకవృత్తి టిప్పణం నేమిచరితం భవభూషణవృత్తి శిష్యహితా - మున్నగుగ్రంథాలు అనేకం వ్రాశాడు.

(౭) హేమచంద్రాచార్యుడు:- ఈయన కలికాలసర్వజ్ఞుడనీ కవిమలపతి అనీ కీర్తిగాంచాడు. ఈయనగ్రంథాలు శతాధికంగా వున్నవి అంటారు. ఈయన సస్కృతప్రాకృతాలలో సమంగా లేఖన నడిపి, అనేకగ్రంథాలు స్వయంగా రచించి, అనేకకృతులకు వ్యాఖ్యాతయై శిష్యుకోటికి అనంతరీతిని గురువై యుగపురుషుడుగా లేజరిల్లినవాడు. మహాప్రామాణికుడు. జైనమతానికిన్నీ సంస్కృతప్రాకృతాలకున్నూ ఈమహాపురుషుని ప్రార్థనార్ఘ్యం ఒకమహాతీవాతువు. ఈక్రిందివి ఈయనగారిగ్రంథాలలో కొన్ని. పేరునుబట్టే వాటిగౌరవం వెల్లడి అవుతుంది. కుమారపాలమహారాజుగారికి గురువు. వికృమశకం ౧౧౪౫ మొదలు ౧౨౩౦ వరకు వెలిగినవిజ్ఞానమూర్తి.

- (1) ప్రమాణమోహనం
- (2) మహర్ణవనామం
- (3) అయోగశ్యురచ్చేదద్వాత్రింశికా
- (4) అన్యయోగశ్యురచ్చేదద్వాత్రింశికా
- (5) అర్హస్మితి
- (6) త్రివక్త్రీశలాకాపురవచరిత్ర
- (7) యోగకాన్త్రం
- (8) కావ్యానుశాసనం
- (9) ఛందోనుశాసనం

- (10) లింగానుశాసనం
- (11) వాదానుశాసనం
- (12) ధాతుపారాయణం
- (13) అభిధానచింతామణి
- (14) అనేకార్థసంగ్రహం
- (15) హైమనిఘంటు
- (16) దేశీనామమాల
- (17) పరిశిష్టపర్వం
- (18) ద్వ్యశ్రియకావ్యం

(19) సప్తసంధానకావ్యం

(20) పీఠరాగములి

(21) భువనకోశః

(22) శిష్యానుకాసనం ఇత్యాది

N. B. ఇందులో 8 మొదలు 19 వఱకుగల గ్రంథాలు నేటిఅంధ్రప్రదేశ్‌లూ విమర్శకముగీసరలు పఠించి విమర్శించి వెలయింపఁగినవి. ఇవి అన్నీ అచ్చెల్లలభించేవే కాని మఱోటికాదు.

(౮) పీఠరాగ - అభయతలకోపాధ్యాయుడు అమరచంద్రుడు అజ్ఞానుండరకవి ఋషభదాసు తుమాకల్యాణుడు డేమకీర్తి గుణచంద్ర - గుణపాల గుణవినయులు, గోవిందగణి చక్రేశ్వరుడు చంద్రలిలికోపాధ్యాయుడు జంబూనాగ - జంబూకీర్తి - జయతలక - జయవిజయ - జయసాగర జయసింహులు, జనచంద్రజనపతిజనపాలజనభద్రజనరత్నజనవల్లభజినేశ్వర - దేవగుప్తదేవచంద్ర దేవప్రభదేవభద్రదేవసాగరదేవేంద్రనూరిధనదేవధనపాలభనేశ్వరనన్నమూలున్నా నమిసాధునయ రంగనరచంద్రసేమిసూరిపద్మప్రభపరమానందపుణ్యసాగరపూర్ణభద్రపృథ్వీచంద్రులున్నా పృథ్వీన్నా పృథోధమూర్తి బుద్ధిసాగర బ్రహ్మదేవమహేంద్ర మహేశ్వరమాణిక్యచంద్రమాణిక్యనూర్యాదికవులున్నా సంస్కృతప్రాకృతాలలో గ్రంథాలు వ్రాశినవారు పరశ్వతా లున్నారు. వీరినిగుఱించి వ్రాయడం ఆరంభిస్తే వక మహాగ్రంథమే అవుతుంది.

(ii) బౌద్ధమతమువారిలో - గ్రంథవ్యాఖ్యాతలూ గ్రంథకర్తలూ కవులూ పండితులూ మున్నగువారు.

(౧) కాంతిరక్షితుడు దిక్షాగుడు ధర్మకీర్తి ధర్మోత్తరుడు అనంతవజ్రాడు - మొదలయిన మహాప్రామాణికులున్నా, ధర్మపదం - అర్థకాలినీ రచించినబుద్ధహూషుడూ ఆచార్యకమలభుడూ మహాపండితరామలసాంకృత్యానుసూడూ బోధిసత్వమైలేయుడూ డేమేంద్రుడు (అవదానకల్పలత గ్రంథకర్త) పృజ్ఞాపారమితనూత్రికర్త ఆర్యదేవుడు మహాయానాదిమాత్రాలు రచించినవారూ జాతకమాలరచించినఆర్యకూరుడూ తథాగతగుప్త్యాకసమాజగ్రంథకర్త దాధావంశగ్రంథకర్త దివ్యాదానదీపవంశగ్రంథకర్తలూ అశ్వహూషుడూ ఈమొదలయిన మహాపండితులూ కవులూ గ్రంథకర్తలూ వ్యాఖ్యాతలూ తార్కికులూ కాబ్దితులూ కథాఖ్యానికాగ్రంథకర్తలూ మొదలయినవారు అనంతంగా అనంతగ్రంథాలకు కర్తలై వున్నారు.

* ఉత్తమమైన ప్రాకృతసాహిత్యమునుండి కొన్ని వాఙ్మయరత్నాలు మచ్చుకై చూడండి *

జైనలూ బౌద్ధలూ ప్రాకృతంలో ప్రాకృతులయ్యాత్మల మన్నతినీ కలిగించుటకై కాస్త్రాలూ వ్యాఖ్యానాలూత్వగ్రంథాలూ ఉపదేశగ్రంథాలూ కథలూ కావ్యాలూ నాటకాలూ అనంతంగా రచించారు. ఈవ్యాసంపేరునుబట్టి వాటిని వ్రాస్తూ వివరించవలసినబాధ్యత కలిగివున్నా స్థలసంకోచంచేత అపనిని చేయలేకపోయినందుకు పాఠకులు మన్నించవలె. అయినా ఆవాఙ్మయంపైని వుండేప్రేమవల్లారసత్వవచేతా సరసములయినకొన్ని కొన్ని భాగాలు ఆయాగ్రంథాలనుండి వుదాహరించి, వీనితో సంక్షప్తము కాండి - అని చదువరులను అంజలిపూర్వకంగా వేడుకొంటూ వున్నాను. చిత్తగించండి.

(౧) అంజనానుందరీచరితం - వీనిని రచించింది గుణసమృద్ధిమహాత్తర అనే జైనసన్యాసిని. ఈమె ౧౮ వ శతాబ్దివాడైన జనచంద్రనూరికి శిష్యురాలు. క్లో. సిరిజేసుమకుడపురే విక్రమచవుడ మాసుతుత్తరే వరిగే, వీరజణబమ్మదివనే కియ మంజనినుందరీచరియం, ఇతి శ్రీఅంజనానుందరీ

మహాసతీకథానకం కృతి రియం శ్రీజనచంద్రనూరిశిష్యుణి శ్రీగుణసమ్పత్తిమహాత్మరాయాః-అని ఈమె స్వప్తంగా గంథాంతంలో చెప్పుకొన్నది. చక్కనిప్రాకృతరచన అంటారు. నేను కంటితో చూడలేదు * ప్రాకృతంతో రచించినగ్రంథమే. దాదాపు వేయిశ్లోకాలగ్రంథం అంటున్నారు.

(౨) అతిముక్తచరితం - పూర్ణభద్రగణి వ్రాశాడు. ఈయన జనపతినూరిశిష్యుడనీ దశకృతచరిత్ర భవ్యకాలి భద్రచరిత్ర - మొదలయినగ్రంథాలు కథలు సంస్కృతప్రాకృతాలలో సమంగానే వ్రాశాడు. వికృమశకం ౧౩ లో ఉన్నాడంటారు.

(౩) అలంకారదప్పణం - ఈగ్రంథకర్త పేరేమో తెలీదు. ప్రాకృతభాషలోనే ఈయన అలంకార కావ్యం రచించాడు ప్రాకృతకవులకూ ప్రాకృతపాఠకులకూనూ. మచ్చుకు ఒకటిరెండుశ్లోకాలు ఇస్తున్నాను. కావ్య మార్గంలోకూడా ధారాళత చూపుతుంది ఈయనకైలి:-

శ్లో. సుందరపయవిజ్ఞానం విమలాలంకారశోహిత శరీరం, సుయదేవియం చ కవ్యం పణవియం పవరవజ్జిత్తం। సవ్యాయం కవ్యాయం, సవ్యాయం జేహవోంథి భవ్యాయం, తమలంకారం భణి మాలంకారం తుకవికవ్యణం, అచ్చంతసుందరం పి హు నిరలంకారం జణమ్మి కీరంతం, కామి జినుమాం వ కవ్యం హోయ వపణ్ణంపి విచ్చాయం, తా జాణిడూణ నిపుణం లక్ష్మి జహ బహువిహ మలంకారం, జేహం అలంకరియాహం బహుమజ్జిజ్జంతి కవ్యాయం.

(౪) ఆదినాథచరియం - దీనిని వర్ణమానుడనే జై నాచార్యుడు వ్రాశాడు. ౧౧ వేల శ్లోకాలు గల్గి ఐదు అవసరాలుగా విరచింపబడ్డ ప్రాకృతకావ్యం ఇది. ఇంతవిపులమైన జనచరితం ప్రాకృతభాష లోనే కాదు ఏభాషలోనూ వ్రాయబడలేదని వివరణపట్టికవ్రాసినవారు ఆశ్చర్యపడ్డారు. మధ్య మధ్య - అపభ్రంశభాష మొదలయినభాషలు వివిధరీతులవాడాడు ఈయన. ఇతనికైలికి మచ్చు ఈక్రింద రెండుపద్యాలు చాలి వుంటవి. వికృమశకం ౧౧ వ కతాద్వివాడు ఇతడు.

శ్లో. విక్రమనివకాలాఉ సయేసు ఏక్కారసేను సత్తేను, నీరిజయసింహనరిండే రజ్జం పరిపాలయం తస్మి, ఖంభాయిత్యశ్శిరేహిం నీయపట్టే చిత్తవిజయదసమియే పున్నేణం సురగురుణో సమత్థియం చరియ మేయంతి - ఇత్యాది.

(౫) కయిసిత్తం :- ప్రాకృతభాషలో వ్రాసిన గొప్పచంద్రకావ్యగ్రంథం ఇది. ఆరు నియమాలుగా గ్రంథభాగాలుగా ఇది విభక్తమై వుంది. మాతృవృత్తవర్ణవృత్తాదులను చక్కని ఉదాహరణలతో వర్ణిస్తుంది. రచించినకవిపేరు లేదు. కాని కయిసిత్తం కవిసిత్తం కృతసిద్ధం ఛందోవిచితి- మొదలయినపేర్లు దీనికి గ్రంథకర్తే వ్యవహరిస్తూ వున్నాడు. దండికవి కావ్యదర్శంలో తా నొక ఛందోవిచితి వ్రాసినట్లు చెప్పుకొన్నాడు. ఈకవి - సద్భావలాంఛనుడు గంధమాస్తీ అనలేనా చిన్నాడు అనేకవులనూ పింగళమహర్షిని స్మరించి నమస్కరిస్తాడు. దీనికి భట్టగోపాలాడు అనే అతడు వృత్తి వ్రాశాడు. ఈవాక్యభ్యాత కావ్యాయనదీని భరతుడిని కంబళాశ్వతరాదులను ఉల్లేఖిస్తాడు. దలాలు మొదలయినవారు ఇది విరచింతుడి దని ఉల్లేఖించారు. మచ్చుకు-ఆగంధంలో

* ఇక్కడ దిక్పృథ్వీనంగా వివరించేగ్రంథాలన్నీ - శ్రీలాల్పుడు భగవాన్ దానుగారి గ్రంథ వివరణపట్టికనుండియే యిస్తున్నాను. కొన్ని నాసాంతాలుకూడా వున్నవి. వానిని అక్కడే వ్రాస్తా చిస్తాను.

శ్లో. దేయం సరస్వయం పణమిహిణి గరుయాకయి గంధమాత్మియ, సఖ్యావలంఛణం పింగళం
చ ఆవ లేవయిష్టాం య, కామిణికవోలపస్తు పరితేజయ బుద్ధివిహవోది, దయియాయే సాహయ
సముచ్చయం విరహాలంఛణో విత్తజాయాణ, తం జియటోయే దువిహం మత్తైవిత్తం చ వజ్జ
విత్తం చ తస్య మయే తుహ లభ్యజేణ లభ్యణం సీసయి నయంగి.

(2) కాలకాచార్యకథ :- ఇది చతుర్థపర్యాయజాపర్వ చరిత్రకారుడికథ. పంచమీప్రబంధం
పర్యాయజాకల్పం మొదలయివాట్లలోనూ కూడా ఈకథే వస్తుంది. కర్త ఎవ్వరో? గ్రంథం
చిన్నది.

(౧) కువలయమాట :- దీనిని దాక్షిణ్యచిహ్నుడనే మారుపేరుగల ఉద్యోతనాచార్యుడు రచించాడు.
ప్రసంగసందర్భంగా ఇదినీకే కొంత వుదాహరింపబడ్డది. చాలా చమత్కారమైనగ్రంథం. వీధి
నాటకం - ప్రజానసం - ప్రబంధం-చంద్రా మొదలయినవాటిలక్షణాలు కనిపింపజేస్తూ హాస్యంగా
సరసంగా వర్ణిస్తాడు. హాస్యం సంభాషణశైలిగా గల భాగాలనుండి కొంచెం ఉదాహరిస్తాను.
కవి స్వయంగానే దీనిని తాను మహారాష్ట్రం పోక్కుతం మొదలయిన నానాపోక్కుతాలలోనూ
మధ్యమధ్య - సంస్కృతంలోనూ కూడా రచిస్తున్నానని తాను చంద్రమలంవాడనని విక్రమశకం
ఏడవశతాబ్దిచివరవాడనని చెప్పకొంటాడు. ఉదా:-

రేరే ఆరోట్ట! భణ రే జావణ పస్తుసయి, జనార్దన పుచ్చయి కత్త తుట్టే కల్ల జిమిల్లియా?
(లేణ భణివు) సాహిఉం జే లేతఉత్తస్య పల్లయియేల్లియనా తణయే జిమిల్లియ. (లేణ
భణివు) కిం సా వినేమహిళా వత్సల్లియేల్లియ? (లేణభణివు) సా య భదారియ సంభ్రాణ్ణా
సలక్షణ గాయత్రి యద్దసియ. (అణ్ణేణ భణియం) వణ్ణి! కీదిశం తత్త బోయణం వానుయ
(పుణ అణ్ణేణ) చాయీ భట్టో! మయే భోయణం పుట్టం తభ్బోహం న వానుయ! (అణ్ణేణ
ఉణ) కత్తు ఘడయి తఉ వార్దయ ఉల్లవ. భోయణం పుట్టం సోహమ సింఘసి? (అణ్ణేణ)
అరేరే వణ్ణో! మహాముఖ జే పాడలిపుత్త మహానయరవత్తవ్వే లే కుత్తా సమ్మయత్తి పుజ్జాణం?
(అణ్ణే) అమ్మావి ఇటం ముఖత్తి. (అణ్ణో) కాయంకజ్జ? (లేణభణివు) అని ఉణవిపుణతత్తుత్తిప్ప
జుర! (లేణఉణ) భట్టో సచ్చం త్వం విదత్తో కింపుణు భోయజే సుస్థపుత్తం. మామ కహి
యం? (లేణభణిఉ) అరే మహాముఖ వానుయివయనసాస్సం కజ్జేయి. కుత్తా మహారేణ
చింతితం-అహో అసంబద్ధఖరాలాప త్తణం బాలదేసి ఆణం అనావా రో అణ్ణో వావారో ఇమా
ణం పరపిందపుత్తందేహణం - విజ్ఞావిజ్ఞాణజాణా విణయవిరసాయణం చట్టగసాయణం
మోత్తుణ" - ఇతి. *

* వాఱ:- రేరే ఆరోట్ట! భణరే! యవన్న విస్మరతి. జనార్దన పుచ్చామి కుత్తియాయం
కల్తే జిమితవంతా? (భోజనం కృతవంతా!) (లేనభణితం-) సాధితం, యా స్స జేతపుత్తిస్య బలక్షయ
గృహస్యతనయా, తత్తి భుక్తం. (లేనభణితం) కిం సా వైకృతమహిళా బలక్షయకస్య గృహే?
(లేనభణితం) సాచ భట్టారికా సంభ్రాత్సలక్షణా, గాయత్రి యద్వళి తాద్వళి. (అణ్ణేన భణితం)
వణ్ణి, కీద్వశం తత్తి భోజనం? నా నుభి? (పునరణ్వేన) త్యాగితా భట్ట! మయా భోజనం స్పృష్టం.
తత్తుకోహం న వానుకి. (అణ్వేన) కుత్తో ఘటలే తవ మాధిక ఉల్లపః? భోజనే స్పృష్టే స్వ
నామ కథయసి? (అణ్వేన) అరేరే వణ్ణా! మహాముఖ! యే పాటలిపుత్తిమహానగరవాస్తవ్యా.

దీని అర్థం ఇదీ:- “ ఓరీ ఓరీ ఆరట్టా - చెప్పరా మరచిపోకముండే. జశార్తనా! అడుగుతున్నాను. ఎక్కడ నీవు పొద్దుటే భోంచేశావు? (వాడు) చెప్తాను. వాడు ఉండలేదు! తేటపుక్కుదూ - బలక్షయ - వాడికూతురు! అక్కడ భోంచేశాను. [వాడు - అంటే రెండోవాడు] ఏమీ? ఆకోమటి ఆవిడా? బలక్షయ యింట్లో వుంటుందీ? (వాడు) ఆమెకూడా మహాఇల్లాలు. సంపూర్ణలక్షణ గాయత్రి యేల్లాంటిదో, అల్లాంటిదీ? (ఇంకోడు) అక్కడ భోజనం ఎల్లావుంది? (వా) ముకవేనా? (మఱల ఇంకోడు) త్యాగిభట్టా నేను భోయనమే స్పృశించాను. తక్షణజ్ఞి నేను. వాసుకిని గాను. (వాసుభీ - అని సంస్కృతం సుఖంగానే వుందా అని ప్రశ్న. ఆప్రశ్న విరవకుండా పాప్రశ్నలూ ఒకే మాటగా ఉచ్చరిస్తే వాసుకి - అని వినిపిస్తుంది.) (ఇంకోడు) ఎక్కడనుంచి వస్తుందోయీ నీకు సంభాషణచాతుర్యం? భోజనం అడిగితే పేరు చెప్పకొంటున్నావు? (వాడు) ఓరీ! బడ్డూ మహామూర్ఖుడా! పాటలిపుత్రనిగరంలోవుండేవారికి సమాసోక్తి (తెలిసికొనే) నేర్పు ఎక్కడిదిరా? [ఇంకోడు - కోపంతో మొదటివాణ్ణిమాపిస్తూ] మాకంటే ఈ అమృత ఇంకా మూర్ఖురాలు. (ఇంకోడు) ఎందుచేతా! (వాడు) అనిపుణులమాటల్లో నిపుణార్థమాట సాంపు చూపుతానంటుంది కాబట్టి. (మఱలవాడు) భట్టా! నీవు నిజంగానే నేర్పరిచేతే! ఎందుకు అంటే భోయనం బాగుందా? అని అడిగింది - మఱి మామా! జవాబు చెప్పావా? (వాడు) ఓరీ మహామూర్ఖుడా చెప్పలేదు! వాసుకినెయ్యికోర్కూ చెప్పాలెననీ - ఈమాటలు విని రాజకుమారుడు అనుకున్నాడు - ఓహోహో! మహామూర్ఖాగ్రేసరుల అసంబద్ధసంభాషణం!! అథవా, వీరికీ ఎత్తుడుకూర్లతో పొట్టపెంచేవారికి - విద్యావిజ్ఞానం జ్ఞానం వినయం - లేనివారికి ఇంతకంటే పనేముందీ? చట్టరసాయనం (బాతాఖానీ) వదలి పెడితే - అని భావం.

మఱో ఘట్టంలోంచి మఱి కొంచెం చూపుతున్నాను చదువరుల ఉల్లాసంతోసం-

* భోభో భట్టఉత్రా! తుష్టేణ యాణమా యో రాయకులే వృత్తంత? (తేన భణియం) భణ హే వ్యాఘ్రస్వామి! కా వార్తా రాజకులే? (తేన) కువలయమాలాయో పురిసద్వేషిణీయో పాతయో లంబిదో, [ఇమం చ సోఢాణ ఆస్ఫోడియవకోక్తియ చట్టో, భణియం చ జేణం] - యది పాండిత్యేనా తదో పరిజేతవ్య మయింకువలయమాల. (అన్వేషభణియం) ఆరే

తే మతో సమాసోక్తిం విజానంతి? (అన్వేష) అస్మాదపి ఇయం మూర్ఖతరీ? (అన్వో) అస్మాత్కరణాత్? (తేనభణితం) అనిపుణ! నిపుణార్థోక్తిప్రదురా. (తేన) భట్ట! సత్యం త్వం విదగ్ధః. కింపునః భోజనం సుప్తం పృచ్ఛ! మామ! కఖితం? (తేనభణితం) అరే మహామూర్ఖ! వాసుకీవదనసహస్రం కథయతి. కృత్యాకుమారణ చింతితం - అహో! అసంబద్ధాక్షరాలాపిత్యం బాలదేశ్యానాం. అథవా కః పున రన్యోవ్యాపారవీక్షాం పరపిండపుష్పదేహాం విద్యావిజ్ఞానజ్ఞానవినయవిరహితానాం చట్టరసాయనం ముక్త్యా - ఇతి.

* భోభో భట్టపుత్రా! యూయం నవాసిథ యో రాజకులే వృత్తంతః? (తైర్భణితం) భణ హే వ్యాఘ్రస్వామిన్ కా వార్తా రాజకులే? (తేన) కువలయమాలాయో పురుషద్వేషిణ్యా పాదో లంబితః (ఇదం చ కృత్వా ఆస్ఫోట్యవకఉత్తరక్షట్టః భణితంచ తేన) యదిపాండిత్యేనా తతో మయా పరిజేతవ్యా కువలయమాలా? (అన్వః) అరే కీదృక్తవపాండిత్యం? (సః) వదంగం పతామి త్రిగుణం మంకిం పతామి. కిం న పాండిత్యం? (అన్వః) అరే న మంత్రైశ్త్రిగుణైః పరిణీయతే, యః పాదాన్

కవణు తడు పండితు? (తేజ)వడంగు పథమి త్రిగుణమంత పథమి, కింఞ పండితు? (అన్యో) అరేణ మంతేహిం త్రిగుణేహిం పరిజిజ్ఞయి, జో సహాయే పాదే ఖిందయి సో తం పరిజేడి. (అన్యో) అహం సహితక్షణో గాధీ పథమి. (తేజ) కయినీరే వాఘ్నుస్యామి గాధో? (తేజ) ఇవి రే గాధో - సా తే భవతు మహీతా అబుధస్య కతో బలం? యస్య యస్య యదా భూమిస్సర్వత్ర మధునూదనః, (అన్యో) అరేరే ముఖ్య కంధయోవి గాధాణం భజిసి? అన్య గాధం ఞ పుచ్చనా తేజ తుం పథ భట్టో యజుస్సామి! గాధో, (యజు) సుభ్ర పథమి-అయే కపే మత్తాగయా గోదారి ఞ మంచయి, కో తమా దేసమా ఆవయది కో వ పరాణిధి వాత్త (అన్యో) అరే! సిలోగో అప్తే ఞ పుచ్చయ గాధో. (అన్యో) పరహా (తేజ) సుభ్ర పథమి - తంబోలరయియరావు అనారో కామిణిం దిత్తా, అన్యంచిన ముఖ్య మణో దారి ద్దగురూ జివారేయి. (సర్వే) అహా! భట్టయజు సామి విద్ధో పండితు. విధావంకు. గాధోపథయి. ఇమింఞ సా పరిజిజ్ఞా (అన్యో) అరే కేరిసో సో పాతడు. సో నే విస్మృతు., సప్య లోకు పథతి త్రి - ఇమంచ సోక్షా? చింతయం రాయ ఉత్తేజ - అహా అజాహవట్టి యాంఞం అసంబద్ధప్రలాపత్రణం చట్టాణం చట్టరసాయణం త్రి.

దీనిఅర్థం ఇదీ:- ఓయ్ ఓయ్ భట్టపుతుగ్లారా! మీరువిసలేదా ఏమిటోయి రాజకులంలో కలుగు? (వాడు) చెప్పేయి వ్యాఘ్నుస్యామి! ఏమిశేవం రాజకులంలో? (వాడు) కువలయమాల మగవాడంటే ద్వేషిస్తూ పాదం పట్టుకొని వుందిట. (ఈమాట విని కకడు చప్పట్లు చదుస్తూ లేచాడు భట్ట వాడు) పాండిత్యం పనికివొస్తే నేనే పెళ్లాడాలి కువలయమాలను. (ఇంకోడు) ఎల్లాంటిపాండిత్యం వుంది నీకు? (వాడు) వడంగం (వేదం) చదివాను. త్రిగుణంగా (సంధివిగ్రహాదియాపంగా) వుండే మంత్రం చదివాను. ఇది పాండిత్యం కాదా? (ఇంకోడు) అరే మంత్రాలతో త్రిగుణాలతో పెళ్ళాడదురా! ఎవడు ఆపాదం విడదీస్తాడో వాణ్ణి పెళ్ళాడుతుంది. (ఇంకోడు) నేను సరసుడనే రా! గాధలు బాగా చదవగలను. (వాడు) ఏదిరా వ్యాఘ్నుస్యామి! గాధ (వాడు) ఇదిగో ఇదిరాగాధ-సాతేభవతు (చదువుతాడు.) దాన్నివిని ఇంకోడు కోపంతో-అరేరే మూర్ఖడా! స్కంధకాన్నికూడా గాధ - అంటున్నావురా? నన్నదస్తూడదూ? గాధ? (వాడు) నీవు చదవరా భట్టయజుస్సామి! గాధా? (వాడు) ఓ. బాగా చదువుతాను -“ తొల్లింటికల్పంలో చచ్చినవాళ్ళు గోదావరిని వదలడం లేదు. అక్కడనుంచి తిరిగి వచ్చేవాడెవడూ? వార్త చెప్పేవాడెవడూ? - (అని అర్థం) మతోడు-

భిన్న త్రి స తాం పరిణయతి. (అన్యః) అహం సహితయో గాథాం పఠామి. (తైర్భాసికం)కీర్తికే రే వ్యాఘ్నుస్యామి గాథా? (తేన) ఇయంగాథా - సా తే భవతు...మధునూదనః. (అన్యస్సకోపం) అరే మూర్ఖ స్కంధక మమి గాథాం భజిసి? అస్మాక్ గాథాం న పుచ్చభ? (తై) త్వంవత భట్ట యజుస్సామి గాథాం? (తేన) సుభ్ర పథామి - అదా కల్పే మృతింగతా గోదావరీం న మంచతి, క ప్రస్మాదేగా దాపతతి కో వా పర్యాణయతి వార్తాం. (అన్యః) అరే! క్లోక! అస్మాన్నపుచ్చభ గాథాం పఠామి. (అన్యః) పత (సః) సుభ్రపథామి - తాంబూలరచితరాగమధరంకామిశ్యా చృష్ట్యై అస్మాక మమి ముఖ్యతి మణో దారిద్య్రగురు ర్ని వారయతి. (సర్వే) అహా! భట్టయజుస్సామి విదగ్ధపండితః విద్యాక్ గాథాః పఠతి. ఏతేన సా పరిజేతవ్యా. (అన్యః) అరే కేరిసో సో పాతడు కే తీయం లందితి? (తేన) రాజాంగజే మయాపరితపసిత్ సతువిస్మృతః, సర్వోలోకః పఠతితి. ఇమం కురీత్వా చింతితం రాజపుత్రేణ - అహా అజాధవృత్తిగానా మసంబద్ధప్రలాపిత్యం!

అలే! శ్లోకంరా! మమ్మని అడస్తాడదూ? గాధ చదువుతామా? (వాడు) చదువుతామీ (మొదటి వాడు) ఓ, చక్కగా చదువుతాను:- తాంబూలంతో ఎర్రబడ్డ కామినీఅధరం చూచి మామనమ్మ కూడా ఊళిస్తూ వుంది. అయితే దారిద్ర్యమనే గురువుగారు వారిస్తూ వున్నారు. [అని అర్థం. అం దరూ-] ఓహోహో! భట్టయజ్ఞాస్వామి విదగ్ధపండితుడూ. విద్వాంసుడూ. మహాచక్కగా గాధలు చదువుతాడు. (ఇంకోడు) అవిద పట్టుకొన్న ఆపాదం ఏవోయ్? (ఇంక వకడు.) రాజాంగణంలో నేనూ చదివాను. మరిచాను. లోకంఅందరూ చదవగలరు-ఈమాట విని రాజపుత్రుడు అనుకొన్నాడు- ఓహో పనిలేనిసోమరుల అసంబద్ధప్రలాపం !! - అని.

(౯) ఆవశ్యకనిర్వృత్తి:- భద్రబాహునూరి అనే జైనాచార్యుడు జైనగ్రంథకర్తల్లో గొప్పప్రసిద్ధిగాంచిన వ్యాఖ్యాత. ఆయన తాను రచించిన వ్యాఖ్యాగ్రంథాలలో ప్రాకృతవాఙ్మయంలోనుండి ఆనాడు ప్రసిద్ధంగా వున్న వుదాహరణాలను చాలా ఇస్తుంటాడు. ఆయన ఉదాహరించిన ప్రాకృత కవనాలు చక్కనివి:- మచ్చుకు,

* శ్లో. లద్ధియం చ జోహిం అకరింతో జాగయం చ పథంతో, దచ్చిసి జహ తం చిచ్చుల ఇమం చ అన్నం చ చుక్కిహిసి. (గీతికా) శుభ్ర వాయియం శుభ్ర గాయియం శుభ్ర నచ్చియం సామ సుందరి! అణుపాలియ దీహరాయియయో సుమిణం లే మా పమాయయే. (గాథా ౧౦౯౯, ౧౨౦౦) ఏక సగడాలో భణయి జం సగడాలో కరిస్సయి, నందరాయో మారే విణు సిరియవు రజ్జే తవిస్సయి. (కథావలి పే ౨౬౦)

* వరదయీ దింభరూవాణి మోయయే దాక్షిణ ఇమం పాథేయి -

రాయనందు నవి జాణయి జం సగడాలో కాహియి, రాయ నందం మారేత్తా తో సిరియం రజ్జేతవేహియసా భణయి:- నడుక్కురం తోడియ అంబయించియ న డుక్కురం నచ్చిఉంసిచ్చి యాయేతం దుక్కురం తం చ మహాణుహానం జం సో ముణీ పమయవణం మి వువోచ్చి.

(౧౦) ఉత్తరాధ్యయననూత్రి:- దీనిపైని వాదితేతాశనూరి గొప్పవ్యాఖ్యకూడా వ్రాశాడు. జైనుల ఆగమగ్రంథం కాబట్టి దీనికి కర్త ఎవరో చెప్పలేము. ఇందులోనూ బేతాశనూరివ్యాఖ్యలోనూ అక్కడక్కడా చాలా ప్రాచీనపు ప్రాకృతగాధలూ వాటిలక్షణాలూ వుదాహరిస్తుంటారు. ఇల్లాంటివి ఉపదేశపదంవైవ్యాఖ్యల్లో టీకాల్లోకూడా చాలా వుదాహరింపబడ్డాయి కూడా. ఒకటి రెండు మచ్చుకు:-

* ఛాయ :- లబ్ధం చ బోధి మహర్వక్ అనాగతం చ ప్రార్థయమానః, దచ్చిక్షుసి యథా త ద్విహ్వల! అస్మాచ్చాన్యస్థాస్థా ద్భంజివ్యసి; శుభ్ర వాదితం శుభ్ర గీతం శుభ్ర సర్తితం శ్యామసుందరి! అనుపాల్యదీర్ఘ రాత్రిః. స్వప్నంతే మాభిమాదీ. (ఆవశ్యకనిర్వృత్తి) ఏవ శకటాలో భణతి య చ్చకటాల: కరివ్యతి. నందరాజో మారయితవ్యో క్రియకం (చంద్రగుప్తం) రాజ్యే స్థాపయవ్యతి. * వరదవి: దింభరూపేభ్యో మోదకా స్తత్వా పాథయతి-శ్లో. రాజా నందో జైన జానాతి య చ్చకటాల: కరివ్యతి, రాజానం నందం మారయిత్వా క్రియకం రాజ్యేస్థాపయవ్యతి. సా భణతి - శ్లో. న డుక్కురం తోటితాఽమ్రుణంతికా న డుక్కురం సర్తితం శిశీతయా, త ద్దుక్కురం త చ్చ మహా-శుభావం య త్న ముని: ప్రియదావనక్షితిత: (ఆవశ్యకనూత్రివృత్తి.)

* శ్లో. అధునే అసాసయంమి సంసారంమి దుష్టుపయారాయే, కిం జామ హోజ్ఞ కంకమ్యయం
జేజాహం దుగ్ధయం న గచ్ఛేజ్ఞా. జం గిజ్ఞయి పువ్యం ధువం చియ పుణపుణో సవ్యకవ్యబంధేను,
ధువయం తి త మిహ తివియం ఛెప్పయం చక్షపయం ధువయం[ఏవం చ భగవతోద్ధీతే తే శ్వేక
మేవ ధువకం పృథ్వీద్ధాయంతి.] జనా లోహమయా చేవ్య చాలేయవ్యా సుదుష్టరం, జహ
దుష్టం భరేతం జే జే హోయి వాయస్సతోత్థలో, భాయరా మే మహారాయ సగా జిత్ర కణి
త్తగా, పులేవ ముతీ జహనే అసారే (ఇత్యాది)

ఉ త్రరాధ్యయనమాత్రిం ఆరంభం ఇల్లా పున్నది:-

శ్లో. సంజోగా విక్రముక్తస్స అగాగరస్స భిక్షుణో, విణయం పాక్ష కరిస్సామి అణుపువ్యం
సుజేహుమే. అజాణిజ్ఞోసకరే గురూణ మువవాయకారయే, ఇంగియాగరసంపన్నే నేవిజీ
యే త్రి పుచ్చయీ, జహోమజీ పూయికమ్మి నిక్కసిజ్ఞయి సవ్యసో, ఏవం దుస్సీలపడిజీయే
ముచారీనిక్కసిజ్ఞయీ, కణకుండగంచయత్తాగం విస్తం భంజయి నూయరే, ఏవం సీలం చయ
త్తాణం దుస్సీలే రమయీమియే.

(౧౦) గాడవహో (గాడవధ):- ఇది ౧౨వందలశ్లోకాలకు పైబడిన మహాకావ్యం. చక్కని (అంటే
నిర్దుష్టం - అయిన) ప్రాధికరణ గల కావ్యం. ౩ వి సుప్రసిద్ధము. కావ్యంకూడా అల్లాంటిదే. మొని
యరు విలియం - మొదలయినపాశ్చాత్యపండితులూ వండిట్ శంకరపాండురంగపండితులవంటి ప్రా
చ్యపండితులూ కూడా అత్యధికంగా విమర్శించి ప్రశంసించిన మహాగ్రంథం. శైలికై ఒకటిరెండు
పద్యాలిచ్చి విరమిస్తాను అల్పకుతిని కనుకా.

ఇయ దే జయంతి కయిణో జయిమిణమో జాణ సయల పరిజామం వాయానుత్తియం దీసయి
అమోఘఘుణం వ తుచ్చంవా. జియయా యే వచ్చియ వాయాయే అత్తణో గారవం నివే
సంతా, జేయేంతి వసం సంచియ జయంతి ఇవా లే మహాకయిణో. (63-68) మహామహవియ
యవప్రతా వాయా కహజాదుమ ముయులీఇరుప్పి, పథరుకుమహాహితీలిం పచ్చాకుసుమం
పణలయాణం. (69) అణుకంపా వా హోసో వా హోయి అవహీరణవ్య గరుయాణ, ఇయరేసు.
అజాయగుణం తిరేను నక్షణో హియ ముదుఖం. (94) అప్పా ఏత్తియమేత్తే వరవిరసోయి
జస్స పడిహాయి, సిరకమలాక్షివా చిలజేహిం కహవి జం గహియ బహుమాణో. భవభూయ
జలహిణిగ్గయకవ్యామయరసకజావ్య, పురంతి జస్సవిసేసా అజ్ఞవి వియజేసు కహజితేసేసు,
భాసమ్మి జలణమత్తే కంతి దేవేయ జస్స రహయారే, సో బంధవేయబంధమ్మి హరియం దేవ
అణందో. (789-800) - గాడవధ కావ్యం.

* అధునే అకావ్యతే హి సంసారే దుఃఖప్రచారకే, కిం జామ భవతి తత్ కర్మకం యోహం.
దుర్లభం నగచ్ఛేయం; యత్ గృధ్యతే పూర్వం ధువం చైవ పుణపుణః సర్వకావ్యబంధేను, ధువక
మితి కమినా త్రివిధం దుష్టుపదం చతుష్పదం ద్విఫలం, [ఇల్లాగే పూజ్యుడు ధువకాన్ని చదివితే వాడూ
దీనినే పాడేవారు.] యనా లోహమయా శైవ చర్వయితవ్యా స్ఫురుష్కలాః, యథా దుఃఖం
భర్తుం భవతి వాకస్య తోష్ఠః భ్రాతరో మే మహారాజ స్వకా శ్వేత్తకనిష్ఠికాః, తిక్త మష్టి స్సోఽ
సారః, (ఇత్యాది)

(౧౦) చంద్రప్రభచరియం - ఇది ధనదేవుడనే ప్రాకృతశామనూ యశోదేవుడనే దీక్షాశామనూ గల ఒకజైనపండితుడు రచించినప్రాకృతకావ్యం. వికృమశకం ౧౧౯౨ వాడు. నవపదప్రకరణం వ్యాఖ్య మొదలయిన ఇతరగ్రంథాలు రాశాడు. సిద్ధరాజజయసింహరాజ్యకాలంలో అణహిల్ల నగరాన ఉన్నాడంటారు.

ప్రారంభం-శ్లో. జన్మానుజచరణనా పహాణరత్నా నమంత అమరపహూ, అంతో అనుంశసీహరియ భ త్తిరాగవృద్ధీసంతి. (చివరి) - సిరిదేవగు త్తనూరీ తస్స వి సీసో అహేసి సచ్చరణో, తస్మ విజేయేణ ఇమం ఆయిమధణదేవణా మేణం, ఉజ్జాపయయే పత్తంమి జాయ జనయేన శామ హేయేణ సిరిచందప్పహచరియం మయే కియం మందమయిణా వి, సిరిధవలభండ సావియ కారియ యే పాససామిజిభవణే, అసాసల్లిపురీయే తియేణ ఏయం సమాధత్తం, అణహిల్లవాడ పత్తణే తయ ణు జణవీరమందిరే రమ్మే, సిరిసిద్ధ రాయజయసింహదేవరజ్జే విజయమాణే, ఏక్కా రసహాససయేసు అయిగయేసు య విక్కమనివాయో, అడసత్తరీయే అహియేసు కన్సతేరి సయే పోసస్స.

(౧౧) చతుష్పంచాశన్మహాపురుషచరిత్ర :- ఇది శీలాంకాచార్యుడనే నామాంతరంగల విమలమతి అనే జైనపండితుడు రచించిన చరిత్రగ్రంథం. శీలాంకాచార్యుణ్ణి శీలాచార్యుడూ అనికూడా పిలుస్తారు. ఈయన ఆచారాంగానికి వృత్తి శాస్త్రీశాడు. చతుష్పంచాశన్మహాపురుషచరిత్రను మహాపురి సచరియం - అని కూడా అంటారు. కాని గ్రంథకర్త నిర్దేశించినపేరు చతుష్పన్న మహాపురిసాణ చరియ - అని. శ్లో. చతుష్పన్న మహాపురిసాణ ఏత్త చరియం సమప్పయే ఏయం, సుయ దేవయాయే పయకమలకంతి సోహోణుహావేణ. ఈయన నిర్వృతికులీనమానదేవనూరిశిష్యుడు. మహారపాలాని రాజ్యంలో వున్నాడు. వికృమశకం ౯ వ శతాబ్దివాడు.

శ్లో. అసి జనుజ్జజ్ఞోఽహ్మధవళియ నేవ్రుయకులంబరాభోయో, తుహిణ కిరణోన్యనూరి ఇహయిం సిరి మాణదేవోత్తి. సీవేణ తస్స రయియం సీలాయరియేణ పాయడపుడత్తం, సయలజణజోహాణత్తం పాయియభాసాయే సుపసిద్ధం. ♦ ♦ సయణు పరియణు బంధువగ్గం పి భిచ్చయణు, సుహి సజ్జణు వి ఘరి కలత్తు అజావడిజ్జట, అత్తున్తు కిల ఘరిఘరయి జావ, తావ పుణ్ణోహిం సమ గ్గలు-(చతుష్పంచాశన్మహాపురుషచరిత్ర.)

(౧౨) చాతురంగిజ్ఞం - చత్తారి పరమంగాణి దుల్లహాణీహ జంతుణో. మాణుసత్తం సుయీ సద్ధా సం జమం మియవీరియం, సమాసన్నాణసంసారే నాణాగోత్తాను జాయిను, కమ్మా నాణాకిహాకత్థు పుత్తో విస్సం భియా, పయా, సముద్దగంభీరసమా దురాసయా ఆవక్ఖియా కేణవి దుష్పహంసయం, మయస్స పుణ్ణా విపులస్స తాయిణో ఖవిన్ను కమ్మం గయి మత్తమం గయా.

ఇది ఏగ్రంథకర్తడో తెలియదుగాని, రెండువేలశ్లోకాలూ 4౦ కథలూ గల గ్రంథం. చాలా ధారా శ్రమైనరచన. ఎన్నో లోకోక్తులు. చక్కనివాక్యాతుర్యం కలిగి వున్నది. ఇంకకంటెను దీన్ని గురించినవివరం తెలియదు.

(౧౩) జంబూచరియం - కర్త ఎవ్వరో తెలియదు. కాని ప్రయ్యమ్మనూరి పట్టభర వీరభద్రా చార్యుల శిష్యుడట.

శ్లో. నమితుం దుష్కరంతసమర్థసర్థసర్థభవజలహితారణసమర్థే పారయే చక్ష్వంతుసత్వవిసలంభయే జిణవరిం దాణం. ♦ ♦ భవ్యమహాహాపడిబోపంపచ్చులో పావతిమిరనిత్రవణో ఆసీ సనన్వపరళో నూరి పజ్జన్నవరణామో జోదంసణనాణచారిత్ర సీలకవసంజమేను తుసలమయ్యా, జయయణ గుణగణకవియో ముత్తిభమ్మో య అవయరియో, తస్స య పయంమి జాయో ఆయరియో వీరభద్దనామోత్తి, పరిచింతియదిన్న ఫలోఆసీ సో కప్పరఖోత్తి. జస్స య సీసో పయజో పయడియమూఢత్త పరమత్తో, దంసణచారిత్రధరో నూరి పజ్జన్ననామోత్తి, అన్నేవి జస్స బహవే సీసా జయయణగుణేహిం పరికలియా, సంజాయా ధమ్మరయా సద్దంసణనాణచరణ పామాడ్డా. గుణపాలనేకక్రణిత్తణ సాహజా పవయణభత్తేహి సీ నేణ తస్స రయియం చరియ మిమం జంబునామస్స.

(౧౮) జనదత్తాభ్యాసం - సమతిగణి రచించిన ప్రాక్రమికాభ్యాసం, జనదత్తకథ అని జనదత్తచరిత్ర అని మఱియొక గ్రంథాలు కూడా వున్నవి. కాని అవి సంస్కృతములు. గురుతిగణి నేమిచంద్ర మారికాభ్యాసం. గొప్పజ్ఞాని.

శ్లో. జయతు విజ్ఞిజ్ఞయదుజ్ఞయ దురంతకందపుదప్పమాహాప్సం దుష్టతకమృదోగట్టకేసరి జిణవరో వీరో ఆసీ అసేసమేయిటిఅస్సంతభవంతకీత్తి పబ్బాలో, నీరినేమి చందనూరిపాడిచ్చుయగచ్చకప్పద్దు మో, చందోవ్యఅమలముత్తి నూరోఇన సత్తవాయిసంపజ్జో, నింభువ్వవివిహరయజోవభోహియో నీరసహిహియోయజోసో ఉత్తమగుణరయణవిఠోలనిద్దోసకోసభూయేహిం, నీరిసవ్వదేవనూరి త్థావియోఉత్తమపయంమి.

(౧౯) ధమ్మవిహి :- దాదాపు 12వందలశ్లోకాలకు తక్కువలేని ప్రాక్రమికాభ్యాసం. జనధర్మం వెల్లడిస్తూ వ్రాసిన గ్రంథం. అతిసులభమైనరచన, అనేక గ్రంథాలను సంగ్రహించి చెబుతున్నానని చెప్పు కొంటాడు. కర్త ఎవరో?

శ్లో. జ్ఞానారసరకిన్నర... నయి నీరమఉడఘట్టపయవీధం. నీరివచ్చం కియవచ్చం పణమామి జిణేసరం రిసభం, వోచ్చుమహం ధమ్మవిహిం సమర్థసత్తాణ ఉద్ధరేఠాణ, భవియజణబోహణాత్తం నునం చయా నన్ననూరిహిం. ♦ ♦ ధమ్మవిహిత్వగరణ మిమం విసోహగం నాణదంసణగుణాణం, దనదిత్తంలేహిం జాయం సమ్మత్తం దేవు నీవసోల్లం.

(౨౦) దాధావంశో:- ఇది సుప్రసిద్ధ గ్రంథం. రిచ్చద్ద మారిను (M. A.) మున్నగు పాశ్చాత్యులం డితులూ, భౌందార్కరు మొదలయిన ప్రాచ్యులందీతులూ దీనివైని ఎన్నెన్నో చర్చలు సలిపారు. 1884 లో మొదటికూర్పు పడ్డది. కవిత్వాశైలి చూపడమే నాపని. గనుక మచ్చుకు ఒకటిరెండు ఉదాహరణలు :-

శ్లో. వికారయం హోయపహోతిరత్తినం తిలోయపుష్టం తమసమ్యాకాహీనం. అసేసనేయావరణవృ హోయనం జమామి సత్తాత మణంతగోసదం, తిలోయజాహాప్సహం భయావహం విమద్ధవిజ్ఞా చరణేహిం నేవియం తపంచసజ్ఞోజనబంధనచ్చిదం జమామిధమ్మం జివుణం ముద్దగ్గం, పసా వసుత్తేయ జత్త పోజికో వ్రుసంతి దుఖాఘ్ని అనచ్యుతం పదం తమాహానేయం సుసమాహితేం దియం జమామి సంఘం ముజిరాయకావకం. విభూసయం కాలకనాగరావ్యయం పరక్రమో కారుణియో చమావతీ, గజేసమాణో జిణసాసనస్స యో విలోహితమత్తాణజణస్సత్తయం.

(౧౭) నేమిచరియ:- ఇది మలభారిహేమచంద్రునికృతి. ఈయన భవభూతనాట్యత్రి మొదలయిన గ్రంథాలు వ్రాశాడు. దాదాపు వేయిశ్లోకాలుగలగ్రంథం. ౧౧ వ శతాబ్దిదని కొందరూ ౧౦ వ శతాబ్దిదని కొందరూ అంటాడు.

శ్లో. అజ్ఞవి జస్య పవత్రయై ధమ్మా నీయాయ భరమావాసంమ్ని తం పథమజ్ఞానతరం పణినయామి జిద్ధలియదురియోచం.

ఇందులో నేమిశాధుడు తొమ్మిదిభవములలో చేసినవృత్తాంతములు సరసంగా కూర్చబడి వున్నవి.

(౧౮) సర్మదాసుందరీచరియ :- ఇది మహేంద్రనూరి రచించినది. ప్రాకృతభాష. ఇందులో శీల మాహాత్మ్యం హెచ్చుగా వర్ణితమై వున్నది. శీలోపదేశమాలావృత్తి మొదలయిన గ్రంథాలలో ఈకథ వస్తుంది.

(౧౯) నేమిశాధచరిత్ర:- హరిభద్రనూరి రచించినది. ఈయనే ప్రాకృతంలో - చతువీసజ్ఞాపుంగ వసుచరియరయజాభిరామసింగాలో-అని తాను చతుర్వింశతిజిన పుంగవచరిత్ర వ్రాశానని చెప్పుకొంటాడు. ఎనిమిదివేల శ్లోకాలు గల గొప్పకావ్యం. చాలా రసవత్తరంగా వుంటుంది అంటాడు. అచ్చుపడలేదు. లయతాళం - నడక విచిత్రంగా నడుపుతూ ఇప్పటికీ జైనపండితులు గానంచేస్తారు ఇందులోనిగీతాలను.

మచ్చుకు- (ఆరంభంలోనే) (౧) దుహవిపయడియ కరణ ఆయారు, దుహదంసియ ధమ్మనిహి

దుహనమంతవిషయపారణు

దుహకమజాణందయరు, దుహసువణ్ణరయణప్పహావణు

మహానుహా వియరియో విమలగుణరాసి జలహిరయణిందు

హయనురాసురనరనియరకయథుయి రిసహ జిణిందు.

(౨౦) శాలాయణం - మాణిక్యనూరి రచించింది. కుచేరపురాణం - అని కూడా ఇంకోపేరు వుంది. ౧౨ శతాబ్దివాడు. ఇది పదిస్కంధాలున్న ఒక్కొక్కదానికి పదేసిసర్గలున్నా గల మహాగ్రంథం. యశోధరచరితం అనుభవసారం మొదలయినగ్రంథాలు వ్రాసినట్లు చెప్పుకొన్నాడు. ఇది ఇంకా ముద్రితం కాలేదు.

(౨౧) పంచమీకహ:- మహేశ్వరనూరిది. అచ్చైంది. భవిష్యత్తకహ (భవిష్యద్దత్తకథ) అనికూడా మరోపేరున్నది. అపభ్రంశప్రాకృతంలో వ్రాయబడిన మహాగ్రంథం. చక్కని శైలి. మంచి కథాగ్రంథము కూడాను. గ్రంథకర్త తననుగురించి శేవలం - సజ్జనోపాధ్యాయునింపుణ్ణి అనుకోవడం తప్ప మరేమీ చెప్పుకోడు. ప్రాకృతభాషలో ౨౦౦౦ శ్లోకాలకు మించినగ్రంథం. పది పెద్దకథలు ఇందులో వున్నవి.

శ్లో. దోషఖుజ్ఞోయకరో దోషాసంగేణ వజ్జయో అమయో, నీరిసజ్జణఉహ్మయో అవువ్వచందువ్వ అకథో, నీనేణ తస్స రయయా దసవి కహాణాయ మేతి పంచమయే, నూరిమహేసరయేణం భవియాణం భోవాణత్థాయే.

(౨౨) పంచమీకహ:- ధనపాలమహాకవిది. ఇదిన్నీ దాదాపు అంకటిగ్రంథమే. వాఙ్మయపరిశ్రామి కులకు ఇందులో ఎన్నెన్నో వింతలూ విశేషాలూ కనిపిస్తవి. కథ మహేశ్వరనూరిగ్రంథంలోకే. పాకం వేరు.

(౧) శ్లో. జయి వధయి సాయరాయణ గంధవృక్షంజ...తుంబురుజా, సరయవిజోదేణ కిదం
శాడయగేయం సలక్ష్మణం యేదం, (౨) తా కిం బహు యేహింఘ్రి చింతియేహిం నళకూయ్యో
వశో హోయి, విత్తాహివస్స తణయో గయమునా మహాతుమాపసాయేణ. (౩) జం అణుయి
యం తుమారీఅణస్సలక్ష్మణయే సాహియకులస్స, తం సవిసేనం పియసహి మహా హయహియ
యేణ పారధం. (౪) తం సిద్ధఉమారం పేచ్చియూణ ఏయేహిం సహియణజ్జేహిం, అవిణయ
మగ్గో హయలోఅణాహిం నీయమ్మ కిం భణిమో. (౫) ణ సహయి తాలఫేనో హియయం
మహా మయణహు ఆవహపతిత్తం, తస్స వి సుండేహగయం నిసుయం చియ తయే వి. (౬) భణి
యం చ పియయమాయే రయియం మరహట్టభాసాయే, అంగాయిం ఇమి కహాయే సజ్జణా
సంగజోగాయి. (౭) ఆహ కహ వేయనడస్స తస్స విసయాహిలాసవిముహస్స, నిష్పజ్జయి
లోయపియామహస్స ఏనంవిహం రూపం. (౮) జోసో అవిగ్గహో వి హు సవ్యాంగావయ
వసుందరో మహాయో, దుద్దంసహో వి లోయణలోయణాణం దసంజణణో. (౯) తుమ్మయా
వి వల్లహో పణయి యాణ తహ నయవశో వి సాహానియో, పరలోయభీరుయో వి హు వీరే
క్కరసో తహచ్చేయ. (౧౦) సూరో వి సత్తాసో సోమో వి కలంకవజ్జియో నిచ్చం,
భోయి వి న దోజీహో తుంగో వి సమీపదిన్నవలో. (౧౧) వివిహాయం వివిహావణ్ణజ్జలా
యిం సహయావసురహివాసాహిం, నీలుష్పలపరిమళ వానియాయిం దిజ్జంసి పాణాయం.
(౧౨) తం సత్తముహవిహత్తంబునివహనిద్ధోయ కలిమలుప్పంకం, కహాకహవి దేవ సుయిరేణ
సత్తగోయావరీభీమం. (౧౩) ఇయతస్సకణయదేవాలయస్స రాహిణిదిసాయి అణులగ్గం,
గోలాణయివయణవిసేసయం వరమమ్మం మహాయయణం, (౧౪) ఏనం భణియో సో తేణ సర
వయాయకణియేహిం దియహేహిం. సంపత్తో కమలదళచ్చి సత్తగోయాయరీభీమం. (౧౬)
తో గురువయణేగ ఏనా తం చియవమమన్ని ఊణ తహ భణియం, సవ్యాయరేణ హలస్య
పేసియావచ్చహో పహానో. (౧౭) బహామన్న తో తం చియ మరణం సంతో సదిన్నని
యహియయో. (౧౮) శాయజ్జణోవశోహేణ నిద్ధయో నియపురాహిం తో. (౧౯) శాయజ్జణ
భిక్షుపురస్సరేణ సరితీరసంతియో రాయా, విజయాణం దేణసమం వివరాహాత్తం పరిక్కం
తో. (౨౦-౨౧) లభ్యజ్జయి అజ్జవి గుంజరాళిఉలవలయవాయులలహిం, మహాబుత్తిజ్జే రావ
జ్జమగ్గో సత్తిచ్చయతరూహిం, నేవిజ్జయి సురసో హంసకణయభవణేను సిద్ధమిధుణేహిం,
జమ్మిలవంగలావణ పరిమళ వానియో వవణో. (ఇత్యాది)

(౨౭) వసుజేవహిందీ:- ఇది సంఘదానపాచకులు రచించినది. పోక్కుతభాషలో అతివిస్తృతము
అగా వ్రాయబడ్డ వసుజేవచరిత్రలోకి ఇది మిన్న. ఈయన హరిభద్రసూరికంటెనూ పోగిబీనుద
నిన్నీ మహత్సంచకల్పభాష్యం మొదలయినగ్రంథాలు పోక్కుతంలోనే వ్రాశాడనిన్నీ అంటారు.

(౨౮) విలాసవతీకథ:- ఇది ౧౧ సంఘముగల గొప్పఅవధ్యంకభాషాకావ్యం అనీ, సమరాయచ్చకహ-
లోనుండి ఉద్ధరించి పెంతుచేయబడ్డదనీ, కథ చెప్పకొన్నాడు. కావ్యంపు ఆరంభం అంతం
ఇలావున్నది :-

(అరంభం) బహురయణమనోహర నిమృలవయహర సగుణ మువణ్ణాహ్నియపు
భణ కన్న న సోహయి వయణ మోహయి కవ్యహరకంఠత్రియహు
ఫడమం పణమేవిణు ఉసహసామి పుణు అజిఉవి వినిజ్ఞయభయధుణామి
సంభవు భావేవిణు భవవిజాసణు వందిలి అభినందణు గుణనిఘాణు.

(అంకం) పాణిజ్ఞమాలయూలే కోడియగణవిఉలవయరసాహయే, విమల మియచందఉలే వంసమ్మియ
కవ్యకలాణం, సంతానేరాయసహ సహరిసిరిభప్పభట్టిహారిస్సు, జనభద్ధహారిగచ్చే మహు రాజేవే
సిరోహయే, అసి సిరిసంతిహారి తన్న వి సీసో జడమయియో, సాహరణోత్తిజామం ముప
సిద్ధోత్తి పువ్వణామేణం.

(మధ్య) జణ ఏక్కుఖంతురు ఖంతు డేవు ఆఖంమి ధమ్మఖరు తం నుజేవు, జాయ దూమిజ్ఞయి అణ్ణు
లోఉ తా వరి కిఉ ధమ్మకహావిణోవు. జాయ పరిదత్తిహిం జాయి కాలు తావరి పరిభావిఉ
కమ్మకాలు, సవ్యహో పరదోముప్పడణేణ గుణు కవయ మోయి చింతమ మజేణ.
(ఇత్యాది.)

(౨) వ్యవహారవివరణం - ఇది ఎవరుచేకారో తెలియదు. ప్రాకృతంలో వ్రాయబడిన గొప్పభావ్య
గ్రంథం. వ్యవహారమార్గి భావ్యం అనికూడా దీనికి మతోపేరు. చాలాకావ్యులచర్చ గల గ్రంథం.

(3) వజ్రలగ్నం - ఇది చక్కని అలంకారగ్రంథం. సరసమైన శబ్దము. కవిత పరుగెత్తుతూ వాయి అని
పిస్తుంది. కావ్యశోభలూ లక్షణశోభలూ రెండూ ఉన్నవి. దాదాపు నేయిశ్లోకాలకు వైగాల
గ్రంథం. అన్ని కావ్యభాగాలు (వృజ్య) వజ్రలలో విభక్తాలు అయినవి, వజ్రలగ్నగ్రంథకర్త జయ
వల్లభహరి అంటారు. మచ్చుకు సోయారవజ్ర (శ్రోత్వవృజ్య) లోనుండి కొన్నిశ్లోకాలు. దీన్ని
ఏఅనంతకృష్ణశర్మగారో ఆంధ్రీకరిస్తే ఎంతో ముచ్చటగా ఉంటుంది. కవి ఏకాలంవాడో నేను
చెప్పలేను.

శ్లో. దుఖం కీరయి కవ్యం, కవ్యమ్మి కియే పయంజాణా దుఖం, సంతే పయంజమాణే సోయా
దుల్లహో హోంతి. సక్కయం అసక్కయం పిహు అత్తో సోయారసంగమవనేణ, అప్పువ్వరస
విసేసం జణేయిజం తం మహచ్చరియం. ముత్తావలం వ కవ్యం సహావిమలంసువణ్ణసంఘడియం
సోయారకణ్ణకువరమ్మి పయడియం పాయడం హోయి, [కవ్యవజ్రనుండి-అంటే కావ్యవృజ్యనుం
డీ-మఱికొన్ని]-సద్దాసన్నభీరూ పయేపయే కింపి కింపి చింతంతో, దుఃఖేవి కహవి పావయి
హో అత్తం కయీ కవ్యం, సద్దపలోత్తం దోనేహిం వజ్రయం ములవియం పుథం మమరం, పుణ్ణే
పివి కహ పావయి ఛండే కవ్యం కళ త్తం చ. అణవరయబహుళోమంచకంమయం జణియజ
ణమణాణం విదం, జం ఇ ధుణాణయి సీసం కవ్యం పేమ్మం చ కిం లేణ ?

దీనిఅర్థం ఇదీ:- కవి అతికష్టపడి కావ్యం చేస్తాడు. చేసినంతర్వాత దాన్ని లోకంలో ప్రచారానికి
తీసికొరావడానికి చాలా కష్టపడతాడు. ఒకవేళ ప్రయోగించినా (ప్రచారానికి తెచ్చినా)
వివేవాల్లు దుర్లభం అవుతారు. సంస్కృతంకానీ అసంస్కృతకావ్యం కానీ, అర్థమూర్తి
అనేది వివేవాదు లభించడంపై ఆధారపడివుంటుంది. అల్లాంటిశ్రీకలు దొరికే, అది అలా
ర్యరసవిశేషాన్ని గలిగించడం అనేది చాలా వింతఅయినవిషయం. మత్స్యలహరిలాగా కావ్యం

సహజంగా విమలంగానూ స్వస్థసంఘటితంగానూ ఉంటుంది. శ్రోతలకర్ణమహారాజ్ఞా ప్రియే శించి ప్రకటించుటకుంది. (కవ్యసజ్జ) కవ్యమే వస్తువో అపకవ్యమే వస్తువో అని భయపడుతూ వున్నవాడై మాటమాటకూ ఏమేమో అలోచించుకొంటూ ఎల్లాగో [కవిత్వ] దొంగ సామ్యుకోసరం కవి కవిత్వంకోసరం కష్టించి పొందగలుగుతారు. పదాలపాండితా- దోషవర్జనం - లాఠికమా విన్న ప్లాతా, తీయందనమూ అనేవిగల భార్యానూ కావ్యమనూ ఎంతో పుణ్యంచేతనే లభిస్తాయి. సదా తోమాంచాన్ని గల్గిస్తూ విన్నవారికి ఆనందాన్ని తెల్లవిరియిస్తూ, తల పంకింపజేస్తూ వుండనట్టి కావ్య మున్ను శ్రీమా కూడా నిన్నుయోజనాలు - అని తాత్పర్యం వీర్పడుతుంది.

(3౧) కాంతినాథపరియం - దీన్ని ప్రాకృతంలోనే పశ్చిండువేలశ్లోకాలగ్రంథంగా రచించాడు డేవ చంద్రనూరి. ముప్పాసిద్ధుడై సంస్కృతప్రాకృతాలలో ఆచార్యుడని పేరుపొందిన హేమచంద్రా చార్యునికి ఈయన గురువు. ఇంతవఱకూ అచ్యుతాలేడు ఈ గ్రంథం. ప్రాకృతపరికామికులకు నిధి. కేసశ్మయ భాండాగారంలో వున్నది.

(32) శక్రుంజయకాండారం:- ఋషభగాను. ఈయన రాజపుత్రుడని కొందరూ, కాదు సాంగణ శ్రేష్ఠివంశంవాడనికొందరూ వివదిస్తారు. అతిప్రాచీనమైన ఘరాజరప్రాకృతంలో ౧౦ వేల గ్రంథం గా దీన్ని ఈయన వ్రాశాడు. ప్రాకృతం పరిశ్రమచేసేవారికి అమోఘములయిన ఎన్నో కేక వాలూ వృత్తాలూ అద్భుతంగా ఇందులో లభిస్తవి.

(33) సమరాయవృకహా - సాధారణాంక సిద్ధసేననూరి రచించాడని కొందరూ, హరిభద్రుడిదని కొం దరూ వాదిస్తారు. అచ్చెంది. చాలా గొప్పగ్రంథం. శైలి ఉయ్యాలలు ఊగుతూ వుంటుంది గద్యంలో పద్యంలోకూడా శైలినిబట్టి హరిభద్రుడిదే అనడం న్యాయ మనిపిస్తూ వుంది. కొం చెము మచ్చుచూడండి కవికి. ఎల్లాంటిదో.

(ప్రారంభం) పణుహ విజయసుదుర్జయ నిజ్జయసురమణుయవిసమసరపసరం, తిహయణమంగళ నిలయం వసహగయిగయం జిణం ఉసహం, (౧) పరమసిద్ధమణం పూర్ణమణం విమదవర ణాణం, గయజోయం జోయీసం సయంభవం వద్దమణం య, (2) నేనేచియ వావీనే జాయిజరామరణబంధణవిముక్తే తేలోక్కమత్తయత్థేతి తిత్తికరే భావమోణమహ, (3) దేహా మహం వో సురసిద్ధమణుయవందేహీసాయరం నమియా, తిత్తియరవయణపంకయవిజిగ్ధయా మణుహరా వాణీ. (4) అలం పవిత్రరేణ !, సుణహ సోయవ్వాయం. పసంసహ పసంసయ యవ్వాయం, పరిహరహ పరిహరియవ్వాయం ఆయరిహ ఆయరియవ్వాయం, తత్త, శ్లో. సోయ వ్వాయ ణరామరసివమహజణయాయ అత్తసారాయం, సవ్వన్నభాసీయాయం భువణంప్తి పయత్తియజనాయం (శ్లో) తాయించియవిజాహాణం పసంసజిజ్ఞాయ తహయజాయం చ, తేహిం చియ భణియాయం సమృత్తన్నాణవరియాయం.

(34) సమద్దపాలీయం - గ్రంథకర్త పేరేమో తెలీదు. కాని చక్కనిఅనుష్టుప్పల్లీ ౫౦౦ శ్లోకాం గ్రంథం ఉన్నది. చక్కనికథలు. శైలి ప్రశస్తమైనదే. రెండుశ్లోకాలు ఉపాహరకార్థం:- శ్లో. చంపాయే పావియేణామ సావయే అసి వాణియే, మహావీరస్స భగవయో సీత సోక మహా ప్పణో, నిగ్గంథే పావయణే సావయే నేవి కోవియే, సోయేణ వరహారం తే వీరకాండం సగర.

మాగయే. విహుడే వచనరంతస్స వాణియో వేయి ధూయరం, తం ససత్తం పయిగిజ్జ సజేస పతియో.

(3౫) ముతినాథచరిత్ర:- గ్రంథకర్త ఎవ్వరో తెలియదు. కాని ౯౫౦౦ స్లోకాలుగల మహాగ్రంథం.

(3౫) నూక్తిముక్తావళి - లేక సింహురప్రకరం - దీనికే సోమశతకం అనికూడా మఱోపేరు ఉంది. చక్కనికయ్యా ధారాకుదీ గల కవిత్వం, అతి సరసంగా వున్నది.

(3౬) హితోపదేశకావ్యతః:- ౫౦౦ గాథావృత్తాలతో గీ కథాభాగాలుగా వ్రాయబడినది. అచ్చు కాలేదు. కాని చక్కనిరచనగల గద్యపద్యమయమైన ప్రాకృత కథా గ్రంథం.

(వివరి) సిరిఅభయదేవముణియు విజేయసిరిదేవభద్దనూరీణం, అనిపుణమయ్యాహిం సీ నేహిం సిరిపరమాణంద నూరీహిం. గాహాణం సంఖాయే పంచసయా పంచవీసహియా (ఆరం) నమియ మురా మురసిరల్ల సిరసరసమందారకుసుమ రేణూహిం, నిమ్మజ్జియపయవాదప్పజే పణిమహా సిరసా.

(32) సేతుబంధకావ్యం - ప్రవరసేనుడిది. దండిపండితు డని కీర్తిగన్న దండిపండితుడి ప్రశంసగన్న కావ్యం ఇది. ఉత్తమప్రాకృతమయిన మహారాష్ట్రప్రాకృతంలో వ్రాయబడ్డది. గ్రంథం అచ్చై సులభసాధ్యంగా వున్నందున ఒకటిరెండు స్లోకాలే ఉదాహరిస్తాను. జగమెరిగిన బ్రాహ్మడికి జందెం ఎందుకూ ? గగి ఆశ్వాసాలగ్రంథం, కాస్తాకూస్తా కాదు. కావ్యమాలలో ప్రకటిమైంది. ఈగ్రంథానికి కవిపెట్టిన అసలూపేరు రావణవహ మని. అయినా సేతు బంధమనే లోకంలో విఖ్యాతి పొంది వున్నది.

స్లో. ఇమహ అనడ్ధియతుంగం అనసారియవిత్థయం అణోణయ గహిం, అప్పలహయ వరిసంగం అణాయపరమత్థపాఉడం మహతుఉణం, దణుయేందరుహిరల్గే జన్న పురం లేణాపుమావిచ్చుడే గుప్పం, తీవివలాయా గలియవ్యధణంసుయే మహాసురలచ్చి. * అహిణవరాయారధా చుక్క ఖలియేషు విహతియపరిత్థవియా, మేత్తివ్యపముహరసియా జిన్వోధుంహోయి దుక్ఖరం కవ్వ కమా. * తం తిదసబందిమోఖం సమత్తేల్లోక్కహియయసల్లధరణం, సణయి అణురాయ ఇల్లం సీయా దుఖిఖయం దహముహస్సనహం, * గమియా కలంబవాయా దిత్తం మేహం. ధయారియం గయణయలం, సహియోగజ్జయసద్దో తహ వి హుసేత్తి జివియా ఆసంగో, * దిత్తత్తి ఇ సద్దహియం సహమామంధరం జీససియం. సోయయి తుమం తిరుణ్ణం పహజా జీయయిత్తి మారుయూ ఉపహోధో.

* కవిరాజు - ప్రాకృతాదికవులసానం *

ఈల్లా వుదాహరించడం సాగిస్తే అంతుముట్టడం కష్టం, కాబట్టి ఈవిషయం ఇంక కొంచెం కట్టి పెడతాను. ఇంతవఱకూ ప్రాకృతం అంటే వాటివ్యవహారికమైన శిష్టభాషే అనీ, అది తొల్లటిరోజుల్లో లాక్షణికులూ ఆచారపరులూ మున్నగువారిచేత తిరస్కరింపబడ్డా, ఆతర్వాత శిష్టలూ ప్రమాణ భూతులూ అయిన పండితులూ కవులూ గ్రంథకర్తలూ దార్పనికులూ కథకులూ ఆభాషలోనే గ్రంథాలు వ్రాసీ, లక్షణాలు అలంకారకాస్త్రాలు ఏర్పరచి వుండడంచేతనున్నా, మతప్రచారకులున్నూ మతకర్తలున్నూ దానికి అగ్రస్థానం ఇచ్చి ప్రోత్సాహం చూపడం చేతనున్నా, ఆప్రాకృతానికి గ్రంథ

భృగ్యురగాగ్నతా గ్రంథసమృద్ధి లక్ష్యణసమీక్షసంపదా ఇత్యాదులన్నీ యేర్పడ్డవి. కేవలం ఇంతమాత్రమేగాక కవిరాజులు రాజులూ తమతమ సారస్వతసభల్లో దానికి ఒకప్రత్యేకమైన స్థానమున్న ఆభావలో కవిరచిత్వవారికి సంస్కృతికులలో పాటుగా సమావాలయనగౌరవప్రత్యుత్తరాల కలిగించి పెంచి పోషించారు. ఇది రాజకేఖరకవిరాజు మాటలనుబట్టి విశదమవుతుంది. రాజకేఖరమహాకవి రాజకవిరాజసభలను వర్ణించే ప్రస్తావనలో ౧౦ వ అధ్యాయంలో అంటున్నాడు. వివరించి.

పూర్వేణప్రాకృతాః కవయః, తతఃపరం నటన రక్షగాయనవాదనవాదకవాగీవనఖగీలవతాల
నచారః, అన్యేషి తథావిధాః, పశ్యమేనాఽపభ్రంశినః కవయః, తతః పరం చిక్రీరేష్ఠ
కృతో మాణిక్యబంధకాః...దక్షిణతో భూతభాషాకవయః...ఉత్తరక స్సస్మృతాః కవ
యః నివేశరక. [రాజకేఖర కావ్యమీమాంస ౧౦. పే ౫౮-౫౯]

ఇట్లా అనడమే కాకుండా, ఆమహారాజే ఆయాదేశాలలో ప్రాకృతభాషలయంచూరణస్థానము చెడకుండా వాడుకలోనుంచికొని పోషించినమహారాజులను కూడా కొందరిని ప్రహసించినావున్నాడు చిత్రించండి.

(౧) క్రూర్యతే తే హుగభేషు శకునాగోనామరాజా. తేన దురుచ్ఛారా నస్తా వర్ణా నపాస్య
స్వాంతఃపురవీర ప్రవర్తితో నియమః. ఉగారాదయ శృత్వాః మూర్ఛన్యాః తృతీయవర్ణ
మూషాః త్రియః తుగారశ్చేతి. (౨) క్రూర్యతే చ హరనేనేషు కువిందో నామరాజా
తేన పరుషసంయోగాక్షరవర్ణ మంతః పురవీరప్రవర్తితో నియమః (౩) క్రూర్యతే చ కుండ
లేషు సాతవాహనోనామ రాజా తేన ప్రాకృతభాషాత్మక మంతః పురవీరేతి సమానం
పూర్వేణ, (౪) క్రూర్యతే చ - ఉజ్జయిన్యాం సాహసాంకొనామ రాజా, తేన చ సంస్కృ
తభాషాత్మకం అంతఃపురవీరేతి సమానం పూర్వేణ.

ఈవాక్యాలనుబట్టి రానురాను ప్రాకృతభాషలు తొలగి రెగడబడ్డవే అయినా, కర్వాత ఎల్లా
పొగడబడ్డవో, శకునాగమిందకుంతలసాతవాహనాదిరాజులు ఆభాషలంతటి ఉన్నతని ఇచ్చారో,
కుండితులూ కవులూ కాశ్రువేర్తలూ నిరంతరమూ ఏరితి క్రిమింది, గ్రంథాలువ్రాసి ప్రబోధం
కల్పించారో, స్పష్టము అవుతూనే వుండికద. కనుక ఈచెప్పిన - లేక - వ్రాసినగ్రంథసందర్భం ప్రా
కృతగ్రంథకర్తలూ-వారిప్రవాసేచా-అనే విషయాన్ని నిరూపించడమునకు పర్యాప్తమనే తలస్తా
న్నాను. ఇందులో ప్రలసంకోచంచేతా, నాతెలివితక్కువచేతా నేను వేర్కొనని గ్రంథాలు కుం
డలూ నేలూ ఉన్నవని చదువరులు జ్ఞప్తికించుకో ప్రార్థితులు.

* అంతవృద్ధిపొందిన ప్రాకృతభాషలు నేడు ఏమైనవి ? *

ఇక ఈవిషయం ముగిస్తున్నాను. ప్రాకృతం ఇక్కడ శేషించిన రెండుమూడువిషయాలు తెల్ప
వలసి వున్నది. కొదవకి ప్రాకృతం నిజంగా ఇంతయధివృద్ధి పెరిగివుంటే-మఱి ఆవాద్యయం ఎదీ!-అనే
ప్రశ్న కలగజేం సహజం. కాబట్టే అల్లా చాలామంది ప్రశ్నిస్తూ వుంటారుకూడాను. వాటి వాటి
జ్ఞానమే ముగిసి. వాబ్బయిర వాటిది నేడూ వున్నది. ఇక లేనిదేమంటే ఇప్పుడు ప్రాకృతం కుడి
ప్రచారంలో లేకపోవడమే. శాహసం సరిస్పృశానికి కూడా నేడు వుండనే వున్నది. అలాటి
ప్రాకృతం నేడు వివిధములయిన వేళభాషలగ్రంథమూ వృద్ధిపొంది గుర్తింపలేనంతటివిభిన్నతను పొ

దిండి. విభక్తులయి దేశదేశాలకు చెదరిపోయిన సోదరభటులుంటారుగానే. పృథ్వీకించి దేశభాషా రూపులతో వికాసం పొందడం ఆరంభం గావడంతోటే ఆత్మలక్ష్మి గ్రాంథికభాష - వ్యావహారిక భాష (అంటే ప్రాకృతం) అల్లాగే స్తంభించిపోయినవి. అంటే వున్నంతవఱకు ఆనాటిగ్రంథరూపం గానే నాటిసంస్కృతప్రాకృతాలు స్తంభించిపోయినవి. దేశభాషలు అంటే వున్నంతవఱకు ఆనాటి గ్రంథరూపంగానే నాటిసంస్కృతప్రాకృతాలు స్తంభించిపోయినవి. దేశభాషలు దేశకాలపరిస్థితుల ననుసరించి వెలుగుతున్నవి. వెలిగినవి. ఇంకా వెలుగుతవికూడా. ఇదే కారణం అంటాను.

వివరింపవలసిన పృథానవిషయం వివరించాను. ఉపాదేయంగా వుంటే గ్రహించండి. అనుపాదేయ మైయితే తోసిపుచ్చండి. నాకుపట్టుదల లేదు. సిగ్గుఅభిమానం అంతకన్నా లేదు. తెలిసిందికొంచెం. తెలియవలసింది హెచ్చు. నాకుగల ప్రాయంలోనూ ప్రాజ్ఞతలోనూ వుపయోగించనిది హెచ్చు, లోకానికి వుపయోగించేది తక్కువ. అయినా ఏదో గోలవెడుతూనే వుంటాను. అది నాస్వభావమై నట్లే ఇద్దం లేకుంటే వినకండావుండటం మీకున్ను.

* ఆంధ్రులు - అందులో నేటిపండితులు ప్రాకృతపరిశ్రమం

చెయ్యవలసిన అవశ్యకం చాలా విస్తారంగా వుంది ! *

నేను ఆయుష్షుంతులై అదర్శమణులై వున్న ఆంధ్రదేశపుగ్రాంథికవాడులపై నేను చాలా గౌరవాదరాలు చూపేవాడనే. తిరుపతివేంకటేశ్వరకవులు, వేంకటరాయశాస్త్రిలు మండపాక పార్వతీశ్వరులు కవిరాజులు, (సారస్వతంలోగాకున్నా సంపదలోనేనా) గొప్పవారుగావుండే జయం తివారూ, త్రిపురానదోరలు ఆచంటలు జనమంచిపీఠాలు ఈమొదలయిన శారందరికీ ప్రాకృతస్మృత ణులు సమర్పిస్తూనే వుంటాను. కాలం మారినది. పృథ్వుతులూ అభిరుచులూ మారినవి. సారస్వత క్షేత్రం విస్తరించింది. ప్రాకృత కల్పవృక్షాలుగాకున్నా కలకాలం వుపయోగించే సందేహనీమహావ ధుతే. కాని కొత్తమొక్కలు నాటేకాలం సమీపించింది. యువకవర్గంవారిది నేటికాలం రాబోయే కాలంకూడా. వారు వెనుకటివారికి కృతజ్ఞతమాత్రమే నారిత్యవహారాన్ని ముఖవకండా జ్ఞాపకం వుంచుకొని, ముందుకాగలవారికి మార్గదర్శకులు కావాలని నాకోరిక. (భావ కట్టుదిట్టం చెడవలెనని నేను అనను. శిష్టవ్యవహారం గ్రంథస్థంగా అంగీకరిస్తేచాలు.) వివిధదేశాలవారూ తమతమ సారస్వ తోద్యానాలు నాగుచేసికొంటున్నారు. ఆంధ్రుల్లో అట్టిప్రయత్నం జరగాలి. కొంత ఆరంభమైంది కూడా. నేటిపండితులు శక్తిగలవారు కొందరేనా ప్రాకృతాలలో పరిశ్రమించవలె నని ప్రార్థన. ప్రాకృతవాఙ్మయపరిశ్రమచేయగలపండితులు - అయిదుఆరుగురుకంటేతర. కీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మ, తల్లావజ్ఞుల శివశంకరశాస్త్రి, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, చిలుకూరి నారాయణరావు, మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రి, వేటూరి శివరామశాస్త్రి, పింగళి లక్ష్మీకాంతం, పుడేపల్లి వెంకటమణాచార్యులు ఇత్యాదులు కొందరున్నారు. ఈసంఖ్య చాలదూ. నేను వాఙ్మయవిమర్శనకోసం పరిశ్రమించే వారూ, చరిత్రకోసం వెదకేవారూకూడా ప్రాకృతం గాలించాలి. ఎన్నో దేశాలు, ఎన్నో కల్ప నలు ఎన్నెన్నో వాక్యమత్కారాలు, సురసఫణితులు, ఎన్నోచరిత్రాంశాలు - ప్రాకృతం ఇస్తుంది. తక్కినవాటిని వదలుకొనవలె నని నామనవికాదు. దీన్నిన్నీ పృథానంగా ఎంచండి-అనే.

* ఉపసంహారం - నేటివ్యావహారికభాషా-గ్రాంథికభాషావాదుల కొకమనవి. *

ప్రాకృతాన్ని గురించే ఈవ్యాసంలో వ్రాయవలసివున్నా, సాదృశ్యసాన్నిహితసంబంధాలనుబట్టి నేటిగ్రాంథికవ్యావహారికవాదాన్ని కూడా, అద్యంతాలూ జతచేశాను. పుట్టికొకబుద్ధి. ఇది నాబుద్ధి. తమిళి ఈప్రాకృతాన్ని తగ్గించండి. భాషమారగూడదూ నన్నయతిక్కన్నలనాటిరూపమే వుండాలి అనడం భాషాభివృద్ధికి సాధనం కాదని మనవి. కనుక నేడుశిష్టులని వ్యవహరించే ప్రామాణికతల ప్రయోగాలకు వ్యవహారికానికిన్నీ తాము అనుకూలం ఇస్తే చాలి. వ్యావహారికవాదులు తృప్తి పొందుతారు. కాదని తెలిందాకా విగడియడం గ్రాంథికమునకుగూడా ముప్పే. ఇది గ్రాంథికవాదులకు మనవి. అప్పదిగ్బంధాలూ చేయడం తన్మూలన - అలో అనిపించడం ఎంతతప్పో, వ్యావహారికంలోనైనా శ్వాసములగు నీతినియమాలకు బద్ధులై సంచరించడమూ గ్రంథాలు వ్రాయడమున్ను లేకుండా ఉత్పదవిహారం చెయ్యడం కూడా అంతే తప్పు. నేడు కొందరుకొందరు నవసంప్రదాయంవారి గ్రంథాలలో వ్రాతలో కూడా ఈనవ హెచ్చుతూంది విశృంఖలత్వం అనేది స్వాత్మపక్షానికి కారణం. కాబట్టి లోకవ్యత్యయం కలగకుండా అవశ్యకములయిన కట్టుబాట్లను చేసేకొని నడవడం వ్యావహారిక భాషాసంప్రదాయంవారికి ముఖ్యకర్తవ్యమని సవినయంగా మనవిచేస్తున్నాను.

వ్యావహారికభాషావాదపు అర్హత ప్రామాణ్యం స్థాపించడం అయిపోయింది. ఇప్పుడందులో అభివృద్ధిగ్రంథరచనా ధారళంగా ఏర్పడాలి. అందుకై శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు వారియమయినవర్గం కృషిచేసి రస్తాలూ రోడ్లూ మేడలూ మిద్దెలూ తోటలూ దొడ్లూ తీర్చి పామరజకాలను అనుగ్రహించాలని ప్రార్థన. ఈప్రాకృతతోనే శ్వాసములూ ధర్మములూ అయినకొక్కెలు కొనసాగించే దేవికి అనంతంగా సమావాకాలు సమర్పించుకుంటాను. శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు-శేషిం. చినవారిజీవితంలో వ్యావహారికభాషాకల్పవృక్షపు దివ్యప్రమళములను తనివీటిర గోలగలుగునట్లు భగవాను డనుగ్రహించుగాక. స్వస్తి -

అర్థవిపరీతామపద్ధతి

దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రి

ఒకరియభిప్రాయము లొకరికిఁ దెలియుటకై మనుష్యులు కల్పించుకొనిననువ్యక్తము లగుధ్వనివిశేషములే భాషలని చెప్పఁబడుచున్నవి. ఇట్టిభాషలను గల్పించుకొనకపూర్వము మనుష్యు లేవో యవ్యక్తము లగుధ్వనులచేఁ దమయాశయముల నెల్లడించుచు నితరులయాశయములఁ దెలిసికొనుచు మూఁగవారివలె నాట్టెటో లోకయాత్ర నడపుకొనుచుండెడివారని భాషాశాస్త్రజ్ఞులసిద్ధాంతము. “ భాష్యతే అనయేతి భాషా; భాష వ్యక్తాయాం వాచి ” స్పష్టముగా మాట్లాడఁబడునది భాషయని దీనియర్థము. దూర మాలోచించినచో నీవ్యుత్పత్తియే పైసిద్ధాంతమును గొంతవఱకు స్థాపింపఁజాలియున్నది. ఇట్టిభాషలు లోకములోఁ బలువిధములుగా వ్యాపించియున్నవి. ఈ భాషలు వ్యవహరింపఁబడు దేశములభేదములనుబట్టియు వీనిని వ్యవహరించుజాతులభేదములనుబట్టియు లేదా వీనికిఁగల యేదోయొకయసాధారణధర్మమునుబట్టియు వీనికి జర్మన్, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము, హిందీ, అటవము, ఆంధ్రీము, కన్నడము, మళయాళము మున్నగుననేకము లగుసంజ్ఞ లేర్పడియున్నవి. ఇట్టివానిలో మనయాంధ్రభాషకూడ నొకటియై యున్నది. దీనిలోనికొన్ని పదములయర్థము కాలక్రమమున నంతవచిత్రముగా మార్పునందినదో యావిషయ మొకింత చూపుటయే యిపుడు నాకర్తవ్యము.

మనదేశములోఁ జరకాలమునుండి సంస్కృతభాష వ్యాపించియున్నది. కావుననే యాంధ్రమునకును సంస్కృతమునకును ననేకవిషయములలో సంబంధము హెచ్చుగానున్నది. ప్రిస్తుతకాలమున నాంగ్లభాషాసంబంధముచే రోడ్డు, కార్డు, మనియార్డరు, ఫులిష్టాపు (Fullstop) కిరస్తానులు (Christians) ఆఫారము (Halfarm) సబ్బు (Soap) (ఇది దేశ్యమని శబ్దరత్నాకరమునఁ గలదు. ఉదాహరణము చూపఁబడలేదు. ప్రాచీనప్రయోగ మగవడునంతదనుక నిది (Soap) శబ్దభవ మనియే నా నిశ్చయము) మున్నగు నింగ్లీషుపదము లనేకములు తత్సమ

రూపమునను దద్భవరూపమునను మనభాషలోనికి జొరబడుచున్నట్లే సంస్కృతము నుండి వేలకొలదిశబ్దములు తెలుగులోఁ బ్రవేశించియున్నవి. ఇట్లు ప్రవేశించిన వానిలోఁ బ్రాతిపదికములో విశేషముగ మార్పు లేకున్నచో నవి తత్సమశబ్దము లనియుఁ బ్రాతిపదికముగూడఁ గొంతవఱకు మాతినచో నయ్యవి తద్భవములని యు లాక్షణికులు వ్యవహరింతురు. ఈరెండుజాతులశబ్దములలోను నర్థముకూడ మాటుచుండును. శబ్దముమాతినను నర్థముమాతినను నట్టిమార్పు సామాన్యముగాఁ బ్రకృతికి సంబంధించినదే యైయుండును. కుండితులనక పామరులనక యందఱును నిరంతరముగ దీనిని వ్యవహరించుచుండుటయే యిట్టిమార్పులకుఁ గారణము. అందును బామరజనవ్యవహారమే ముఖ్యకారణ మనఁదగును. ఇట్టిమార్పులు గలుగు చున్న భాషయే సజీవముగుభాష యని చెప్పఁబడును. పైనిజూపిన రెండువిధము లలోఁ దత్సమపదములయర్థ మెట్లు వివరిణతమగును? అట్టి వివరిణామమునకు సరి యగుపేతు వేమి? అనువిషయమును గొంతవఱ కిటు సోదాహరణముగ నిరూపింతును.

1. అపధ్యులు:- సంస్కృతము; అపధ్యాః = చంపదగనివారు. తెలుగులో నీశబ్దము కుంటివాండు, గుడ్డివాండు) మున్నగునంగవికలులనుమాత్రము బోధించుచున్నది. ఇట్టియంగవికలులను హింసింపరాదు. కావున వీరి కీపేరు రూఢమైయుండును.

2. అసహ్యము:- సం; అసహ్యమ్ = సహింప శక్యముగానిది. “అసహ్య శిరోవేదనా = తలనొప్పి సహింపనలవిగాక మిక్కుటముగా నున్నదని దీనియర్థము. తెలుగులో మాత్రము తలనొప్పి యసహ్యముగానున్నదని సామాన్యముగా వ్యవహరింపరు. ఏవగింపు, రోత యను నర్థమున నీశబ్దమును వాడుదురు. ఇదిగూడ సహింపశక్యముగానిదే యగుటచే నిట్టివాడుక వచ్చియుండును. ఉదా: వానిదుశ్చేష్టలు చూచినకొలదిని నా కసహ్యము కలుగుచున్నది. సామాన్యవాది కిటు విశేషవరత్సము.

3. గీర్వాణము:- సం; గీర్వాణః=జేవతలు. “గీ రేవ వాణః బాణః యేహంతే” అని దీని వ్యుత్పత్తి. బాణమువంటిమాట గలవారని దీనిభావము. జేవతలు శపించుటకు నమర్థులుగదా! తెలుగున నాధ్యత్యము, గర్వమునని దీనియర్థము.

పైనిజూపినట్లు శాపదానసామర్థ్య మున్నపుడు గొంతమంది కౌద్ధత్య ముండుటగూడ నైసర్గికము గావున నిట్టియర్థము క్రమముగా వచ్చియుండును. ఉదా. “ఏవో నా లుగుముక్కలు చదువుకొన్నను నంత గీర్వాణము పనికిరాదు.”

4. అనుమానము:- సం; అనుమానమ్=పరోక్షనిశ్చయము. ధూమా ద్వహ్నయ నుమానమ్=ధూమమునుబట్టి వహ్ని గలదని నిశ్చయించుట. తెలుఁగున నిట్లుగాక సంశయ మనునర్థమున వాడుదురు. తాకికవ్యవహారమే కాక కవులుగూడ నిట్లే వాడియున్నారు. ఉదా.

(1) కం. మనవీటన కా దయ్య

ర్జునునకు సరివింటివానిఁ జూడఁగ లోకం

బున నెందు లేమి దెల్లం

బనుమానము లేదు తొడరనగునే వానిఁ.

భార. ఉద్యో. 2 ఆ. 166 ప.

(2) చ. పిలసితధర్మచారిణి వివేకవతీమణి సీత; సుస్వభా

వులు యమలార్థకు ల్గుశలపుల్ గ్రహియింపుము వీరి మువ్వరక

వల దనుమాన మొంద నిటువంటిమహాసభఁ జేరి కల్ల లే

బలుకుదునయ్య బొంకినఁ దపంబు ఫలించునటయ్య మానికీ.

ఉత్తరరామాయణము. 8 ఆ. 38 ప.

ఇట్టిపరోక్షనిశ్చయములకు సంశయము మూలమైయుండును గాన ననుమాన శబ్దము క్రమముగా సంశయ మనునర్థమును బోధించుట సోపవ త్తికమే యనఁదగును.

5. కర్మ:- సం; కర్మ=పని. ఏపనిని బోధించుటకైనను సంస్కృతభాషలో దీనిని బ్రయోగింతురు. కాని తెలుఁగున శ్రాద్ధకర్మమునుమాత్రమే బోధించుచున్నది. ఉదా= కర్మ చేయుట కొకకుమారుడైన దగ్గఱ లేకపోయెను. సామాన్యవాచి కిట విశేషవరత్వము.

6. ఫలహారము:- సం; (ఫలాహారః)ఫలహారః=ఫలరూప మగునాహారము. ఏదేని నియమసమయమునం దెల్లపుడును భుజించునన్నమును విడిచి వేతొకపదార్థమును దేనిని భుజించినను నయ్యది ఫలహారమనియే తెలుఁగున వ్యవహరింతురు. ఉదా= “అమావాస్యనాటిరాత్రి” శిష్టులు మినుపకొట్టెగాని పిండిగాని ఫలహారము చేయు

దురు." నియమసమయములందు ఫలములకు బదులుగా భుజించునవిగావున వీని కిట్టి వాడుక వచ్చియుండును.

7. సంభావన:- సం; సంభావనా = శౌరవము. మర్యాద. శుభాశుభము లందు బ్రాహ్మణులు మున్నగువారి కిచ్చుస్వల్పమగుధనమని యాంధ్రుల వాడుక. పూర్వకాలమున నేవేని శుభాశుభకర్మములందు విపులయాశీస్సును గోరువాడు యోగ్యులని తమకుఁ దోచినవారి నాహ్వానించి వారికిఁ గొంతధన మిచ్చి శౌర వించి వారియాశీస్సును బొందుచుండెడి సందర్భమునఁ బైయర్థమం దీశబ్దమును వాడుటకు మొదలిడి యుందురు. అప్పటివాడుక గొంతవఱకుఁ బ్రకృత్యర్థసం బద్ధమే యనఁదగును.

8. సంతర్పణ:- సం; సంతర్పణమ్ = తృప్తిపఱుచుట. ఏవిధమునఁ దృప్తిపఱిచిన సందర్భముననైనను సంస్కృతమున దీనిని వాడుదురు. కాని తెలుఁగున నట్లుగాక యన్న దానముచేఁ దృప్తిపఱుచుసందర్భమునమాత్రమే దీనికి వాడుక గలదు. ధనాదులచేఁ దృప్తికలిగించినను నపుడు సంతర్పణ చేసిననువాడుక లేదుగదా! ఈసంతర్పణకు సమారాధన మనియుఁ గొన్ని యెడల వ్యవహారము గలదు. వచ్చినవారి నారాధించుట యనఁగాఁ బూజించుటయే యప్పటిక ర్తవ్యము గావున నీవ్యవహారముగూడ నుపపన్నముగనే యున్నది.

9. ప్రార్థము:- సం; ప్రార్థమ్ = పూర్వ మారంభింపఁబడినది. అనఁగాఁ జేయఁబడినది. అది పుణ్యకర్మముఁ బాపకర్మముఁగూడఁ గావచ్చును. కాని తెలుఁగులోఁ బూర్వము చేయఁబడినపాపకర్మ మనిమాత్రమే యర్థము. కావుననే పాపకర్మఫలము లగుకష్టముల నొందునపుడే "వానిప్రార్థ మున్నది. ఏమిచేయఁ గలము" అని యందురు. అంతయుకాని యొకమనుజుఁడు సుఖమై యానందించుచుండ వాని నభి నందింపఁ దలంచి "నీప్రార్థము బాగుగా నున్నద"ని యెవ్వరును బ్రయోగించరు. (సామాన్యవాచి కిట విశేషపరత్వము)

10. దాహము:- సం; దాహః = కాలుట, తాపము. తెలుఁగులో నిట్లుగాక తాపోపశాంతిసాధన మగునీరు మున్నగువానికి వాచకమై యున్నది. ఉదా = "కొంచెముదాహ మిప్పింపుడు." అతఃపతప్తఁడై వచ్చి దప్పించే బ్రాణావశిష్టఁడై యున్న మనుజుని నిట్టివాక్యమందలిదాహశబ్దమునకు సంస్కృతములోనియర్థమే దీనికిని గల

దనుకొని మఱితాపమును గలిగించుట కెవ్వరును సిద్ధపడుటలేదుగదా ! మఱియు నీశబ్దము తాపము, దప్పి యనునర్థమునఁగూడ “నాకు చాహా మధికముగా నున్నది” మున్నగువాక్యములలో నగపడుచున్నది.

11. ఉచితము:- సం; ఉచితమ్ = తగినది. తెనుఁగున ధనమును స్వీకరింపకుండఁ గనే యొకవస్తువు నిచ్చినచో నద్దాని నుచితముగా నిచ్చినట్లు వాడుదురు. ఉదా= “ఒక్కసారియే డబ్బునువస్తువులు కొనువారి కొకవస్తువు చితముగా నీయఁబడును.” ఒకసారిపండ్లొందువస్తువులు కొని తన కెంతోలాభము గలిగించినపు డావగ్రకుఁడు కొన్నవారి కొకవస్తువును ధనమును స్వీకరింపకుండఁగనే యిచ్చుట యుచితము. అనఁగా న్యాయ్యము. తగినది. కావుననే యుచితశబ్దమున కిట్టివాడుక కలిగినది. “కేటలా గుచితముగాఁ బంపఁబడును.” అని యిట్లువార్తాపత్రికలలోఁగూడ నీశబ్ద మిట్టియర్థమునఁ దఱుచుగా నగపడుచుండును.

12. గగనము:- సం; గగనమ్ = ఆకాశము. (శూన్యము) తెనుఁగులో నప్రాప్యము; అసాధ్యమునని దీనియర్థము. ఉదా= “ఆతఁడు చేసినట్లు చేయుట యేమి గగనమా?” అనఁగా శూన్యమా? = ప్రియమమున నెచ్చటను లేనిదా? = (అట్టిది చేయుట కష్టముగాన) అసాధ్యమా? అనునీక్రియమున దీనియర్థము విపరీతమై యుండును. లేదా “ఆకాశమంతయాఁకలి సూదిబెజ్జమంతనోరు” మున్నగుకొన్నియాంధ్రలోకోక్తులలో నాకాశమును బెద్దదానినిగా భావించుచుండుట గలదు. దానినిబట్టి గగనమా? = పెద్దదా = (పెద్దపనిని సాధించుట కష్టముగాన) అసాధ్యమా? అనునదియైనను దద్విపరీణామమునకు మార్గము కానోపును. దీని నీయర్థమున రామరాజభూషణకవిగూడఁ బ్రయోగించియున్నాఁడు. “.... గగనఘంటాపథక్రిమణశీలున కెంత గగనమయ్యె లతాంగికొనుచదలు.....” (ననుచరిత్ర)ము-కె. 99 ప.) ఇటు నెంత గగనమయ్యె ననఁగా నెంతపొందరాని దయ్యె ననియర్థము.

13. జిజ్ఞాస:- సం; జిజ్ఞాసా = తెలిసికొనవలయు ననుకోరిక. దేనినేని దెలిసికొనఁ దలచినపుడు హృదయము తడేకచింత నాయత్తమై వ్యాకులమై యుండుట సహజము. ఏదేని కష్టదశలోఁగూడ హృదయ మిట్లే యుండును గాన నీసామ్యమునుబట్టి జిజ్ఞాసగానున్నదని కష్టసమయమునఁగూడ మనవారు వాడుదురు.

14. దక్షత:- సం; దక్షతా = సామర్థ్యము. “ఈవస్తువులు పొదుపుగా వాడుకొనుటకు మాయింట దక్షత లేదు” అనగా మాకు సామర్థ్యము లేదనియే దీనికి మొదటియర్థము. ఎందువలన సామర్థ్యములేదు? పెద్ద లెవరును నింట లేకుండుటవలన. కావున సామర్థ్యాభావమునకుఁ బెద్ద లింట లేకుండుట హేతువైనది. ఇట్టి హేతు హేతుమత్వసంబంధమునుబట్టి కాలక్రమమున దక్షతలేకుండుట యనగా నింట వృద్ధులు లేకుండుట యనునర్థము వచ్చినది. ఈరీతిని దక్షతయనగా నింట నుండు పెద్ద లనునర్థము తేలినది. ఈయర్థమునఁ గవులుకూడ నీశబ్దమును వాడి యున్నారు.

“దక్షతలేనియింటికిఁ బదార్థము వేతాకచోటనుండి వే
లక్షలు వచ్చెనేనియుఁ బలాయనమై చనుఁ గల్గెగాదు పృ
థ్వీక్షము ... ” (భాస్కరశతకము.)

15. కైంకర్యము:- సం; కైంకర్యమ్=భృత్య భావము, శుశ్రూష, సేవ. తెలుఁగున దొంగిలించుట యని యీశబ్దమున కర్థము. విష్ణుభక్తాగ్రేసరు లగు తిరుమంగ యాళ్వారు పెరుమాళ్ళకు నిరంతరసేవ (కైంకర్యము) యొనర్చుచు నొకప్పుడు స్వామియంగుళీయకమును హరించినట్లు పృసిద్ధిగలదు. ఈ తిరుమంగయాళ్వారుల చోరప్రక్రియయే కైంకర్యశబ్దమున కవహరణ మనునర్థము వచ్చుటలో మూలమై యుండును. మఱియు దేవాలయములందలి యర్చకులు పెక్కుమంది దేవస్థానాధి కృతులచేఁగాని తదితరులచేఁగాని భగవద్వినియోగమునకై సమర్పించుఁబడిన వస్తువులను స్వామికి వినియోగించక తా మచహరింతురని దేశములొక గింపదంతి గలదు. అది సత్యమో కాదో పెరుమాళ్ళ కెఱుక. ఇట్లు వారు వస్తువహరణము చేయుచుఁ గైంకర్యము చేయుచున్నారమని చెప్పదురు. కావున నీమార్గమునఁగూడఁ గైంకర్య మనగా దొంగిలించుట యనునర్థము వచ్చుట కవకాశ మగవడుచున్నది. ఉదా. “అచట నేను నాలుగువస్తువు లుంచితిని. అందు రెండువస్తువు లెవరో కైంకర్యము చేసినారు.”

16. ఛాందసుఁడు:- సం; ఛాస్త్రసః=ఛందస్సు తెలిసినవాఁడు. అనగా వేదవండి తుఁడు. “శ్రోత్రియచ్ఛాందసా సమా” శ్రోత్రియచ్ఛాందసశబ్దములు రెండును బర్యాయములని నామలింగాదుకాసనము. తెలుఁగులో నీరెండుశబ్దములయర్థముల

కును జాలభేదము గలదు. శ్రోత్రియుడనగా సదాచారసంపన్నుడు, శిష్టాగ్రేసరుడు. ఛాందసుడనగా లోకజ్ఞానశూన్యుడు, మందుడు. మనదేశములో జరకాలమునుండి, యనగా గాళిదాసు కాలమునుండియు వేదపండితులనేకులు నాగరకతాశూన్యులై మాంద్యముతో నుండెడివారని “వేదాభ్యాసజడః కథంను విషయవ్యావృత్తకౌతూహలః, నిర్మాతం ప్రభవే న్మనోహర మిదం రూపం పురాణోమునిః.” (వేదాభ్యాసమువలన మాంద్య మలవడినబ్రాహ్మ యిట్టిమనోహరరూపమును సృజింపజాలడు) అనువికృతమోర్వశీయవాక్యమువలన మనకు స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. నాటికిని నేటికిని వేదవేత్తలవిషయమున నీయభిప్రాయమే దేశములో నాటుకొనియున్నది. వేదవేత్తలలో జాలమంది చెప్పినమాటయే పలుమాఱు చెప్పుచుఁ జేసినదనియే పలుమాఱు చేయుచు నిట్లుండుట స్వాభావికము. దీనిని బట్టియే ఛాందసశబ్దము చా(చే) దస్తము గలవారనునర్థమునందు రూఢమైనది. చా(చే) దస్తమునశబ్దమైనను ఛాందసత్వశబ్దభవమేకాని కొత్తది గాదు. ఛాందసశబ్దమును బైనిజెప్పినయర్థములో రామకృష్ణకవిగూడ వాడియున్నాడు.

ఉ. “సారథి ఛాందసుండు బడిసాగదు చక్రియుగంబు....

.....తానట మాసరియంచు దత్పరిఁ

దేరులు నవ్వు శంకరుని తేరిని గేతనకింకిణీధ్వనిఁ”

పాండురంగమహాత్మ్యము - 1 ఆ. 115.

17. ముష్టి:- సం; ముష్టి=పిడికిలి. దీనికిఁ గ్రమముగా బిచ్చగాండ్రీకుఁ జెట్టు పిడికెడుబియ్యమనియు ధాన్యమనియు వాడుక వచ్చినది. లేదా బియ్యముగాని ధాన్యముగాని గలపిడికిలి యనియైనను జెప్పవలయును. ముష్టికి వచ్చిరి, ముష్టి వేసితిని మున్నగువాక్యములలో సంస్కృతమున గలవట్టిపిడికిలి యనునర్థముచెప్పట పొసఁగనేరదుగాదా !

18. దండము:- సం; దణ్డ=కట్ట. అంధ్రభాషలో నిది సమస్కార మనునర్థమున వాడబడుచున్నది. వినీతుఁ డగువాడు పెద్దలకు సమస్కరించునపుడు కట్టవలె భూమిపైని బడవలయునని నియమము. దీనికే దండప్రణామమని పేరు. దీనినిబట్టి క్రమముగా దండశబ్దమునకు సమస్కారపర్యాయత్వము సిద్ధించినది. ఉదా. “పెద్దలు కనబడినతోడనే దండము పెట్టవలయును.” ఈవాక్యములోని దండమనుదానికి

సంస్కృతములోని యర్థమే చెప్పినచోఁ బెద్దలు పిన్నవారి కగవడుటకే భయపడ వలసియుండును.

19. చిత్తము:- భాగ్యము:- సం; చిత్తమ్=మనస్సు. తెనుఁగులో నవరేని యొకవిషయము చెప్పచున్నపుడు శోతలు 'ఊ, ఊ' అని యూఁకొట్టుచు విను నలవాటు గలదు. అట్లు పెద్దలు చెప్పచున్నచో 'అయ్య, అయ్య' యనుచు విందురు. ఈసందర్భముననే 'చిత్తము, చిత్తము' అనియు ననుచుండురు. అది తమ చిత్తములో నున్నట్లే యనఁగాఁ దమయభిప్రాయము సరియైనదే యనీ యెప్పటి కప్పు డంగీకరించుచు వినుచుండుసందర్భమేమోయని స్ఫురించుచున్నది. ఇదిగాక పెద్ద లేదనికార్యము నియోగించినప్పుడు 'చిత్తము' అని యందురు. అనఁగాఁ దమ చిత్తము ననుసరించి తప్పక యాకార్యము నెఱవేర్తు నన్నంతయర్థము దానిలో స్ఫురించుచున్నది.

మఱియు నిట్టిసన్నివేశములలో, ననఁగాఁ బెద్దలు ప్రసంగించుచున్నయెడ వైష్ణవులు 'భాగ్యము, భాగ్యము' నుచు వినునాచారము గలదు. కటాక్షించి దేవరవారీసంగతి సాయించుట దాసునిభాగ్యము. అనఁగా నదృష్ట మనునూహతో నీవాడుక పుట్టియుండును. వీరిలోఁ బ్రకృతి మిక్కుటముగా నుండును గావునఁ జైవాడుక కిట్టి యభిప్రాయమును గల్పించుట యుపపన్నమని తోచుచున్నది.

20. స్వయంపాకము:- సం; స్వయంపాకః= స్వయముగా వండుకొనుట. కృమముగా నీశబ్దము స్వయముగా వండుకొనుట కిచ్చెడిసామగ్తిని బోధించినది. ఇంకను రానురాను స్వయముగా వండుకొనుటకుఁగాక యింటికిఁ దీసికొనిపోయి విక్రియించు కొనుటకయిననుసరే యొకమనుష్యుఁడు స్వయముగా వండుకొన్నచో సరిపడునట్లిచ్చెడిభోజనసామగ్తికి వాచకమైనది. ఉదా= నేడు ద్వాదశిగావ్రన నిద్దఱకు స్వయంపాకము లిచ్చితిమి.

21. ప్రియము:- సం; ప్రియమ్= ఇష్టమైనది. ఏవస్తువైనను బదియందికి నిష్టమైనపు డందఱును దానినే కోరుట నైసర్గికము. అట్లు పలువురు కోరుచున్నవస్తువునకు విలువ హెచ్చగుటయు స్వాభావికమే. కావుననే ప్రియమనఁగా హెచ్చుధర గల వస్తు వనునర్థము తెలుఁగున రూఢమైనది. "శీతకాల మగుటచేఁ గాఢోలును బహుధునఁ గంబళ్లు మిక్కిలి ప్రియముగా నున్నవి.

22. స్వస్తి:— సం; స్వస్తి = మంగళము. తెలుగులో స్వస్తియనగా గొం
దఱు వైదికులు రెండుపక్షములుగా విభక్తులయి వేదములో నేదోయొకభాగము
నందుకొని యొకరివెంబడి నొక రందలివాక్యముల నేకరువుపెట్టుట యనునర్థమువచ్చి
నది. శుభకార్యములలోను మఱికొన్నియుత్పవాదులలోను వేదమును బఠింపవలయు
ననియు నయ్యది శుభప్రదమనియు మనవారిసిద్ధాంతము. ఇట్లు వేదమును నవిశ్రాం
తముగా నొక్కరే చెప్పటలో శ్రమ యధికమగును గావున నట్లుభయపక్షముల
వారు సద్దేశిని చెప్పవాడుక పుట్టియుండును. ఇట్లు చెప్పట మంగళమునకు హేతు
వగుచున్నది. హేతు హేతుమత్తులకుఁ గ్రమముగా నభేదాధ్యవసాయము చేసికొని
యిట్లు వేదము నేకరువుపెట్టుటనే స్వస్తియని వాడుచున్నారు. లేదా యావేదమంత్ర
ములలోఁ గొన్ని “మంగళ మగుఁగాక” యనునర్థముగలవికూడ నుండునుగావున నా
మంత్రములమూలమున స్వస్తిచెప్పచున్నా రనువాడుక వచ్చినను రావచ్చును.

23. అన్యోన్యము:— సం; అన్యోన్యమ్=పరస్పరము. అంధ్రమునఁ జేమి మను
నర్థమున దీనిని వాడుదుము. ఉదా: “వారిద్దఱకును నెంతో యన్యోన్యము” చేమి
మనుభావ మెప్పుడును నొకరిపై నొకరికి బరస్పరము నుండవలసినది గావున నిట్టి
యర్థమువచ్చుట సమంజసమే యనఁదగును.

24. అవసరము:— సం; అవసరః=సమయము. తెలుగులో నావశ్యకత యను
నర్థమున వ్యవహరింతురు. ఉదా: “నేను రావలసినయవసరము లేదు. ” ఎవరియవ
సరము వారిది ” ఇత్యాదులలో నవసరశబ్దమునకు సమయార్థకత్వము చెప్పినచో
వాక్యార్థము పొసఁగియుండదు. అవశ్యకత యనునర్థమే యిట్టిచోట్ల వక్త్రభీష్టమై
యుండును. నీ కీవస్తువు కావలెనా? నా కవసరములేదు. అది కావలసినసమయము
నాకు లేదు= అది కావలసినసమయ మిది కా దనుట. ఇట్టి కొన్నివాక్యములలో
మొట్టమొదట సమయార్థకత్వమే యుండి క్రమముగా నయ్యది యన్వయసారశ్యా
పేక్ష లగువారిచే నావశ్యకత యనునర్థము గలదిగా మార్పబడియుండును.

25. అగ్రహము :- సం; అగ్రహః=పట్టుదల. “అనేనైవ పక్షేణ విజయినా
భవితివ్యమితి నాస్మాక మాగ్రహః”=ఈపక్షమే నగ్గవలయునని మా కేమియుఁ
బట్టుదల లేదు. అని సంస్కృతములో దీని వ్యవహారము. ఏదేనియొకవిషయమును

బట్టుదలతో వాదించుచున్నపు డాసందర్భమునుబట్టి యా పట్టుదల కోవసమ్మిశ్రిత మగుటయుఁ గలదు. దీనింబట్టియే యాగ్రహమునఁగాఁ గోవ మనునర్థము తెనుఁగు లో రూఢమైనది. ఉదా. “తప్పుచేసిన భృత్యునిపై రాజునకాగ్రహము జనించును”

26. ఆలయము:- సం; ఆలయః=ఉనికిపట్టు, స్థానము, ఇల్లు. గ్రంథాలయము, దేవాలయము, వస్త్రాలయము, కార్యాలయము, హిమాలయము, విద్యాలయము మున్నగుసమాసములలోని యాలయశబ్దమునకు స్థానమనిమాత్రమే యర్థము. రానురా నిది తెలుఁగులో దేవాలయ మనువిశిష్టార్థమును బోధించుచున్నది. ఉదా: “సాయంకాలము తఱుచుగా నందఱును నాలయమునకు వెళ్ళుదురు.” కేవలమగు (దేవాదిపదసమభివ్యాహారము లేని) నాలయశబ్దమునకు సంస్కృతమున నిట్టివిశిష్టార్థ మెచ్చటను గానరాదు. సామాన్యవాచి కిట విశేషకరత్వము.

27 కుశలము:- సం; కుశల= నేర్పుగల (విశేషణము) కుశలమ్= డేమము. “అయ మతీవ కుశలః”=ఇతఁడు మిగులనేర్పరి.- ‘ఉభయకుశలోపరి’లోనికుశల శబ్దము డేమార్థకమని యందఱును నెఱుంగుదురు. ఇట్లుండ నాంధ్రభాషలో ‘ఇటుక టము, ఇటుకు’, ‘అనునర్థములో వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఇది ప్రకృత్యర్థమునకు సంబంధించియున్నట్లు పైకి గోచరించుట లేదు. కాని చిన్నయింటిలోఁ గాపురముచేయువారిని మీకు సదుపాయముగా (వసతిగా) నున్నదాయని ప్రశ్నించినచో “నేదో యందులోనే కుశలముగాఁ గాలడేమముచేయుచున్నా”మని చెప్పుదురు. స్థలము తక్కువగా నున్నపు డింట నుండువస్తువులను యధేచ్ఛముగా నెచ్చటివాని నచ్చట విడువక నేర్పుతో వాని నన్నిటిని సరుదుకొనవలసియుండును. కాఁగా నిటుకుగా నున్నస్థలమున నేర్పుగానుండవలయునని తేలినది. ఇట్టివాక్యములలో “నిటుకటము, నేర్పు’అనువాని కిట్టిసంబంధము కలిగియుండుటచేఁ గ్రామముగాఁ గుశలశబ్దము వ్యవహారమున నిటుకటమనునర్థమునందు రూఢమై యుండు నేమోయని తోచుచున్నది.

28 పథ్యము:- సం; పథ్యమ్= హితము, మేలు గలిగించునది. “అప్రియస్యచ పథ్యస్య వక్తా శ్రోతాచ దుర్లభః” అప్పటికి శ్రోత కిష్టము గాకపోయినను భావికాల మున మేలుగలిగించుమాటను జెప్పవాఁడును నట్టిమాట వినువాఁడునుగూడ నరుదుగా నుండురని దీనియర్థము. ఇట్లది మాటనుగాని కార్యమునుగాని మఱి దేనినైతనుగాని భావికాలమున మేలుగలిగించుసర్వమును సంస్కృతములో బోధింపఁజాలియున్నది.

కాలక్రమమున నిట్లన్నిటిని బోధింపక తెనుఁగువ్యవహారమున మేలుకలిగించునాహారమునుమాత్రమే బోధించుచున్నది. అదియైనను సామాన్యముగా రోగనివృత్త్యనంతరము రోగి కిచ్చునాహారమునేకాని తదితరులయాహారమును బోధింపదు. ఏదేని రోగము సంభవించునపుడే యాహారనియమముగాని లేనపుడుగూడ నిత్యము నుండవలసినయానియమము మనవారియభ్యాసములో లేనట్లుగూడ నీశబ్దముయొక్క యర్థవివరిణామరీతియే సూచింపఁజాలియున్నది. ఉదా= “నిన్ననే పథ్య మిచ్చితిమి.”

29. తద్దినము:- సం; తద్దినమ్ = (తద్ + దినమ్) ఆదినము. తెనుఁగులో నీశబ్దము నాద్విక మనునర్థమున వాడుదురు. లజ్జాకరమును జాగుష్పాకరమును నమంగళద్యోతకమును నగునర్థము గలశబ్దముల నుచ్చరింపక వానికిఁ గొంచెము సంబంధించినయేవోపదములను బ్రయోగించుచు నాయర్థమును వ్యక్తీకరించుట మనవారికి స్వభావము కావుననే (1) యింటిలోఁ బసపు నిండుకొన్నది. (అయిపోయినపుడు) (2) దీపము పెద్దదయినది. (ఆటిపోయినపుడు) (3) మంగళసూత్రము పెరిగిపోయినది. (తెగినపుడు) మున్నగువాడుకలు వచ్చినవి. ఇట్లే చనిపోయిన దినమని చెప్పటకు సంకోచించి ‘ఆ దినము=చనిపోయినదినము’ అనునర్థము స్ఫురించునట్లు తద్దినమనుశబ్దమును వాడుచున్నారు.

30. మంగళసూత్రము:- సం; మంగళసూత్రమ్ = వివాహములో వరుఁడు వధువుయొక్క మెడలోఁ గట్టెడు పుస్తైలు గుచ్చిన మంగళకరమగు (త్రాడు) సూత్రము. పుస్తై లేవ్వుడును నీమంగళసూత్రముతో సంబంధించియే యుండునుగావున వీనికిఁగల యవినాభావసంబంధముచే నీరెంటిని నభిన్నములుగా భావించుటవలనఁ గావలయును మంగళసూత్రమనగాఁ బుస్తై లనునర్థముగూడ వాడుకలో రూఢమైనది. ఉదా= “మంగళసూత్రములు రెండిటికిని గొంచెము సొట్లు (నొక్కులు) పడుటచే బాగుచేయుటకై కంసాలి కిచ్చిరి.” “ఆరెండుమంగళసూత్రములును నొక్కొక్కటి తులము తులము బంగారముతోఁ దయారయినవి.” ఇత్యాదులలో సూత్రమనఁగాఁ ద్రాడని యర్థముచెప్పట యెంతమాత్రమును భాసఁగియుండదు.

31. మధుపర్కము:- సం; మధుపర్కః = తేనె, నేయి, పెరుగు, నీరు, చక్కెర యనునీయైదిటిని గలిపి యతిథి కిచ్చు మిశ్రితద్రవ్యవిశేషము - కన్యాదానసమయమున వరునికిఁగూడ దీని నిచ్చి సత్కరింపునాచారము గలదు, అల్లుని నిట్లు సత్కరింపునాచారము గలదు.

రించినపీడవ నూతనవస్త్రములఁగూడ నిత్తురు. కావునఁ గ్రమముగా నల్లునికిఁ గన్యా దానసమయమున నిచ్చువస్త్రము లను సర్థమునమాత్రమే వ్యవహరింపఁజూచ్చిరి. అతిథిసత్కారస్వరూప మెట్టిదో యట్టిసత్కార మెందుల కావశ్యకమో తెలియని యీ కాలమున మధుపర్కశబ్దమునకుఁ గల ప్రకృత్యర్థమును మనవారు మఱచుట వింతకాదు. ఇఁక వివాహములో వరునికిఁ దేనె మున్నగువానిని గలిపియిచ్చునాచార మున్నను నయ్యది యావైవాహికకృత్యముల తొందరలో నందఱకును దెలియక దానిని సంబంధించి యిచ్చునూతనవస్త్రములు మాత్రము స్పష్టముగాఁ జేక్షకుల కందఱకును నగవడునుగాన మధుపర్కమనఁగా వరుని కిచ్చు నూతనవస్త్రములే యనునర్థము నాటుకొన్నది. ఉదా. “అల్లునికి జరియించుఖద్దరుమధుపర్కములు తెచ్చినారము.”

32. అయోమయము:- సం; అయోమయమ్ = ఇనుపది. - సర్వసామాన్యముగా మనవారికిఁ దెలిసియున్న ప్రసిద్ధలోహములలో నెనుము మిక్కిలిసాంద్రమై దిట్టముగా నుండునది; అయ్యది దుష్ప్రవేశము = చొరరానిది. ఈయర్థమునుబట్టియే తెనుఁగులో నేదేనిదుష్ప్రవేశముగఁగాని యసాధ్యముగఁగాని దుర్బోధముగఁగాని యున్నదని చెప్పవలసి వచ్చినపుడు ‘మిక్కిలి యయోమయముగా నున్న’దని యందురు.

33. పూజ్యము సం; పూజ్యమ్ = పూజింపఁదగినది, (విశేషణము). ఇది తెనుఁగులో శూన్యము (లేనిది) అనునర్థములో వాడఁబడుచున్నది. ఆబాలునికిఁ దెలివి లేటలు గలనా యని ప్రశ్నించినపు డాపిల్లవాఁడు తెలివిలేనివాడయినచో “నన్నియు నున్నవిగాని తెలివిలేటలుమాత్రము పూజ్య”మని సమాధానము చెప్పదురు. ఈసందర్భమున, ‘తెలివిలేటలుమాత్రము నున్న’ యనియుఁ జెప్పుట గలదు. ఈ నున్నశబ్దము శూన్యశబ్దభవమేకాని కొత్తది గాదు. కాన దీనినిగూర్చి యంతగా విమర్శింపఁబనిలేదు. ఈయర్థము పూజ్యశబ్దమున కెట్లువచ్చినదో యామార్గము మనస్సున కంతగా సరిపడకున్నది. పూజ్యశబ్దమునకు శూన్యమనునర్థము తాత్వికవ్యవహారమునందుమాత్రమేకాక గాంధిక భాషలోఁగూడ నున్నట్లు,

కా. “భక్తుం డెవ్వఁడు ముక్తికైశికపయఃపానంబు గావించి ని
ర్ముక్తశ్చేతకు ముక్తశ్చేకిఁ గరంబుల్ మోడ్చి సత్యామన
స్సక్తుం గన్గొను వాఁడు గన్నయదివో జన్మంబు మేఁదాల్చియన్
ముక్తుం డాతఁడు భావికాలజననంబుల్ వానికిం బూజ్యముల్.

అను పాండురంగమాహాత్య (2౮-155ప.) ప్రియోగము చెప్పుచున్నది. కన్నుల నడ్డుకొని సంగ్రహింపవలసిన యీశబ్దమును శబ్దరత్నాకరకారులు మఱచికాఁబోలు విడచినారు. మఱియు దీనికి సున్న యనునర్థము కన్నడభాషలోఁగూడ సురూఢమైయున్నట్లు కిర్లాటకపండితులు చెప్పుదురు. ఇట్టిన్నిరీతుల వ్యాప్తమైయున్న యీయర్థము దీనికి వచ్చుటలో నేదేని జక్కనిమార్గ ముండితీరవలయును. ఇంకను విమర్శించినఁగాని నిరూపింపవలనుపడదు.

34. దేవతార్చనము:- సం; దేవతార్చనమ్ = దేవుని బూజించుట. తెనుఁగున “తాము మాయంటికి దేవతార్చనమునకు దయచేయవలయును.” మున్నగువాక్యములలో దేవతార్చనమనఁగా భోజన మని యర్థము. ఈవాడుక స్మార్తులలో నధికముగా నుండును. పూర్వము స్మార్తు లెల్లరును భోజనమునకు ముందుగా దేవతార్చనముచేసి వెంటనే భోజనముచేయు నభ్యాసముండెడిది. ఇట్లు భోజనము దేవతార్చనాసమంతరభావి గావున దేవతార్చనమనఁగా భోజన మనునర్థము రూఢమైనది. అదిగాక యేగృహమందు దేవతార్చనము చేయుదురో యచ్చటనే వండినపదార్థములను దేవునికి నివేదనచేయవలయుననియు నట్లు నివేదనచేసినపదార్థములనే తాము గూడ భుజింపవలయుననియు నియమము గావున నెచ్చట దేవతార్చనముచేయుదురోయచట భోజనము తప్పనే తప్పదు. ఇప్పటిస్మార్తులలోఁ జాలమంది దేవతార్చనావిధానమునైన నెఱుంగకున్నను వెనుకటివాడుకయే యనుసూతముగా వచ్చుచుండుటచే నందఱును నీశబ్దమును బైయర్థమున వాడుచున్నారు.

35. భద్రము :- సం; భద్రమ్ = మంగళము. తెనుఁగున నిది జాగ్రత్త యనునర్థమున వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఎప్పుడైనను జాగరూకతతో నుండుట శ్రేయస్సునకు, మంగళమునకు హేతువగును. క్రిమముగా హేతుహేతుమత్తుల కభేదమును గల్పించుకొనుటచే నిట్టివాడుక వచ్చియుండును. ఉదా = “నేను దిరిగివచ్చువఱకు నింటివద్ద భద్రముగా నుండవలయును.”

మనదేశములో సంస్కృతసమములై వ్యవహరింపఁబడుచున్నయాంధ్రీపదముల యర్థవిమర్శనామపద్ధతిని స్థాలీపులకన్యాయమున నిటఁ జూపినాఁడను. ఇంకను సన్న్యాసి, అవస్థ, సంగతి, వర్తమానము, అద్వైతము, సదుపాయము, దురంతము, అభిజాత్యము, ఉద్యోగము, భ్రమ = (ఆశ) రాధాంతము, విపరీతము, గ్రహణా

రము, తీర్థము, వాచకము, మర్యాద మున్నగునిట్టిశబ్దము లెన్నియో కలవు. పైని జూపినశబ్దము లన్నిటికిని నర్థవివరిణామము తెలుగులో జరిగినదేకాని సంస్కృతము లోనిది గాదు. సంస్కృతములోఁగూడ సామాన్యవాచకము లగువంకజాదిశబ్దము లకు విశేషవాచిత్యమును విశేషవాచకము లగుతైలాదిశబ్దములకు సామాన్యవాచకత్వమును రూఢమగుటయు నిట్టింకను ననేకరీతుల నర్థము మాఱియుండుటయు సుఖ్య సిద్ధము. ఇట్లే దేశ్యాంధ్రములోఁగూడ వాయుసామాన్యవాచియగు 'గాడుపు' శబ్దము వాడుకలో వేడిగాలినిమాత్రము బోధించుచున్నది. ఉదా: "ఘోళుపు హెచ్చుగా నున్నది." ఇటు శబ్దరూపముగూడఁ గొంతమాఱియున్నది. ఏదైనను హెచ్చుగా నున్నదని చెప్పనప్పు డాశబ్దముతో వత్తక్షరములను (వర్గద్వితీయచతుర్థములను) బ్రయోగించుట ఖనవారి కలవాటైయున్నది. కనుకనే "ఘట్టిగా వల్లించిరిని" "మెత్తగా నలిగిపోయినది" ఇత్యాదివ్యవహారములలో వత్తక్షరము లుచ్చరింపఁబడు చుండును. ఇత వివాహమగుచున్నవరుని బోధించుపెండ్లికొడు కనుపదమును వడక (వడుగు) పెండ్లికొడుకనియు, గర్భాధానపుఁ బెండ్లికొడు కనియుఁ జివరకు బాలసార పెండ్లికొడు కనియుఁ గూడ నతివిచిత్రముగా వాడుచున్నారు. ఇట్టి మార్పులన్నిటికీ బ్రవాహరూపమున నుండువ్యవహారమే కారణము. ఈమహాప్రవాహమును నివారింప శక్యముగాదు. నివారింప యత్నించుట సమంజసమును గాదు. ఇట్టియర్థవివరిణామము గలశబ్దములు లోకమున రూఢములై క్రమముగా మహాకవులచేఁ బ్రయుక్తములగుటయుఁ గొంతవఱకుఁ జూపియుంటిని. ఇప్పటికింకను గవులచే నాదరింపఁ బడని శబ్దములుగూడఁ గాలక్రమమున గ్రంథములందుఁ బ్రవేశింపకతీతదు. ఇట్లు మాఱుచున్నశబ్దములను వానియర్థములను గ్రహించుచు దీనినిబట్టి వ్యవహారబలమన నెట్టిదో పరిశీలించుచు నిట్టిశబ్దార్థముల పరిగ్రహ్యతను లోకమునకు బోధించుచు నానందించుచుండుటమాత్రమే భాషాతత్త్వజిజ్ఞాసువులకుఁ గరవ్యము.

పైనిజూపినవానిలో నర్థములవివరిణామకృమమును సరిగా గుర్తించఁజాలక నే నేమెంతబ్బిబ్బుగా నిరూపించియుంటినేమో! అట్టివానిని నూక్కుదృష్టితో విచారించి నవరించుభారము భాషాచరిత్రపరిశోధకులవఱకు నుంచి యిప్పటి కింతటితో విరఘించుచున్నాఁడను.

గ్రామ్యసవాదనిరసనము

వాసా సూర్యనారాయణశాస్త్రి

రావ్ సాహేబ్ శ్రీగిడుగు వెంకటరామమూర్తిపంతులుగారితో నాకు విశిష్టపరిచయము కలదు. వారు చేసినతెలుగుభాషాసేవా విధానవిశేషములను కనులారచూచి చెప్తలార విని యున్నాను. వారు భాషాసముద్రమును పూర్ణముగా మధించి దానిసారమును లోకమునకు ప్రసాదించినారు. వారు విమర్శకదృష్టితో పరిశీలించని తెనుగుగ్రంథముగాని, తెనుగుపదముగాని, లేదనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. కొందరు పండితులు పంతులుగారు గ్రాంథికభాషావిద్యేషులనినీ, గ్రామ్యవాదులనినీ, అపవాదములను లోకములో వెల్లడించారు. ఈయపవాదములు నిరాధారములు అన్యాయములని నాయల్పజ్ఞతతో నిరూపిస్తున్నందులకు ప్రజ్ఞులను మన్నింప వేడుతున్నాను.

పాణిన్యాదులు అపభ్రంశము అపశబ్దపర్యాయముగా చెప్పిరి. తెనుగువ్యాకర్తలు అపభ్రంశగ్రామ్యములు పర్యాయములని చెప్పి లక్షణలక్ష్యములను చూపిరి.

ఆచార్యదండి. శ్లో॥ “శాస్త్రీషు సంస్కృతా దన్య దపభ్రంశత యేరితం.”

శాస్త్రములయందు సంస్కరింపబడినదానికంటె వేరయినది యపభ్రంశమని చెప్పెను. శౌరసేని, మాగధి, మున్నగుప్రాకృతభాష లన్నియు సంస్కృతభాషా పరిణామములే. తెలుగుభాషకూడా వాటిలోనే యంతర్భవించును.

“సకలజగజ్జంతూనాం వ్యాకరణాదిభి రనాహితసంస్కార సహజో వచన వ్యాపారః ప్రకృతిః తత్ప్రథమం తతఃకరతంవా ప్రాకృతం.”

సకలజంతువులకు వ్యాకరణాదులచే అసంస్కృతమై సహజమైన వచనవ్యాపారమే ప్రకృతి. దానియందు పుట్టినదికాని, దానివలన వచ్చినదికాని, ప్రాకృతము అనబడును. ఈవచనమును పరికించిన ప్రాకృతభాషలు వ్యాకరణనిరపేక్షములని విశదమగును. ప్రాకృతభాషలు వ్యవహారములో తరుచుగా మారుచుండుటచే అర్వాచీనులగుబోధమునకై వాటికి వ్యాకరణములు పుట్టియుండును. ఇట్టిస్థితిలో ప్రాకృత

భాషాసామాన్యమంతయు అవభ్రంశమే యగును. ఇది శ్రీరామమూర్తిపంతులు గారి వాదమునకు అత్యంతము సాధకముగా నె యున్నది. ఆంధ్రీశబ్దచింతామణి నన్నయ భట్టవిరచితమని యంగీకరించినను అలక్షణము వారిభాషాప్రపంచములో శతాంశము నయినను సంస్కరింపలేదు. నన్నయభారతముకంటె ప్రాచీనమైనతెనుగువ్యాకరణ మొక్కటిన్నీ కానరాదు. నేటికిన్నీ ప్రాచీనప్రయోగములను నిశ్శేషముగా సం స్కరించినతెనుగువ్యాకరణము లేదు. కాబట్టి అసంస్కృతము గ్రామ్యము (అవ భ్రంశము) అంటే భారతాదులకే ఆదుర్గతివట్టినను. “ప్రయోగమూలం వ్యాకరణం” “సిద్ధి ర్లోకా ద్వైశ్చ” అనుప్రమాణములచే శబ్దసిద్ధి శిష్టలోకైకశరణ్యమనినీ; సిద్ధశబ్దములకు వ్యాకర్తలు ప్రకృతిప్రత్యయవిభాగమును చూపి వర్ణాగమ, వర్ణ లోప, వర్ణ వ్యత్యయాదిరూపసంస్కారమును చేయుదురనినీ తెల్లమగును.

అచార్యుడండి - శ్లో. “ఆభీరాదిగిరః కావ్యే వ్యవభ్రంశత యేరితం.”

కావ్యములయందు గొల్లలు మున్నగువారిపాటలు అవభ్రంశములు అని చెప్పె ను. “ఏట్రా” “అట్రా” ఇట్టిపదములను గ్రామ్యులు వాడుదురు. అట్టిపదములను వాడండని పంతులుగారు ఎన్నడున్నా చెప్పియుండలేదు. కావున ఈయవభ్రంశలక్ష ణమున్నా పంతులుగారివాదమును స్పృశింపదు.

ఉత్తలక్షణవంతమైయుండునట్టి కావ్యము నెఱుంగవలయు సంస్కారమనుచు హీనలక్షణకావ్యంబు నెఱుంగవలయు గ్రామ్యమనుచునుమతియవభ్రంశమనుచు. చులకగా గ్రామ్యజనములువలకునట్టి తెనుగుమాటలు గ్రామ్యంబులనఁగఁబడియె వర్ణలోపంబునొంది కావ్యములఁజొరపు పరులఁదెగఁజెనుచో నొప్పుఁబాలదొంగ. వస్త్రాడా హరి సొమ్ములు తెస్త్రాడా గొల్లడంట దిట్టక కరుణన్ ... ఇత్యాది
(అప్పకవీయము.)

అప్పకవి ‘లక్షణవంతమైనకావ్యము సంస్కారము; లక్షణహీనమైనకావ్యము గ్రామ్యము లేక యవభ్రంశము;’ అని నిర్వచించెను.

నన్నయభారతమునకు పూర్వము లక్షణము లేదుగదా! సమకాలీనులు తన్ను ప్రశ్నించినచో నన్నయ యేలక్షణమును చూపి తనభారతమును సమర్థించుకొని యుండును ? అర్వాచీనకవులయినను తమప్రయోగములకు ప్రాచీనలక్షణములను చూపజాలరు.

“సిద్ధేశ్వరార్థసంబంధే” అని శబ్దసిద్ధియు అర్థసిద్ధియు లోకమువల్లనే కలుగవలయు నను న్యాయము సంగీకరించవలయును. లేదేని ప్రాచీనసవీనాంధ్ర వాఙ్మయమంతయు లక్షణహీనమగుటచే నప్పకవిగారి గ్రామ్యతాదోషమునకు లక్ష్యమగును.

గ్రామ్యజనులు చులకగా పలుకుటచే వర్ణలోపమును పొందినపలుకులు గ్రామ్యములని యిట్లకవి రెండవలక్షణమును చెప్పి “వస్తాడా” “తెస్తాడా” ఇత్యాది లక్ష్యములను చూపెను. వర్ణలోపము సంస్తారైక దేశము. చూచినవారు, చూచినవారు; ఇందు వకారము లోపించినది. ఇట్టివి భాషలో వేవేలున్నవి. గ్రామ్యులే కాదు. నాగరికులయినను అర్థప్రతీతి కాకుండా విరూపముగా నుచ్చరించినచో నవి గ్రామ్యములే కావచ్చును. వస్తాడు తెస్తాడు ఇత్యాదిపదములు భాషాశిష్టులచే సభలయందు అనేక శతాబ్దములనుండి ధారాశ్రముగా నుచ్చరింపబడుచున్నవి. గ్రంథాదులయందుకూడా ప్రాయబడుచున్నవి. తెనుగువ్యాకర్తలు సిద్ధశబ్దములను సంస్కరింపవలసినదే కాని గ్రామ్యములని తోసిపుచ్చరాదు. అప్పకవి గ్రామ్యలక్షణములున్నూ పంతులు గారిభాషను అణుమాత్రము సృశింపవు.

పంతులుగారి వాదస్వరూపము

పాణిన్యాదులు దేవభాషను విపులముగా సంస్కరించి అందు వైదికభాష వ్యవహారభిప్రమగుటచే ప్రయోగార్హము కాదనిరి. ఆయాదేశములలో నాయాకాలములలో శిష్టవ్యవహారమం దున్నపదముల నన్నిటిని సంగ్రహించి సంస్కరించిరి. వలయుచోట పెక్కురూపాంతరముల నిచ్చిరి. వైదికభాషవలె నన్నయాదులభాష ప్రాయికముగా వ్యవహారభిప్రమైనది. వారికాలములో నాభాష వ్యవహారముకు సన్నిహితముగా నుండుటచే అర్థస్ఫూర్తిని శీఘ్రముగా కలిగించియుండేది. ప్రకృతకాలమున నట్లుకాదు. భాషప్రకాశనమును చేయుటయే భాషయొక్క ముఖ్యప్రయోజనము. అట్టిప్రయోజనము సంకుచితమగుటచే నాప్రాచీనభాష ప్రయోగార్హము కాదు. ఇంతే కాదు. నన్నయాదులు తమకాలపు శిష్టవ్యవహారములో నున్నభాష సంతను తమకృతులలో సంగ్రహించియుండలేదు. అట్టిసంగ్రహణమున్నూ అశక్యము; అసంభవము. వారు ప్రయోగించిన సుబ్రతిజస్తపదములలో వారు ప్రయోగించని యితరరూపములు నేడు మనకు దుర్భాషాస్థులు. అనాటికారకస్వరూప

వము మనకు సువిజ్ఞేయము కాదు. ఆధునికకవులు వాటి ననుకరింప ప్రయత్నించి భ్రమప్రమాదములకు లోనయిరి. ఈయనుకరణముచే ప్రాచీనము, వ్యావహారికము, కాని యొకకృతకభాష దేశములో పొడచూపినది. కాబట్టి వైదికభాష వలెనే ప్రాచీనపు తెనుగు మన కత్యంతపూజ్యమే యయినను ప్రయోజ్యము కాదు.

ఇ స్తివి, చే స్తివి, ధారవో స్తివి, ఇచ్చేవారు, హెచ్చేది, అయితే, ఏలా, అంతా, అనిన్నీ, వాళ్లు, వాటికి, ఇత్యాదిపదములు వేలకువేలు తెనుగువ్యాకర్తలచే గ్రామ్యములని నిషేధింపబడినవి. ఈపదములు రామస్తవరాజీయము, షట్టాభిరామాయణము, శతకములు, శాసనములు, ధర్మశాస్త్రాదిగ్రంథములవ్యాఖ్యానములు, మొదలగువాటియందున్నా, శిష్టవ్యవహారమందున్నా, అనేకశతాబ్దములనుండి యఖండవ్యాప్తి కలిగియున్నవి. ఇట్టిప్రయోగమహితము లయినపదములను గ్రామ్యములని నిరాకరించుట భాషాసంప్రదాయవిరుద్ధము. వలయుచో వాటిని సంగ్రహించి సంస్కరించుటయే వ్యాకర్తలధర్మము. జీవద్భాషలు నిత్యము పరిణమించే స్వభావము గలవి. వాటిపరిణామమును, అభివృద్ధిని, నిర్బంధించుట కెవ్వరికి నెన్నడు శక్యముకాదు. వ్యావహారికభాషలో తమభావముల చక్కగా వెల్లడించుటకు వలువుర కవకాశముండును. దానిచే లోకములో విజ్ఞానము, భాషయున్నా, మిక్కిలి యభివృద్ధిచెందును. నిరోధము యభివృద్ధికి భంజకము; భాషలమూలసూత్రమునకే విరుద్ధము. వ్యవహారభిప్రాయమైన భాష నానాటికి క్షీణించుట జగద్విదితమే. తెలుగు వ్యాకరణములు వరస్పరవిరుద్ధములు; పరిమితములు; ప్రాచీనభాషనైనను సమగ్రముగా సంస్కరింపజాలక కుంతితములైనవి. వాటిపై నాధారపడి భాషను నిర్బంధించుటకాని, లఘుమార్గమునకు తీర్పుటకాని ప్రమాణసంప్రదాయముల కనుగుణ మౌకముగాదు. ఒకకొత్తపదము భాషలో ప్రవేశించి శిష్టామోదమును బడసినచో నది గ్రామ్యము, సంస్కార్యమే యగునుకాని త్యాజ్యము కాదు - అని శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు సర్వదా ప్రబోధమును చేయుచుందురు. ఇది వారి వాదస్వరూపము. తమవాదముయొక్క సత్యతను వెల్లడించుటకై ఆధునికవిద్వత్కృతలగ్రంథములనుండి దోషములను ఎత్తిచూపి ప్రాచీనభాష యెవ్వరికిన్నీ సులభముకాదని రుజువుచేయుదురు. ఈదోషప్రకాశనము ద్వేషముచేకాని ఈర్ష్యచేకాని కాదు. వ్యవహారభిప్రాయమైన వైదికభాష ప్రయోగానర్హ మనిచెప్పి శిష్టవ్యవహార

సిద్ధమైన దేవభాషా సామాన్యము నంతను సంగ్రహించి సంస్కరించినవాణిని మున్నగు వారు గ్రాంథిక భాషావిద్వేషులున్నూ, గ్రామ్యవాదులున్నూ, అయినచో పంతులు గారున్నూ, అట్టివారే యగుదురు.

ప్రకృతవాదము రామమూర్తిపంతులుగారిలపై నె మొలవలేదు.

సునందినీపరిణయము; సుఖమంజరీపరిణయము; తారాశశాంకనాటకము; ప్రతాపరుద్రీయము; నాగానందము; శ్రీనివాసకల్యాణము; మున్నగునాటకములయందు విద్యస్వహాకవులు పాత్రోచితముగా గ్రామ్యము నుపయోగించి వాడుకభాషకు నాటకములలో స్థానము నొసంగిరి. నాటకములలో గ్రామ్యభాషాప్రయోగవిషయమై “అముద్రితగ్రంథచింతామణి” అనేపత్రికలో పండితప్రవరులకు ఘోరతరమైన వాదోపవాదములు పెచ్చుపెరిగినవి. అందు శ్రీ. ఎరుగుడిపాటి వెంకటాచలము గారు “నాటకములు రసప్రాధాన్యములు రసపోషణకై పాత్రోచితమైనభాష నాటకములయందవశ్యము ప్రయోగింపఁబడవలసినది” అని వెక్కుకొన్నవారు ప్రమాణములను చూపిరి, పత్రికాధిపతులయిన శ్రీ. పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు మున్నగువారు పైవాదమునె సమర్థించిరి. దీనిచే మన మొకయంశము నూహించవచ్చును. రసపోషణకై నీచపాత్రులయందు స్వాభావిక మైనగ్రామ్యభాష నుపయోగింపవచ్చునని నిరూపించినపుడు ఝడితియర్థస్ఫూర్తిని కలిగించి తన్మూలమున వ్యవహారవిజ్ఞానమును రసాస్వాదాదులను కలిగించేవాడుకపదములను భాషాకావ్యములలో నేలప్రయోగింపరాదు? కావున పంతులుగారివాదమునకు వలువురు విద్యత్కవులు బీజములను పూర్వమే నాటియున్నారు. అట్టిబీజములకు పంతులుగారు ప్రమాణములు, ప్రయోగములు, సంప్రదాయములు, ప్రయోజనములు, మున్నగువాటిని విశ్వతోముఖముగా చూపి మహాపోషణము కావించిరి. ప్రారంభావస్థలో ప్రతిపక్షులయినవలువురు పండితప్రవరులు సత్కార్యమును గ్రహించి వారివాదమునకు చేయూతనొసంగిరి.

నేను వారివాదమునకు నవీనవాఙ్మయమందున్నూ, పత్రికాప్రచురమందున్నూ, అనుకొన్న దానికంటె నూరింతలు ప్రచారము చేకూరినది. నేనున్నూ ప్రారంభములో వారివాదమును ప్రతిఘటించి యాంజనేయునిముందర కుప్పిగెంతులు వేస్తిని. నాయుక్తులు వాదములు నిర్వీర్యములు కాగానే వారిశిష్యకోటిలో చేరితిని. మాండలికప

దములు అన్యమండలములవారికి దుర్బోధములుగాన సర్వసాధారణమైన గాంధిక భావయే గాగ్రహముకాని వ్యావహారికము కాదని కొందరు ఆక్షేపింతురు. ఇది నిస్సారము. దీనికి సమాధానముగా అముద్రితగ్రంథచింతామణిపత్రికలో శ్రీ॥ ఎరుగుడి పాటి వెంకటాచలముగా రొకనిదర్శనమును చూపిరి. “1898సం॥ డిసెంబరు నెలలో శెన్నపురిలో జరిగిన కవివండితసంఘమునకు రాజమహేంద్రవరమునుండి మ॥ వడ్డాది సుబ్బారాయణుగారును, బళ్లారినుండి మ॥ ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులుగారును, ఆత్మకూరునుండి మణియొకయాచార్యులుగారును; చిత్తూరునుండి మ॥ నాగపూడి కుప్పసామయ్యగారును వచ్చి అచ్చట వీరందఱు నిజదేశీయపదభూయిష్టం బైన గ్రామ్య భాషలో నెగదా ప్రసంగించిరి.

“ అట్లుండియు నక్కడికి వచ్చియుండినవారికి వీరిప్రసంగములయందలి రసభావములు చక్కగా విశదములు కాలేదా? పై కారణములనుబట్టి వెంకటసుబ్బయ్యగారివాద మనుభవవిరుద్ధమై యుక్తిహాస్యమై యున్నది” అని వాసిరి. పైన నేను పేర్కొన్న నాటకములను రచించినవారందరు ఇట్టియభిప్రాయముచేతనే తమనాటకములలో గాగ్రహము నుపయోగించిరి. నేడు రైళ్లు, బస్సులు, తీర్థములు మున్నగుతావుల యందు కలుసుకొన్న అన్నిమండలములవారు తమతమవాడుక భాషలో ధారాళముగా ప్రసంగించుకొనుచున్నారు. వ్యవహారసిద్ధి యగుచు నెయున్నది. కావున పైయాక్షేపణము నిస్సారము. పంతులుగారివాదము సరికట్టుటకు చూపబడినయాక్షేపము లన్నియు నిస్సారములయినవి. వారిమతము భాషావిజ్ఞానాభివృద్ధులకు తోవచూపుచున్నది. వారు గాంధికవిద్వేషులున్నూ గాగ్రహప్రియులున్నూ కారు. వారిపై మోపినయపవాదములునిరాధారములు అన్యాయములని విన్నవించి విరమిస్తున్నాను.

స్త్రీల సారస్వతము

చింతా దీక్షితులు

“ఏడవకు నాతండి) ఏడవకు తండి) ఏడిపై నిన్నెవ్వ రెత్తుకుంటారు”

ఒక తెలుగుబిచ్చగతై చంకను జోలి వేసుకొని, శిశువు నెత్తుకొని ఇంటింటికీ తిరిగి ఈపాట పాడుతోంది. చంకనున్న శిశువు ఒకమారు పాలుతాగుతోంది; ఒకమారు తల్లిపాట వింటోంది. కిన్నెరీకంతముతో పాడుతున్న ఈపాటకు ఆమె కక్కడక్కడ గుప్పెడుబియ్యము దొరుకుతున్నవి.

“ఏడవకు కుశలవుడ రామకుమార, ఏడిపై నిన్నెవ్వ రెత్తుకుందూరు”

పాపము ఎత్తుకోడానికికూడా ఎవరూలేని ఈకుశలవులస్థితి విన్న తెనుగుతల్లులందరికీ హృదయములో శూలము గుచ్చుకున్నట్లయింది. ఈపాట పాడినతల్లి సీతాదేవి, ‘ సిరిగల్లు ఋషిపల్లెవీధుల పందిళ్లలో, ’

“ నారచీరెలతోను ఉయ్యాలవేసి, జానకి తనయులకు జోలలుపాడె ”

సంతోషముతో జోలలుపాడి కొడుకులను నిద్రపోగొట్టవలసినసీత కంట నీరుపెట్టుకొని గద్గదస్వరముతో పాడుతోంది. బంగారుతూగుటుయ్యాలాల్లో పవళించవలసినచక్కవ ర్తికుమాళ్లు నారచీరలఉయ్యాలాల్లో పండుకొని నిద్రపోకుండా అల్లరిచేస్తూ తల్లిచేత పాటలుపాడించుకొంటున్నారు. ఈచిన్నపిల్లలకు కట్టుకునేటందుకు మంచిబట్టలు లేవు, నగలు లేవు, అందెలు లేవు, గజ్జెలు లేవు, పురిగోరు లేదు, ఉంగరాలు లేవు, ఉయ్యాల లేదు. సీతాదేవి “మీవాళ్లందరూ అన్నివస్తువులూ మీకు తెచ్చివెడతారు ఏడవకండి ” అని కొడుకులను ఊరడిస్తోంది.

“ఏడవకు కుశలవుడ రామకుమార, ఏడిపై నిన్నెవ్వ రెత్తుకుందూరు;

ఉంగరమ్మలు గొనుచు ఉయ్యాలగొనుచు, ఊర్కిళాపినతల్లి వచ్చె నేడవకు;

పట్టు టంగీ గొనుచు పులిగోరు గొనుచు, భూదేవి అమ్మమ్మ వచ్చె నేడవకు;

రావిరేకలు గొనుచు రత్నాలు గొనుచు, లక్ష్మన్న పినతండి) వచ్చె నేడవకు;

ఏడవకు కుశలవుడ రామకుమార, ఏడిపై నిన్నెవ్వ రెత్తుకుందూరు ”

ఈపాట విన్నవనకు హృదయము తరుక్కుపోతోంది.

ఈపాట పాడిన తెలుగుబిచ్చక కైకు గుప్పెడుబియ్యము పెట్టి ఆదరిస్తున్నారు కొందరు పృజలు. ఈఆదరణకన్న తాను పాడేపాట యిచ్చే అనునయము ఆమెకు అతి శయము.

ఈపాట విన్నవనకు సీతా, కుశలవులూ జ్ఞాపకము రాలేదు. పామరులకూ, స్త్రీలకూ, బాలురకూ బాలికలకూ వినియోగించుటకై పూర్వులు కూర్చిన పదములూ, యక్షగానములూ, పాటలూ, ఆటలూ-ఏటిస్థితి జ్ఞాపకమువచ్చింది. ఆంధ్రసరస్వతి పృజాసారస్వతాన్ని ఉద్దేశించి ఈపాట పాడినట్లు స్ఫురించింది.

“ఏడవకు నాతల్లి ఏడవకు తల్లీ, ఏడిస్తే నిన్నెవ్వ రెత్తుకుందూరు”

ఒకమూల పండితులసారస్వతము దీనిపీఠ నొక్కివేస్తోంది. కవిచరిత్రకారులూ, వాఙ్మయచరిత్రకారులూ పృజాసారస్వతాన్ని నిరసించారు. పండితకవులు నిరసిస్తున్నారు. ఈవిధముగా ఇది నశిస్తుందేమో అనిపిస్తోంది.

ఇంకోమూల పాశ్చాత్యనాగరికం దీన్ని పీఠ నొక్కివేస్తోంది. చదువుకొన్న-అంటే ఇంగ్లీషు చదువుకొన్న - పురుషులూ, స్త్రీలూ ఇట్టిసారస్వతాన్ని ఆదరిస్తే తమ నాగరికతకు ఎటువంటిభంగము వస్తుందో అని భయపడుతున్నారు. “నేటినాగరపు స్కూల్లో జదువుకొనుబాలిక లిట్టివాటిని (పాటలు మొ॥) ఎరుగరుగదా! వీరు తల్లులైనపుడు తనయుల కిది నెట్లు తెలియును.” ఇవి వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి మాటలు.

వీరు తల్లులైనపుడు “డికరీ డికరీ డాక్” అనిగాని “హాక్ అండ్ జిల్ వెంటప్ డి హిల్” అనిగాని ఇంగ్లీషుపాటలు పాడతారని తోస్తుంది. అవేగదా బళ్ళల్లో చెప్పుచున్నది! తెలుగుపాటలకీ, పదాలకీ, యక్షగానాలకీ బళ్ళల్లో చోటులేదుగదా. ఇంక వాటిగతి ఏమిటి? - ఆంధ్రసరస్వతి అందుకనే జోలలుపాడుతోంది వాటి నుద్దేశించి-

“ ఏడవకు నాతల్లి ఏడవకు తల్లీ, ఏడిస్తే నిన్నెవ్వ రెత్తుకుందూరు ”

ఎవ్వరూ ఎత్తుకోకుండానే కుశలవులు పెద్దవాల్లే రాజ్యము సంపాదించుకొన్నట్లు ఎవ్వరూ ఎత్తుకోకపోయినా ఈసారస్వతశాఖ దినదినాభివృద్ధి జెంది కొంతకాలానికి మళ్లీ తెలుగు హృదయాలను ఏలుకోగలుగుతుంది.

సీతాదేవి కొడుకులకు జోలపాటలు పాడి మనకు బాలిపుట్టింది.

గోపికలు శ్రీకృష్ణుడికి లాలిపాటలు పాడుతున్నారు వినండి ఉత్సాహముతో -

“లాలనుచు పాడరమ్మా, ఈబిడ్డలక్ష్మీవిలాసు డమ్మా
పాదమున చక్ర మమ్మా, ఈబిడ్డ వేదాంతవేద్యు డమ్మా
వేణునాదంబుతోను, ఈబిడ్డ వేదములు పాడునమ్మా”

వేణునాదముతో వేదములు పాడే శ్రీకృష్ణుణ్ణి పోతన్నగారి శ్రీకృష్ణుడిచక్రమును కూర్చోపెట్టడానికి సందేహిస్తారెందుకో ఈపండితులు ? వీళ్ళకు హృదయాలున్నాయంటారా ?

శ్రీరాముడికి లాలిపాటలు మనతల్లులు పాడుతుంటే మనము విన్నాము. మళ్ళీ విందాము -

“రామా లాలీ మేఘశ్యామా లాలీ, తామారాసానయనదశరథతనయా లాలీ
అద్దాలతోట్టలో నీవు ఆడుకొందూవు, ముద్దుపావడంచునిన్ను మురిసిచూచేరు”
మళ్ళీ మనశైశవమందలిమాధుర్యము మనము అనుభవించి ఆనందిస్తున్నాము.

ఆదిభిక్షువై బూడిదబూసుకు తిరిగే శివునకుకూడా లాలిపాటలు పాడారు. సర్వ జ్ఞుణ్ణిగూర్చి పాడినలాలిపాట యిదిగో.

“లాలి శంకర సదాలాలితకుమారా, లాలి పటుతాండవోల్లాసఘనధీరా
లాలి పంచాస్య కైలాససంచారా, లాలి మధురాలాప లాలి గంభీరా
పతితపావన దుద్ర ఫణిరాజభూషా, జితకాలకూట వర్ణితభవ్యవేషా”
కుయ్యారిగ్రామమందలి సీతారామదాసు వ్రాసినపాట యిది.

“లాలి బంగరుబొమ్మ లాలి మాయమ్మ, లాలి ముద్దులగుమ్మ లాలి సీతమ్మ”
ఇత్యాది సీత నుద్దేశించినలాలిపాట.

“జోజో చినానంద జోజో ముకుందా, జోజో కృపాపాంగ జో సుందరాంగ”

ఇది ముకుందునిగూర్చి. ఇంకా ఎందరెందరో దేవతలనుగూర్చి, మహాపురుషులను గూర్చి లాలిపాటలు పాడి శైశవమండే తల్లులు తమపిల్లలకు ఆనందమును కూర్చు తున్నారు. సత్సంగము నిస్తున్నారు. శ్రీలసారస్వతములో జోలపాటలకు ముఖ్య స్థానము కద్దు.

రామాయణము, భారతము, భాగవతము - ఈగ్రంథములలోని వృథానవిషయము లన్నింటిమీదా పాటలు స్త్రీలు పాడుకొంటూ ఉంటారు.

వతివృతలవివాహాధలు గేయరూపకముగా స్త్రీలసారస్వతమునందు విరాజిల్లుతున్నవి. సీతవివాహము, సుభద్రకల్యాణము, ద్రౌపదివివాహము, రుక్మిణిపెండ్లి, పార్వతిపాణిగ్రహణము, శశిరేఖ పెండ్లి ఇత్యాది ఎన్నో ఉన్నవి.

“సీతాకల్యాణమహోత్సవసమయము చూతామురాచే చెలీ” అనిముత్తైదువుల నందరినీ తీసుకొని బయలుదేరుతున్నారు స్త్రీలు. వారివెనుకకే వెళ్లి మనమూ చూద్దాము రండి.

“బంగారుమంటపాంతరమున, నవరత్నశృంగారపీఠమందు

రంగుగా చేమంతివిరుల, రంగుదండలు కాంతిపై

నుప్పొంగిచూడగ రఘుకుల, పుంగవుడు వేంచేసి నేడిక”-

భేరీమృదంగ కాహళములు మోగిస్తున్నవి. ముత్యాలహారతి నివ్వాలి యిస్తున్నారు. “కల్యాణమహోత్సవము కన్నుల చూడగా కాతుకమగుచున్నది.” “చెంగావీచీరగట్టి యెరగులు జారగను శృంగారవతు లిచ్చిరి శ్రీమణిమంగళహారతులు” “ముత్తయిదువ లందరూ ముదముతో బంతులు కూర్చుండగ పూజాబలెల్ల భక్త్యభోజ్యము”లు వడ్డిస్తున్నారు. సీతారాములకు నలుగులు పెట్టారు.

“నలుగిడ రారమ్మ నలినాయతాక్షికి , చెలువుడా శ్రీరామచంద్రుని కిప్పుడు మృగనాభిఘనసారఋళితగంధమున , వసిడినిగ్గులు గుల్కువసువు లందముగ కుసుమరజము కేలగొని కూర్చితోను”

బూజంబంతిపాటలుకూడా పాడారు.

“ వింతబామ్మలు పెట్టేవారు , ముంతమూకుడు లుంచేవారు
మంతనంబులు దెలిపేవారు , సంతోషంబున నవ్వేవారు
ఎంతరుచియని చెప్పదును , రవ్వంత చవిగొనుమని రాముడు
వింతభక్త్యము తీసి సీతా , కాంత కొనగను చూడరే సఖ”

ఈవిధముగా వైభవముగా సీతారాముల వివాహమైనది.

ఈనందర్పమున శ్రీకృష్ణుని బూజంబంతిపాట చూడండి.

“వచ్చంగ కట్టిన వందిల్లకింద , త్రికృష్ణకమర్చిరీ బూజమ్ముబంతి
తాళమేళముల సంగీతాలవారూ, సత్యభాగవతులు తమరు కూర్చుందు
తోటయరిటాకులే వమిడివల్లెములు, వెండిగిన్నెలతోను వెలసె బూజమ్ము
రాజనాలన్నమూ కందివత్తులునూ, వెన్నగాచిననేత వెలసె బూజమ్ము
అరువై కూరలూ పిండివంటలునూ, అమర విద్వాంసులతో అమరె బూజమ్ము”

వివాహసందర్భములలో శ్రీలు వేడుకగా చేసే కార్యములన్నీ దేవతల కారోపించి
వారినిగూర్చి పాటలు పాడతారు. సువ్విపాట యిదిగో :

“సువ్విసువ్వి రామచంద్ర సువ్విసువ్వి కీర్తిసాంద్ర,
సువ్వి సీతమ్మ మాకు శుభము లిమ్మా;
మోదమునను పెండ్లిపీటమీద శ్రీరాముసరస
అదిలక్ష్మి యైనసీతమ్మ నునిచిరీ;
వాటమైనకుందనంపు మేటికుందెయందు నిల్చి
గాటమైనవసిడిరోకళ్లు బట్టుకా;
రాజనములు యిప్పపువ్వు రాజనములు మంచిపునుగు
మేలుకొండరాజనములు మేలువంకెలూ;
కుందియందు నిండ నునిచి కొట్నమూలు దంచిరపుడు
కుందరదనలెల్ల నవ్వుకొనుచు జెలగుచు”

ఈవిధముగానే పూలబంతులపాటలు, గంధంపాటలు, వగైరా.

శ్రీలసారస్వతములో కరుణారసభూయిష్టమైనపాటలు అప్పగింతలపాటలు. ఆడ
పిల్లల గన్నతల్లులూ తండ్రిలూ అప్పగింతలప్పుడు పొందే ఆవేదన ఆపాటలలో
వ్యతిరేకినిస్తూ ఉంటుంది. చూడండి. జనకమహారాజుగారు తనకుమార్తె సీతమ్మని
రామాదులకు అప్పగిస్తున్నాడు. కవి కరుణారస మెట్లు ఒప్పించాడో! జనకుడు
సీతను రమ్మనిపిలుస్తున్నాడు.

“మామిడివండురావె మాణిక్యమా రావె , మతాన్యవతారులదేవి రావమ్మ;
గుమ్మడివండు రావె గుణధామ రావె , కూర్మావతారులదేవి రావమ్మ;

వనసవండురావె బంగారుబొమ్మ , పట్టాభిరాములదేవి రావమ్మ
జనకుడు జానకిని తొడలపై నుంచి , ఆనందబాష్పములు కన్నుల నింపె...”

జనకుడు సీతకు బుద్ధులు చెప్పతున్నాడు.

“ విభుడు కోపించెనని వింతచేయకుమ , భ్రీమగల్గి ప్రాణేశుపతాననుండు

విభుడు మన్నించెనని విర్రవీగకుమి, భ్రీమగల్గి ప్రాణేశుపతాననుండు

రాములచి త్రమ్ము ఎరిగుండవమ్మ, మామిద భ్రీమ తల్లి మరచుండవమ్మ;”

తరవాత పేరుపేరువరసని దశరథాదులను పిలిచి జానకిని జనకుడు వప్పగిస్తున్నాడు.

దశరథునిచేతిలో చెయి యొప్పగించినపిమ్మట

“కైకమ్మచేతిలో చెయి యొప్పగించి, చేడరో మీసేష చేయించుకొండి

ఆడబోయి తాను అట్టి ఉంటేను, మెల్లగా నేర్పుతో పిలుచుకోరమ్మా

మావట్టి గాదునుమి మీవట్టినుమ్మి, అది శాంత ఇది సీత సమముగా జూడు”

కౌసల్యకు జానకిని ఒప్పగిస్తూ తల్లిప్రేమ ఎల్లాపలుకుతోందో చూడండి

“నీకిస్తీ పాలలో ముంచెత్తవమ్మ, పాలనే ముంచెత్తు నేతముంచెత్తు

పాలు గాచనేరని పడతినుమి వదెన, నయ్యి గాచనేరని నెలతనుమి వదెన

ఆకలని యెన్నడు అడగనేరదు, వేళ యెరిగి పెట్టుమి వెలది మావదెన”

సీతను ఒప్పగించేవేళ సీతచలికజై లందరూ వచ్చారు-మామూలుప్రకారం ఆడు
కోడానికి కాబోలు. అప్పుడు అన్నమాట లివి :

“ మాసీత లేదుగా మీతోటి ఆడ , అమ్మలారా మీర లేలవచ్చెదరే;

బొమ్మరిండ్లున్నవి బొమ్మలున్నవి , ఆట యెవరాడెదరు అమ్మ మాయింట;

బొమ్మరిండ్లు గట్టి బొమ్మలను బెట్టి , ఆటయెవరాడెదరు అమ్మ మాయింట;

బొమ్మలకు సొమ్ములు పోరి తెమ్మచుచు , నన్నెవ్వ రడిగెదరు నాతల్లి సీత;

ఇంట గుజ్జెనగూళ్లు అట్టె వండుచును , అట్టెవ్వరొండెదరు అమ్మ మాయింట;

ఆడుచు పాడుచు అట్టె రమ్మాని , నన్నెవరు పిలిచెదరు నాతల్లి సీత;

వేకువజామున వెలదులను బిలిచి , తద్దెవ్వ రుండెదరు తల్లి మాయింట;

ఊగుదము రమ్మని ఉవిదలను పిలిచి, ఇంకనూగెడివార లేవరు మాయింట;

బంతి నారుబోసి మాదొడ్డినిండ , చెల్లువరు వేసెదరే చేడరో సీత”

సీతను తీసుకు వెళ్ళిపోతున్నారు. తల్లిదండ్రుల ప్రాణం ఉండబట్టడంలేదు. ఒక మారు తిరిగిచూడవే అమ్మా అని సీతను పిలుస్తున్నారు.

“ముత్యాలమాణిక్య మల్లాడగాను, ముదితరో మాసీత తిరిగిచూడావే
వచ్చులభాషికం అల్లాడగాను, పడతిరో మాసీత తిరిగిచూడావే
నీలాలభాషికం అల్లాడగాను, నెలతరో మాసీత తిరిగిచూడావే.”

సీత వెళ్ళిపోయింది అత్తవారింటికి.

సుఖదాక్రీడాకల్యాణమనేపాట వేంకటకవి విజయవిలాసముననుసరించి వ్రాసినట్లున్నది. దీనిని వ్రాసినకవి తాళ్ళపాక తిమ్మప్ప. మచ్చుకి రెండుముక్కలు:

“ఉమ్మెత్తపువ్వువంటి ఉతికినమడత, సఖియలు కొనితెచ్చి నాతి కిచ్చినను”

“తరళాక్షి తలపోసి అడిగె కీరమును, ఎచ్చోట నున్నాడు ఎలమి నర్జనుడు
ఏపుణ్యభూములకు ఏగియున్నాడు, ఎచ్చోట తీర్థంబు లాడుచున్నాడు
అనుచు కీరము నడుగ విని అర్జునుండు, కోమలీ యిద్దరం గోకర్ణమందు
కూడిపాడుంటిమి కొన్నాళ్లు అచట, శయనభోజనములు ఒకచోట మాకు.”

స్త్రీలసారస్వతములో జననములుకూడా ప్రధానమై ఉన్నవి. శ్రీకృష్ణజననం, మేనకనోవ్వులు అనగా పార్వతిజననం, రుక్మిణివేవిళ్ళు అనగా మన్మథజననం, కుశలపులపుట్టుక, సీతపుట్టుక, మార్కండేయజననం మొదలైన వేన్నో ఉన్నవి. ఇద్దరు అడుక్కునేస్త్రీలు శ్రీకృష్ణజననం గొంతుకలు కలుపుకొని ఒకనాడు వీధిలో పాడారు. నాహృదయం హరించిన దాపాట. మొదటినుంచీ పాడమన్నాను. సగంవరకూ వచ్చునని పాడారు. మీకేమి ఇవ్వమన్నా రన్నాను. మీయిష్టం తండ్రి మేమేమైనా ముల్లె దాచామా ఏమిటి మీదగ్గిర అన్నారు. గుప్పెడు బియ్యముతో సంతోషించే హృదయము వారిది. మీ కాపాట రుచిచూపిస్తున్నాను. కాని వారి కలకంఠము, సాకుమార్మము, జీవము ఈలక్షణాల్లో మీరు చూచుకోండి, చూచుకోకపోయినా పాటమాధుర్యానికి లోటులేదు. ఇంక వినండి భిక్షుకస్త్రీలు మొదలగు శ్రీమతులవరకూ పాడుకొనే శ్రీకృష్ణజననం.

కస్తూరిరంగరంగా నాయన్న కావేటిరంగరంగా
 త్రిరంగరంగరంగా నినుబాసి యెట్లు నే మరచుందురా
 కంసుణ్ణి సంహరింపా నద్దరుడు అవతారమై నపుడు
 దేవకీ గర్భమునను కృష్ణావతారమై జన్మించెను.

♦ ♦ ♦
 ఆదివారముపూటను అష్టమీ దినమందు జన్మించెను.

♦ ♦ ♦
 నత్తురుతో ఉండి అపుడు ఆబాల కాపుకాపున ఏడ్చుచు
 నన్నేల ఎత్తుకొనవే నాతల్లి దేవకీ వందనంబు.
 ఒల్లెల్ల హీనంబుతో ఈరితి నున్నాను కన్నతండ్రి
 నిన్నెట్లు లెత్తుకొందు నీ వొక్కనిమిషంబు తాళురన్నా.
 గంగనూ పార్థింకెను జలనిధులు గంగ తా నుప్పొంగెను
 గంగనదిలో నప్పుడు దేవకీ జలకంబులాడె తాను.
 ఇకనైన ఎత్తుకొనవే ఓతల్లి దేవకీ వందనంబు
 కానిబాలునిరితిని నన్నిట్లు ఎడబాసి యుండతగునా.
 నీపుణ్యమాయె కొడకా ఇంకొక్క నిమిషంబు తాళుమనుచు
 కామధేనువు నప్పుడు దేవకీ మదియందు తలచగాను
 పాలవర్షము గురిసెను అప్పు డాబాలపై జల్లగానే
 తడివస్త్రములు విడిచెను దేవకీ పొడివస్త్రములు కట్టెను.
 పొత్తులమీద నపుడు బాలుండు చక్కగా పవళించెను
 తనరెండు హస్తములతో దేవకీ బాలుణ్ణి ఎత్తుకొనెను
 అడ్డాలపై వేసుకు ఆబాల చక్కదనమూ చూచెను.
 వసుదేవపుత్రుడమ్మా ఈబిడ్డ వైకుంఠవాసు డమ్మా
 నవసితచోరు డమ్మా ఈబిడ్డ నందగోపాలు డమ్మా
 సీతాకళత్రుడమ్మా ఈబిడ్డ శ్రీరామచంద్రుడమ్మా
 శిరమున చింతామణి నాతండ్రి నాలుకను నక్షత్రము
 వుండెను కరసవేది భుజమందు శంఖుచక్రములు గలవు
 నీయాపు నీచక్కన ఆబిమ్మా ఎన్నాళ్ళు వ్రాసె తండ్రి"

పుట్టినపిల్లవాడు శ్రీకృష్ణుడు అల్లరిపిల్లవాడు. ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు. తల్లి బూచివాడనీ, జోగివాడనీ, పామనీ భయపెట్టుతుంది. నా కేమీ భయములేదంటాడు, చూడండి.

“సీపుణ్యమాయె కొడకా సీవాక్క నిమిషంబు తాళురన్నా
అల్లదిగో పామొచ్చెను నాతండి) గోపాల పవళించరా
పాములకు రాజువనా శేషుడు పానుపై ఉండగాను
పామేమి చేసునమ్మా నలినాక్షి భయము నీ కేల నమ్మా”

ఈసందర్భములో గుమ్మడిపాట జ్ఞాపకంవస్తోంది. మనోహరమైన ఆపాట ఈ కాలాన అంతగా వినిపించడంలేదు. బాలకృష్ణుడు యశోద పెరుగుతరుస్తూంటే కుండలో చెయ్యి పెట్టబోతాడు. కుండలో గుమ్మడున్నాడు, కరుస్తాడునుమా చెయ్యి పెట్టబో కంటూంది తల్లి. గుమ్మ డెవరే అమ్మా నే నెత్తిన ఆవతారాలలో ఎప్పుడూ ఆపేరే వినలేదు అంటాడు శ్రీకృష్ణుడు.

“ఘుమ్మ ఘుమ్మన పెరుగుతరచగ, కోరివిని పార్థించి కృష్ణుడు
అమ్మ వెన్నా యనుచు కవ్వము, నణచి పట్టగనూ
నమ్మరా కృష్ణమ్మ పెరుగులొ, నడుమ గుమ్మడు తిరుగులాడును
నమ్మకున్నను ఘుమ్మఘుమ్మను, నాద మిటు వినుమీ - కృష్ణాగుమ్మ డిడుగో

కాటబోయినవారిపాపడు, కడవలోపల చెయ్యి ముంచెను
తూటుబాడిచీ కరచె గుమ్మడు, తొలగిపోవగనూ
మాటలేటికీ విడుపు కవ్వము, అన్న సీకును వెన్న బెట్టెద
యేటికీ యిందున్నగుమ్మడు, ఎగిరి కరచెడిని - కృష్ణా గుమ్మా డిడుగో !

తల్లిమాటలు విని శ్రీకృష్ణు డంటున్నాడు.

గుమ్మడేడే గోపిదేవి, గుమ్మడేడే కన్నతల్లి
గుమ్మడిని పాడచూపగదవే, అమ్మ గోపమ్మా - అమ్మా గుమ్మా డేడే ?
ముచ్చుతనమున వేదములు గొని, తెచ్చి వెరచుచు జలధిలోపల
జొచ్చియున్నావానివెంబడి, జొచ్చి జలనిధిలో
మత్స్యమై సోమకుని ద్రుంచితి, మగుడ చదువులు బ్రహ్మ కిచ్చితి

ఆక్షణంబున గుమ్మడనియెడి, మాట నే నెరుగా - అమ్మా గుమ్మా డేడే?"
ఈవిధముగా పది అవతారములగాధ చెప్పి చివరకు నోరు తెరిచి బ్రహ్మాండ
మంతా తల్లికి నోట్లో చూపిస్తాడు. అప్పుడు తల్లి అంటుంది-

"కన్న బలిమిలి గుమ్మడంటిని, కరుణజూడుమి దేవమణి నను
చిరుతలను వెరపించుచందము, చేస్తే నోతండి!"

బాలకృష్ణుణ్ణి అటపాటలలో పెరగనిచ్చి కంసవధకు తయారుకానియ్యండి.

మేనకాదేవి నొప్పులుపడుతోంది. పాపము! జగజ్జననిని కనబోతోంది. వెడదాం
రండి. భయపడకండి- మేనక చెలికత్తెలు,

"వనబాక్ష్మి ఉనికిజూచీ, అలసట , సొలసెనని మదిని గాంచి
అమ్మరో రాగదమ్మా, భుజియించ, వమ్మ యేదిష్ట మమ్మా
వద్దనగూడ దమ్మా, వినవమ్మా, ఎర్రావుపాలుసుమ్మా
ఎర్రగా గాచి రమ్మా, మాయమ్మ, జుర్రేవే ముద్దుగుమ్మా
నుదతి భుజియించలేకా, నిజవ్రసవ వేదనకు నిలువలేకా
నొప్పులని జెప్పలేకా, చెప్పకను, చెలులకను గప్పలేకా
నగపతికి జెప్పరమ్మా, వేల్పులకు, నగ మీదుగట్టరమ్మా
మగువలకు గండమమ్మా వీలైన, తగువారి నడుగరమ్మా."

ఏలాగై తేనేమి చెలికత్తెలు కిందామీదావడ్డారు. కష్టపడి కష్టపడి మేనక పునవిం
చింది. పార్వతి పుట్టింది. ఆమెచక్కదన మెట్లున్నదంటే

"తమ్ములను బోలుకనులు, ముంగురులు, తుమ్మెదలబారు మిగులు
అమ్మ యీబాలహాయిలు, జగమెల్ల నెమ్మదిని బోవజాలూ
ముఖము వీక్షింపరమ్మా, యీబాల కామారి సొమ్ముసుమ్మ
అమ్మరో వినగదమ్మా, శివునికి పట్టంపురాణి సుమ్మా"

ఇక జననములసంగతి వదిలిపెట్టి రాయబారా లెత్తుకుందాము. శ్రీకృష్ణుడికి
రుక్మిణి చిలకచేత రాయబారం వుపింది. నలుడు హంసచేత రాయబారం నడిపిం
చాడు. రుక్మిణి చిలకచేత రాయబారం వుపడం భాగవతంలో లేదు. పాటలలో
ఉంది. హంసరాయబారం భారతానికి పాటలకి సమానమే. రామాయణములో
సీత రాముడికి రాయబార వుపిసెట్లు లేదు. కాని పాటలలో కోకిలచేత రాయ

బారం పంపినట్లుంది. రాయబారం ఎటువంటిదైనా కోకిలచేత పంపడమనేది కవి హృదయానికి తాకేవిషయం. ఆరాయబారం ఎట్టిదో రెండుముక్కలు ఉదాహరిస్తున్నాను.

“భూదేవికూతుర్ని కోయిలారో, జనకునికూతుర్ని కోయిలారో
దశరథులకోడల్ని కోయిలారో, శాంతకు మరదల్ని కోయిలారో

రాఘవులదేవిని కోయిలారో, నల్లనయినవారె కోయిలారో
నవ్వుచునుంచురే కోయిలారో, శ్రీరామచంద్రులే కోయిలారో

భర్తను విడిచుంటి కోయిలారో, ఆహారనిద్రలేకుంటి కోయిలారో
రాము రమ్మనిచెప్పు కోయిలారో, మెడది హారం యిస్తు కోయిలారో
ప్రాణేశు కోడైమ్ము కోయిలారో, పక్షి చేసినపనులు కోయిలారో
ఉపకారమై యుండు కోయిలారో.”

శ్రీలసారస్వతములో రామాయణకథ ఎన్నివిధాలుగా నడిపించడానికి వీలుగాడో దో అన్నివిధాలా నడిపించారు. ఈక్రిందిరామాయణం ఎత్తుగడ చూడండి- ఈపాటకు శ్రీరామదండములని పేరు.

పాలసముద్రంమీద పవళించురామ , శేషునిపయినిద్ర సేవించురామ
వటపత్రశాయివై పవళించురామ , శ్రీలక్ష్మితో స్థిరంబుగ నుండురామ
దండాము దండాము
దండాము కోదండపతివైనరామ , దండకారణ్యాన చరియించినరామ
దండిగా నసురుల చెండినరామ , దయతోటి మమ్మేలు దశరథరామా
దండాము దండాము.

ఈవిధముగా రామాయణకథ అంతా చెప్పబడ్డది.

ఉత్తరరామాయణమునకు సంబంధించిన కుశలవుల కథ అనేకవిధములుగా గేయరూపముగా చిత్రింపబడ్డది. కుశలవుల యుద్ధమనీ, కుశలవ కుచ్చెలచరిత్ర అనీ, కుశలాయకమనీ మూడుపెద్దపాటలు గలవు. అందు కుశలాయకములో రామచంద్రరాజనుకవి ఈవిధముగా తనభాషనుగురించి చెప్పకొంటున్నాడు.

పరగ మూఢులకైన బాగుగా తెలియగా, అతివేడుకపుమాటలన్ని యుంచెదను వదగుంభనముచాయ పరగజాలనటంచు, గేలిశాయగ మీకు వీలుకాదయ్య కఠినంబులుంచి తే కాపులకు తెలియదని, మరుగులుంచుటమాని మాటలుంచితిని” అపరిమితప్రయోజనము కలదనీ అందరికీ అందుబాటులో ఉంటుందనీ వ్యవహార భాష వాడమని చెప్పేది యిందుకనే.

ఈచిన్నవ్యాసములో ఈపెద్దకథలను గురించి చెప్పడంవల్ల గ్రంథం పెరిగిపో తుందని వదలివేస్తున్నాను. కాని కుశలవకుచ్చలచరిత్రలో ఒకవింతకథకట్టు ఉంది. దానినిమాత్రం చూపుతాను. దశరథుడు శైకవృత్తికి వచ్చాడు. అతగాడికి ఆవిడ ఎంతచెప్పి తే అంత. జంతుజాలంకూడా ఈసంగతి గ్రహించింది. తలంటినిప్పు పొయ్యిడానికి శైకవృత్తి పీటవేసి దశరథుణ్ణి కూర్చోబెట్టింది.

“పీటకుకోళ్లు మూడే ఆనె, నాలుగోకోటను చీమలబారు
పెళ్ళుతుండగా చీమలరాజు, సేనతో జెప్పెను చోద్యముగాను
సపరివారము చక్కగ విదుడి, పెక్కుమక్కువతో చక్కనిసతిచే
జిక్కి రాజు మోహంపడియు, అభ్యంగనము అమరగ చేసి
కళ్ళజూడడు కరుణయు లేదు, చత్తుమొ ? పుత్తుమొ ? కడలేరుదుమొ ?
కోడు వదలి ఈకొననే రండి”

ఆవిధంగా చీమలరాజు పరివారాన్ని నడిపించునూ వెళ్లిపోయాడు. రాజుకు చీమల భాష తెలుసు. తెలిసినా శైకకు దాసుడే. మరిన్ని ఒకచీంబోతు ఒకమేకను ఒకకోరిక కోరింది. ఆమేక అందిగదా - పదినిల్వలబావిలో పచ్చనిపూరి ఉన్నది, అది తెస్తే కోరిక చెల్లిస్తానని. అప్పుడు చీంబో తంటోంది.

“పూరికి పోయి చావగనేలా, భువిలో ప్రాణము ఒడలిని ఉంటే
బలుసుకూర దిని బ్రతుకగవచ్చు, శిరస్సుపైని శిగ ఉంటేను
వట్టెడుపువ్వులు చుట్టగవచ్చు, వెర్రివాడు రారాజు గనుకను
భార్యమాటలకు భ్రమనీ రాజు, అర్థం ప్రాణం ఆలికి నిచ్చె ”

అంటూ రాజును ఈసదిస్తుంది. దశరథుడి కీమాటలు తెలిసినా లాభం లేకపోయింది.

సీతమ్మ ఒకనాడు రామునిపై అలిగింది. అలిగి కోపగ్రహములో పడుకొంది. రోజులు గడచిపోతున్నవి. మాసములు గడచిపోతున్నవి. అలక తీర్చేవా రెవరూ దొరకడం లేదు. పెంపుడుచిలకను రాముడు సీతదగ్గరికి రాయబారం పంపుతాడు. పంపుతూ అంటున్నాడు

“చిలకరో ఓచిలక మారామచిలక, ఎర్రనిముక్కుకు పెండి పొదిగిస్తు
పచ్చనిరెక్కలకు పయిడి పూయిస్తు, నీవు పోయెడితోవ సెలగవేయింతు
సెలగ దిని చెయికడగ చెలమ తీయింతు, నీరుత్రాగి నిలుచుండ నిమ్మవేయింతు
అలసిపోయి కూర్చుండ అడుగు వేయింతు”

ఇవన్నీచేస్తాను సీతఅలక తీర్చునుని పంపుతాడు. చిలక వెడుతుంది. చిలకను చూచి సీత వదరకే, పోవే, లేకుంటే తల పగలగొడతానని బెదిరిస్తుంది. భయపడి చిలక పారిపోతుంది. చివరకు ఎలాగైతేనేమి చిలకే అలకతీర్చింది. లక్ష్మన్నసలహా మీద చిలక సీతదగ్గరికి వెళ్లి ఆమెకు వినబడేటట్టు “ఆరు నెలలబట్టి సీత అలిగి కూర్చుం డడంవల్ల రామునికి స్వస్థత తప్పింది సాపం” అంటుంది. ఆమాట వినగానే సీత భయం పడి దిగ్గున లేచి రాముడిదగ్గరికి పరుగెత్తుకు వెడుతుంది.

శ్రీరాముడు హనుమంతుణ్ణి సీతదగ్గరికి పంపుతూ ఆనవా ట్టెన్నో చెప్పతున్నాడు. ఈపాటలో చెప్పినఆనవాళ్ళు చాలామట్టుకు మూలములో లేనివి. అందులో ఒక ఆనవాలు వినండి:

మరిఒక ఆనవాలు కలదుసుమ హనుమా, మరువక చెప్పమా మాసీతతోనూ
కొత్తగా కట్టిన మేడలోపలను, శ్రీరాములు సీత మాట్లాడుచుండే
నాకు ప్రొద్దుపోదు నలినాయతాక్షి, సొగటాలు ఆడుదామని సీత నడిగె
బంగారుపాచికలు పట్టుకొనివచ్చి, తిత్తికి తీదుంచమిధిచక్కు భారా
అస్తారదష్టాక అది భారయనుచు, సరియనుచు దుగయనుచు సారివేయుచును
మాటమాటకు సీత రాము నోడించె, ఇంత యోడింతురా ఇందీవరాక్షి?
సీతమీద కోపించి శ్రీరాఘవాలు, పట్టుశాల్వ ముసుగుపెట్టుకొనె సంత
తప్పుగలదూ దేవ ధరణీశ్వరూడ, అని పద్మనాభునిపాదములు మ్రొక్కె-
నవ్వుతూ లేచెనే నారాయణుండు, యిది ఒక ఆనవాలనిచెప్పు హనుమా”

ఇక సీత అగ్నిప్రవేశం అనేపాట ఎత్తుగడ పరికించండి :

“సీతాంగనయేటి పరమపతివ్రతకూ, చిత్రించి కట్టిరే చిరిపర్ణశాల
అమర్చి కట్టిరే అడిదంపుశాల, ఆపర్ణశాలకు పచ్చలూ తలుపు
తలుపు తీయగనుండ బంగారుగద్దె, శృంగారగద్దెపయి చిటిచాప బరిచి
సీతయు రాముండు జూదమాడంగ”

అప్పుడు పైడిలేడి వచ్చింది. దానిని సీత చూచి తెచ్చున్నది.

“లేడివెంబడి నేగె దళరథానుతుడు, పుడకలు కొరుకుతూ పూరిమేయుచును
అకులు కొరుకుతూ గంతు లేయుచును, చంగునాదాటుతూ చౌకలించుచును
అడవులన్నీ తిరికి అలసటను చెంది”

చివరకు రామబాణముచేత హతమయింది. ఈవిధంగా అగ్నిప్రవేశంవరకూ
రామాయణకథ నడిచింది. సీత అగ్నిప్రవేశం చెయ్యడానికి హనుమంతుడు చితి
పేర్చాడు. అడవిలో చెట్లన్నీ పీక్కువచ్చి పేడ్చితి పేర్చాడు. అచితిమీద నయ్య
పోశారు.

“భగభగమంటలతో పావకుడు వెలుగ, వచ్చిరీ వానరులు పైదేహికడకు
రామచంద్రునిసతి లక్ష్మణునివదిన, అగ్నిగుండానికే వేంచేయవమ్మా
కౌసల్యకోడలా కడుబుద్ధిశాలి, అగ్నిగుండానికే వేంచాయవమ్మా
భూదేవికూతురా భూలోకమూత, అగ్నిగుండానికే వేంచేయవమ్మా”

అని యిట్లువానరులు పిలువగా సీతన్ను తొలకరిమెరుపువలె వచ్చింది. ఆమెరా

కను చూచి లక్ష్మణుడు గడగడ వణకినాడు. అతన్ని చూచి సీత అంటోంది,

“అడలకుమి లక్ష్మణా జడుపేల నిపుడు, మిన్నున్నమాటలు అనుభవంబయ్యె
చేసినపాపమ్ము వండినచద్ది, కుడువక పోదయ్య కొంతకాలముకు”

అని లక్ష్మణుణ్ణి ఊరడించి సీత ప్రతిజ్ఞచేస్తోంది వినండి ఆపతివ్రతప్రతిజ్ఞ-

“అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, ఇంకును జలనిధులు ఇల నుండజోపు
అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, నెల మూడువర్షాలు కురవ పెన్నటికి
అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, శ్రీరాముసతి గాను నేను లక్ష్మణుడ
అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, భూలోకమూతనరు ఈవృధివియందు”

ఈపరిజ్ఞ విని బ్రహ్మరుద్రాదులు హదిలిపోయారు. భూమి గడగడ వణికింది. ఆకాశ మదిరింది. దశదిక్కులూ కంపించినవి. పిమ్మట సీతాదేవి అగ్నిగుండాని కెదురుగా నిలబడి,

“గుండమున కెదురుగా సీత వీతెంచి, ముమ్మారు పదక్షిణంచేసి నిలుచుండ
దోసెడుముత్యాలు గుండాన జోసి, ముందు శ్రీరాములను నృపయాన దలచి
వెయికోట్లజన్మములు ఎత్తినా గాని, గోవిందుడే నాకు పతిగ గావలెను
పదివేలజన్మాలు ఎత్తినా గాని, లక్ష్మణుండే నాకు మరిది గావలయు”

ఈవిధంగా తనకోర్కెలు చెప్పి

“అనిపట్కి అగ్నికి వందనం చేసి, కొలను జొచ్చినట్లు అగ్నిలో జొచ్చు.”
అప్పుడు జరిగినవితర చూడండి.

“కుప్పలనిప్పులూ కుంకమ్ము లాయె, పరిచిననిప్పులూ వన్నీరు ఆయె
దాసిననిప్పులూ చందనం బాయె, మండేటినిప్పులూ వడగల్లు ఆయె
చిలకలూ కోవలలు హంసలూ గుమిగ, సీతకు తోడుగా కొలనాడుచుండె”
ఇదేమిచోద్యమని లక్ష్మణుడు రామునితో నవగా రాముడి కింకా నమ్మకం కలగక
అంటున్నాడు,

“ఆడవారికి గలవు అగ్నిమంత్రములు, అలికేరు తుడిచేరు ముగ్గుపెట్టేరు
మండేటిమంటలకు మారుమసిలేరు”

అనిఅంటే అగ్నిహోతృడికే కోపంవచ్చింది. భూదేవికి కోపంవచ్చింది. సీతను వలకుంటే లోకాలు నశించిపోత వన్నారు. ఆకాశవాణికూడా జలికింది. రామునిసం దేహం తీరింది. అప్పుడు

“దుందుభులుమోగెనుతుంటురుడుపాడె,రంభ ఊర్వసులపుడునాట్యములుచేసి
పుష్పవర్షము కురిసి పృథివిపై నపుడు, సీతను భూదేవి శీఘ్రముగ ఎత్తి
శ్రీరాముతోడలపై సీతనే ఉంచె. ”

రామాయణానికి సంబంధించినగాథ లెన్నోపాటలుగా ఉన్నవి. అందు కొన్ని పాటలే యిందు మచ్చుచూపించాను. అచ్చుపడ్డవి కొన్నిమూత్రమే ఉన్నవి. అచ్చు పడనివి అనేకమున్నవి. అచ్చుపడ్డ ఒకపాటనుండి ఒకవిషయమును చెప్పి రామా

యథాగాధలు కట్టిపెట్టుతాను. ఆ పాటపేరు లక్ష్మణదేవరసవ్వు. శత్రువిజయము లయినవెనుక శ్రీరాముడు సోదరులతో, బంధువులతో, సామంతులతో, సేనలతో కొలువుదీరి ఉన్నాడు. లక్ష్మణునకు బద్ధకం వచ్చింది. కునుకు వచ్చింది. సభలో అతడు నవ్వాడు. ఆనవ్వు అందరూ చూచారు. ఎవరిమట్టుకువారు తనను చూచి లక్ష్మణుడు నవ్వాడని అనుకొన్నారు. జాలారికన్నెను తలమీద ధరించి నానని కాబోలు నవ్వుతున్నాడని శివు డనుకొన్నాడు. దశకంఠునింట నుంటినని కాబోలు యీనవ్వు అని సీత అనుకొన్నది. రాముడికి కోపంవచ్చి ఖడ్గంపీసి తల నరకబోయాడు. లక్ష్మణుడు నవ్వుకు కారణం చెప్పాడు: అడవులలో రామునితో పాటు సంచారం చేసేటప్పుడు లక్ష్మణస్వామికి నిద్రాద్రోవే దర్శనమిచ్చింది. “నేను రానుసేవ చేయవలసి ఉన్నది. ఇప్పుడు నన్ను ఆవహించకు. నాభార్య ఊర్తిలో పురములో ఉన్నది. ఆవిడను పూర్తిగా నీవు ఆవహించు నన్ను వదిలిపెట్టు. వనవాసమైనతరవాత ఆవహింతువుగానిలే నన్ను” అన్నాడు. నిద్రాద్రోవే వచ్చుకొంది. వనవాసమైనది. ఇంటికి అందరూ వచ్చారు. రాముడు సభతీర్చి ఉన్నాడు. ఇప్పుడు నిద్రాద్రోవే లక్ష్మణున్ని సభలో పట్టుకొంది. జరిగినసంగతి జ్ఞాపకంచేసుకొని లక్ష్మణుడు నవ్వాడు. రాము డీసమాచారం విని శాంతించాడు. “నీళ్ళదలచుకొన్నవిషయం ఏమిటీ అంతు బంధువులతో, మిత్రులతో, కరివారముతో రాముడు విదునారగించడలచాడు. అరవై కూరలూ, పచ్చళ్ళూ, పిండివంటలూ సమస్తమూ వడ్డించారు. అంతాభోజనానికి కూర్చున్నారు. కాని ఒకపొరపాటు వచ్చింది. మొదటనుంచి చివరవరకూ హనుమంతుడు పడ్డకప్పమూ, చేసినసేవా యంతా అంతా కాదు. ఇంట్లో ఏమికావలసినా హనుమంతుడుడే యివ్వాలి. ఎవరికి ఏవర్తమానం తీసుకుపోవలసివచ్చినా హనుమంతుడే తీసుకుపోవాలి. ఏచాకిరీచేయవలసివచ్చినా హనుమంతుడే చేయాలి, ఇటువంటిహనుమంతుణ్ణి ఆదినము పంక్తిభోజనానికి పిలవడం మరెవరూ. మిగిలినకథ హాస్యరసముపోషిస్తూ కవి చెప్పతున్నాడు వినండి.

“ఆనాడు లంకలో ముచ్చటాలన్నీ, చెప్పకొనుచు వారు భుజియింపుచుండి
ఆనాడు రావణునిముచ్చటా లన్నీ, చెప్పకొనుచు వారు భుజియింపుచుండి
అప్పుడూ హనుమను మరచి ఉండిరి, పులుతుపులుసూమని వచ్చె హనుమూను,
ఇంటివాడవుగనుక ఊరుకుంటీమి, పొత్తున కూర్చొన్గు ఉత్తమాపురుష
నీవుండగాగదా సీత చెచ్చుకొని, అయ్యోధ్యకట్నమ్ము ఏలగలిగితిని

నీవుండగాగదా తమ్ములవం క్తి, భుజియింపగలిగితిని హనుమన్న వినుమ
పొత్తునా కూర్చొమ్మి ఉ త్రమాపురుష.”

హనుమంతుడికి కోపంవచ్చింది. సర్దిచెప్పితేమాత్రం కోపం తీరుతుందా. రామ
భక్తికి లోపం రాకూడదు. కోపం తీర్చుకోవాలి. మానవజన్మ ఎత్తిఉంటే కోపం
ఎలాగతీర్చుకొనేవాడో. ఎత్తింది కోతిజన్మగనక కోపం ఎట్లా తీర్చుకొన్నాడంటే-
“పొత్తునా గూర్చుండ ఉ త్రముడగాను” అనిసమాధానం చెప్పి, రాముడివ్రసా
దం భక్తుడు తాను అనుభవించవలెను కాబట్టి,

“సర్వేశుభోజనం తా గాగ చూచి, ముందారవల్లెమ్ము ఎత్తుకొనిపోయె
తా బోయి హనుమన్న అవిసిచెట్టెక్కె, ద్వాదశికి ఒకముద్ద కొమ్మపై నుంచె
అందుమీద వల్లెమ్ము అంది వడవేసె”

శ్రీరాముడు లేచి వెళ్లి అవిసిచెట్టు మొదట నిలబడి హనుమన్నని బతిమాలుతు
న్నాడు,

“వృక్షమున కెదురుగా రామచంద్రులు, చెయిబాచి హనుమన్న రమ్మనిపిలచె”
అప్పటికి హనుమన్న కోపం పోయింది. రాముడు పిలుస్తే రాకుండా ఉండగలడా
ఆవరమభక్తుడు ? రాముడుచెయిచాపి రమ్మంటే,

“రామచిలకావలెను చేతివయి వ్రాలె, చేతిపై హనుమన్న ధరణిపై దింపి
ముత్యాలహారమ్ము మెచ్చి మెడవేసె”

హారము మెడలో వడ్డంతోనే హనుమన్న యథావ్రీకారం రాముడినోట్లో నాల్కికె
నాడు.

మహాభారతానికి సంబంధించినకథలు చాలాఉన్నవి. వ్రీక సమైనపాట ధర్మరాజు
జూదము. కీచకవధ ఇంకొకపాట. రెండున్నూ రసవంతముగానే ఉన్నవి. శ్రీల
వాఙ్మయమున కవి భూషలవలె నున్నవి. గ్రంథవి స్తరమునకు వెరచి వాటిని వదిలి
వేస్తున్నాను.

ఇక యితరకథలగురించి కొంచెం చెబుతాను. శ్రీలసారస్వతములో సారంగధర
చరిత్రపాటలు రెండున్నవి. ఒక్కటి చాలాపెద్దది. వెంకటకవికావ్యముకన్న పెద్దది.
రెండవది చిన్నది. రెండున్నూ వెంకటకవికావ్యానికి భిన్నముగానే ఉన్నవి. వెంకట

కవి మతములో చిత్రాంగి రోవెలది. పాటలలో చిత్రాంగి రాజురెండవభార్య. పెద్దపాటనుగురించి చెప్పడం వదిలిపెట్టి చిన్నపాటనుగురించి కొద్దిగా మనవిచేస్తాను.

స్త్రీలసారస్వతములో ఒకవిశేషం ఏమిటీ అంటే చెప్పదలచుకొన్నవిషయం సూటిగా హృదయానికి తగిలేటట్లు చెప్పడమే. అందువల్లనే రసము చిలుకుతూ ఉంటుంది. అఖండకావ్యాలు చేద్దామనిగాని అర్థముచేసుకోలేనికావ్యా లల్లుదామని గాని వారు తలపెట్టరు. అందుకనే ఆకపులు అనవసరము లగువర్ణనకు తావియ్యరు. ప్రబంధలక్షణములను ఎదుట పెట్టుకొని వరవడి దిద్దుకొనే ప్రబంధకవులకావ్యాల కంటే సహజమై సెలయేళ్లవలె ప్రవహించే ఈపాటలలోనే గుణము అతిశయముగా ఉన్నది. కొద్దిగ్రంథములను వదిలిపెట్టి వండితసారస్వతాన్ని స్త్రీలసారస్వతముతో పోల్చి నిష్పక్షపాతముగా చూస్తే స్త్రీలసారస్వతమే గుణబాహుళ్యము కలదిగా కనబడుతుంది. సారంగధరచరిత్రపాట ఎత్తుగడ ఎంతసూటిగా ఉన్నదో వరికించండి. శివుని వరప్రసాదమున సారంగధరుడు కలిగినాడని చెప్పబోతున్నాడు కవి :

“వర్వతాలమల్లన్న భువిడిమేడలమీద, మెరిపించె జోగిరూపు
పులితోలువత్త్రమ్ము పునుకగణములపేరు, చంకజోలెయు కట్టుకు
ముఖమునా వీబూధి మెడనిండ రుద్రాక్ష, తావళంబులు మెరయగా
బంగారుకిన్నెరా రత్నంపుమెట్లాది, వాయంపుచుండగాను
కిన్నెరానాదముకు కిటికీలు తెరచుకొని, రత్నాంగి పారజాచె
ఈశ్వరా నీవంటిపుత్రునీ ఇమ్మని, శంభుణ్ణి తా గోరెను
రత్నాంగి కోరిక రంజిల్లునట్లుగా, రజతాచలేశు డిచ్చు”

ఈవిషయమునే ప్రబంధమర్యాదను వండితకవి చెప్పవలసివస్తే అధమవత్సం రెండు శ్లోకాలైనా వ్రాసిఉంటాడు. ఇక కథ. సారంగధరుడు చిత్రాంగిమేడకు పాపురముకొరకై వెళ్లాడు.

“బాలరాకలు చూచి వణికి తా నెదురుకొని, యేకనివ్వాకు లిచ్చు
అమ్మ కట్నం బివ్వ అన్యులమా మేము, అమ్మ నీ సుతుడగాదా
ఆకలితో ఉంటినో అన్నమ్మ వడ్డిస్తు, ఆరగించుము అల్లుడా
ఆకలయినా లేదు అన్నము నాకొద్దు, అమ్మ నావక్కి నిమ్మా
అమ్మన్న నోటికి కమ్మనిఖిజ్జాలు, కాముడా నే బెడుదును”

సారంగధరుడు చిత్రాంగికి వశుడుగాక తప్పించుకు పోబోతాడు. అప్పుడు చిత్రాంగి అంటుంది.

“కాముడా నీ వింత కఠినంబు జేస్తవి, కాంతునకు నే దెల్పుదు
కట్టిస్తు కొట్టిస్తు కాల్చిస్తు నిన్నయిన, కండలే గోయిస్తును”.

కథ అంతా ఈవిధంగా రసవంతంగా నడిపించాడు కవి. సారంగధరుడు బ్రతికి ఉన్నాడని రత్నాంగి విన్నప్పుడు తల్లిని కవి ఒక్కమాటలో ఎట్లా చిత్రించాడో !

“ఘణిహార్లు దెచ్చినా, వలుకులూ వినగానె, పణికి పాలు గురిసె”

అనంతమాత్యుడు వ్రాసిన భోజరాజీయములో కామధేనువుకథ ఉన్నది. తెలుగువారికి కన్నడులకూ ఈకథ అభిమానకథ. అనంతమాత్యుడు గోవుకథ విరివిగా రసవంతముగా వ్రాశాడు. స్త్రీలసారస్వతములో గోవుపాట అనేపేరుగల ఈకథే అంత విరివిగా కాకున్నా రసవంతముగా వర్ణించబడ్డది - శ్రీకృష్ణుడు పాలు పితకడానికి గోవుల్ని పేరుపేరున పిలుస్తున్నాడు. వండిత సారస్వతములో మను చరిత్ర, శృంగారశాకుంతలము మున్నగు గ్రంథములలో పేటకుక్కలకు పేళ్లున్నవి. స్త్రీలసారస్వతములో గోవులకు పేళ్లు - శ్రీకృష్ణుడు పిలుస్తున్నాడు ఆలకించండి.

“పెద్దకాలపు ఆవులారా, పేరుపడ్డ మందలారా
కపిలయావు దూడలారా, కర్పియావుదూడ రావె
తెల్లయావుపిల్ల రావె, బొల్లియావు నీవు రావె
కామధేనువ కల్పతరువా, శ్రీలక్ష్మీ పేరించేవి
అన్నపూర్ణ విశాలాక్షి, తెల్లమచ్చాగోవు రావె
నల్లమచ్చావు రావె, చిన్నిఆవుదూడ రావె”

పేలిస్తే ఆవులన్నీ వచ్చినవి. వచ్చినగోవులన్నింటినీ పాలుపిడికి యింటికి వంపివేసి తాను చెట్టెక్కి వేణుపూడుకొంటున్నాడు. గోవులన్నీ మేతకు పోయినవి. అవి మేత మేస్తుంటే,

“గొప్పనాదము చెవుల బడగా, అదరుకొంటూ బెదరుకొంటూ
మేతమాని ఎదురుచూడగ, గాండుగొండు మనుచు వేగమె
పెద్దపులి ఒక తొచ్చి నిలిచి”

నాపొలములో మీరు వచ్చి మేస్తున్నారు. పారిపోకండి అంటూ పెద్దపులి,

“దాటిపోవా జాతురేము, పారిపోవా జాతురేము

కురుచకొమ్మల చిన్న ఆవుల, నిడుపుకొమ్మల పెద్ద ఆవుల

పేరుపడ్డా ఆవులను, కోట్లకొద్దిగ తిన్న దానను”

అనివాటితో చెప్పి భయపెడుతుంది. మిగిలిన ఆవులను వెంటబెట్టుకొని ముసలి ఆవు
ముందుకు వచ్చి పెద్దపులితో చెప్పతుంది,

“ఒక్కమనవి చిత్తగించు మూడుదినములకింద నేను

కవలదూడల కన్న దానను, నన్ను పెంచినదాత తెల్లా

పాలు పిదుకక యుండగాను, రెండుదూడల పెంచుచుంటిని

నాదురాకకు దూడతెల్లా, ఎదురుచూచును బెంగతోను

శలవుయిచ్చిన పాలు యిచ్చి, మళ్ళివచ్చి నీదుయాకలి

తీర్తు ననుచు బల్కగాను ”

ఎన్నో బట్లు పెట్టుకొన్నమీదట పెద్దపులి “జాలిగలిగి” వెళ్లి రమ్మంది, ఆవు దూడల
దగ్గరికి వచ్చి పాలిచ్చి బుద్ధులు చెప్పతోంది.

“బుద్ధిగలిగి మసలుచుండుడి, పచ్చిచేనులో మేయబోకా

కాపుచేతిలో చిక్కబోకా, పొదలచాటున మేయబోకా

పులులనోటి కందబోకా, ఇండ్లలోనా తిరుగబోకా”

కడుపునిండా కనవుతిని దొడ్లో నిద్రపోండని చెప్పింది. పిమ్మట మందలో ఆవుల్ని
పిలిచి వాటికి తనదూడల్ని లప్పజెప్పతోంది.

“పేరిందేవి మీనాక్షి, ఆదిలక్ష్మీ అన్నపూర్ణా

కామధేను కల్పతరువా, పేరుపడ్డా గోవులారా

నాదుకొడుకుల మీరు జూచి, ముందుకొచ్చిన పొడువబోకా

వెనుక కొచ్చిన తన్నబోకా, మందజేర్చుక బుద్ధి గరపుడి”

అని తాను పెద్దపులిదగ్గరికి వెడుతుంది. దానిని గట్టిగా పిలుస్తుంది. పులి గోవును
మెచ్చుకొని వదిలిపెడుతుంది.

శ్రీలసారస్వతములో ప్రధానస్థాన మాక్రమించే చిల్లరిపాట లనేక మున్నవి -
మంగళహారతులు, మేలుకొలుపులు, కోలాటంపాటలు, గొబ్బిపాటలు, పాగువేట.

పదాలు, విసురురాతిపదాలు, మువ్వగోపాలపదాలు, దంపుళ్ళపాటలు, తున్నెద పదాలు, పిల్లలనాడించేపాటలు మొదలైనవి.

ఈవ్యాసములో ఎత్తుకోని పెద్దపాటలుకూడా చాలా ఉన్నవి- తులసీమాహాత్మ్య మనే తులాభారము, ఊర్మిశనిద్ర, శ్రీకృష్ణనిచల్లులు, వండుపాట, వేదాంతకుచ్చెల కథ, లక్ష్మణమూర్ఖ, లంకాయాగము, సీతసురటి, సవతులకయ్యము (వంచాగ్నుల అదినారాయణశాస్త్రిగారు గంగాగారీసంవాద మనేపాటమీద మంచివ్యాసము వ్రాసి ప్రకటించిఉన్నారు) పారిజాతవల్లవి, కుచేలోపాఖ్యానము, చెంచీతపాట, శాంతగోవిందనామములు, గోపికలజలకీర్తనలు, గుహాధరతుల అగ్నిప్రవేశం మొదలైన వెన్నో ఉన్నవి. ఏలూరిలో నందిరాజు చలపతిరావుగారు, కాకినాడలో మంగు వెంటటరంగనాథరావుగారు చాలాపాటల నుద్ధరించి అచ్చువేశారు. ఇప్పుడక్కడక్కడ కొద్దిమంది అచ్చువేస్తున్నారు. అచ్చుపడనివి చాలా ఉన్నవి. బిచ్చగాళ్ళ నోళ్ళల్లో ఎన్నో ఇంకా ఆడుతున్నవి. మనతల్లులనోళ్ళల్లో కొన్ని ఆడుతున్నవి. వీటి నుద్ధరించవలసిఉన్నది. శ్రీలసారస్వతానికి ప్రాముఖ్యము రావలసిఉన్నది. దీనితోపాటు బాలురసారస్వతానికీ, పామరులసారస్వతానికీకూడా ప్రాముఖ్యము రావలసిఉన్నది. ఇప్పటికపులచరిత్రలూ వాఙ్మయచరిత్రలూ సంపూర్ణముకావు. ఆంధ్రదేశములో పుట్టి పెరిగి ప్రచారములోనున్న ప్రతీసారస్వతశాఖకూ కవుల చరిత్రలో స్థానమున్నప్పుడే అది సంపూర్ణ మనిపించుకుంటుంది. లేనినాడు కాదు. శ్రీలసారస్వతములో భాష జీవచ్ఛావ. అందరికీ తెలిసేది. హృదయానికి గుచ్చుకొనేది. సహజము కాబట్టి నుందరమైనది. వ్యాకరణాని కిది బానిసకాదు. ఇదే వ్యాకరణాన్ని బానిసగా చేసుకోకలదు.

ఇందలిఛందస్స వేర్వేరుగతులుగా ఉంటుంది. వదకవిత్వమని తిట్టేవారు తిట్టుకోవచ్చు. వద్యముగాని పాటగాని ఒక సాధనమే అవుతుంది. నిర్లుప్తముగా వద్యము చెప్పినంతమాత్రాన కవిత్వ మూడిపడదు. దుష్టముగా పాట వ్రాసిన ట్లూహించినంతమాత్రానకవిత్వముకొరవడదు. స్వారస్యము పోదు. ఈపాట లెక్కువగా ద్విపద వలె నుంటవి. ప్రాస ఉంటే ఉండ వచ్చు. యతులువడ్డచోట పడతవి. గణములలో ఒక్కొక్క మాత్రీ తగ్గవచ్చు హెచ్చవచ్చు, ఛందస్సుకు గాని వ్యాకరణా

నికిగాని కవి బానిసకాడు. వీటిని వెనక్కి నెట్టివేసి కవి తనభావాన్ని హృదయాన్ని దూసుకుపోయేటట్లు వదులుతాడు.

మనదేశములో కళవలెనే కావ్యమున్నూ నిత్యజీవితాన్ని ఆక్రమించి అలముకొంది. కట్టు, బొట్టు, జుట్టు గుమ్మము, గోడ, పీట, అరుగు, ఇంటికప్పు, పాత్రలు, ఆభరణాలు- అంతటా కళ ప్రవేశించింది. కూలిపనికి, పడవలాగుటకు, దంపుళ్లకు, పిండి విసరడాలకు, ఆటలకు, అన్నిటికీ కవిత్వ మూత ఇస్తోంది. పండితసారస్వతానికి న్యితజీవనాన్ని అలముకొనే శక్తి లేదు. ప్రజాసారస్వతాని కున్నట్టు కన్ను తెరిచి చూచేవారికి స్పష్టము. ఇట్టిసారస్వతాన్ని నిరసించేపండితులు చిన్నప్పడు తల్లులపాటలకు పులకరించినవారే సుమండీ. రాజావలంబనంవల్లనే పండితసారస్వతం వృద్ధిచెందింది. ప్రజాసారస్వతము ప్రజావలంబనంవల్ల వృద్ధిచెందక తప్పదు.

ఆమధ్య భారతిలో చిన్నపిల్లలపాటలూ కథలూ వేశారు. ఈవిధముగానైనా ఇవి ఉద్ధరింపబడుతున్నవని సంతోషిస్తూంటే ఏకారణంవల్లనో వారు వాటిని ప్రకటించడం విరమించుకొన్నారు. భారతివంటి పత్రికలోనే ప్రాచీనపదములకూ కథలకూ చోటులేకుండా పోయిందిగదా అని విచారించవలసిఉన్నది.

ఇక చిల్లరపాటలనుగురించి కొద్దిగా వ్యాసి విరమిస్తున్నాను.

మేలుకొలుపులు జోలపాటలకువలెనే హృదయమును హరింపజేస్తేగలవి.

“బంగారుచెంబుతో పన్నీరు పట్టుకొని, పణి రుక్మిణి వచ్చె మేలుకో”

ఈవిధముగా అష్టమహిషులూ ఉపచారము చెయ్యవచ్చారు మేలుకొమ్మని కృష్ణుని పిలుస్తున్నారు.

కేశవ యని నిన్ను వాసిగ భక్తులు, వర్ణింపుచున్నారు లేరా
వాసవవందిత వసుదేవనందన, వైకుంఠపురవాస లేరా
కృష్ణా తెల్లవారవచ్చెను”.

ఇంకోరకం-జీప్రుణ్ణి ఉద్దేశించి వేదాంతపరంగా చెప్పినమేలుకొలుపు:

“మేలుకొనవే రాజహంసా, మేలుకొను చైతన్యమా

మేలుకొనవే శుద్ధనిలయా, మేలుకోగదవే, శివా మేలుకో.

శృంగారపరంగా శ్రీకృష్ణునిగూర్చి,

“తెల్లవారవచ్చె తెలియక నాసామి, మళ్ళీ పరున్నావు లేరా
వేణునాదము విని వేగ పరుగిడివస్తా, వేళాకోళామేల లేరా”

పారువేటపదాలు రాయలసీమలో నేడు ప్రచారములో ఉన్నవి. ఆయూరిదేవాలయములో స్వామి ఏక కొకతూరి వేటకు వెళ్లుతాడు. వేటనుండి తిరిగివచ్చాక దేవతలుపు తియ్యదు. వారిద్దరికీ వాదం జరుగుతుంది. ఈవాదమే పాటలుగా పాడతారు. తలుపులదగ్గర పాటలు యివిగో.

“శ్రీతరుణిరో నే శ్రీరఘురాముడ, జేరి కవాటము దీయవే”
అని రాముడంటే సీత అంటోంది.

“ఘ్యాతిగ శ్రీరఘురాముడ వైతే, కోతుల జేరగదోయి
ఘనసేతువు గూర్చగదోయి”
అని హాస్యముచేస్తుంది.

మళ్ళీ
“క్షీరాబ్ధితనయరొ శ్రీలక్ష్మీ వాకిలి, తియ్యవే సీతాదేవి తియ్యవే”
అని రాముడు తలుపు తియ్యమంటే

“వాకిట నిలచుండి వాకిలి తట్టుచు, వాదించేవు నీవే రేమి రామా”
అని అడుగుతుంది.

మత్స్యవతారుడను నే నంటే మడుగులో ఉండక యిక్కడి కెందుకువచ్చావంటుంది. ఈవిధముగా పది అవతారములపేర్లు చెప్పితే పదింటినీ ఆక్షేపిస్తుంది. చివరకు నాపేరు రాముడంటే తలుపు తీస్తుంది.

విసరురాతిపదాలు - పెద్దతిరగళ్ళలో జొన్నలుపోసి ఇద్దరు శ్రీలు విసరుతూ పాటలు పాడుతారు. తిరగలికిందరాతిమీద పయిరాయి తిరిగేటవ్వడు శబ్దము పుడుతుంది. దాన్ని శ్రుతిగాజేసుకొని ఈపాటలు పాడతారు. కర్ణూలుజిల్లా నందికొట్టూరు తాలూకాలో ఈపాటలు నేను విన్నాను. పాటలలో స్వారస్య మంతగా లేకున్నా విసరురాతిశబ్దముతో శ్రుతికలిగి ఇద్దరుశ్రీలు మధురకంఠములతో పాడినవ్వడు మాత్రము తోవనుపోయేమనిషి నిలిచి విసకమానడు. మచ్చుకి ఒకపదంచూడండి.

“ఈయూరికుమ్మరీయిల్లు నే నరగ, చెయ్యాలి కుమ్మరీ గజ్జెల కడప
గజ్జెలకడవాకి ఏబావిసీళ్లు, పేరైన ‘యిసుకాల’ పెదబావిసీళ్లు

బుడుగుబుడుగున నుంచి మోకాట పెట్టి, అక్కడిక్కడ చూచి కట్టవై చూచి కట్టమీద పొయ్యేది ఎవరమ్మ మీరు, కట్టమీద పొయ్యేది గాజులనెట్టి నే నొచ్చి తడవాయె కడ వెత్తవయ్యా, కడవపేరు ఏపేరు నీపేరు ఏమి కడవపేరు గంగమ్మ నాపేరు సీత, అయిపోయె గౌరమ్మ అయిపోయెనమ్మ ఐవైనగిరిమీద అడి రావమ్మా, మాజొన్న లయిపోయె మేము పోతాము మళ్ళొచ్చి నీపాట ఎల్ల పాడేము.”

కోలాటంపాటలూ గొబ్బిపాటలూ అనాటి కానాడు ఆదరణలేక నీరసిస్తున్నవి. శ్రీకృష్ణలీలలూ రామకథా కోలాటంపాటలుగా పాడతారు. రెణ్ణెలకిరం మోడ రగ రెవ్రూలో “బెంగాలు ఫోకుడాన్సు” అంటూ బొమ్మలతోకూడా వ్యాసము పడ్డది. ఇట్టినాట్యాలు బెంగాలుకేకాదు భారతదేశాని కంతకీ సమానమే. మనలో కోలాటమప్పుడు సృత్య ముంటుంది. పూర్వము పిన్నలూ పెద్దలూ ఈవినోదములో పాల్గొనేవారనుకొంటాను. ఇప్పుడు పిన్నలుమాత్రమే పాల్గొంటున్నారు. పురుషులూ స్త్రీలూ పిన్నలూ పెద్దలూ పూర్వకాలమందువలె ఆటలూ పాటలూ పండుగు లకీ పబ్బాలకీ వీధుల్లో ఆడుతూ పాడుతూ మళ్ళీ ఎప్పుడు వినోదిస్తారో! స్త్రీలుగాని పురుషులుగానీ కొంతవయస్సు రావడంతోనే ఆటలూ పాటలూ కట్టిపెట్టుతున్నారు. చదువుకొన్న వారుమాత్రము కించిత్తు దొరలఆట లాడుతున్నారు. మనఆటలూ పాటలూ అడుగంటుతున్నాయి.

“చిన్నీ చిన్నికి ఎన్నో ఏడు, చెంగలగారికి ఎన్నో ఏడు
తాడీమేడికి ఎన్నో ఏడు, తామరస మొగ్గల్లా”

అంటూనున్నూ,

“చినచినదొంతులో చిటారిదొంతులో, లక్కామేడలో లవంగమొగ్గల్
చిన్నీ మీ రేటివారే, చిలకా మీ రేటివారే
తాయీ మీరేటివారే, తామర మొగ్గల్లా తామర మొగ్గల్లా”

అంటూనున్నూ బాలికలు ఆడేఆటలు ఒకమోస్తరు నాట్యమే, కోలాటంవలెనే. ఈనాట్యకళనుకూడా సారస్వతముతో ఉద్ధరించవలసిఉంటుంది.

గుజరాతుదేశములో గర్భసృత్యమని స్త్రీలు సృత్యముచేస్తారుట. ఒకమారు ఈ “గర్భడాన్సు”మీద పైపత్రికలోనే ఒకవ్యాసము బొమ్మలతో పడింది. గొబ్బిపాటలు పాడేటప్పుడు స్త్రీలు చేసేసృత్యము గర్భసృత్యమే. “గర్భ” అనేపదము “గొబ్బి” అ

యినదని అనుకొంటాను. సంక్రాంతినెలఅంతా గొబ్బిపిడకలు చేసుకొని సాయంకాలం దీపాలుపెట్టి గొబ్బిపాటలు పాడుతూ స్త్రీలూ బాలికలూ నృత్యముచేస్తారు.

“సుబ్బీ గొబ్బిమ్మా, మొగలిపు వ్వంటి
మొగుణ్ణి యియ్యావే, చామంతిపు వ్వంటి
చెల్లెలి నియ్యావే, తామరపు వ్వంటి
తమ్ముణ్ణియ్యావే, పనసకుం డంటి
బాలుణ్ణియ్యావే, . . ఇత్యాది.

ఈగొబ్బిపాటలు అనేకవిధాలుగా ఉన్నవి.

స్త్రీలసారస్వతములో మంగళారతుల కున్న ప్రాముఖ్యమూ ప్రచారమూ ఇకదేనికీ లేదు. సమస్తశుభ కార్యములకూ ఇవి అవసరముకాబట్టి సమస్తదేవతలకూ అనేక వరసలలో మంగళహారతులు రచించియున్నారు కవులు. ఇతరభాషలలోనిమంగళారతులకూడా తెనుగులో ప్రచారములో ఉన్నవి. ముఖ్యముగా సంస్కృతభాషను రచించినవి.

“రామచంద్రాయ జనకరాజజామనోహరాయ
మామకాభీష్టదాయ మహితమంగళమ్” ఇత్యాది.

ఒకమంగళహారతిలో ఈవ్యాసము ముగిస్తున్నాను. పార్వతి సర్వజ్ఞుణ్ణి చూడబోతోంది. ఎక్కడికి వెడుతున్నావని చాలికత్తె లడుగుతారు. పార్వతి సమాధానం చెప్పుతుంది.

ఘల్లుఘల్లున పాదగజ్జె లందెలు మోయి, కలహంసనడకల కలికి యెక్కడికే
జడలోను గంగను ధరియించుకున్నట్టి, జగము లేలేసాంబళిపునిసన్నిధికే
మంగళం మంగళం;

తళతళమను రత్నతాటంకములు మెరయ పసిడికుండలములపడతి యెక్కడికే,
కరియోగచర్మము కటిధారుడైనట్టి గురుడైన శంభుశంకరుని సన్నిధికే,
మంగళం మంగళం;

చంగావీచీరలకొంగులు జారంగ, రంగైనవమోహనాంగి యెక్కడికే
పులితోలు వస్త్రాలు భూతి ధరియించిన, బ్రహ్మాండ మేలుజగధీశుసన్నిధికే
మంగళం మంగళం.

ప్రాకృతభాషాచరిత్రము

వేదాల తిరువెంగళి భాషారూపులు

లోకమున జన్మించిన ప్రతిమానవుడూ దనతోడిమానవునితో సంబంధమునకై వ్రయత్నించుట సహజము. అట్లు సంబంధమును కల్పేసాధనము లన్నిటిలోనూ ఉత్తమమును సులభమును సహజమును నైనది భాష. ఇది మానవులలో మాత్రమే కాక మృగములు, పక్షులు, వీటిలోగూడ గన్పడుచున్నది. చేష్టలుగూడ గొంతసహజము లగుసాధనములేకాని అవి యొకరికొకరు కనబడుచున్నప్పుడే తాత్కాలికముగానే వ్రత్యక్షములగువాని విషయముననే ఉపయోగించును. భాషసంగతి అట్లుకాదు. కనుకనే ఇది సకలమానవులకున్న సహజముగా నేర్పడి విస్తరించి మారుపుల నొందుచున్నది.

ఈతీరున నార్యజాతిలో మొట్టమొదట బుట్టినది ప్రాకృతము. ఇప్పుడు మనము చూచుచున్న ప్రాకృతము చాలతరువాత నేర్పడినది. మొదటిప్రాకృతము పుట్టిన నాటికి వేదములుకూడ ఇంకా పుట్టియుండలేదు. అప్పటిసంఘపుసామాన్యవ్యవహారమునందున్న భాషయే వైదిక భాషకును, ఇరెనియక, గ్రీకు, లాటిక, మొదలగు భాషలకున్న మూలమైనది. ఆ భాష మాటాడువారిలోని కొంతమంది అందు శుద్ధముగా, అనగా సంఘమునందెక్కువగా బ్రసిద్ధములగు పదములనేర్చియే వేదమంత్రములు రచించిరి. సంఘమునందు శిష్టులగువారు మాటాడునవియు, సంఘములో నెక్కువగా వ్యవహారవ్యాప్తి నొందినవియు నగుపదములే వేదములందెక్కువగా నాడబడినవి. అప్పటిజనసామాన్యవ్యవహారమునందు ప్రాకృతమే నిలచియుండినది. ఈ విషయమే “హేలయో, హేలయ” ఇతి! అను వైదికగ్రంథభాగమువలన మనకు బోధపడును. అచ్చటి విషయమిది: ‘అసురులు’ అనునొక తెగవారు “హేలరయ:” అని పలుకవలసియున్నచోట “హేలయ:” అనిరట. అనగా “హేలరయ:” అని విసంధిగాను, రేఫతోను నుండవలసినదానికి, “హేలయ:” ససంధిగాను, లకారముతోనూ ఉచ్చరించినట్లునూట. అందుచే వారు పరాజితులైరట.” ఇందువలన మనకు తెలియవచ్చు విషయమిది. శిష్టులైనవారు సరిగా భాష నుచ్చ

రిస్తూఉండిరనియు సామాన్యులుమాత్రము భాష సతభావిధముగా నుచ్చరిస్తూ ఉండే వారనియు అప్పుడుకూడ నిప్పటి * ప్రాకృతమువంటి వ్యావహారికభాషయే యొకటి యున్నదనియు మనము స్పష్టముగా గ్రహింపవచ్చును. అప్పుడు సామాన్యులు మాటాడునది ప్రాకృతమేకదా! దానికిని అప్పటిశిష్టలభాషకును నెక్కుడంతరము లేదు. ఈషదంతరమే. “హేఅరయః” అనుదానికిని “హేఽలయః” అనుదానికిని నెక్కుడుభేదము లేదుకదా! ఇప్పటిసంస్కృతప్రాకృతములకు అనగా శిష్ట భాషకును సామాన్యవ్యావహారికభాషకును గలయంతరము వేదోద్భవకాలపుభాషలకు లేదనుటకే యింత చెప్పితిమి.

ఇదొక్కటేకాక ఇంకోసంగతికూడా అప్పటిశిష్టాశిష్టభాషల కెక్కువంతరము లేనట్లు తెలియజేస్తుంది.

అంజనేయుడు లంకలో సీతతో మొదట మాటాడదలచినపుడు “వాచం చోదా హరిష్యామి మానుషీ మిహ సంస్కృతాం” అనెను. “మానుషీ” అనడంలోగల భావ మిది. “తాను వానరుడగుటయు, ఇక్కడివా రందరు రాక్షసులగుటయు కారణంగా మనుష్యజాతిలోనిదైన సీతాదేవికి నమ్మకం కలిగేటందుకుగాను మనుష్యులు మాటాడుకొనే గైర్వాణిని మాటాడుతాను” అని. “సంస్కృతాం” అంటే “గైర్వాణి” అనే వ్యాఖ్యాతలుకూడా రాశారు. అంటే ఇది జనసామాన్యము మాటాడుకొనే ప్రాకృతగైర్వాణియనే యర్థము గ్రహించా లిక్కడ; లేక పోతే ముందు గ్రంథము కుదురదు. ఏమంటే వెంటనే “యది వాచం పృథా స్యామి ద్విజాతిరివ సంస్కృతాం రావణం మన్యమానా మాం సీతా భీతా భవిష్యతి” అని, “అవశ్యమేవ వక్తవ్యం మానుషం వాక్య మర్థవత్” అనిఅంటాడతడే. సంస్కృతమును అంటే గైర్వాణిని ద్విజాతివలె అనగా బ్రాహ్మణివలె పృథాస్యామి-అధికముగా వ్యవహరిస్తే - అనగా చక్కగా సంస్కారయుక్తమైనభాషను బ్రాహ్మణుడు మాటాడినట్లు నేనుకూడా మాటాడితే సీతకు అనుమానం కలిగి

* అకాలమున వ్యావహారికభాషకు “ప్రాకృతము” అనుపేరు కాని, జనసామాన్యమునకు “ప్రాకృతము” అనుపేరుకాని లేదు. ఈరెండు పేరులును చాలతరువాత బ్రాహ్మణాదివర్ణక్షయస్థ దృఢమై వర్ణాధికము లేర్పడినతరువాత వచ్చినవి. కావున నిచట “ప్రాకృతము” అనుపదమును కొంత వ్యాపకముగు నర్థమున గ్రహింపవలయును. అనగా “జనసామాన్యపుభాష” యని యర్థము చెప్పుకొనవలెను.

భయపడుతుంది. ఏమని అనుమానం? “వానరుడికి ఇంతసాఫుగా వున్నసంస్కృతం (గైర్వాణి) మాటాడడం కుదురదు. కాబట్టి బ్రాహ్మణైనరావణుడే ఈయవంతో వచ్చి నాతో మాటాడుతూండాలి” అని. “ప్రదాస్యామి” అనేచోట ప్రకర్ష మేమిటో తెలుసునా? సంస్కారాధిక్యమే. ఈశ్లోకంలో “సంస్కృతాం” అనేదానికి ‘సంస్కరింపబడినది’ అనేఅర్థమే చెప్పబోవాలి. అట్లా కాకుండా వెనుకటిశ్లోకంలో మల్లె “గైర్వాణి” అని అర్థంచెప్పకూడదు. ఏమంటే “ద్విజాతివలె సంస్కృతమైన మాటను మాటాడితే” అనడంలో ‘సంస్కరింపబడినది’ అనే అర్థమే ఉచితంకాని గైర్వాణి అనేది కాదుకదా! అది అందరికీ సామాన్యమేగా! బ్రాహ్మణివలె ననడంలో గలవిశేష మేముం దప్పుడు? ఇంతకాకుండా “గైర్వాణి” అనే అర్థానికి ముందు చెప్పిన “అవశ్యమేవ వక్తవ్యం మానుషం వాచ్య మర్థవత్” అనేది అడ్డుతుంది. మానుషసామాన్యభాష గైర్వాణి కాబట్టి దానిని మాటాడితే రావణు డనే అనుమానం సీత క్షణభౌతుంది? బోదు. వెనుకటిశ్లోకంలో గైర్వాణిని మాటాడితే సీతాదేవికి రావణుడనే అనుమానం కలుగుతుందనిచెప్పి ఇప్పుడు మళ్ళీ గైర్వాణిని మాటాడుతాననడంలో పూర్వోత్తర విరోధం రాలేదా? మానుషభాష గైర్వాణినని “వాచం చోదాహరిష్యామి మానుషీ మిహ సంస్కృతాం” అనేచోట స్పష్టంగా చెప్పే ఉన్నాడు. కాబట్టి పైశ్లోకాలకన్నటికీ భావం ఇట్లాచేయాలి. “నేను సీతతో మాటాడటప్పుడు మనుష్యులు వాడుకచేసే గైర్వాణినే (సామాన్యభాష ఐనప్రాకృతగైర్వాణినే) మాటాడుతాను. అట్లా కాకుండా ద్విజాతివలె - బ్రాహ్మణిమల్లె సంస్కరింపబడినభాష నుకయోగిస్తే (వానరస్య విశేషేణ కథంస్యా దభిభాషణం) “ఈవానర మింతచక్కగా బ్రాహ్మణులు మాటాడేటంతకరిశుద్ధంగా సంస్కృతం భాషను మాటాడడం అసంభవం కాబట్టి రావణుడే నాతో సల్లాపసౌఖ్యంకోసం ఈవేషంతో ఇట్లా వచ్చివుండాలి” అని అనుమానించి సీత భీతిల్లుతుంది, కనుక మనుష్యసామాన్యం వాడుకచేసే గైర్వాణినే (ప్రాకృతగైర్వాణినే) నేను మాటాడుతాను.” అని ఇట్లా అర్థంచేసుకుంటే తర్వాత హనుమంతుడు దూతలను నిందించే ప్రకరణంగూడా సరిబోతుంది. అంటే “నేను (అంజనేయులు) బాగా సంస్కృతం మాటాడగలను గదా యని మాటాడితే అసలుపని పాదప్రతుంది; సీత అసలు మాటాడనే మాటాడదు భయపడి. కండితమృన్మయైన దూతలు తమగొప్పదనమునే చూచుకొంటారుకాని కార్య

సాఫల్యం విషయం గమనించరు. ఇంకా వాళ్ళు చాలాతప్పులు చేస్తారు. నేనుకూడా పండితుణ్ణినేగర్వంతో అట్లామాట్లాడితే చివరకు పని పాడుచేసి చెడ్డదూత ననిపించు కొంటాను. కాబట్టి తప్పుకుండా సీతతో మనుష్యసామాన్యభావంలోనే ప్రాకృత గైర్వాణిలోనే మాటాడడం ఉచితం. అప్పుడు రాక్షసులు అనే అనుమానంకాని రావణుడు అనే శంకకాని సీతమనసుకు గలుగదు” అనినిర్ణయిస్తాడు. అదికూడా సరిపోతుం దన్నమాట.

ముందు సీతతో మాటాడినతరువాతకూడా సీత ఈతనిభావనుగురించి అనుమానపడలేదు. “యథాయథా సమీపం స హనూమా నుపసర్పతి | తథా తథా రావణం సా సీతా తం పరిశంకతే” అనగా అంజనేయుడు సీత శోకంతో వందరడం చూచి ఆమెచేరువకు ఓదార్చడానికై పోతుండెను. అతడు దగ్గరకు వస్తూన్నతీరు జూచి సీతకు “రావణు డేమో” అని సందేహము కలిగెను. అంతేకాని భాషావిషయంలో హనూమంతుణ్ణి శంకించినట్లు లేదు.

నిజంగా అంజనేయుడు సంస్కరింపబడినభాషనే మాటాడిఉంటే అత డూహించినట్లు సీత తప్పుకుండా అనుమానంపడనేపడేది. కనుక మనుష్యసామాన్యం మాటాడే గైర్వాణిలోనే సీతతో అంజనేయుడు మాటాడాడని స్పష్టము. ఆభాష రామాయణపుభాషే నని మనం గ్రహించాలి. అంటే జనసామాన్యము వ్యవహరించే భాషయందే శ్రీమద్రామాయణంవ్రాయబడిందనిభావం. అయితే ఈభాష కేవలం పామరులు మాటాడేదికాదు కాని సామాన్యంగా శిష్టులు మాటాడేదీ జనసామాన్యానికి సాధారణంగా బోధపడేదిన్నీ అయినభాష అని మనం అర్థంజేసుకోవాలి. చూడండి శ్లోకాన్ని :

“ప్రశస్యమానే సర్వత్ర కదాచి తత్ర గాయకా

రథ్యాసు రాజమార్గేషు దదర్శ భరతాగ్రజః”

(కుశలపులు శ్రీమద్రామాయణమును రధ్యల్లోను రాజమార్గాల్లోను పాడుతూ వినేవారందరికీ విందు కల్గిస్తూ వారందరిచేతనూ కొనియాడబడుతుండగా శ్రీరామ చంద్రుడు చూచెను.) శ్రీమద్రామాయణము రధ్యలవారికిన్నీ రాజమార్గములవారికిన్నీ చక్కగా బోధపడేటట్లుంటేనేగదా వారందరు కుశలపులను కొనియాడడం

సంభవిస్తుంది. వట్టిపాటకే అట్లా జరిగిందనుకుంటారేమో ? కాదు. 'విశ్వ'తార్థ మ గాయతాం' అని ఉంది ముందు. ఇంతెందుకు అసలు శ్రీమద్రామాయణానికి మూల మైన 'మానిషాద' శ్లోకం పుట్టినస్థితిని కొంచెం పరిశీలించండి. వాల్మీకి యాదాలా వంగా అన్నమాటకదా అది. మనం సహజంగా ఎట్లామాటాడుతూంటామో ఆభాషే అటువంటిసమయాల్లో అప్రయత్నంగా మననోట వస్తుందికాని మనం మాట్లాడాలని పట్టుదలతో కల్పించుకొన్న భావ రాదుకదా; ఈవిషయం అందరికీ అనుభవం లోదేశకదా ! దీన్ని బుచ్చుకొని ఆలోచించినాకూడా శ్రీమద్రామాయణం జనసామాన్యం మాటాడేప్రాకృతగీర్వాణంలోనే ఉంది అని మనకు సులభంగానే తెలుస్తుంది.

అయితే అష్టటిజనసామాన్యపు భావకున్నూ గ్రాంథిక భావకున్నూ భేద మేమీ లేదని మనం గ్రహించాలి. అంటే అప్పుడు గ్రంథాలు జనసామాన్యం మాటాడే భాషలోనే రాస్తున్నారన్నమాట. ఆభాషే మే మిప్పుడు ప్రాకృతం అనేది. జనసామాన్యం మాటాడేది ప్రాకృతంఅనేఅంటారుకదా ! బ్రాహ్మలు వండితులు సభల్లో గాని ఎవరైనా దేశాంతరం శిష్టులుకానీ వ్యవహరించేది సంస్కృతమే. అనగా వ్యాకరణసంస్కారాలతో సానదీరించే, కనుకనే కిష్కింధాకాండలో శ్రీరామలక్ష్మణులతో మొట్టమొదట హనూమంతుడు మాటాడ్డాన్ని గురించి శ్రీరామచంద్రు డిట్లా అంటున్నాడు.

“నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నం అనేన బహుధా శ్రుతం

బహు వ్యావరతానేన నకించి దశకబ్ధితం

సంస్కారకృమసంపన్నా మదుితా మవిలంబితాం

ఉచ్చారయతి కళ్యాణీం వాచం హృదయహారిణీం” అని.

మనంకూడా సామాన్యంగా ఎవరైనా పెద్దమనుష్యులతో మాటాడేటప్పుడుగాని సంస్కృతవండితు లితరవండితులతో ఏదైనా విషయాన్ని చర్చించేటప్పుడుగానీ సంస్కృతమైనభాషలోనే జాగ్రత్తగా మాటాడ్డం అలవాటు. అట్లాగే ఇదిన్నీకూడా సని భావిస్తే ఏకకాలిక మైనవ్యవహారభాషకున్నూ సంస్కృతమైనభాషకున్నూ ఎక్కువఅంతర ముండబోదని మనకు స్పష్టమవుతుంది.

ఈవ్యవహారం భారతం కాలానగూడా ఉండనడానికి సూచనలున్నవి. కర్ణ పర్వంలో కర్ణుడు శల్యుడిదేశాచారాలను నిందించడంలో “ హేహతే హేహతే త్యేవం స్వామిభర్తృనాతేతిచ ఆకోశస్త్యః”.

(“ ఓచచ్చిందానా ! ఓచచ్చిందానా ! ” అని “ అనాథా ! ” అని “ మగడు చచ్చి నముండా ” అని ఇట్లా పెద్దగా కేకలు వేసి పిలుస్తుంటారు)

ఆదేశంలో ఆడవాళ్ళు ఒకరినొకరు పిలుచుకొనేతీరు లుదాహరించాడు.

మరిన్ని భగవద్గీత సంస్కృతంలో వుండడము, అందులో కొన్ని శ్లోకాలు సంభాషణ రూపానవుండి ఛందోభంగంకలిగివుండడంకూడా ఇందుకు సూచకాలే.

ఈసందర్భాలన్నీ గమనించి చూస్తే ప్రాచీనకాలపుప్రాకృతానికిన్నీ సంస్కృతాని కిన్నీ భేదం ఎక్కువగా లేదని మనం సిద్ధాంతం చెయ్యవచ్చు. రానురాను కాలం గడి చినకొద్దీ సంఘంతాలూకు ఆచారవ్యవహారాలనుబట్టి ప్రాకృతం శిష్టులు వ్యవహరిం చేభాషకు చాలాదూరమైపోయింది. ఏమంటే వేదకాలానికి పూర్వంగానీ ఆకాలం లోగానీ ఆర్యసంఘంలో బ్రాహ్మణాదిజాతుల కింతటివిభేదాలు ఒకరినొకరు అంటు కోకూడదనేంతవరకూ లేవు. అప్పుడు సంఘమంతా ఒకటిగానే ఉన్నది. “ దస్యు లు ” అనే అనార్యజాతివారుతప్ప కడమ అందరూ పరస్పరం భోజనశయనాసన కన్యాదానస్వీకారాదుల్లో ఒక్కటిగానే ఉన్నారు. కాబట్టే అప్పుడు భాషలో ఇంతటి విప్లవం రాలేదు. కాని కాలక్రమేణా బ్రాహ్మణాలు, కల్పనూత్రాయి, స్మృతులు, మొదలైనవి పుట్టిపెరిగేనాటికి బ్రాహ్మణాదిజాతులవర్ణవిభాగం స్థిరపడి వర్ణవ్యవస్థ ఏర్పడి ఉత్తమాధమభావములు, స్వర్ణాస్పర్ణాదులు, భోజ్యాన్నత్వాభోజ్యాన్నత్వా దులు, దృఢంగా ఏర్పడినవి. ఇంతేకాక సంఘం పెరిగి నానాదిక్కులా చెదిరికూడా పోయింది. ‘ దస్యులు,’ ‘ మైచ్చులు,’ మొదలైన అనార్యజాతివారు ఆర్యసంఘం లో పనివేశించిరి. చిరకాలసహవాసంవల్ల వారికీ సంఘంలో వారివారికనువైనతీరుల పనివేశం ఏర్పడ్డది. ఇట్టివారినుండి జాతిసాంకర్యం తొలగించాలనే తలంపుతోనే వర్ణవ్యవస్థ దృఢంగా చేయబడ్డది. అందువల్లనే జాతులమధ్య దృఢతమాలైన విభే దా లేర్పడ్డవి.

అంటరానివారు, దూరస్థులు, చూడరానివారు, అసంభాష్యులు, మొదలగు నానారకాలు విభేదాలు ఏర్పడడం స్మృతులను జూస్తే తెలుస్తుంది. ఇది అంతా

కూడా అపుడు దూరదర్శులు లోకజ్ఞేమాభిలాషులున్నా అయినమనపూర్వపు పెద్దలు మహద్దలు జాతిసాంకర్యం మల్టీకలుగకుండా జాతియొక్క ఉత్తమగుణాలు మంచి సాంప్రదాయాలున్నా నశించిపోకుండా జాతి నిత్యశుద్ధంగా చిరస్థాయి కావాలననేకోరికతో చేసినయేర్పాటుకాని ఇప్పటివారు కొంద రనుకొన్నట్లుగా ఒక జాతిమీద అనూయాద్యేషాలతో చేసిందిమాత్రం కాదు. వేదకాలంనా డెట్టివర్ణాలున్నవో ఆసాంప్రదాయాలు చెడిపోకుండా నిలుపడమే ముఖ్యంగా తలచారు కనుక మహద్గులవరిషత్తుల్లో అనేకపర్యాయాలు పర్యాయోచింపబడ్డవిషయాలు వేదాన్ని సాంప్రదాయశుద్ధంగా అవలంబించినవాటిని మనువు భృగువునకు బోధించి అతనిద్వారా స్మృతి నిబాధించినాడు. ఈభావమే “యదైవ మను రవద త్త ద్భేషజం” అనేమాటకు. అది వేదేవిషయం - అది అట్లావుండనీయండి.

అయితే వారు జాతిసాంకర్యం వారించడాని కెంతటిప్రయత్నాలు చేసినా అది తప్పనట్లే భాషాసాంకర్యంకూడా తప్పిందికాదు. వారిమాటలు వీరికీ వీరిమాటలు కొన్ని వారికిన్నీ సుభవిచినవి. గైర్వాణిలోని చాలాపదాలు తదితరభాషల్లోకి సంక్రమించి ఆర్యులనాగరకతాసామర్థ్యముచేత వారిభాషలను జాలవరకు రూపుమాపి వేసినవి. ఎచ్చటెచ్చటనో కొన్ని పదములుమాత్రము అనార్యజాతివారివి వినబడు తూడంటవి. చూడుడు. అవిద, పిశచ్చ, హల్లఫలం, రుమ్మి, చిరడిం, షడోహరం, పితృవ్యసః, కదష్టజలం, త్యక్త్, వర్ణావలీ, పశ్చాద్ధృహం) — ఇట్టివే యింకనూ అనార్యజాతివారివికూడ కొన్ని పదములు గైర్వాణియందు సంక్రమించకపోలేదు. అనగా గైర్వాణిపదములుగానే వ్యుత్పత్తిసహితంగా స్వీకరింపబడ్డవి. చాలమంది కవి ఈభాషాపదములు కావని తెలియనే తెలియదు. “తామరసం, పికః, విష్కంభః, కిష్టుః” ఇత్యాదు లిట్టిపదములే. కొన్నికొన్నిపదము లార్యు లొక యర్థమునందున్నూ అనార్యు లొకయర్థమునందున్నూ వాడుతూండిరి. ఇట్టివే “ప్రియం గుః, పీలుః, వరాహః” మొదలైనవి. పూర్వమీమాంసలో మొదటి అధ్యాయం సాంగంగా పరిశీలిస్తే ఈవిషయం మనకు స్పష్టంగా గుఱపాతుంది.

ఇట్లా వర్ణవిభాగాలు దృఢంగావడం సంఘం నానాదిక్కుల వ్యాపించడం భాషాసాంకర్యం అన్నీ కలిసి జనసామాన్యం మూటాడేమాటకూ బ్రాహ్మణాద్యుత్తమ జాతులు మూటాడేమాటకూ కనుక్కోదగినంతభేదాన్ని ఏర్పరచినవి. కాని అది

వరలో గైర్వాణినే వాడుచున్న జనసామాన్యమూత్రం వర్ణలోపవర్ణాగమవర్ణవ్యత్యయాదులతో వెనుకటిగైర్వాణినే భాషాంతరసంకీర్ణమైనదాన్ని వాడుచుండిరి. అందువలన ఆభాష చాలవఱకు గైర్వాణీభవతజ్ఞులతోనే (100 కి 80 వంతులు) కలసి వేళేభాషగా ఏర్పడింది. బ్రాహ్మణాద్యుత్తమజాతులుమూత్రం గైర్వాణి కితరభాషాసంపర్కం కలుగుటవల్లను తమసంఘం దూరదేశగత మగుటవల్లను తమసంఘాని కంతటికీ నిస్సందేహంగా బోధపడేటట్టుగా భాష తమకుండవలెనని తలపెట్టారు. అంతే కాకుండా వేదములనుబట్టి యేర్పడినయజ్ఞయాగాదుల్లో కొన్నికొన్నిమాటలు ముత్రాలు ఆ వెనుకటిరూపాలతోనే వుండాలికాని మారు పేరూ వుండరాదనేనట్టుదల కూడా వారికుంది. అవికనుకమారితే అసలు ప్రాచీనమైనవైదికసాంప్రదాయం చెడిపోతుందని వారివిశ్వాసం. కాబట్టి వారందరూకూడా వెనుకటివైదికసాంప్రదాయం ఏమాత్రంకూడా చెడిపోకుండా నిలవజెట్టగల్గినట్టిన్నీ దూరదేశాలలో వున్నప్పటికీ కూడా వారిసంఘాని కంతటికీన్నీ అధికాంశాగలట్టిన్నీ వీలుకలిగేటట్టు వెనుకటి గైర్వాణినే సంస్కరించి సంస్కృతమనే పేరుతో దానిని వ్యవహరిస్తుండిరి. ఈవిషయమే “సంస్కృతంనామ దైవీ వా గన్వాఖ్యాతా మహర్షిభిః” అనేదండివాక్యంవల్ల బోధపడేది. అయితే అందులోగూడా దేశభేదాన్ని అనుసరించి “వర్తికా శకునే ప్రాచాం, ఉదీచా మాతస్థానేయకపూర్వాయాః” అని యితీరుగా భేదాలు మార్పులు రాకపోలేదు. కాని ఆవిషయం మన కప్పిస్తుతం. ఇట్లా విస్తృతభేదమైన భాషకే ఈనాడు ప్రాకృతమనేపేరు కల్గింది. నిజాని కిది మొదట “ప్రాలీ” అనేపేరుతో బయలుదేరి దేశంలో వ్యవహరింపబడ్డది. మొదట - అంటే గైర్వాణికి సంస్కారంజరిగి జనసామాన్యభాష గైర్వాణినుండి విడివడ్డరోజుల్లో-ఇంకా యెక్కువమార్పులు లేకపోవడంవల్ల ఈప్రాలీకిన్ని సంస్కృతానికిన్ని ఎక్కువభేదం లేకపోయింది. కాబట్టే అప్పటిభాష ఇంచుమించుగా సంస్కృతములేనే వుంటుంది; చూడండి.

“సుఖకామాని భూతాని యో దండేన విహింసతి, అత్తనో సుఖమేసానో పెచ్చసో న లభతే సుఖం” ప్రాలీ భాష.

“సుఖకామాని భూతాని యో దండేన విహింసతి, అత్తన సుఖమిచ్చన్ ప్రేత్య న లభతే సుఖం” సంస్కృతభాష.

అశోకచక్రవర్తి శిలాశాసనాలలో ఈ పాలీభాష ఇంతకుంటే గూడా సంస్కృతానికి దూరమైనట్టి సీతి మనకు కనపడుతూ ఈ భాషయందు వెంటవెంటనే ఎటువంటి పరిణామా లేర్పడినవో మనకు స్పష్టపరుస్తుంది. అది కూడా చూడండి.

(1) దేవానాంపీయే పీయదసిలాజా ఆహా (2) జన ఉచ్చావచం మంగలం కలేతి ఆబాధసి అవాహసివివాహసి శబోదానేపవాససి ఏతాయే అంనాయే చావడిసాయే జనే బహుమంగలా కలేతి. (3) హేతయ అబకజనియో బహుచా బహువిధం చాఖుదాచానిలధియాచా మంగలం కలంతి. (కాల్సి, శిలాశాసనం.)

(1) దేవానాంపీయే పీయదర్శి రాజా ఆహా (2) జన ఉచ్చావచం మంగలం కరోతి. ఆబాధే అవాహే వివాహే క్రిత్యాదే క్రివాసే ఏతస్మిన్ అన్యస్మిన్ శ్చ ఏతా ద్భుతే బహుమంగలం కరోతి (3) ఇహతు అర్భకజనన్యో బహుచ బహువిధంచ త్సుద్రించ నాధకాకంచ మంగలా కుర్వన్తి. (సంస్కృతం) దాన్ని గమనించేవారికి పాలీ భాష ఎట్లా రోజుకురోజుకూ మార్పుపొందుతూన్నదిన్నీ స్పష్టపడకపోదు. ఇది ఇంకా చాలామారి వానారకాలమార్పులతో జనసామాన్యం వాడుకలో వుండి దేశనా మాలతో “శౌరసేని” “మహారాష్ట్రీ” “మాగధీ” అని యీతరుగగా కొంతపేరు పడ్డది. మరికొంత, వ్యవహరించే మనుష్యులను బుచ్చుకొని “అభీరి” “వైశాచి” అని అయింది. దానిస్వరూపాన్ని అనుసరించి మరికొంతకు “అపభ్రంశము” అని యీతరుపేరు వచ్చింది. అంతేకాని ప్రాకృతం అనేపేరుతో ఇందులో ఏ ఒక్కటికూడా మొదట చెప్పబడలేదు. అయితే ఈపేరు రావడానికి కారణం ఏమంటే ఉత్తమజాతి వారసుని వివేకులను అనుకొనే బ్రాహ్మణులు మొదలైనవాళ్ళు వైభావలు మాటాడేవాళ్ళనందరినీ ప్రాకృతులు - వివేకహీనులు అనిన్నీ వాళ్ళు వాడేభాష సరింది కాదనిన్నీ ఎట్లా నోటికి వస్తే అట్లా సహజంగానే మాటాడుతారనిన్నీ (‘ప్రకృతే రాగతం’ అని వ్యుత్పత్తి) ప్రాకృతులు మాటాడుతారనిన్నీ కారణాలు ఏర్పర్చుకొని వైభావల మొత్తాని కంటటికి “ప్రాకృతము” అని పేరుపెట్టిరి. వారు బొడ్డుకొనీ పెట్టి నపేరే ఇది. వారినామకరణమాహాత్మ్యమో వారికి సంఘంలో గలవలుకుబడిసామర్థ్యమో కాని వారిమాటే ఇప్పటివరకూగూడా ఆభాషలమీద చెల్లుతున్నది. ఈభాషలనుగురించి వారికి ఎంతెంతో నిరసనభావం ఉంది. భాషాకావ్యం రచించరాదనిన్నీ దానిని ముట్టి చూడరాదనిన్నీకూడా వారు వ్రాసిరి. ఈబ్రాహ్మణాదిజాతులకు ప్రాకృతభాషలవిషయమునగల నిరసనభావాని కుదాహరణంగా, బృహత్కథనుగురించి

సర్వవర్మ మాటాడినమాటలున్నూ దానివిషయంలో జరిగిన అనాదరణమున్నూ మనం చెప్పకోవచ్చు. అయితే ఈప్రాకృతాన్ని అందరున్నూ నిరాకరించలేదు. నిరాకరించనూ లేకపోయిరి.

“మహారాష్ట్రాశ్రయాంభాషాం ప్రకృష్టప్రాకృతంవిదుః యన్మయం సేతుబంధాది” అనేదండిమాటలవల్ల ‘మహారాష్ట్రీ’ అనేప్రాకృత విభాగాన్నిమాత్రం చాల మంది ఆదరిస్తుండేవారని తెలుస్తుంది. ఈఆదరణకు కారణమేమని విచారిస్తే ఇది సంస్కృతభాషకు చాలచేరువగా వుండడమూ అందులోనే “సేతుబంధము” మొదలైన మంచిమంచిప్రబంధాలు నిర్మించబడడమున్నూ కారణమని తెలుస్తుంది. ఈభాషకూ సంస్కృతానికిన్నీ ఇంతదగ్గరచుట్టరిక మేమంటే ఈభాష వ్యవహారములో వున్న మహారాష్ట్రదేశం పూర్వం ఉజ్జయినీపాలకు ధైనివిక్రమార్కునిపాలనలోది. అంతే కాకుండా అతనినివాసదేశమైన మాలవదేశము నంటిపెట్టుకొనియున్న దీదేశము. అంటియుండడమేమిటి బాగాఁబరిశీలిస్తే మాలవదేశంలోని కొంతభాగం ప్రస్తుత మహారాష్ట్రదేశంలోనే ఉంది. పూర్వకాలపుపెల్లలు మారిపోయినవి కనుక ఇప్పుడిది స్పష్టంగా అందరికిన్నీ తెలియరావడంలేదు. అది అట్లా వుండనియండి. అయితే అప్పుడు మాలవాదేశం పాలించే ఏకమార్కుడు తనరాజ్యంలో అందరూకూడా సంస్కృతమే మాటాడితీరాలెనని నిర్బంధంచేసి అందరిచేతకూడా సంస్కృతమే మాటాడించితీరెను. జనసామాన్యంకూడా మామూలు లోకవ్యవహారాలల్లాకూడా సంస్కృతమే మాటాడుతూండేవారు. ‘కాలే శ్రీసాహసాంకస్య కే న సంస్కృత భాషిణః’ అనేభోజనిసరస్వతీకంఠాథరణోక్తిని గమనిస్తే అప్పటికాలపుసంస్కృత భాషావ్యాప్తి మనకు బోధపడితీరుతుంది. ఇట్లా జనసామాన్యంకూడా మాటాడక తప్పనికారణంవల్ల ఎక్కువవ్యాప్తిజెందినసంస్కృతభాషసంబంధంచేత పరిష్కృత మైనమాహారాష్ట్రీకి అట్టివిశేషం సంభవించడానికి తగినఅవకాశం కలిగింది.

ఈఒక్కభాషేకాక “భూతభాషామయీం ప్రాచీన రద్భుతాధాం బృహత్కథాం” అని మిగిలినప్రాకృతభాషావిభాగాలకుగూడా గౌరవం ఉంది. వైమాటనుబట్టి కర్ణాలోచిస్తే ఈభూతభాషకు(వైకాచికి) కలిగినగౌరవం దానిలోవుండే వాఙ్మయం చేత, అంటే మంచిమంచిగ్రంథాలందులో వుండడంచేత, కలిగిందని తోస్తుంది. కాని మహాకవి నానాభాషారహస్యవేత్తా గొప్పకావ్యజ్ఞుడూ అనుభవరసికుడున్నూ అయిన రాజశేఖరుడు తనకర్పూరమంజరిలో నటినూత్రధారసంభాషణగా ఇట్లన్నాడు.

“సంస్కృతవాక్కులు కఠినాలు. ప్రాకృతవాక్కులు సుకుమారాలు. పురుషులకు కాంతలకు మాదకావం విషయంలో నంతటి అంతరమున్నదో అంతటి అంతరము వాటిరెండిటిమధ్యనూ ఉన్నది ”

ఈమాటలనుబట్టిచూస్తే ప్రాకృతభాష మొత్తమంతా అత్యంతసుకుమారం గనక సకలజనాదరమును పొందడానికి అవకాశం కలిగింది అని మనం విశ్వసించవచ్చు. ఈరాజశేఖరు డాక్టర్ డాక్ ఇంకా చాలామందిమహాకవులు ప్రాకృతభాషను విశేషించిరి. నిజమేకాని ఇది ఇట్టిస్థితికి వచ్చేటప్పటికి చాలాకాలము పట్టింది అనేవిషయం మనం మరచిపోకూడదు. ఏమంటే బ్రాహ్మణులవైదికమతప్రభావం విశేషించి అత్యుచ్చస్థితిలో వుండేటప్పుడు జనసామన్యపువ్యవహారంలో వున్నయీభాషను ఇంతింతా అనరాని నిరాదరణచేసేవాళ్ళు. అంతేకాదు. అసలీతరజాతులనుకూడా ఎక్కువ ఆదరింపక తామే సర్వోత్కృష్టమనేభావంతో ఇతరులనందరినీ ఒకవిధమైన అనాదర బుద్ధితో చూచేవారు. పశ్చాద్విహింస చేసి యజ్ఞ, యాగాదులు చేయడం వానికి సంబంధించినయితరకర్మకలాపం నిర్వహించడమూ ఇవే అతిగౌరవంగా గణింపబడేవి. అందుకు బ్రాహ్మణ ప్రవర్తకులుగా వ్రాడాలెననీ దానిలోచెప్పే మంత్రాలన్నీ బ్రాహ్మణాధీనంగానే వ్రాడాలనీ ఆమంత్రాలను ఎవరికైనా చెప్పడానికిగానీ యజ్ఞయాగాదుల్లో చదవడానికిగానీ బ్రాహ్మణకేగాని ఇతరులకవ్వరికీ అధికారంలేదనీ అందువల్ల తామే అందరికన్న గొప్పవాళ్ళనీ బ్రాహ్మణులు చెప్పడం మొదలుపెట్టిరి. నీతి, ధర్మము మొదలగునవి అన్నీ బ్రాహ్మణులు శాసించినవీరునే ఉండాలనీదేకాని వేరే తోవలేదు. దయ, పశ్చత్తాపము, అహింస, మొదలైనమంచిగుణాలన్నీ వెనుకబడ్డవి. వాని కాదరమే లేదు. జన్మచేతనే మనుష్యులహేచ్ఛతస్థులు నిర్ణయింపబడేవి. ఇవి అన్నీకూడా ఆకాలంలో వుండేజనసామాన్యానికి కంటగింపుగానుండేవి. వేదములలోను ఉపనిషత్తులలోనూ ఉన్నధర్మము, సద్గుణములు నిరాడంబర మగు భగవత్సేవ, మతము, యోగానుష్ఠానము, ధర్మచింత, తత్త్వవిజ్ఞానము మొదలైనవి అన్నీ వెనుకబడ్డవి. కొద్దిమందిబ్రాహ్మణులచేతిలో సంఘానికిసంబంధించినఅధికారాలన్నీ వుండిపోయి వారే సంఘానికి సర్వాధికారులైరి. ఇతరులకు వైదికభాష దుర్జ్ఞేయమై అందలిరహస్యములు తెలియరా వయ్యెను. అధ్యాపనాధికారము బ్రాహ్మణకేతప్ప ఇతరులకు లేదయ్యెను. అందువల్ల బ్రాహ్మణాడిందాట పాడింది పాట అయ్యెను. అరటికి రాజ్యకాపకుడగు క్షత్రియుడు పోడయ్యెను. ఇక సతడిఅధి

బ్రాహ్మణి కేతప్ప ఇతరులకు లేదయ్యెను. అందువల్ల బ్రాహ్మణు డాడిందాటా పాడింది పాటా అయ్యెను. అతడికి రాజ్యశాసకుడగు క్షత్రియుడు తోడయ్యెను. ఇకనతడి అధికారానికి అడ్డుతగిలేదేముంది? నిజాని కాకాలంలో బ్రాహ్మణకేమి తదితరులకేమి యజ్ఞయాగాద్యనుష్ఠానాలవల్లనే సమస్తకోరికలూ నెరవేరుతవనీ మోక్షంకూడా సిద్ధిస్తుందనీ బలమైన నమ్మకం ఉండేది. కాబట్టి నానారకాలఫలాల ననుసరించి నానారకాల కర్మ లేర్పడ్డవి. వివిధాలైన యాగాలు పుట్టినవి. ఇంతెందుకు అశ్వమేధయాగం చేస్తే మోక్షంకూడా లభిస్తుందని యేర్పడ్డది. ఈతీరుగా విజృంభించిన బ్రాహ్మణాధికారంతో ప్రపంచమంతా బ్రాహ్మణమతం జనసామాన్యానికి అసూయాద్యేషాలను కల్పించింది.

ఇటువంటి పరిస్థితిలోనే గౌతమబుద్ధుడు వ్యవహరించి ధర్మబోధ చేయ నారంభించెను. బ్రాహ్మణమతమీద విరక్తులై అసూయాద్యేషాలతో పున్న ప్రజాసామాన్యాని కాధర్మబోధ అమృతాయమానమై వారినందరినీ బుద్ధునివంక కాకర్పించెను. ప్రజాసామాన్య మట్లా ఆకర్షింపబడడానికి రెండు కారణాలున్నవి. మొదటిది బ్రాహ్మణులదివర కేర్పరచిన జన్మమాత్రలభ్యమైన ఆధిక్యాన్ని తోసివేసి “సర్వవర్ణాలున్నూ సమానాలే, హేచ్ఛుతగ్గు లేమీ లేవు” అని సిద్ధాంతించడం. రెండోది, ఇదివరలో జనసామాన్యానికి బోధకాని వైదికభాషలో బ్రాహ్మణులు గుప్తంగా దాచుకొన్న రహస్యాల నన్నింటినీగూడా బయల్పెట్టి జనసామాన్యానికంతకూ సులభంగా తెలిసేదీ వారు నిత్యమూ వాడుకగా మాటాడేది అయిన భాషలో మతాన్ని సులభంగా బోధ పరచడము. ఈ రెండో కారణంవల్ల జనసామాన్యం బుద్ధుడియం దెక్కువగా అనురాగంతో వుండి అతడిబోధలను అతిశక్తిధానములతో వింటూ ఇతడు చెప్పినట్లు నడుస్తుండెను. అతడు తన ఉపదేశాల నన్నింటినీ జనసామాన్యభాషలో చేస్తూ అదివరకు బ్రాహ్మణమతానికి వైదికభాష అసాధారణదీన్ని మైనట్లుగా తన మతానికి గూడా ఈప్రాకృతభాషను (ఆకాలపువాడుకలో నున్నదానిని) చిహ్నముగా నొసర్చెను. కనుకనే అప్పటిభాషకు పాలియనిపేరు కల్గింది. పాలి-గుర్తు. “పాలి: కేతు ర్వజ్జో లింగం నిమిత్తం వ్యంజనం పదం” అని అమరుడు. సర్వమండలవ్యాపియున్నూ సంస్కృతభాష కత్యంతమూరము కానిదీన్ని అయిన ఈపాలిభాషలోనే అతనిమత గ్రంథాలన్నీ వున్నవి. మహాధార్మికుడైన అశోకచక్రవర్తిలాశాసనాలుకూడా ఈ భాషలోనే వుండి జనసామాన్యాని కత్యంతము ఆస్వాద్యాలై ఆదరపాత్రాలైనవి.

తరువాత వారు కూడా చాలా మంది మహా రాజులు పౌంధ్ర మతాన్ని అవలంబించి దానిని వృద్ధి చేయడం వల్ల అమత చిహ్న మైన పాలిభాషకు గౌరవం హెచ్చింది. ఈ సందర్భం లో మనం సవిమర్శంగా గ్రహింపవలసిన విషయం ఒకటుంది. అది యేదంటే సరిగా గౌతమ బుద్ధుడు తన మతాన్ని ఉత్తర దేశాన వ్యాపింపజేసేటప్పుడే దక్షిణ దేశాన మహావీరుని కూడా ప్రసమతాన్ని వ్యాపింపజేశాడు. ఇతడు తన ఉపదేశాలన్నీంటిని పాలిభాషలో జేయలేదు. తదితర ప్రాకృతంలో చేశాడు. అందుకు కారణం అప్పటి కదీ కూడా జనసామాన్య భాష కానడమే. అంటే దీని భావ మిది :

ఉత్తర దేశంలో మొదట గీర్వాణ చాళిక్విచారం అధికంగా వుండడమూ ఆర్య జాతి చాలావరకు హెచ్చుగా ఆదేశంలోనే నివాసం చేయడమూ కారణంగా అచటి మొదటి ప్రాకృతానికిన్నీ సంస్కృతానికిన్నీ భేదం హెచ్చుగా రాలేదు. అంటే దక్షిణ దేశంలో ప్రాకృతానికిన్నీ గ్రన్థానికిన్నీ ఎంతటి భేదం వున్నదో అంతటి విభేదం రాలే దన్నమాట. దక్షిణ దేశంలో ఇంతటి విభేదానికి కారణం ఏమో? యని విచారిస్తే ఇచట ఆర్యజాతి ఉత్తర దేశము నం దంత హెచ్చుగా నివసించుకపోవడమూ అనార్య జాతులైన ద్రావిడాదిజాతుల సంపర్కము హెచ్చుగా కలగడమున్నూ కారణంగా కన్పిస్తవి. ఇందువల్ల సంస్కృతానికి ఏడుదూరమైన ప్రాకృత భాషలో జైనోపదేశాలున్నవి. వారి మతానికిగూడా ప్రాకృతం చిహ్న మేకాని అమతకర్త కాని త్రైపువర్తకులుకాని గ్రంథాల విషయంలో ఎక్కువ ఆదరం చూపలేదు. అయితే జనసామాన్య న్నాకన్నించి వారికి ధర్మశ్రద్ధ కల్పించుటకున్నూ వర్ణవిభేదం తొలగించి అందరిమనములందున్నూ సమానత్వబుద్ధిని కలిగించి ఇదివర కొకరిమీద ఒకరికున్న అసూయా ద్వేషాలను తొలగించడానికిన్నీ వారు చేసిన ప్రయత్నం వ్యవహార భాష మూలముననే కనుక అప్పటిదక్షిణ దేశపు ప్రాకృతంకూడా విస్తరించి ఆదర పాత్రమైంది. ఉత్తర దేశములం దిట్టి ప్రాకృతం వ్యాపించేవరకు దక్షిణ దేశములందలి ప్రాకృత మింకా చాలా హెచ్చుగా మారి సంస్కృతంతోడి సాజాత్యం గ్రహించడమే కష్టమైపోయిన స్థితిలోకి వచ్చింది. అట్లా వర్షష్ట ప్రాకృత విభాగాలే “ఆఖీరి” “అపభ్రంశము” “వైకాచి” “చూగి” అని పేరుపడ్డవి. సంస్కృత భాషతో ఈ భాషలకున్నంత అంతరము లేక పాలికన్నమాత్రం ఎక్కువ అంతరము కల్గిఉన్న ప్రాకృత విభాగాలు ‘కౌరసీని’ ‘మాగధి’ ‘మాహారాష్ట్రీ’ ఇత్యాది నామాలతో వున్నవి.

ఈప్రాకృతవిభాగా లన్నికూడా జైనబౌద్ధమతా లేర్పడిననాటినుండిన్నీ లోకులకత్యంతం ఆదరపాత్రాలైనవి. కేవలం ఒక్కసంస్కృతంలోనే సారస్వతముతా మూటగట్టి ఉండలేదనిన్ని తమతమభాషల్లోకూడా సారస్వ ముందనిన్నీ అసలు నిజానికి ప్రాకృతంకంటే సంస్కృతమే పరుషంగా వుంటుందనిన్నీ ప్రాకృతం అట్లాకాక చాలా మృదువైనదనిన్నీ వ్యవహారభివ్యవస్థయైన సంస్కృతంలోకంటే వ్యవహారంలో వస్తుతం వున్నదికనుక సజీవభాష ఐన తమభాషలోనే గ్రంథంగాని ఉపన్యాసంగాని అత్యంత మధురమై జనుల కానందం కల్గిస్తుందనిన్నీ వారిఉద్దేశము. కాబట్టి ఈభాషలోనే గ్రంథాలు రచించడం మంచిదని జనసామాన్యాని కభిప్రాయం ఏర్పడ్డ తరువాత ఆభాష కాదరానికి లోప మేముంటుంది? పైయభిప్రాయానికి బ్రాహ్మణుకూడా లొంగి ఈభాషల్లో గ్రంథాలు రచించసాగిరి. రాజులకుగూడా సజీవం గనుక చాలా మధురంగా వున్న దీనివూడే మోజు ఎక్కువైంది. రాజాదరణను పొందింది కనుక యీభాషనే బ్రాహ్మణాది సర్వవర్ణాలూకూడా ఆదరించి నిత్యవ్యవహారం జరపడం సాగించినవి. కాలక్రమేణా ఈభాషలోనే మధురమధురాలైన చాటువులూ రసవంతాలైన గద్యకద్యగ్రంథాలున్నూ బయలుదేరినవి. సంస్కృతం ఉత్తమజాతులవ్యవహారంనుండికూడా క్రమంగా తొలగిపోయింది. ఏకొద్దిమందో మాత్రం ఏదైనా విశిష్టకర్మల్లో (యాగాదుల్లో) ను శాస్త్రచర్చల్లోను మాత్రమే సంస్కృతాన్ని ఉపయోగిస్తుండిరి. కాని మొత్తముమీద ప్రాకృతమే దేశమంతటా అల్లుకొనిపోయింది. రాజులకూడా వసువవర్ణాలులేక చాలామృదుమధురంగా వున్న యీభాషామాధుర్యానికి లొంగిపోయి తమతమ అంతఃపురాల్లోకూడా దీనినే వాడి తీరవలెనని శాసించిరి.

శూర్యతేచ కుంతలేషు సాతవాహనోనామ రాజా తేన ప్రాకృతభాషాత్మక మస్త్రాపురపవేతి సమానం పూర్వేణ. (కావ్యమీమాంస - రాజశేఖరుడు)

(కుంతలరాజగు శాతవాహనుడు నిజ్జే తనయంపురమునందు సంభాషణకాలమున ప్రాకృతభాషానియమమును చేసికొనెను)

అయితే అక్కడక్కడా కొందరు రాజులు వట్టుదలతో ప్రాకృతాన్ని నిషేధిస్తూ దేశీయులదైనదివ్యవహారాల్లోకూడా సంస్కృతాన్నే వాడితీరవలెనని శాసించి తమకాలమంతా నడిపిరి.

“కాలే శ్రీసాహసాంకస్య కే న సంస్కృతభాషిణః” అనేభోజనివాక్య మిట పరిమాణము.

ఈసాహసాంకుడు తనఅంతఃపురంలోకూడా సంస్కృతం మాటాడవలసిన నిర్బంధం చేశాడు.

శూర్యుడే చోజ్జయిన్యాం సాహసాంకోనామ రాజా తేనచ సంస్కృతభాషా తృక మంతఃపురపవేతి సమానం పూర్వోణ (రాజశేఖరుడిశావ్య మీమాంస).

(ఉజ్జయినిరాజైన సాహసాంకుడు తనఅంతఃపురంలో సంభాషణకాలాన సంస్కృత భాషనియమంచేసెను.)

ఇట్టివా రింకాకొంద రుండుంటారు. కాని వారందరున్నూ తమతమకాలాల్లో మాత్రం ఎట్లాగో యేటి కెదురీచారు. కాని మహాప్రవాహం అడ్డులేకుండా అతివినరుణో పొంగివచ్చేటప్పుడు ఆపడాని కెవరితరమాతుంది. కాబట్టి ఆరాజుల కాలం తీరిన పెంటనే మళ్ళీ పుజలు మూములుగా మాటాడుకొనుభాష తలయెత్తి విజృంభించసాగింది. అందువల్ల సంస్కృతం ఉత్తమబాతుల్లోకూడా అందరికీ తెలియక పోయేస్థితి యేర్పడ్లది. కాబట్టి ఆంధ్రచక్రవర్తిఅయిన సాతవాహనమహారాజుకు అతనిరాణి కలిగిన “రాజా మామోదక్షై స్తాడయ” అనేమాట సరిగా బోధపడింది కాదు. అతడి రాజ్యంలో ఏదీకమానూడా ప్రాకృతం మాటాడనివాడే లేడట.

“కేభూవ న్నాఘ్యరాజస్య రాజ్యే ప్రాకృతభాషిణః” అని భోజమహారా జీవిషయమే తెలియజేశాడు. ఆఘ్యరాజంటే సాతవాహనరాజు అనిఅర్థము. మూలపదేశ పాలకుడైన విక్రమార్కుడికి సంస్కృతభాష మీదా కుంతలదేశపాలకుడైన శాతవాహనుడికి ప్రాకృతభాషమీదా ఉన్నమోహాన్ని చూచి సాహసాంకుడిరాజ్యం అతడితర్వాత వెన్వంటనే ఆంధ్రుడైన సాతవాహనుడిచేత విద్భిన్నంచేయబడి ఆక్రమించబడడమున్నూ విక్రమార్కుడికాలంలో పున్నసంస్కృతభాషావ్యాప్తిని వారించి ప్రాకృతభాషను వ్యాపింపజేయడమూ ఇవన్నీ చూచే జనసామాన్యం విక్రమార్కుణ్ణి శాలివాహనుడు చంపాడనే కథను కల్పించివుంటుంది. న్యాయానికి వారిద్దరు వాకకాలంలో లేరుగా. వాళ్ళశకకాలాలు చూస్తేనే మనకు తెలుస్తుంది.

మరిన్ని దేశీయులందరి ఇష్టానికి విరోధంగా వారిదైనందినభాషను నిరాకరించి కొత్తభాషను వాడుకచేయవలసిందన్న విక్రమార్కునిమీదకంటే వారిజ్ఞానసిద్ధ

మైన భాషకే ప్రాధాన్యమిచ్చి దానినే ఎక్కువగా ఆదరించిన శ్రీశాతవాహనచక్రవర్తియేదే ప్రజల కెక్కువగా ప్రేమాభిమానాలుండివుంటవి. ఈకారణంవల్లనే అదివర కత్యంతబలిష్ఠమైన చతురంగసైన్యం కలిగిండి శకాన్ని ఏర్పరచిన విక్రమాద్భుతిరాజ్యం ప్రకృతికోపం కలగడంవల్ల ఇంతకన్నదుర్బలమైనప్పటికీ దుర్బలాలైన చతురంగబలాలున్నప్పటికీకూడా ప్రకృతుల అనురాగంపత్తిచేత సాతవాహన మహారాజుకు సులభంగా లోబడి వుంటుంది. ఈవిషయమే “మట్టిగుడ్డాలు మట్టి పనుగులు మొదలైన సాధనాలచేత సాతవాహనమహారాజు మంత్రబలంవల్ల విక్రమార్కుణ్ణి జయించాడు” అనేకట్టుకథగా పరిణమించివుంటుంది. కానీ డిడి యెట్లా అయితే మనకేమికాని శ్రీ శాతవాహనచక్రవర్తికాలంలో ప్రాకృతం అత్యంతవైభవంతో వెలసిందనేమాట సిద్ధం. అప్పుడే ప్రజాసామాన్యానికి అంటే, చండాలాది నీచజాతులకుగూడా సులభంగా, బోధపడేభాషలో అత్యంతవిచిత్రమైన కథాజాలం చేత శ్రవణానందం కల్గించే బృహత్కథను గుణాధ్యక్షుడనే గొప్పపండితుడు రాశాడు. ఈచక్రవర్తికూడా స్వయంగా గాథాసప్తశతి అనే గ్రంథాన్ని నొకదాన్ని సమకూర్చాడు. ఈవిషయందల పద్యాలలోను కొన్ని యీచక్రవర్తి స్వయంగా రచించినవే మరికొన్ని ఇతరకవులు రచించివున్నవి. ఈగ్రంథాన్ని చూస్తే ఆకాలంలో ఎంతమంది భాషాకవులున్నారో ఎంతటిఅందమైనమార్గంలో ఈభాషాకవిత్వం నడిచిందో మనం తెలుసుకుంటాము.

తరువాత కొంతకాలానికి జైనబౌద్ధమతస్థులదుష్ప్రవర్తనలవల్లనూ అదివరలో జాతిగౌరవం నశించడంవల్ల, అంతఃకుర్బులైనబ్రాహ్మణక్షత్రియులవల్లనూ జైనబౌద్ధ మతాలగౌరవం నశించి ప్రజలలో దాని ఆదరం తొలగింది. అప్పుడే పౌరాణికమూ ఆగమానుసారీ అయినబ్రాహ్మణమతం బయలుదేరింది. అది తనశక్తియుక్తులవల్ల మతాస్త్రాలను నిరాకరింప వీలయినంతవరకూ నిరాకరించింది. వీలుగానివాటిని తనలోకి తీసుకొన్నది. ఇట్లా విజృంభించి ఆసేతుహిమాచలంగా వ్యాపించి జైన బౌద్ధమతాలను రెంటినీగూడా ఇంచుమించుగా నామావశేషాలను చేసింది. తమ మతానికి ఉపోద్ఘటంగా వుండడానికిగాను పురాణాలను సృజించింది. నిజానికి బౌద్ధ మతం ఏర్పడకపూర్వమున్నవి రామాయణం మహాభారతం విష్ణుపురాణం కల్పనూ శ్రావణీ వీణా కొన్ని మన్వాదిస్మృతులున్నూ మంత్రమేకాని యీపౌరాణికకాలం

లో ఆదిత్యపురాణం మొదలుకొని తలామొలాలేని ఆగ్నేయపురాణంవరకు పుట్టి నవి. ఇవి అన్నీకూడా తమమతమునకు భంగం లేకుండా వుండడానికోసమూ మత దార్థ్యానికోసమూ గౌరవంకోసమున్నూ బ్రాహ్మణాదిజాతులు సంస్కృతభాష లోనే వ్రాశారు. కాని జనసామాన్యభాష ఐనప్రాకృతంలో వొక్కటికూడా వ్రాయలేదు. దీనిలో రాస్తే దీనికి గౌరవం అధికం అయిపోతుండేమోనని వారిభయం. కాబట్టే మతగ్రంథమంతా సంస్కృతంలోనే వుండాలెననీ శాస్త్రీయాలైనవాదోపవాదాలన్నీకూడా సంస్కృతభాషలోనే జరుగాలెననీ అప్పటికాసనికమైన సాంప్రదాయం.

కానీ వీరిల్లొత్తంతటాటుపడినా దేశంలో జనసామాన్యానికి వ్యాపించినప్రాకృత భాషను నివారించడం కాలేదు. అది మిక్కిలి అధికంగానే వ్యాపిస్తుండేది. బ్రాహ్మణాదులు సమయవిశేషాలల్లో సంస్కృతం మాట్లాడినా దైనందిన వ్యవహారంలో వున్నప్రాకృతాన్ని వదలడానికి వీలుకాలేదు. అశోకుడిశిలాశాసనాల్లో ప్రాకృతం వుందని దానికి ప్రతిగా శాసనాలల్లో సంస్కృతగద్యపద్యాలు నింపారు. జైనులు బౌద్ధులున్నూ తమతమమతకర్మలందు ప్రాకృతాన్ని వాడతారని అది జనసామాన్యంలో వ్యాపించకుండడానికిగాను మతకర్మలన్నీకూడా సంస్కృతంలోనే జరుగవలెనని శాసించారు.

కాని ఎన్నివిధాలప్రయత్నించినా జనసామాన్యం తమ కందుబాటులో వున్నప్రాకృతాన్ని మాత్రం విడువలేదు. అందువలన వారి నాకర్షించుటకై త్రిరామాదిచరిత్రములను ప్రాకృతభాషలో రచించిరి. ఈకారణంవలననే అతిప్రవృద్ధమై బహుళాఖమై వుండి లోకమనోరంజకముగా వున్నయీప్రాకృతభాషను నిరాకరింప వీలుగాక పోవడంవల్లనే దృశ్యప్రబంధాలల్లో రసస్ఫూర్తి కల్గుటకుగాను ప్రాకృతం కూర్చక తప్పిందికాదు. అయితే వారి కందులో నిరాదరం పోలేదు కాబట్టి సీచపాత్రలకు ప్రాకృతం ప్రవయోగించాలెనని శాసనం వ్రాశారు. కాని రూపకాలలో మహారాజ భార్యలకు విదూషకుడికిగూడా ప్రాకృతభాషను వాడకతప్పకపోవడంవల్ల ఈసంస్కృతం వారిదొంగతనమూ వారికి ప్రాకృతాన్ని గురించి వుండే అనూయా ద్వేషాలు మాత్రమే బైటపడ్డవికాని ప్రాకృత గౌరవంమాత్రం పోలేదు. అయితే మహారాజులు మొదలైనవారికిగూడా ప్రాకృతాన్నే వాడుకచేసి ప్రాకృతభాషయొక్క

సహజగౌరవాన్ని నిరూపించినగ్రంథాలుకూడా లేకపోలేదు. మహాకవి రాజశేఖరుడు “కర్పూరమంజరి” అనేసప్తకంలో అందరికీ ప్రాకృతాన్నే వాడి దానివిషయమై తనకుగల అసాధారణగౌరవాన్ని వ్యక్తీకరించాడు. నాటకాలల్లో ఉత్తమపాత్రలు బింకానికి సంస్కృతం మాటాడినా రాణులు విదూషకుడువగైరా ప్రాకృతంలో మాటాడితేనే సామాజికత స్ఫురించి సామాజికులకు రసాస్వాదం ఏర్పడుతుంది. ప్రకృతి కనుకరణాలై ప్రత్యక్షంగా కన్నట్టవలసినరూపకాల్లో అంతటా భాష పాత్రలకు సహజంగా వుండడం అత్యవశ్యకం. భాష సహజంగా వుండడమంటే వారు మామూలుగా ప్రతిరోజూ మాటలాడేదై వుండడమే. ఈవిషయం సంస్కృతనాటకకవులు గుర్తించే ప్రాకృతభాషను ఆకాలంలో ధైర్యవహారమునం దున్నదానిని రాణులు మొదలుకొని అందరికీ వాడారు. ఇందువల్ల ఆకాలంలో ప్రాకృతం అత్యధికంగా వ్యవహారంలో వున్నదనీ జనసామాన్యభాష గ్రంథాలల్లో ప్రవేశించడాని కేవిధమైన అభ్యంతరమూ వుండలేదనిన్నీ ప్రకృత కాలంలోకూడా వ్యావహారికభాష గ్రంథములలో ప్రవేశిస్తేనే పైగ్రంథాలవలె ఏటికిగూడా జీవకళ ఏర్పడుతుందనీ అప్పుడే భాష సరిగా మంచిమార్గమునందు నడచి జనసామాన్యపుటభివృద్ధికి కావలసిన విజ్ఞాన సంపదలను సమకూర్చగలుగుతుందనిన్నీ మనము దృఢంగా నమ్మవచ్చును.

తూర్పు గాంగరాజుల ఆరుకొత్త శాసనములు

రా శ్ల బ ం డీ ను బ్బా రా వు

మహారాజశ్రీ రావుసాహెబు గిడుగు వెంకటరామమూర్తిపంతులు బి. ఎ. గారి సప్రతిష్ఠమజన్మదినోత్సవసందర్భమున జ్ఞాపకచిహ్నముగ వెలువడు సంపుటమున కేదైన వ్యాసమును వ్రాయవలెనని శ్రీయుత తెలికిచర్ల వెంకరత్నం ఎం. ఏ., ఎల్. టి., గారు నన్ను కోరినందుకు వారి కెంతయు కృతజ్ఞుడను. శ్రీ పంతులుగారి జన్మదినోత్సవము జరుపనెంచడమూ, అట్టి సందర్భమున జ్ఞాపకచిహ్నముగ విద్యాధికుల వ్యాసరచనలు గలప్రతి యొకటి వెలువరింపజేయడమూ కడు సంస్తవనీయములు. శ్రీ పంతులుగారు ఆంధ్రదేశమునగల సుప్రసిద్ధచరిత్రోధకులలో నొక్కరు. వారు తెలుగు, సవర, భాషావాఙ్మయములకు చేసిన సేవ లోకవిదితము. మరియు పురాణ వస్తు, శాసన శోధనములందును, భాషా, శిక్షాశాస్త్రములందును కడుసమర్థులు. అట్టితరి, వారి కభిమానముగలట్టివిన్నీ, వారిశిష్యులలో నొకరగు శ్రీయుత డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుపంతులు ఎం. ఎ., ఎల్. టి., పి. హెచ్. డి. గారు సంపాదించినట్టివిన్నీ, వారిదేశముకు సంబాధించినట్టివిన్నీ, నూతనచారిత్రకవిషయములను దెల్పునట్టిన్నీ, అర్ధురూతూర్పుగాంగరాజుల తామ్రశాసనములనుగురించి వ్యాసమును వ్రాయనెంచితిని. ఇదివరలోనే శ్రీయుత డాక్టరు నారాయణరావుగారున్నూ, రావు సాహెబు వెంకటరామమూర్తిపంతులుగారున్నూ కలిసి హిందూదేశశాసనావళి యందు ప్రకటింపవలసియుండెనని శాసనాధికారుల 1918-1919 సం॥ నివేదికనుబట్టి తెలుస్తున్నది. ఏకారణముననో అట్లుగాకుండెను.

ఆరుశాసనములయొక్క పాఠములున్ను, వీలైనంతవరకు పాఠాంతరములును, సంక్షిప్తార్థములును ఇందు పొందుపరిచితిని. శాని ఒకశాసనమునందలిభాగములే, మరియొక శాసనమున జూపట్టునప్పుడు అట్టిభాగములను తిరిగివ్రాయక, అట్టివిషయమును సూచించి, వదలితిని. అట్లే, శాసనపాఠములు గలప్రతిబింబములయొక్క ఛాయాముద్రణములనుగూడ అందంచే పొందుపరిచితిని. ఈప్రకటనకు అంగీకార మిచ్చిన ఆంధ్రీతిహాస చరిత్రోధకమండలివారి కెంతయు కృతజ్ఞుడను.

ఈ ఆరుతామ్రశాసనములున్ను, ఇదివరలో, అనగా 1918 సం॥ నకు పూర్వమే, శ్రీయుత డాక్టరు నారాయణరావుగారు గంజాంజిల్లా శ్రీకాకొళంగ్రామమున సంపాదించి, చెన్నరాజధాని సర్కారు శాసనాధికారికి కంపెనట్లును, వారు వాటిని తమ 1918-19 సంవత్సరనివేదికపట్టీలో 3, 4, 5, 6, 7, 8 సంఖ్యలుగా సూచించి తిరిగి వారికి ఇచ్చిపేసినట్లును, తెలియవచ్చినది. నివేదికయందు 3 వ శాసనము తూర్పుగాంగరాజగు మూడవవజ్రహస్తమహారాజుడిగాను, 4 వది ఆతనికొడుకగు దేవేంద్రవర్మరాజరాజదేవునిదిగాను, 5 వది ఆతనిపినతండ్రియగు మధుకామార్జవదేవునిదిగాను, 6 వది ఆతనికొడుకైన రాజరాజదేవునికొడుకు అనంతవర్మచోడగంగదేవునిదిగాను వ్రకటించబడినవి. ఈ నాల్గుశాసనములున్ను సన్నిహితబంధువులగు నాల్గవురు షాంతరముల రాజులవి; కడపటితూర్పుగాంగవంశచరిత్ర వెలిబుచ్చుటకు చాల తోడ్పడగలవు. 7వది రాజేంద్రవర్మకుమారుడు దేవేంద్రవర్మశాసనము. 8వది దేవేంద్రవర్మకొడుకు అనంతవర్మదేవునిశాసనము. పోయితే: ఈ అనంతవర్మకొడుకే గాంగసంవత్సరము 51న ఒకదాన శాసనము నిచ్చెను. 7, 8 సంఖ్యలు గల శాసనములలో తేడీలు ఇవ్వబడలేదుగాని లిపినిబట్టి చాలాప్రాచీనకాలపువి అని తేలుతున్నది. పోయితే: క్రీస్తుశకము ఆరవశతాబ్దమునాటివై యుండవచ్చును. పై ఆరుతామ్రశాసనములున్ను డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుగారు నాప్రోత్సాహమున ఆంధ్రేతిహాసపరిశోధకమండలివారికి ఇవ్వగా, వారును శ్రీడాక్టరుగారిని వారిమండలిగారవ, యావజ్జీవ, సభ్యులుగా నెన్నుకొనిరి. ఆంగ్లమున మండలివారిత్త్రైమాసికపత్రికయందు మే మిరువురమును ఈ ఆరుశాసనములను వ్రకటించునట్లు యిచ్చినాము. మొదటి ఐదుశాసనములను మే మిరువురము కలసి పాఠములను సంస్కరించినాము. ఆరవశాసనము నేనున్ను శ్రీయుత చిర్రావూరి ఆత్మారాం, బి. ఎ., బి. ఎల్. గార్లును పరిశోధించి పాఠములు తయారుచేసినాము. ప్రాచీనలిపిస్వరూపమునుబట్టియేమి, శాసనప్రతినిబింబములలోనిలోపములనుబట్టియేమి కొన్నిచోట్ల పాఠములలో స్వల్పభేదములు వచ్చియుండవచ్చును. ముందు వ్రకటించబడు ఆంగ్లపత్రికయందు వీటినిగూడ సంస్కరించి సవరణచేయదలచినాను.

పాఠకులసౌలభ్యమునకై శాసనములలోని పాఠములకు క్లుప్తార్థములు అంటే సూచించబడినవి. మరియు, శాసనముల ఛాయాముద్రణము లుండందే యిమడ్చబడి

నవి. వీటినిబట్టి ప్రాచీనకాలపునాగరి, ఆంధ్ర, భాషాతత్వ, లిపిస్వరూపములు బాగుగ తెలియగలవు.

3, 4, 5, 6 నంబర్లు గల శాసనములు సంస్కృత భాషయందును, నాగరిలిపియందును వ్రాయబడినవి. 7, 8 నంబర్లుగల శాసనములు సంస్కృత భాషయందును, ప్రాచీనాంధ్రలిపియందును (అనగా కుటిలాక్షరములతోడను) వ్రాయబడినవి. కలింగ దేశము నేలిన మొదటిహూర్పుగాంగరాజుల శాసనములవ్రాత తెలి ఎట్లు రెండు మూడువిధములుగా నున్నదో అట్లే కొన్ని శాసనములలో (వీటియందును) అక్షరములుగూడ రెండుమూడువిధములపోలిక గల్గియున్నవి. ఆంధ్ర, నాగరి, గ్రంథ, చేర లిపులతో సమ్మేళనమై ఒప్పుచున్నవి. ప్రాచీనాంధ్రభాషాలిపితత్వపారము (స్వరూపము) వీటినిబట్టి బాగుగ గోచరమగుచున్నది.

3, 4, 5, 6 నంబర్లు గల శాసనములకాలములు వరుసగా శక సం॥లు 971, 998 గాంగ సం॥ 526, శక సం॥ 1006 నాటివైయున్నవి. 7, 8 నంబర్లు గల శాసనములలో కాలములే సూచింపబడలేదు. కాని, లిపిస్వరూపమును బట్టి, క్రీస్తు ఆరవశతాబ్ద మధ్యభాగమునకు జెందియుండునని ఊహింపదగి ఉన్నవి.

3 వ నంబరు శాసనమున, మూడవ పజ్జిహ సైదేవుని ఏరద విషయమందలి సత్తి వాడగ్రామమును, కంచి దేశమందలి వలుతవూరు గ్రామస్తుడైన గణపతి మనుమడగు గణపతినాయకున కిచ్చినట్లు గలదు.

4 వ నంబరు శాసనమున, మూడవపజ్జిహ సైదేవుడు రాజనకును అనంగమహాదేవిని గల్లినకుమారుడు దేవేన్ద్రవర్మ రాజరాజదేవు విష్ణుసంక్రాంతినిమిత్తమున కలి పురనివాసులగు వాసుదేవ, నారాయణశర్మలకు పరాహవర్తని విషయమందలి వివాదాల్ కొడిలగ్రామమును దానము చేసినసంగతి గలదు. మరియు, రాజరాజ శకవర్షము 992 న శ్రేష్ఠ శుద్ధ అష్టమి గురువారమునాడు ఉత్తరఫల్గుణి నక్షత్ర సింహలగ్నమున పట్టాభిషిక్తుడైనట్లు గలదు. దీనినిబట్టి రాజా క్రీస్తు సం॥ 1071 లో పట్టాభిషిక్తుడైనట్లు తేలుచున్నది.

5 వ నంబరు శాసనమున, అనంతవర్మ కుమారుడు మధుకామార్జునదేవు గాంగ పంశవ్రీవర్ధమానవిజయరాజ్య సం॥ 526 లో రాజ్యమేలుచున్నట్లు తేలుచుబడినది. ఆతని సామంతుడు శ్రీలక్ష్మణరామదేవు వైశ్యకులమునకు జెందిన మంచినాయకుని

కొడుకగు ఎరపనాయకునకు పటుగ్రామ హొండరవడొ, మొరఖని యను మూడు గ్రామములు వైశ్యాగ్రహారముగా జేసియిచ్చెనని తెలుచున్నది.

మూడవవజ్రహస్తునిశాసనమున గలపంచావళి, కాలనిర్ణయములనుబట్టి, ఈశాసనమున గల గాంగ సం॥ శక సం॥ నకు సమానముగ మార్చగల్గితిని. (చూడుము కళింగదేశచరిత్ర - పుటలు ౮౮౬ - ౮౮౮.) మరియు, గాంగశకప్రారంభవత్సరము క్రీస్తు సం॥ 493 ప్రాంతమునందని నిర్ధారణజేసితిని. ఇదియే ఈ శాసనముఖ్యతకు గారణము. ఈ శాసనమున మధుకామార్జవదేవుని ప్రశస్తికాలము ఇవ్వబడినను, నిజముగా అతనిసామంతుడగు శ్రీలక్ష్మణరామదేవునిపై యున్నది.

6 వ నంబరు శాసనమున, రాజరాజదేవునికిని రాజసుందరికిని గల్గినకొడుకే అనంతవర్మచోడగంగదేవు అనియు, అతడు శకవర్షము 1006 న సెల్లెదగ్రామదేవతయొక్కబలి, భూప, దీపమునకును, ఆలయము బాగుచేయుటకును తలాగ్రామవాసియగు వల్లనీపాంగుమనుమడును సన్నిపాంగు కొడుకును అగు కొమారచంద్రునకు భూపవర్తనివిషయమందలి సెల్లెదగ్రామమును దానముచేసెననియు, గలదు.

7 వ నంబరు శాసనమున రాజేంద్రవర్మకుమారుడగు జేనేంద్రవర్మ పుష్కరిణి విషయమందలి విరింటికగ్రామమును సూర్యగ్రహణకాలమున నల్లరు సోదరుల కిచ్చెనని తెలుపబడినది.

8 వ నంబరు శాసనమున జేనేంద్రవర్మకొడుకగు అనంతవర్మదేవు చంద్రగ్రహణకాలమున కంటకవర్తని విషయమందలి దానమిచ్చినవిషయము తెలుపబడినది.

(1.) C. P. No. 3 of 1918 - 1919.

తూర్పుగాంగరాజుగు మూడవవజ్రహస్తుదేవుని తామ్రశాసనము (శక సం॥ 971)

పాఠములు.

మొదటిరేకు - రెండవపక్క.

1. ఓమ్ స్వస్తి శ్రీమతా మఖిల భవన వినుత నయ వినయ దయాదాన
2. దాక్షిణ్య సత్య శౌచ శౌర్య ధైర్య్యాది గుణగర్వ వనిత కాణామాతే
3. యగోత్తాణాం విమల విచారాచార పుణ్య కలిల ప్రత్యాలిత కలికాలకల్ప

4. మమషీణాం మహా మహేన్నాచల శిఖరప్రతిష్ఠితస్య సచరాచ
5. రగురోః సకలభువన నిర్మాణైక మాతృభారస్య శతాబ్జ చూ
6. డామజే భృగవశో గోకణ్ణక స్వామినః ప్రసాదాత్సమాసాద్విత్తైః
7. కశభభేరీ వజ్ర మహాశబ్ద ధవలచ్ఛత్రో హేమచామరవరస్పృహభలాబ్జ
8. న సముజ్వల¹ సమస్త సామ్రాజ్య మహిమ్నా మనేక సమరసజ్జట్ట సముప
9. లబ్ధ జయలక్ష్మీ సమాల్లిక్ష్మీ తోత్తుజ్జ భుజ దగ్ధ మణ్డితానాం త్రికలి

రెండో శ్లోకు - మొదటి ప్రక్క.

1. జ్ఞ మహీభుజాం గర్జనానున్వయమలబ్ధిర్ఘో విఘ్నోరివ వికృమార్కా
2. స్త ధరామణ్డలస్య గుణమహాశ్లాఘ వ మహారాజస్య పుత్రః² పూర్వకం భూపతి
3. భిష్వి³న² జ్య వసుధా యా వచ్చభిః వచ్చభా భుక్తా భూరి పరాక్రమోభుజబ
4. లాత్రా మేక ఏవస్వయం వీరీశ్వర్య విజయ⁴ సత్కునివహన్ శీవద్ర
5. హస్తశ్చతు శ్చత్రాస్త్రింశత మత్యుదార చరితః సర్వా మరక్షిత
6. మాః⁵ తస్యతనయో గుణ్ణమరాజా వర్ష త్రియమపాలయత⁶ మహీం
7. తదనుజః కామాణ్ణకవదేవః వచ్చో త్రిశతమబ్దుశానో⁷ తస్మానుజో విస
8. యాదిత్య⁸ సమాస్తిసో⁹ తతః కామాణ్ణకవాహతో జగతీకల్పభూరుహః¹⁰
9. యో రాజద్రాజితః¹¹ చ్చాయో వజ్రహస్తోవనీపతిః¹² ప్రశోభ్యదస్మద గ

రెండో శ్లోకు - రెండో ప్రక్క

1. స్థ లుబ్ధ మథువ వ్యాసో గర్జా శ్లాఘాన్నభికభ్యః సమదాత్సహస్రమతులా
2. యస్త్రాగ్నినామగ్రో¹⁰ సఃశ్రీమాసనియబ్ధ భీమవృతతి గ్గర్జాన్వయో
3. త్రంసకః వచ్చత్రింశత మబ్దుకాన్సమభునకృష్ణీం సుతః పాథికవైః¹¹
4. తదగ్రనూనః సురరాజసూనునా సమ స్సమస్తాం¹² సమితారి మణ్ణ
5. లః స్సపాతి కామాణ్ణకవభూపతి భృపం సమృద్ధిమానద్భావ
6. మాం సముజ్వలః¹³ తదను తదనుజన్మో చిత్తజన్మోపమానో గుణి
7. ధిరనవద్యో గుణ్ణమాభ్యో మహీసః¹⁴ సకల మిద మరక్ష త్రిణి వహాణి

1. సముజ్వల 2. భజ్య 3. శత్రు 4. మపాలయదప్రసాదం 5. త్రింశత 6. వచ్చకా 7. దిక్పతి 8. సమాస్తిసో 9. ద్రాజితచ్ఛాయా 10. మగ్రోదే 11. శమితారి 12. మహీం

[illegible]

[The image shows a dark, heavily worn metal plate or coin with faint, illegible inscriptions in Devanagari script. A small circular hole is visible on the left side.]

8. ధాత్రీవలయ మలఘుతేజో నిజ్జితారాతి చక్రిః । తో^౧ద్వైమాతురస్త
9. స్య మధుకామాణ్ణావో^౨నృపః । అవతిస్సావనీమేతా మద్బా^౩మేకాన్న

మూడోరేకు - మొదటిపక్క

1. వింశతిం ||oll అథ వజ్రహస్త నృపతి రగ్గిసుతా దఖిలగుణః జనాగ్గి^౨
2. ణ్యో కామాణ్ణావా త్కపింద్రో^౩హగ్గీయమానావదాత శుభకీర్తిః|| శ్రియః
3. వ వైదుమాన్వయ పయః పయోనిధి సముద్భవాయాశ్చ యః సమజని
4. వినయమహాదేవ్యాః శ్రీవజ్రహస్త ఇతి తనయః । వియద్వతు
5. నిధి సంఖ్యాగి యాతి శాశాబ్జ స్థ్వి దినకృతి^౪ వృషభస్తే
6. రోహిణీభేసులగ్న్వి ధనుషి చ సితపక్షే సూర్యవా^౫రే తృతీ
7. యాగ యజి సకలధరిత్రీం రక్షితుం యోభిషిక్తః! న్యాయేన
8. యత్ర సమమాచరితుం త్రివర్గ మాగ్నేణ రక్షతిమహీమ్న
9. హితపృతాపే నివ్యాధ యశ్చ నిరయాశ్చ నిరాపదశ్చ శశ్వ

మూడోరేకు - రెండవపక్క

1. త్రుజా భువిభవన్తి విభూతి మత్యః|| వ్యాప్త్యై గజకులో త్తమస్య య
2. శసా దిచ్ఛక్రివా^౬లేశశి ప్రిద్యోతామలినేన యస్యభువనః పృ
3. హ్లాదసంపాదినా సైన్యారై రతి^౭ పాష్ట్రోపజ్జుపటలై^౮ కుమ్భస్థితే^౯
4. ట్టకే శిశ్వాల్లిమ్మన్తి పునః పునశ్చ హరితా మాధోరణా వా
5. రణాః! అనురాగేణగుణినో యస్యవత్తో ముఖాబ్జయో(ః)
6. ¹⁰రాశీనే శ్రీసరస్వత్యా వనుకూలే విరాజత¹¹ ||oll కలిజ్జనగ
7. రాత్నరమ మాహేస్వర¹² పరమభట్టారక మహారాజాధిరాజ త్రి
8. కలిజ్జాధిపతి¹³ శ్రీమద్వజ్రహస్త దేవ¹⁴కూశలీ¹⁵ సమస్తామాత్య పృ
9. ముఖ జనపదా స్సమాహూయ సమాజ్ఞాపయతి విదితమస్తు భవతా

1. మద్బావేకాన్న 2. జనాగ్గిగణ్య 3. ణ్యః 4. దినకృతి. 5. పాష్ట్ర 6. పటలై 7, 8, 9. పట్టకేన్వలిఖ్యంతి 10. రాశీనే 11. విరాజతః 12. మాహేస్వర 13. పతి. 14. శేవః. 15. కుశలీ.

నాలుగోరేకు - మొదటిపాఠము.

1. ౧। ఏరదవిషయే | సత్తి వాదామ్ | చతుఃశ్రమావచ్చిన్నం సజ
2. లభ్యం సర్వపీడావివర్జితం ఆచంద్రాక్షక క్షితిసమకా
3. అం యావన్మాతా పిత్రోరాత్మనః పుణ్యయశోవృద్ధయే | ౮
4. జ గిరి నిధిశ కాఙ్గే | కర్కశటకమాశి శుక్లవక్ష
5. త్రయోదశ్యా మూదిత్యవారే | కంచీదేశవలంత
6. పూరుగ్రామనివాసినః గణపత్యాఖ్యస్య సూనుః | కూతాడి నా
7. యకః | తస్యభాయ్యా శ్రీదేవి | తయోః సంజ్ఞతాయ | గణప
8. తినాయకాయ ఉదకపూర్వం తాన్రుశాసనం కృత్వా | సత్తివా

నాలుగోరేకు - రెండోపాఠము.

1. డాం | పదత్రయస్మాభి బ్యావిభి భృమిపాలై మ్మనునో ధమ్మగా
2. రవాత్పరిపాలనీయమితి | తస్యైవగ్రామస్య శ్రీమా లిఖ్య
3. నే | పూర్వస్యాం దిశి కోప్పలి గ్రామ తటాకా న్తగ్గతబద్ధోప
4. రి తి న్రిణీ వృక్షః | ఇన్ద్రాగ్నేయయోమ్మృశ్యే ధన్వాకార వక్రం
5. | ఆగ్నేయ్యాం దిశి తి న్రిణీవృక్షః | దక్షిణస్యాం దిశి త్రికూ
6. ట ఆమ్బువృక్ష వాల్మీకా | నైరత్యాం దిశి త్రికూట వాల్మీకయుగలం
7. వశ్చ మస్యాం దిశి తి న్రిణీ వాల్మీకా | వాయవ్యాం దిశి పామాణః
8. ఉత్తరస్యాం దిశి త్రికూట విషవృక్షసమూహం | ఈసాన్యాం దిశి త్రి
9. కూట కోప్పలి తటాక బద్ధోపరి తి న్రిణీవృక్షః | వష్టివర్మసహస్ర

అయిదోరేకు - మొదటిపాఠము.

1. ణి స్వగ్గేమోదతి భూమిదః | ఆత్మపాచానుమస్తా చ తాన్యేవ న
2. రకే వసేత్ | దత్త మిష్టాన్తపస్తప్తం హుతం చైవ యుధిష్ఠిర | ౯
3. ధ్వాన్ జ్ఞులేన సీమాయా వారణేన పీణశ్యతి | స్వదత్తం పరదత్తా
4. ౦ వా యోహరేత వసుధరాం | సవిష్టాయాం కృమి భృక్షత్యా

5. పితృ¹ భిస్సహ పచ్యతి || భూమిం యః పృతిగృహ్లాతి య
6. శృ భూమిం పృయ² శృతి ఉభౌ తౌ పుణ్యకర్మాణౌ నియతం
7. స్వగ్గ³ గామినా | మహాకాయస్థ సన్నివిగృహి మాపురయసూనునా
8. సన్నివిగృహి శ్రీదామోదరేణ లిఖతం | ఉత్కిలితమక్షశాలి వల్లే

అయిదోశకు - రెండోవక్క.

1. మోజనా ఇతి!

(2.) C. P. 4 of 1918-19.

జేవేంద్రవర్మరాజరాజదేవునితామృతాశాసనము (శక 998)

పాఠములు.

మొదటిశకు - రెండవవక్క.

1. ఓమ్ స్వస్తిస్త్రిచుతా మఖిల భువన వినుత నయ వినయ దయాదాన⁴ దాక్షణ్య సత్యశౌ
2. చ శౌయ్య⁵ ధైర్య్యా⁶ది గుణరత్న పవిత్రకాణామాత్రేయ గోత్రాణాం విమల విచారా
3. చారపుణ్య⁷ శలిలవృక్షాలిత కలికాలకల్పవృక్షాం మహామహేంద్రా
4. చలశిఖరపృతిష్ఠితస్య సచరాచరగురోః సకలభువననిర్మాణ
5. జైకసూత్రధారస్య⁸ శసాంకచూడామణి బృహవతో గోకర్ణాస్వామినః
6. వృసాదాత్మమాసాదితైక శ్లోభితవీరమహాశబ్దధవలచ్ఛత్ర⁹హేమ
7. చామరవరవృషభలంకృతసముజ్వల¹⁰ సమస్తసామ్రాజ్యమహిమ్నా
8. మనేకసమరస్థుస్థనముపలబ్ధ విజయలక్ష్మీసమాలింగితో

రెండోశకు - మొదటివక్క.

1. తుంగభుజదగ్గ మణితానాం త్రికజ్జమహీభుజాం గణ్గానా మన్వయ మే
2. లక్ష్మరిష్టావ్యోగ్ధోరివవికృమాత్రా న్దధరామణ్డలస్య³ గుణమాహర్ణవోమాహ

1. పితృభిః 2. పృయచ్యుతి. 3. దాక్షిణ్య 4. సలిల 5. శకాబ్ద 6. సముజ్వల 7. క్షుజ్జ 8. చుళుకా 9. చుళుక 10. చుళుక.

3. రాజస్యపుత్రః॥౦॥ పూర్వకంభూపతిభిర్విభజ్యనసుధాయాపఞ్చభిఃపఞ్చభా
4. భుక్తాభూరిపరాకృమోభుజబలాత్తామేన నవస్వయం వరీకృత్యవిజ
5. త్య కతునివహా శ్రీవజ్రినా సైశ్వతుశ్చత్వారింశత మత్యుదార
6. చరితఃసర్వామరక్షీత్యమాః॥ తస్యతసయోగుణ్ణమరాజావహత్రయమపా
7. లయద్భవీం॥ తదనుజఃకామాణ్ణావదేవః పఞ్చత్రింశతమబ్జకా తస్యా
8. నుజోవినయాదిత్య సుమా స్తినః॥ తతః కామాణ్ణావాజ్ఞాతో జగతి

రెండోరేకు - రెండోపర్యక్త.

1. కల్పభూరుహః । యోరాజ ద్వాదితచ్ఛయో వజ్రినాస్తావనీపతిః॥ పరీశ్చ్యవ
2. నృదగస్థలుభమధువవ్యాతీః గణ్డా గ్లాహ స్పర్శికాభ్యసమదాత్సహస్రమ
3. మతులో యస్త్యాగినా మగ్గిణీస్సః శ్రీమాసనియ్యభీమన్యవతి గ్లాహస్వయో
4. త్రంసకః పఞ్చత్రింశతమబ్జకా సమభువన్ప్రీప్సీవై పుత్రః పార్థివః॥
5. ॥ తదగ్రినానుః సురరాజసూనునా సమస్సమస్తాస్తమితారి మణ్ణ
6. లః¹ సుపాతి కామాణ్ణవ భూపతిభూవం సమృద్ధిమానధ్ధక సమాం సముజ్వల
7. ॥ తదను తదనుజన్మో చిత్రజన్మోపమానో గుణసిధి రనవద్యోగుణ్ణమాభ్యో
8. మహీసః² సకలమిదమరక్షత్రీణి వహాణిధాత్రీ వలయమలఘుతేజః

మూడోరేకు - మొదటిపర్యక్త.

1. నిజ్జితారాతిచక్రః॥ తతోద్వైమాతరస్తస్యమధుకామాణ్ణావోన్యవః॥లవతిస్తావ
2. వనీమేతా మబ్ధానేకాస్సవింశతిం ॥౦॥ అథ వజ్రినాస్తన్యవతిరగ్రినతాదఖల
3. గుణిజనాగ్రగణ్యః⁴ కామాణ్ణావా త్కవీస్త్రిప్రగీయమానావదాతసుభకీర్తిః॥శ్రీ
4. య ఇవ వైదుమాన్సవ్యయ పయః పయోనిధి సముద్భవాయాశ్చయః సమజని వి
5. సయమహదేవ్యాః శ్రీవజ్రినాస్త ఇతితనయః॥ వియద్భతునిధి సంఖ్యాం యాతి
6. శాకాబ్రసంక్షే దినకృతివృషభస్థే రోహిణీభే సులగ్నే ధనుషి చ సితపక్షే సూర్యా
7. తృతీయాయుజ సకలధరిత్రీం రక్షీతుం యోభిషిక్తః॥ న్యాయ్యేన యత్ర సమ
- మాచరి

8. తుం త్రివక్త్రే మా క్షేణ రక్షతి మహీమృహితవృతాపే నివ్వ్యాధయశ్చనిర
యాశ్చ ని

మూడోలేకు - రెండోపక్క

1. రావదశ్చ శశ్వత్ప్రజా భువిభవన్తి విభూతిమత్త్యః॥ వ్యాప్తేగర్హకులో త్రమస్య
యశ
2. సా దిక్షకృవాలే శశి పృథ్వీతా మలినేన యస్యభువనః 1ప్రహ్లాద 2సమ్యాదినా
నైహ్నా
3. రైరతి సాద్వ్రీ వజ్ర కటతైః కుమ్భస్థలీ వట్టకే హ్వలిఖ్య నిపునః పునశ్చ హరితా
4. మాథోరణా వారణాః॥ అనురాగేణ గుణినో యస్య వక్షోముఖాబ్జయో
5. :। ఆసినే శ్రీ సరస్వత్యా వసుకూలే విరాజతః॥౦॥ ఆగచ్ఛన్నరు విక్రమే
6. ణ సహసా శస్త్రాధియాతాద్భిః యేనావ్యాహత విశ్వవృత్తి మహిమా హేలా
నిర
7. స్తో శనిః । తేనేకారి నికామకామ్య తనునారాజ్యం మహీమణ్డలే త్రింశద్వత్సర
8. మద్ర 3సుధ్రయశసా వషాత్రయేణాధికం॥ తతోనజ్జమహాదేవ్యాం వజ్రదస్తా
మహీ

నాలుగోలేకు - మొదటిపక్క.

1. వతిః కాయ్యాకామివహరస్యాభూత్తా త్రికేయశ్చవాత్మజః॥ లక్ష్మీ వధూవదన
2. వజ్రజమాశరస్థ సన్తమాపరిచుంబనచంచరీకః॥ యోమానినాంచగుణినాంచదురా
3. త్మనాంచ 5సాన్తించమోదమతులంచభయంచదత్తే॥ శాకాజ్ఞేనయనాబ్జగబ్ధా
నిధిగే
4. 6శేష్ఠేష్టమీ7శేష్ఠ కే లగ్నీచో త్రరఫస్థాణిగురుదినే వక్షేసు8సుభే
5. 9సుభే లోకాలోకమహామహీధృవలయాలక్ష్మారవత్యాభువస్సం10శక్త
6. స్సకలిజరాజతిలకః శ్రీరాజరాజోన్మవః॥౦॥ కలిజనగరాత్పరమమా
7. హేశ్వరపరమభట్టారకమహారాజాధిరాజ త్రికలిక్లాధివతే 11శ్రీమద్దేవేంద్రీవ
8. మూకారాజరాజదేవః కుశలీసమస్తామాత్యప్రముఖజనపదాస్సమాహూయన12

1. భువనపతి 2. సహ్యాదినా 3. కుభి 4. వజ్రహస్త. 5. శాన్తిం 6. శేష్ఠ 7. సంజ్ఞ 8. కు
కుభి 9. కుభే 10. స్సంశక్త 11. పతే. 12. సమా.

నాలుగోశకు - రెండోపక్క.

1. జ్ఞాపయతివిదితమస్తుభవతాం వరాహవక్షాన్యాం బృహత్కోడిలగ్రామిభి
2. న్నానవాట్టకేనసహగ్రామగ్రాసం కృత్వాచతుస్సీమావచ్చిన్నస్పజలస్థలస్స
3. వ్యకపీడావివర్జిత మాచస్త్రాక్షకాస్థితినమకాలం యావత్ మాతాపితౄరా
4. త్మనశ్చపుణ్యయశోభివృద్ధయే వడ్భాగాన్ కృత్వా వసునిభివస్త
5. గణితేశాకాశే చైత్రమాసివిషువతినగ్రాన్త్యాం కలిపురగ్రామ
6. నివాసి వత్సగోత్రవాసుదేవశమ్మకాశచత్వారోభాగాః కాన్యకగోత్ర
7. నారాయణశమ్మకాశాభాగచ అస్మాభిఃప్రదత్తాఐతి॥

(3) CP No. 5 of 1918-19

అనంతవర్మకుమారుడు మధుకామాన్తవదేవునికాలమునాటి శ్రీలక్ష్మణరామదేవుని తామ్రీశాసనము. (గాం॥ సం॥ 526.)

పాఠములు

మొదటిశకు, రెండవపక్క

1. ఓమ్ స్వస్తి అమరపుర¹నుకాగిని²సహిత³సుఖరమణియా విజయవతో⁴ కలిజ్జన
2. గరవానకాత్ పుసిద్ధసిద్ధ తాకసాధ్యాసితకన్యరోదరదరి మహేన్ద్రాచలా మలక
3. నకగిరిఖరత్రయిస్థితస్య చరాచరగుగో⁵సకలభవవనిమ్మా⁶క్షైక
4. సు⁷త్రధారస⁸శాబ్దచు⁹దామజేభృ¹⁰గవతో గో¹¹కన్యా స్వామినశ్చరణ
5. మలయుగల ప్రణామాదకగత సకలి¹²కలంకో గ్ధ¹³మ
6. లకులతిలక శ్రీమా¹⁴అనన్తవన్మ¹⁵దేవః । తస్యసు¹⁶నువి¹⁷పుల
7. విక్రమానతానేకభాసాలమా¹⁸మనీమరీచిర¹⁹ర²⁰పాదపద్మయుగల
8. విమలచిత్తచిత²¹స్రజేరివాశేష²²దన్లుగధ్యాం ప్రతాపసురస

1. పురాను 2. కాగిని 3. ఋతు 4. విజయవతో 5. స్సకల 6. మాత్ర 7. శాబ్ద 8. చుదా 9. సకల 10. శ్రీమా 11. మా 12. సు 13. మా 14. చిర 15. రజ్జ 16. చిత్ర 17. శేష

రెండోలేకు - మొదటిపక్క.

1. రిత్ కులామల మహారాజాధిరాజ శ్రీమా¹మధుకామణ్ణ²దేవ కుశలికలి
2. జ్ఞమణ్ణలప్రతివధూత్తి⁴గలిక్లా⁵గత్యా⁶స్తస్తిరిద్యలి పాణ్ణాపురపరమే
3. శ్వర సమధిగత వజ్ఞమహాశబ్ద తిమిల పరశోషణ ప్రత్యస్త^{7a}భైరవ శ్రీమాః
4. కుదలవణ కులతిలక శ్రీ⁹క్ల⁸ణరామదేవ¹⁰పడుజేగ్రామే
5. యసదస్తపురవాస్తవ్య వైశ్యకుల వజ్ఞ శ్రీమజ్ఞునాయక త
6. స్యసును పరమమాహేశ్వర మాతాపితృపాదానుభ్యత ఏరపనాయక
7. స్యయదుశ్రీ మహాోణరవల్లా మోరశిలే । త్రయగ్రానమేతవైశ్య ల
8. గృహార క్రిత్యా¹¹సప్రదత¹²మితి రాణకరాజదుత్రివిషయవతి సమ

రెండోలేకు - రెండో పక్క.

1. స్త రాజపాదోపజీవినా¹³చతుస్¹⁴మావచ్చిన్న సజలస్థల సవ్వపీడాబాధ వివజ్జేత¹⁵
2. అచలభటప్రవేశ చన్ద్రా¹⁶క్కు ష్టితిసమకాలఅథసిమాలిక్లాని కధ్యస్తే
3. పూవ్వే¹⁷జైవదేలా¹⁶మాగ¹⁸గతా¹⁹ తిన్మణిత్రయంఅగ్నేయదిశాయాత్మకుటేరాజ
4. పథగతా²⁰శ్మశానగాడడచ్చ తిమిరవృక్షయేచివడ నద్దివ్విక్షరో
5. పితశిల తిన్మణిత్రయ వాపికాపాలిదక్షిణే¹⁷శాయా పవ్వ¹⁸తే¹⁸సి
6. ఖర నైరిత్య¹⁹దిశాయా గతా²⁰ శిలపశ్చిమదిశాయామధవిసగతా²¹
7. శిలా వాయవ్యదిశాయా చునగోడికూహ²⁰ఉత్తరదిశాయా||ఋభులుభాగాడప
8. వ్వేతదో²²ణి బృహత్పవ్వ²³త ఉత్తర²¹దో²⁴ణిద్వయపవ్వతమధ్యేదో²⁵ణిగతా
9. వాపికాపాలి అశ్వధవృక్ష||గతా²⁶ నద్దివృక్షకదమ్మవృక్షతిన్మ (ణి)

మూడోలేకు - మొదటిపక్క.

1. నాల్మిక²²రోపితశిలతిన్మణిగతా వాల్మిక²³తత²⁴రోపిత శిలా
2. ద్వయతిత్పణి ఈశాన దిశాయా రాజణవృక్ష వాల్మిక²⁵గతా²⁶పవ్వ²⁷తతల

1. శ్రీమా 2. కామణ్ణ 3. కుశలి 4. త్రికలి. 5. 6.
7. కుమల 7 (a) ప్రత్యక్ష 8. శ్రీమా 9. శ్రీలక్ష్మణ 10. రామదేవ 11. బృహత్స 12. సమన్వి
దత్తమితి 13. జీవినాం సమావనాయ సమాజ్ఞాపయతి 14. చతుస్సీ 15. వివజ్జిత 16. దేలా 17. దక్షిణ
18. పర్యత 19. త్రిమూర్తి 20. కూహ 21. ఉత్తర 22. వల్మిక 23. వల్మిక 24. తతో 25. వల్మికః

3. మా గాఁ || సత్రీస్య భూమి ముగయశతద్వయం ౦ | దోలిసుగ పేర్ణ
4. పోడభో ఛా రేవనరానత్య గిలుకుడనో || అపచివడబహుభి
5. వాసుధాదత్రా రాజానసగ రాదిభియస్య యస్య యదా భూమి త
6. స్యతస్య తథా ఫలస్వదతపరదతా మ్వా మోహ రేతిసుధరావస్తి
7. వవా సహసాగ్రీణి విష్ణియాంబాయ తే కృమి దాతు దేడశతరుష్య ౧౫౦
8. గజ్జవీవద్ధా విజయరాజ్య సమ్యత్సర అస్తి ణాపి ౫౨౦ క లిజ్జనగరవాస్త వ్యమాధ వనూనుమ
9. ధునుదనేన లిఖత లేఖకస్య భుమి (:) సురయర ౧ అక్షశాలి రణమేన ఉతికిరితః |

(4) C. P. No. 6 of 1918 - 19.

రాజరాజదేవుని కుమారుడు అనంతవర్మ చోడ గంగ జేవుని తామ్ర శాసనము.

(శక. 1096)

పా త ము లు

మొదటి శీకు, రెండవ ప్రక్క.

1. ఓమ్ స్వస్తి శ్రీ మతామఖల భువన వినుత నయవినయ దయాదాన దాక్షిణ్య
2. | సత్యశౌచ శౌయః ధైర్యాదిగుణ రత్న పవిత్ర కాణా మాత్రేయగోత్రా
3. ణాం విమల విచారాచార పూర్వసలిల బ్రహ్మలిత కలకాలకల్మష మ
4. షీకాం మహామహేస్త్వాచల శిఖర బ్రహ్మిణీతస్య సచరాచర గురో
5. : సకల భువన నిర్మాణాత్మక సూత్రధారస్య శశాంక చూడామణేభ్యః
6. గవతో గోకర్ణస్వామినః బ్రహ్మదాతృమాసాదిత్తక శ్శబ్దభరీ వ
7. ఇచ్చ మహాశబ్ద ధవలచ్ఛత్రీ హేమచామరవరవృషభలాంఘన సము
8. బిజ్వల సమస్త సామ్రాజ్య మహిమ్నామనేక సమరస్థబ్ధప్రసముపలబ్ధ

రెండో శీకు - మొదటి ప్రక్క.

1. విజయలక్ష్మీ సమాల్లిక్ష్మితోత్పుల్ల భుజదగ్గమగ్నేతానాం త్రికలిజ్జమహాభు
2. జాం గజ్జనామస్వయములంబు రిష్టోవిష్టోఽర్హిరివవిక్రమా శ్రాస్త ధరామణ్డలస్య
3. గుణమహాణ్డకావ మహారాజస్య పుత్రః || శ్రీవజ్రహస్తజేవశ్చతుశ్చత్వారిం

1 స్వదత్తా పరదత్తా 2 ఉత్కిరికము. 3 జ్వల 4 మాత్రాస్త.

4. శతమబ్జకాన్ క్షితిమరక్షిత్ | తత్తనయో గుణ్డమరాజా వషాత్రియ
5. మసాలయత్ | తదను తదనుజః కామాణ్ణావ దేవః ఖజ్జుత్రింశ
6. ద్వషాణి | తస్యానుజో వినయాదిత్యః సమాస్తిస్య | తతః కామాణ్ణా
7. వతనయో వజ్రహస్తాయోమదగలిత గణ్డాన్తజాన్ సహస్రమర్థికభ్యః
8. సమదాత్సవజ్జుత్రింశతమబ్జకాన్ | తత స్తదగ్రీనునుః కామా

రెండోరేకు - రెండోపాక,

1. ణ్ణావదేవోద్ధానమాం | తత స్తదనుజోగుణ్డమహీపతి ¹స్త్రీనిపషాణి | త
2. దను తస్యద్వైమాతురో మధుకామాణ్ణావ ఏకోనత్రింశతిపషాణి | తతః కా
3. మాణ్ణా వాద్వైదుమ్భాన్వయ సముద్భవాయాం వినయమహాదేవ్యాం జాతః
శ్రీవజ్ర
4. హస్తదేవోదివః వత స్త మతిభీషణమశనిం శస్త్రాభిజఘాతన స
5. త్రియత్రింశతమబ్జకానవనిమసాలయత్ | తతసుతస్యాత్మభవోరి
6. మద్దాన స్సరాజరాజక్షితిః క్షితింసమాః అరక్షదప్తౌ వరుణాల
7. యామరాన్నిధి గ్ధాణానానిధిపాలసన్నిభః తతోరాజేన్ద్రచోల
8. స్యతనయా రాజసున్దరీ రాజస్తస్యాగ్రీమహిషీ | సతీసుత మనూయ

మూడోరేకు - మొదటిపాక.

1. కాకాజ్ఞే నస్తరంధ్ర గ్రహగణగణితే కుమ్భసంస్థేది నసోశుక్లేపత్నే
2. తృతీయాంబుజ రవిజదిన రేవతిభే నృయుగ్మే లగ్నే గణ్డాన్తవాయాంబు
3. జవనదినకృద్విన్వోవిన్వోంభరాయా శ్చక్రం సంరక్షితుం సద్గణ
4. నిధి రధి వశోచ్చడగణ్డాభిషిక్తః || కలిజనగరాత్పర
5. మమాహేశ్వర వరమభట్టారక మహారాజాధిరాజ త్రికలిక్లాధి
6. వతిః శ్రీమదస్తవమ్మా చోడగజ్జడేవోకుశలీ సమస్తామాత్యవ్రము
7. ఖ జనవదాన్తమహాహయపమాజ్ఞావయతి విదితమస్తు భవతాం | యాపా వ
8. తానివిషయే | సేల్లదాఖ్య గ్రామః చతుస్సీమావచ్చన్నోసజల

మొదటి పాదము - రెండో పాదము.

1. స్థలం సవ్యకపీడా వివక్షిత మౌచస్థానము యావన్మాతాపి
2. తోరాత్మనశ్చ పుణ్యయోగభివృద్ధయోగముగగనవియత్ చక్రగణితే శాశా
3. జ్యోతిర్ద్రామస్థభగవత్త్య పూజా సవ్యకపీడా వివక్షితమౌచస్థానము యావన్మాతాపి
4. యుగిత సంస్థారాయ చాతిలాగ్రామ సవ్యకపీడా వివక్షితమౌచస్థానము యావన్మాతాపి
5. త్రై: నన్ని పాంగుస్తస్య పుత్రాయోగోమరచస్థాయోమాచరంమనవ
6. త్రి: కాస్మాభివృద్ధి: ప్రతి: ॥

(5) C P No. 7 of 1918-19

శ్రీమహాద్వైపయనమహర్షి వ్రతసంగ్రహము

పాదములు

మొదటి పాదము - రెండో పాదము.

1. ఓమ్ స్వస్తి అమరపురానుకారిణ సుఖరమణీయ్యాద్విజయవతీకల్పి
2. నగరాధివాసక మహేంద్రాచలామల శిఖరక్రమిత్తస్య సచరాచర గు
3. రో సకలభవన నిమాణ్యైక సూత్రధారస్య శశాంక చూడామణిభాగ
4. వతో గోకణ్ణాస్వామిన శ్చరణకమలారాధనకతత్పరస్యానేకాహ
5. వ సంక్షోభజనిత జయశబ్ద ప్రతాపావనతనమస్తసామస్త చక్ర
6. చూడామణే ప్రభామణ్ణరీ పుష్కరార్ణవ వరచరణయుగలో శ్రీమహా
7. జానువమక సూను మహారాజాధిరాజప్రదీప్తీవనమాక పుష్కరిణీవిషయే వి
8. ణికగ్రామవాస్తవ్య కుటుంబినా సమాజ్జాప్యతి విదితమస్తు నో

రెండో పాదము - మొదటి పాదము.

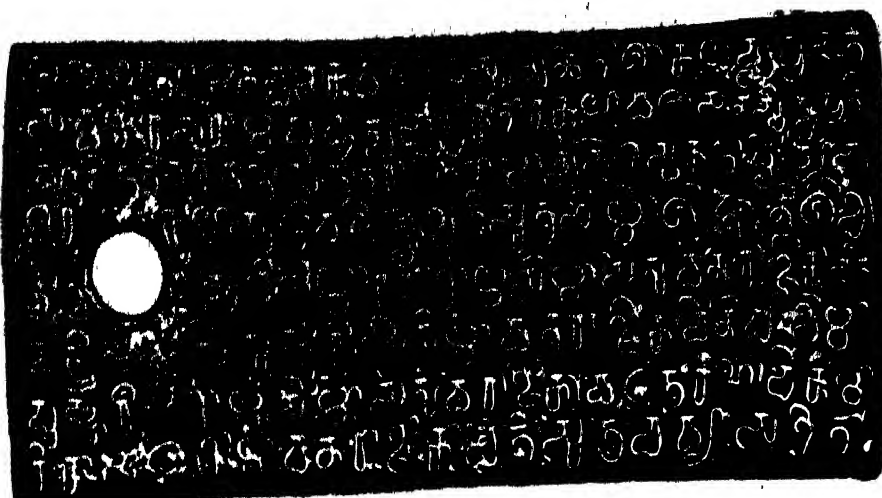
1. యదాయగ్రామక వ్యాసకవిలచిసూను హేతిలోకయజ్ఞా వ్రదత్త
2. సవ్యక కరభరామవహృత్య చన్ద్రాకా తారక యావన్మాతాపి త్రుతి
3. పాదితేతి చతునాకమపి హృతరాణసామాన్యభారి స్వకమధృత్య భ
4. గరికయాభూమిబహిష్కృత్యతి సుగ్ర సీమాలిక్ష్ణాని లిఖ్య

శ్రీమహాద్భుతవర్ణచూడుడు దేవేంద్రవర్మ తామ్రశాసనము

అంశములు :- రెండో పక్క

ಕಂಠಿ-ಶಬ್ದ - ಸಾಧನೋಕ್ತಿ

ರಂಡ್‌ರಹು - ರಂಡ್‌ಪ್ರಕು

[illegible]

మూల్యము - రూ. 100/-

The image shows a rectangular metal plate, possibly a fragment of a larger object, with a circular hole on the left side. The surface is covered in a dense, dark, and somewhat illegible script, likely a form of ancient or medieval writing. The script is arranged in several horizontal lines across the surface of the plate. The background is dark and textured, suggesting an old or weathered surface.

5. నే పూర్వస్యదిశి మారదగ్రామసీమా సేతువనరాజికా చ త
6. దక్షిణేనాపి పుష్కరిణీసీమావనరాజికాచేని పశ్చిమేణ
7. పుష్కరిణీగ్రామసీమాసేతువ (న) రాజికాచ ఉత్తరేణాపి కుమా
8. రికాభటగ్రామవనరాజికాచేతి సుగ్రీచవ్యాసగీతా

రెండోలేకు - రెండోపక్క

1. ని శ్లోకా మాభూదఫలశక్కువ పరదజేతి పా
2. థివా న్వదానాపరమానస్త్య పరదానాను పాల
3. నే ఇతి కమలదలామ్బు బిన్దులోలా శ్రియమనుచిస్త్య
4. మనుశ్య జీవితార్థ సౌలమిదముదాహృత (1) హి
5. బుద్ధ్యా నహిపురుష్ట పరకీర్తి యేవిబోప్య బహుభి
6. వశసుధా దత్తా రాజభిసగ రాదిభి యస్యయ

మూడోలేకు - మొదటిపక్క

1. న్యయదాభూమి తస్య తస్య తదా ఫల న్వదత్తా పర
2. దత్తా మ్వా యో హరన్తి వసుధరా న విష్టాయా కృమి భూ
3. త్వా పితృభి సహ పశ్యతే హిరన్య మేకం గామేకాం భూమి
4. రవ్యేకమ జుల హర సరగ మాయాతి యావదాభూ
5. తి సంప్లవం లిఖతమిదం నవ్వక చస్త్ర శ్రీ సామస్తే నేతి
6. ఉత్కిణకతామృశాసనం శ్రీ సామస్త విజ్ఞిమలేనేతి ।

(6) C. P. No. 8 of 1918 - 19.

దేవేంద్రవర్మ కొడుకు అనంతవర్మదేవుని తామ్రశాసనము.

పా త ము లు

మొదటి లేకు - రెండవ పక్క.

1. ఓమ్! న్వస్తి అమరపురానుకారిణ సర్వవిముతు సుఖరమణీయా
2. ద్విజయవత్కలిగ్గనగరాధివాసకాత్ మహేంద్రా చ
3. లామల శిఖర వ్రతిష్ఠితస్య చరాచర గురోస్సక

4. ల భువనైక నిర్మాణక సూత్రధారస్య శశాంజ్ఞ చూడామ
5. తే ర్భగవతో గోకర్ణస్వామి¹న చరణకమల యు
6. గలప్రభామా²ద్విగతకలికలజ్జోనేకాహవ సంక్షోభ
7. జనితజయశస్త్ర³ ప్రతాపవత⁴ సమస్తసామజరీ⁵ పుష్కర
8. ర్జితవరచరణకమలసితకుముదకుండేంద్రావదాత
9. వినిర్గత యశోధ్వస్తారాతి కులాచలోనయవినయ

రెండవ రేకు, మొదటి ప్రక్క.

1. దయాదానోక్షిన్యశౌన్ద్యదార్యసత్యత్యాగాదిగుణ
2. సమ్పదాధార భూతో జరమమా⁶హేశ్వర జరమభాగుజరమట్ట⁷
3. రాజాధిరాజ గాంధీ⁸మల కులతీలకః దేవేంద్రవర్మ సూను
4. శ్రీ అనంతవర్మ దేవకుశలీ కంటకవర్ణనివిషయ రా
5. ప్రికూట నాజెకరడ దాకృత్య సవాస్తవ్య దీనజనాపద
6. సర్వసమాజ్ఞాపయతి విదితమస్తు భవతాం ప్రదత్తం
7. ద్వివస్థిమధ్విరూ భవతామామణ్ణి అత్రపుణ్యశలేకవ
8. ర్షశనాపాబువిభది తాలచన్వారి పూడరోమవాహః
9. లుచాంజ్ఞలోమభభూరన్వాడచ్చమాణవభట్టచ
10. ర్వభట్ట నారదసగోత్రాయ । కష్ట⁹ సాఖాయ వేద్యనస

రెండవరేకు, రెండవప్రక్క.

1. మానాయవట్కర్ణాభిరతాయ । ¹⁰సోగ్రహణవరాగ కా
2. లేన ధారా పూర్వకేన మూతాపితోరాత్మనశ్చ పుణ్యాభి
3. వృద్ధయే¹¹అచంద్రార్కకా సంతాత్పు శాసనం కృత్వా ఆ
4. తేప్రదత పూరసానామ్నానికేనచి పరిపంతినాసవి
5. తధ్యం సముచిత ప్రచయాధశమాసకా మిద
6. సమస్తపరిహారకేన భోక్తవ్య । అత్ర సీమాలిఖ్యా

1. స్వామిసత్సరణ 2. ప్రజామా 3. కష్ట 4. పాదవత 5. మట్టతీ 6. దాక్షిణ్య 7. జరమభట్ట
8. ఈ పంక్తిరర్వాచ-పంక్తి పరిగా తెలియవచ్చుటలేదు. 9. కాఖాయ 10. సోమగ్రహణ 11. వృద్ధయే

మొదటి రేసు - రెండవ ప్రక్క

[illegible]

రెండవ రేఖ - మంచుటిక్క

[illegible]

కందనశత్రు - కందనప్రకృ

[illegible]

7. ని లిఖ్యంతే । చతుర్థ శ ప్రియానై స్వాధ్యరలంకృత
8. గృహదృతి స్తతినచా భూమి సహచరిగృహ్లాతి ఏవ
9. ప్రియచ్ఛతి అశ్వైశ్చ పుణ్యకర్మణా నాయత పాసల
10. శామిన ॥ స్వదత్తా ధరదత్తామ్యా యోహరీతి¹ వసున్ధరా
11. సవిష్టాయాంకృమి

మూడవరేకు - మొదటిపక్క.

1. యృత్యాపిత్వభి సహవశ్చనే । హిరస్య మేకంగా మేకాం
2. భూమి² మస్త్యేక ముక్కులం హరన్నరక మాయాతి । యావ
3. దాభూతసన్న్యవం । ఇతి కమల దళాంబు బిందునా శ్రీ
4. యమను చిన్మగునువ్యతి³ శ్చ సకల మి
5. హమపాగతం శ్చ పృథ్వాసహి పురుషైవరకే
6. ర్మయే ఏనాప్య । లిఖతం సప్తవిగ్రహి వి
7. జ్ఞకేనేతి । వేలుగ్రామనా సప్త విష్ణవసు
8. త మహిష్టాపాశ మారవిష్టర్ల వృద్ధి.

(1) C. P. No. 3 of 1918-1919.

సంక్షిప్తార్థము.

ఆశ్రేయగోత్రమునకు చెందినట్టియు, మహేంద్రగిరి గోకర్ణస్వామిపాదభక్తుడైనట్టియు, తిరువనంతపురమున జన్మించినట్టియు, గుణమహార్ణవుని సంతతివాడైనట్టియు, (రెండవరేకు రెండుపక్కలను గుణమహార్ణవుని మొదలుకొని ఈమూడవ పజ్జిహస్తునివరకు గల వంశావళి రాజ్యకాలములు ఇవ్వబడినవి) కామార్ణవుని కొడుకగు శ్రీవజ్రిహస్తదేవు కలింగనగరము వాసకముగాగలవాడును, ధరమమహేశ్వర ధరమభట్టారక, మహారాజాధిరాజ త్రికలిఃకాధిపతి బిరుదములు గలవాడు - శకవర్షము 960 న పట్టాభిషిక్తుడై ఏరదసింహయమందలి సత్తివాడగ్రామమును శకవర్షము 971 న కంచిదేశమందలి పలుటపూరు గ్రామనివాసమైన గణపతినాయకునికి దానమిచ్చెను. మహాకాయస్థుడును, సంధివిగ్రహియు అయిన మావూరయకొడుకు దామోదరుడు ఈ శాసనమును లిఖించెను. వల్లెమోజు దీనిని చెక్కెను.

1. రక 2. భూమిమరశ్యేక 3. శివక

(2) C. P. No. 4 of 1918-1919.

సంక్షిప్త స్థానము.

వైశాసనముయొక్కయు దీనియొక్కయు రాగిలేకులపైగల మొదటిన్నాల్గు పక్కల పాఠములు ఒక్కవిధముగానున్నవి. మూడవలేకు రెండోపక్క గంగ వంశములో శ్రేష్ఠుడైన వజ్రహస్తదేవు కి సంతానము పరిపాలించినట్లు చెప్పబడినది. ఈతనితర్వాత ఈతనికిని ఈతనిభార్య అనంగమహాదేవికిని జన్మించిన శ్రీరాజరాజ నృపతి - కళింగరాజు తిలకుడు, కళింగనగరము రాజధానిగాగలవాడు, పరమ మహేశ్వరుడు, పరమభక్తగారకుడు, మహారాజాధిరాజు, త్రికళింగాధిపతి, శ్రీమద్దేవేంద్రవర్మ రాజరాజదేవు శకవత్సరము 992 న పట్టాభిషిక్తుడై, సమస్త అమాత్య ప్రముఖజనపదుల ఎదుట, వరాహనర్తనియందలి బృహత్కోటిలగామము (భిన్నా లవాట్లక గ్రామసంహితముగా) గ్రామము ఆనుభాగములు శక, సం 998 న, విష్ణు సంక్రాంతి సమయమున, కలిపురగామనివాసులగు వాసుదేవనారాయణశర్మలకు ఇచ్చెను. రాజు, శక సం 992 న జ్యేష్ఠ శుక్ల అష్టమి గురువారం సింహలగ్నమున ఉత్తరా షట్లంబి నక్షత్రసమయమున పట్టాభిషిక్తు డయ్యెను.

(3) C. P. No. 5 of 1918-1919

సంక్షిప్త స్థానము.

అమరపురమును బోలిన విజయకళింగనగరమునుండి పరిపాలించుచున్న మహేంద్రగిరిపైనున్న గోకర్ణస్వామి పాదభక్తుడైనట్టియు, గాంగామలకులతిలకుడైనట్టియు, శ్రీఅనంతవర్మదేవ కుమారుడైన మహారాజాధిరాజు శ్రీమధుకామార్జునదేవు సుఖముగా నుండగా, కళింగమండలముయొక్క త్రిశాలకు పడమటనున్న త్రిస్థలిలోని పట్టాపురాధీశ్వరు డగు శ్రీలక్ష్మణరామదేవు — ప్రత్యక్షభైరవ, పంచమహాశబ్ద సమధిగత, పరమేశ్వర, కుదల వణకులతిలక — పడుణగ్రామమునుండి వచ్చి దంతపురవాస్తవ్యుడుగానున్న మంచినాయకుని కొడుకును, వైశ్యకులోత్తముడును, అయ్యి శ్రీ ఎరపనాయకునికి కట్టుగ్రామ, ముంజూరవాడ, మొర్రానిగ్రామములు మూడును కలిపి వైశ్యాగ్రహారముగా జేసి, సర్వకరపరిహారముగా దానమిచ్చెను. రాణకులు, రాజపుత్రులు, విషయపతులు, సమస్తరాజపాదోపదేవినులు, ఆచట్టు భటులు ఎవ్వరును ఎట్టి ఆటంకములు పెట్టకూడదు - దానము గాంగవంశప్రథమ దానవిజయ రాజ్య సం 526 లో చేయబడెను. కళింగనగరవాస్తవ్యు డగుమధు నూనుడు దీనిని లిఖించెను. ఈతనికి 40 మురయల భూమి దాన మివ్వబడెను.

(4) C. P. No. 6 of 1918-1919.

సంక్షిప్తార్థము.

అత్రేయ గోత్రమునకు చెందినట్టియు, మహేంద్రాచల శిఖరముననున్న గోకర్ణ స్వామి పాదభక్తుడైనట్టియు, పంచమహాశక్తియొడి సమస్త సామ్రాజ్యచిహ్నములుగలట్టియు త్రికలింగాధిపతి యైనట్టియు, గుణమహార్ణవుని వంశమునకు జెందిన (గుణమహార్ణవుని మొదలుకొని ఈ అనంతవర్ణ చోడగంగునివరకుగల వంశావళి, రాజ్యకాలము లివ్వబడినవి) రాజరాజ రాజసుందరుల కుమారుడు అయిన చోడగంగ, శక సం॥ 999లో కుంభసంస్థ దినశుక్లపక్ష శ్మశ్తీయా రవివారమున రేవతీనక్షత్ర నియ్యగ లగ్నమున పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. కలింగనగరమునుండి పరమమాహేశ్వర, పరమభట్టారక, మహారాజాధిరాజ, త్రికలింగాధిపతి బిరుదములుగల శ్రీమదనంతవర్ణ చోడగంగ దేవ సమస్తానాత్మ్యాదివర్ణము ఎఱుకును హావవర్ణ నివిషయమందలి శేల్లద గ్రామమును, సర్వపీఠాసక్తిహారముగావించి, తన మొక్కయు, తన తల్లిదండ్రులయొక్కయు పుణ్యమునకై శక సం॥ 1008 లో శేల్లదగ్రామ భగవతీదేవియొక్క పూజానైవేద్య దీపాది కర్మలకు దేవాగ్రహారముగాచేసి (చా) తలాగ్రామ నివాసీయైన కొమరచందుని కిచ్చెను.

(5) C. P. No. 7 of 1918-1919.

సంక్షిప్తార్థము.

అమరపురమునకు సమూహమున కలిగినగరము రాజధానిగా గలమహేంద్రాచల గోకర్ణస్వామి పాదభక్తుడైనమహార్ణవవర్ణ కొడుకగు మహారాజాధిరాజ శ్రీదేవేంద్ర వర్ణ పుష్కరజీవిషయమందలి విడిదిగగ్రామ కుటుంబినుల కిచ్చిన ఆజ్ఞ :- యడాయ గ్రామనివాసీయైన విలదికొడుకు హేతిగోకకు సదరుగ్రామము సర్వకర పరిహారముగా ఇవ్వడమైనది - సర్వచంద్ర శ్రీసామంత దీనిని లిఖించెను. విండిమలన శ్రీసామంత దీనిని చెక్కెను.

(6) C. P. No 8 of 1918-1919.

సంక్షిప్తార్థము.

అమరపురమును బాలిన సర్వముతునుఖరమణీయమైన విజయకళింగ నగరము రాజధానిగా గల్గినట్టియు, మహేంద్రాచల గోకర్ణస్వామి పాదభక్తుడైనట్టియు,

అనేకయుద్ధములందు జయము గల్గుటచేత వగచబడిన తలలుగల సామంతరాజులు
 గలట్టివాడును, నయవినయాది సత్ సంపన్నుడును, పరమమాహేశ్వర, పరమభాగ్య,
 పరమభట్టారక రాజాధిరాజ బిరుదములు గలవాడును, గాంగామలకులతలకుడును
 అగుదేవేంద్రవర్మ కొడుకు అనంతవర్మదేవ కంటకవర్తని విషయమందలి నాజైకరడ
 గ్రామం మాణిపట్ట, చర్వభట్టలకు చంద్రగ్రీవానాగసమయమున దాన మిచ్చెను.
 వ్యాసగీతలు దాన సంరక్షణకై ఇవ్వబడినవి. వినజక యనుసద్భవిగ్రహి దీనిని లిఖం
 చెను.

పొట్లదుర్తి - మాలెపాడుశాసనము

మల్లింపల్లి సోమశేఖరశర్మ

నా మిత్రులు శ్రీయుత డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారితో కొన్ని దినాలు నేను కడపమండలములో కర్వటనలో చేసినప్పుడు సాపాదించిన శాసనమిది. అసలు ఈ శాసన మొకటి ఉన్నట్లు మాకు తెలిసినది మొదటి సంపాదించిన కైఫీయతుల వలన. మేము చూచిన యీ కైఫీయతు పుట్టి అప్పుడే దాదాపు నూటపాతిక సంవత్సరాలయింది. ఈ శాసనాన్ని గురించి మేము పొట్లదుర్తి గ్రామంలో చాలా వాకబు చేశాము. ఆ పొట్ల కరణ గారికిగాని, ఆహూల్లోని యితర పెద్దమనుష్యులకుగాని ఇది వకటి ఉన్నట్లు తెలియదు. విచారించగా విచారించగా దీని ఉనికి మాకు గొర్రెలశాశులవలన తెలిసింది. పొట్లదుర్తి మాలెపాడు తోవకుత్తరముగా పొట్లదుర్తి సరిహద్దులోచేసిన పెరిసాపురం గ్రామానకు దగ్గరగా ఒక శాసనపు రాయి వుందని తెలిపినాడు అల్లుబోయి దొరకు. కాని ఆ ప్రాంతాన దీన్ని వెదకితే కనబడలేదు. తుదకు మరొక అల్లుబోయి కనబడి తోవకుత్తరంగా లేదు, దక్షిణంగా పాలిమేరలోనే వున్నదని మమ్మల్ని తీసుకెళ్లి చూపించినాడు. ఈ ప్రాంతాల శాసనాలన్నీ యెర్రారాళ్లమీదే చెక్కడం వాడుక. ఇదికూడా యెర్రారాతి మీదే చెక్కి వున్నది. పత్తిబింబం తీదామంటే ఈ రాతికి దగ్గరగా నీళ్లు దొరికినవికావు. దూరాన ఒక చెలమవుంటి దొరుపు తవ్వితే కూడా దాహం త్రాగుటకని తీసుకెళ్లిన గాజుగ్లాసుతో నీళ్లున్న రాయి కడగడానికి చెలమబురదనీటిలో తడిపిన తువ్వలున్ను తీసుకు వెళ్లినాము. ఎల్లాగయి గేనేమి పత్తిబింబం తీసినాము. రాతిగర్గరకూర్పునే చదివి కొంతవరకు శాసనపాఠం సరిచూచుకొన్నాము. పత్తిబింబమునుబట్టి తయారు చేసిన శాసనపు బొమ్మను వేగొకచోట చూడవచ్చును.

నాదగ్గరున్న ప్రాచీనాంధ్రభాషాశాసనాలలో ఇదే అతిప్రాచీనమయినదని నా నమ్మకము. ఇంకేకాదు; ఇప్పటివరకు శాసనవచ్చినప్రాచీనాంధ్రభాషాశాసనాలన్ని

1. నామిత్రులు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి ఆర్థిక సహాయము లేకపోతే ఈపర్యటనమే జరగకపోదు. ఇందుకు వారి కిందుమూలంగా నాకృతజ్ఞత తెలుపుకొంటున్నాను.

టిలోనూకూడా ఇదే అతిప్రాచీన మయినదేనూ అనిపిస్తున్నది. ఇది రేనాటిని పాలించిన దినకరకులనందనులు, 'కాశ్యపగోత్రులు' అగుచోళవంశస్థులది.

కడపమండలములోని చాలాశాసనములలో రేనాడు ఏడువేలదేశమునివున్నది. కడపజిల్లాలోని కామలాపురం, ప్రొద్దుటూరు, జమ్మలమడుగు తాలూకాలున్న, కర్నూలు జిల్లాలోని కోవెలకుట్ల, సాద్వాల తాలూకాలలో కొంతభాగమున్న, బంగనపల్లియెట్టేటున్న పూర్వము రేనాటిలోనివి. కాలం గడచినకొద్దీ రేనాడు ఏడువేలదేశముగా పోయి డెబ్బయిదేశమయింది. రేనాటికి దక్షిణపునరిహద్దు పెన్నగా కనబడుతుంది. పెన్నకు దక్షిణానవున్న ప్రదేశం ములికినాడయినది.

క్రీస్తుశకం ఏడవశతాబ్దినాటికే కడపమాండలాన్ని చోళులు పరిపాలిస్తూ వున్నట్లు తెలుస్తుంది. బాదామి చాళుక్యభూపతి అయిన రెండవపులకేశికాలములో దక్షిణ హిందూదేశమునకు వచ్చినయువాళ చాంగ్ అను చీనానుాత్రికుడు ఈప్రాంతాన్నే చూచియే అన్నాడు. దీనికి చోళులదేశమని అర్థముచెప్పినారు చరిత్రకరిశోధకులు. దీనిబట్టి ఏడవశతాబ్దం "కప్పడ" పూర్వమే చోళులు ఈప్రాంతమును వశపరుచుకొని రాజ్యాచేస్తూవుండిరని స్పష్టమవుతున్నది. మాల్యభేటపు రాష్ట్రకూటవంశస్థులయిన భువనమహారాజున్ను, అతనికుమారుడు మూడవగోవిందభూపాలుడున్ను కాంచీపురపల్లవులశ్రీదక్షిణరము సందర్భములో క్రీ.శ. 800ల ప్రాంతాన ఈప్రాంతముపయి దండెత్తి వచ్చి వశంచేసుకోవడంవల్ల క్రీ. శ. 800 లనాటికి రేనాటిచోళుల స్వతంత్రపరిపాలన అంతరించినట్లే చెప్పవలెను. అందువల్ల చోళులస్వతంత్రపరిపాలనను సూచించే ఏ శాసనముదొరకినా అది 800 లకు పూర్వపుదే కావలసివుంటుంది.

రేనాటిచోళులవి శిలాశాసనాలేకాని రాగిశాసనాలు అట్లే బయలుపడలేదు. వీరి శిలాశాసనాలు పులివెండల, కామలాపురం, ప్రొద్దుటూరు, జమ్మలమడుగు తాలూకాలలో చెదరివున్నవి. వీటిలో గవర్నమెంటుశాసనశాఖవారు కొన్నిటికి ప్రతిబింబాలు తీసి పరిశీలించినారు. ఇంకాకొన్ని పారిదృష్టిలోనికి రాలేదు. అటువంటి వాటిలోనిదే ఇప్పు డీప్రకటించే శాసనం.

ఈశాసనం చోళమహారాజుకాలంనాటిది. దానిలో అతనికి ప్రభువులయిన మహారాజు లెవ్వరూ పేర్కొనబడకపోవడంవల్ల ఇది రేనాటిచోళులు స్వతంత్ర

2. Ep. Coll. No. 393 of 1904; No. 466 of 1906; No. 517 of 1906.

3. Ep. Coll. No. 850 of 1906.

వస్తులయందు ముగ్ధులుకు మాటలు గలచక్కని రచనలు గలవు. ఈ క్రింది పంక్తులను జూచెదరు గాక :-

౧. రాజాధిరాజ నారాయణాంశుండు
సింహాసనమునందు రంజిల్లుపృథువు
మండలాధీశుండు మార్తాండతేజుండు
పరగ విజయపురీపరిపాలకుండు
భాస్లి శ్రీపూసపాటిపంశాంభోది
రాశావిహారక్షరవభాంధవుండు
రాణించు శ్రీవిజయరామగజపతిమహారాజు.

౨. ఇంతి చక్కదనంబు నెంచ శక్యము గాదు
కదానాదున క్షేల బంగారుతీగె
కతిని ప్రమాణుగా భావించు నేవేళ
కరకతివృత్తి విఖ్యాతచరిత్ర!

... ..

౩. గంగవైచే నీవు గంగనమం దుండక
మగనిశిర ముక్కుటా తగునటే గంగా ?
చాపలమ్మే నీవు జాలారిదానావు
నిన్నెట్లు వలచెనే నీలకంఠుండు ?
కుల మొదితే లేదు గుణ మెంచి తెచ్చేను
జాతు లెన్నగలోకు సవతిగారప్ప !
జాతితక్కువదాన జాలారి నాసవతి
నీతిమాలినదాన నెరజాణ గంగ !
ఎంతవని వచ్చినె యింతలోనే నీకు
జాతితక్కువ లెంచ చెల్లదే గారప్ప,
జాతేమి కారణము నీతె కారణము.

ఇంక నీ సన్యాసికవికవిత సమరసింహును నీ విశాఖపట్టణమండలములోనివాడే యగు నొక క్షత్రియకవి నీవూరి రామచంద్రరాజు “కుసలాయకము” వ్రాసెను. ఇందలి కవిత ఏవిధమునను గంగావివాహమునకు దీని రాజులదగు. కథాగౌరవమే దీని జన రంజకల్పమునకు కారణము గా నోపును. కవితాధోరణి దెలియుటకునై కొన్నిపం క్తు లిందు జూపుచున్నాను:—

౧. అలనాడు రావణుడు డా సీత గొనిపోయి

లంకలో నిడుకొనె శంక లేకుండ

తిరిగి తెచ్చియు సీతఁ బురముగో నుంచుకొని

మళ్లి యేలుచుండె మహారాజు గనుక

పెదచెరువునీళ్లకును పెరిగినదనడికి

తప్పలే దనుమాట ధర్మినిగో గలదు.

... ..

అలాగునే నేను నకళ్ల నొందంగ

పెట్టరాముడ గాను వివరయ్య మీరు.

౨. మావంశజానికాంత మరె యిటు దుఃఖంప

చూడలే ననుమాడ్కి సూర్యుడును గుంకిత ;

కడుదుఃఖమున సీత కన్ను లెల్లగుస్పృశు

సాంధ్యరాగము గప్పె జగతిలోపలను ;

సీత దుఃఖము నొంది చిన్నబోయినరీతి

పదిదిక్కులును గప్పె నపుడు చీకటులు.

౩. కష్టసుఖములు రెండు కాలములు గలవు ;

కడయెల్ల నొకలాగు గడువ దెవ్వరికైన

కానున్న పను లన్ని కాకపో వమ్మా

యెంతవారలకైన హెచ్చులక్కులు గలవు

మదిలోన చింతింప మానుమా తల్లి.

ఇంక మూడవదియగు ‘బాగాసురయ్యధము’ పండితప్రవరుడును, కవియు, నగు నడిమింటి రామయోగిశాస్త్రి రచించెను. ఈతడు శ్రీవిజయనగరప్రభువుల

యాస్థానపండితుడు. 19వ శతాబ్దారంభమున నున్నవాడు. ఉభయభాషలయందు గొప్పవైద్యము గలవాడు. కావుననే యీపదము లలితమగువైలితో నొప్పి యెంతయు మనోహరముగ నున్నది. కవి గొప్పపండితు డగుటచేతను, ప్రబంధయుగ ప్రభావమునకు లోగినవాడగుటచేతను, ఈపదమునందుగూడ ప్రబంధరచనారీతులను జొనిపి కవిత సాగించినాడు. ఈకవిప్రవరుని కవితామాధురి దెలియుటకు నీ దిగువపంక్తులను జూపుచున్నాడను :—

౧. వారిలోడను గూడి బాణాసురుడు తాను

ఆవెండికొండ యొక్కారంబు జూచె.

పాలుపైనవజ్రాలు పోగుచేసినయట్లు

చందమామలకోట్లు సరివెలిగినట్లు

చుక్కలన్నియు గూడి యొక్కటై యున్నట్లు

పాలసంద్రముగట్టి పడవేసినట్లు

ఆణిముత్యపుకోవ లట్టి వేసినయట్లు

పాలసున్నముగచ్చు పారించునట్లు

ఆకొండ గనుపించె నతిసంభ్రమంబుగను.

౨. చెప్ప నలవికానిచీకటులు ముంచెను

మొల్లమొగ్గలలాగు మొలచె తారకలు

జారచోరుల్లకెల్ల జాల సంతసమాయె

... ..

౩. అంతింతయనరాని వింతయా కల గాంచి

గుండె ర్పుల్లని మేలుకొనియె సంతటను

చేతబడ్డవలంబు చెదిరిపోయినలాగు

నలత గొబ్బున నవుడు నిదుర మేల్కొనెను

... ..

౪. కల్లగా దీమాట గట్టిగా నీనొము

నలపుపాసన వేసె పనిత వింతగను

... ..

గుండె యుల్లన వాని నిండాఁగ జూచి
 తల యూచి సిగ్గుచే తల వంచుకొనెను
 కలలోన నాతోడ కలసి భంగించిన
 దుండగీ డితండ దొరకినా డమ్మా
 కొమ్మరో పీడ నాకొల్లొడిసెవాడు
 వీడ నాతల్లిరో వెదకి వ్రాసితివి
 కళ్లు మొగిముసగాని కలగ వెవ్వరికైన
 చేత కళ్లున్న వే చెలియగో నీకు
 చూడ సప్పటికైన శుద్ధముగ వ్రాసితివి
 ఎంతనేర్పరివమ్మ వింతరో నీవు .

పాఠకులవ్యాదయముల నాకన్పించి వారిచేతల నూపజేయు కవితాగుణ మీపద
 ములయం దుంటచేతనే యివి జనరంజకములై యధాసంఖ్యాకులగు శూద్రజనము
 లచే బలింపబడుచు రామాయణాది గ్రంథములవలె పాఠకులభక్తి కారవములకు
 పాత్రములై యలరారుచున్నవని తెలుపుట కితయు సంతోషముగా నున్నది.

హాస్యము

వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి

హాసము ఆరోగ్యానికి లక్షణము. దుఃఖభూయిష్టమైన ప్రపంచములో నవ్వు అనేదే లేకుంటే విసుగూ అనన్యమూ పుట్టి మానవజీవితము దుర్భర మైపోతుంది. అందువల్ల నిత్యానుభవములోకూడా ప్రతివాడూ ఏదో ఒకవిధముగా నవ్వుడమునకు యత్నిస్తాడు. చమత్కారము స్ఫురించేటప్పుడుకూడా నవ్వులేనివాడు హృదయము లేనివాడో జబ్బువాడో అయి ఉంటాడు. అటువంటివాణ్ణి చూచి మనము జాలి వడతాము. కొందరు నవ్వుడము దర్జాకు లోపమని ఎంచుకొంటారు. తెలివితక్కువను కప్పిపుచ్చుకోవడమునకు కొందరు నవ్వు తెచ్చిపెట్టుకొంటారు. వాళ్ళను చూస్తే మనకు నవ్వు వస్తుంది.

‘నవ్వు నాలుగందాల నష్టము’ అనేమాట మనలో ఉన్నది. తమదంతా ఒప్పే ననే గట్టినమ్మకము ఉన్నవాళ్ళు కల్పించిననూటే కాని అది చమత్కారవిషయము కాదు. నవ్వుగలవాడు ఒకవిధముగా ధీరుడని చెప్పవచ్చు. వాడు తన నవ్వుతో, కష్టాన్నిగాని దుఃఖాన్నిగాని నిర్లక్ష్యముచేసి, మనస్సుకు వికాసమూ, శీలానికి మార్గవమూ కలిగించుకొంటాడు. సంఘములో వాడికుండే వలుకుబడి, పరిచయమూ, గౌరవమూ మరొకరికి ఉండవు. హాసరుచి తెలియనివాడి బతుకు దీపపుసెమ్మ వంటిది. మనస్సు కులాసాగా ఉంచుకో తలచుకొన్నవాడూ, తనలో కలిగే బాధా, విసుగూ పోగొట్ట తలచుకొన్నవాడూ ప్రతివిషయములో చమత్కారము గ్రహించి నవ్వుడమునకు పూనుకొంటాడు. కాని కొందరు తత్వము తెలియనివాళ్ళు అటువంటి వాణ్ణి పెకిలిమనిషిగా అదోమోస్తరు చూస్తారు. వాడిలో గాంభీర్య మనేదే లేదని వాళ్ళతలంపు. గాంభీర్యమూ లక్ష్యమూ లేనివాడు పిచ్చివాడు. వాడు తనచేష్టల వల్లా మాటలవల్లా ఎదటివాళ్ళకు నవ్వుపుట్టిస్తాడు. కాని వాడి నవ్వువల్ల వాడికేమీ ప్రయోజనము కలగదు. చమత్కారశీలుడి నవ్వు అటువంటిదా మరి ? పిచ్చివాణ్ణి గాని, ఘోలకాయుణ్ణిగాని, టీకుటాకుగా ఉండి పరాధవము పొందేవాణ్ణిగాని చూచినప్పుడు మనకు కలిగే నవ్వులో జాలి ఉంటుంది. అజాలి పెల్లడించడానికి

మరోచారిలేక మనము నవ్వుతాము. చమత్కారజన్యమైన నవ్వు అటువంటిది కాదు. మనస్సుకు విశాసము కల్గించే తీవ్రత కి ఇందులో ఉంటుంది. అందుకనే గాంధీమహాత్ముడు “నవ్వుతోనే నేను బతుకుతున్నాను. అదే లేకుంటే నా ప్రాణాలు ఇదివరకే ఎప్పుడో పోవలసిందే” అని అన్నాడు. విశాసశీలమైన చిత్రానికి నవ్వుకంటే విశ్రాంతి, హాయి, మరొకటి లేదు.

మనస్సును కట్టి ఇచ్చేది ముఖము. అందరికీ నవ్వుముఖము ఆకర్షకముగా, మనోహరముగా ఉంటుంది. ఇలవేల్పుముఖముగూడా మందహాసప్రసన్నమై ఉంటేనే కాని మానవుడికి తృప్తి లేదు. అమందముగా పుష్పిండు. మనోభ్రమ ‘శరదొడువిశాసమందహాసం’ అని భావావేషిని ముగించారు. చివరకు అజనీయుడికీ, వినాయకుడికీ కూడా స్మితవదనము తగిలించకుండా మనవాళ్ళు దొంగుకోలేదు. కాబట్టి హాస మనేది మానవుడు మొదలు దేవుడివరకూ అవసరమనే పెద్దలతిలపు.

స్మితముమొదలు అట్టహాసమువరకూ హాసము అనేకవిధాలుగా ఉంటుంది. జాగ్రత్త ఎనిమిదివిధాలు పేర్కొన్నారు. మన లాక్షణికులు ఆరువిధా లన్నారు. “స్మిత మిహ విశస్తిగవయనం, కించిల్లిత్యుత్పజ్జిత తు హస్తిగం స్వాత్, మధురస్వరం విహస్తిగం, సశిరఃగళ మిద ముహహస్తిగం, అకహస్తిగం సాస్మాత్కం విక్షిప్తాంగం భవ త్యకహస్తిగం” అని ఆరువిధాల నవ్వుకూ ధ్వజములు లక్షణము చెప్పాడు. వాటిలో మొదటి రెండు ఉత్తమములు. కడపటి రెండు అధమములు. ఇవికాక బారినబట్టి, మర్యాదనుబట్టి నవ్వు అనేకవిధాలుగా ఉండవచ్చు. జగత్కల్యాణము కాంక్షించే బుద్ధభగవానుడు ఎవ్వడు? మందహాసము చేసేవాడట! ప్రళయతాండవ మాడే మహానటుడు అట్టహాసము చేస్తాడు. అట్టహాసము అంటే బొబ్బనవ్వు, భయము పుట్టిస్తుందిగాని విశాసము కలిగించదు.

నవ్వు పుట్టడమునకు కారణములు ఎన్నో ఉన్నవి. సంతోష మెక్కుడూ ఒకవధ్ధరి! అలవాటు పడి ఉంటుంది. ఆవధ్ధరి అతిక్రిమించినా, అవకతవకగా అవలంబించినా నలుగురిలో నవ్వులాటపాలు కాక తప్పదు. ముఖ్యముగా, హాసభావాలూ, ఆచార వ్యవహారాలూ వేషభావాలూ మొదలైన వాటిలో వైకరీత్యముగాని, వికారము గాని, కనబడినప్పుడు నవ్వుపుడుతుంది. పరుల పరిహాసానికి పాలుకాకుండా ప్రసరించగలగడము నిజముగా గొప్పనేర్పే. కాని ఇతరులు నవ్వివా ఉడుక్కోకుండా

ఉండడము నాజూకైన నాగరిక లక్షణము. ఒకొక్కప్పుడు తాను నవ్వులాటపాటై కూడా ఇతరులను నవ్విస్తాడు హాస్యచతురుడు. వేషభాషాదుల వికారమువల్ల హాసము పుట్టుతుందనీ, నిద్రాస్యాదులు దానిని పోషిస్తవనీ యావకలక్షణవేత్తల మతము. వేషములో, చేష్టలలో వికారము కనబరచి నవ్వించడము అంత కష్టమైన పనికాదు. నాటకాలలో, వీధిభాగోతాలలో, వగటివేషాలలో దీనిప్రభావ మెక్కువ. కాని ఇది తరిగినవంకాయవంటిది. చూస్తుండగానే కనరెక్కిపోతుంది. వికృతికీ చమత్కృతికీ తేడా చాలా వున్నది.

నవ్వు పుట్టించడానికి ఉక్తివైచిత్రి ప్రధానము. సరసోక్తి, ఛలోక్తి, సర్వోక్తి మొదలైన ఉక్తివిశేషాలు మనలో ఉన్నవి. మాటలతో నవ్వించడమునకు ఎంతో సేర్పుకావాలి. ఆసేర్పు అందరికీ ఉండదు. అందులో సహజపాండిత్యముగల వరప్రసాదులు కొందరు ఉంటారు. వీరు మాట్లాడుతుంటే హాస్యరస మొలుకుతుంటుంది. చమత్కారముగా మాట్లాడగలవారు చాలామంది వ్రాయవలసివచ్చినప్పుడు సహజమైన తమశక్తివైచిత్రి చూపలేరు. దానికి కారణము రచనకూ జీవితానికి సంబంధము లేకపోవడమే. ఈ కారణమువల్లనే తెలుగులో హాస్యవాఙ్మయము తక్కువైపోయింది. ఉన్న కొంచెమైనా మనస్సుకు వికాసము కలిగించడానికిబదులు వెగటుపుట్టిస్తున్నది.

నవ్వించడ మంటే వెక్కిరించడముకాదు. బుద్ధికి హృదయానికి గిలిగిలలు పెట్టేది నిజమైన హాస్యము. తెలుగులో సున్నిత మైనహాస్యము తక్కువ. బూతులు మాట్లాడితేగాని నవ్వుపుట్టదని మనపారితలంపు. ఈతలంపు కవులకుకూడా తప్పింది కాదు. ఒక కవి 'బూతులంబూర్ణుడ' అని చెప్పకొన్నాడు. 'బూతాడక దొరకు నవ్వుపుట్టదు' అని మరొకకవి అన్నాడు. తిట్లు కవుల మని విట్టవీగేవారు కూడా లేకపోలేదు. అసగూడదుగాని, 'పెడితేపెండ్లి పెట్టకుంటే చావు' కోరే కవులే తిట్లకు దిగుతారు. తిట్లకుకూడా మెచ్చుకొని సంతోషించేప్రజల అభిరుచికి మనము విచార పడవలసి ఉంటుంది. బూతు లంటే అసభ్యములైన మాటలు. నాగరికతా, సంస్కారమూ కలసంఘములో అసభ్యము అసహ్యము పుట్టిస్తుంది. పరిహాసములో అసంభావ్యమూ, అసందర్భమూ, అసహ్యమూ ఉంటవని కొందరంటారు. కాని నిజమైన పరిహాసము హేతువుపైనే ఆధారపడి ఉంటుంది. హేతువు సున్నితమైనకొద్దీ హాస్యానికి లాలిత్యము వస్తుంది.

[illegible]

లలితమైన హాస్యము బీరముచాలి దురదృష్టమువలన ఉంటుంది. ఎవరిని ఉద్దేశించి హాస్యమాడుతున్నామో వారుకూడా నవ్వినట్లుండే హాస్యము సార్థక మవుతుంది. చూడండి విజయవిలాసములో, సహ్యాసీ అల్లుడుడని గ్రహించి పారిపోయివచ్చిన సుభద్రను “కాగియున్నది మిగుల నంగింబు, చూడ కలవరించుచున్నది కలదొ యేము పోకు, డల్ల సన్యాసికే చూపవలయు” అని సత్యభామ మేలమాడుతుంది. ఎంత సున్నితమైన కరిహాసము !! ఆ మాటకు సుభద్రకూడా నవ్వితీరవలె. ఎదటి వాళ్ళ మనుస్సును గిలిగిత పెట్టి నగబోక్తి ఇది. ఇంకొకటి హరవిలాసములో విశ్ర కుమార వేషముతో శంకరుడు వచ్చి, తనకోసమే తిప్పింపన్న పార్వతిలో వికవిక నవ్వునూ “మేలు తెన్న వానికెదురు రాగిబాధమును నిల్పె మదిం దరళాయతాక్షి మీనకీయ వివాహవేళ పురశాసనుపాణి కరిగ్రహించుచు న్మొందున బుస్సుమంచు నహి మోగిన నెట్లు భయంబు చెంచునో” అని పరిహాసిస్తాడు. తన్ను తానే కరిహాసిండుకొంటున్నందుకు శంకరుడు నవ్వుతాడు. ఈ మాటకారితనానికి నిజముగా పార్వతికూడా నవ్వక మారుతుందా! వివాహసంతరస్సునూ ఏకాంతముగా ఈ మాట లతోనే శంకరుణ్ణి హాస్యమాడి ఉంటుంది పార్వతి. లాలిత్యముతో ఒకపుమీరిన కరిహాస మిది ; ఎవరు మరచిపోతారు ?

హాస్యాచితములైన సందర్భాలు ప్రతివిషయముగూనూ చమత్కారశీలుడికి కనిపిస్తవి. వాటిని వ్యంగ్యచుర్రాధితో, అందమైన భాషతో అతను వెల్లడిస్తాడు. లోపాలూ అవకతవకలూ వెల్లడించడమే హాస్యము కాదు. ఆ వెల్లడించే పద్ధతిలో కాతుర్యమూ పనివాదితనమూ ఉంటేనే కాని రసస్థూలు హాస్తింపరు. ఛందోబద్ధమైన

ప్రతిదీ కవిత్వము కానట్లే వెక్కిరింపు ప్రతిదీ హాస్యము కాదు. కళాదృష్టితో రూప కల్పనము చేసి జీవక కలిగించవలె.

లోపాలు వెల్లడించి సంస్కరించడమూ, నీతి ఉపదేశించడమూ హాస్యానికి ముఖ్యమైనా దానికి తగిన ఆలంబనోద్దీపనాలు ఉండవలె. హాస్యములో తరగతులు ఉన్నవి. కొంచెము సుతిమించిన హాస్యము 'ఐరనీ' లోకి వెళ్ళుతుంది. ఇది రెండవరకము. 'ఐరనీ' అంటే 'ఎత్తిపాడుపు' అనవచ్చునేమో! లలితహాస్యమువల్ల అనురాగాదులకు భంగము రాదు. కాని ఈ ఎత్తిపాడుపు అనురాగాదులకు సంకయము పుట్టిస్తుంది. ఇది ఎడటివాడికి బాధకలిగించి కలిగించనట్లు తగులుతుంది. ఒక విధముగా ఇది వెనకనుంచి వీపుమీద గుద్ది పరుగెత్తడమువంటిది. నాజూకు తక్కువ. చూడండి భారతములో తనమూలాన కట్టుపడిన ద్రుపదుణ్ణి చూచి దోణుడు "వీ రెవ్వరయ్య ద్రుపదమహారాజులె యిట్లు కృపణులయి పట్టువడక వీరికి వలసెనె" అని ఉల్లాస మూడుతాడు. బ్రాహ్మణి ఉక్రోష్ఠము తీరిందిగాని, ద్రుపదుడి మనస్సు చివుక్కుమని ఉంటుంది కసితిర్చుకోవడానికి ప్రయోగించిన వేళాకోళము మనసు నొప్పించదూ మరి!

హాస్యములలో తక్కువ తరగతిది 'సైత్రు' 'సైత్రు' అంటే నింద లేక తిట్లు అనవచ్చు. ఇది బడితబాబరకపు హాస్యము. నాజూకూ సున్నితమూ ఇందులో ఉండవు. ఎంతవరకూ పిల్లిమీదనో ఎలుకమీదనో పెట్టి దూషించడమే గాని చమత్కారము శూన్యము. ఎవరిని ఉద్దేశించి ఈహాస్యము బయలుదేరిందో వారికి ఉపకారము చేయకపోగా హాస్యచూడనవాడిమీద అసహ్యమూ, ఆగ్రహమూ పుట్టిస్తుంది. మన ప్రసాసనాలు చాలావరకు ఈ తెగలోవి. హాస్యవాఙ్మయములో ఈ 'సైత్రు' చాలా తక్కువరకముగా లాక్షణికులు పరిగణించారు. కొత్తగా బయలుదేరిన 'శుశ్రూషము' ఈ జాతిలోదే. పుస్తకాల జాబితాలలో చేరడమునకే గాని మరొక ప్రయోజనము వీటివల్ల ఉన్నట్లు కనబడదు.

సమాసభావవ్యాప్తి ఉన్న నాగరికసంఘములోనే హాస్యమునకు సార్థకతవున్నది. భావవ్యాప్తికి బదు సంస్కారమూ అభిరుచి ఉండవలె. సాహిత్యవిజ్ఞానమూ ఉండవలె. ఇవి లేనివారికి సభ్యమైన హాస్యములేదు. దయ్యముపట్టినవాడూ నవ్వుతాడు. లాభమేమిటి? అర్థమేమిటి? పచ్చిబూతుల శృంగారముతో, వెక్కిరింపులతో కర్ర

పడిగా ఉండే హాస్యము నాగరికులకు ఇచ్చుకాదు. మోటుపారిన వీధినాటకాల హాస్యమువంటిది అది. అటువంటిదానికి వాఙ్మయములో చోటు లేదు.

హాస్యప్రధానములైన కావ్యాలు మన యిటుగులో తక్కువకావడానికి కారణము సంప్రదాయదాస్యము. శాసనలకు స్వాతంత్ర్యముగది ఎట్లు తెలుస్తుంది? వేయేండ్ల నుంచి వస్తున్నా మన వాఙ్మయము వట్టి పోతడిమ్మలతోనే దేవులాడుతున్నది కాని దేశకాలానురూపములైన పరిణామవిలక్షణాలు పొంద లేదు. ప్రతిదానికి సంస్కృతపు వరపడి మనకు తప్పదు. వస్తువులో, శిల్పములో, విశ్వాసములో, రూపములో, మనకు సంస్కృతము భిక్షపెట్టవలె. ఇతరత్రా సుపాదించుకోవడముగాని, కల్పించు కోవడముగాని మనకు పాపము. ఈ సంప్రదాయదాస్యము మన బుద్ధిని, హృదయ మునూ, ఆక్రమించి వేసింది. 'చిన్నప్పటికి' కాక సరిపోకపోతే శరీరాన్ని కోసివేసు కోవలసిందే' అన్నంతచూశ్యము ఆపేశించింది. ఇలగువల్లనే మన వాఙ్మయము కూడా వెట్టితలలువేసిన తోటకూర చెట్లు అయి పోయింది. దాస్యము లేకుండా బ్రతుకే లేదు మనకు. నవరసాలలో ఒకటిగా పరిగణించినా సంస్కృతములో హాస్యానికి ప్రాధాన్య మెప్పుడు లేదు. ప్రవాసనాలు ఉన్నప్పటికీ అవి వట్టిరోత పుట్టించే బూతుల బుంగులు. పచ్చిపచ్చి శృంగారానికి గట్టి తోటలు. మరి హాస్యానికి శృంగార దాస్య మెప్పుడూ తప్పదు. దానికి ఒక విదూషణ పాత్రము. ఆ విదూషకునికే తిండి దేవులాటా, భయమూ, దాసీలతో చెలగాటము తప్ప మరొకవిషయములేదు. మృచ్ఛికటికలో హాస్యము కొంచెము దూరము పోయింది. అంతే. అనుకరించే జీవితానికి అలవాటుపడ్డ తెలుగు అంతరిస్తూ మంచి స్థితికి రావడము సాధ్యమా?

తర్జుమాలతో తగాదాపడడము హాస్యానికి మంచిది కాదు. మనకూ మంచిది కాదు. సహారా ఎడారిలో చిన్నచిన్న పొదలలుగూ మన ప్రబంధాలలో నవ్వుపుట్టించే ఘట్టాలు అక్కడక్కడ లేకపోలేదు. అని ఎడతెగని ఈ జీవయాత్రలో కలిగే తాపత్రాసంతులకు ఆమాత్రము సరిపోదు. సరసమైన హాస్యస్ఫుర్తి కావలె.

హాస్యాత్మకములైన పద్యకావ్యాలు వ్రాసినవారు నే నరిగినంతవరకు వీరేశలింగముగారూ, దాసు శ్రీరాములుగారూ. వీరేశలింగంగారి అభాగ్యోపాఖ్యానము ప్రబంధభోరణిని పరిహసిస్తూ వ్రాసిన విశిష్టకావ్యము. అసలు ప్రబంధభోరణే నవ్వుపుట్టిస్తుంది ఇక అభాగ్యోపాఖ్యానముమూల చెప్పడమెందుకు? తెలుగువాళ్ళ

మతసాంఘికాచారముల ఉల్లంఘనా సున్నితమైన పరిహాసము దాను శ్రీరాములుగారి 'తెలుగునాడు'లో దొరుకుతుంది.

‘తెలుగునాడు’ లోని పద్యమొకటి మచ్చుకు ఉదాహరిస్తాను.

“లేవరు లేండు లేం డనిన, లేచినవారయినం దటాలునం
బోవరు, పొందు పొం డనిన, పోదుము పోదుము తోయకుం డటం
చీవరు నందు, కేస్తు నలయింతురు పెండిలిలో సదస్యసం
భావన వేళ చూడవలె బాపనసాముల సాముపోదుముల్.”

శ్రీనాథుడిపేర చెలామణి అవుతున్న వీధినాటకము ఒకటి ఉన్నది. ప్రభుత్వము వారి ఆగ్రహానికి, పండితుల ఆదరానికి పాత్రమైన ఆ వీధినాటకములో శ్రీప్రశం సా, బూతులూ, మొదలైనవి ఎక్కువ. లలితమైన హాస్యము తక్కువ. కీడాభి రామముకూడా ఈ తేగలోనిదే. ఉదాహరణములు అనవసరము. కూచిమంచి జగ్గ కవిగారి ‘చంద్రోదయావిలాపము’ నూట చెప్పకుంటే దోహ మవుతుంది. ఇతనిని మొదట చెప్పడము మంచిది. “నాకృతికి సరిగా ఎవ్వడూ కృతి చెప్పలేడు” అని ఇతడు శపథము చేశాడు. నిజమే. ఇంతవరకూ ఎవ్వడూ చెప్పలేడు. ఇకముందు చెప్పుతాడనే ఆశకూడా వద్దు. ఇదీ వికటకావ్యమనే చెప్పవచ్చు. ఇందులో మనకు లభించేది నికరమైన పాశానబద్ధ పచ్చిబూతు. కవిమాత్రము స్వతంత్రుడు. సరియైన దారి తొక్కితే హాస్యదీపతకు ఆలయము కట్టించవలసినవాడు. ఏమైతేనేమి అవమార్గములో పడ్డతర్వాత ?

మనశతకకర్తలు కొంచెము హాస్యప్రియులు. వీధిభాగవతాలగంతులకు అలవాటు పడిన హాస్యలక్ష్మికి ఛందోనాట్యము నేర్పారు. అయినా బండికి కట్టిన గానుగెడ్డు వాలకము వచ్చింది. ఇవ్వలేదని తిట్లూ చేతగాదని పెక్కిరింపులూ, నవ్వం డనిగొ మ్మోక్తులూ మొదలైన వాటితో ఈ శతకాలు వెగటు పుట్టి సైవి. భక్తిప్రబోధానికి సీత్యపదేశానికి ఈడుకోడుగాదు హాస్యము. వేమన్నలో హాస్యమున్నది. కాని చురుకుపాలెక్కువ, సంఘములో, మతాచారాలలో ఉన్న బూటకమూ, దొంగ నేషమూ, కోపము పుట్టించి ఇతనికి త్రికి పదునెక్కించినవి. దెబ్బకొట్టవలెననే కాని పరిహాసించవలె నన్నదృష్టి ఇతనికి తగ్గిపోయింది. వాడుక భాషను తిట్టడానికి గాంధిక వాదులకు పనికివచ్చే గొమ్మోక్తులతో నిండిన శతకాలుకూడా ఉన్నవి.

చూడండి మచ్చ.

“ పెద్దలు శిష్యు గింటి బపు పెద్దట యెగ్గసామాదు లంట బల్
గద్దరి తోడ యాటలును కింబము కాడ నురుండమెట్టి యా
డిద్దరుగోన ఓనునుట యేగిముగా రొడపెట్టి బాపనాం
డెద్దులమోలె తిందురని యెన్నును మూఁగుడు చంద్ర శేఖరా.

వేణుగోపాలశత్రుము, కవిపూడకృతశత్రుము, సారంగపాణిపదములూ మొదలైనవి ఈ చంద్ర శేఖరశత్రుగానికి పేరిసోపపది. నిపులశక్తిని దుర్వినియోగపరచిన ఈశత్రుకాలు నవ్విస్తావో ఏడిపిస్తావో చెప్పుడికి వీలియువల!

శృంగారప్రభావములైన నాటకాలలో హాస్యము లుగముగా ఉంటుంది. మనలో స్వతంత్రినాటకాలే తక్కువ. కొన్ని ఉన్నా వాటికి హాస్యం భావాలతో తప్ప హాస్యానికి చోటుండదు. పోయెను నాటకాలలో హాస్యానికి పూజ్యస్థానమిచ్చినవారు ఇద్దరు. అందులో ప్రథమగణ్యులు పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు. సరస్వతీ, కంఠాభరణమూ, వృద్ధపనాటకము, మొదలైనవి వీరి హాస్యప్రభావనాటకములు. వీరి కంఠాభరణమూ సరస్వతీ చదువుతున్నప్పుడు మృచ్ఛికాభిజ్ఞానము వస్తుంది. వీరిభావముదురుబండి కాయపాపు గ్రాంథము. వీరి హాస్యము అనుభవించినకొద్దీ అసందర్భమూ, అలోచించినకొద్దీ అనిధ్యమూ అవీరుగది వస్తున్నా, సంఘటనలూ చాలా హాస్యప్రతిపాదనములుగా ఉంటున్నాయి. అవికానీ వాళ్ళ గాంధీ ఉన్న సంబంధము వీరి రచనలోకనబడుతుంది. ఇంకొకటి, వాళ్ళ గాంధీ ఉన్న ముచ్చటగానీ ఉంది ఈ కవి రచనలు వాడుక భాషలోనే ఉంటున్నాయి. వాళ్ళ భాగ్యముగా వీరి ఉంటును. హాస్యము వల్ల ఈయనా, ఈయనవల్ల హాస్యముగా మార్చుకున్నావో ఏనుట నిలబడతారంటే చాలును. వేదము పెంటరాముని శాస్త్రీగారిలో హాస్యమిచ్చింది కాని అది చాలా మడిగట్టుకొని ఉంటుంది. వీరేశలింగంగారి నాటకాలు చిన్నవూలే. స్వతంత్రము లున్నా చెప్పకో దగ్గవి లేవు. బళ్ళారివారి నాటకాలు నాటకాలనడవికే భయమువేస్తుంది. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు సహజముగా హాస్యప్రియులు. కాని ఆప్రియత్వము నాటకాలలో కనబడదు. మందపాలుడివంటి కొన్ని పాత్ర లున్నా వాటి మూలపురుషుడు సంస్కృతనాటకాల విదూషకుడే.

తెలుగులో కొన్నిదారిలోకి సనాటము గురుజాడ అప్పారావుగారి కన్యాశుల్కము. జాతీయమైన భాషావ్యవహారానికి, జాతీయమైన చక్కని హాస్యానికి ఉండే సంబంధము ఈ కన్యాశుల్కములోనే అనుభవానికి వస్తుంది. ఇది నాటక మంటారు కొందరు. కాని నాబుద్ధికి ప్రమాసనముండదు మించిదని తోస్తుంది. కథాకల్పనలో, వస్తువిన్యాసములో, హాస్యనీతి సాదాములైన స ఘటనలుగాని, అంగప్రత్యంగముల ఐక్యముగాని కనబడలేదు. ఏరంగమున రారంగము ఒక ప్రమాసనముగా ఉంటుంది. తూర్పు యానతో ఇంగ్లీషునూటలు గుచ్చి వాక్యరచనచేయడమువల్ల మనకు నవ్యపుట్టుతుంది. తద్వలన చేయడానికి అలవికాని సరసమైనవాక్యముత్కృతి మనను మోహింపజేస్తుంది. ఏభాషమైనా వెల్లడికావాలిగాని భాషలో ఉండే ఒకపూ, నాజాకూ, కాకుపూ, విరుపూ ప్రధానము. స్థితిమైన గ్రాంథిక భాషకూ వీటికి ఎదురుమక్క. మూర్ఖాడటప్పుడు హాస్యరసమొలికించే చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి చాతుర్యము గ్రాంథిక భాషకంటె ఉక్కిరిబిక్కిరై అవసన్నమయిందంటే ఆశ్చర్యము ఎందుకు ?

ఇక మనప్రమాసనము ఇప్పుడినాగరికులకు వెగటువూపు స్థని. అవి చదివేటప్పటి కంటే చదివినతర్వాత మనకు నవ్యవస్తుంది. వీరేశలింగముగారూ, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారూ, పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావుగారూ, మంత్రిప్రగడ భుజంగ రావుగారూ మొదలైనవారు ప్రమాసనము వ్యాసినవారు వాటిలో శిల్పచాతుర్యము కన్నా సుస్మరణాభిలాష, సక్కిరింపూ, లేవీడికొట్టడమూ ఎక్కువ. మతసాంఘికాచారవ్యవహారాలను నిందించడమే వాటిని మార్గము. అందరూ తప్పలనుకొనే వాటినే నిందించడానికి పూనుకోవడమువల్ల వీటిలో తీవ్రత తగ్గిపోయింది. చదివి ఆనందించలేనివికూడా లేకపోలేదు. కాని ఇవివెల్లుకొని ఎవరు వెతుకుతారు ?

నేనాకోళముతో నవ్యపుట్టించే చాటుధారలు తెలుగులో చాలా ఉన్నవి. బండకారినా ఆహాస్యము కొంతమేలు. ఆహాస్యము వ్యక్తివరముగా ఉండడమువల్ల మనస్సుకు కలిగే హాస్య శక్తి చూడండి.

“మూకలిదిండి కాచుకుమారకు డన్నిట తండి” పోలికే

కాని తదన్యు డెటగును గాడిదకుం దురగంటు పుట్టునే!”

“మూరాసుయమంత్రీ భోజనవరాక్రమ మేమని చెప్పవచ్చు, ఆ

సామి యెరుంగు తత్కబళచాతురి తాళఫలపరమాణహా.”

“కానరకూనర్త మిగుల గందరగోళపు మూలమై రసా
భాసపు హేతునై వికటపద్ధతియై సిగపల్లినోత్రమై
దాసరిపాటయై బెహరదారన చేసిన యగ్రహార మా
శాశము ముట్టి తోక పోగి గాడిదవాలక మయ్యె చూడగా.”

సారస్వతదృష్టితో వ్రాసేదీ, స్వానుభవమువల్ల కల్పించేదీ, సంప్రదాయసిద్ధ
యైనదీ, హాస్యము మూడువిధాలుగా మునుకు చాటుధారలతో కనబడుతుంది. మర్యా
దను అతిక్రమించని స్వాతంత్ర్యము చాటుధారలకు ఒకవిధమైన మాధుర్యము
ప్రసాదించింది. దానిని వివరించవలసిన అవసరము ఉండదు.

వచనశాస్త్రము అంటే సవలలుకూడా. మనభాషలో స్వతంత్రములైన సవలలు
చెప్పుకోవలసివలెగా లేవు. మూలశబ్ద, గాఢమంద్రప్రసంగము మొదలైనవి ఉన్నా
వాటికీ హాస్యానికే సగ మెరుక. కావలసివలె అవి శాశమున్న సవలలకూడా హాస్య
వాసన అసలే గట్టికపోవడము ఆధ్యాత్మికతశాస్త్ర విదర్శనమేనూ అనిపిస్తుంది.
ఇతరభాషలలోని సవలలను గూర్చి చెప్పడము నిరర్థక మిక్కడ. ప్రశ్నోక్తము హాస్య
ముకోసమే బయలుదేరిన వచనగ్రంథాలు మూడు. వీరేశలింగముగారి ‘సత్యరాజా
పూర్వదేశయాత్ర’గా, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి ‘గణపతీ’, మొక్కపాటి
నరసింహశాస్త్రిగారి ‘శ్యామిష్టరు పార్వతీశమునా.’ వీరేశలింగముగారి దృష్టి
ఎక్కువూ సామ్రాజముమీదనే. భాష గ్రాంథికమే. ‘సత్యరాజాపూర్వదేశయాత్ర’
లో మతసాక్షి కాచారాలమీద దండయాత్రకన్న మరొకటి లేదు. దొరికిన
ప్రతిసాధనమూ అందుకోసమే ఆయన ఉపయోగించాడు. ఇక చెప్పే దేమిటి?
వాడుకలో ఉన్న కథలలోనుంచి నిష్కటించి ఒకహాస్యపాత్రను సృష్టించారు లక్ష్మీనర
సింహముగారు. ఆపాత్రే గణపతి. గిండి, నిద్రా, తెలివితక్కువా, భయమూ,
మూర్ఖభావించిన అగణపతి, కష్టా గ్రాంథికభాషాభిమాని. ఇక సవ్వలాటగాక
మరేమిటి? పైరెండుగ్రంథాలూ వాడుకభాషలోనే ఉంటున్నా—

హాస్యప్రియత్వమెంతో అంత స్వాతంత్ర్య ప్రియత్వమున్న ఈకవు లిద్దరూ భాషా
విషయములో అల్పసంతుష్టులు కావడానికి కారణాలు చాలా ఉండవచ్చు. “యజ్ఞోపవీ
తము చిలకొయ్యకు తగిలిస్తే లాభమేమిటి? సమ్మకములేకుంటే తెంచిపారవేయ
డము మంచిది” అని మన మనుకోక తప్పదు. శ్యామిష్టరు పార్వతీశము ఆంధ్రుల
ఇదరానికి పాత్రమయిన గ్రంథము. తీరుతీయాలవాడుక భాష. తన తెలివితక్కువను

కప్పిపుచ్చుకోవడానికి పార్వతీశముగారు వడేపాట్లు, చేసే అవకతవకలు మనకు నవ్వుపుట్టించి. "ని హాస్యముక్కారము కావలసినంతలేదు. ఆ అవకతవకలకు తోడు హాస్యాత్మకత ఉంటేనే ఆ హాస్యరస్వమేమిటి? గర్వపడవచ్చు. ఈగ్రంథములో తలచుకొన్నట్లుగా వ్రాసినట్లేది 'వారసానిటోపీ తమాసా'. పోతేబాగుండుననుకొన్న కొద్దీ వెంటబడి నటించుతుం దది.

రామలింగిని పేగా, పరమానందయ్యగారి శిష్యులపేరా చెప్పుకొనేకథలు చాలా ఉన్నవి. వాని గ్రంథసముఖ కావడముతోనే వాటి మజా తగ్గుతున్నది. కారణము గ్రాంథిక భాష. ఇటీవలి వారిలో చాలమంది తెలుగులో హాస్యరచనలు లేవనీ అలా వాడము ఉపయోగించడానికి పూనుకొన్నారు. చింతా దీక్షితులుగారూ, మునిమాచ్యయ్యగారు సరసిహారావుగారూ, భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారూ, బ్యారిష్టరు పార్వతీశముగారిని సరసిహారాశాస్త్రిగారూ, నందివాడ చిదంబరంగారూ, కొమరవోలు బొగ్గిసూర్యముగారూ, వెలినల పిరరాఘవస్వామిగారూ, నంజూరి బంగారయ్యగారూ మొదలైనవారు. వాడుకలో ఉన్న చక్కని తేనెతేలల తెలుగుభాషలో, హాస్యాత్మకములైన కథలూ, వ్యాసములూ, మొదలైనవి వ్రాస్తున్నారు. వీరి రచనలలో ఒక్కొక్కవానికి ఒక్కొక్క ప్రత్యేకగుణము ఉన్నది. దీక్షితులుగారి 'మాయాబల్లీ' వీరి, బాపిరెడ్డిగారి, మొదలైనవి చదివినప్పుడు నిర్మలమైన మనోవికాసము కలిగించే అద్భుతము. ముక్కపాటివారి 'పిలక' 'నేనూ మా ఆవిడా' మొదలైనవి అనుభవించడానికి వాని వెల్లడించడానికి అది కాని ఆనందము కలిగిస్తవి. వడుచు దంపతుల కాపుసములోని ప్రేమమాధుర్యాన్ని హాస్యసంపదతో అమర్చి బ్రహ్మచారులకుగూడా ఆనందము కలిగించేలా వ్రాసినవారు సరసిహారావుగారు. వీరి 'గంగాధరంగారి కోటు' హాస్యానికి అందవారప్రాయము. అద్దెకొంకల హంగామాతో ఆంధ్రులను బాగుబాగుపరిచారు భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు. తక్కినవారి రచనలలోనూ లాభిత్వము, విశిష్టతవాక్కురమ్మా ఉన్నవి. తెలుగులో చక్కని హాస్యము బయలుదేరడానికి ఒకటొకటయిన దారిచూపినవారు శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు. వాడుక భాష వాడుకోవడమునకు భయముతీరినతర్వాతనే రచయితలు చాలామంది బయలుదేరారు. ఇప్పుడు దేశములో గ్రాంథిక భాషతో గంతులు వేసేవారు కొద్దిమంది. ఇప్పుడు వ్రాస్తున్న వారినిబట్టి శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారి శ్రమ సఫలమయ్యదని చెప్పవచ్చు. శిష్యాశుల్కము, బ్యారిష్టరు పార్వతీశమువంటి గ్రంథాలు మనకు లభించడానికి శ్రీపంతులుగారి కరిశ్రమే కారణము. అందుకోసమే వారి సత్తుతిరను ఎన్నకోర్చినానికి ఈవ్యాసము వ్రాయడము మంచిదని తోచింది.

కాంక్ష

సేతుల సత్యం అయిన శాస్త్రీ

ఈ సుమబన్ధ మున్న సుటియైతను నా కొరి నాటిపాటి జై
వాసనలీను సోయగము నాయని తీయని పోడుముల్, తుణం
బో సగమూ విచారపడబో నయిరా విడివడ్డ నా యువక
మోనులువారు నొక్కటి మనోరథ మామని పడిచంగులక.
సేదలర క్షమాంసమూల పెగవువసించి వయారసామృతా
స్వాదదరిమ్రై న భసవంతుల పిడ్డరికమ్ముతై మతో
న్దాదిము పెంచు జేవురి మాదుగ నిల్పినంతిబొమ్మలం
దుదిరవోవుపాడుబ్రహ్మ కొక్కినిమేషము నై న నన్నడుక.
నాకు తలంపు లేదు లలనా బరతాకపరీభరై భూ
మోకలరక సత్యమిభుజంతరలెల్పకు పోగునాపి
బోధమునక, వధూనితరదోలగ శేచ్ఛుపగావలంపి పే
హోమునక విలసినులపావటచందురుకావిపుతలక.
తేనెలకొన మై కొదమతేలులది యు లోనబ్బసృత్యగీ
తానునయమ్ముగాని, మలమునిలుకొగిట పుల్కరించుసో
భ్యానుభవమ్ముగాని, తరుణార్థులంగిరి ముష్టచుంబు
శ్రీమదమ్ముగాని, సరిత్పత్తి యూనిలగదు నా కొకింతయుక.
కానుకొనై ధరాధిపులరాళ్ళుడిల బొరలడి వాడిపో
లేను, ధరావరాగపటలీమలినమ్ముగు ద్వారలొరగా
స్థానమునం దురింబడగజాలను, హానిటిపేరి ధూరకా
రానరకమ్మునం దునురు లల్పగ తేను నిమిషరక్షిత్తై.
నీచపుడ సృష్టత్రి మున సేరనికూరత, మాతృదేశసే
వాచరణమ్మునం దునుపు లర్పణచేసినిబారిపాధీవ
శ్రీచలుకాదుజోట, తదస్యగురులక విడిచి, వాసనలో
పీచుచు రాలిపోవగవలెం దదుదాత్తసమాధిమ్మత్తైక.

ఆంధ్ర నాటకములలో వాడదగిన భాష

శ్రీపాద కామేశ్వరరావు

కవి రచించినది కావ్యము. ఇం దనేక భావములు కూర్చబడిఉండును. ఈ భావ ములద్వారా తనకు కలిగిన ఆనందము ఉత్సాహమును ఇతరుల హృదయములందు పుట్టునట్లు కవి రచనకూర్చి వారికికూడా ఆనందము కలిగించును. కవితయొక్క ఉద్దేశ మిది ఒకటి.

కావ్యమును పఠించినందువల్ల కలిగే ఆనందముకు రసమనిపేరు. రసోత్పత్తిసాధన ములు భావగర్భితవాక్యములు; వాక్యము లనగా శబ్దసమూహములు. రసము శబ్దార్థములనూ, వాక్యార్థములనూ ఆశ్రయించిఉండును. అందుచేత రసస్ఫూర్తి సఫలము కావలెనంటే యోగ్యములైన శబ్దములు వాక్యములున్నా ఉపయోగించి కవి కృతకృత్యుడు కావలెను.

శ్రవ్యములనీ దృశ్యములనీ కావ్యములు రెండు రకములు. దృశ్యకావ్యములు నాటకములు మొదలైనవి.

ఆంధ్రనాటకరచన ఏఱుది సంవత్సరములక్రిందట ప్రారంభమయి ఇప్పటికి మూడు నాల్గువందల నాటకములు ప్రచురింపబడినవి, కాని వీటిలో సర్వాంగరమ్యమై వన్నె తెక్కినవి తక్కువ.

రసోదయమునకు అర్హమైన భాషాభావములు పొందుపరచి రచింపబడ్డ కావ్య ములే ప్రశస్తి చెందుతవి. మనదేశమందు కావ్యరచన తొలుత సంస్కృతభాషను కావించబడి ఉత్తమకావ్యము లనేకములు వెలువడినవి. వాటిని పరిశీలించి కొందరు విద్వాంసులు ఆయాకావ్యముల మంచిచెడ్డలు అలంకారశాస్త్రమనుపేర విశదీకరించి నారు. రసమనశ్శబ్దో, అది ఎట్లుదయించునో, అందుకనుకూలమైన రచన ఎట్టిదో, ఏయే నియమాలను పాటిస్తే ఎట్లు కృతార్థత చెందవచ్చునో ఆశాస్త్రపరిశోధనచేస్తే తెలియగలదు.

కాలక్రిమిమున ఆంధ్రమున కావ్యరచన ప్రారంభమైనది. అప్పటి కవులు సం స్కృతాలంకారశాస్త్ర నియమాలే పాటించిరికాని. ఆంధ్రమునకు ప్రత్యేక నియ

నూల నేర్పరచలేదు. ఇచ్చటి కవులలో చాలామంది సాంస్కృతికవిద్యామూలజోలికపోక, అభ్యసితమూలు లేక, తమ చిత్తమువచ్చినరీతిని కావ్యరచనచేస్తున్నారు. ఈగ్రంథముల లోటుపాటు లెవ్వరూ గమనించరు. కృష్ణమూల విమర్శ లేనందువల్ల పామరజనముల రుచులననుసరించి ధనార్జనమే ముఖ్యపునసాధనమని యెంచి కవులు అధమ కావ్యములు రచిస్తున్నారు. కవిత కల్పములేని గుర్రమువలె పడుకొన్నతున్నది. ఒకానొకప్పుడు దానిని ఇంపుగా నుంటుంది కాని సాధారణముగా సర్వాసహ్యముగా ఉంటుంది. ఇది యోగ్యము ఇదయోగ్యమనే తెలిపవుట్టిదానికి అసలు శిక్ష ఏది? కాతే పరిజ్ఞానము కలవాడు కాదు, గుర్రానికి శిక్షలేదు; నడక బాగుండకపోతే తప్పేవరిది?

వాఙ్మయాలిమానులు తమభాషలో చెడుకావ్యములు చేరకుండా చేసుకోవలెను. లేకుంటే దేశానికి తద్వాసులకూ అవమానము తప్పదు.

నియతి లేకుంటే ఏ కార్యమూ సఫలము కాదు. నియమరహితమైన నడవడి దుఃఖిదాయకము; నిష్ఫలప్రియత్నము కాలవ్యయమునకు పోతున్న కృమముగా ఉత్సాహశక్తి నూడగొట్టుతుంది. నియమజ్ఞానములేనివాళ్లు తమ తప్పువృత్తులు తెలుసుకోలేరు. ఇతరులు వాటిని చూపితే దిగ్భ్రాంతులు. మొదటిదానికి కారణము అజ్ఞానము. రెండోదానికి కారణములు రెండు :- మొదటిది ఉదాసీనత. ఈ పాటి తప్పుకేమి? “ఉర్విజనులకెల్ల నుండు తప్పు.” ఈ భావముబలిసి దుస్సర్వజ్ఞత్వ మావహిస్తుంది. ఇది రెండో కారణము. తనంత వాడు లేడనే దురభిమానము తలకెక్కిన తర్వాత బాగుపడే బుద్ధివుట్టదు, పాటుపడవలెననే కోర్కెవుట్టదు, వట్టుదల ఉండదు.

దుస్సర్వజ్ఞత్వములేక నయన ద్దనపై కొన్నాళ్ళు ఉదాసీనత వహించి, అది తప్పుతోవ అని తిక్కరగతుద్ధిగా నమ్మి, సన్న్యాసమెట్టిదో తెలుసుకొని అదానిని పోదామనే ఉత్సాహము కలవారు బుద్ధిమంతులు, బాగుపడదలచేవాళ్లు. ఏళ్ళని మోచురీస్తే కొంతమేలు కలుగుతుందనే భావముతో నాటక భాషారచనకు చేయవలసిన కృషిని గురించి కొన్నివిషయము లిందు పొందుకర్పబడినవి.

అనందము కలిగించుట హితముపడేగించుట కావ్యమునకు ముఖ్యోద్దేశములు. వీటికి ముఖ్యసాధనము భావవ్యక్తత. ప్రయోగించబడిన వాక్యముల అర్థముచే ఇది కలుగును. వాక్యార్థము కల్పార్థము ననుసరించి ఉంటుంది. కాబట్టి కల్పములు వాక్య

ములున్నా యోగ్యరీతిని కూర్చితే కవిభావము సరిగా బోధపడి రసస్ఫూర్తి కలుగుతుంది. కావున శబ్దములూ వాక్యములూ ఎట్లుప్రయోగించవలెనో తెలుసుకొనుట కవికి ముఖ్యమైన విధి. శబ్దముల వ్యుత్పత్తి, అర్థము, జౌచిత్యమున్నూ సరిగా గ్రహించవలెనని నిఘంటువు, వ్యాకరణము, అలంకారశాస్త్రమున్నూ జాగ్రత్తగా పఠిస్తూ, ఉత్తమకావ్యములను సవిమర్శకముగా చదువుతూ, నిరంతరమూ సత్కవులతో సాంగత్యము చేయవలెను. విద్యావివేకములు లాభదాయకములు కావలెనంటే లోకవర్తన ముఖ్యముగా పరిశీలించవలెను.

ఈ విషయమున దండికవి మాటలు వినండి :—

“ ఇది దోషం, బిది గుణ, మను
నది మనుజు డెరుంగగలుగునా శాస్త్రములం
జదువనిచో ? రూపంబుల
భిద తెరుగగ నంధుడుం బ్రవీణుం డగునే?
“ పృథ్వితిచే సిద్ధమగుచు నేర్పడు పృథిభయు,
నమలినం బయి నమధికంబగు చదువును
గాఢమై యొప్పెడి యభియోగము ననునివి
కావ్యసంపద కగుచుండు కారణంబు.
పృథిభ లేకబోయినా,
“ చదువుకొని యత్నమున నుపాసన సలిపిన
భారతి యనుగ్రహంబును బడయు నరుడు. ”

పృస్తుతమున గ్రంథములకు కొడువలేదు. పత్రికలలో సాహిత్యవిషయిక మగు చర్చలు జరుపబడుతున్నవి. వాటిని చదివి తమకు అవసరములైన విషయములు తర్కించి జాగరూకతతో జ్ఞానము సంపాదించి కావ్యరచనకు గడంగవలెను. అట్లు చేయకుంటే తాము చెడడమే కాక ఇతరులను కూడా చెరువగలరు. ఇందువల్ల వాఙ్మయమునకు హాని చేకూరుతుంది.

ముద్రాక్షరశాల, గ్రామ్యభాషాభివృద్ధి

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు

వీ పంచచరిత్రలో సుతర్కప్రవృత్తియు ముద్రాక్షరశాలాగమనము. ఇదివఱకు అనన్యసాధారణముగా ఉండి పండితాధీనమైనవిద్య, సర్వసాధారణము, పామరజనాధీనమై పోయింది. సిద్ధాంతపరంగతులమని చెప్పి, భాషానుశాసనమును చేతులో నుంచుకొని, భాషాకరిణామమునకు అడ్డుపడేవారి గర్వసంరంధమును కట్టిపెట్టినది ముద్రాయంత్రాలయమే. ఇదివఱకు మహాకవులు వ్రాసిన గ్రంథములన్నీ తాళవల్సీ గతములై, ఓపినవారు వ్రాసుకొంటూ ఎక్కడనో గుప్తముగా ఉండడంచేత భాషాభాగ్యము ఒక్కరికాగాచిన్నై ఉండేది. ఇప్పుడో! ఆకరిస్థితులు తాటాతుటములై తారుమారైనాయి. వేదాలు, శాస్త్రాలు, పురాణాలు, శాస్త్రాలు వాఙ్మూలమును, లిఖితరూపమును వదలి ముద్రాణరూపము దాల్చినవి. విజ్ఞానాంకూరాలు సర్వమానవ మృదయక్షేత్రాలలో కృతవిల్లి, పండిత్యము ఒక్కరిపాలుగాకపోయినది. అక్షరాస్యులందఱూ గ్రంథమును ఒకరి అపేక్షలేకుండా చదువుకొని పండిత్యం సంపాదించు కోవదానికి నిలయింది.

ఆంధ్రకవితాసామ్రాజ్యంకూడా నిరంకుశ పండితకృత్యాధీనము అయి ఉండేది. ముద్రాక్షరశాలాగమనము ఆ నిరంకుశ ప్రభుత్వములో గొప్పవిప్లవము కలుగజేసి కృతావరిపాలనముగా మార్చివేసింది. ఈ సవ్యకవితా సామ్రాజ్యంలో అక్షరాస్యులెల్లా సర్వస్వామ్యములతో పండితులలో సమానంగా నూతనాధికారమును చెలాయిస్తున్నారు. ఇప్పుడు దిన్నిగ్రంథములు! ఎన్ని కళికలు! వాటిలో భాష ఎలా ఉంది? గాంధిక భాష లేదే! గామ్య భాషలే విరివిగా కృయోగముకలుగుతోంది! జనసామాన్యమునకు తెలిసేట్లు కత్రికలలో వ్రాస్తున్నారు. గ్రామ్య భాష శివభాషయై, నూతనవిశాసముతో వెలుగుతోంది. దీనికి అడ్డువచ్చువా రెవరు? ఇంగ్లీషు భాషలో హడ్సన్ (Hudson) పండితు డిప్లు వ్రాసినాడు :—

“Of the importance of the invention of the printing, it would be impossible to speak extravagantly The Print-

అభినందనము

లక్ష్మీ - శారదలు

శ్రీమణిమణిమణులచిత్రిసరజుమరంబుపాన ! బృం
దారణిసేవ్యమౌన ! భవలారణిమౌన ! భజింతు ; నాహితీ
వారిధి బ్రహ్మపుట ! గీతగు వంశబయోనిధిసోమ, రాము ! నిం
దారణి నాయుర్మృత్యు లుడలచిత్రికర్తుల, నల్లజేళిలగ.

నీ చిటుపానవాగ్విసల సు రిరవద్ద ములందు మేలు, కా
దాచిగ నాడిగా దోడి గ నవ్యమహాద్భుత భావనంపద ;
బాచిమహాదేవమౌన ! దేవమహాదేవము ! అంధ్రవదన వయస్సుభా
వీచికలందు జలద్రుతి అంధ్ర భవద్భుతలము, మాడిగన.

ఉదయమౌనమున్న ముదినా మనో యము, స్వాతంత్ర్యశక్తి వా క్షటిమరక్తి!
కనులు పుట్టిమున్న గాయత్రీ రాహులు, మాతృభాషాసేవ మననమయ్యె !
జననియ్యుద్ధరణి నీ చిటాచి గాయత్రీ, వాడుక భాషగాపాడినావు !
దేశోద్ధరణి అంధ్ర దీపిరవనిధి శ్రీ, చిసనాది వంటబట్టినది యేము !

కొండ భాషకు బలగాదు కొండవారల, ఎలమని నిఘంటువును వ్రాసి యిచ్చినావు
అంధ్రమాధ్యుతమస్సుల నవిసరించి, భరణి దిగివచ్చినట్టి యా తరణివార.

దబ్బుదయలట్లు నిండయు న్నృధిరైమై త్వడియధీబలం
బబ్బురమా దలంప భవద్రుతిమాన పిశాలశోభనల్
నిబ్బరమై మార్గముల నే ర్పవగూర్చును మాతృభాషలో
గబ్బములక రచించ నమిట్టడు నాంధ్రుల కెల్లవారికిగ.

అంధ్రభాషాలత్వి మహ్వరిగానేర్చి, నిండువిఖ్యాతిమై నెగడినావు
కవులందఱో, యాంధ్ర వికరణ్యుండ నీ వనియెడు ప్రఖ్యాతి నలరినావు
అంధ్రభాషాంబుధి నవలీల నెల్లరు, తరియింప దరణిజై తనరినావు
అథునికాంధ్రభాషానుశాసనుడ వై, నిత్యసత్కిర్తుల నించినావు

ing Press began the decentralization of scholarship by impairing the powers of universities ... The intellectual exclusiveness was destroyed once and for all, the humblest man who could read became a citizen of the new Republic of letters and a tremendous impulse was thus given to the spread of the lay spirit" Story of Renaissance Page 32-35.

పైవాక్యములే అంధభావకుకూడా వర్తిస్తాయి. భాష విప్లవమా ఒక్కతరుగా ఉండదు. ఆయాకాలముల రాజకీయ సుతసాంఘిక పరిస్థితులనుబట్టి ఉంటుంది. భారతదేశములో ప్రజానాయకత్వపరిపాలనాంశూరములు మొలకలెత్తినప్పుడే, భాషకూడా పండితభాషాస్పృంధములను వీడి సామరసనాధారమై పోయింది. అప్రజలు మాటలాడేభాషయే జనభాషగా ఉండి, ఆచంద్రతారార్కము ఉంటుంది. ప్రజలలో నూతనోజ్జ్వలము కలిగి, రాజకీయముగా స్వరాజ్యోద్ధరణమునకు పూనుకొన్నప్పుడు, ప్రజలనునోభీష్టములు నెరవేర్చుటకు, నాయకులు పూనుకొన్నప్పుడు, వారిమనస్సు ఉద్రేకపూరితము చేసేభాష గ్రామ్యభాషగాని మఱిఒకటి కాదు. ఇట్లాంటికారీగా పనిచేస్తూఉన్న గేల్లెట్టి (R. Galletti) హొరగారు ప్రచురించున్న తెలుగుపిఠులు పునకు పీఠికలో ఈగొందివిధముగ నున్నది:-

ఈగ్రంథము Oxford University Press వారిచే ప్రకటితమవుతుంది.

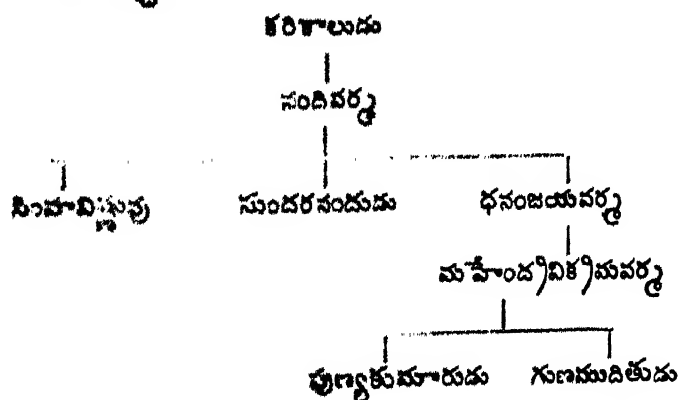
"Perhaps inspiration will be lacking while the nation is in tutelage; but when the noble and puissant nation views its mighty youth, when the full tide of its inspiration begins to flood the land; it is surely the *Common People*, who would hear and applaud. *It is their language that must be used; therefore for its study this work is devoted*".

కావున గ్రామ్యభాష కొత్తప్రయత్నములో రాజకీయభాషయై, ప్రజానాయకులయొక్కయు, ప్రభుత్వమువారి యొక్కయు నాదరణమును సంపాదించుకొని, వెలుగొందెడు దినములు రానున్నవి.

లుగా పాలిస్తూవున్నప్పుడు వేసినదే అయివుండాలి. అందువల్ల ఇది క్రీ. శ. 800లకు పూర్వపుది. వీరివశపురాజులనుగురించి అయినా తెలిసికోవాలంటే శిలాశాసనాల కంటే రాగిశాసనాలే ఎక్కువగా ఉపకరిస్తవి. పూర్వకాలమునాటివి రాగిశాసనాలిచ్చినన్ని వివరాలు శిలాశాసనాలియ్యవు. కాబట్టి రేనాటిచోళులరాగి శాసనాలు పెడకాలి.

రేనాటిచోళుల రాగిశాసనాలు ఇంతవరకు రెండే దొరకినవి; ఒకటి పుణ్యకుమారుని మాలేపాడురాజు శాసనం. దీనిని కొంతకాలాక్రితం 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా' అనే గవర్నమెంటువారి ప్రిమాసికటికలో⁴ కీర్తిశేషులయిన శ్రీరాజపుటాద్దరు హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారు ప్రకటించినారు. రెండవది శ్రీకంఠచోళునిశాసనం. ఇది యికా ప్రకటనకాలేదు. ఈ శాసనం మద్రాసుగవర్నమెంటుమ్యూజియములో వున్నది. ఈ రెంటిలో పుణ్యకుమారునిశాసనమే పురాతనపుది. ఇంతవరకు దొరకిన రేనాటిచోళులరాగిశాసనాలన్నీ సంపాదించి ప్రయత్నించినా వాటినిబట్టి అనుస్మృత మయిన రేనాటిచోళులరాజులకాతకీయం ఏర్పరుచడము కష్టము. కుదరదు.

పుణ్యకుమారునిమాలేపాడు శాసనమునుబట్టి ఈచోళులవంశవృక్షం ఈక్రింద చూపినరీతిగా వేయవచ్చును.

ఈ శాసనకాలమునుగురించి 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా' లో శ్రీకృష్ణశాస్త్రిగారున్ను, 'క్లిప్టియోగ్రాఫికల్ మేగజిన్' లో 'త్రైరాజ్యపల్లవ' వ్యాసం రచించిన సందర్భములో 'A note on the date of the Malepadu plates' అనుకేర ప్రకటించిన అనుబంధమందు నా మిత్రులు డాక్టరు ఎ.కె. వెంకటరమణ

ణయ్యగారున్నా బాగా చర్చించినారు. ఇది ఏమిదవశతాబ్ది చివరిదని నిర్ధారణ చేసిన కృష్ణశాస్త్రిగారివాదం పూర్వకముచేసి జగితరమణయ్యగారు ఏడవశతాబ్ది నడిమికాలమునాటిదని సిద్ధాంతంచేసినారు. ఇందుకుగల కారణాలు మళ్ళీ ఇక్కడ తెలుపడము అనవసరము. కావలసినవారిని ఆవ్యాసము చూచుకొవలసినదని కోరుతూ వెంకటరమణయ్యగారి సిద్ధాంతమునే అనువదిస్తున్నాను. ఈ సిద్ధాంతము ప్రకారము చోళమహేంద్రవిక్రమవర్మ, అతని కొడుకులు పుణ్యకుమార, గుణముదితులున్నా కాంచీపురపు రాజయిన వల్లవక్రభువు మొదటి మహేంద్రవర్మనాటివారయి పుంటా రనవచ్చును.

ఇప్పుడు ప్రశ్నించేకాసనం చోళమహారాజుదని ఇదివరకే తెలుసును. కాని యీచోళమహారాజు అసలుపేరు ఏమిటోమాత్రం కాసనంలో విడిగా లేదు. చోళమహారాజు అన్న పేరుతో వున్న ప్రభువుకాసనాలు కొన్నిటిని గవర్నమెంటు కాసనశాఖవారు సూచించినారు. ఇవన్నీ ఆరు". మహేంద్రవిక్రమవర్మకు చోళమహారాజునీ ముదితలిలాక్షుడనీ, సవరాముడనీ బిరుదు లుండినట్లు మాలెపాడు కాసనంవల్ల తెలుస్తున్నది. చోళమహారాజునీబిరుదు ఉండడంచేతనూ, లిపికూడా చాలాప్రాచీనమయినదిగానే కనబడడంచేతనూ కృష్ణశాస్త్రిగారు మైసెచ్చిన ఆరుకాసనాలూ చోళమహేంద్రవిక్రమవర్మనే అయిపుంటవని ప్రాపించినారు". కృష్ణశాస్త్రిగారు వాటిని ఏకారణంచేతనయినే మహేంద్రవిక్రమవర్మవిగా భావించినారో ఆకారణాన్ని పురస్కరించుకొనే నేనున్న విమర్శలోవున్న యీకాసనంకూడా ఆరాజుదే అని ప్రాపిస్తున్నాను. అగణేశాకుండా కాసనభాష తెలుగయినప్పటికీ స్పష్టముగా అర్థముకాకుండాను కొన్నిమాటలు విలక్షణముగాను ఉండడముకూడా కాసనప్రాచీనతకు గొప్పనిదర్శనం.

రానిని పెడల్పుగా వున్నప్రక్క, చతురస్రముగా మలిచి దానిమీద కాసనం చెక్కినారు. కాసనమంతా కలసి నాలుగు చుట్టులుమాత్రమే వున్నది. కాసనం చెక్కినవైపుకాక దానిప్రక్కవైపున కాసనం చెక్కినవారిపే రున్నది. కాసనపాఠంలో దానిని అయిదవవంక్రిగా వ్యాసినారు. ఈకాసనంలోని లిపి వేగిని పాలించిన

6. Ep. Coll. Nos. 405 & 406 of 1904; Ep. Coll. No. 408 of 1904; Ep. Coll. No. 352 of 1905; Ep. Coll. No. 466 of 1906; Ep. Coll. No. 517 of 1906.

7. Ep. Ind. Vol. XI, P. 481

మొదటిచాళుక్యరాజుల శాసనాలలోని లిపి ఒక్కమోస్తరుగా వున్నవి; అనగా ఈ శాసనం ఏకాలపుదని చెప్పుతున్నామో ఆకాలపు శాసనాలలో మామూలుగా కనబడే తెలుగు - కన్నడలిపిలో వున్నది యీ శాసనం. దీనిలో అచ్చులు అ (2-వ, 5-వ పంక్తులు), ఇ (2-వ, 3-వ పంక్తులు) లు వచ్చినవి. అరవంలోని 'ష్ట' వర్ణమూ, 'ల' 'ళ' వర్ణములూ స్పష్టంగా ఏర్పాటుగా వున్నవి. 'ష్ట' వర్ణమును మొదటి పంక్తిలో 'సోష్టమహారాజ' పదంలో చూడవచ్చును. ఈవర్ణానికి మొదటిపంక్తిలోని 'పుష్టోలి' పదంలోను చూడవపంక్తిలోని 'ష్టచ్చు' పదంలోను కొంచెం భేదముతో రూపాంతరాలు కనబడుతున్నవి. 'సోష్టమహారాజ' పదంలో వున్న 'ష్ట' వర్ణము వంటిగుర్తునకు మధ్య అడ్డుగా ఒక గీటు గీసినందువల్ల ఈ శాసనంలో బుడిర యేర్పడినది. ఈవిధమయిన 'బుడిర' చూడవపంక్తిలో 'పెన్నాట' అన్నపదంలోను, అదే పంక్తిలోని "ఇశైనికి" అన్నపదంలోను కనబడుతున్నది.

శాసనభాష అంతా తెలుగే. శాసనమంతా గద్యంలో వున్నది. కొన్ని కొన్ని పదాలు మాత్రమే కాకుండా వాక్యరచనకూడా విలక్షణంగానే వున్నది. అణపోతులు రేవణకాలు, పుద్గణకాలు, పుష్టోలి మొదలయిన పదాలు చాలావిలక్షణంగా వున్నవి.

చేసిన భూదానమును గురించి తెలుపడమునకు ఈ శాసనం పుట్టించిన మాట మాత్రము స్పష్టమేకాని ఆదానం ఎవరిచ్చినదీ, ఎవరికిచ్చినదీ అన్నవిషయం మాత్రం నిర్ణయించడం కొంచెము కష్టమయినపని. దాన మిచ్చినది 'పన్నస' అని శాసనంలో కలదు. ఈ 'పన్నస' పదం ప్రాచీనశీలాశాసనాలు చాలావాటిలో వస్తుంది. భూమి భోగాలలో (Land Tenures) రూఢమయిన ఏదో ఒక భోగానికోరి మనకివ్వడు

8. చూడుడు ప్రాచీనాంధ్రభాషాస్వరూపము - రాజరాజనరేంద్ర పట్టాభిషేకసంశిత, పుటలు 62-63.

ఈ 'పన్నస' అనేమాట బహుశా ప్రాకృతంలోనుండి ఏర్పడినట్లు కనబడుతున్నదని నామిత్రులు కాళ్లకూరి నూగ్యవారాయణరావుగారు అంటున్నారు. వారన్నది ఇది : (ప్రా.) పణ + నన్ = డెయ్యలేడు అని అర్థము; అనగా ఈభూమిని అనుభవించినందుకాను రాజుకు పన్ను చెల్లించనక్కర లేదని భావము. ఈమాటలకు సరి అయిన మాతృకలగు సంస్కృతపదములు పణ + నన్ అనేవి పణ ప్రాకృతంలో పుటగానూ, నన్ ప్రాకృతంలో నన్ గానూ మారి ఉండవలెను. ఈ వ్యుత్పత్తి సరి అయితే (ప్రా.) పణ + నన్ - (తెలుగు) పణనస - పన్నసగా మారుతుంది. "మహారాజులుంగారు ఇచ్చినది పన్నస" : ఇది వాస్తవముగా చెందువాక్యములు. రానురాను 'పన్నస' వ్యుత్పత్తి తెలుగు

తెలియని ఏదో ఒకవర్ణది భూమికొలతలో కొంతమాత్రపుమాత్రం గల జ్యేష్ఠాక్షిణి పూర్వం 'వన్నస' అనివాడుతూపూడిస్తాడు తోస్తుంది. పూర్వపు శిలాశాసనా లేవి చూసినా అవి సాధారణంగా, చేసిన భూ దానమును 'వన్నస' అనే దానము వ్రుంటవి. దాతలు 'దేవతాకాలు, పుత్రదాతాలు' అని అనుకొంటున్నాను. దానమిచ్చినది 'వెన్నాట ఇశోబీనికీ.'

ఇక మనం శాసనంలోని వదాల కర్ణం చూదాము.

'సోష్ఠమహారాజాస్థాన ఇన్యుష్టోలి':- దీని కర్ణంశావడంలేదు సరికదా 'స్థాన' అన్నది అసలు 'స్థానో', 'స్థానో', 'స్థానో' కూడా తెలియడంలేదు. కొన్ని కొన్ని ప్రాచీనచాతుర్యశాసనాలలో 'ల' వర్ణానికి ఇత్వయూ, ఎత్వయూ, ఒత్వయూకూడా మనశాసనంలో వున్నట్టి వ్రాయడం కర్ణం. కాని యిట్లు వ్రాయడం పూర్వకాలపు ప్రాచీనశాసనాలలో ఒత్వమునకే సూచకంగా వున్నట్లు కనబడుతుంది కనుక 'స్థాన' పాఠమునే నేను గ్రహించినాను. ఇక 'స్థాన' లోని 'స' ను నకారపుపాల్లుగా కూడా చదువవచ్చును. ఈశాసనంలో 'స' వర్ణంమీది తలకట్టు కొన్నిచోట్ల స్ఫుటంగా వుంది; కొన్నిచోట్ల స్ఫుటంగా లేదు. 'ఇచ్చిన' అన్నపదంలో 'స' ఎట్లా వున్నదో, 'ఇశోబీనికీ' అన్న పదంలో నకారపుపాల్లు ఎట్లావున్నదో 'స్థాన'లోని 'స' కూడా అట్లుగే వున్నది. కాబట్టి దానిని 'స' వర్ణముగానూ గ్రహించవచ్చును; నకారపుపాల్లుగాకూడా చదివి 'ఒక ఇన్యుష్టోలి' అన్న పాఠము గ్రహించవచ్చును. 'సోష్ఠమహారాజాస్థాన ఇన్యుష్టోలి' పాఠమే గ్రహిస్తే దీనిపదవిభాగ మిట్లా వుంటుంది : సోష్ఠమహారాజా + ఒకస + ఇన్యుష్టోలి.

'పుష్టోలి':- 'ఒకస'పదాని కర్ణములేదానికీ ముందు 'పుష్టోలి'పదమును గురించి విచారిద్దాము. ఈపదము ప్రాచీనశాసనాలలోకూడా తరుచు కనబడదు. 'ష్ట' వర్ణం రానురాను కొన్నిపదాలలో 'డ' వర్ణముగానూ, మరికొన్నిటిలో 'శ' వర్ణం గానూ మరికొన్నిటిలో 'హ' వర్ణంగానూ ఇంకా కొన్నిటిలో 'అ' వర్ణం వాడ మరచిపోగానే దానిని ఒక శాబ్దవాచకంగా మార్చించికాదు. అంతట అది మహారాజులందరూ ఇచ్చిన వన్నస అనివాడుకలోనికి వచ్చింది. ఇట్టిమాన్యు తెలుగుసంప్రదానమును అనుసరించి యున్నది. (యీ. రాజుగారు-ప్రాచీనది-కాలు-ఏదీ? రాజుగారు ప్రాచీనకాలు ఏదీ?) ఈ రెండింటి కిని భావములో వ్యత్యాసము ఏమిన్నీ లేదు, నేటి 'వన్న' అనేమాట (ప్రా.) వలె అను కర్ణమునుండే వచ్చింది.

గానూ మూరింది; ఎట్లనగా, 'చోష్ట' పదము 'చోడ' 'చోళ' పదములుగా నూ, 'మేష్టాంబ' 'మేహంబ' గానూ, 'ష్టోల్నాండు' పదము 'ష్టోల్నాండు' గానూ, 'చేష్టాంబులు' 'చేష్టాంబులు' గానూ మారినవి. తరువాత ఈవర్ణం తెలుగు భాషలోనుంచే అంతరించి పోయింది. ఇది పొందిన యీమార్పులనుబట్టి చూడగా 'పష్టకి' పదం 'పటకి' 'పట్కి' 'పర్కి' 'పక్కి' గా మారినట్లే 'పుష్టాలి' పదంకూడా 'పుటాలి' 'ప్టాలి' 'పోలి' గా మారివుంటుందనుకొంటున్నాను. 'ప్రోలు' అంటే పట్టణము అన్న అర్థం మనకు తెలిసినదే. 'పోలి' అన్న అర్థం లోనే 'పుష్టాలి' పదానికి 'పుటాలి' అన్నరూపాంతరం కూడా కద్దు శాసనాలలో. 'ప్రాలి' అనగా పట్టణముయొక్క, పట్టణానికి సంబంధించిన, అని అర్థము చేయవచ్చును. 'ఇకపుష్టాలి' అనగా 'ఇన్రోలి'. 'ఇన్రోలు' అన్నది ఒక పట్టణముపేరయి పుండవచ్చును. దాని అసలురూపము 'ఇనుపోలు' అగునేమో. 'ఇనుపోలు' పదానికి 'ఇన్రోలు' అన్నరూపం వ్యాకరణసిద్ధమేకదా!

'ఒళన' :- దీని ప్రాతిపదిక 'ఒళ' అయియుండవచ్చును. 'ఒళ' రూపాంతరమే 'ఒడ'. ఇది రెండూ ప్రాచీనరూపాలే. 'ఒడబడు' 'ఒడగూడు' రూపాలలో మాత్రమే సప్తమ్యంతమయిన 'ఒడ' రూపమిప్పటికీ నిల్చివున్నది. అసలు విశేష్యముకాదగు 'ఒడ' పదం అంతరించే పోయింది. 'ఒడబడు' అన్నదానికి సమ్మతించు, అనే అర్థం వున్నదిగనుక 'ఒడ' కు 'సమ్మతి,' 'అంగీకారము' అని అర్థంచెప్పవచ్చును. 'నెల' 'నెలపు,' 'ఇరు' (ఇర) 'ఇరపు' పదాలవలెనే 'ఒడ' 'ఒడపు,' 'ఒళపు' కూడా కాదగునేమో. 'ఒళపు' రూపం శబ్దరత్నాకరములోనికే ఎక్కింది. దీనికి 'మర్మము' 'పీణాదండము' 'లోకువ' అనే అర్థాలువున్నవి. వీటిలో మొదటి రెండర్థాలలోనూ ఆపదానికి ప్రయోగాలున్నవి కాని 'లోకువ' అనే అర్థంలో మాత్రం ప్రయోగంకనబడలేదు కాబోలు శబ్దరత్నాకరకర్త ఇవ్వలేదు. బహుశా ఈయర్థంవాడుకలో వుండి వుంటుందనుకొంటాను. 'ఒడన' 'ఒళన' పదాలు పరస్పరము రూపాంతరాలు కావడంచేత 'ఒళన' కు సమ్మతినే, లేదా లోకువనే, లేదా అధీనతనే అని అర్థంచేయవచ్చునేమో. 'ఒడయ' (ఒడైయ) అనే అరవంలోని వ్యవస్థివిభక్తి ప్రత్యయమూ, 'ఒడయడు' అనే తెలుగువిశేష్యపదమూ, 'ఒడ,' 'ఒళ' పదాలూకూడా ఒక్కకుదురులోనుంచినవచ్చుననే కావచ్చును. పుట్టుకలో క్షాతిత్వంచేత మొట్టమొదట కొంత అర్థసామ్యం కలిగి

పుండినప్పటికీ, భాషాపరిణామంలో ఒక్కొక్కపదం ఒక్కొక్కప్రయోజనం కలిగి వేరువేరుగాలకు రూపమయి పుండవచ్చును. 'చోళమహారాజాల్లాశనశ్చిన్నప్జ్జాలి' అన్నదానిలో 'ఒళన' అన్నది 'అశీనత' 'సన్ముతి' అనే అవధారణార్థకమయిన వ్యస్తపదమూ కావచ్చు; లేదా 'న' అన్నది సత్ప్రమాణిత్యముయి (అధీనత యందలి అన్న అర్థమిస్తూ) అది సమానభాగమూ కావచ్చు. 'రాజుల + ఒళన' = రాజాల్లాశన' అయినది. వ్యక్తియగు ఈమాదిరి ద్వితీయ రూపం కొన్ని ప్రాచీన శాసనాలలో కూడా కనబడుతుంది. 'సన్ముమహారాజాల్లాశన' అనగా 'చోళమహారాజ సన్ముతి' లేదా 'మహారాజసన్ముతి' అనికాని; 'చోళమహారాజ సధీనత యందలి' 'చోళమహారాజ సభికారమునందలి' అనికాని అర్థమని తోస్తున్నది.

'అగపాతులు' లేవగకాలుపుద్దగకాలు:—ఈ శాసనంలోని చాతలుగా కనబడుతారు. కాబట్టి యిందువలనగానూ, లేవగకాలిరేమిగానూ మనుష్యుల పేరులయి పుండాలి. 'కాలు' అన్నది అగపాతులోని బహువచన, గౌరవవాచక ప్రత్యయమయిన 'కల' 'గల' సూతవికారమని తోస్తుంది. అదేకనుక అయితే 'కాలు' అన్నది యిప్పుటి 'గాలు' పూర్వరూప మనుకోవాలి. అప్పుడు 'లేవగకాలు,' 'పుద్దగకాలు' పదాలను 'లేవగగాలు' 'పుద్దగగాలు' అని గ్రహించవలసివుంటుంది. 'లేవగగాలు'పుద్దగగారని అర్థంచెప్పడంకంటే 'లేవగకాలు' లోని 'కాలు' ప్రళమలోనే పుండదాన్ని 'లేవగగాలు,' 'పుద్దగగాలు' అని చాతలిద్దరనిచెప్పడమే సమంజసమేమో. 'అగపాతులు' కర్ణం దానికీ పూర్వమందున్న 'పుష్టి' పదాన్నిబట్టి నిర్ణయించవలసివుంటుంది. ఈ శాసనకాలంనాటికి వాగ్దలో ఒ, ఓలకుభేదంలేకపోవడంచేత 'అగపాతుల'ను, 'అగపాతులు' గానూ చెడువవచ్చును. కానినేను 'అగపాతు' అన్నరూపమునేగ్రహించినాను; ఎందుకంటే 'పుష్టి' (ప్రీతి) కి సంబంధించిన 'అగపాతులు' - ఇది ఒకపదవిశేషంలాగాకనిపిస్తున్నది. అందువల్ల ఈపదం 'అజ్ఞాపతులు' అన్నదానికిగాని, 'అజ్ఞాపులు' (Exocutors) అన్నదానికి గాని వికృతి అయిపుండవచ్చును. ఈపాద సదియయినదే అయితే 'లేవగకాలు పుద్దగకాలు' అనేవారు ఇప్పటికీ అజ్ఞాపతులు - అనగా అజ్ఞానానకు సంబంధించిన వ్యవహారాలు రాజాజ్ఞననుసరించి నిర్వహించేవారయివుంటారు. పూర్వకాలంలో రాజు దానంచేసినప్పుడు అదానము సమంజరపదమునకు 'అజ్ఞాపి' ఒకడు పుండ

డము వాడుక. ఈ 'ఇనుపొలి అణపొతుల' వదవికూడా 'అజ్ఞప్తి' వదవివంటిదే కావచ్చును.

'పెన్నాటఇశెతేనికి' :- దానమిచ్చినది 'ఇశెతేనికి' శాసనంలో 'ఇశెతేని' వదంలోని ర బండిరగకూడా వ్రాసివున్నది. 'ఇశెతే' డన్నది ప్రతిగ్రహీతపేరు. ఈతడు 'పెన్నాట' - 'పెను', 'పెన్', - పెద్ద, 'పాట' 'బ్రాహ్మణుడు (గారు)'. 'పాట' బహువచనంలోనే శాసనాలలో తరుచుకనిపిస్తుంది. అరుదుగామాత్రము ఏకవచనవిశేష్యానికి విశేషణంగానూ కనబడడముంది. అప్పుడు అది బహువచన రూఢమయినదే. అయితే దానిని గౌరవార్థకముగా వాడివుండాలి, లేదా ఆపదాన్ని ఏకవచన, బహువచనాలు రెంటికీ సమానంగానయినా వాడుతూవుండాలి. 'పాట' పదాన్ని మనశాసనంలో 'ఇశెతేనికి' అన్నదానికే విశేషణంగా అన్వయించుకోవలసివుంటుంది.

'తేని' :- ఇదివకటి ఈ శాసనంలో వచ్చిన విలక్షణపదాలలో. కొంచెమిండు మించుగా ఇంతటి ప్రాచీనమయినవే మరికొన్ని తెలుగుశాసనాలు చూస్తే వాటిలోనూ ఈ 'తేని' వదం కనిపిస్తుంది. కాలం గడచినకొద్దీ శాసనాలలో క్రమంగా 'తేని' కి బదులుగా 'దేని' ని వాడినారు. ఇది సంస్కృతంలోని 'యత్' అనే ప్రయోగానికి సమార్థకంగా కనబడుతుంది. ఈవిధమయిన ప్రయోగాన్నిబట్టే శాసనం చాలాపూర్వకాలపుది అయినదీ కానిదీ నిశ్చయంగా నిర్ణయించవచ్చును; ఎందుచేతనంటే ఈప్రయోగం రానురాను వాడుకలోనుంచి జారిపోయింది.

'ష్టచ్చినవాన్తు' :- 'ష్టచ్చు' వదము పూర్వకాలపు తెలుగుశాసనాలు చాలా వాటిలో వస్తుంది. ఇన్నిటిలోనూ దీనిని సకర్మకక్రియగానే వాడినారు. 'చెడగొట్టు, పాడుచేయు, భంగముచేయు, ధ్వంసముచేయు' అనేఅర్థంలోనే ఇది కనబడుతుంది. 'తేనిష్టచ్చినవాన్తు' అనగా దేనిని (యేదానమును) భంగపరిచినవాడు చెడగొట్టిన వాడుఅనిఅర్థం. 'ష్ట' వర్ణంకాలక్రిమాన్ని తెలుగులో పొందినమార్పువల్ల 'ష్టచ్చు' వదం 'డచ్చు' అయిన దనాలి, 'డయ్యు' అన్నది కనబడుతున్నదిగనుక. కాని 'డచ్చు' రూపం గ్రంథాలలో మృగ్యం. 'కృశించు' అన్న అర్థం వున్న 'డయ్యు' వదం అకర్మకక్రియ. 'వ్రొయ్యు' కు 'వ్రొచ్చు', 'గొయ్యు' కు 'గొచ్చు' వలెనే 'డయ్యు' కు 'డచ్చు' రూపాన్ని ప్రేరణంగా గ్రహించి 'కృశింపజేయు', 'క్షీణింపజేయు', 'తగ్గించు' అని

న్నీ అర్థం చెప్పుకోవచ్చుననుకుంటాను. 'వాన్తు' కాలక్రియమున 'వాన్తు' గా పరిణమించినది.

'కచ్చమహాపాతకున్తుకా' :- 'కచ్చమహాపాతకున్తు + అకు' కదవిభాగము. 'వాన్తు' అన్నది 'వాన్తు' వలెనే 'పాతకున్తు' అన్నది 'పాతకున్తు' అయినది. ఇట్టి 'అగు' ఛాతువు నొలిచునను 'అకు' అని ఈ శాసనమునుబట్టి తెలుస్తున్నది. అసలు రూపము 'అకు' గనుకనే 'అగు' అని వ్యవహారం శాసనమునకు 'కా' అనే తుమున్నంతరూపం ఏర్పడింది. 'అకు' - 'అగును'.

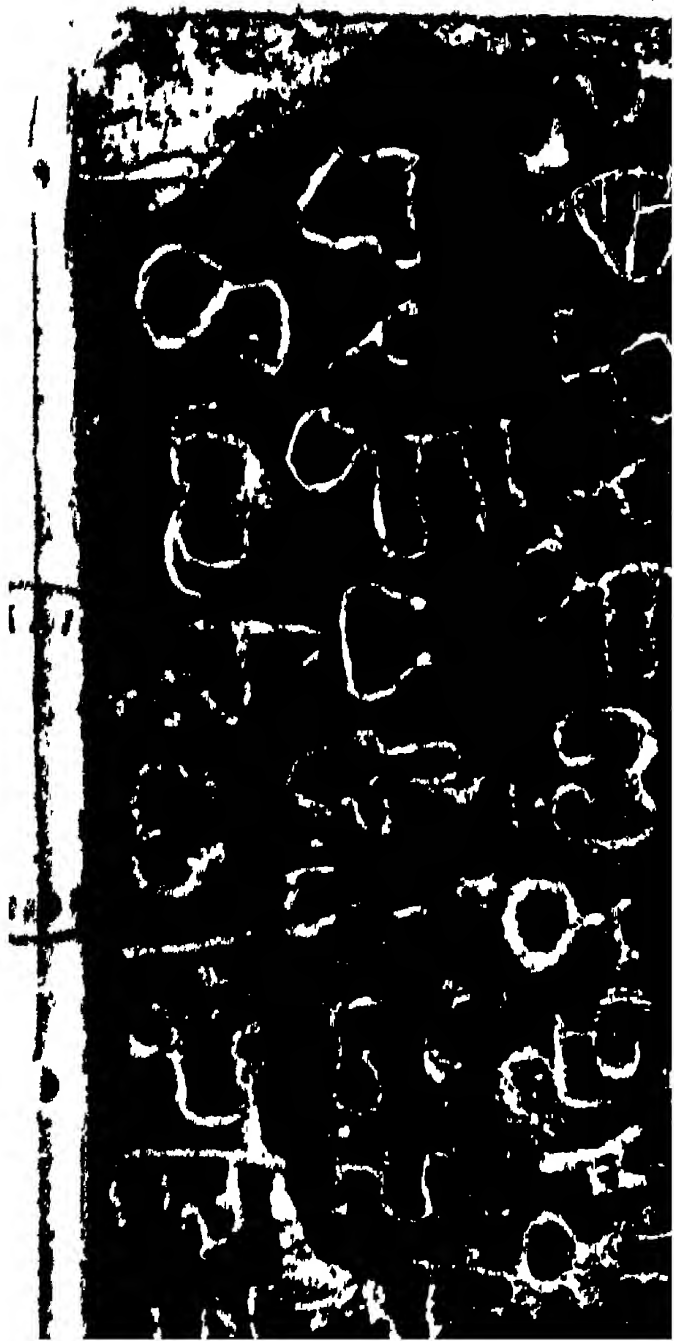
'అసివైరుపులికిరమ్' :- అసివైరువనేది శాసనము చెప్పినవాని పేరు. 'అసివైరుపు' వ్రాసినది అని అర్థం. 'లికిరమ్' అనే సంస్కృతరూపం తక్కుగా 'లికిరమ్' అని వ్రాసివున్నది.

శాసనంలోని వాక్యరచన విలక్షణంగా ఉందని యిదివరకే వ్రాసినాను. శాసన పాఠం ప్రస్తుతమున్నట్లు అర్థం చెప్పవలెనంటే "చోళమహారాజునధీనతయందున్న ఇను పోలి అణపాతులు రేవణగారు పుద్దగాగారు పెద్దబ్రాహ్మణుడుగారు 'ఇశేటినికి' ఇచ్చినవిన్నన (ఇది); దేనిని (ఏదానమును) చెడిగొట్టినవాడు కంచమహాపాతకుడగునో - " అని అనాలి. దీనిబట్టి చూస్తే దానిమించిన స్వేచ్ఛివస్తన ఇట్టి శాసనాలు వేస్తూవుండేవారేమో అని తోస్తుంది.

పోల్చుదుర్తి - మూలంపాడు శాసనము. †

1. స్వస్తి [1*] శ్రీ సామమహారాజు స్థానిన ఇన్పున్తులి
2. అణపాతులు రేవణకాలు పుద్దగాలు ఇచ్చిన ప
3. స్వనకెప్పాట ఇశేటినికి [1*] తేని స్వచ్చివవాన్తు [ప]
4. [ఇపు*] మహాపా [త] కున్తుకా [1*]
5. అసివైరుపులికిరమ్ [1*]

పాడుకాపనము

పదకర్తలు

తల్లావజ్జల శివశంకరశాస్త్రి

౧

శ్రీగిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి సప్తతితమజన్మవాసరోత్సవ సందర్భములో పదకర్తలనుగురించి ప్రాయశః సమంజసముగా తోస్తున్నది. ఆధునికుల్లో పదకర్త అని ప్రథమములో పేరు పొందిన గురజాడ అప్పారావుకు ఈయన కుడి బుజముగా ఉండి ప్రోత్సహముచేశారు. చాలామంది నవీనకవులకు రామమూర్తిగారి రచనలవల్లా ప్రసంగాలవల్లా వ్యాకరణభయము తీరిపోయింది. రామమూర్తిగారికి చాలా యిష్టమైన వాడుకభాషగాని, ప్రయోగాలుగాని పదకర్తలరచనలలో ఎక్కువగా కనపడతవి. ఇంతే కాకుండా రామమూర్తిగారి హృదయానికి ఆహ్లాదము కలిగించే జాతీయభావాలు ఈపదకర్తలగేయాలలో ఎక్కువగా ప్రతిబింబిస్తున్నవి. అందుచేత పదకర్తల ప్రశంస చేస్తున్నాను.

ఆంద్రభాషలో పద్యాని కున్న గౌరవము పదానికి లేదు. శ్రీనాథుడు ఆరోజుల్లో పదకవిత్వాన్ని నిందించాడు. ప్రథమమునుంచీ మనభాష పండితుల చేతుల్లో పడడమువల్ల పురాణప్రబంధపాకాలు గట్టిపడ్డవి. వీరశైవము ప్రబలినప్పుడు జానతెనుగులో పద్యాలూ పాటలూ బయలు దేరినవి; శైవమతవిజృంభణము తగ్గగానే అవీ మూలపడ్డవి. జనసామాన్యము మాత్రము జానతెనుగులోనే ఉన్న పాటలూ, కీర్తనలూ, పదాలూ, రగడలూ ఆదరిస్తూ వచ్చింది. శుభ్యమధ్య ప్రబంధకర్తలుకూడా రమణీయత కనబడడముచేత రగడలను తమపుస్తకాలలో కొద్దిగా చేర్చుకొన్నారు. పండితాదరము లేకపోయినా ప్రజల అండవల్ల పాటలూ మొదలైనవి వృద్ధిపొందినవి. కాలక్రమేణా యక్షగానాలు బయలుదేరినవి.

త్యాగరాజకృతులకు, రామదాసుకీర్తనలకు, క్షేత్రీయపదాలకు, ఆధ్యాత్మ రామాయణకీర్తనలకు మాత్రము కొంత ఆదరము ఏర్పడింది. పండితుల ప్రాబల్యము తగ్గినకొద్దీ పదకవిత్వము ప్రాధాన్యము చెందింది.

అంధ్రభావలో జరిగిన అన్యాయము తక్కిన భావలలో పదాలకు ప్రాప్తించలేదు. సుస్కృతములో భజగోవిందానికి అష్టపదులకూ శృష్టగీతారంగిణికి అఖండ వైభవమున్నది. హిందీలో నూరపదావలికి, కబీరు కీర్తనలకూ కావలసినంత మర్యాద. వంగభావలో పదకీర్తనను మహాకవులుగా ఎంచుతారు. విద్యాపతి, చండిదాసు, గోవిందదాసు, రామకృష్ణుడు మొదలైనవారిపదాలు ఆదరానురాగాలతో పాడుతారు. మహారాష్ట్రములో తుకారాం కృష్ణతుల అభంగాదులను అత్యంతగౌరవముతో కృజలు పాడుతూ వుంటారు. కృపంచవిఖ్యాతి పొందిన రవీంద్రకవిండుని రచనలలో ముప్పాతిక కదాలే.

పద్యముకంటే కదమే మూడుపుట్టిందని సాహిత్యమీమాంసకుల ఆశయము. నాగరకత ప్రారంభంలో నాట్యము పుట్టింది. మనుషులు కగలగతా శష్టపడి రాత్రి నలుగురూ ఒకచోట ఉల్లాసముగా కాలముగడిపేటప్పుడు నాట్యము ప్రారంభమవుతుంది. క్రమేణా కూనిరాగము బయలుదేరుతుంది. ఆ తర్వాత మనస్సులో మాటబయటికి అనేటప్పుడు లయ యేర్పడుతుంది. ఆశ్చర్యాలమే పాట అవుతుంది.

కొద్దిమంది సాహిత్యతత్వజ్ఞులనుతము మరొకవిధముగా కనబడుతుంది. మనుషులు కనిపాటలు చేసేటప్పుడు గద్దము కనబడకుండా ఉండడము కోసము అప్రయత్నముగా కూనిరాగాలు తియ్యడమూ, ఏమో మాటలు లయతో అనడమూ సంభవిస్తుంది. కదవలాగే వాహ్య, కళ్యాణదగ్గర కనిచేసే వాహ్య, బండ్లులాగే వాహ్య, వడ్లుదంపే వాహ్య, పిండివిసే వాహ్య పాటలు పాడడము వింటూనే వున్నాము. ఆవిధముగా పాటలు ఏర్పడుతవి. ఏదిసిద్ధాంతమయినప్పటికీ, కవిత్వము శష్టనివారణకో, ఉల్లాసముకో ఉదయమవుతుంది.

ఛందోబద్ధమై ఉన్నా, వార్మికీరామాయణాన్ని కుశలవులు పాటవలె పాడేవారట. కృపంచములో కల్లా ప్రాచీనమని కరిగినచే వేదసంహితలు వివిధ ఛందస్సుల్లో ఉన్నప్పటికీ పాటలె అనవలసి వస్తుంది. స్వరము లేకుండా మామూలు కద్యాలలాగా వాటిని చదివితే పాపము వస్తుందని పూర్వులు భయపెట్టినారు. పాపము పట్టుకోకపోయినా స్వరహీనముగా చదివితే శ్రీవణసౌఖ్యము లేనే లేదు. భగవద్గీతను విద్వాంసులు ఊరికీ చదువుతారు. కొద్దిమంది పాడడము నాకు తెలుసును.

గీతా అనేనామము వల్లనే అది గేయగ్రంథమని స్పష్టమవుతున్నప్పటికీ అనేకులు గమనించకుండా ఉన్నారు.

పద్యముకంటే పదమే చప్పున అర్హదము కలిగిస్తుంది. పద్యములో బందోబస్తు ఎక్కువ ఉండడముచేతనూ, ప్రాణోక్తులవల్లనూ కవిసమయాదులవల్లనూ కాస్తకష్టమనిపిస్తుంది. పాట పామరులకునూడా ప్రమోదము కలిగిస్తుంది. జానపదసాహిత్యమనే జాతీయవాఙ్మయముగా ఊర్విరూపిని నిద్ర, కుశలవకుచ్చలకథ, దేశింగుమహారాజు చరిత్ర, బొబ్బిలి పాట మొదలైనవింతో హృదయంగమముగా ఉంటవి. పాటలలో పాకము ఇంచు మించుగా దాగిపోకము.

2

ఆధునికులలో పద్యాలలో పాట పదాలు చెప్పిన విద్యాధికు లున్నారు. అయితే పదకర్తలుగా పేరుపడ్డవారు గురజాడ అప్పారావు, బసవరాజు అప్పారావు, చింతా దీక్షితులు, అడవి బాపిరాజు, నంజూరి సుబ్బారావు, కవికొండల వెంకటరావు, దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, తురగా వెంకటరాయయ్య ప్రభుతులు; వీరంతా ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నవారు. ప్రాణోక్తి బాగా పట్టుపడ్డవాళ్ళయినప్పటికీ, సరళమైన ఉక్తి స్వాభావిక మనీ, సరస మనీ నమ్మినవారు కావడముచేత పదకర్తలైనారు. పద్యములో చెప్పితే ప్రమోదము చప్పున కలగని విషయాలు పదములో చెప్పితే బాగుంటుందని అదే అవలంబించి ఉండవచ్చును. వీరే కాకుండా ఇతరకవులు కొంతమందికూడా కొద్దో గొప్పో పదాలు చెప్పారు. విద్యావంతులై కీర్తిభాజనులైన కవిశ్రేష్టులు పదకర్తలు కావడముచేత పదానికి ప్రకృతకాలములో గౌరవము వచ్చింది. ఆధునిక కవిత్వాన్ని అవహేళనచేసి “యెంకిపాట” అను వెక్కిరించే దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య పంటివాడు కూడా పదకర్తలమీద పరిమితాదరము చూపుతూ వుండేవాడు.

వల్లవి, అనువల్లవి మొదలైన కట్టుడిట్టాలు లేకపోయినా గేయగుణము వుంటే చాలుననే సామాన్యలక్షణము మనస్సులో ఉంచుకొని గేయాలుచెప్పిన “నవీన” కవులను పదకర్త లంటున్నాను. తుమ్మెదపదాలూ, చిలుకపాటివారి వచనాలూ, రగడలూ పాడినట్టే కొన్ని గేయాలు పాడవచ్చును. కొన్నిటికి “సాహిత్యము” కుదిర్చి పాడవచ్చును. లయమూలేని ప్రాసము. బంకుపల్లి మల్లయ్యశాస్త్రిగారు పద్యాలకు రాగతాళాలు ఏర్పరిచి పాడతారు. పౌరాణికులు చూర్ణికలూ దండకలూ పాడతారు. కవికొండల వెంకటరావు వచనమే పాటలాగ పాడుతాడు,

కొంతమంది వదాలు దిక్కులేముగా ఉదహరిస్తున్నారు.

* రాగిణి *

చూడ చూడ నీరూపము

సుందర మై యొప్పు దేవ !

సాక్షి సాక్షి నీ వలపున

సాలి కరవశత కిందును.

వినగ వినగ నీనామము

వీనుల వింగాను నాథ !

చనగ చనగ నీజాడల

సౌఖ్యము మునుముందె లోచు !

తలప తలప నీలలు

తనువు పులకరించు స్వామి !

వలచి వలచి దేవ, నిన్నె

వంత లెల్ల మరచిపోతి !

* నాట్యసుందరి *

ఆడవె ఆడవె అన్నుల మిన్నా,

ఆడవె లేనడు మల్లలనాడగ !

ఆడెడు నీవడు మందము గాంచిన

అల్లాడవె జేమిను లోకంబులో ? ఆడవె

పాడవె పాడవె భామామణిలో

పాటలాధరము బాగులు గుల్కగ. ఆడవె

వలుపుజుట్టు నీపాటలు విన్నగా

కరవశగాడే కృత్తియెల్లగా ఆడవె

అనంతరాజు అప్పారావు

* అభిసారిక *

గాలియడుగుల నెవరికోసరము

ఓనెనానాళిలా,

కదలి వచ్చితి నీ నిశీధమున ?

గాలియడుగులు ఘల్లునునుననియొ

ఓవలపుగాణి,

శేలగైకొని మెల్లన వడచెదవు

పులుగుతులుము తటాక నీచనుచు

అరగూర్చి గూళుల

బలుక, తరవున దెసలు గాంచెదవు

నిలిచి యే మని యాలకించెదవు,

నీయడుగు నడికే

ఉలికిపడి యెవరనుచు మరలెదవు !

శ్లోకెన్నెల నీ నాకూలులు

మైపురినిగ్గులు

జలియగావని యూహనెచ్చెదవు.

నీవు నడచెడి బాట మెల్లదల

వ్యాపించు గొడవు

దావు లెట్లులు గెప్పిపుచ్చెదవు

ఓ మాన్యరాలా

నీ విహారము బయలు కరచెదవు.

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

* నాట్యీ మురిసి నాట్యురే *

యెంకి హుటి పిల్ల లేదోయి లేదోయి

యెంకి నానా కింగ రాదోయి రాదోయి !

మెల్ల పూనలపేరు

తల్ల పూపులపేరు

కల్పెల్ల శేనాలు

కనగాచినే కాలు !

యెంకి...

నెక్కిట నీన్న మచ్చ

నెపితే సాలదు లచ్చ !

వాక్క నవ్వే నేటిలు
వాణ్ణర వోయిదూరాలు ! యెంకి...
వదమూ పాడిదగలు
పాపాలు పోవాల !
కలలూ నెప్పిందాటలు
కలకాల ముండాల ! యెంకి...
తోటంతా నీకల్లు !
వాణ్ణి నీకటి నుయ్యలు !
కూటి కెరిగే గుండె
గుబగుబమూ... బయిమె ! యెంకి...

రాసా రింటిక్షన
రంగు తెచ్చే పిల్ల !
నాసామ్మ - నాగుండె
నమిలి మింగిన పిల్ల !
యెంకి వొంటి పిల్ల రాదోయి లేదోయి
యెంకి నా వొంకింక రాదోయి రాదోయి !

నందురి నువ్వారావు

* గొళ్ళ పల్లెయి కూతురు *

గొళ్ళ చెల్లాయి కూతుడు
కడు చక్కం దని చూతురు !
దాని కళ్ళు నీలిగుళ్ళు
దాని కళ్ళు మొగలి ముళ్ళు
దాన్ని కలకరిస్తే వళ్ళు
మోహనా గగురు పుళ్ళు ! గొళ్ళ...
వెండి వజ్రాణం మొలకకు
సన్నాగాజలు చేతులకు,
మెదడు వేసిం దీ తీరు
పిల్ల కానూలా చేరు ! గొళ్ళ...

కల్లు కన్నా రుసి కలుగు
దాని పెదిమె కెంపు వెలుగు
దాని చేతి నీలు కొంటే
సార్గా సాక్య మేమి టంటే! గొళ్ళ...
డబ్బు లిస్తూ వున్న వేళ
దిట్టరి వాడైన తాళ
లేక రాగిదిళ్ళ బదులు
వెండిడబ్బు లిచ్చి కదులు ! గొళ్ళ...

అదని కాపిరాజు

* జీవనగీతి *

జీవన మొకసన్నజాజి
చిన్న మొగ్గ కదర !
దినదినమును జ్ఞాన మనెడు
తెలి రేకులు విడుచు !
జీవన మొకటిట్టెతోచు
చిట్టెనుబ్బుకదర !
చిరు నగవను ఇంద్రధనుసు
సింగారం బొసగు;
జీవన మొక తెరచాపను
బోవునావ కదర !
మోక్షమనెడు పారంబును
పొందజేయు తుదకు ;
మృదు మధురము దాని తేనె
సదమలంబు దానిచినుకు
వదలకుండు దాని గాలి
స్వచ్ఛందము జీవనంబు
సౌఖ్యదంబు జీవనంబు
సాధకంబు జీవనంబు
జీవనమదియేలా యని
చింతజేయబోకు.

కవికోదల వెంకటరావు

* భారతజనని *

ఓ భారతజనని

విషయసన్నివిహారిణి

ఓ!

స్వతంత్రీకరణ స్వచ్ఛాదులు

కంకణకటక కలాపిని !

భవదాశ్రిత వినయవ్యాదయ

ప్రపంచలానురాగ మేము.

ఉదయాచల సామ్రాజ్యం

వదపాటల శేషమేము.

ఓ!

తావక సేవకజనతా

వికసిత చిత్తమోదము.

ప్రాభాతానిలకీరల

వత్సంచల వరిమళమూ !

ఓ!

కవిగాయక త్రుతార్థిక

కంఠకమ్మిగాన మేము.

దిశదిశాంత నవ శిశుగం

దివ్యగీతి కామృతమూ.

ఓ!

ఇదే స్వతంత్ర భరతభారత

సమయ సమర శుభోదయము,

ఇదే జగతి కల్యాణం

త్సవతాండవ కలకలమూ !

ఓ భారతజనని.

దేవులపల్లి కృష్ణకాశీ

*

ఓ మానవోత్తమా

ఓ వీరమూర్ధన్య

ఓ యమృతభాసమా

నోన్నత ప్రేమసామ్రాజ్యక చక్రవర్తి

స్నేహశీలి !

నీహృదంతికములో

నిరుపమానాభాత

రత్నాకరమూల్య

రాగసంపద మొరయు

నీయాశ యమ్మనో

నిర్మనోత్పంగ ది

వ్యాకాశసాకాశ

భాగ్యరాసులు మొరయు !

ఈయశుస్థిరులతో

ఇరులతో రోదలతో

సాదలతో ఈమాన

మృదులవాసనలతో

విసముతో స్నిగ్ధతో

కొనగు జేషయలతో

ఈపాట బ్రతుకు నీ

శీపాటిదోయి, నా

నచ్చునీ

నచ్చునీ !

దేవులపల్లి కృష్ణకాశీ

* ఉపన్యస - సంధ్య *

ప్రాచీనకళయ చిట్టి

బొమ్మపెట్టడు చాల

మాయ మర్మము లేని

మంచు చల్లనిచూపు

కొనలం దుషుకన్య కోర చూచింది

వనలం దుషుకన్య పారువోయింది

కొడుకు కోదండ్ర ము

కుటు గ్రహించెడు చాన

మూర్త్యమూర్తి కళాంత

మధువు లూరెడు కంటి

కొనల సంధ్యాదేవి కోరగించింది

వనల సంధ్యాదేవి భక్తిమోసింది

విక్రవాధ సత్యకారాధన

* అగ్ని కణాలు *

ఈమాయలోకమే

ఈశ్వరుని రాజ్యమా
మాయనాదీ కపి

మాట బొంకోయి
కడుపుమంటల కింత
గంజయైనా లేని
చిరుత బిడ్డలగోల
భరియింపగా లేక
ఉరి పోసుకో నున్న
నిరుపేదయిల్లాలి
గుండెలోపలి యగ్ని
కుండమ్ము నీపీణ

చల్లార్చునా ప్రకృతి

చల్లార్చునా ? కపి !

ఈమాయ...

కర్త లేనేలేని
కలుషప్రపంచమ్ము
ప్రణయ రాజ్యమ్ముగా
బ్రమసి పాడెద వేల ?
కరకుగత్తుల చాల్చు
నరహంతకుల యింటి
బానిసై భూదేవి
వడియుండ నీవేళ
కష్టజీవులమేని
యుష్టరక్తము బీల్చు
ధనికునకు దైవమే
దాసు డయ్యెను నేడు ఈమాయ...

తురగా వెళుటరాదుయ్య

* ఏరహిణి *

ఈ వలుగు పాటలే

ఈ గాలి తేటలే

విరిసికొని పోవు నీ

విరజాజనవృతే

నాయెడద దహించుచు

ననువేదురుల ముంచు

నచ్చెలీ నచ్చెలీ

నేనెటుల జీవింతు !

ఈయగమ్య వధాల

నిటులె రోదించునా ?

ఎడలేక మ్రోగు నా

యెద నాపుకొందునా ?

అతని అడుగులజాడ

కై పరువు లిడుదునా ?

అంధకారము భావి

కై నిరీక్షించునా ?

ఈ తలపు బరువుతో

ఎద కాల్చు కోర్కెతో

ఈ నిరాశైక ప్ర

వాసజీవితముతో

ఈ భాద్రపదరాసు

లే రీతి వేగింతు !

నచ్చెలీ నచ్చెలీ !

నే నెటులు జీవింతు !

పురిపండా అప్పలస్వామి

* స్వప్నము *

నిదుర పోయే యెడ

బెదరుచూపుల గోసి

నినదించు జలదాల

నీలిమనే లేపి

అడుగుజాడల మార్గ

వాసవమె వాసింప

మాయమైనావె నా
మధురస్వప్నంబా !
మునిచిట్టల తాళ
మెది యద్విధు నా
శరవరీ గర్భాన
సలుకరించిన వెలుగ
మోగని గీతాల
మూగ సోయగంబ
కూలి పోయే మొదద
కునిరాగము నీయ
అడుగంటి ఆశ్రయము
యగరు ధూపము నీయ
నీడలో వెలుగునై
నిలువున పులకించి
చీలితమి పుష్పించి
జలుగుచీకులు విరియ
చెలియ కను మోహమై
శరవరీశాంతిని
కదలు చీకటి యలల
శిథిలంపు నురగ
మాయమైనావె నా
మధుర స్వప్నంబా !

క్రీరంగం శారాయనబాబు

* గీ త *

కెంజాయ కిరీటముగా
సంజ జగతి పాలించెడు
ఒరులే లేనిది ప్రకాంత
సరస్వముజ్వలకీరము,
నాలుగు దిక్కుల గాలులు
తొలురవలె అటలాడు,

అలివిలి శేటల పటల
వలె తిరిగిలు ముర్దురించు.
ఈ సౌజ శరీమళియ
ఇమక సేవే చాలును
నీలో నీవే నీతి
కాలాపింపుము నోముగి.
గాలులె వినుతే, గుళిక
గాలును వినుతే, మీటి
నో నీపాప గడుక్కొను
జాగలు జన్మించి వినునుతే !

క్రీరంగం శ్రీనివాసరావు

విన్నెలలో బయలులో వెలుగు జాబిలి నై
యపును నను నొనుచుకొనె !

విద్యుం !

మొపును నిన్నాడిచిన !
మునిముసేనప్వ విరికొసల సందిశ్శలో
నాక్కి-నానినన నేను
నానిన

నాక్కి-ముద్దాడినాను :

తలిరుచొంగుమూల లోకల మంచుదినుకునై
యల్లెల నాడినాను
మెల్లగా

నలు బొడ్డి కలసినాను :

నాయడుగు తొవనే నాట నెన్నో మల్లె
లెలుగల్గి పాడుకొనెను
పికములు

పిలిచె పాటల లోకము.

క్రీరామచంద్ర అప్పారాయ బహద్రు

*

పెందలకడ రారా !
 సుందరుడా! సురపొన్న నీడలో
 చందురునకు చాటుగ నిలుచుందును
 పెందలకడ రారా !
 సందెచీకటుల జడలో రిక్కల
 బాజిమొగ్గలను తురుమకమునుపే
 పెందలకడ రారా !
 విందు గుడువ బరుగిడు విహంగపతి
 వెనుక వెనుకగా వేచియుండెదను
 పెందలకడ రారా !
 వందిరిపై సంపెగలు కోసి నీ
 పై జల్లుటకయి భద్ర పరిచెదను
 పెందలకడ రారా !
 సుందరుడా! సురపొన్న నీడలో
 చందురునకు చాటుగ నిలుచుందును
 పెందలకడ రారా !

కుండుర్తి నరసింహారావు

*

ఈవేడినిట్టూర్పు
 లెందాక మసలునో
 ఈవిశ్వ మవ్వని
 నందాక తొలుచునో
 అంతవరకే నే న
 నంత సామ్రాజ్యంపు
 టానందరేఖలో
 హరియించి పోగలను.
 పోనిచో - విశ్వవీ
 నానిస్వనంబులో

నెనసి నానిట్టూర్పు
 లెగయించి పొగలించి
 మన్మథనూనరసార్ద్ర
 మాధురీలహరితో
 ప్రాణవాయువుల వి
 లీన మొనరించెదను.
 నాకేల కాకున్న
 ఈలోకపుకబాధ !

కొమరవోలు నాగభూషణరావు

* గజ్జలందెల పిల్ల *

గజ్జలందెల బాల రావే
 రవ్వలై రంగైన పిల్లనగ నీవే. వల్లవి.
 మేఘాల వన్నెగల దేహమే నీది
 మెరుపుగల తళుకు మను
 కళ్లు కలదానివి. అనువల్లవి.
 నామనసు మబ్బులో
 మేఘమై కమ్మూపు
 నామనసు మెరుపులో
 తీగవై పాకాపు. నివృత్తి.
 మబ్బులో మేఘాలై
 మేఘాల నీడలై
 మెరుపులో తీగలై
 తీగలో తళుకులై
 తెల్లతెల్ల వెలుగులై. వ్యవృత్తి.
 గాలిలో వైకుంఠపాళిలో
 నల్లవి లాలిలో
 పుష్పాలచాలులో
 పుష్పశృ కేళిలో
 మాధుర్యమున జారు
 వైమంచుచినుకు లై

పూనీరు సోనలై
 కలకండవానలై
 పీయూషధురములై
 సెలయేన్ల జంటలై
 లాల్ల లల్ల లల్లల్లల్ల
 లాల్ల లల్ల లాలాల్లల్లలా
 పరుగెత్తుతూ పైకి
 నురుగెత్తునూ ఏక
 జీవమై సాగరమీరమై
 శ్రీరసాగరశయన
 మూర్తులై వాసంత
 జీవులై చిరునవ్వు
 పూకలై యుదాము
 చెంగలవ్వు నూగారు
 నునుపులే చెక్కిళ్ళు!
 సంజ శివజాయనా
 మందహాసాలు
 నామనస్సరసులో
 కలువవై వెలిశావు
 నాహృదయ సంజలో
 శివజాయ వై నావు
 కొలనులో కలువలై
 కలువల్లకన్నులై

X...

అనుచున్నది

నివృత్తి

సంజలో శిరగాలై
 శిరగాల చినుకులై
 సనసన్న మినుకులై.
 కాటిలో శ్రీశైలవాటిలో
 కైలాస వీటిలో
 రాత్రిలో మిళితమై
 ధూళిలో దహనమై
 జీవితమూనమై
 దివ్యమా శ్రీశైలిలో
 శ్రీశైలులే పెద్దన
 గోపారు జ్వాలలై
 జ్వాలలే సైగద్వి
 వజ్రాల వెలుగులై
 కుండశిట చిటకటల కదములనో
 నృత్యాలు దొక్కునూ
 మృత్యువును మింగునూ
 ప్రణయశంఖాల గర్భమూ
 సోంకోరాల నూదర్శ
 నారీశ్వరుల యదైవత మాదాము
 గల్లలందెల కాల రావే ...

నివృత్తి

శిష్ట ఉమాదేశిక.

3

గురజాడ అప్పారావు రచించిన “నీలగిరిపాటలు” “పూర్ణమృగధ” మొదలైనవి
 ఆధునిక కవుల వదాలలో మొదటివి. తర్వాత బసవరాజు అప్పారావు చెప్పిన కీర్త
 నలపల్ల వదకవిశ్వానికి ప్రతిష్ఠ పెచ్చింది. ఇతను శ్రీవ్యంకంశో పాటలు పాడు
 తూవుంటే ఎంతో జోయిగా వుండేది. చిలపారి ఇతనికి అభిమానరాగము. బేబీ,
 స్వేచ్ఛ, ఇక్కి, జేకథక్కి - వీటిని గురించినపాటలు ఎక్కువగా చేశాడు. చింత
 దీక్షితులు గేయాలలో చిన్నపిల్లల భావాలు, ప్రవర్తన, ఇష్టానిష్టాలు మొదలైనవి

ముచ్చటగా ప్రతిబింబిస్తవి. దువ్వూరి రామిరెడ్డి ప్రేమ, వైరాగ్యము, సంసారమును గురించి పాడినాడు. అడవి బాపిరాజు పదాలలో గ్రామీణుల జీవితము, కష్టసుఖాలు కనిపిస్తవి. నండురి సుబ్బారావు “యెంకిపాటలు” విశిష్టమైనవి. యెంకి అనేపాత్రను సృష్టిండ్డమే కాకుండా సుబ్బారావు పదానికి పట్టుగొమ్మ అయినాడు. పదకవిత్వము లో యుగాంతరము వచ్చింది ఇతనివల్లనే. ఎన్ని “గాలిదుమారాలు” రేగినా యెంకి పాటలకు ఏమీ చలనములేదు. మధురకంఠముతో ఇతను పాడుతుండగా విన్న వాళ్ళంతా ముగ్ధులయిపోతారు. సంగీతవిద్వాంసులైన పారువల్లి రామకృష్ణయ్యగారు స్వరలిపి కల్పించినందువల్ల యెంకిపాటలు “కృతులు”గా పరిణమించినవి. కవికొండల పెంకట రావుపాటలో ఒకటి ఉన్నది, ఒకటి లేదు అనడానికి ఏలులేదు. సమస్తమూ కనబడు తుంది. మానవభావాలే కాకుండా పశు, పక్షి, నదీ, పర్వత, సముద్రసందర్భాలు కనబడతవి. దేవులవల్లి కృష్ణశాస్త్రి గాయకుడు, శిల్పి, కవి కావడముచేత ఇతనిపాటలు సానబెట్టిన వజ్రాలవలె ఉంటవి; దుఃఖము, భక్తి, ప్రేమ, దయ, దేశభక్తి మొదలైన విషయాల్లో ప్రకాశిస్తవి. “మహతి” అనేపేరుగల ఇతని పదసంగ్రహము గొప్పది. విశ్వనాథ సత్యనారాయణ పాటకుడు. ఇతని “కిన్నెరసానిపాటలు” చాలా జనరంజక మైనవి. వీటిల్లో ప్రకృతిశోభ యెక్కువగా ప్రతిఫలిస్తుంది. శిష్టా ఉమా మహేశ ప్రతిభావంతుడు. సంగీతజ్ఞాన మున్నవాడు. పాటలలో కొత్త అంశాలు కల్పిస్తున్నాడు; అబద్ధమైన పద్యరంతమూ రచనలలో ఇముడ్చుతున్నాడు. సర్వతోముఖముగా పరుగెత్తుతున్న ఇతని బుద్ధికి లక్ష్యముకాని విషయము లేదు. ఇతని పదసముచ్చయము గొప్పది.

కవులు నవీనమార్గాలు కల్పించుకొని గీతికావ్యాలు, రూపకాలు, గీతాంజలులు రచించి, మన సాహిత్యానికి సంపదలు సమకూర్చుతారని నా విశ్వాసము.

తెనుగుభాషలోని ' పదములు '

అడవిము రాయలరాజు

పదమని పేరుతో ద్విపద కావ్యమువంటి కొన్ని గ్రంథములు ముఖ్యముగా శూద్ర జనముచే నిత్యము పాడబడుచు జనరంజకము పరియుచున్నవి. వాటిలో ౧. గంగా వివాహము ౨. కుసలాయకము ౩. బాణాసురయుద్ధము అనునవి విశేషముగా జనాదరమును బొంది పేరుగాంచినవి. ఇవి శేవలము జానకదుల యువప్రాయబడినను, వీటియందు రచనావిషయమున పెక్కు లోపము లున్నను, కవిత్వముని చెప్పదగిన గుణవిశేషము లిందు, లేకపోలేదు. నిత్యయుముగ కవిభ్రమగునుగూడ దలయుట జేయు మనోహరము లగు రచనలు నచ్చటచ్చట గాననగును. మీద బ్రష్టిన గ్రంథములలో నొకటి యగు "గంగావివాహము" ను రచించినది బట్టలనేతయే వృత్తిగా గల సాలెకులస్థుడగు కనకాడ సత్యానంద యనునాతడు. విశాఖపట్టణమండలములోని మరువాడ గ్రామ మిగని కాపురము. ఈతడు 18 వ శతాబ్దములో నున్నవాడు. ఈతడే యీ పదకవిత్వమునకు ప్రథమాచార్యుడుగ గనబడుచున్నాడు. తనకవితను పదముగా సాగించినందులకు గారణ మిట్లు కృతీకర్త విన్నవించుకొనుచున్నాడు:-

" సరసపద్యంబుల సత్కవుల నుతియింతు)

పదముగానే తెల్పి పాఠింతు నిన్ను

జగతిలోపల నర స్థవము సేయక నేను

నీ కంకితముజేతు సాకవిత్వంబు.

సారంగధరచరిత, కలకంఠయుద్ధంబు

కరక నీకృతీకేసి పాట పాడితిని

కడుభక్తితో నిత్యమ గంగావివాహంబు

పదముగా నేఁ గూర్చి పాట పాడెదను.

ఈతడు తన కవితచే విద్యార్థిగామును మెప్పించునని కార్యమునకు బూనుకొన్న వాడు కాదు. శేవలము జానకదుల యువయోగముకొరకు శ్రీరామాంకితముగా పాటలుపాడి తరింపనెంచిన యల్పసంతోషి. ఆకారణముచేతనే యిందు కొన్ని కొన్ని

భావవిన్నూర్తి నలరారు బీవభాష, వ్యావహారిక భాషయే యానటంచు
సర్వవిధముల లోకాన జాతినాపు, పండితశ్రేష్ఠు లాశ్చర్యవార్ధిమునుగ.

విద్యయే ముక్తికి విమలసాధనముగా, నిరతమ్ము గృహినల్పు నీదువృత్తి
వాఙ్మయ సేవయే భావిశుభోదయ, సాధనమ్ముని యెంచు నీదుభక్తి
భాషాభివృద్ధి నీ పరమతపంబుగా, జేయుచుండెడి నీ యమేయరక్తి
నిండోలగమునందు పండితప్రకరముకా, సాధింపగలుగు ప్రచండ శక్తి
ఆంధ్రభాషాప్రవాహమ్ము నభిలదిశల, ముంచితేలింపె నీదు రసాంచలంబు
సాటివత్తుర నీదువాగ్ధాటి కెనయ, తెనుగుతల్లికి మలికాన్పు టనుగుబిడ్డ !

నీవల్లనేగాక ! నీవంశమెల్ల వి, ద్వద్వంశమనుకీర్తి బడయ గలిగె !
నీ శ్రమిచే గాక ! మా కెల్లరకు నాంధ్ర, భాషయం దభిరుచి పరగ గలిగె
నీ పోజుచేగాక ! నుప్రసిద్ధాంధ్రభా, షాయాంశ కెనలేని శక్తి గలిగె
నీ పాండితియే గాక ! యేపండితులకైన, ప్రాప్తైన మార్గముల్ జూపగలిగె
ప్రాజ్ఞపాండిత్యసురభి సంపూజ్యమాన ! తరుణి వాక్సతీగర్భముక్తాఫలంబ !
గిడుగువంశాభిచంద్ర ! సత్కీర్తిసాంద్ర !, లక్షణోపేంద్ర ! వేంకటరామచంద్ర !
చందునకు నూలుపోగనుచందమునను, నందుకొను మాదుభక్తి పుష్పాంజలులను
శ్రీమహావిష్ణు వెల్లప్పు డోముగాత, సేమములగూర్చి వేంకటరామ ! నిన్ను.
తమవిద్యామహానీయశేముషియె, త్వద్వంశమ్ము విదవత్స వం
శముగాజేసెడి నందుకోడలగుటల్ జన్మించుటల్, మాన్యమా
తమ భాగ్యమ్ముననే, పాసంగెనని, యత్యంతమ్ము సద్భక్తి మై
మిము బూజించుచు నుండువార లిదె, లక్ష్మీశారదాంబానతుల్.

గౌతమీరవిఖ్యాతచారిత్రికా, ఘనపుణ్య మి విట్లు గంటివేము !
మదనగోపాలసమ్మాననక్షేత్రంబ, వైయున్నఫల మిట్లు లందితేము !
ఎలమి మార్కండేయునిలయమై యుంట ద, తృల మిద్విధమ్మున బడసితేము !
కవితల్లజుల డిరి గౌరవించుదు వన్న, ఘనకార్య ఫలమిట్లు గాంచితేము !
ఆంధ్రభాషానుశాసనాధ్యక్షపిరుమ, “రామమూర్తి”ని నీవిట్లు ప్రేమజూడ ;
ఆంధ్రభాషావధూటివివారసీమ !, రాజరాజనరేంద్రపురాభిధాన !

శ్రీరామమూర్తికి తొలి జోహారు

శ్రీరామమూర్తికి తొలి జోహారు

ఆంధ్రు నిపుడిపుడు తమమహాపురుషులను గుర్తించుచున్నారు. భాషా నేతరులైన రూప చెండ్లను దువ్వె
యన్నారు. చెండ్లను, పండ్లను పక్షిలు గభమునై నువ్వెయి ద, భక్తిని, భావము, అజలని అందునది
గభము, లోనిదానినూ, నేలమీదిపాంతుకుటలను అని పుట్టింది 'మూడు మా' కను నీపంతుము
లకు బాంతుకు నవ్వెని తెలిసి చక్కని ఒకరంగీతిగ నుండు గాకని అనువాదము నుండు నవవృ
దతుమును పొందినను. పునుకీంసుగిని పుట్టి నుండును, చెండుకంసును, పండుకంసును గలగభర
భావమును నే నిపుడు వినుకొంటున్నాము. కాని నేను తెలుగులచేతులనుండి ఎరుగుచెండులను పండు
లను అందునది భావము, భాషా నేతము, భాషా నేతను పుట్టికొనిన కృత్తిక క్రియా, అంభోక క్రియా, అని
పుట్టించుచుంటిని. అంభోకమునకు అనువాదమునూ తెచ్చుటకై క్రియించిన గభానాథాధ్యక్షుడు
శ్రీరామమూర్తి నేను చెండ్లను పండ్లను అందునకు నువ్వెము నీపుట్టి తెలుసుకొనుచున్నది.

శ్రీరామమూర్తి అంభోకభావము విశేషమైన నేత పనిచేసిన అంధుగ్రులకు మార్గం అంధుగ్రు అం
దగా తెలుపకల్గినది. అంభోకభావమునకు నేతపనిచేసిన గంతును అంధుగ్రు అంధుగ్రు. వీరిలో
కొంద నేతలుగా నే ఉండినదిని సత్కారముల కందిరి. కాని నేతకును నేను సత్కారములను శ్రీరామ
మూర్తి నేతకును కృత్యానమున్నది. ఇతడు బహుసంస్కృతకృతింధములను—గర్వకాశేమి ఒకప్పుడు నేమి—
తెలిసింపలేదు. అకుకకమును, - ఇంక భావమును, నేతమును ఉన్నను నేతకున్నను—గభానాథులకన్న
మును, సభలంగు గుడిపింది చక్కని కాల్యమును గర్వకాశేమి. గంతునుబంగారు అలంకారములను
చాల్చలేదు. శ్రీరామమూర్తి కరలలు వాల్చుచున్నది—కాటములు నిభంపలేదు. పక్షిని చూపింధములను—
వీటిగక పక్షిని చూచుకొనను—వాల్చుచున్నది. గోబూదికథలు వాల్చుచున్నది. కాని, భావము భాషా నేత
సరిపెనాడు. అట్లునిక, సాగస్యమును నీతకు నిర్లభానాథులదని తెలుపను. సాహిత్యప్రస్థానమునే కలది
భావమునమున భావము చూచునది తెలుపను. భావము లేనిసాహిత్యము నీతకు నేలేదు. లేని
భావము నీతకు అట్లుకొనిరాలేదు. భావమునుండి కర్వకదిన సాహిత్యమును తెల్లగిందుటకును,
మునుగుతెరలంగును, ముండ్లపాదలంగును ఇనుకొనినభావమును చూడకుండుటకును ఈనడు సభము
గట్టెను. ఒక్కడు గునకము చేచూని కట్టాములనుండి గుట్టయై నిలిచిన మూఢసంభ్రదాయమును
కృత్తులై పూనుకొనుటలే, ఈక చెంఠేని కృత్యకదనలనీకపును.

కాలకాశీనియట్లు భావ చరిత్రనుతెనని గుర్తించిన నేటిఅంధుగ్రులలో శ్రీరామమూర్తి కృధముడు.
మననీతలో విశేషముగా భావ శాసని భావమునకు అడగము లభించినది కాదు. భావమునుండి చిరిగి
చిందరమైనభావ మట్టుచిందిగుండ్ల నేతికయట్లు నిరర్థకమైనదని ఎంకలో గుర్తించలేదు. మూడవకాశిని
పునర్ధరింపగలభావములను వివిధభాషా నేతరులు కృత్తికై తెనకల్గిరి. గటెలవ (Goethe) ఇక్కనీ
పునర్ధకృతి మందినది. పూర్తికావ్యకవికలము ఇంగ్లాండునకు నేలుదూపు నిచ్చినది. వాల్టరు రూసోలలేభి

నులు పొన్నునీ పకు స్వాతంత్ర్య మిచ్చినవి. వంగీ ములరచనములు రామమోహనునిస్వందనమునకు గుఱ్ఱములైనవి. ఆంధ్రులను లేపి నిలువంబెట్టు భావములుగాని, మనుష్యత్వదయనందును, సృష్టిచిత్రములందును అంతర్వాహినులట్లు ప్రవహించు ఉద్దేశములుగాని తెలుగు గంటములకు దృష్టోచరము కాలేదు. బండెడుసమాసములందు కొంతకృంగారము నిరికించి ఎగుడుదిగుడు త్రోవలందు మనకవులు పలుకు ఆంధ్రపారస్వత్యమును నడిపిరి. సంస్కృతమందలి ఉద్గ్రంథములను తెలిగించిరి. తియ్యని స్వరమున “తంగాన !” యనిరి, గంభీరస్వరమున “భభాభి !” యనిరి. కాని స్వతంత్రమైనసాత్తును భావమందు కనుగొనలేరె. భాషాస్వాతంత్ర్యమునకు తా వొసగరైరి. ఎన్నియద్యయములందైన ఆంధ్రులు “అల్లలబీరా !” యని ఎగిరి గంతుచేసిరిగాని సారస్వతోద్యయమున పేమలెటులవలె ఊగినలాడిరి. విభూతిలేఖలయొకవడిని కలములు తిప్పిరి. ఒరవడివెనుక లేగదూడలట్లు చరించుటేగాని, ఒరవడిలో మున్నుతీర్యమును గ్రహింపరైరి. తలయెత్తి, నాది యనువాక్యము చెప్పరైరి. నిలిచి ‘ఈభావము’ నాబొద్దనుపృథ్వియందు దుద్భవించిన దనరైరి. ఛందశ్వాత్మ్రమును, వ్యాకరణశాస్త్రమును దిగ్మింగి లక్షణయంతముగ, కవితలేనిపంక్తులను, జీవములేని పద్యములను, విసరి ‘తథాకాంతో!’ అనిరిగాని బ్రహ్మాండమంతటిభావమును చదువరియననుచు చొప్పింపరైరి. పిండికట్లును, పంగనామములును భావబంధుకములైనవే కావచ్చును. కాని యింతపిండిని, ఇంతకున్నమును-పూర్వ మెవరో పూసి కొనిగని చెప్పి-భాషాసతికి పూసి “జే! జే!” అనిన సారస్వతాంగన సర్వాంగముదరియై చూపట్టువా! కాలుము ననుసరించి స్వేచ్ఛ-ఇచ్చెనిహారమును కాదు-నీయక, భావకు తిమ్మోలెక్కించినచో, అది ఒకయడుగైన కదలబాలువా! ముండ్లపుంతలందే నడచుచు, పాతకాడియందే మనసు నిలుపుచుండుటలే, సర్వతోముఖమైన జాతుద్వరణమునకు వలయుభావములను ఆంధ్రులు వ్యక్తీకరింపలేదు. ఈయుద్ధగణమునకు వలసినది సంపదలము, సమధికమగు గమనిక. స్వాతంత్ర్యమనిగాని, జాతుద్వరణమనిగాని, భాషాస్వరాజ్యమనిగాని, భావములకాంగ్రెసనిగాని పెడబొబ్బలు చెట్టుక, భావయందలి సంచలనమునకై శ్రీరామమూర్తి చెమటలొడ్చెను.

భావగానిభావను తెలివంటుటకును, భావముయొక్క కుత్తుకబట్టి దురంతమున కొడిగట్టు స్థూలకాయభావ మచ్చుచుపుటకును, నిర్జీతుకముగ వెలివడినభావను సంఘచందు పునరుద్ధరించుటకును, భావయందు స్వాతంత్ర్యసిద్ధి జూపుటకును ఈతడు నిద్రాహారములకు తిలోదకములు వీడెను. తెవులును చంపికదా నెద్యుడు తోగిని నిలిపి, వీడవ బలమునకు మం దొసగును. రుద్రునివని యుగిసినగాని, విష్ణు పునకుగాని, విధికిగాని పని యేముందును ? యయుధానవిజృంభణము ముగిసినపదపగదా విరాటపర్వముగాని, దుర్బదకత్తికిగాని ధర్మక్షేత్ర మగుకర్మక్షేత్రమున పనియుండును ! ఒంటరియై పాటుపడుచున్నందున, శ్రీరామమూర్తి దుద్రుక్రియకే అర్థకతాబ్దమును నెచ్చించెను. తక్కినరెండుపనులు ముగిసినగాని ఈతనిభాషానిర ముగియదు. నేడు భీష్ముడై యున్న ఈతనికి శంతనవర మేమైన ఉండకపోదా ?

శ్రీరామమూర్తిని రుద్రుడనుటకు ఎన్నోనికారణము లున్నవి. పోనుపోను మనకే కారణములు పొడగట్టుచునే యుండును. రుద్రుడు తతపి. శ్రీరామమూర్తివంటి పట్టుదలగలతపసి తెల్లలందు మలొక్కరుడు లేడు. ప్రపంచమనంతకు నిదురపోవనిచ్చి, దిసంతులుగొట్టు దివివీపమునకు గర్వభంగమొనరించిన యోధు డీతడు. కలకాసనులనుండియు, చెవపుర్వులపొట్టలనుండియు, బూజొడ్డిన

కాటియావలనుండియు, శతాబ్దములలోనుండి నులనుండి యు తెలుగునూటల ఉన్నదిని, తెలుగుకర్తల మోమును, తెలుగుపదములపర్యాయమును, కాలక్రమమున వ్యభిచారియగునైన తెలుగున గోచరించినమాత్రముల మాటే నేటి తెలుగుకర్తల మాత్రమునకు అనివార్యమని నిరూపించుట కిందు పడిన పాట్లు అనివార్యమనియును. తక్కిన భాషలందరి పదాలను నిరూపించుటకు ఇది దాయాసారస్వతములను తరిది వానినందలిలక్ష్మిని తనభాషలక్ష్మి చేసికొనకపోయినను, తనభాషకు వ్యర్థనిగ్రహణమునకు వలయుపాఠ్యమునకు ఒకలసాహిత్యము కలది. నీటి నెలదికి నీటి నెలదికి వచ్చుచున్నది. ఉచ్చారణమందు తప్పులను గాటికొనకపోయినను, ఈవిధమైన భాష వ్రాసుటనే నెలుగుదును. మూలకల్పములు వాడుకమాట లెట్లుచున్నవి నిరూపించుటకు నిమిత్తమనివదముల నీరుకు పుట్టాదుట నే నెలుగుదును. పాఠభాషలలోనుండ పాఠ్యములనుంపాదించి మరల తమ క్లమము వదువుచుండగా నేను చెప్పుచున్న వింటిని. అన్నిభాషలందరి పదాలకర్తృత్వము నీటి చేరువుచున్నట్లు నే నెలుగుదును. అక్కడనున్నదేని పదభాషను గూడయులగా నదికి భేదించి దానికి వ్యాకరణమును, నిఘంటువును నీరుకు చాచియుట నేను కాంచితిని. దానినికొనరాదుకాదు క్రిమినీతిమూలములను, నాకు మిగులుగూర్చుకున్నది అమూల్యమునకు వ్యాకరణమునాదును అన్నిభాషల నేమిప్పుడు కావించిన యన్నములం దించుకొన్నాని వానికప్పుడు అన్నిభాషల క్రిమినీతిమూలములను, నీటి చేరుచుంది అనినతో కొన్నిభాషలు అన్నపుడు నేను మిగులు మునీతిని. భాషాభివృద్ధి నీరుకు భాషాభివృద్ధి మునీతిమూలములను తనమనము నిలబెట్టును, భాషాభివృద్ధి వ్యాకరణముల నెలుగుటకు అవలంబించిన క్రిమినీతిమూలములను అన్నిభాషలలో నుండి ఈవిధమైన పాట్లను చెల్లించును.

"Style in the man" అని Newmanకు "Style is psychological" అని Dequincy యును తెలిపియు తనవర్ణనమును భాషాభివృద్ధి కాదును క్రిమినీతిమూలముల నీరుకు నిరూపించియున్నానో కాదుగ నుండెడిది. తన నిత్యభాషను చెప్పి, సోకరాటిని చాచియుట నే నెలుగుటకు ఈవిధమైన మొదలుండెడితో, అంధభ్రష్టమందలములకు నీటి చేరువ నునీరుకును, ఈవిధమైన అడుగులకు నుడుగు లుండెడిది. తననిత్యభాషను తెలుపక - ఈవిధ భాషాభివృద్ధి కాదు మూలనిగ్రహణమునని నేను తలపను - ఈవిధమైన పాటల నీరుకును, మూలమైన మున్ను చాచియుండుటను నాటుటకును, భాషాభివృద్ధిని "మిమికర" నీ ని పలువులు అనినది. ఇందుమించు అందల కవులవారల ఈవిధకర్తృత్వముల చెవికొనినది. "నేనునువానినిగ్రహణములందే నేనునుగ్రహణములందే ఇది తక్కినవారి వారలమూలేని" అని ఇదియు నుండకపోయిననును పరిశోధకులు చూపుచుండినట్లు నుండెడి దడదడలాడినది! క్రిమినీతిమూలముల నీరుకు నిలబెట్టుటయు, కొంతవలయును కొన్నినూటలందుకు ఉన్నదని అంధభ్రష్టమందలములను. "ఈవిధమైన సంస్కృతిమూలము, పాఠభాషాభివృద్ధిమూలము వచ్చినట్లు తోచదు. ఇటువంటి అత్యుల విమర్శనలకు మూలమైనది ఉన్నట్లును." అని క్రిమినీతిమూలముల నుల్లంఘించి వారిని. ఈవిధమైన పాటలను తనమనము, కొంతవలయు "వ్యాకరణమును" యిచ్చించిరి. క్రిమినీతిమూలముల నీరుకు నిలబెట్టుటయు, మూలమైన మున్ను చెల్లించిన లేదు. అనినంతైన కా నీరులేదు. క్రిమినీతిమూలముల దాయననియు, నీరుకు కాదును నీరుకురాదు దాయననియు ఎట్టిగి పరిశోధకులు ప్రకటించుచు దూర "మిమికర" అనినది.

తప్పులను పట్టుటే పనిగలవాడు దొంగలను పట్టుకొనకలే అదలు పుట్టించును. కావ్యభ్రష్టమంద

మందునలేనే సాహిత్యప్రపంచమున పోలీసుగిరి “అహ్మో!” అనిపించును. అదర్శప్రాయ డగు భాషాసేవకుడు రాజావంటివాడుగాని వృద్ధయమున దిగించుకొనిన పోలీసు కాడు. శ్రీరామమూర్తి భాషయొక్క jurisprudence (ధర్మశాస్త్రము) చదివి చదివి నమలి నమలి మ్రింగినాడు. “శిక్షణము, రక్షణము, పోషణములకు మూలకంద మైన రాజన్యదత్తు క”మ్యని ఆతనికి తెలుపనక్కఱలేదు. రుద్రక్రియలై ఆతడు వెచ్చింపకూడని సమయము నెంతో వెచ్చించివెచ్చెను. విమర్శ ఎన్నడును గొడ్డలి పెట్టగుచో, భాషకు మే లొదవుటకు మాటు కీడు మూడును. భాషమును మూల పడదొసి, మాటలై సాగించిన పెనగులాటకును తీరికార్చుని ‘దూసుకొ’మ్మను ఆడువారి కయ్యమునకును భేదముండదు. తనమాటల పెనగులాట ఒకయుద్దేశమునకు మార్గముకాని, తనయుద్దేశసిద్ధికాదనియు, ఔషధక్రియమాత్రము తనపనిగాక తండ్రిక్రియ యగుపోషణమును, తల్లికర్తవ్య మగుభావజీవనవృద్ధియు సారస్వతనగుంధరపై తాను నెఱపవలయుముఖ్యకృత్యమనియు, నేటి Destructive criticism తనగమ్యస్థానముకాదనియు, శ్రీరామమూర్తి చెప్పియుండినచో, ఈరహస్యం నే తన కురుక్షేత్రమున తరువాతి యవతారమట్లు తోచి తనపాంచజన్యమును పూరించెడువాడు! తాజేరుతావును తెలుపక తనపువ్వుక మేమోచూపక, శ్రీరామమూర్తి నడచుచుండుటచే, ఈతనిశిష్యులు పిప్పిగంతులు నైచుచు, భాషాప్రపంచమును కిక్కింప జేసివైచుచున్నారు. తాను “భిష్ముక్కు”ని ఈతడు తెలుపుకొనినాడు. ఈతడు భిష్ముగృధుడని తొలినుండియు వక్కాణించుచునే యుంటిని. ఈతని అనుచరులు వైద్యమెఱుగని వైద్యులు. రోగము వారింతుమని తెలిపి, తెలుగునకు వాతలు పెట్టిరి. అగిడి మంట రెత్తించి అంధభ్రామచే “అహ్మో!” అనిపించిరి. ఒకఅంగమునకు కావలయు శస్త్రచికిత్స వేటొకఅవయవమునకు ముట్టినయెడల, రోగి నిమోసములో మటుమాయము కాదా? అవయవశస్త్ర మెరిగిన వైద్యుని కత్తిపోటునకును, బండవైద్యము చేయు మంగలిక త్రిపోటునకును భేదము లేవా? వెలిమాటలపట్టున కొంత అర్యసమాజకత్వమును వెల్లడించినను, వీరిశిష్యులు reform అని పేరన ఉన్నభాషను కూర్చుకొనుచేసియో, ముక్కుచెవులు కోయకున్నను, వానికి వంకరటింగరలు దెచ్చియో, చాదని మగు చాతయోగమున భాషాసతికొక్కలు వెనుకకు విటిచియో, తల క్రిందికిని, పదములు మీదికిని దిద్దిపి ముచ్చెరుటలు కార్పించి గుండె లరచేత బట్టించి, ఆమెప్రాణములు లొటలొటలాడించుచున్నారు. భాష కున్నఛాందసరూపు మార్పుటకు మాటు, వెట్టిరూపు దెచ్చి భాషాసేవకులకు లీటుగొలిపి వీరు “సమంతింజయి!” అనుచున్నారు. శ్రీరామమూర్తి ఈదృశ్యమును పరికించునుగాక.

పూలచెండుపడునది శ్రీరామమూర్తి భాషాసేవమీదనా, శ్రీరామమూర్తిమీదనా అనికాదా తొలి ప్రశ్న? ఒకవిధమైన భాషాసేవయం దీతడు ఒంటరియై యున్నట్లే తక్కినగుణములందుగూడ నీత డించుమించుగ నొంటరియై యున్నాడు. సాహసము, ఇచ్ఛాశక్తి, దృఢనిశ్చయము, స్వాతంత్ర్యవృద్ధి, నిరంతరపరిశ్రమ మున్నగుమహాపురుషలక్షణములు కలిసి శ్రీరామమూర్తి అయినవి. ఈత డేగురునొద్దను విద్య సభ్యునించ లేదు. తనంత చాను చదివి తుదికొమ్మ వెక్కెను. తనభాషాసంస్కరణోద్యమము పెంపొందుటకై నిస్సహాయుడై అంధ్రీమందును, అంగ్లమందును ఈతడు కొంతకాలము పత్రికలు నడిపెను. తొలినాటి నీతడు సింహానాద మొనరించినపుడు, అంధ్రీపండితులు గదలు చేబూనిరి. మరసంస్కరణమునకు కందుకూరిపంతులు తొడరినపుడు తోచినకన్నెట్టులును, వెక్కిరింతలును, మాతి విఱుపులును, జేతిదూపులును ఈతనిగూడ మార్కొనినవి. మార్కొనినపుడు పర్లామిడిరాముడు

[illegible]

స్వాతంత్ర్యోద్యమం దీక్షలు చేపట్టి, ఎటువైపున బయటకు వెళ్లినా, ఈ దేశాధరమునకును, అసమానమునకు, దుష్టమునకును, క్రోధమునకును కలసిపోని విశ్వోద్యమము సంపాదించు నొల్లదు. విశంకుశత్యమున దిగివచ్చుననియు, బట్టికెనికొక చావునకు బలామారినియు ఈతడు తనస్వాతంత్ర్యోద్యమము, తన అస్మిగాదనమును కాపాడుకొని, అస్మిజనమున ఆర్థిక స్వయంబలన కారికింద సొక్కిపెట్టును! క్రిందుమున్నది విమోచనమున కల్పనానిగా.

నేటిపండుల నందున దీరినకర్తయ్యా, అంధకర్తయ్యా, అనికాగా తొలబట్టె ? అంధునిపట్టుదుల
ఇతిహాసములకాటి దైవది. నేడది కనుకలకుదైవనిది. దివ్యాలకర్తని తినుముయె పున్నుటిరమున

రిందిన కొలదివంది అంధ్రసీమలలో శ్రీరామమూర్తి యొకడు స్వయంశక్తివై నాధారపడి ఈతడు వైకి వచ్చెను. ఈతనిద్వారా ఈనీయింటు బుట్టినది కాదు. జ్ఞానసింధువున నీతనికి తెరువుజాతు ధ్వజ నక్షత్ర) సేమియు గిడుచునభిముఖ లేను. ఈతనికి దృష్టాంతరమైన దీక్షదేశాని మఱొక్కరుడు లేడు. ఇంకపల్లినండి మూటనుల్లలు కట్టివాడే ఈతడు వేటుపురుషు డాయెను. వాడే అతనియెడుట ఎక్కడగొండ పోవినా! బని లభా తెలివిన యాత్రికునివలె (Vide Bunyan's Pilgrims Progress) వదలకుండ్లి గూతుకు కొండను పట్టెను. వెనుక లోయనుగాని, పక్కపుంతనుగాని ఈతడు చూడలేదు. గోమూర్తిస్వామి భావనీరయం దీతనికి ధృతిని, విజయమును చేకూర్చినది! గూతునిదనుము అంధ్రసీమలందును!!

ఈనిత్యోక్త్య ములను పూర్తి కాలేదు. ఈజలలో నీతడు తనసమయమునంతను భావయొక్క Physiology ను వివరించెను. భావలోని Psychology నై ఈత డొకనియనునైన నుపయోగింప లేను. ఈతడును శివయోగ్యత వయ్యె, శరీరమునే పద్యుద్దిన ఆత్మగతి యేమి? భావలోని technique ప్రయోగములన్ని అన్ని లాగు అనవగతియు నురుగునై దేలియాడిన లోనిగతనము చూపులు వా? బాహ్యని యనుములలో అంధ్రులు కాట్టాడుకొనినట్లు మతెవ్వరును వెనగులాడరు. బాహ్యనియ వనులే సామ్యమునియు, లలితాయుత్తరజ్వాలము కవిత్వచునియు, జెట్టిగొడ్డవంటి సమాసములే భావయనియు తలచు వాంధ్రులందు నేడు ఆత్మజ్యోతి మిలుకుమిలుకు మనుచున్నది. ఆదర్శసార స్వరము నీ వాంధ్రులందు బండినున్న ద్రివనది! తెలుగుతల్లి కడుపుకబుట్టిన మాటలను వెలివెట్టుట పండితులకు లాగు. బండిగుంబాగిలను స్క్రిలుబస్టతో కొలిచి, ఎగుడుదిగుడులకు చెంపపెట్టెనుట శ్రీరామమూర్తికి లగిన. ఈతడు ఎగుడుదిగుడులను కూడదనడు. కూడదననవారు దిగుడుబానిలో జొరవ్వునెలని శ్రీరామ విభా ద్వివాదం. భావను కాసించునూత్రిములు ప్రాత్రక్రొత్తలుకావు. కటువగు పెట్టికాత్రిములేనను సూచారమునకు వంగి సలామనరించును! ప్రాచీన భావయందలి లేకుండన మును తెచ్చుటకును, అగువాతన భావజైవలని ఆంధ్రసారస్వతమున పునహింపనిచ్చుటకును, మేధా సుపదశీగారి వ్యాధిబుధిభావనికూడ సాహితీయందు జొరనిచ్చుటకును, నగలను చాల్చునదయ్యి-టాలే నీమూర్తి కల్యణం కడు - ఆత్మస్వరూపమును, ఆత్మజీవనమును, ఆత్మవిశ్వాసమును, ఆత్మ గోచరమును అంధ్రసాహిత్యము క్షయించుకొనుటకును అంధ్రులు నేడు కత్తివంచనలేకయత్నింపవలెను.

శ్రీరామమూర్తి స్వస్థునిగము రాజమండ్రిలో జనగుట కుభదాయకము. ఆంధ్రసారస్వతమున కీపుము పట్టగొచ్చు. శ్రీరామమూర్తికి ఆతని పుతివ్వండ్వలకును రజాంగణమైనది రాజమండ్రి. నేటియుద్ధిరసరుచుమున నాంధ్రపండితులు ఈతనిపాఠ్యములను దిగదొక్కి ఆంధ్రభావకు కొత్తపాటగును, అంధ్రహితకు పూర్వానందమును గొలుపుచురుగాకని ఆతపడుచుంటిని.

ఈయుద్దేశము స్థిరముటకు సరుచుముపట్టును. ఆంధ్రభీష్మడనదగిన శ్రీరామమూర్తికి కంఠనవర మునుకాదునది రాజమండ్రిగంగ. సహజధీశక్తి లేకుపడ నీమహాపురుషుడు నూతనకర్తవ్యనిర్వహణమునై నడి కంఠము గట్టుకొనుగాక!

సాంస్కృతికజయమును, బాంధవ్యమందును ఈతడు నాకు పూ నీయుడు. నేడు పట్టభద్రుడగు చున్న శ్రీరామమూర్తికి తొలిపోహరు నిచ్చుటకు నాకే ఎక్కువహక్కు కలదు.

అన్నీ తగాదాలే

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు

(నర్మకాస్త్రి యిల్లు. ఒకప్పుడు కృష్ణాతనం, రాగిపంట వస్తరా. మరొకతనం తాళపత్రం గ్రంథాలు, ఒకప్పుడం చదవడం అప్పుడే ముగించి, కాస్త్రిగాయ అనాదనా పడతాడు.)

కాస్త్రి - (తనలో) ఏముందీ! వెనకటి కాలాకాదు, వెనకటి కథగాదు. రోగాలకి మాత్రాలు లేవు ఇప్పుడు. గల్లకుసుమేనా సగే, కృతీవాడూ నీసా చీటి పుచ్చు గుని బయటకుతాడు. తగాదాలు వైసలు చేసుకునే వాళ్ళు లేరు; కృతీవాడూ వకాస్తే, దావా, దామీకీ అసేవాడే గాని. చదువుల్లో అనురం వల్లీవేసే పవట ఎవ్వడూ కనకాళి. కృతీవాడూ బి.ఎ.డి., యమ్. ఎ. డి. అంటూ యిగిలీఘ. పోనీ పాతాల పుస్తకాలు చూస్తూ అంటి, " మంగలి కలగొరుగును " అంటూ మొదట్లోనే కుర్రాడికి వకనాగ్రియ బోధిస్తాయి శరీరానికి బలంగాని, మనస్సుకీ వికాసంగాని, అక్కడికే క్రింద వెనకటికి మల్లీ లేవు. కూరలూ అసీ వెనకీ బాగుండేవి. గాభుత్రాలు వెనకీనీనీ బాపుతే. బాపుటి వస్తూనే వస్తాయి. పూర్వపు దీపావళి వంతుగలాంటిది ఇటీవల ఒక్కటి రాలేదు. వెనక చెడుగుడి ఎల్లా అడేవాదూ! వెనక ఒక్కక్కడికి ఎన్నెన్ని తెలివిజేట లుండేవి! వెనకటి వాళ్ళు తిన్నట్టు ఇప్పుటి రకాలు తినలేరు. వాళ్ళకి మల్లీ పడవలేరు, కష్టపడలేరు, ఆమాటకొస్తే ఏమీకుడా చెయ్యలేరు. ఆతిండి ఆతిప్పలూ పెళ్ళాయి, ఆ తెలివీ ఆ తేటానడిచాయి, ఆ నీటి ఆ జాతీ చచ్చాయి! యుగధర్మా! ఒకర్నవలసిన వనే మిటి! అంతా యిల్లా పాతపోతుందని పురాణాల్లో స్పష్టంగా వివరంగా రాసేకాదు. ఆ రాతప్రకారం జరిక్కుడా బ్రహ్మరుద్రులు చేయగలారా? అయ్యో! అడ్డమైన గడ్డి కరిచి, సకలమైన అనుభవములునూ అయిన మీదట తాము గ్రహించగలిగిన జీవిత జీవితాంతరాలయొక్క రహస్యాలు ఇమిడిడిన్న జ్ఞానవిజ్ఞా

[ఇది నాలుగు తగాదాల గురించిన వాదోపవాదములు గలది. 2-2-24 గేషిని, మెట్రోపొలీటన్ పబలిసియేషన్ కోశ్చరమండగ్గంలో, బి. రా. కి) పానుంటి లక్ష్మీ:రసియా:రాత్రుపంతులుగారి అధ్యక్షత క్రింద రాజమండ్రి అష్టకాలేషలో జరిగిన సమావేశంలో, ఇది ప్రకటించడం అయింది. ఇచ్చట ప్రకటించినది, చూడవ తగాదా.]

నాల్ని, అజ్ఞానులైన ఇప్పటివారికి శాశ్వతంగా ఆదేవభాషలో పూర్వలు ఇచ్చి పోలేదూ ! వాళ్ళకావ్యాలు ఇప్పటివారు చూడరుగదా ! చదువరుగదా! చదువ లేరుగదా ! వినరుగదా ! వినలేరు గదా ! తప్పనిసరిగా వీళ్ళచేత చదివించే విద్యావిధానమేనా లేదుగదా ! ఆ నాగరవాక్సాగరం చాలావరకు, నాటకాలం కారాలూ, గణితరక్కాలూ, నిఘంటు వైద్యాలూ కూడా, వద్యమయం గదా! అందు విస్తరింపబడని జ్ఞానభాగమున్నూ ముచ్చటించబడని విషయమున్నూ ఉండ బోవుగదా ! వల్లమాలినన్ని శాస్త్రాలూ విద్యలూ చెరుకుపానకంవంటి ఆ సం స్కృతంలో చిరస్థాయిగా ఆకారం దాల్చి ఉంటుండగా, ఏదో తెలుగంటూ దేవుళ్ళాడతారు కొందరూ ! తెలుగులో ఏముందీ ? మృత్తిక ! తెలుగు వాత్తి పిప్పి, తేలిక, సంస్కృతంయొక్క బరువులో నాలుగోవంతునా ఉండదు. అందు కనే నేను తెలుగుపుస్తకం అనేది ఇల్లా చూడలేదు, ఎన్నడూ చూడను. ఇం దులో “ బాగున్నా ” యంటున్న గ్రంథాలు, పూర్ణంగా తల్లిభాషలోని కావ్య నాటకాలంకారాలు జిహ్వగ్రీమం దున్నవారివే. తెలుగులో ఉన్నదేమంటే ఆ సంస్కృతాండే ! తెలుగు రచనలో హాయిగా ఉండేపట్టులని జనం మెచ్చు కొని రొట్టలు పేస్తూండే ఘట్టాలన్నీ, ఆ సంస్కృత సమాసాలు జటిలంగా ఉన్నవే. కాని, ఆరోజుకారోజు అన్నిటితోపాటు భాషకూడా తగులడి పోతోంది. పత్రికావాడూ భాషతో కలగచేసుకోడమే. ఈ అచ్చురావడం మరీ పుట్టిముసక అయిపోయింది ! పత్రికావాడూ కనే ! పాండిత్యం లేదు, వీళ్ళతలకాయా లేదు ! పాండిత్యం అంటే సంస్కృతంలో అన్నమాట, కడవి పాండిత్యాలే కావు ! ఒక పత్రిక తాలూకు స్వకీయ విలేఖరి ఒక ఆయన్ని ఎవర్నేనా పట్టుకొని పత్రి కలో “ వండితుడు ” అని అచ్చు కొట్టిస్తే, ఆయన ఆక్షణాన్నించి వండితుడుగా మారిపోనా ! “ తెలుగు వండితుడు ” అంటూంటారు, వారు నిజంగా, ఏకొంత వరకో, సంస్కృతవండితులే. తెలుగులో-అసలు తెలుగేదీ పాండిత్యానికి! ఆప శంగా, ఏదో రాశాం అంటూండడం, హైసరమజ్జ అని అచ్చుపడుతుండడం ! అచ్చుకి వంటేటప్పుడు, రచన, కాకితానికి ఒకవేపునే వ్రాయాలట. కాని, కొందరు పత్రికలు నడిచేవారు, ఒకవేపున రాసి ఉన్నదై తే చాలు, ఏమిటైనా సరే, అచ్చుకొట్టి పారేస్తారు. ఇక నన్నిచిత్రాలు ? కవిత్వం లేకుండా నాట కాలుట, సంగీతం లేకుండా వద్యం, వద్యం ఛందస్సూ లేకుండా కవిత్వం, 45

అర్థం నెలియకుండా కవిత్వంబు ! అయ్యయ్యా ! ఏశెప్పును ! కాల్పుకు అనే
స్తున్నారు, వీళ్ళముహం తీర్థానికళ్ళ ! జేలుగు వాళ్ళయంటు, దానికి కొన్ని
కొత్తకొత్త అలంకారాలుంటు. అందులో నవలంటు చెవలన్నట్టు, దాలో చక్కని
కల్పన లుంటాయింటు, వేడినేడివి. ఇప్పుటి కారువాళ్ళు, వీళ్ళు ఏం గిల్పించి ఏదవ
గలుగ వీళ్ళపించాకుడూ ! వీళ్ళపించాకుడూ నా బ్రాహ్మణార్థమూనూ ! ఇదివరకే
సర్వమూ వ్రాయబడి చక్కగా సంస్కృతంలో ఉంటాయింటు, ఇహిమూరిది
వ్రాయడానికి ! మళ్ళీ వీళ్ళు ఏదో రాస్తూండడం ఎందుకో నాకు బోధపడలేదు.
కొందరు అదివ్యభాషగోంది తద్దమూ చేశాం అంటుంటారు, పద్యానికి
పద్యం, వచనానికి వచనం, పులిస్తావుకి పులిస్తావునా ! ఛంద్రే చెయ్యలేదు. ఆ
సారస్యం చచ్చిపోతున్నాయనా కాదు. జేలుగు ముక్కలు రాల్చిస్తే, సంస్కృతంలో
ఉండే మజాకా అంతా పూర్తిగా దిగదుట, అందుచేత, కొందరు అసలులో
సమాసాలు అక్కనే ఉంచి ము, ము, వు, లు లాంటివి చివళ్ళకి తోడిసి జేలుగుని
పారేస్తారు. అది పద్యం కాకుండా వచనం కాకుండా, జేలుగు కాకుండా సం
స్కృతం కాకుండా పలుకులన్నంలాగ పరిణమిస్తూంటుంది. పోనీ నిజంగా కొత్త
వైతే ఊరుకోవచ్చు - కొన్ని కొత్తవి లాంటివి గోతేనా బ్లన్నా, వ్యాకరణ
చూట్టం లేదు వీళ్ళముహం యీదా ! ఆ వన్నయూ, అధర్వణుడూ, వాళ్ళూ,
ఆ తెలుగువ్యాకరణాన్ని సుబ్బరంగా నాగరంలో వ్రాసిపోతే, జేలుగులో రాస్తే
ఆట్లే విలప్తుండదనీ ! సంస్కృతప్రాకృతాలకూ, వేదాధ్యయనాదులకూ ఖనిస్తూ
బప్పినటువంటి ఆయొక్క నన్నయభట్టు అదిని బ్రాహ్మ చింతామణి మింగిన్నీ,
మరియితరమైనవి గోలిన్నీ, పైడిపాటి, అడిదం, గిన్నూరి, గణపవరపు వారల
నిఘంటువులు తినేసిన్నీ కాకపోతే, తెలుగులో అసలు 'కవి' అనేవాడు
జనించి ఉండునా ? (కుడి చక్కటి చూచి) ఎవరో వస్తున్నారు !
(సభాపతి వస్తాడు)

సభాపతిలా ఊరుకొన్నాడు, సభాపతేనా ఏమిటి ? సభాపతే ! సరే, గడ్డం
పెంచడమైంది, పెడవిగింద కొంత ఉంచడమైంది, దొరకేవలమైంది, ఇప్పుడు మళ్ళీ
ఇదొహనేషంలోకి దిగావు ! ఇతర హిందువుల్ని ఎవర్నైనా వీడు అరవ, వీడు
పంజాబీ, వీడు బంగాళీబాబు, అని ఆనవాలు పట్టచ్చును కాని, మన తెలుగు

అసామీని చూచి పోల్చడానికి కొంతబుద్ధి వ్రయోగిస్తేగాని లాభంలేదు. తెలుగులో నూటికి తొంభైతొమ్మిది అనుకరణం. ఒకడు బియ్యంమరెడితే అంతా ఆమరే; ఒకడు మోటారుకారు వేస్తే, అంతా ఆకారే; ఒకడు దివాలాతీస్తే, అంతా అదే. దండకారణ్యానికి దగ్గిరవడంచేత రామనైవ్యపు లక్షణం సరిగ్గా మించి ఉంటుంది. ఈమార్గం అలోచించలేదు, ఏమన్నా అంటే ప్రతీదానికి “ఎందుకు? ఎందుకూ?” అంటూ నిశించాగా కారణం లడుగుతారు. అయినా గానీ, నాకెందుకులే, నీవేమం జోలి! నీ కాబాల్యపు తిక్క వదిలే నువ్వే తిన్న పడతావు! వేసాని కేమీ అనలేదు. గాని, భాష పాడుచెయ్యడానికి బయలుదేరావు టిమిటి నువ్వుకూడాను!

స - మీ “ట” కారవ్రయోగాన్ని బట్టి, మీరు ఏదోమోస్తరుగా విన్నారని తెలియబడుతోంది. ఈ భాషావ్యవహారం స్థిరపరచడానికి రాసి ఉన్నదాల్లో సరిగ్గానా మీ రెరుగరు. ఎరిగిఉంటే, పాడుచెయ్యడం పుణ్యం ఎవరు కట్టుకున్నారో గ్రహించి మరి మాట్లాడి ఉండరు!

కా - సరిపోయింది! భ్వంసంచెయ్యడం మొదలెట్టింది నువ్వు! ఆమాట నిన్ను అని పోతారని, ఇతరులమీద ఆ ఆక్షతలు ముంచే వేస్తున్నావ్? అయితేనూ, వండితున్న పట్టుకొని దులుపుతున్నావు టిమిటి, మొహంఎదటే, ఏమీ అట్టే పెట్టకుండాను!

స - అందుకే మీరు సత్యంచూడకుండా అభిప్రాయా లిస్తున్నారని చెప్పింది! అసలుముందు “వండితుడు” అంటే ఏమిటో నిర్వచించి, ఆతరవాత మరేమన్నా కాసింది. వండితుడికి నేను దాసోహం చేస్తాను.

కా - ఓహోహో! మతిగానీ పోతోందా ఏమిటి నీకు, సభాపతి! ప్రతీదానికి నిర్వచనం అంటూకూడుంటే ఎల్లా ఏడుస్తుంది? పదాలయొక్క నిర్వచనాలు ఆయాశాస్త్ర సందర్భాల్నిబట్టి ఉంటాయి, పిరాస్తాయి. గౌరంతలు కొండంతలు చెయ్యరాదు. మామూలుగా “వండితులు” అని మనం ఎవర్ని అంటామో నీకు తెలియనే తెలియదూ? అథమం సంస్కృతంలో వంచ... ..

స - తెలుగులో మాట నే అడుగుతూన్నది!

శా - తెలుగులో మాట నే చెబుతూన్నది! ముందు సంస్కృతంలో వుంచ....

స - అక్కడికి ఆవంచశిఖిలూ ఏవరేనా తెలుగులో ధరిస్తే చాలదూ, ఆ ఒకర్ని తెలుగు వండితును అనడానికి?

శా - ఏడిసినట్టేఉంది, ఏడుపు. ముందు దేవభాషలో కావ్యాలు చదివి, కాస్తైనా వ్యాకరణం, అలంకారం నొడిగి, నాటకాంతం చూచి, అప్పుడు తెలుగులో వుంచ....

స - మీరు చెప్పేది సంస్కృతభాషాసానికి. పైగా, అన్నింటికీ శిఖరప్రాయంగా ఆనాటకాలు ఉద్భవించడం చేతనున్నూ, ఆనాటకాలు రాసినవాళ్లు తర్కవ్యాకరణాలంకారాదులలో మునిగి నేలి ఉన్నవాళ్లవడంచేతనున్నూ, చదివేవాడు కూడా ఆక్రమాన్నే చదువుకోవాలి. కాని, తెలుగులో నాటకాంతం అన్నా నాటకప్రారంభం అన్నా విశేషంలేదా ఉండదు. మనం మాట్లాడేది ఆచదువు కోడం ప్రశంసకాదుగా!

శా - బాగానేవచ్చింది, సీతోటికుతర్కం! సీతో మాట్లాడ భయం, ఎదటవడ భయం. నీకు పగిలీదీ తప్పే! అల్లాయిలే, వుంచ ...

స - ఉండవయ్యా, వుంచాలేదు, ఉన్నరీయంలేదూ! అదా! తప్పులు కనకరచడమూ నీకు కోపంవస్తా! ఉన్నదిఉన్నట్టు చెప్పడమేనా, ను వ్విందాకా తిట్టడమన్నావే! తప్పు అనేమాట నిర్వచించు. భాషలో తప్పు ఒప్పు నిర్ధారించగలవాడెవడు? “ఇతరులంతా తప్పులుకట్టుకు నేవాళ్ళేను” అనుకునే వాళ్ళ వండితులు!

శా - అదికాదు! ఇల్లా లెక్కపెట్టి మాట్లాడి తప్పులు ఏకరువుపెట్టడంలో నీఅభిప్రాయం ఏమిటి? ఎన్ని తే ఎవరికుండవు? ఆయెన్నిక ఏమి అక్కరకు వచ్చేవని? “ఏకోహిదోహో గుణసన్నిహితే” అనిలేదూ! “భ్రబుంధము నా జలరాశి, దానిలోవలగల నెరుసుల్ గణింతురె, ఆపారమునా మణులుల్లసిల్లగన్” అనిలేదూ! “కాళిదాసమయూరాదికవులకైన గలవు తప్పులనంగ, నమ్రులకులేవె!” అనలేదూ అప్పుకవి?

స - అదా! నేను వండితుణ్ణికాను, విద్యార్థిని, వదస్వరూపం, వదప్రయోగం, కారకం మొదలుగాగలవి సూత్రానుసారంగా నిర్వహించిన వానికోసం అంధ్ర

వాఙ్మయం వలలువేసి వెలికి చూస్తున్నాను. ఇంతవరకు ఎవ్వరూ దొరకలేదు. అనుసరిస్తాం అన్నవి అనుసరించకపోడంవల్ల వారికి పదస్వరూపంలో కుప్పలు కుప్పలుగా తప్పులు. అవి యేరడంవల్ల తెలుస్తూన్నదేమిటంటే, పాండిత్యం వ్యాకరణం వ్రాయడం ఎడంఅనీ, వ్యాకరణం కవిత్వం వేరనీ, కవిత్వానికీ పాండిత్యానికీ దూరమనీను ! ఇప్పటిగ్గింధక రైల్వే ఉన్నారు ఒకటిరెండు పుష్కరాల్నించి కృషి చేస్తూన్నవాళ్ళు. వాళ్ళతప్పులు 'ఏకోహిదోషో' అయితే ఇంకేం. నిజే కంటాగ ఎల్లానో అల్లా ఏడుద్దుం, వేనవేలుగా ఉన్నాయికర్కం. వాటితో మహా మహాగ్గింధాలు, మాకు ఆదర్శంగా రాసిపారేశారు. ఆతప్పులన్నీ వాళ్లు దిద్దుకోడం ఎప్పుడు? అవి రాసేకుండా వారు గ్గింధాలు రచించడం ఎప్పుడు? ఇంకా ఇన్నేళ్ళొచ్చి చదువుకోక మన్నుకొట్టుకోనా, అన్నట్టు ! మనల్ని ఒకరు అఖాతంలో దింపుతూంటే, ఆమాట అనుకోడం తప్పా? వాఙ్మయంలో పర్వతాలంటాయి, అఖాతాలూఉంటాయి. పర్వతాలమీదికెళ్ళి ఆనందించడం గురించి పామరులకి చెప్పడం విమర్శించేవాడివని ఎల్లాగో, అల్లాగే అఖాతాల్లో వాళ్ళు పదిపోకుండా కాపుపెట్టడంకూడా వాడివనే. తప్పులైతేనేం? పెద్దవాళ్ళతప్పులు గణ్యతలోకివచ్చి కీర్తిపహిస్తాయి. వాటిని తప్పులుకాకపోతే, పోనీ, విశేషాలనండి.కనక, ఈగ్గింధక రైలనెత్తిమీదే ఇన్ని ఎగుడుదిగుడులు ఊరేగుతున్నాయి కాబట్టి, అంతాకూడా, నన్నయ్య వెయ్యేళ్ళకింద రాసిన వ్యాకరణం అవతల్లెట్టి, ఉపయోగిస్తూన్న భాష పెరుగుతూన్న కొద్దీ గ్గింధస్థం చేస్తే చక్కగా ఉంటుంది.

కా - (తలగోక్కొని చెయ్యి కడుక్కొని, ఆచమనంచేసి) అయ్యయ్యా, కర్మనూ! కలియుగాదిని నన్నయ్య వ్రాసింది కాదంటున్నావు, కళ్ళోతాయయ్యా!

స - ఏమీ పోవు! నన్నయ్య ఇప్పుడుంటే వెనక తను రాసింది కట్టిపెట్టి మరొకదత్త్రం తీసి ఉండేవాడు. అంచేత ఇప్పుడు నన్నయ్యవద్దు, మరి చిన్నయ్య వద్దు!

కా - వ్యాకరణం అక్కర్లేకపోతే ఎల్లాగయ్యా ఏడవడం? ప్రతి వ్యాకరణం రాని పవటకూడా, వ్యాకరణం పదిలేని రాకానంటూ బయల్దేరుతాడు, వచ్చి మానేసి నట్టూ !

స - బయల్దేరితే ఏం? మీకెందుకు కోపం? జీవభాషంటే మీకంత ఆగ్రహం యెందుకూ ఎంతమందినీనూ రాయసింది !

శా - మాల మాదిగ అట్టాదశవర్ణాలవాళ్ళనా ?

స - ఆ !

శా - ఆ రాతలన్నీ నేను చదవనా ?

స - ఎవరన్నారు ? అవి చదివేవాళ్ళు వాళ్ళికి ఉంటారు. రాయవద్దని అనటానికి మీ రెవరు ?

శా - నేనా ? వండితుణ్ణ ! నోటికొచ్చినట్టు రాసేవాడికి వాళ్ళిస్తా. ఆ రాత నాశనం చేయిస్తా !

స - రాతల్లో దేశానికి శావలసినవి నిబంధింపబడినవి, అవగా మనుష్యులకి. “ దేశమంటే మట్టికాదోయ్, దేశమంటే మనుష్యులదోయ్ !” అని నీవి అన్నాడు. మనుష్యులకి అక్కరలేనివి సెగిస్తాయి. కాబట్టి, మీరు మనుష్యుల మానకర్మం పెట్టుకొని పుట్టలేదు. అందరినీ ప్రయత్నించండి. యత్నానీకే? మనుష్యుల మాటల్లోచ్చి, జన్మానికి శివరాత్రిలాగ చివరకి ఒక్కమాటైనా సరే ఎవరో బ్రహ్మాండర్భావానా ‘అహా!’ అని అనుకోగలిగి ఉన్నవ్యక్తి అయిఉంటావా! రాయచ్చు! అల్లాచేస్తే, కృమిపీ, ఈ అపారవాద్యయంలో విశేషపరిచయం పదాలతో గలిగిన ఆతడు ఒకడు బయలుదేరి, వివిధజన్మ సార్థికం అయిపోయినవారి రచనల్లోఉండే నిత్య ప్రయోగాలు చూసుకొని, వాటి ఆధారంతో లక్షణంగా వ్యాకరణం రాస్తాడు.

శా - అప్పుడెందుకు ఏడవనూ, ప్రతి పనికిమాలినవాడూ వాళ్ళు లేకుండా పుస్తకాలు రాసి తగులజ్ఞాక! అది రాయడం పూర్తి అయేటప్పటికి మళ్ళీ కొంత మార్పు మాట్లాడేమాటల్లో కలిగితే- కాకులత్వాల్లాగ- అవ్యాకరణాన్ని బట్టి ప్రాసించి కృతక భాష అయిపోదు మరి! చావొచ్చి వడిందయ్యా, వ్యాకరణం కాదుగాని! అందుకనే దివ్యాంశ సంభూతులైన ఆపాణిసి, పరంజలి..... సరేకాని, వ్యాకరణం ఎందుకంటావో, అసలుగా!

స - వ్యాకరణం ఎందుకంటే, సజీవమైన భాషాస్వరూపాన్ని సమర్థించి, సకారణంగా సోదాహరణంగా నిర్ణయించడానికి; పదాలచరిత్రలో ఉండే మార్పు గ్రహించి, వాటి దారి నూచించడానికి; వినక ఓపడం ఎల్లా ఉండేదో గ్రహించుకోడానికి;

నిజగా, పూర్వగ్రామాలు చదువుకోటం పీలుగా ఉండడానికి; అన్యభావవాడు ఈ భావ నేర్చుకోవడానికి;

కా - అల్లాయిలే, వైయాకరణ తనకాలంలో ప్రచురమై ఉన్న అడ్డమైనచెత్త చదవాలనా నీమాట? కాగుంది. జనసామాన్యం మూర్ఖులుగనక, వాడు శాసిం చి చేసిన వ్యాకరణప్రకారం వీళ్లు మాట్లాడడం నేర్చుకోవద్దు !

స - ఇట్లా అసందర్భంగా భీష్మించుకొని కూచునేవాళ్లు భావని తాము పెంచాలేరు ఇంకోర్నీ పెంచనియ్యరు.

కా - అల్లాయిలే సరావమునీ, బలుపో వాపో చూసుకోవద్దు !

స - నవవస్తు ఉందో లేదో చూసుకుంటే సరి.... పెంచలేరు సరిగదా, వండితి నాయిం తమగే జల్లుకోవాలని వారి ఊహ. అందుకనే, అందర్నీ రాయనియ్యద్దం టారు. నూటికి చదువురానివాళ్లు కొంతై వైగా ఉన్నారు. ఇంతమాత్రానికే, ప్రతీవాడూ చదువేనా అని కొందరు గోలెత్తుతున్నారు. ఇల్లా గోలెత్తేవాళ్ళు ఇతర భాషల్లో లేకపోవడంవల్లే అని పెరిగి కొమ్మెక్కాయి.

కా - సరేలేస్తూ! నాకు తెలియదూ ఈమార్గం! మూలనూత్రాలు వాడిలి లేని పోని కడుగులె త్రమంటావ్? ఏమీ వ్యాకరణం లేకుండా ప్రతీవాడూ రాయ వచ్చుననా, నీతివదేశం. ఆహాహా! మానాయ్ మానాయ్ ! అవ్వదు ఒహాడి మాట ఒహాడి బోధవద్దం ఎల్లాగ?

స - అక్కడే ఉంది మీబోల్లవెర్రి! వ్యాకరణాలు ఈరోజున చింపిపారేస్తే, మన కందరికీ, భాష, బోధవదడం మానేస్తుందా? వంచాంగా లుండకపోతే గ్రహణం వట్టడం అటంకం వడిపోతుందా? భాషాభివృద్ధి సహజం. ప్రపంచములో చెవు తెట్టుకొని విన్నప్రయోగాలతో, తెలుగు భాషాగ్రంథాలు కల్లెట్టుకొని చూ సిన ప్రయోగాలతో, ముందు తనకేమన్నా విశేషభావం ఉండి, అది నాప్రజకి అందిస్తాను అనుకునేవాణ్ణి ప్రతీవాణ్ణి రాయసిండి. మీకు అక్కర్లేకపోతే ఊరుకోండి. ఒకరచన ఊళ్ళోవాళ్ళకి ఎవళ్ళకో తెలియడం లేదేమో అంటూ మీరు పూనుకొని రాకండి, వాళ్ళ గుండెలన్నీ మీరు దూరి చూసివట్టు!

కా - అల్లాయిలే, మనిషికోవ్యాకరణమా ?

స - ఎవడైనా అఖండుడై, వాడిఅగోచర జనానికి అవసరమైందయితే, వాడి భావ జనం నేర్పుకోవలసిన వనోచ్చి, వాడినిమిత్తం ఓవ్యాకరణంతేవదీయవలసివస్తుంది. అల్లా వ్యక్త్యకవ్యక్తులకోసం పుట్టిన వ్యాకరణాలు ఇతరభాషల్లో ఉన్నాయి.

కా - ఎన్నట చెప్పు. తప్పులొస్తే రావచ్చు! ఎవరేంటిస్తారు వస్తూంటేనూ? "వ్యక్తమాడో" అన్నారు పెద్దలు. అంగమాత్రాన్ని అదర్శం ఎల్లాబోతుంది?

స - అదర్శం అంటే, వ్యక్తంచంలో లేనిదా? వ్యక్తిగత సంభవాలకి అదర్శం ఏమిటి? అదర్శం ఈదర్శమూను!

కా - ఏమైనానీగారి, మూర్ఖుడుసూన్నట్లు రాయడం వేళాకోళపు రాతల్లో ఒప్పు గోవచ్చు!

స - ఒప్పుకోవడం ఎవరు? ఎందుకు? మూర్ఖుడుసూన్నట్లు ఉంటే మానవులు వింటారు. తేలిపోతే దేవతలు అలకిస్తారు, కనుబడి చూసుకుని.

కా - మానవులు వినిపించుకోక పోయినానో, అవ్యాకరణంకంటే కువ్యాకరణం నయం.

స - మరిసెలనో, ఒకేమాటకీ వాదించేవారు వ్యోమగా నిర్వచనం చెప్పేటప్పుడు న్నూ, లేనిపోనిచోట్లకూడా అదర్శాలు అంటూ మొదలెట్టేటప్పుడున్నూ, అపాంభావత్యాలు బయలుదేరినప్పుడున్నూ, వాదనలు కూడదు.

కా - అల్లాఅయితే నువ్వు రాయనోయ్, వ్యాకరణం! నువ్వు కాసిండు!

స - అబ్బ! అది కాదు వ్యాకరణం అంటే అది చెప్పలేకూ! పోవలెంది. దీనికి అంతేమిటి తెంపేమిటి? సభట సాయింగ్గిం, అనందం సుగీతరాధావాల్లో వస్తారట మీరుకూడా రండి, వాదం అనేది మనలోనే ఉంటోంది ఎంచోకాని!

(అని కుడిచేతుకీ తెల్లపాతాకు)

కా - కూర్చాం!

ప్రశంస

నెట్టి లక్ష్మీనరసింహము

శ్రీరామమూర్తి పూర్తి కృపనూర్తి
యుడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారికి; వారికి భువిపై
చాలా సౌఖ్యము సమకూరుఁ గాక !

వివిధవిద్యలందు విశేషంబగు
విజ్ఞానమునకును, జ్ఞానమునకూ,
నుడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారని వ్రసిద్ధి గాంచిరి.

విద్య యెంత హెచ్చుగా వచ్చినా,
కీర్తి యెంత హెచ్చినా, వినయమే
తొడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారికి : వయి తొడువులేల ?

డబ్బయియేడులు, వారి యిడిపుడు ;
శిష్యులన్న నో, వందలూ వేలు;
అయినా, ఇపుడూ చిన్నప్పటివలె
విద్యాసంపాదనమున మాత్రము
వడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి :
పంతులుగారే, బడిపిల్లఁ డహహ !

తనకు తెలియనట్టి విషయ ముంటే,
తనకంటె చిన్న వాళ్లనైననూ
సంశయమురెల్ల తీడేవఱకూ

అడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి,
పంతులు గారని వ్రజ్జలు పలుకక.

ఏవిషయాలను బట్టుకొన్ననూ,
వాటిలోని కల్తషమెల్ల పోయి
సారాంశము తేలే వఱకూ జల -

గడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారి యపారవివేకము.

శాస్త్రచర్చ యంటూ వడినప్పుడు,
ఇతరపండితుల వాక్యసంచయము
వేక వంటిదైతే, యా నేతకు
వడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా రెది పలుకుదురో యది.

వ్రజ్జ లేమిచే పరులకు వెఱచే
బడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారికి పరిచర్య చేసి,
పండితుం డయి, సభారంజకుఁ డగు.

తెలిసి తెలియని దంభపండితుల
వటవట వాఁగే నోరూ ముఖమూ
ముడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా రొక పరిని గనంబడ.

అంధ్రవ్యాకరణజ్ఞతను బిట్ట -
పిడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి

పంతులుగారని బాగా యెఱింగి,
వారు కోరు భాషాసంస్కరణము
సమ్యక్తింపనట్టి వారలైనా,
వారితోడ వాదించ జగకుదురు.

సోటిలోనుండి పలువడి వచ్చిన
నుడుగు గిడుగు వేరిటరాముముగ్ధి
పంతులుగా రతిపాత్రులని తెలుపు ;
ప్రాణము పోనీ, పరిత్రావార్తన
చెడుగు గిడుగు వేరిటరాముముగ్ధి
పంతులుగా రప్పటికీ పలుకుదురు.

కుప్పగ పోయిందీ ప్రవృత్తి తల -

సోడుగు, గిడుగు వేరిటరాముముగ్ధి
పంతులుగా రతి పాత్రులని
చేయుచున్న సమ్యక్తి సాసము.

ఏ గాత్రవాసలో నైనా తల
మరిచితరులు తను సగరముగ చే
సోడుగు గిడుగు వేరిటరాముముగ్ధి
పంతులుగా రతి : భగవంతుడు దత్తను
శతవర్షచరిత్రగా రని, మురిచి
యాత్రాగ్యమునూ, భాగ్యమునూ, ముఖము
సూసిగి, పంజాభివృద్ధి కలిగింప
గాత్ర !

మాతృభాష - పరభాష

తెలికిచెర్ల వెంకటరత్నం

శిశువు, పుట్టగానే, శరీరములోని కొన్ని కండరములవ్యాపారమువల్ల ఏడుస్తాడు. మొదటిదినములలో ఆయేడ్లు తనకీడయినా కావలెనని తెలియజేసే ఉద్దేశముతో కూడుకొని ఉండెను. కాని క్రమముగా ఏడుపు ఎప్పుడు వినబడ్డా తల్లిగాని దాదిగాని బిడ్డవద్దకు పోయి తగిన ఉపచారములు చేసి, ఆహారము ఇచ్చి సంరక్షిస్తూ ఉండడము కనిపెట్టి, అటుపైని ఉద్దేశపూర్వకముగా ఏడ్చి తనపనులు సాధించుకొనుటకు శిశువు ఉపయోగిస్తున్నాడు. కొన్నాళ్ళకు ఆయేడ్లులోని వైవిధ్యము గమనించి బిడ్డ ఎందుకు ఏడుస్తున్నాడో తల్లి గ్రహించగలుగుతుంది; అనగా అప్పటికి ఆయేడ్లుయొక్క స్వరములో భావబోధకత్వము ఇమిడి ఉన్నదన్నమాట.

ఆ ఓడువారములప్రాయము వచ్చేదాకా బిడ్డకు ఊసులాడుట (babbling) రాదు. ఊసులాడుట భాషాభ్యాసప్రయత్నములోని ద్వితీయావస్థ. ఈసమయములో శిశువు తనవాగిందియములను ఉపయోగించడానికి నిరంతరప్రయత్నము చేస్తూఉంటాడు. ఆప్రయత్నమువల్ల మొట్టమొదట సాధ్యమయ్యేవి సులభముగా ఉచ్చరింపదగిన ప, బ, మ వర్ణములు. బిడ్డ తల్లివద్ద పాలు తాగేటప్పుడు వానిపెదవులలోని కండరములు బలపడి వర్ణోచ్ఛారణమునకు శక్తిమంతము లవుతవికనుక ఓవ్యయములు పలుగగలుగుతాడు. క్రమక్రమముగా ఇతరవర్ణములుకూడా ఉచ్చరించడము అలవాటవుతుంది.

శిశువు సహజశక్తిసంపన్నములయిన తనవాగిందియములు ఉపయోగించడానికి ప్రారంభించినప్పుడు అవ్యక్తాలాపములు చేస్తాడు. చేతులూ, కాళ్ళూ ప్రయోజనమిచ్చించకుండా ఆడిస్తూ ఆడుకొంటూఉన్నట్లే, వాగిందియములతోకూడా ఆటలాడుకొంటాడు. ఆఆటసందర్భములో అమ్మమ్మమ్మ, అత్తత్తత్త మొదలగుధ్వనులు వెలువడతవి. అధ్వనులకు పరిసరవస్తువులగుపెద్దలు భావములు కల్పించి తల్లిని అత్తనూ శిశువు పిలుస్తున్నాడని భావిస్తారు. ప్రతిశబ్దమునకూ నిర్దిష్టార్థముంటుందనే భావము భాషాపరిచయమువల్ల వారికి ఏర్పడిఉన్నది గనుక శిశువు ఉచ్చరించే పదములకు

ఈవ్యాసము రాజమహేంద్రవరములో 1988 వ సంవత్సరములో జరిగిన అంధ్రసాహిత్యపరిషత్వసభలో చదివినది.

కూడా భావబోధకత్వ మాపాదించి తనుకుగోచిత అర్థములను అవదములకు అంట గడతారు. ఈవిధముగా ఏర్పడినవే ఒకవిశిష్టజాతికదములు ప్రతిభావగోనూ ఉంట వి. ఈపదములలో సంయుక్తాక్షరములుగాని, ఉచ్చరించుటకు నిష్పతరములయిన హల్లులుగాని ఉండవు. కొన్ని భావలలో ద్విత్వాక్షరము లుంటవి. ఒకేహల్లు అనుచు గా అకారసహితముగా వలుమారు వస్తుంది. కొన్ని భావలలో ఇవి అకారులు, కొన్నింటిలో హలారులు. ఇట్లే కొన్ని భావలలో ఇవి హలారములు, కొన్నిటిలో అకారములు. ఆయాభావలత స్వమునుబట్టి ఏర్పడే ఇట్టిస్వస్వభేదములలోతప్ప తక్కిన విషయములలో ఈపదజాలములలో స్వరసామ్యము కనబడుతుంది.

అమ్మ అనేపదమును గురించి ఇక్కడ విచారించుము. నిర్దిష్టభావ మేమీ లేకుండానే 'అమ్మమ్మమ్మ' అని శిశువు ఉచ్చరిస్తూ వాగిందియ్యములలో ఆటలాడుకొంటూ ఉండగా శిశువు తన్ను పిలుస్తున్నాడని ప్రేమపూరిత అయినమార భావించుకొని వాని వద్దకు పోతుంది. ఆశబ్దము ఎక్కు ఉచ్చరించినా తల్లి తనవద్దకు రావడము చూచి శిశు వాశబ్దమునకూ తల్లి వచ్చుటకూ సూచకము గుర్తించి తొలుతటి అవ్యక్తలాపమునకు భావబోధకత్వము నిర్మించుకొంటాడు. పాశ్చాత్య భావలలో Mamma, Mama, Ma అనుహలూడిపదములు, ఆర్బేనియను భావలో Anna, పాప్రీనినాల్పు భావలలో Amma, సెమిటిక్ భావలలో Am, um, om అను అకారపదములు, అమ్మఅనుఅర్థము బోధించునవి ఉన్నవి. ఇండోయూరోపియ భావలలోనిమాతృ, Mother, Mutter, Mater, Meter అను పదములు తొలుతటి మా అనుపదమునకు ప్రత్యయసంయోజనమువల్ల నిలిపరూపములు. స్పానిష్ భావలోని Baba, బాంగాభావలోని Bama అనుపదములుకూడా తల్లి అనుఅర్థమునే బోధిస్తవి.

తల్లి అను అర్థముగల పదములలో Mamma, Mama, Ma ఉన్నట్లే తండ్రి అనుటకు Pappa, Papa, Pa అనుపదములున్నా పాశ్చాత్య భావలలో కలవు. ఈ రెండువర్గముల పదములకూ గల స్వరసామ్యము గమనించవలెను. ఇండోయూరోపియనుభావలలో ter అను ప్రత్యయము అంతమందుగల మా అనుపదముయొక్క రూపములయిన మాతృ, Mother, Mutter, Mater, Meter నంటిపదము లే, తండ్రి అనుఅర్థములో పితృ, Father, Fader, Vater, Pere మొదలయిన పా అనుపాప్రీనినపదముయొక్క రూపములు. Pope అనుపదము Papa అను పదము

నుంచి జనించినదే. ఇటాలియనుభాషలోని 'Babbu' బల్గేరియను భాషలోని 'Baba', సెర్బియనుభాషలోని 'Baba', టర్కిష్ భాషలోని Baba అను హలాది వదములున్న సెమిటిక్ భాషలలో, Aba, Abu, Abba మొదలయిన అజాది వదములున్న పిత్తృశబ్దభాషకములే. ఈ అర్థములోనే తపస్సుతో కూడుకొన్న వదములు చాలాభాషలలో ఉన్నవి. సంస్కృతములో తాత, తాగో మొదలగు ఆఫ్రీకన్ భాషలలో tata, నీగో భాషలో tatta, రష్యన్ భాషలో tyatya, వెల్ష్ భాషలో tat— దానినుంచి ఉత్పన్నమయినదే ఇంగ్లీషుభాషలోని dad. ఈవర్ణములో అజాదులగు వదములుకూడా కొన్ని భాషలలో ఉన్నవి: గ్రీక్ భాషలో 'Atta', గాథిక్ భాషలో 'Attila', మాగ్యారుభాషలో 'Atya', టర్కిష్ భాషలో 'Ata' మొదలయినవి.

అమ్మ, అన్న, అప్ప, అక్క, అత్త, నాన్న మొదలగు బాంధవ్యార్థభాషక వదములలో మాతృమే కాక శిశువునకు అసక్తిగలవస్తపులపేళ్లలోకూడా వివిధభాషలలో స్వరసామ్యము కనబడుతుంది. ఆహారము కావలసినపుడు శిశువు 'మీ మీమ్' అని రోదనముచేస్తాడు. ఆయోడుపులో తనకాహారముకావలెనని తెలియజేసిఉద్దేశము ఉన్నట్లు నిర్ధారణచేయలేము. అవిధముగా ఏడ్చినపుడల్లా తల్లి వచ్చి ఆహారము ఇస్తూ ఉండడముగమనించి అట్లుపైని ఆహారముకావలెనని సూచించడానికి అవిధముగానే ఏడుస్తూ ఉంటాడు. దానినుంచి పుట్టిననే వివిధభాషలలోని మమ్మామ్, మామ్, మమ్, అమ్, హమ్ మొదలయిన వదములు.

శిశువు ఉచ్చరించినవృత్తికబ్రమునూ తల్లిదండ్రులతో ముద్దుముచ్చటలతో ఆలకిస్తూ, వాటికి భావములను కల్పిస్తూ, తాము శిశువువద్ద ఉన్నప్పుడు ఆమాటలే వలుమాడు వలుకుతూ ఉంటారు. అవదములు ధుష్టములనీ, అర్థరహితములనీ తివ్రముపట్టి దండించక, అవదములు మరల మరల శిశువు ఉచ్చరించేటట్లు బోధిస్తూ, వాటిలోని దోషములను తమప్రేమచేత కప్పిపుచ్చుతూ, కృమి కృమిముగా వాటిని నవరిస్తారు. తమ కడివరకు పరిచితమయిన శిశుభాషకున్న తమపిల్లవాని భాషకున్న సామరస్యము కలిగించి వానిభాష కొక స్వరూపము చేకూరుస్తారు. ఇట్లర్పడిన శిశుభాష శిశువు తనకార్యములు నరవేర్పుకొనడానికి సరిపోతుంది. ఇదిమాతృభాషాభ్యాస వ్యయత్నములోని మూడవ అవసరము.

శిశుభావ వ్యవహరించుకొంటూ ఉన్న కాలములో పిల్లవాడు తన తల్లిదండ్రులూ బంధువులూ వాడుకొంటూ ఉండే భావము ఎల్లప్పుడూ వింటూ, సందర్భమునుబట్టి కొన్ని కొన్ని మాటల అర్థము గ్రహిస్తూ ఉంటాడు. ఆ పదములను తాను స్వయముగా ఉచ్చరించడానికి కొన్ని దినములు, లేక మాసములు పూర్వమే వాని అర్థము తెలుసుకొని ఉంటాడు. క్రమముగా గృహవరణమును కుటుంబావరణమును చాటి తోడి కాల కాలికలూ, ఇరుగుపొరుగువారూ, బంధువులూ మొదలయిన వారితో కలిసి మిలిసి ఉండి ఆసంఘములో వ్యవహారములో ఉన్న భావ నేర్చుకొంటాడు. కొద్ది ఆట పాటలు నేర్చుకొనడము, కొత్త వస్తువులు చూడడము, కొత్త భావములు వర్ణనడము, కొత్త వారితో సహవాసము చేయడము మొదలయిన వ్యాపారములు నానాటికి వృద్ధి పొందడమువల్ల పిల్లవాని భావకూడా వృద్ధి పొందుతుంది. ఈ కరిస్థితులలో తా నదివరకు ఉపయోగిస్తూ ఉండే శిశుభాషాపదములు వ్యవహార ద్యుతములయి వాటి స్థానమును తాకిక భాషాపదములు ఆక్రమించుకొనడము తటస్థము. కొందరి పిల్లల భావంలో ఈ శిశుభాషాపదములు కొన్ని చాలా సునస్పృహలవరకూ నిలిచి ఉంటుంది. ఆ పదములు వ్రయోగించేటప్పుడు తోడివాడు కరిహసిస్తున్నా అని విడవజాలనంతటి దృఢముగా నాటుకొని ఉంటుంది.

శాశిభావ నేర్చుకొనడములో పిల్లవాడు ఎన్నో తప్పులు చేస్తూ క్రమముగా వాటిని దిద్దుకొంటూ ఉంటాడు. కొన్ని వర్ణముల ఉచ్చారణము అతిసులభముగా వచ్చువడుతుంది; కాని కొన్ని వర్ణములు ఎంత ప్రయత్నించినా సాధ్యము కావు. కొందరు పిల్లలు కకారమునకు బదులు టకార ముచ్చరిస్తారు. అట్లే గకారమునకు బదులు డకారమును వాడుతారు. నాలుగు సునస్పృహల పిల్లవాడొకడు “అమ్మా టుండిమండ ఏటుండలో ఉండే” అని ఉచ్చరించినాడు. తన ఉచ్చారణలో గోళమున్నట్లు ఆ పిల్లవాడెరుగడు. ఇతరులు ఉచ్చరించినరీతినే తానుకూడా ఉచ్చరిస్తూన్నట్లు భావించుకొనేవాడు. రకారము చాలా మంది పిల్లలు వలక లేరు. మూడేండ్ల పిల్లవాడు ‘రా రా నందకుమారక’ అన్న పద్యము రకారమునకు బదులు లకారము వ్రయోగించి చదవగా విన్నాను. ఒక్క రకారము తప్ప తక్కిన వర్ణములన్నీ వాడు సరిగా ఉచ్చరించినాడు. కొన్ని వర్ణములు ఉచ్చరించలేకపోవడము ఒక చిన్న పిల్లల విషయముగా మాత్రమే కాక వయోవృద్ధులలోకూడా కనబడుతుంది. 60 సునస్పృహలు చాటిన ఆంధ్ర ప్రావిష్టాసమూలముత

వ్యాకరము అభ్యాసము అనడానికిబదులు 'అగ్నానము' అనివలకడము నేనెరుగుదును. కొత్తరత్నములు నేర్చుకొనడముతోనూ, తనఉచ్చారణలోని తప్పులు దిద్దుకొనడము లోనూ పిల్లవాడు ఎంతో శ్రద్ధవహిస్తూఉంటాడు. ఒకపిల్లవాడు గుఱ్ఱం అనుటకు బదులు గుయ్యం అనిఉచ్చరించేవాడు. కొంతకాలానికి సరిఅయినఉచ్చారణము నేర్చుకొని మిక్కిలి సంతోషముతో ద్విత్యరకారముతో ఉన్నమాటలు తనకువచ్చినవన్నీ సగర్వముగా కాలుకున్నాడు. ఇతరబాలురు తనవలె ఉచ్చరించగలరో లేరో పరీక్షిస్తూ ఉండేవాడు. కొన్నిపదములు నేర్చుకొన్నప్పుడుకూడా ఎంతో సంతోషపడేవాడు. అయిదు సంవత్సరముల కాలిక న్వంతము అన్నమాట కొత్తగానేర్చుకొని 'ఈకారు నీస్వంతమేనా, నయిదు సంవత్సరమేనా, నాన్న నీస్వంతమేనా' అని ఈవిధముగా తల్లిని అడుగునొచ్చినది.

వర్ణోచ్చారణము అలవద్యుకోదానికి చేసేప్రయత్నముకంటె ఎక్కువప్రయత్నము అవసరమవుతుంది పదములను నేర్చుకొనడానికి. నాన్న అనేపదము ఉచ్చరించడానికి పిల్లవాడు పోయగ్నిస్తుఉన్నపమయముతో తల్లి 'నాన్న ఏరీ, నాన్నను చూపించు' అంటూ పిల్లవాడితోడిచెప్పు చూస్తుంది. పిల్లవాడుకూడా ఆచైపుచూడడానికి అలవాటుపడి శ్రమముగా ఆపదమునుచక్క అర్థము గ్రహిస్తాడు. మాటల సందర్భములో ఇంకెవ్వరినాన్నన గురించి మూర్ఖుడుతున్నా ఆపిల్లవాడు తనతండ్రివంక కే చూస్తాడు. నాన్న అనేది కులంతోచేసే అని వానిభావము. మీనాన్న పేరేమిటిఅని అడుగగా 'నాన్నే అనిపిస్తే అమ్మచేరు 'అమ్మే'అనిన్ని అంటాడు. ఇతరబాలురు తమతల్లిదండ్రులను అమ్మా వాన్నా అని పిలవడము విని మొదట వింతగా చూస్తాడు. కాని క్రమముగా ఆపదములఅర్థము ఇంకా కొంచెము బోధపడుతుంది. 'పిల్లిపిల్లా, వాళ్ళనాన్నా పోతున్నారు' అంటాడు. తనబంధువులపేళ్ళ కుక్కలకూ పిల్లులకూ చిన్నపిల్లలు పెడుతూ ఉంటారు. ఒకపిల్లవాడు కొన్నిపదములు బోధపడడము చూచి "అదిగో వాళ్ళకల్లదొంగ (కళ్ళదొంగ) నాన్న, వాళ్ళదొడ్లమ్మ, వాళ్ళదిత్తక్కయ్య" అని చూపించినాడట. 'వాళ్ళయింట్లో' పాపిపేరేం-కన్నమ్మ' అని అనడములో పాపి అను కల్లుముదకు దాని అనుఅర్థము కల్పించినాడు. తమయింట్లో దానిపేరు పాపి. అమ్మ, నాన్న, దాని మొదలగు ఈపదములవాడుక సమగ్రముగా తెలియడానికి ఎంతోకాలము పడుతుంది.

ఒకావిడ పిల్లవానిలో “ ఏడుపు మానేస్తే నీకొకతాయిలం పెడతా”నని చెప్పి తరువాత ఖడ్జురవృక్షం వానికిచ్చినది. తాయిలం అంటే ఖడ్జురవృక్షం అనేభావము ఆ పిల్లవానిమనస్సులో చాలకాలమువరకూ నిలచిపోయినది. ఒకపిల్లవాడు జాట్లు అనేమాట నేర్చుకొన్నాడు. ఆవుగోకరుచ్చుకీ, గడ్డములకూ, మీసములకూ, పిలకకూ, సవరమునకూ, కూడా జాట్లు అనేపదమే ప్రయోగిస్తూ ఉండేవాడు. ఈపదముల కన్నిటికీ ఉన్న అర్థభేదము ఎంతోకాలమునకుగాని, ఎంతోప్రయత్నముమీద కాని బోధపడదు. పడుట, జారుట, శారుట ఓడుట, ఒలుకుట, చిందుట, మొదలయిన భావములు అన్ని తెలిపడానికి సరియైన పదములు వాడుట తెలియక వాటిలో ఏదో ఒకేపదమునే అన్ని అర్థములలోనూ మొదట ఉపయోగిస్తాడు. వాటిలోని అర్థభేదము కొంతకాలానికి గుర్తించి క్రమముగ ఆయాపదములు ఉపయోగించ గలుగుతాడు.

పదముల స్వరూపము, వాటిఅర్థము, వాటిని ఉపయోగించవలసినవిధము పాఠశాలలో పరభాషనేర్చుకొనేటప్పుడు గురువుబోధించేవిధముగా మాతృభాష నేర్చుకొనేటప్పుడు పిల్లవానికి ఎవ్వభాషోధించరు. సందర్భమునుబట్టి మాటలఅర్థము తెలుసుకోవలసినదేకాని కొత్తపదము వినడము తటస్థించినపుడల్లా అపదముయొక్క అర్థము వివరించి చెప్పేవారుండరు. ఒకడు ‘ఆవును తీసికొనిరా’ అని పలుకగానే రెండవవాడు ఆవును తీసికొనివచ్చుట చూచి దగ్గరగా ఉన్న పిల్లవాడు మొదటివాడు ఉచ్చరించిన మాటలకూ రెండవవాడు చేసినపనికి గలసంబంధమును గుర్తించి ఆ మాటలభావమును తెలుసుకొంటాడు. ‘ఆవును తీసుకుపో’ అని ఉచ్చరించగానే దానిని తీసుకుపోవుట చూచి అపదముల అర్థముకూడా తెలుసుకొంటాడు. తన చుట్టూ ఉన్నవస్తువులనుగూర్చి తెలుసుకోవలెనను కుమారులముతో వాటిపేర్లు అడిగి నేర్చుకొంటాడు. దేశభాష ఈవిధముగానే అలవడుతుంది. చెయ్యి అనుపదమునకు బహువచనము చేతులు అనికాని, ఉన్నాడు అనుకీయకు వ్యతిరేకార్థము లేదు అనికాని పిల్లవాడికి, పిల్లవాడితో అనేవి పిల్లవాడు అనుకల్పమునకు వ్యతిరేకీయావిభక్త్యైకవచనరూపములనికాని పరభాషావిషయములో పాఠశాలలో వ్యాకరణకార్యములు నేర్చునట్లు ఎవరూ నేర్పకపోయినా ప్రతిపిల్లవాడును కొంతవయస్సు వచ్చేటప్పటికి వ్యాకరణాదిదోషములు లేకుండా మాతృభాష సలక్షణముగా ప్రయోగించగలుగుతాడు.

అమెరికాలో ఒకపిల్లవానికి 10 వ నెలలో 3 మాటలుమాత్రమే వచ్చునట. 11 వ నెలలో 12 మాటలు; 12 వ నెలలో 24 ; 13 వ నెలలో 38 ; 14 వ నెలలో 48 ; 15 వ నెలలో 106 ; 16 వ నెలలో 199 ; 17 వ నెలలో 232 అలవర్చుకొన్నాడు. ఆపిల్లవానికి 6 సం॥ గడువగానే ఎన్నిమాటలు వచ్చునో తెలుసుకోవలెనని ఇంగ్లీషీదన్న పారందరూ ఆపిల్లవాడు చూపించిన ప్రతిపదము వ్రాసిపెట్టుట ఆరంభించినారు. వివిధవిషయములు పిల్లవాడు ప్రసంగించేటట్లు చేస్తూ తనకు వచ్చిన మాటలన్నీ ఉపయోగించేటట్లు వాని కవకాశము కల్పిస్తూ మూడు నెలలు పనిచేయగా 2688 మాటలు లెక్కకువచ్చినవట. ఈ లెఖలో సంఖ్యావాచకములు, వ్యక్తులపేర్లు (Proper Names) చేరలేదు. ఆపిల్లవానికి ఇంతకంటే ఎక్కువపదములు రావని గూర్చిగా చెప్పటకు ఏలులేదు. వాడు ఉపయోగించలేకపోయినా, బోధపరచుకోగలపదములు వందలకొలది ఉండవచ్చు. స్వీడన్ లో కర్నకులకు ఎన్నిమాటలు వచ్చునో తెలుసుకోవలెనని మిక్కిలిశ్రద్ధతో లెఖిచేసిచూడగా 28,000 పదములు లెక్కకు దొరికినవట. విద్వాంసుల పదజాలములో 40,000 పదములవరకూ ఉండవచ్చును. షేక్స్పియర్ తననాటకములలోనూ పద్యకావ్యములలోనూ ఉపయోగించినపదములన్నీ ఇంచుమించు 20,000 ఉంటవి. మిల్టన్ ఉపయోగించినపదములు 8,000 మాత్రమే. నన్నయ ప్రయోగించినపదములన్నీ ఎనిమిదివేలకు మించి ఉండవు. కవులగ్రంథము లాధారము చేసుకొని భావ నేర్చుకోవలెనంటే లాంకేశామిగారివి పదపఠనపదములైనా దొరకవు. అట్లునేర్చుకొనే భావ అసమగ్రముగా ఉంటుంది. దానితో లోకవ్యవహారము సాగించడము అసంభవము.

ఒకగురువుపద్ధతాని భాషాశాస్త్రపండితునిపద్ధతాని ఏదో యొకక్రమమగుపద్ధతి నవలంబించి నేర్చుకొనేదికాక సంఘమునుండి లోకవ్యవహారమువల్ల నేర్చుకొన్నదే లాంకేశ భావ-లేక మాతృభావ. ఉచ్చారణలోను మాటల నుపయోగించు రీతిలోను ఏయిద్దరినున్నులపద్ధతి ఒకేవిధముగా ఉండకపోయినా ఒకేసంఘమునందలి వ్యావహారిక భావ ఇంచుమించు ఏకముఖముగానే ఉంటుంది. వ్యవహారహాని కలుగకుండా ప్రతినున్నుడూ మాతృభావను ఉపయోగించుకోగలడు. ఎంతచక్కగా నేర్చుకొన్నదైనాసరే పరభావ మాతృభావ వచ్చినంత సమగ్రముగా అలవడదు.

దీనికి కారణము మాతృభాషాభ్యాసమునకూ పరభాషాభ్యాసమునకూ ఉండే వ్యత్యతలతోని భేదము, మాతృభాషాభ్యాసవాస్తవమునది నేర్పుకొనినది. భాషాము వచ్చిన కొద్దీ ఒక్కొక్క నూతనవిషయము పొందుస్తూన్న కొద్దీ భాషములు వారికోసము ఆభాషమును వ్యక్తముచేయడానికి తగినభాషా అలవడబడినవి. ఈమాతృభాషాభ్యాసమునకు పూర్వము ఏవిషయముతోనూ, ఏభాషభాషతోనూ భాషాభాషము ముందే పోవడముచేత మాతృభాష చక్కగా అలవడదానికి అలవడము అుండవు. పరభాషాభ్యాసము ఆరంభించేటప్పుటికి పిల్లవాడు పెరిగి కొంతభాషమును సంపాదించి మాతృభాష మాట్లాడడము నేర్పిఉంటాడు. ఒక భాష వచ్చినవాడు ఇంకొక భాష నేర్పుకొనేటప్పుడు తనమాతృభాషకు విలక్షణములైన పోకడలను పరభాషలో ప్రవేశపెట్టడము వింతకాదు. ఎంతశ్రద్ధతో పరభాష అభ్యసించినా మాతృభాష చక్క ప్రాబల్యము (Influence) లేకపోనా లేకుండా ఉండటంతచక్కగా అది అలవడదు. గాంధీమహాత్ముడు దొరలకంటే బాగా ఇంగ్లీషు మాట్లాడగలడని అంగ్లభాషానుండి తులైన దొరలే మెచ్చుకొన్నారు. అంగ్లభాషలో వారికి గొప్పపాండిత్యమున్నదని వారిభావము. అయితే వారు చేసిన కొన్నికొన్ని ప్రయోగములు అంగ్లభాషాసంప్రదాయమునకు వ్యతిరేకముగా నున్నవని, అట్టిప్రయోగములకు హిందీ, గుజరాతీ భాషలప్రాబల్యము కారణమని శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు నిరూపించినారు. వ్యవహారములో నున్న మాతృభాషను పరిత్యజించి గాంధీకాంధీమే వ్రాసినో ఉపయోగించవలెనని దీక్షపడించినవారి గ్రంథములలోకూడా పూర్వకపులవాడుకలో లేని వ్యావహారికభాషాపాఠములు వేలకొలది అనివార్యములుగా ప్రదేశించినవి. అట్టివారికి నాయకులూ, ఆకార్యముల కొనసాగించడానికి ఏర్పడిన ఆంధ్రసాహిత్య పరిషద ఛిహ్నకకులూ, పూజ్యలూ అయిన శ్రీజయంతి రామయ్యకంతులువారు మొన్న మొన్న ప్రకటించిన ఆంధ్రీకృతోత్తరరామచరితములోనికి “విలపిత వైరిగాడు, లేనేలేదూ? అయినట్లూ, లేనట్లూ?” మొదలగు వచ్చిగామ్యరూపములు ఎక్కినవి. అరువది సంవత్సరములనుంచి పరిశ్రమచేస్తూ ఉన్నవైనా “గాంధీక” అని వ్యవహరించబడు ఈపరభాష 72 సంవత్సరములనుండి నిత్యవ్యవహారములో ఉన్నవ్యావహారికభాషను అణచివేయకాలదని యాధిగా దీనివల్ల తెలుస్తూన్నదిగదా !

మాతృభాష శైశవావస్థనుంచి లోకవ్యవహారమునుండి నేర్పుకుంటారు. పరభాష నేర్పుకొనుటకు కొన్నినియమితములైన వ్యత్యతల ననుసరించి వ్రాసిన సామ్యపుస్తక

ములుమాత్రమే సహాయపడలేవి. పరభాషను నేర్పుటకు ఆవృత్తిలో ప్రవీణులైన అధ్యాపకు లుంటారు. మాతృభాష ప్రజలు వ్యవహరించుకుంటూ ఉండగా గమనించి అలవరుచుకొనేదేశాని పరభాషవలె పాఠ్యపుస్తకములు, వ్యాకరణములు, కోశములు మొదలైన గ్రంథముల సాహాయ్యముతో ప్రయత్నపూర్వకముగా నేర్చుకొనేది కాదు.

పరభాష నేర్చుకోదానికి ఇన్ని సౌకర్యము లున్నా మాతృభాష అలవడినంత సమగ్రముగా అలవడదు. అపండితుడైనా మాతృభాష చక్కగా మాట్లాడగలిగే ఉంటాడు. ఏకద మెట్లు ఉచ్చరించవలెనో, ఏవిధముగా ప్రయోగించవలెనో ఎరిగి ఉంటాడు. ఎంతటి పండితుడైనా మాతృభాష ఉపయోగించుకొనేటంత చక్కగా పరభాష ఉపయోగించలేడు. మాతృభాషలో ' నీవెందుకు వచ్చాడు ' వంటిరక్త ప్రయోగ మెవరూ చేయరు. పరభాషలో ' మీ రిట కేల చనుదెంచిరి ' వంటి ప్రయోగములు చేయనిపండితులు లేనేలేరని చెప్పవచ్చును.